

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КРАСНОАРМІЙСЬКИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ СУЧАСНИХ ЗНАНЬ

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ ТЕХНІЧНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

*Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції*

10 березня 2011 рік

Красноармійськ
2011

УДК Ю: Ч 481

ББК 87:74.58

Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (10 березня 2011р.) – Красноармійськ, КП ДонНТУ, 2011. - 403 с.

Збірка містить оригінальні праці учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції». Основні напрямки конференції: філософсько-педагогічні аспекти в освітній діяльності; формування професійної компетентності студентів в процесі навчання гуманітарним дисциплінам; роль ВНЗ в формуванні правової культури і вихованні молоді; інноваційні технології в мовленнєвій підготовці; роль ВНЗ в соціально-економічній та культурній розбудові регіону. Матеріали відображають сучасний стан наукових досліджень щодо розвитку освітньої діяльності в ВНЗ.

Матеріали розраховані на широке коло науковців, викладачів вищих навчальних закладів, представників органів місцевого самоврядування, державних службовців, студентів.

Оргкомітет конференції:

Ляшок Я.О. - к.т.н., доцент директор КП ДонНТУ

Додонов Р.О. - д.ф.н., професор

Школяренко О.О. - к.е.н., доцент

Дяченко Н.І. - к.і.н., доцент

Самофалова Т.В. - ст..викладач

Комп'ютерна верстка та обкладинка: Пославська О.П.

© Красноармійськ, КП ДонНТУ, 2011

ЗМІСТ

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<i>Алексеева Л.А. (ДонНТУ)</i> НЕКОТОРЫЕ СООБРАЖЕНИЯ К ДИСКУССИИ О ПОНЯТИИ «ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ».....	13
<i>Бледнов И.Ф. (ДНГУ)</i> СОЦИАЛЬНО-ЭТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ГЕНЕТИКИ ЧЕЛОВЕКА	15
<i>Волков С.В., Винник Е.А., Конобрицкая И.В. (КИИ ДонНТУ)</i> РОЛЬ БИБЛИОТЕКИ В ИНФОРМАЦИОННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЕ ОБЩЕСТВА .	19
<i>Глазкова І.Я. (БДПУ)</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ БАР'ЄРІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	23
<i>Гордійченко В. В. (ЗНТУ)</i> ХРОНІКА ОСТАННЬОЇ МИТИ	28
<i>Давидов П.Г.</i> КРЕАТИВНА ІНЖЕНЕРНА ОСВІТА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ: ФІЛОСОФІЯ ТА ПРАКТИКА	35
<i>Дяченко Н.І. (КІІ ДонНТУ)</i> ТЕХНІЧНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	41
<i>Лаппо І.М. (КІІ ДонНТУ)</i> ФУНКЦІЇ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ...	45
<i>Любчук О. К. (ДонДУУ)</i> УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УПРАВЛІННЯ	48
<i>Ляшок Я.А., Ляшок Н.Ю. (КИИ ДонНТУ)</i> АНАЛИЗ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИДЕЙ ДРЕВНЕЙ РУСИ	51
<i>Ляшок Я.О., Вірич С.О., Бабенко М.О. (КІІ ДонНТУ)</i> ГРОМАДСЬКІСТЬ – ОСНОВНИЙ ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ІНЖЕНЕРА НОВОГО ПОКОЛІННЯ.	54
<i>Мальцева О.В. (ПДТУ, м. Маріуполь)</i> ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КАРНАВАЛІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ	58
<i>Москальов Б.Г., Москальова Н.П. (ХНТУСГ ім. П.Василенка)</i> ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО СВІТУ ОСОБИСТОСТІ	65
<i>Муза Д.Е. (ДонНТУ)</i> УЧЕБНЫЙ КУРС «ФИЛОСОФИЯ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОСТИ» («ГЛОБАЛИСТИКА») В ТЕХНИЧЕСКОМ ВУЗЕ: ОПЫТ АПРОБАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	72
<i>Нагорна К.Д. (КІІ ДонНТУ)</i> «СИНДРОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ»	79
<i>Немцева Н.С. (КИИ ДонНТУ)</i> МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЛИЧНОСТНОГО СТАНОВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ТЕХНИЧЕСКОГО ВУЗА	81
<i>Пантілеско К.С. (ДНУЗТ)</i> СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТАНОВЛЕННІ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ	86
<i>Пархоменко М.М., Скалозуб О.М. (КІІ ДонНТУ)</i> ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	90

Полицук В.М., Полицук Н.О. (КП ДонНТУ) ПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ А.С.МАКАРЕНКА ЯК ДУХОВНА СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ	92
Попов В.Ю. (ДонНУ) ТЕХНОЛОГІЇ «ПІКЛУВАННЯ ПРО САМОГО СЕБЕ» АБО ЧИ ПОТРІБНЕ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ У ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ?	95
Поцупко О.А. (ДонІЗТ) КУЛЬТУРА СУПРОВОДУ ОСВІТНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	99
Придятько С.П. (КП ДонНТУ) ОСОБИСТІСТЬ ВИКЛАДАЧА І САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТА	102
Розумна Т.С. (БДПУ) РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	105
Серєжнікова Р.К. (ДонНТУ) РЕАЛІЗАЦІЯ СИНЕРГЕТИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ДЕЯТЕЛЬНОСТІ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВИСШЕЙ ШКОЛИ	108
Ульянова О. М. (БДПУ) ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	113
Хромова О.І. (ДонІЗТ) НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЦІННІСНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ	117
Чернишев В.І., Мартищенко О.Ю. (КП ДонНТУ) ЗАСТОСУВАННЯ 3D МОДЕЛЮВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	119
Юсипук Ю. О. (КПДонНТУ) РОЛЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	121

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИМ ДИСЦИПЛІНАМ

Белова Ю.Ю. (БДПУ) ДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ДИСЦИПЛІН МАШИНОЗНАВЧОГО ЦИКЛУ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НЕІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	127
Браташ О.О. (КП ДонНТУ) УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»	132
Василенко А.І. (КП ДонНТУ) ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРАВА В ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	137
Вірич С.О., Данільчук О.М., Бабенко М.О. (КПДонНТУ) РІВЕНЬ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АБИТУРІЄНТІВ У ВІДДЗЕРКАЛЕННІ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА	140
Волков С.В. (КП ДонНТУ) ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	143
Горячева Т.В. (КП ДонНТУ) ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ НАУК	145
Джурелюк О.Т. (ДонДТУ) ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНЖЕНЕРА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	148

Журко Г. В., Школяренко О.О. (КП ДонНТУ) ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА ОСВІТИ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ	154
Зеленева О.Г., Иванченко В.А. (КИИ ДонНТУ) ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ	157
Зубарев С.В., Шербакова К.О., Моисеєнко Л.М. (КП ДонНТУ) ЛЮДИНА ТА ПРОФЕСІЯ: ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ ТА НАВЧАННЯ	160
Ісасников О.О., Ісасникова Ю.В. (КП ДонНТУ) НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	164
Капітула К. О. (ГДПІІМ) ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЖУРНАЛІВ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ.....	169
Коломоєць О.В. (КП ДонНТУ) ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І ЙОГО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ, СВІТОГЛЯДНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ	174
Никитенко Д.О., Конопелькіна О.О. (ДНУ ім.Олеся Гончара) ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИМ ДИСЦИПЛІНАМ	180
Новицька О.В. (КП Дон НТУ) РОЗВИТОК ТА ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТА – МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА	182
Польська Н.В. (ВСП НАУ СК НАУ) ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВИХ ІГОР ПРИ ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	186
Попова Е. В. (МЭГИ) НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЦИОЛОГИИ В ВУЗАХ СТРАН ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЫ И США.	189
Пристапу В.В. (НАУ) ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ РАДІОЗВ'ЯЗКУ	193
Романій С.М. (КП ДонНТУ) ВИЩІЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД І ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА...	196
Скорик А.Т., Прудник О.В., Данильчук О.М. (КП ДонНТУ) ФОРМУЛА КОМПЕТЕНТНОСТІ АБО «ВЧИТИСЯ, ВЧИТИСЯ І ЩЕ РАЗ ВЧИТИСЯ»	198
Скорик Анна, Грязнов Игорь, Моисеєнко Л.Н. (КИИ ДонНТУ) ПРОБЛЕМЫ ДУШИ НАШЕГО ВРЕМЕНИ ИЛИ ПАРАДОКС ВНУТРЕННЕГО МИРА ...	202
Смірнов В. В. (КИИ ДонНТУ) МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ ЯК РЕЗЕРВ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	207
Соловьева В.В.(лицей «Надія») ТРЕНИНГ КАК ИНТЕРАКТИВНАЯ ФОРМА ПРЕПОДАВАНИЯ ПСИХОЛОГИИ В СТАРШИХ КЛАССАХ	210
Хорольский А.А., Немцев Э.Н. (КИИ ДонНТУ) Я – БУДУЩИЙ ЭЛЕКТРОМЕХАНИК	215
Хорунжий Д.П., Вірич С.О. (КП ДонНТУ) ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-МЕХАНІКІВ	219
Шинкаренко И. В., Прокопченко Н. «ЕСТЬ ЦЕННОСТИ, КОТОРЫМ НЕТ ЦЕНЫ...»	221

РОЛЬ ВНЗ В ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ І ВИХОВАННІ МОЛОДІ

<i>Албіна С.І., Назорна К.Д. (КП ДонНТУ)</i>	230
МІСЦЕ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ...	
<i>Албіна С.І., Яцюк М.М. (КП ДонНТУ)</i>	
СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	232
<i>Блохіна І. С., Дяченко Н. І. (КП ДонНТУ)</i>	
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРШЕННЯ ПРОБЛЕМИ СИРІТСТВА В УКРАЇНІ.	234
<i>Болотіна Г.О., Василенко А.І.(КП ДонНТУ)</i>	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ	238
<i>Буйко В.В., Самофалова Т.В. (КП ДонНТУ)</i>	
РОЛЬ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ЖИЗНИ СТУДЕНТОВ	241
<i>Буряченко С.Д. (ВСП НАУ СК НАУ)</i>	
ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У КОЛЕДЖІ	244
<i>Дідович М.В., Вірич С.О., (КП ДонНТУ)</i>	
РОЛЬ ВНЗ В АКТИВАЦІЇ МОРАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ .	247
<i>Зубарєв С.В., Щербакова К.О., Данильчук О.М. (КП ДонНТУ)</i>	
РОЛЬ ВНЗ В ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ І ВИХОВАННІ МОЛОДІ.....	251
<i>Зубова О.О. (ГДППМ)</i>	
ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ХВОРИХ НА ДЦП НА ПРИКЛАДІ УРОКІВ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	256
<i>Зябрева С. Е. (ГДППМ)</i>	
РОЛЬ ТЕХНІЧНИХ КОЛЕДЖІВ У ВИХОВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТУДЕНТІВ У ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	259
<i>Ісаснков О.О., Ляшок Я.О. (КП ДонНТУ)</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ І СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	265
<i>Козлов А.О., Вірич С.О., (КП ДонНТУ)</i>	
ДІЯЛЬНІСТЬ ВНЗ В АКТИВАЦІЇ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ.....	271
<i>Менчаков В.А., Вірич С.О., (КП ДонНТУ)</i>	
ФИЛОСОФИЯ КАДОКАН ДЗЮДО КАК СИСТЕМА ВОСПИТАНИЯ	274
<i>Моїсєєнко Л.М. (КП ДонНТУ)</i>	
СІМ'Я – ЯК ФАКТОР ВИХОВАННЯ МОЛОДІ (ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ).....	277
<i>Москвінова В., Шинкаренко І.В. (КП ДонНТУ)</i>	
ПРОБЛЕМИ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА- ПЕРШОКУРСНИКА.....	284
<i>Олексюк Л.С.</i>	
ТОЛЕРАНТНА ВЗАЄМОДІЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	289
<i>Пермінов О. В.</i>	
ДО ПИТАННЯ ПРО НОРМАТИВНО - ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	291
<i>Путрежай С. В. Рак Ю. В. (КП ДонНТУ)</i>	
МОТИВАЦІЯ УЧЕБНОЇ ДЕЯТЕЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИСШИХ УЧЕБНИХ ЗАВЕДЕНІЙ	295
<i>Рустамова Г. Василенко А.І., Пархоменко М.М. (КП ДонНТУ)</i>	
ПРАВІМОІРНІСТЬ ПОВЕДІНКИ ЯК СУСПІЛЬНА РИСА ЗАГАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ	299

<i>Сименко О.В., Скрипка А.В., Яцюк М.М. (КП ДонНТУ)</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ.....	302
<i>Сколенко С., Моїсєєнко Л.М., Пархоменко М.М. (КП ДонНТУ)</i> ШЛЮБ ТА СІМ'Я В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ.....	304
<i>Стельмаш А. О., Василенко А.І. (КП ДонНТУ)</i> ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ СИРИТ ТА ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	310
<i>Татарикова Д., Василенко А.І., Пархоменко М.М. (КП ДонНТУ)</i> ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТБЫ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ ТА В ДЕРЖАВАХ ЄС ..	314
<i>Юсипук Ю. О., Холіч І. В. (КП ДонНТУ)</i> ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ – ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ВНЗ	317
<i>Якушев О.В., Шинкаренко І.В. (КП ДонНТУ)</i> МОЛОДІЖНИЙ ПОСТУП ДО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	320

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОВЛЕННЄВІЙ ПІДГОТОВЦІ

<i>Shcherbakova K., Biletska L.L. (КП ДонНТУ)</i> WHY JAPANESE FIRMS TEND TO BE SO COMPETITIVE	324
<i>Белецкая Л.Л. (КПИ ДонНТУ)</i> ПЕРЕВОД ІЛИ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ?	325
<i>Квашініна Д.О., Скалозуб О.М (КП ДонНТУ)</i> ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	330
<i>Ляшок А.Я.</i> ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ АНГЛОЯЗЫЧНИХ ФИЛЬМОВ В УКРАИНЕ	335
<i>Прудинник Е., Самофалова Т.В. (КПИ ДонНТУ)</i> БОНУСИ ЗА ЗНАНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	338
<i>Сайфуліна О.С. (ВСП НАУ СК НАУ)</i> ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»	341
<i>Самофалова Т.В. (КПИ ДонНТУ)</i> ДУХОВНОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ.....	343
<i>Скалозуб О.М. (КП ДонНТУ)</i> ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ	346
<i>Сухобрус Л.С. (КП ДонНТУ)</i> ОНОМАСІОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДЕРИВАЦІЙНО-РЕЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	350
<i>Щербинка Т.О., Скалозуб О.М. (КП ДонНТУ)</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ ПРІНИЧОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	356

РОЛЬ ВНЗ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ ТА КУЛЬТУРНІЙ РОЗБУДОВІ РЕГІОНУ

<i>Блохіна І. С., Пархоменко М. М. (КП ДонНТУ)</i> ПРОБЛЕМИ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ ПОТРЕБ СУСПІЛЬСТВА	362

Братиш О.О., Тимофєєнко О.В. (КП ДонНТУ) РОЛЬ ВНЗ У ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ.....	366
Иценко Д., Анікеєва Г., Шинкаренко І.В. (КП ДонНТУ) КУЛЬТУРНИЙ ІМІДЖ ІНДУСТРІАЛЬНОГО МІСТА ЯК НОВЕ ОБЛИЧЧЯ КРАСНОАРМІЙСЬКА.....	370
Костыря А., Шинкаренко И. (КИИ ДонНТУ) К ВОПРОСУ О ХАКТЕРИСТИКЕ ПОТЕРЬ ДОНЕЦКОЙ ОБЛАСТИ В АФГАНИСТАНЕ В 1979-1989 гг.....	374
Сердюк І., Шинкаренко І.В. (КП ДонНТУ) МОЛОДЕ ОБЛИЧЧЯ БЕЗРОБІТТЯ	381
Черкавская Т.М. РЕГИОНАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ	385
Черкавська Т.М. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	387
Школярєнко О.О. (КП ДонНТУ), Сенчик Є.В. (КУСЗ) КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ.....	388
Школярєнко О.О., Юшковський В.В. (КП ДонНТУ) КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА СКЛАДАННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ МІСТА	392
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	396

Донецький національний технічний університет

Донецький національний технічний університет (ДонНТУ) – один з найбільших технічних вузів України. Заснований у травні 1921 року, він у 1926 р. був реорганізований у гірничий інститут, у 1935 р. – в індустріальний, у 1960 р. – в політехнічний, у 1993 р. – в державний технічний університет, а у 2001 р. університету надано статус національного.

За майже 90-річну історію університет підготував близько 142 тис. фахівців, у тому числі більш ніж 3000 – іноземних, для 87 країн світу. Серед випускників ДонНТУ – керівники країни, регіонів, міністерств, промислових підприємств, відомі державні і політичні діячі, вчені.

Донецький національний технічний університет – родоначальник вищої технічної та економічної освіти у Донбасі. На базі його структурних підрозділів створені Донбаська державна академія машинобудування (м. Краматорськ) і Донбаська національна академія будівництва та архітектури (м. Макіївка), а також ряд науково-дослідних і проектних інститутів.

До складу університету входять 6 інститутів, 22 факультети, магістратура державного управління, 5 технікумів, підготовче відділення для іноземних громадян, 3 навчальних центри, кафедра військової підготовки, науково-дослідна частина, 2 проблемні лабораторії, науково-технічна бібліотека з фондом понад 1,9 млн. томів, німецький читальний зал Гете-інституту, сучасний спортивний комплекс.

Технічний університет веде підготовку фахівців за 36 напрямками, які включають 65 спеціальностей III і IV рівнів акредитації, а також за 17 спеціальностями I рівня акредитації. На цей час в ДонНТУ навчається близько 28 тис. студентів та слухачів.

Матеріально-технічна база: 33 навчальних, лабораторних і науково-виробничих корпусів, 20 гуртожитків, 6 спортивних комплексів, спортивний манеж, басейн, 5 студентських їдалень, два оздоровчих комплекси.

Викладацький корпус 98-и кафедр і сорока їх філій структурних підрозділів IV рівня акредитації нараховує 1561 чол., серед них: 1 академік і 2 член-кореспондент НАН України, 50 академіків і членів-кореспондентів

галузевих академій, 25 заслужених діячів науки і заслужених працівників освіти України, 3 заслужених винахідників, 3 заслужених тренерів України, 1 заслужений шахтар України, 120 докторів наук, професорів і біля 670 кандидатів наук, доцентів.

З 1996 року у Донецькому національному технічному університеті, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.95 № 560, відкрита і успішно діє магістратура державного управління, в якій для органів виконавчої влади і місцевого самоврядування за 14 років підготовлено 1141 магістр за спеціальністю “Державна служба”.

Університет постійно здійснює підготовку кандидатів наук за 45 та докторів наук за 38 спеціальностями. На цей час функціонують 7 спеціалізованих рад для захисту докторських та кандидатських дисертацій за 18 спеціальностями.

Традиційно Донецький національний технічний університет приділяє велику увагу розвитку творчих здібностей студентів шляхом залучення їх до наукової роботи. За показниками науково-дослідної роботи студентів ДонНТУ багато років займає передові позиції в країні.

ДонНТУ – визнаний в світі вищий навчальний заклад, який активно здійснює міжнародне науково-технічне співробітництво з 147 відомими університетами світу і 30 зарубіжними фірмами, є членом 22 провідних міжнародних освітніх організацій, серед яких “Асоціація Європейських Університетів” (Женева, Швейцарія), “Міжнародний центр Інженерної Освіти при ЮНЕСКО” (Мельбурн, Австралія), “Європейське товариство інженерної освіти”.

ДонНТУ – один із засновників Асоціації ректорів технічних університетів України.

Університет вкладає значні кошти у збереження і розвиток матеріальної бази, створення сучасних телекомунікаційних та інформаційних технологій.

На цей час ДонНТУ будує сучасний інформаційно-бібліотечний центр загальною площею близько 10000 м².

В навчальний процес впроваджено понад 1800 комп’ютерних місць. Створена одна з найбільш розвинених в Україні корпоративна комп’ютерна мережа. Вона поєднує понад 1800 комп’ютерів і понад 25 серверів, розташованих у 10 навчальних корпусах. Мережа має вихід у INTERNET через 2 зовнішніх канали. У найбільш насичених комп’ютерною технікою корпусах прокладені оптико-волоконні лінії зв’язку. ДонНТУ виступив співзасновником і активним учасником Національної телекомунікаційної мережі навчальних та наукових закладів України “УРАН”, будучи регіональним координатором цієї мережі у Донбасі.

www.donntu.edu.ua

КРАСНОАРМІЙСЬКИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

Красноармійський індустріальний інститут ДВНЗ «ДонНТУ» заснований у 1959 році як опорний Навчально-консультаційний пункт Дніпропетровського гірничого інституту. У 1961 році Красноармійський НКП отримав офіційний статус загально-технічного факультету (ЗТФ) ДГУ. У 1963 році число студентів на ЗТФ вже перевищило 1000 чоловік, а штат викладачів – 30. Керувати таким колективом із м. Дніпропетровська ставало вже складніше, у зв'язку з цим наприкінці 1963 року керівництво ДГУ отримало дозвіл Мінвузу на створення у Красноармійському загально-технічному факультеті двох кафедр: кафедра загально-інженерних дисциплін (ЗІД) та кафедра загальнонаукових дисциплін (ЗНД). а початку 70-х років ХХ ст. Красноармійська філія представляла собою досить потужну відокремлену структуру Донецького політехнічного інституту. В 1971 році чисельність студентів досягла 1165. Підготовка фахівців велася на двох факультетах: вечірньому та загально-технічному, щорічний прийом на які в 1970 році досяг 320 чоловік. Вечірній факультет готував фахівців за трьома спеціальностями: «Технологія і комплексна механізація підземної розробки корисних копалин», «Гірничу електромеханіку та маркшейдерську справу». Кожен рік вечірній факультет випускав більше 100 гірничих інженерів. Так, у 1970 році випуск склав 120 осіб, всього ж на початок 70-х років вечірній факультет випускав 470 фахівців. У 1970 році керівництво ДПІ приймає рішення перетворити Красноармійську філію на основну базу довузівської підготовки слухачів для всього Донецького політехнічного інституту. Завдяки розташуванню Красноармійської філії ДонНТУ відносно мережі інших навчальних закладів вона поступово стає базою для абітурієнтів західних районів Донбасу. На основі Красноармійської філії ДонНТУ створювались навчально-виробничий комплекс (разом з ВО „Красноармійськвугілля”, „Селидоввугілля”, „Добропіллявугілля”, трестом

„Красноармійськшахтобуд”), школа резерву гірничих інженерів, гірничотехнічний ліцей „Надія”, учбовий комплекс „Гірник” (разом з Селидівським гірничим технікумом). У 1994 році Красноармійська філія одержала ліцензію на підготовку фахівців із семи спеціальностей і спеціалізацій як за денною, так і заочною формами навчання: „Розробка родовищ корисних копалин”, „Охорона праці у гірничій промисловості”, „Гірниче обладнання”, „Економіка підприємства”, „Менеджмент організацій”, „Облік та аудит”, „Електромеханічне обладнання енергоємних виробництв”. У 1999 році на базі Красноармійської філії розпочато роботу відділення Центру підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів, працюють підготовчі курси з математики, обчислювальної техніки. З 2002 року інститут розпочав прискорену підготовку фахівців за спеціальностями: „Розробка родовищ корисних копалин” і „Гірниче обладнання”. Відкриті опорні пункти інституту на вугільних підприємствах регіону з підвищення кваліфікації.

У регіоні існує стійкий попит на інженерів, що отримали підготовку в КП ДонНТУ. Розподіл спеціалістів відбувається за замовленнями державних підприємств „Красноармійськвугілля”, „Селидіввугілля”, „Допропіллявугілля”, „Павлоградвугілля”, вугільних компаній „Шахта „Красноармійська-Західна №1” і „Шахта „Краснолиманська”, Красноармійського машинобудівного заводу, заводу „Електродвигун” та ряду інших підприємств. Це стало передумовою збільшення контингенту студентів за всіма формами навчання: 1999 рік – 978 студентів всіх форм навчання, 2000 рік – 1002 особа, 2001 рік – 1034, 2002 рік – 1223, 2006 рік – 1779, 2008 рік – 1951. Така позитивна динаміка вищого навчального закладу не могла не позначитися на його статусі. У 2004 році керівництво філії на звернулося з відповідним обґрунтуванням до ректора ДонНТУ проф. О.А. Мінаєва, який 1 лютого 2005 року видав наказ (№ 27-02) про перетворення Красноармійської філії ДонНТУ в Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ.

В червні 2005 року відбулася реорганізація внутрішньої структури інституту: на базі гірничотехнічного факультету був створений факультет „Технології і організації виробництва” у складі шести кафедр, декан – кандидат педагогічних наук, доцент Сергієнко Людмила Григорівна. У лютому 2008 року на базі факультету технології і організації виробництва створюється факультет дистантного і заочного навчання, декан – кандидат хімічних наук, доцент Придятько Світлана Павлівна.

З січня 2008 року КП ВДНЗ „ДонНТУ” очолює кандидат технічних наук, доцент Ляшок Ярослав Олександрович.

www.kii.donntu.edu.ua

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 316.343.652-058.237

Алексеева Л.А. (ДонНТУ)

НЕКОТОРЫЕ СООБРАЖЕНИЯ К ДИСКУССИИ О ПОНЯТИИ «ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ»

В современном интеллигентоведении нет однозначной трактовки понятия «интеллигенция». Имеется несколько версий появления самого понятия «интеллигенция». Одни авторы пишут о его русском происхождении, другие – о французском, третьи – о польском. Наиболее распространённой является точка зрения, согласно которой понятие «интеллигенция» русского происхождения, оно, якобы, впервые было введено в оборот П.Д.Боборыкиным. Несмотря на то, что русские и зарубежные исследователи выдвигали обоснованные суждения об ошибочности этих утверждений, они по прежнему повторяются в наших изданиях.

Тем временем стали появляться и другие версии о более раннем, чем в России, употреблении термина «интеллигенция» в Западной Европе. Так, проф. Осинский И.И. утверждает, что об этом свидетельствуют работы К.Марса и Ф.Энгельса.

В 1842 г. в ряде статей, известных под названием «О словесных комиссиях в Пруссии», К.Маркс более 30 раз использует термин «интеллигенция», «интеллигентность». Нерусское происхождение термина подтверждает и специальное исследование этимологии этого слова немецким филологом О.В.Миллером.

Версия французского происхождения была выдвинута известным социологом Р.Дебре, который утверждал, что этот термин родился во французском языке. На международной научной конференции, посвященной проблеме интеллигенции (Улан-Уде, 1994), проф. Л.Н.Коган со ссылкой на иностранные источники утверждал, что термин интеллигенция появился во Франции в XVIII в., его употреблял ещё Наполеон [1, с.67-68].

Б.Гэбски (Институт Социологии Щецинского Университета, Польша) убеждает, что лишь в Культурном Пространстве Центральной и Восточной Европы сформировался такой социальный слой, как интеллигенция [1, с.67]. В этой связи представляет интерес работа польского социолога Е.Халасиньского «Генеалогия польской интеллигенции». В ней автор описывает исторические условия зарождения данного социального слоя. Согласно мнению учёного, польская интеллигенция берёт начало от обедневшей грамотной шляхты. Умение читать и писать пригодились ей для «гросбхов» в период развития промышленности. Возникновение новой профессии привело в XIX в. к образованию нового социального слоя [1, с.67]. Знакомясь с этим историческим опытом, возможно сделать и такой вывод, что роль интеллигенции и в современном обществе определяется её умением решать новые проблемы в новых социальных условиях. Практически речь идёт о способности интеллигенции отвечать на специфические вызовы динамически развивающейся цивилизации.

Философско-социологический анализ опирается и на другие формы культурной активности в исследовании проблемы интеллигенции. Особый интерес в этом направлении представляют литературно-художественные поиски. В русле

освещаемой нами темы нельзя обойти вниманием «Круглый стол» на тему «Литература и интеллигенция XX в.» [2, с.5].

Известные писатели, критики, публицисты горячо обсуждали тему интеллигенции, как в литературе, так и в самом обществе. Участники круглого стола отметили преемственность богатой отечественной литературы XX века, которая в лице своих лучших представителей шла вслед за великими мастерами слова XIX века (Пушкин, Некрасов и др.).

Оценивая XIX век, как начало большой русской литературы, писательская интеллигенция нашего времени определяет своей основной задачей «позаботиться о том, чтобы настоящие таланты не пропали, чтобы их заметили и оценили по достоинству» [2, с.5].

Александр Ольшанский, поддерживая эту мысль, напомнил, что первым слово «интеллигенция», по его сведениям, употребил поэт Жуковский.

Жуковский Василий Андреевич (1783-1852) - поэт, переводчик, просветитель, основоположник русского романтизма. С ним, как видно, связана ещё одна версия, с нашей точки зрения, не лишённая оснований. Не следует забывать, что одной из важных проблем отечественного просвещения Василий Андреевич считал разработку русской философской терминологии. Отмечая, что наш язык беден и «неопределён», он, однако, выступал против необдуманного заимствования иноязычных философских терминов. Вся новая терминология, по его мнению, подготавливалась длительным ходом развития человеческой мысли. Жуковский-просветитель создал своеобразную педагогическую систему. Педагогика В.А.Жуковского патриотична. Он, подобно Ф.М.Достоевскому и Н.Я.Данилевскому, считал, что интеллигенция должна воспитываться в педагогике патриотизма, а не в педагогике космополитизма, которая нацеливает отнюдь не на универсальные цели человечества, а является слепком европейской педагогики. Содержание воспитательного процесса мыслилось В.А.Жуковскому как развитие личности в духе высоких нравственных идеалов, практическая же задача воспитания направлена на выработку привычки к деятельности во имя высоких нравственных ценностей [3, с. 156-157].

В настоящее время со всей остротой встаёт вопрос о судьбе современной интеллигенции: является ли она реальностью, способной продолжить достойные традиции предшествующих поколений, или она нечто убывающее, свидетельствующее о тенденциях её превращения в слой интеллектуалов. Этот вопрос требует дальнейшего исследования. Тем более, что на семинарах, конференциях, в публикациях всё чаще всплывают темы о роли интеллигенции в обществе как факторе нестабильности («Интеллигенция и власть. От самостоятельности до самоуничтожения»; «О так называемом конце интеллигенции») [1, с.67].

Продолжая линию В.А.Жуковского, необходимо определиться с терминами, соотносить понятия «интеллигенция» и «интеллектуалы». В нашей справочной литературе «интеллигенция» (от лат *intelligens* – понимающий, мыслящий, разумный), как правило, рассматривается в качестве синонима западному термину «интеллектуалы» [4, с.137]. Вряд ли с этим можно полностью согласиться. Позволим себе некоторые сопоставления. *Интеллигенция* формируется нашей отечественной историей, соответствует менталитету нашего народа; *интеллектуал* – это, скорее, порождение западноевропейской исторической традиции. *Интеллектуал* – это

культурная позиция разумного эгоизма, в противоположность этому *интеллигенция* – это жизненная позиция альтруизма.

Интеллектуалы сохраняют нейтралитет, некоторую дистанцию по отношению к государству, власти, к политической конъюнктуре, доминирующим в обществе убеждениям, политическим, идеологическим, религиозным их компонентам. Интеллигенция же патриотична, демократична, участлива, готова к компромиссам даже со злом, лишь бы поддержать государство, спокойствие, порядок, что нередко не лучшим образом сказывается на её имидже. Так, в начале 90-х годов часть интеллигенции перешла в среду интеллектуалов. Они решили, что Родину любить не обязательно. Настоящий же интеллигент разделяет судьбу Родины. Даже в ущерб собственного благополучия и самой жизни.

Интеллектуал отвечает за себя, за качество своей работы, поскольку это поддерживает его личное благополучие, а *интеллигенция* болеет за Родину, живёт её интересами и ради её будущего.

Глубокая характеристика отечественной интеллигенции содержится в статье А.И.Солженицына «Образованщина» [5]. В ней Александр Исаевич писал, что интеллигенция определяется не по научным званиям, не по числу выпущенных книг, не по высоте образованности, не по научности методологии, а по чистоте устремлений..., не по отчуждённости от государства и от народа, не по принадлежности к духовной диаспоре. Напротив, интеллигенция определяется «по чистоте устремлений, по душевной самоотверженности – во имя правды и прежде всего – для этой *страны*, где живёшь» [5, с. 214].

Думается, что непросто соответствовать этим критериям и быть интеллигентом, особенно людям, работающим со Словом. Ведь недаром Н.Гумилев писал, что «словом разрушают города» [2, с.5].

Литература.

1. Социальный статус и имидж гуманитарной интеллигенции: иллюзия и реальность («Круглый стол») // Социс. – 2001. - №11. – С.58-68.
2. «Интеллигенция от Петра I или от века?» // Литературная газета. 15-21 декабря 2010, №51 (6305). – С.5.
3. Жуковский В.А. // Русская философия: Словарь / Под общ. ред. М.А.Маслина. – М.: Республика, 1995. – С.156-157.
4. Интеллигенция // Краткий философский словарь / А.П.Алексеев, Г.Г.Васильев [и др.]; под ред. А.П.Алексеева – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: РГ-Пресс, 2010. – С.137-138.
5. Солженицын А.И. Образованщина / А.И. Солженицын // Из под глыб: Сб. статей. – М: Русская книга, 1992. – С.187-221.
6. Осипов Г.А. Интеллигенты / Г.А. Осипов // Энергия, экономика, техника, экология. – 2003. - №1. – С.48-51.

Бледнов И.Ф. (ДНГУ)

СОЦИАЛЬНО-ЭТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ГЕНЕТИКИ ЧЕЛОВЕКА

Общеизвестно, что основным объектом познания человечества есть сам человек. Его познание осуществляется целым комплексом общественных, естественных и технических дисциплин. Многообразие подходов к изучению человека показывает необходимость философского обобщения этих знаний. Особую озабоченность

вызывают знания, связанные с познанием в области генетики человека. Такое познание «ставит вопрос не только о выработке более жестких социально - этических принципов экспериментирования на человеке, но и, главным образом, о более строгом контроле за соблюдением этих принципов» (1), так как вмешательство в наследственный «аппарат» человека может оказаться не только благом, но обернуться большим злом, трагедией для его дальнейшего развития. Даже социальное переустройство общества пагубно сказывается на биопсихических характеристиках целых поколений. Сегодня многие из нас являются не только свидетелями, но и участниками «социальной реформации», которая самым непосредственным образом коснулась биологии человека. С еще большей по своим масштабам и, практически необратимой катастрофой, человечество может столкнуться в случае вмешательства в генетику человека. После такого вмешательства люди уже не смогут «предотвратить», уничтожить то, что ими будет сделано. Они столкнутся с пониманием того, что достаточно одного или нескольких и необдуманных действий, связанных с генетическим вмешательством, чтобы изменить судьбу человека и целых поколений. Трагические последствия от преждевременного вмешательства в генотип человека явятся символом недоверия к науке, осмысленности понимания природы человека во всей его многосложности и, наконец, реального гуманизма к человеческой жизни.

Опасность, связанная с генетическими исследованиями, может иметь разносторонний характер. Но в первую очередь она связана с попытками сознательного использования достижений генетики человека для осуществления антигуманных целей. К примеру, скажем, использование генетических знаний в войнах, распространение идей о том, что устранение войн и иных форм насилия можно осуществлять только с помощью ликвидации генов агрессивности и т.д. Ведь и сегодня концепции этологов К.Лоренца, Н.Тинбергена, Д.Морриса владеют умами отдельных политиков. А разве и сегодня этнические войны не «обосновываются» генетическими факторами? Это, так сказать, общемировоззренческие проблемы понимания природы человека, связанные с познанием его генетических основ. Не меньше проблем такого уровня возникает и в случае проведения экспериментов с генетическим материалом. Например, защитники идей о генетической манипуляции над человеком предусматривают строгий контроль за рождаемостью. Глубокое охлаждение спермы, по их мнению, позволит сохранить генетически ценные качества людей. Это позволит размножать гениев, а многие из этих авторов серьезно верят в то, что таким образом можно улучшить человечество, усматривают в этом источник прогресса. С критикой этих идей выступают и сами генетики Ф.Крик и Д.Бидл, Д.Уотсон и другие. Последние, выдвинули идею о международном запрещении многих экспериментов над человеком, полагая, что генетические исследования могут привести к серьезным опасениям общеприродного характера.

Известно, что ведутся исследования по конструированию гибридных молекул ДНК. Это связано с опасностью появления в руках исследователей вредоносных генов. В связи с этим профессор Поль Берг заявил о том, что «лучше сейчас затормозить работы, чем потом рвать на себе волосы, совершив неповторимую глупость. В этом смысле грозящие нам опасности отличаются от тех, что связаны с атомной энергией. Ядерные бомбы можно хотя бы под замком держать, а как

выловить микроорганизмы, если они попадут в окружающую среду» (2). Видимо, такие предупреждения часто сопровождающиеся отказом от научных исследований, но основанные на страхе, не могут служить основанием для длительного и аргументированного отказа от познания генетики человека. Думается, что необходимо в законодательном порядке наложить определенные ограничения в области познания генетики человека и тем самым человечество обезопасит себя от невежественного, преждевременного вмешательства и генетический "аппарат" человека. Это будет способствовать научному решению проблем. Понятно, что не сразу можно выработать эти рекомендации, еще труднее будет установить контроль за их выполнением. Но это необходимо проделать уже сегодня. В процессе исследований эти ограничения могут сниматься. Необходима гласность и открытость исследований, реальная степень доверия между учеными.

Человечество уже имеет некоторый международный опыт согласования проведения исследований, но «генной инженерии», а также условия отмены запрета исследований. Я имею в виду, международную конференцию 1975 года в штате Асиломара (США). Результаты конференций показали, что опасности злоупотребления наукой обсуждают сами ученые. Например, Дж. Уотсон заявил о том, что он против любых попыток клонирования человека, так как «успех» привел бы к ужасным последствиям.(3) Современное состояние нравственности, да и «техническая оснащенность» манипулирования генетическим материалом, вызывает возмущение и решительный протест. Думаю, что философски актуальны мысли Н.П.Дубинина о том, что «вначале необходимо достигнуть всей требуемой глубины понимания человека и принципов взаимоотношения генетической и социальной программ, при развитии личности человека. До этого никакие чудеса молекулярной и общей генетики не имеют права на вмешательство в генетические основы человечества как вида» (4).

Следует так же отметить и то, что само распространение знаний о наследственности человека должно иметь определенные этические нормы, глубокий профессионализм.

Допустим, установлена наследственная болезнь под названием хорей Хантингтона, характеризующаяся тем, что по истечении 30 лет практически здоровый человек неожиданно становится болезненным и в ближайшие годы мучительно умирает. Вправе ли общество таким людям запрещать иметь потомство или же это личное дело больного? Какими мотивами при этом он может руководствоваться? Следует ли об этой трагедии говорить родителям, детям? А может быть общество должно взять под контроль таких людей и создать им все условия для того, чтобы их короткая жизнь протекала по пути «реализации» заложенных в них человеческих способностей? В таких случаях - на какую деятельность их ориентировать? Думаю, что в экономически развитом и гуманнообеспеченном обществе такие проблемы вполне разрешимы. К примеру, скажу, что многие дети, страдающие генетическими болезнями, будучи забранными с детских домов в обеспеченные семьи, получают хорошее образование, активно участвуют в жизни общества и ведут достойную человеческую жизнь. Каких бы материальных затрат это не стоило, но истинно гуманное общество должно всячески способствовать счастливому и жизнерадостному процессу таких людей. Задача подлинной науки в данном случае будет сводиться к отысканию всех возможностей,

способствующих раскрытию способностей таких людей в мире социальности. Это возможно в мире социальной справедливости, где развитие человека становится целью общества. Разумеется, что на практике это не так просто реализовать, но все это возможно и необходимо. От того, как мы относимся к другим, во многом зависит наше собственное отношение к самим себе.

Много этических, юридических проблем возникает при имплантации зародыша человека. И это не абстрактные проблемы. Они же возникают в связи с частными методами исследования, с попытками избавления от наследственных болезней путем вмешательства в наследственность. Успехи медицинской генетики уже сегодня позволяют освободиться от многих наследственных болезней, особенно, если они диагностированы на раннем этапе развития эмбриона. В этих случаях речь идет о допустимых границах такого вмешательства и о возможности применимости тех или иных методов.

Известно, что путем рекомендаций специального диетического питания многие Отрицательные гены можно перевести в нейтральные. Это снимает вредное влияние дефектного гена в развитии индивида. Этот метод наиболее безопасен и не несет в себе никаких элементов безнравственности. В перспективе этот метод должен занять определяющее место в системе методов лечения наследственных болезней. Фактически он является как бы продолжением естественного приспособления биологии человека к условиям внешней среды.

Много проблем вызывает «генная инженерия». Эти методы, которые позволяют вести борьбу с наследственными заболеваниями не регулированием развития особи, а управления структурами и процессами в самом генетическом механизме. Здесь речь может идти о двух видах наследственной аномалии. Первые - это болезненные отклонения, имеющие наследственный характер, а вторые - вызваны мутацией генов в процессе индивидуальной жизни. Следует ли вмешиваться в наследственность человека в первом и втором случае? Полное освобождение от мутаций может привести к уменьшению разнообразия индивидов и снижению интеллектуального потенциала в обществе. Современные достижения генетики позволяют в отдельных случаях вмешиваться в наследственный аппарат человека. Это относится к соматическим болезням, такое частичное вмешательство не изменяет генотип человека, а способствует избавлению от болезни. Вмешательство в наследственность человека с целью устранения дефектных генов, несущих информацию за видовые признаки нежелательно, да это и невозможно при современном состоянии науки. Появление этих нежелательных признаков можно предупредить другими более безопасными методами, а именно: при помощи медико-генетического консультирования.

Итак. Мы видим, что вмешательство в наследственность человека охватывает широкий круг проблем. Оно требует прежде всего высокого уровня нравственно-этических норм в обществе, их развития в соответствии с информационными процессами и их реального исполнении, осознанного похода к пониманию ценностных ориентиров развития человека. И еще. Для того чтобы пробуждались добрые чувства у человека, они должны быть сформированы у ребенка. Это очень важно. Здесь одними просветительскими средствами не обойтись.

К великому сожалению, нравственные вопросы понимаются отдельными учеными, а с их уходом из жизни теряют свою актуальность и преемственность.

Как много для гуманного решения человеческих проблем поднимал директор института философии академик И.Т.Фролов. Эти вопросы он обсуждал не только теоретически. Под его руководством издавался журнал «Человек», вокруг которого объединялись виднейшие теоретики, организовывались «философские беседы» по глубинным проблемам человекознания, всевозможные практические конференции, методологические семинары по социально-биологическим и медико-генетическим проблемам. Увы, сегодня этого направления в антропогенетике практически не существует.

Наше тревожное время каким-то непонятным образом отстранившее, а точнее отменившее, вернее, ограничившее их регулярную функцию, породило необходимость философского анализа развития прошлого опыта моральных качеств человека, его социально-этических аспектов, этики научного исследования.

Логично предположить, что этический код альтруизма и доброты может быть заглушен и отброшен групповой этикой. Приведет ли это к рациональному облагораживанию общества и человека?

Не секрет, что насильственные идеологии распространяются в обработке «справедливости», а жестокие средства оправдываются высокой целью.

Отказ от Всечеловеческой морали есть страшный регресс, который ведет к самоуничтожению человечества. Об этом люди никогда не должны забывать.

Думаю, что современные ученые уже в состоянии обсуждать специфику и значимость социального отбора в жизни общества. На этом пути нас ждут серьезные открытия. Если хотите, методический прорыв в области науки, соединяющий в себе естественные и гуманитарные дисциплины. Такой синтез приведет к приращению знания, а не только к структурированию наличной информации. Методический прорыв явно необходим, но даже дискуссии по данному вопросу толком еще не обсуждаются. А как это необходимо для науки.

ЛИТЕРАТУРА

1. И.Т.Фролов. Перспективы человека. «Вопросы философии», 1975. N7. стр.86-87.
2. П.Берг. Последствия предсказать невозможно. «Литературная газета», 1975, 26 февраля.
3. Ж. «Химия и жизнь», 1975, N7, с.10.
4. Н.П.Дубинин. Генетика и будущее человечества. «Известия Академии наук СССР», 1972, N2, стр.189.
5. Космическое сознание.-М., 1995, стр.50-52.

Волков С.В., Винник Е.А., Конобрицкая И.В. (КИИ ДонНТУ)

РОЛЬ БИБЛИОТЕКИ В ИНФОРМАЦИОННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЕ ОБЩЕСТВА

Библиотека – открытый стол идей, за которым каждый найдет ту пищу, которую ищет. (А.И. Герцен)

В начале XXI столетия немыслимо представить современную жизнь без книг, газет, указателей, потока информации, а прошлое – без упорядоченной истории, религию – без священных текстов... Появление письменности стало одним из самых важных, фундаментальнейших открытий на долгом пути эволюции человечества. По

значимости этот шаг можно, пожалуй, сравнить с добыванием огня или с переходом к выращиванию растений вместо долгой поры собирательства. Становление письменности – очень непростой процесс, длившийся тысячелетия.

Ныне письмена приобрели много новых форм, которые облегчают их хранение и передачу на расстояние. И библиотека обретает новые разновидности. Но всё равно, её содержание в образном, общедоступном, традиционном смысле – это Книга. Недооценивать библиотеку – значит игнорировать Книгу: чудо из чудес, созданное Человеком.

Существуют сотни определенных библиотек, но полностью их сущность всё равно не охвачена. Причины в том, что речь идет о самых универсальных учреждениях из всех созданных человеком. Их богатство и значение росли по мере того, как человек делал очередные шаги в познании окружающего мира и самого себя. Они содержат „всё” и имеют отношение „ко всему”, призваны оказывать помощь и содействие „кому угодно” и „в чем угодно”, человеку – в любом возрасте и в любом состоянии, здоровому и больному, свободному и заключенному, зрячему и незрячему. В библиотеках – все знания, накопленные поколениями разных народов на долгом историческом пути. Название библиотека происходит от греческих слов βιβλίον „книга” и θήκη „место хранения” то есть учреждение, собирающее и хранящее произведения печати и письменности для общественного пользования, а также осуществляющее справочно-библиографическую работу. В настоящее время всё более распространяются и входят в фонд библиотеки микрофильмы, аудио- и видеофайлы, диапозитивы, оптические носители (CD, DVD).

Современная библиотека создает возможности для членов общества удовлетворять свои информационные и знаниевые потребности через совокупность документов, накопленных в фондах, а также использовать для этих целей информационные ресурсы других библиотек и учреждений. При этом необходимо отметить, что информационные потребности пользователей могут носить самый разнообразный характер и касаться как разных сфер профессиональной деятельности, так и повседневной жизни.

Существуют такие виды библиотек:

Национальная библиотека призвана обеспечить сохранность и доступность всей печатной и смежной продукции, выпущенной и выпускаемой данным государством или имеющей к нему то или иное отношение, могущей быть востребованной читателями.

Региональные библиотеки выполняют роль филиалов национальной библиотеки, что особенно актуально для отдалённых регионов страны.

Публичные библиотеки обеспечивают читателей наиболее употребительными и популярными изданиями.

Специальные библиотеки собирают издания определённого типа (нотные издания, книги для слепых, государственные стандарты, патенты, предсказания на пальмовых листьях и т. п.) или определённой тематики.

Библиотеки для слепых обеспечивают доступ к информации для слепых и слабовидящих читателей.

Университетские, институтские, школьные библиотеки нацелены, главным образом, на обеспечение учащихся литературой, необходимой для учебного процесса и по составу фонда приближаются к специальным.

Во время информатизации общества увеличивается значимость библиотеки, повышается ее статус. Невозможно существование ни одного учебного заведения без библиотеки, а сама библиотека, персонал библиотеки, ее материально-техническая база – это площадка для учебной работы со студентами и преподавателями. Значение современной вузовской библиотеки – максимальное обеспечение информационно-библиотечных запросов студентов, преподавателей, научных сотрудников с помощью эффективного использования библиотечных ресурсов и современных информационных технологий.

Библиотека Красноармейского индустриального института содержит в своем фонде более 110 тыс. печатных изданий учебной и специальной литературы. Деятельность библиотеки по обслуживанию читателей осуществляется в двух основных формах.

Абонемент – ведущий отдел библиотеки по объёму и содержанию книжного фонда, предоставляет читателю право получить издание из библиотеки в своё полное распоряжение на определённый срок.

Отдел производит запись читателей на абонемент, осуществляет библиотечное обслуживание, выполняет тематические запросы на базе своего фонда, изучает круг пользователей и их информационные потребности, организует выставки новых поступлений.

Читальный зал является одним из самых многопрофильных отделов библиотеки. Его фонд составляет литература по самым разнообразным отраслям знаний, как естественнонаучным, так и общественно-политическим.

Фонд читального зала состоит из учебной, научной и, в несколько меньшей степени, научно-популярной литературы, благодаря чему и удовлетворяет большинству читательских требований и запросов.

Информационные ресурсы читального зала – это большой выбор книг и периодики по различным темам.

К услугам читателей:

- оперативное и качественное обслуживание книжными и периодическими изданиями;

- поиск и предоставление информации по интересующей теме;
- консультационная помощь в поиске и выборе источников информации;
- выполнение справок с использованием фонда читального зала.

Большое место в фонде отдела занимает справочная литература как универсального, так и отраслевого характера.

В фондах библиотек собираются, хранятся и предоставляются в пользование читателям многочисленные и разнообразные по своему содержанию, читательскому назначению, полиграфическому оформлению и другим признакам произведения печати. Раскрытие содержания фондов и пропаганда имеющихся в библиотеке материалов осуществляются посредством различных каталогов.

Ни одна библиотека, как бы ни был малочислен ее фонд, не может ограничиться каким-либо одним каталогом. Читателя может интересовать литература по конкретной теме, по определенной отрасли знания, книги определенного автора или коллектива (учреждения или организации), специальные виды. Ни один каталог не сможет ответить на все эти запросы. Отсюда возникает необходимость создания в библиотеке различных каталогов, помогающих удовлетворить запросы читателей с

наибольшей полнотой и затратить минимум времени на поиски материалов.

Исходя из способа группировки библиографических записей, в нашей библиотеке организованы алфавитные и систематические каталоги и картотеки.

Алфавитный каталог (АК) – библиотечный каталог, в котором библиографические записи располагаются в алфавитном порядке имен или фамилий индивидуальных авторов, наименований коллективных авторов или заглавий произведений печати и других документов. Алфавитный каталог позволяет найти все произведения одного автора, различные издания одного и того же произведения.

Систематический каталог (СК) – библиотечный каталог, в котором библиографические записи располагаются по отраслям знаний в соответствии с определенной системой библиотечно-библиографической классификации.

Таким образом, под системой каталогов следует понимать необходимое для читателей данной библиотеки число планомерно организованных, взаимосвязанных и координированных каталогов и картотек, разносторонне раскрывающих фонды библиотеки в соответствии со стоящими перед ней задачами.

Стремительное распространение цифровой информации кардинально меняет роль библиотеки и преобразует способы обслуживания. В настоящее время значение вузовской библиотеки постоянно возрастает и определяется не столько количеством фонда, сколько возможностями библиотеки как можно быстрее и полнее предоставить информацию по затребованному вопросу.

Авторы считают, что для того, чтобы следовать в современных условиях всевозрастающим информационным потребностям, чтобы быть востребованной обществом библиотека должна развивать свои информационные ресурсы и службы, например,

- создание электронных каталогов, с помощью которых можно оперативно определить наличие в библиотеке того или иного источника или подготовить список литературы по теме;

- создание веб-сайта библиотеки, на котором будет организован доступ к электронному каталогу, Интернет-ресурсам, виртуальной справочной службе.

Главной целью библиотек была и есть удовлетворение информационных потребностей общества. Таким образом, внедрение новых информационных технологий в практику работы библиотеки, получение доступа к Интернету значительно повысят ее статус. Наряду с печатными изданиями в библиотеку будут поступать издания в электронной форме, а доступ к ним позволит оперативно и наиболее полно организовать получение информации.

Храм знаний

Библиотека, наш храм знаний,
И мы должны это ценить,
Ведь столько умных слов – молчаний,
Она в себе века хранит.

А сколько жизней, сколько судеб,
В волшебных книгах затаились,
А время нам же не вернуть,
Без книг мы б точно „заблудились”.

Ведь книга как хороший друг,
Пусть говорит и не умеет,
Но слово – тайный для нас путь...
И нет его сильнее в мире.

Задумайся, зачем нужны нам книги?
И ведь какую они играют роль?
Задумайся, зачем они писались?
Зачем хранили их до наших пор?

Ведь это наши предки говорят,
О бурной жизни и кровавой,
Весёлой, радужной, печальной,
Полной страданьем и забот.

А мы сейчас не ценим это,
И не подумаем о том,
Как их писали великие поэты,
И как они достались – нечеловеческим трудом.
Конобрицкая Инна

УДК. 37.032:37.015.3

Глазкова І.Я. (Бердянський державний педагогічний університет)

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗОВНІШНІХ І ВНУТРІШНІХ БАР'ЄРІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Бар'єри існують скрізь, де взаємодіють будь-які сили та об'єкти. Будь-яка цілісна система, що складається з елементів, зобов'язана своєму існуванню бар'єрам, що перешкоджають її розпаду. Таким, чином стає очевидним той факт, що розвиток неможливий без бар'єрів.

У соціальному житті бар'єри регулюють життєдіяльність людини, втілюючись у формі різних заборон, вимог, норм, законів, звичаїв, традицій та ін. Необхідність задоволення пізнавальних і матеріальних потреб змушує думку працювати, розвиває такі якості, що в остаточному підсумку призводять до подолання перешкод, підсилюють віру людини у власні сили, підвищують самооцінку. У цьому плані психологічний бар'єр виступає як необхідна умова існування діяльності, засіб підтримки пізнавального інтересу, стимул вирішення пізнавальних завдань [16, 3-18]. Часто людина не підозрює про наявність у неї тих або інших здібностей. При виникненні життєвої необхідності й за наявності умов ці здібності особистості можуть розкритися. Це відбувається тоді, коли переслідувані цілі стають індивідуально значущими. У цьому випадку відбувається мобілізація сил і ресурсів особистості, виявлення прихованих резервів, найчастіше невідомих для неї самої [7,123].

У педагогіці психологічним бар'єром можна позначити все, що перешкоджає, стримує й в результаті знижує ефективність навчання, виховання й розвитку особистості [1,385].

Традиційно психологічні бар'єри в процесі навчання діляться на зовнішні й внутрішні. До зовнішніх психосоціальних бар'єрів відносяться труднощі соціального характеру, викликані прорахунками виховання й навчання, умовами спілкування, невдалого досвіду емоційних і соціальних контактів. До внутрішніх – особистісні властивості, тих хто навчається, такі, як: агресивність, тривожність, ригідність, напруженість, сором'язливість [3, 14]. Між зовнішніми й внутрішніми бар'єрами відзначають тісний взаємозв'язок. Відбиваючись у психіці, зовнішні бар'єри перетворюються у внутрішні. Спочатку вони фіксуються в емоційно-почуттєвій, потім у когнітивній формі, тим самим поширюючи свій вплив на багато видів людської діяльності. Вони умовні й служать перешкодою лише в деяких ситуаціях, коли рівень розвитку суб'єкта не дозволяє йому успішно вирішувати ті або інші проблеми. [15, 153]. На відміну від бар'єрів, що виступають у ролі зовнішніх перешкод на шляху досягнення мети, внутрішні бар'єри, тобто психологічні, вимагають більш глибокого аналізу.

Т.Вербицька розглядає психологічний бар'єр як невід'ємну частину педагогічного процесу, як педагогічне явище, що виникає стихійно, або спеціально створене з метою розвитку індивідуальності того, хто навчається. Подолання психологічних бар'єрів веде до нормального функціонування психіки та до її новоутворень. Саме в подоланні лежить розвиваючий потенціал психологічного бар'єра, завдяки якому стає можливим розвиток і вдосконалення суб'єкта. Таким чином, актуалізується проблема пошуку ефективних шляхів перетворення зовнішніх бар'єрів у внутрішні, долаючи які суб'єкт навчального процесу не тільки розвивається інтелектуально й емоційно, але й вчиться самостійно ухвалювати конструктивні рішення, знаходити вихід зі складних життєвих ситуацій, вирішувати ділові й побутові конфлікти, відстоювати власні позиції в суспільстві, вчиться конструктивному спілкуванню, розбудовувати здатність долати психологічні бар'єри в аналогічних ситуаціях.

Згідно з думками Г.Коджаспірової, А.Петровського, М.Ярошевського й ін. було зроблено висновок про те, що в навчанні психологічний бар'єр слід розглядати не тільки як психічний стан, що виражається в нездатності оцінити те, що відбувається, здійснити контроль над своїми емоціями й іншими психічними процесами й властивостями, але і як педагогічне явище, що характеризується утрудненнями того, хто навчається, що виникають при розв'язанні ним навчальних завдань.

У якості причин виникнення психологічного бар'єра називають незвичні зовнішні умови, новизну й небезпеку ситуації, невідповідність до сприймання зовнішньої інформації, неготовність до виконання прямих вимог та ін. Таким чином, дослідники найчастіше пов'язують психологічний бар'єр з оцінкою якості перешкоди, завдання, що стоїть перед людиною.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні взаємозв'язку внутрішніх і зовнішніх бар'єрів навчальної діяльності та розкритті способів перетворення зовнішніх у внутрішні таким чином, щоб вони забезпечували самоактуалізацію та розвиток суб'єктів навчального процесу, а не виступали його гальмом.

У якості синоніма внутрішнього бар'єру деякі автори називають психолого-пізнавальний бар'єр, у якому зовнішній бар'єр як би переломлюється через особливості пізнавальної діяльності того, хто навчається.

Для опису психологічних бар'єрів використовується також поняття внутрішнього конфлікту, під яким розуміється зіткнення протилежних ціннісних орієнтацій особистості. У якості причин внутрішнього конфлікту автори називають труднощі при виборі рішення, надмірні претензії, протилежно спрямовані мотиви самоствердження. Внутрішній конфлікт викликається також невідповідністю між високою самооцінкою й низькою оцінкою навколишніх. Але, слід зазначити, що всі дослідники говорять про необхідність подолання внутрішнього конфлікту як умову ефективної діяльності.

Використовуючи поняття внутрішнього конфлікту як результату негативної оцінки ситуації, що містить зовнішній бар'єр, ми наближаємося до його класифікації як різновиду психічного стресу [12]. "Психічний стрес розглядається як невідповідність між навантаженням і наявними ресурсами, що супроводжується такими емоціями, як страх, гнів, пригніченість та ін." [9, 596]. Очевидно, внутрішні конфлікти мають багато загального зі стресом, однак слід визнати, що конфлікт далеко не завжди приводить до стресу, хоча стрес найчастіше обумовлений саме внутрішнім конфліктом [11].

Отже, внутрішній бар'єр особистості це – психічний стан, що обумовлений двома основними причинами:

1. Усвідомленням протиріччя між зовнішнім бар'єром і відсутністю достатніх сил (засобів, часу, інтелекту, волі) на його подолання або усвідомлення боротьби мотивів подолання зовнішнього бар'єра.

2. Емоційною реакцією на зазначене вище протиріччя.

Також поява внутрішніх бар'єрів може бути обумовлена негативним досвідом індивіда, і його психічними особливостями, а саме:

- негативним особистісним досвідом подолання зовнішніх бар'єрів - *"У мене в цій ситуації нічого не виходило, тому не виїде й цього разу"*. Цей внутрішній бар'єр не має відношення до об'єктивної оцінки зовнішнього бар'єра, він є скоріш за все суб'єктивним емоційним відношенням до діяльності, у процесі якої індивід має бути долати внутрішні бар'єри;

- відчуттям суб'єктом своєї неповноцінності при переживанні ним різноманітних кризових життєвих періодів, що характеризуються депресивними станами - *"Я нещасна людина, і мені ні в чому не таланить"*;

- об'єктивною оцінкою індивідом своїх здібностей, які можуть затрудняти будь-який вид діяльності (низький інтелект, фізична слабкість) - *"У мене однаково нічого не виїде, тому, що я нездатний"*. У цьому випадку рано або пізно внутрішній бар'єр стає бар'єром негативного особистого досвіду.

- відсутністю мотивації в досягненні мети - *"Мені це нецікаво, і тому не потрібно"*.

У педагогічній і психологічній літературі можна зустріти різні тлумачення зовнішнього бар'єра як актуалізатора внутрішнього бар'єра. Для постановки зовнішнього бар'єра діяльності, що актуалізує внутрішні бар'єри й дійсно розвиває особистість педагогові необхідно:

- узгодити з учнем мету навчальної діяльності;

- створити позитивну мотивацію досягнення мети;
- створити позитивну мотивацію подолання бар'єра, сформувавши у свідомості учня адекватну уяву про те, що подолання бар'єра може сприяти досягненню поставленої мети.

Зовнішні бар'єри, які стоять перед учнями в навчальній діяльності, можуть бути розглянуті у двох основних формах: навчальні завдання, що виходять від педагога, і самостійні дослідницькі проекти, у яких ініціатива діяльності належить учневі [2].

Описуючи правила постановки зовнішнього бар'єра, здатного зацікавити учнів і включити особистісний зміст у їх подолання, низка авторів пропонують конкретні форми постановки навчальних завдань (по В.Серікову):

- світоглядні парадокси;
- проблемні ситуації;
- демонстрація криз, що призвели до створення наукових теорій;
- авторські пізнавальні завдання;
- завдання з життєво-практичним змістом;
- показ парадоксальних дослідів;
- висування суперечливих гіпотез;
- систематизація життєвих спостережень і ін.

Низка авторів при постановці зовнішніх бар'єрів навчальної діяльності пропонують використовувати різні прийоми, наприклад, І.Заманова обґрунтовує доцільність таких прийомів: "спочатку саме важке", "ущільнення навчального плану", "навчальна угода", "план роботи", "самостійне дослідження", "навчання читанню" і ін. [6].

Пошук розв'язку навчального завдання можна представити як рух думки людини по ієрархічно супідрядних рівнях: вершину ієрархії становлять особистісний і рефлексивний рівні, а основа – предметний і операційний. Предметний і операційний рівні забезпечують відбиття проблемної ситуації, виділення протиріччя між умовами й вимогами завдання, реалізацію розв'язку за допомогою виконання необхідних операцій на основі відомих правил і формул (репродуктивно). Вищий рівень – особистісний і рефлексивний обумовлює включеність людини в ситуацію пошуку, прагнення розв'язати протиріччя, що лежить в основі проблемної ситуації, а також самооцінку своєї індивідуальності й задоволеність діяльністю, активізацію емоційного тону, вольову рішучість, самоконтроль та ін. [13].

Таким чином, завдання, поставлене вчителем у формі зовнішнього бар'єра, повино не тільки розвивати інтелектуальні здатності учня, але й у значній мірі формувати його особистість.

А. Горнин [4, 118-119] у своєму дисертаційному дослідженні обґрунтовує низку принципів постановки зовнішнього бар'єра в навчальній діяльності:

- Зовнішній бар'єр повинен провокувати прояв внутрішнього бар'єра.
- У навчальному процесі не може виступати в якості зовнішнього бар'єра погроза або образа з боку вчителя. Якщо вчитель викликає страх або ненависть, у якості внутрішнього бар'єра актуалізується протиріччя між потребою в самоповазі й образа на дії педагога. Подолання цього внутрішнього бар'єра можливо тільки в тому випадку, якщо зовнішній бар'єр долається відкритим конфліктом. Конфлікт із учителем у навчальному

процесі найчастіше буває деструктивним, оскільки не сприяє рятуванню учня від внутрішніх бар'єрів. Занадто часто з таких конфліктів учень виходить переможеним (С.Рогов)[10].

➤ при постановці зовнішнього бар'єра необхідно враховувати рівень внутрішніх бар'єрів. Велике значення при визначенні (діагностиці) внутрішнього бар'єра має виключення із числа внутрішніх бар'єрів таких, що обумовлені фізіологічними особливостями або станом здоров'я дітей. Подолання подібних внутрішніх бар'єрів з використанням зовнішнього бар'єра не тільки даремне, але й небезпечно з огляду на стан фізичного й психічного здоров'я дитини.

Отже, подолання психологічних бар'єрів у навчанні повинно стати одним з педагогічних завдань, а сам психологічний бар'єр повинен розглядатися як педагогічний засіб цілісного розвитку.

Таким чином, у самому понятті психологічного бар'єра закладено діалектичне протиріччя. З одного боку, психологічні бар'єри викликають стан високої напруженості й скутості, тривожності й страху, сором'язливості й ворожості, агресії, ригідності, тобто стани, що перешкоджають “зібраності, повній концентрації свідомості, волі й уваги для розв'язку майбутнього завдання, консервують прихований потенціал активності людини” [8, 191-204]. Прояв таких станів можна спостерігати візуально. Вони виражаються в скутості рухів, короткочасній дезорганізації поведінки, почутті занепокоєння, дратівливості, втоми, ліні, агресивності, розчаруванні, депресії, ослабленні пам'яті, труднощах концентрації уваги, підозрливості.

Уважають, що психологічні бар'єри викликають неврози, формують різні захисні механізми (регресію, заміщення, сублімацію, заперечення), що призводять до психічних захворювань і внутрішніх конфліктів [14, 342], пригнічують енергію й ініціативу людини, знижують її інтелект. У навчанні необґрунтована напруженість і скутість, викликана наявністю психологічного бар'єра, не тільки знижує активність навчальної діяльності, але й приводить до незадоволеності самим процесом навчання, його організацією, заважає реалізації пізнавальних і інших потреб. Дійсно, психологічний бар'єр гальмує розумові процеси, сковує волю, перешкоджає виконанню тих або інших дій.

З іншого боку, бар'єр є засобом підтримки пізнавального інтересу, стимулом вирішення навчальних завдань, оскільки, подолання психологічного бар'єра “вимагає діяльності й викликає найбагатшу гаму позитивних емоцій, розбудовує ціннісно-мотиваційну сферу особистості, віру в себе, знання, уміння, винахідливість, цілеспрямованість, силу волі, творчі здібності” [15, 156]. Так, згідно з теорією індивідуальності, психологічний бар'єр можна використовувати як педагогічний засіб вирішення внутрішніх протиріч, що в цілому буде сприяти розвитку й удосконалюванню особистості й індивідуальності того, хто навчається [5, 58].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань: Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.
2. Балл Г.А. Теория учебных задач / Г.А. Балл. – М., 1990.
3. Вербицкая Т. И. Педагогические условия преодоления психологических барьеров у

студентов в процессе обучения иностранному языку: дис. ... канд. пед. наук / Татьяна Игоревна Вербицкая. – Калининград, 2003. – 183 с.

4. Гормин А.С. Обучение и воспитание одаренных подростков в парадигме барьерной педагогики: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. / Аркадий Семенович Гормин. – Великий Новгород, 2005. – 429 с.

5. Гребенюк О. С. Общая педагогика: курс лекций / О. С. Гребенюк; Калинингр. ун-т. – Калининград, 1996. – 107 с.

6. Заманова И.Р. Образовательные модели обучения одаренных детей // Инновационные процессы в образовании. Интеграция российского и западноевропейского опытов. – СПб.: РГПУ им. А.И.Герцена, 1997.

7. Китайгородская Г. А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам / Г. А. Китайгородская. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 176 с.

8. Парьгин Б. Д. Социальная психология: учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по напрвл. и спец. психологии / Б. Д. Парьгин. – СПб.: Изд-во СПбГУП, 2003. – 615 с.

9. Психотерапевтическая энциклопедия / Под ред. Б.Д.Карвасарского. – СПб.: "Питер", 1998. – С. 597.

10. Рогов Е.И. Учитель как объект психологического исследования. – М.: "Владос", 1998.

11. Ротенберг В.С. Аршавский А.В. Стресс и поисковая активность // Вопросы философии. – 1979. – № 4.

12. Суворова В.В. Психология стресса. – М.: Педагогика, 1975.

13. Тряпицына А.П. Инновационные процессы в образовании // Инновационные процессы в образовании. Интеграция российского и западноевропейского опытов. – СПб.: РГПУ им. А.И.Герцена, 1997.

14. Фрейд З. Психология бессознательного: сб. произв. / З. Фрейд. – М.: Просвещение, 1989. – 448 с.

15. Шакуров Р. Х. Эмоция. Личность. Деятельность (механизмы психодинамики) / Р. Х. Шакуров. – Казань: Изд-во Центра инновационных технологий, 2001. – 180 с.

16. Шакуров Р. Х. Барьер как категория и его роль в деятельности / Р. Х. Шакуров // Вопросы психологии. – 2001. – № 1. – С. 3-18.

УДК:111.852

Гордійченко В. В., ЗНТУ

ХРОНІКА ОСТАННЬОЇ МИТИ

Про індивідуальну педагогічну діяльність викладачів кафедри філософії гуманітарного факультету економіко-гуманітарного інституту Запорізького національного технічного університету за матеріалами преси міста Києва, міста Запоріжжя та Запорізької області протягом

2009 – 2010 років

1 Філософія з неандертальцями

1. Як говорилося у попередніх матеріалах преси “ оригінально вшанував 200-річчя з дня народження великого Гоголя викладач кафедри філософії ЗНТУ Володимир Гордійченко ” [1; 20]. Разом зі студентами він виготовив близько двадцяти носів за однойменним твором Гоголя. Майже всі вони зліплені з пластиліну, а один півтораметровий орган нюху – з пап'є – маше. Володимир Гордійченко

трудився над ним тривалий час, а сохла скульптура три місяці. Гоголівський персонаж у панталонах, у камзолі з високим комірцем, у шляпі з пером. Він вийшов величним і олюдненим [1; 20].

Виставка носів та інших цікавих експонатів – результат поїздки Володимира Гордійченка гоголівськими місцями, які, за його словами, наскрізь просякнуті містицизмом [2;11].

2. У жовтні 2009 року на заняттях з філософії у групах інженерно- фізичного факультету № 218 та машинобудівного факультету № 528 була розгорнута невеличка виставка гільз з – під патронів, куль, уламків снарядів, старовинні фотографії, малюнки, особисті речі воїнів та документи, які свідчать про страшні роки радянсько-німецької війни 1941 - 1945 років під час Другої світової війни 1939 -1945 років двадцятого століття. Ця виставка була присвячена 65 - й річниці визволення України від німецько - нацистських загарбників у жовтні 1944 року [4;22].

3. Починаючи з серпня місяця 2009 року, пан Гордійченко задумується над новим проектом у навчально - виховній методиці викладання філософії у ЗНТУ - “ Діалектика виникнення людства ” - ліпки нових експонатів - “ неандертальців ” - первісних людей “ homo sapiens - neandertalensis ”, які жили в епоху палеоліту в холодному льодовиковому періоді (мустьєрської культури).

Цей проект Гордійченко виношував дуже давно, ще на початку 2000 - х років, коли ліпив своїх знаменитих динозаврів до проекту “ Парк Юрського періоду ” (ще в далекому 2002 році) [13;69-87][12;13-21].

Як писала газета “« Комсомольская правда » в Україні (Запорізький випуск) ” від 3 січня 2003 року про цей випадок так (цитата в оригіналі): “ Следующий проект неугомонного Гордийченко - « Парк ледовикового периода » Владимир воссоздает в натуральную величину людей того времени. Кстати, на одной из своих лекций он спросил в шутку студентов, не хотел бы кто позировать ему для неандертальца. На удивление, в ответ - лес рук...” [11;25] .

Ліпка йшла дуже довго, навіть дійшло до повного абсурду, що треба вже було виставляти на захід наполовину зіплених первісних людей. Всього “ було ” зіплено два персонажа : один у агресивній постаті, інший в більш урівноваженій і задумчивій сидячій. Місця, які були незаліплені, були одягнуті шкірами. Одним словом, “ задраєні ” клаптиками шуб та оленячої шкірою.

Кореспондент “ Газеты по - киевски ” за 29 грудня 2009 року Ольга Боглевська писала так (цитата в оригіналі) : “ Запорожский преподаватель Владимир Гордийченко превращает университетские семинары в целые представления с макетами легендарных кораблей, доисторических животных, а теперь и неандертальцев. Студенты не нарадуются! ” [8;12]

Таким чином було висвітлено топ - 5 матеріальних творінь Володимира Гордійченка - це :

1. П'ятиметровий у довжину макет океанського пароплава “ Лузітанія ”, який загинув від вибуху німецької торпеди у Першу світову. Публічно спалений на Дніпрі за лічені хвилини.

2. Макет “ Титаніка ” довжиною 2,8 м - до 90 - річчя загибелі корабля затоплений у Дніпрі.

3. Макет гігантського у свій час британського пароплава “ Great Eastern ”, спущеного на воду у 1858 році. Модель довжиною 2,4 м, з вітрилами врятований і тепер загромаджує кімнату автора.

4. “ Парк юрського періоду ” - колекція макетів доісторичних тварин. Після демонстрації студентам на березі Дніпра дев'ять екземплярів передані до університетського музею, одна допотопна бабка - палеодиктиоптера - залишилась на пляжі, де довго лякала відпочиваючих.

5. Макет Ноевого ковчегу. Після демонстрації на лекції подарований колезі [8;12].

Як пише Ольга Боглевська у “ Газете по-киевски ”, у 12 - метрову гуртожитську кімнату, де мешкає викладач Запорізького національного технічного університету Володимир Гордійченко, ми з фотографом протиснулись бочком. У ніс вдарило запахом фарби. І через пару секунд з повним визначенням зрозуміли, що значить “ кроку не ступиш ” і “ повернутись ніде ”: холостяцька кімната до відказу завалена скульптурами, чудернацькими істотами, картинами та іншої ремісничої всячини. Із меблі - тільки ліжко, шафа з ворохом паперів та стіл, завалений творіннями рук Володимира.

- Всі з порогу питають : “ Як ти тут живеш ?! ” - попередив наше запитання господар. - Так, всяке бува. Коли динозаврів робив, бувало, прокинешся вночі, а воно на тебе із столу зуби вискаля - холодієш просто... Птеродактиля ліпив - ліпив, старався, під ранок чую - бух! Оказалось, що голова у нього відпала. Який там сон! Кинувся терміново виправляти. А зараз переживаю, щоб скоріше висохли неандертальці - завтра хочу показати одного на семінарі на тему “ Діалектика еволюційного розвитку людини ”. Я їх замислив зробити ще років десять назад і вже майже зліпив, але волога погода не йде неандертальцям на користь. Дивіться, які вони гарні!

Вони і насправді гарні - два викопні персонажі у натуральну величину. Один, із сверпім оскалом, замахнувся на імовірного ворога рукою із стиснутою в ній білою кісткою. Інший запитливо підняв очі. Неандертальці, як і інші витвори Володимира, зліплені із пап'є - маше, склад якого винайшов сам автор : туалетний папір, вода, клей ПВА. Маса швидко готується і дуже зручна для ліпки. Каркасом фігур слугували звичайні пластикові пляшки з - під води, пофарбував Гордійченко доісторичних людей ацетоновою фарбою, принарядив, як і годиться, у шкіри тварин. А ще запалився ідеєю наростити на тілах справжнє “ м'ясо ” із... фаршу. Виготовлення однієї такої істоти обійшлося Володимирі приблизно у 500 гривень [8;12].

Як запитувала редакція газети “ Наше время плюс ” за 4 лютого 2010 року : “ Чи вистачає викладацької зарплати на витвір таких масштабних фігур ? ” То Гордійченко відповів таким чином : “ Не завжди. Приходиться заощаджувати. Пакунок паперу всередньому коштує 15 гривень. А пакуноків на одного неандертальця треба використати не менше 50 - ти по 15 - 16 рулонів у кожному, ацетонова фарба, клей ПВА, лак, оліфа - по 35 гривень. Наприклад, гнилу шубу, що накинута на неандертальця, та справжню кістку, яку він тримає у руці, я знайшов під час прогулки по Набережній. А стару оленячу шкіру презентував один студент ” [10;12].

Володимир Гордійченко викладає у Запорізькому національному технічному університеті вже 12 років філософію, а також основи малювання та художньої ліпки. Він із тих, хто намагається відтворити заняття для студентів максимально не сумним,

а цікавим. До того ж, ліпці студентів вчить на різних прикладах - скульптурах із пап'є маше.

Володимир почав ліпити їх років шість тому назад, коли вирішив втілити свої пізнання у сфері історії. Сьогодні у його колекції достатньо скульптур, зокрема є комаха в людський зріст, герой із відомого повісті Миколи Гоголя “ Нос ”...

- Головна проблема в цій справі - те, що маленькі скульптури дивляться погано і невизивно, - розповідав кореспондентам “ К П ” Володимир Гордійченко. - А великі, хоча й виглядають грандіозно, дуже довго сохнуть.

Майстер вирішив цю проблему оригінально. Пап'є - маше Володимир Вікторович змішує з ... фаршем яловичини. Каже, що сохне цей матеріал досить швидко, а по своїй міцності не уступає цементу, так що можна не хвилюватись, що у великих скульптурах відпаде рука чи нога [6;9][7;8].

Таким чином викладач філософії Запорізького національного технічного університету Володимир Гордійченко провів семінар на тему “ Діалектика походження людини ”, надівши рясу та фантастичний головний убір стояв поруч із 170 - сантиметровим неандертальцем, якого ліпив у техніці пап'є маше [9;4].

Заняття з філософії по темі “ Діалектика ” вирішили провести дуетом викладачі кафедри філософії ЗНТУ - доцент Повзло Олександр Миколайович та викладач Гордійченко Володимир Вікторович у студентській групі № 629 факультету економічного управління 24 грудня 2009 року.

Правда у неандертальця, в якого свиріпий погляд з вискаленими зубами та кісткою в руці вже відпала одна нога. Прийшлося підставити до тулуба, щоб менше було видно її зігнуто в коліні, втиснувши під шкіру оленя, яку подарував (як було вже сказано) студент електротехнічного факультету № 418 Андрій Синецький. До речі, викладач хотів повернути йому в досить хорошому стані шкіру, щоб не було студенту неприємностей від його ж батьків. Але він таки настояв, щоб ця шкіра була завжди на неандертальцеві.

На філософському заході, в якому вели обидва викладача, один із них (Гордійченко В.В.) був в образі знаменитого давньогрецького філософа, представника стихійного матеріалізму так званої “ Мілетської школи ” натурфілософії Анаксимандра, котрий вперше в історії людства висловив гіпотезу про те, що людина вийшла із води від риб. Досить смішлива була така гіпотеза у давнину.

Разом з присутніми на відкритому семінарському занятті висвітлили такі основні питання по темі “ Діалектика походження людини ” :

- 1) Що кажуть “ Біблія ” та “ Коран ” про походження людини?
- 2) Про її космічне походження.
- 3) Про еволюційне вчення.

Що стосується третього запитання про походження людини довели, що першим висунув гіпотезу про походження сучасного виду людини від приматів шляхом еволюції був не Дарвін, як дехто вважає, що він довів це. А це не так! Дарвін про це нічого таки не сказав, він просто припустив, що *може* людина пройшла свій шлях розвитку через еволюцію як і будь - які види тварин еволюціонувалась.

Так, тоді хто ж сказав цю сміливу гіпотезу, крім Анаксимандра, у наш час про те, що людина походить від приматів? Цю гіпотезу відверто висунув ще до Дарвіна великий французький природознавець П'єр - Антуан де Моне - шавельє де Ламарк у своїй праці “ Філософія зоології ” на рубежі 18 - 19 століть. Мабуть таку ідею й

підхопив один з основоположників марксизму, вірний соратник і одностудець К. Маркса - Фрідріх Енгельс. Отже Дарвіна сюди тулити не варто. А походження видів шляхом еволюції за Дарвіном залишається актуальним і на сьогодні. Як і наука так і церква давно визнали дарвінізм за істину. І ставити питання про те, чи викладати його в школі? То студенти висловили свою матеріалістичну точку зору про те, що викладати дарвінізм необхідно! І релігійному вченню воно не шкодить, бо в "Біблії" Бог створив життя на Землі послідовно: від простого до складного! Вінцем творіння якого стала людина. Тим паче, що Чарльз Дарвін був віруючою людиною. Таким був і англійський фізик і математик Ісаак Ньютон, який жив між 17 - 18 століттями, відкривши великі закони у механіці, був ще й теологом.

На відкритому семінарі були присутні декан факультету економічного управління ЗНТУ доцент Владислав Васильович Корольков, а також запорізький кореспондент "Газети по - киевски" Ольга Боглевська з фотокореспондентом Світланою Мінаковою та кореспондент газети "Индустриальное Запорожье" Світлана Олійник.

На занятті демонструвалися артефакти: фрагмент скелету кроманьйольця (10 - 8 тис. років), кістки тварин тих часів, кам'яні знаряддя праці первісних людей з власної колекції, прикраси, фоторепродукції археологічних розкопок, малюнки художника Володимира Гордійченка та студентів та репродукції картин чеського художника середини 20 ст. Буріана. А також головний персонаж кафедрального заходу був неандерталець з відірваною ногою. Той, що кидає кістку на аудиторію. Але, на жаль, інший залишився вдома автора. Бо, ні руки, ні ноги були не приклеєні. Він чекав своєї "слави" вдома. А планувався бути в аудиторії, сидячим за партою поруч із студентом. На жаль, всі ці роботи були не завершені! Треба було поспішати з проведенням заходу до Нового року, поки не настала сесія.

На наступний день (25 грудня 2009 року), на останній парі, викладач дав студентам волю - погратися з персонажем. То це можна тільки побачити, як студенти з ним фотографувалися, особливо з відірваною ногою. Догралися до того, що відірвалася й інша нога. Ці ж студенти віднесли викладачу експонати до дому викладача для подальшої ліпки.

Ще до початку відкритого семінарського заняття 23 грудня 2009 року газета "«Комсомольская правда» в Украине (Запорізький випуск)" писала, що "запорізький філософ ліпить скульптури із фаршу"[6;9][7;8], привела до оселі Гордійченка представників телебачення каналів "ICTV" та "Інтер", щоб зазняти як філософ ліпить із м'ясного фаршу своїх неандертальців. Прийшлося автору проекту заздалегідь піти на ринок, щоб купити півкіло фаршу для показухи. Треба тільки відчутти який стояв сморід у хаті скульптора, щоб телеканал зміг зняти момент ліпки з цього матеріалу. Добре, що зима була, а то скільки б мух налетіло йому в хату!

Для одних, чим займається 48 - річний Володимир Гордійченко у вільний від викладання в ЗНТУ час, - мистецтво, для інших - плід хворої уяви [10;12].

Якими тільки прозвищами не ображають нашого героя оточуючі, особливо студенти! І "диваком" називають, і "Титаніком" на честь триметрового корабля, якого Володимир Вікторович спорудив із картону і благополучно затопив у Кривій бухті... Син оригінала каже: "Батьку, у тебе дах їде", а сестра: "Що ти там чудиш?". Єдина людина, яка підтримує і допомагає Гордійченку то це його колега, доцент кафедри філософії Олександр Миколайович повзло.

Як писала газета “ Наше время плюс ” за 4 люте 2010 року з цього приводу таке (цитата в оригіналі) :

- Заинтересованность студента в предмете во многом зависит от педагога, - вважає Володимир Вікторович, який 12 років викладає у “ Машинці ” філософію, психологію, основи малювання і художнє ліплення (при цьому має п'ять вищих освіт!). - Поэтому 9 лет назад мне вдруг пришла в голову идея изготавливать для тематических занятий наглядные экспонаты. Поначалу это были корабли и самолёты из картона. Потом динозавры в натуральную величину из пластиковых бутылок и гипсового компоста, который сегодня хранится в музее биофака ЗНУ. Кроме того, на каждой лекции я вхожу в образ философа, о котором рассказываю: подбираю специальный наряд и вешаю на шею его портрет. К примеру, побывал уже Анаксимандром, Гераклитом, Пифагором, Григорием Сковородой, Хомой Брутом... Хотелось бы еще перевоплотиться в таких великих мореплавателей, как Христофор Колумб, Фернан Магеллан и Васко да Гама.

Так как гипсовые фигуры оказались слишком тяжелыми, я решил остановиться на более рациональном компосте: из воды, туалетной бумаги (можно использовать салфетки), без которой, как известно, не обходится даже изготовление основной массы колбасных изделий, клея ПВА и лака” [10;12].

А що буде далі?

Гордійченко В.В. якось сказав, а газета взяла його слова до уваги. Як каже російська приказка - “ Слово не горобець, - вилетить - не спіймаєш! ”

- На щастя, живу один у гуртожитку при ЗНТУ, у царстві своїй творчості. Сам я родом із села Юрківка Орхівського району Запорізької області. Свого життя ніколи не мав, так все життя й блукаю по гуртожиткам. Сусіди відносяться до мене нормально, часто заходять в гості, щоб подивитись на мої творіння. Найбільшим попитом користується моллюск, основою якого став скручений скотчем картонний портрет Леніна, і скорпіон часів кам'яно - вугільного періоду [10;12].

На запитання : “ Чим у майбутньому збираєтеся здивувати спільноту? ” Гордійченко сказав :

- Є мрія зробити для тематичного заняття з психології типу Дракули із ... гівна і кізків...

На цю відповідь кореспондентка газети “ Наше время плюс ” Ірина Перепелиця з подивом на мене дивиться з випуклими очима, думаючи, “ чи не зійшов з глузду чоловік ? ”.

- Так - так! Лайно - екологічно чистий продукт, який без проблем можна дістати у моему селі. Для ліквідації неприємного запаху, у компост можна додати хлорку. А для того, щоб у кімнату не злетілися рої мух і не збіглися всі гуртожитську шурі, скульптуру треба буде покрити лаком і окурити індійськими благовоньями. Але спершу я зроблю парк льодовикового періоду і виставлю його на всезагальний огляд [10;12].

1. Джерела.

1. Гривцова Олена. Оце так! Носи і носище. // Запорізька правда. № 58 - 59 (22502 - 22503), 2009, 23 квітня. - 20с., - с. 20 (На завершення номера)

2. Гордійченко Володимир. Там, де вирішувалася доля народів (До 300 - ліття Полтавської битви)// Запорізька правда. № 78 - 79 (22522 - 22523), 2009, 4 червня. - 20 с., - с. 11 (Історія і сучасність).
3. Гордійченко Володимир. Подорож полуденним краєм (Пушкін і Раєвський в Олександрівську та Оріхові)// Запорізька правда. № 111 (22555), 2009, 4 серпня. - 4 с., - с. 4 (Рідні стежки).
4. Солдаты возвращаются из плена забвения. Уроженцы Ореховского района, погибшие в немецких лагерях для военнопленных в 1941 - 45 годах (По материалам Центрального архива Министерства обороны РФ, г. Подольск)// "ИЗ" - Панорама. № 108 (17467) - 2009, 30 июля. - 24с., - с.22 (Память).
5. Гордійченко Володимир. Царська пригода в Оріхові // Запорізька правда № 166 (22610), - 2009, 10 листопада. - 4 с., - с. 4 (Рідний край).
6. Шпак Алина, Макушинская Ирина (фото). Во даёт! Запорожский философ лепит скульптуры из фарша // Комсомольская правда в Украине (Запорожский выпуск) № 287 (3397/24792), - 2009, 23 декабря (www.kp.ua, war.kp.ua). - 24 с., - с. 9 (Картина дня).
7. Шпак Алина. Вот это да! Запорожский философ лепит скульптуры из фарша // Запорожский областной еженедельник "Мрія". № 52 (651), - 2009, 24 декабря. - 40 с., - с. 8 (Подробно).
8. Боглевская Ольга, фото Минаковой Светланы и Прилепы Александра. Люди. А "Титаник" всё тонет и тонет... // Газета по - киевски. № 246 (1646), - 2009, 29 декабря (www.pk.kiev.ua). - 24 с., - с. 12 (Запорожский преподаватель Владимир Гордійченко превращает университетские семинары в целые представления с макетами легендарных кораблей, доисторических животных, а теперь еще и неандертальцев).
9. Олейник Светлана. Необычно! Философия с неандертальцем // Индустриальное Запорожье. № 3 (17556), - 2010, 12 января (iz@iz.com.ua). - 12 с., - 4 с. (Регион).
10. Перепелица Ирина. Современный Гераклит (Преподаватель ЗНТУ превращает каждое занятие в инсценированный спектакль!) // Наше время плюс (Всё, что достойно печати!). № 5 (556), - 2010, 4 февраля (www.nv.zp.ua). - 24 с., - с. 12 (Калейдоскоп).
11. Динец Павел. Титаник теперь спит с динозаврами. // Комсомольская правда в Украине (Запорожский выпуск). № 1/1 (1540/22946), - 2003, 3 - 10 января (e-mail: alex@tvweek.marka.net.ua). -с. 25.

2. Література

Єрмоленко С. О., Гордійченко В. В. Ми у світі практичної педагогіки (про педагогічну діяльність кафедри філософії гуманітарного факультету економіки - гуманітарного інституту ЗНТУ, по матеріалам преси)// *Materialy 4 Miedzynarodowej naukowych - praktycznej konferencji "Nowoczesnych naukowych osiagniec - 2008"*. (1 - 14 lutego 2008 roku). Тут 10. *Pedagogiczne nauki. Psychologia i socjologia. Filozofia: Przemysl. Nauka i studia*. - 96 str. *Kolektyw autorow*, 2008, - с. 69 - 87 (*Filozofia. Filozofia kultury*).

УДК 138.148

Давидов П.Г. Донецький інститут залізничного транспорту

КРЕАТИВНА ІНЖЕНЕРНА ОСВІТА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ БОЛОНСЬКОГО

ПРОЦЕСУ: ФІЛОСОФІЯ ТА ПРАКТИКА

Істотною рисою нової економіки є здобуття і використання нових знань. Сьогодні знання, та взагалі освіта, виступає у якості «товару». Як свідчить світова практика, інвестиції в людський капітал у економічно розвинених країнах забезпечує до 75% приросту національного багатства [4, 29].

Зараз у системі рушійних сил розвитку суспільства в цілому найважливішою стає ланка «інформація – інтелект – нація – інноваційне суспільство» [12]. Тобто, в таких умовах найважливішим у формуванні висококваліфікованого кадрового потенціалу стає яраз інтелектуальна складова.

Так за оцінками Світового банку Індекс економіки знань, який розраховується з показників розвитку інноваційної системи, освіти і людських ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій та економічного режиму і державного управління, для України становить 5,55. Для провідних країн світу він перевищує 8,21 (Швеція, Сполучені Штати Америки, Фінляндія, Ірландія, Великобританія, Канада, Франція, Німеччина, Японія та Нідерланди). Українські університети практично не представлені у світових і європейських рейтингах. Частка України на світовому ринку наукомісткої продукції є меншою 0,1%, питома вага обсягу виконаних науково-технічних робіт складає біля 1% ВВП України, інноваційна активність промислових підприємств залишається надзвичайно низькою, оновлення основних засобів не перевищує 3-5 % на рік, матеріально-технічна база наукових організацій дуже швидко старіє. На фоні збільшення кількості осіб із науковими ступенями погіршується якість їх підготовки, посилюється відтік кадрів в інші сфери діяльності, міграція найбільш кваліфікованої та професійно придатної до творчого пошуку частини наукової еліти, збільшується середній вік дослідників. Як наслідок, за даними глобального індексу конкурентоспроможності серед 131 країн Україна, займає за рівнем вищої освіти та фахової підготовки 53 місце, за технологічним розвитком посіла 93, а за інноваціями – 65 місце. Тобто у якості головної проблеми сучасності виступає зміна парадигми освіти і розбудова нової філософії освітнього простору – світового, інтегрованого простору знань.

На сьогодні є достатні підстави говорити про глибоку системну кризу, яка вразила українське суспільство. В цих умовах актуальною стала проблема пошуку нових підходів до гуманізації управління в освітній, політичній, економічній, соціальній, науковій, духовній та інших системах. Тому сьогодні відбувається напрацювання й утвердження нової системи цінностей у контексті загальної модернізації системи освіти, зокрема й технічної. Одним з напрямів вирішення проблеми є розвиток креативної освіти в системі підготовки фахівців інженерного профілю (зокрема бакалаврів). Адаже саме інженерія виступає як система наукових досліджень, напрацювання технологій та менеджменту виробничої сфери, виступає однією з провідних складових світового соціокультурного процесу.

Науковий пошук шляхів розв'язання цієї проблеми стає невіддільним від теоретичних та прикладних досліджень в руслі тенденцій постіндустріального розвитку, економіки знань, які змінюють парадигму освіти. Роль вищої освіти аналізувалася в працях теоретиків постіндустріального суспільства Д. Белла, М. Гайдегера, П. Друкера, В. Іноземцева, М. Кастельса, Х. Ортега-і-Гассета, М. Портера, Е. Тоффлера, К. Ясперса інш; крім того різні аспекти висвітлювались у

роботах фундаторів теорії людського капіталу Т. Шульца, Г. Беккера, М. Блага. Питання розвитку вищої освіти в працях В. Андрущенко, І. Дідика, О. Грішної, Б. Данилишина, М. Долішнього, М. Дробнохода, М. Згуровського, С. Злупка, І. Каленюка, Р. Кігеля, П. Кононенка, К. Корсака, О. Кратта, В. Кременя, В. Куценко, М. Ніколаєнка, В. Новікової, Т. Оболенської, А. Погрібного, Л. Семів, О. Сидоренка інш.

Проте, нажаль, питання напрацювання філософії креативної інженерної освіти на сьогодні залишилися ще недостатньо опрацьованими, проте слід зазначити роботи Андрущенко В.П. [1], Вікуліної М.О. [3], Возчикова В.А. [5], Касяна О.А. [13]. Про те, що питання креативної освіти сьогодні є актуальним засвідчує проведення в Україні Першого міжнародного конгресу «Креативність і творчість» (28-29.05.2009 р.) [15], окремі аспекти розглядалися нами у попередніх публікаціях [6-10].

Завданням цієї розвідки є аналіз трансформаційних процесів вищої освіти, зокрема технічної, на основі гуманізації (гуманітаризації), фундаменталізації та індивідуалізації, а також застосування методик «проблемного» та інтерактивного навчання у підготовці бакалавра у відповідності до вимог Болонського процесу. Попередній аналіз ми здійснили у міжнародних та всеукраїнських конференціях та публікаціях [7-10], нас зацікавили ідеї висунуті О.А. Касяном [13], І.В. Копитиним [14], С.Б. Федуліною [16] щодо організації дослідної діяльності студентів, зокрема й при запровадженні Болонського процесу.

У цій публікації ми прагнемо розглянути роль «проблемного» навчання, зокрема, застосування *освітньо-дослідної роботи студентів* (ОДРС) та *науково-дослідної роботи студентів* (НДРС) у формуванні креативного мислення у студента, як передумови розвитку вищої освіти, та суспільства в цілому.

Креативний (від англ. «creative») – буквально «творчий». При цьому творчість розглядається як пошук неординарних, нестандартних підходів, розкріпачення інтелектуальної фантазії, намагання уявити майбутній результат, бажання і можливість реалізації індивідуальності у вибраній справі.

Ми приєднуємося до думки висловленої В.І. Євдокимовим т В.В. Луценко в тому, що креативність слід розглядати як рису особистості, яка виявляється у гнучкості та конструктивності реагування на організаційні проблеми, здатності приймати нестандартні рішення в ситуаціях невизначеності й неповної інформації, з якими стикається сучасний фахівець [11]. Вони вказують на особливості мислення при креативності:

- *швидкість* як здатність за одиницю часу вирішувати певну кількість професійних задач;

- *гнучкість* як уміння перебудовуватись і відмовлятись від шаблонних схем;

- *прогностичність* як уміння передбачити розвиток подій за певних умов;

- *оригінальність* як здатність генерувати нестандартні ідеї;

- *точність* як здатність надавати завершеної форми результатам мислення.

У їх дослідженні з вивчення особистісних якостей, які обумовлюють успішність професійної діяльності, визначені 10 таких важливих факторів успіху: 1) упевненість у собі; 2) бажання та інтерес займатися професійною діяльністю; 3) оптимальне поєднання ризикованості і відповідальності; 4) нестандартність мислення; 5) інтуїція; 6) ініціативність; 7) підприємливість; 8) комунікативність; 9) емоційна урівноваженість; 10) висока професійна компетентність.

Аналіз цих факторів успіху дозволяє говорити про присутність серед них у явній чи прихованій формі креативності, яка стає важливим чинником модернізації освіти у напрямку її гуманізації.

Сьогодні креативність стає одним з обов'язкових атрибутів успішного фахівця. Якщо, наприклад, для митця в його діяльності вирішальне значення мають натхнення, емоції, почуття, то на прийняття рішення професіонала впливає чітке розуміння того, що треба створити, навіщо і для кого. Нова система цінностей призводить до того, що в самому понятті креативності з'являється елемент гуманізму.

Бути креативним фахівцем – це вимога часу, оскільки на передній план у його діяльності виступає творчий підхід до справи та гуманне ставлення до людей. В кінці кінців, так працювати може будь-який студент з нормальним інтелектом, якщо до нього звертатись як суб'єкта навчальної діяльності, як до особистості, що прагне до самовизначення і самореалізації.

Досить поширена думка про те, що освіта традиційно орієнтувалася на особистість, нажал, не більше, ніж декларація. Пріоритетом завжди був і залишається той продукт, який від особистості можна одержати, – реалізація моделей поведінки, виконання певних соціальних і професійних функцій тощо. Навіть приваблива і довгі роки панівна ідея активізації учіння, відповідно з якою особистісний потенціал студента використовується для засвоєння визначеного із зовні змісту, служить одним із підтверджень того, що особистість розглядається як засіб для досягнення інших цілей. Нажал, креативність, критичність, суб'єктність та інші власне особистісні якості студента поки що не розглядаються як самоцінність.

Проте, якісна ж підготовка молодих фахівців-бакалаврів (як основної «маси» фахівців з базовою вищою освітою) передбачає розробку та експериментальну перевірку структурно-функціональної моделі формування професіонала, тобто конкурентоздатного спеціаліста на ринку праці (як вітчизняного так і світового), що виступає однією з основних цілей впровадження Болонського процесу. Тобто модель майбутнього фахівця стає основою програмування його професійної підготовки, а сама її реалізація забезпечується відповідною педагогічною технологією. Адже така модель передбачає змістовий, процесуальний, управлінський блок, блок особистісних якостей і блок практичної підготовки. Останній виступає як результат професійної підготовки студента та визначає рівень його професіоналізму. До блоку особистісних якостей обов'язково входить креативність. Модель передбачає підготовку такого фахівця-бакалавра, який має потребу і здатність діяти від власного імені, керуючись інтересами і потребами людей. За таких умов підготовки заклад освіти буде випускати креативних, гуманних, тобто сучасних фахівців.

Крім того, слід зазначити, що вимого до випускника інженерного вузу були розроблені ще на початку ХХ століття і уточнювалися на всесвітньому конгресі з інженерної освіти у 1992 році у них містяться такі риси які ми сьогодні називаємо креативними.

Проте дворівнева система вищої освіти – це не тільки такий засіб організації навчального процесу, у межах якого спеціалізація студентів з'являється тільки на вищих шаблях освіти – магістратурі ((аспірантурі, докторантурі), коли студент робить усвідомлений вибір своєї майбутньої діяльності (професії), а й бакалаврату, який, в першу ж чергу, передбачає широку, але в той же час, достатню фундаментальну підготовку, щоб випускник зміг розпочати свою трудову діяльність, будучи потрібним

на ринку праці, та спроможним продовжити навчання на другому ступені – магістратурі.

Тому сучасні соціально-економічні вимоги у країні вимагають сьогодні від випускника-бакалавра здібності здійснювати самостійну пошукову діяльність, приймати відповідальні рішення, прогнозувати їх можливі наслідки, готовність до співробітництва, високу мобільність, динамізм, конструктивність. У сучасних умовах стає завданням не стільки підготувати спеціалістів визначеної кваліфікації, скільки сформувати у них такі характеристики. Як здібність отримувати нові знання, творчу активність у прийнятті рішень. Широку прогностичну орієнтацію та інші. Умовою, яка забезпечить розв'язання цієї задачі, є формування креативності шляхом розвитку дослідницької діяльності студентів.

Під дослідницькою діяльністю студента сьогодні розуміється така форма організації навчально-виховної роботи, яка пов'язана, з розв'язання студентом творчої, дослідницької задачі у різних галузях науки, яка передбачає наявність основних етапів, характерних для наукового дослідження: постановку проблеми; ознайомлення з літературою за цією проблематикою; оволодіння методикою дослідження, збирання власного матеріалу, його аналіз і узагальнення, висновки [3].

Дослідницька діяльність студентів організується та проводиться як у навчальне (*освітньо-дослідницька робота* ОДРС) так і у позаурочний час (*науково-дослідна робота* НДРС).

Основним завданням *освітньо-дослідницької роботи* (ОДРС) є формування у студентів навичок самостійної теоретичної та експериментальної діяльності. Необхідним компонентом освітньо-дослідної роботи є: самостійна робота; користування бібліографічними показниками, каталогами, картотеками.

Науково-дослідна робота (НДРС) може бути двох видів: 1) *яка доповнює навчальний процес*; 2) *паралельна з навчальним процесом*. Формами НДРС, *яка доповнює навчальний процес* є: участь у наукових гуртках, проблемних групах, виступи з доповідями на наукових конференціях, семінарах; участь у конкурсах, олімпіадах. Головним завданням цієї діяльності є вихід за межі програми навчання, індивідуалізація процесу навчання, створення передумов для продовження освіти на другому рівні – магістратурі. Основним завданням НДРС, паралельної навчальному процесу, є завдання наукової професіоналізації студентів під керівництвом викладачів і наукових співробітників, тобто спеціалізація і підготовка до здобуття наукового ступеню (кандидата наук за українським стандартом, або доктора філософії (PhD) – за європейським стандартом). вона передбачає участь студентів в наукових дослідженнях, які виконуються на кафедрах, в НДІ та інших наукових підрозділах вузу. При цьому студенти засвоюють специфіку НДР, набувають навичок роботи у наукових колективах, а наукові керівники виявляють майбутніх здобувачів наукового ступеню а співробітників.

У контексті цієї проблеми є доцільним звернути увагу на проблему взаємозв'язку педагогічного процесу и наукових досліджень у вузі. О.А. Касян відзначає, що вплив наукових досліджень в вузі займає важливе місце. Адже наукова робота викладача є шляхом розвитку його особистості, творчого потенціалу, що як наслідок, знаходить своє вираження у його спілкуванні зі студентами. Взагалі, треба зазначити, що перший шлях який обумовлював загалом увесь освітній процес – був добре відомим, проте, як інший часто не усвідомлювався, та не фіксувався. Його слід

визначити на нашу думку таким поняттям як «образ життя школи, вищого навчального закладу». Звідси – важливість організації діяльності самого навчального закладу за цим принципом, де спілкування викладача і студента відбувається не тільки в межах традиційних форм навчання, а й в інших формах [13].

Звідси усе вище наведене, пред'являє високі вимоги до організації дослідницької діяльності студентів в умовах введення Болонського процесу. Необхідно ефективно застосовувати усі закладені у навчальний процес можливості для того, щоб сформувати у студентів мотивацію та здібності до такої діяльності. Питання ефективної організації дослідницької діяльності є особливо актуальним у зв'язку з переходом на двоступеневу (дворівневу) систему освіти. Як свідчить закордонна практика, тільки магістратура передбачає інтенсивну наукову роботу, а в межах бакалаврата в основному проводиться навчально-дослідницька діяльність. Враховуючи те, що на другий рівень – магістратуру переходить не більше як 20% студентів, правомірним є питання про необхідність більш ефективної організації науково-дослідної роботи у ранні строки навчання [14].

У якості найбільш ефективної форми організації роботи зі студентами молодших курсів слід визначити організацію малих (до 10 осіб) навчально-наукових груп студентів, у складі навчальної академічної навчальної групи, у яких передбачається поєднання освітньо-дослідної роботи (ОДРС) та науково-дослідною роботою (НДРС) з інтерактивним та проблемним навчанням. Завданнями такої форми є: 1) підвищення рівня загальної теоретичної підготовки майбутнього спеціаліста; 2) стимулювання творчого зростання кожного студента; 3) здійснення органічного переносу отриманої інформації із наукової діяльності у навчальну (освітню) і навпаки; 4) розвиток професійно-пізнавальної і дослідницької активності студентів; 5) реалізація викладачем (куратором, тьютером) можливості здійснювати індивідуально-диференційований підхід, корегувати процес формування творчих здібностей кожної особистості.

Діяльність такої групи характеризується наступними ознаками: 1) керівною роллю викладача, який здійснює консультативно-контролюючу функцію; 2) об'єднання групи навколо єдиної проблематики; 3) включення у групу студентів різних рівнів підготовки (можливо навіть курсів).

Основними функціями навчально-наукових груп є: 1) консолідація студентів навколо основоположної ідеї; 2) формування мотиваційного потенціалу; 3) розвиток діалектичного мислення; 4) формування здібностей до само рефлексії та саморегуляції; 5) формування професійних здібностей, професійної активності.

Діяльність таких груп на перших етапах пов'язана з ознайомленням студентів з основами і елементами наукових досліджень, розвиток навичок самостійної роботи. Наступний етап роботи групи передбачає самостійне опрацювання проблемних питань окремих навчальних тем (модулів). Контроль здійснюється шляхом проведення щомісячних семінарів (колоквіумів) з доповіддю-презентацією результатів навчально-дослідної роботи груп, та їх обговоренням (зокрема із застосуванням мультимедійної техніки). Така форма роботи дозволяє студентам засвоювати проблему на підґрунті її розуміння, розмірковування, рефлексії, дає можливість навчитися слухати і чути, вчитися сприймати іншу точку зору, оволодівати засобами проведення аналізу ситуації, формулювання проблеми.

Аналіз результатів такої форми навчання, свідчить що організація

дослідницької роботи у формі навчально-наукових груп призведе до зростання обсягу засвоєного студентами матеріалу, глибини його розуміння та пізнавальної активності та творчої самостійності студентів. Крім того змінюються стосунки між студентами: вони краще стали розуміти один одного і самих себе, ставляться до інших і до себе з більшою повагою, змінюються відносини «студент-викладач»: де викладач отримує можливість реально здійснювати індивідуальний підхід до студентів, враховувати їх взаємні схильності, здібності, збільшується мотивація використання інновацій у навчальному процесі [9, 10, 16].

Таким чином можна розглядати таку форму організації дослідницької роботи студентів у двох аспектах: як ціль і зміст підготовки фахівця (бакалавра, магістра) і як засіб підвищення кваліфікації викладачів вузу. Адже гуманістична спрямованість навчання й досягається при впровадженні такої педагогічної технології навчання, в якій головний ціннісний орієнтир у навчальному процесі ВНЗ є особистість студента, її конкретні й помітні позитивні зміни в процесі напруженої індивідуальної діяльності з розвитку і формування власного потенціалу – креативного, інтелектуально-творчого, соціально-морального, духовно-естетичного і фізичного. Гуманізація процесу навчання в цьому зв'язку – це така організація навчальної діяльності, коли формування особистості, всебічне культивування індивідуальних пізнавальних здібностей студентів є головним смислом і метою педагогічних зусиль викладачів, як, між іншим, і самих студентів. Проте й сьогодні залишаються відкритими питання дослідження форм і методів не тільки науково-дослідної а й самостійної роботи студента в контексті «інтегрованого суспільства знань», а й якості випускників шкіл – абітурієнтів – претендентів на здобуття вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Ціннісний дискурс в освіті // Вища освіта України, 2008. – № 1 (28). – С. 5-18.
2. Будзан Б. Менеджмент в Україні: Сучасність і перспективи. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Онови», 2001. – 349с.
3. Викулина М.А. Теоретичні основи організації учебно-исследовательской деятельности студентов вуза / М.А. Викулина, Е.С. Казанцеві // Монографія / Под науч. ред. д.п.н., профессора М.А. Викулиной. – Нижн. Новгород: Изд-во НГЛУ им. Н.А. Добролюбова, 2006. – 127с.
4. Вовканич С., Цапок С. Демографічний чинник у системі розбудови інноваційного суспільства: загальноукраїнський та регіональні виміри // Регіональна економіка. – 2004. № 1. – С. 24-34.
5. Возчиков В.А. Философия образования и медиакультура информационного общества Автореф. дис. ... докт. филос. наук. – СПб, 2007.
6. Давидов П.Г. Трансформація філософії вищої освіти шляхом лібералізації та індивідуалізації освіти // Вища освіта України –Додаток 3, том 1. (8) – 2008 р. Тематичний випуск «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – С. 78-83.
7. Давидов П.Г. Наукова творчість студента як шлях індивідуалізації освіти // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк ДВНЗ «ДонНТУ». 2009. –С. 76-80.
8. Давидов П.Г. Фундаменталізація вищої технічної освіти як шлях підготовки конкурентноздатного фахівця інженера // Вища освіта України – Додаток 4, том IV

- (16), 2009 р. – Тематичний випуск «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору – 576 с. – С. 109-115.
9. Давидов П.Г. Формування креативного мислення студентів вищих технічних закладів засобами індивідуальної науково-технічної творчості // Вища освіта України – Додаток 4, том VI (18), 2009 р. – Тематичний випуск «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору – 574 с. – С. 135-141.
10. Давидов П.Г. Непрерывное образование в интегрированном пространстве знаний: философия, теория, практика // Высшее профессиональное образование: традиции и инновации [Текст]: труды II Международной научно-методической конференции (Кемерово, 25 ноября 2009 г.). – Кемерово: Кузбассвузиздат, 2009. – 244 с.: ил. – С. 56-58.
11. Євдокимовим В.І., Луценко В.В. Креативність як фактор геманізації освіти // Гуманізм і освіта. Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 19-21 вересня 2006р. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. 0 454с. – С. 49-50.
12. Каленюк І. До питання про освітній потенціал України // Економіка України. – 2001. – №1.
13. Касьян А.А. Контекст образования: наука и мировоззрение / А.А. Касьян // Монография. – Н.Новгород: Издво- НГПУ, 1996. –124с.
14. Копытин И.В. Научно-исследовательская работа студентов в двухуровневой системе подготовки специалиста / И.В. Копытин // Весник ВГУ. Серия: проблемы высшего образования. – 2007. – № 1. – С. 37-40.
15. Креативність і творчість. – Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка». – Тематичний випуск № 1. / Відп. ред.: І.П. Манюха – К.: Гнозис, 2009. – 426 с.
16. Федулina С.Б. Особенности организации исследовательской деятельности студентов при переходе к двухуровневой системе высшего профессионального образования // Высшее профессиональное образование: традиции и инновации [Текст]: труды II Международной научно-методической конференции (Кемерово, 25 ноября 2009 г.). – Кемерово: Кузбассвузиздат, 2009. – 244с. – С. 12-13.

Дяченко Н.І. (КП ДонНТУ)

ТЕХНІЧНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У житті сучасного суспільства інженерна діяльність відіграє все зростаючу роль. Проблеми практичного використання наукових знань, підвищення ефективності наукових досліджень і розробок висувають сьогодні інженерну діяльність на передній край і економіки, і культури. В даний час безліч технічних вищих навчальних закладів готує цілу армію інженерів різного профілю для різних галузей народного господарства. Розвиток професійної свідомості технічної інтелігенції припускає усвідомлення нею можливостей, границь і сутності своєї спеціальності не тільки у вузькому змісті цього поняття, але і змін її орієнтацій у суспільному житті ХХІ століття.

Інтелігенція і її положення завжди виступали індикатором інтелектуального і духовного здоров'я суспільства, бо вона є особливою ланкою соціальної системи:

вона навчає, керує, організовує роботу та формує науково-технічний рівень виробництва.

Як суспільство в цілому вступає в ринкові стосунки за об'єктивними законами, так і технічна інтелігенція не просто вписується в нові стандарти. Разом з тим, сьогодні саме техніка і наука бере на себе функції влади у суспільстві: хто володіє їхніми здобутками, той і має владу. Тому метою дослідження є аналіз окремих аспектів сучасного впливу технічної інтелігенції на суспільний розвиток та можливостей самовдосконалення останньої.

До теми інтелігенції в науковому середовищі сформувався досить високий рівень зацікавленості.[1] Разом з тим, до цього часу дискусивним є власне саме визначення поняття.

Поняття «інтелігенція» визначається і дотепер більшістю тлумачних словників лише як коло людей, «які професійно займаються розумовою працею».[2] До цього потрібно додати, що споріднене поняття «інтелігентність» не тільки перекладається з латини як «інтелігенція», але і має у своєму визначенні вельми важливу і значну складову – високий рівень розвитку інтелекту, освіченість, високу культуру поведінки. Звідси – інтелігенція представляється носієм високої культури, властивої даному суспільству. В масовій свідомості існує думка про нетотожність та навіть відірваність освіти від культурницьких засад та підвалин духовності: «Освічених багато, а розумних мало» «Освіта розуму не додає» - поширені народні прислів'я. Отож, під «розумом» мається на увазі культурність, інтелігентність. Саме ці якості і є визначальними.

За оцінкою М.Мамардашвілі, інтелігенція є начебто прозорою свідомістю – медіумом, у якій відбивається все інше й у котрій немає ніякого помутніння, ніяких перешкод власної мети.[3]

Тобто інтелігенція здатна існувати «самостійно або автономно на засадах імператива Канта».[4]

Констатуючи, що технічна інтелігенція є творчим середовищем, яке створює нові технічні системи, механізми, з одного боку; з іншого – це частина соціуму, яка повинна поєднувати науково-технічну творчість з високими морально-етичними та культурними стандартами, - ми не враховуємо деякі аспекти сучасного розвитку. По-перше, наукові розробки, винаходи – продукти вузько індивідуалізовані. До моменту їх масового використання ми не можемо оцінити їх морально-етичні наслідки та вплив на ритм і умови життя великої кількості людей. Мораль як самосвідомість, само розуміння – оцінює будь-яку діяльність, а не обслуговує її.

Але зміни в техніці здійснюються так швидко, що людина просто не в змозі психологічно та морально пристосуватися до них, адекватно на них реагувати. Розгубленість, нестабільність власних оцінок та дій перешкоджає укріпленню моралі. Етичний абсолютизм все більше замінюється етичним релятивізмом. Цьому сприяє і схильність представників технічної інтелігенції до індивідуалізму, самодостатності та бажання виокремитися з натовпу. Виникає антиномія, суть якої в наступному: об'єктивно оцінити технічну новацію з етичної точки зору ми в змозі за соціальними наслідками; усвідомлення моральних наслідків запізнюється, проявляє себе тільки перед обличчям нового покоління техніки. Моральна оцінка цього нового покоління знов запізнюється, а розвиток техніки, таким чином, виходить за межі етичного контролю. Таким чином, між технікою і мораллю залишається людина-творець. Саме

від її душі, етично-культурних цінностей і світогляду залежить майбутній вплив винаходу на суспільство. Та чи настільки сильна людина? Чи можливо побачити майбутні наслідки?

Про небезпеку руйнівної сили машинної цивілізації для духовного світу людини писав ще М.О.Бердяєв: «Машина за своєю природою антигуманістична... Техніка вбивчо діє на душу...».[5] Він вважав, що в умовах цивілізаційного зростання, технічного прогресу тільки рівень духовності може надати людству шанс на спасіння свого світу та самих себе: де гуманізована особистість створює вбивчу, антигуманну техніку.

Ф.Еллюель вважав, що технічна творчість без гуманістичного змісту є абсурдною: «Ми створюємо те, в чому немає ніякої потреби, що не відповідає ніякій користі, але створюємо це, тому що маємо технічну можливість зробити це, і треба використовувати цю технічну можливість, треба прагнути до цього, невблаганно і абсурдно. Таким же чином ми використовуємо продукт, в якому ні в кого немає потреби, тим же абсурдним і невблаганним шляхом.»[6] Ще більш жорсткою є позиція О.Бурової: «Технічний розвиток обертається примушуванням, явно ворожій будь-якій спонтанності, тобто тим специфічним проявам та можливостям людського буття... Якщо на світанку цивілізації «мегамашина» примушувала людину до тотального виробництва, то тепер вона примушує її до тотального споживання. Тут виникають... ілюзії всезнання та могутності, які й сьогодні належать до тієї самої інфантильної магіко-релігійної схеми, що й ритуальне людське жертвоприношення... Живі особистості можуть використати тільки обмежену кількість знань і досвіду.»[7]

В умовах загострення глобальних проблем небезпечною є віра людей в безумовне всевладдя та могутність технічного прогресу. Надія на швидке та легке вирішення природних, соціально-економічних негараздів спонукає людей до створення антропоморфних механізмів, заміну на окремих ланках суспільного життя людини на технічні прилади; мікроелектроніка та штучний інтелект «надихають духом» машину. Таким чином, створюється симулякр, який замінює собою і людину, і світ, дегуманізуючи обох. Власне і сучасний світ – величезний техноценоз, а наслідки технічного прогресу виходять за межі виключно технічного ряду. Але до цього часу превалує думка, що розвиток суспільства вимірюється не культурою, а науково-технічним рівнем (прогресом).

За давніх часів один з учнів Конфуція зустрівся з садівником, який вручну поливав квіти. Учень запропонував йому використати водочерпалку, на що той відповів: «Я чув від свого вчителя, що той, хто діє механічно, буде мати механічне серце. Якщо в грудях буде механічне серце, то буде втрачена первісна чистота та дух людини».

Що втрачає людина з «механічним серцем»? Така людина зможе існувати тільки в комфорті, який йому забезпечить техніка, а навколишній світ буде сприйматися (або вже і сприймається) як ворожа та небезпечна територія. Риси людини, її характеру, комунікація, емоції, почуття мають значення у суспільстві. Але все це стає непотрібним у створеному комп'ютерно-віртуальному світі, і людина може просто зникнути з її суттєвими людськими якостями. Виходячи з цього, гуманістичні орієнтири, аксіологічні вимоги стають вихідними у визначенні стратегій наукового пошуку, професійній підготовці та формуванні особистості представників технічної інтелігенції. Фахівцю XXI століття вже недостатньо володіти тільки

знаннями, які він набуває у процесі професійної підготовки. Технічна освіта, як комплекс знань про способи діяльності й шляхи досягнення мети, і гуманітарна освіта, як знання про духовне, моральність, культуру, власне людське, повинні йти паралельно. Представник технічної еліти у майбутньому буде впливати не тільки на прогрес у виробництві, він буде взірцем для суспільства з точки зору поведінки, спілкування, авторитету.

Технічна інтелігенція, її представники, повинні враховувати, що в суспільстві чекають від них не тільки високого рівня професійно-технічної компетентності, але і відповідної їй положенню та впливу загальної культури, соціальної активності, громадянської позиції, зважено-раціональної думки. Стратегія сучасного випереджувачого інтелектуально-інноваційного розвитку як перспектива розвитку створює нову соціальну парадигму – відкрите суспільство, в якому головне місце займає «соціальна» людина. Для пояснення сутності останньої слід звернутися до концепції Т.Парсонса.

У своїй праці «Структура соціальної дії» Т.Парсонс доводив, що люди в суспільстві не діють як клітини в тілі, які запрограмовані на певну фіксовану поведінку. Люди мають вільний вибір і, за незначним винятком, вони відчувають, що діють добровільно, і результатом цих індивідуальних дій є стабільна соціальна система. Другим етапом праці Т.Парсонса стала книга «Соціальна система», в якій дослідник створює основну модель суспільства та основних його частин і показує, як вони пов'язані між собою. Модель починається з індивідуальних акторів як блоків фундаменту. Основне питання Т.Парсонс вбачає у проблемі порядку. Як може існувати порядок в соціальній системі, якщо люди роблять свій індивідуальний вибір? Як може існувати вільний вибір, якщо існує визначений законом порядок дій? Відповідь на ці питання тісно пов'язана з розумінням порядку як продукту моралі чи нормативної згоди. Т.Парсонс критикував думку соціологів, які наполягали на головному значенні нормативного контексту в індустріальному суспільстві. Добровільний вибір має форму зразкової і передбачуваної поведінки, тому що поєднує узгоджені норми як фундаментальний рівень індивідуальності.

В сучасному суспільстві інтелігенція в значній мірі втратила своє елітарне становище. Розумова праця як у світі духовному, так і у світі матеріальному стає масовим явищем. Тому в суспільному житті інтелігенція, не втрачаючи свого статусу творця і охоронця цінностей, починає представляти різні умови життя залежно від окремої групи людей розумової праці та різні перспективи на майбутнє. Відбувається певна революція свідомості, яка спрямована на зміну системи цінностей. Поза гуманістичних цінностей, технічна, інженерна діяльність обертається технократизмом, алгоритмізацією людської думки, формалізмом та зневагою до природної суті людини. Культура мислення формується в тому соціальному середовищі, в яке входить особистість інженера. Тому вивчення філософії техніки, історії науки, досвіду інженерів минулого, вчених є ефективним методом виховання інженерної культури, підготовки молоді до технічної діяльності; діяльності, в якій саме людина буде виміром речей.

Від того, на які саме засади спирається інтелігенція, яка пов'язана з пізнанням та освітою, здебільшого залежать реальні можливості подальшого прогресивного розвитку виховання всебічно розвиненої особистості, здатної оцінити та подолати глобальні проблеми сучасності.

Література

1. Бутова О. Речовий ландшафт технічної реальності: до питання про нетотожність речі та машини.// Філософська думка. – 2000. - №5; Ортега-и-Гассет. Размышления о технике.// Вопросы философии. – 1993. - №10; Яних П. Человек и автомат: размышления о заменимости человека техническим устройством.// Вопросы философии. – 1996. - №3 и другие.
2. Ожегов С.И.Словарь русского языка. – М., 1963. – С.245; Короткий тлумачний словник української мови. – К., 1978. – С.99; Словарь иностранных слов. – М., 1982. – С.168; Тлумачний словник української мови. – Харків, 2001. – С.163 та інші.
3. Мамардашвили М. Как я понимаю философию. – М.: Прогресс ,1990. – С.332.
4. Соловьев Э.Ю. Прошлое толкует нас: Очерки по истории философии и культуры. – М.: Политиздат, 1991. – С.44.
5. Бердяев Н.А. Человек и машина.// Вопросы философии. – 1989. - №2. – С.156.
6. Эллюэль Ф. Техника. – Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс, 1986. – С.120.
7. Бутова О. Речовий ландшафт технічної реальності: до питання про нетотожність речі та машини.// Філософська думка. – 2000. - №5. – С.7.

УДК 37.017.

Лаппо І.М. (КП ДонНТУ)

ФУНКЦІЇ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Формування інформаційного суспільства принципово змінює роль знань в його соціальному та економічному розвитку. Основною економічною діяльністю становиться виробництво інформації та її використання для ефективного функціонування суспільства.

Традиція пояснення значущості закладів освіти виникла наприкінці ХІХ сторіччя завдяки взаємодії двох підходів - ліберального та утилітарного. Важливою відмінністю ліберальної освіти є її функція духовного розвитку й культурного збагачення особистості без врахування потреб суспільства в цілому. З позицій утилітаризму, знання, основними провідниками якого є заклади вищої освіти, повинні носити менш абстрактний і більш прикладний характер у відповідності з потребами промислового розвитку та умовами суспільного життя. Освіта потрібна враховувати соціальні потреби суспільства та трансформувати їх в соціальні потреби особистості. Університети розглядалися як центри виховання та відтворення інтелектуальної еліти суспільства.

А які ж функції виконують інститути освіти в сучасному суспільстві? Ці функції можна синтезувати в чотири групи, які наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. –

Функції вищого навчального закладу в сучасному суспільстві.

«Філософсько-педагогічні аспекти формування свідомості технічної інтелігенції»

1	Трансляційна	Обумовлює розповсюдження культури в суспільстві. Її суть полягає в передачі від покоління до покоління цінностей культури - наукові знання, досягнення в області мистецтва і літератури, моральні цінності та норми поведінки, досвід і навички різних професій та ін.
2	Соціалізації	Забезпечує формування у молоді ціннісних орієнтацій, життєвих ідеалів, що панують у суспільстві. Це процес становлення людини, пошук свого місця у суспільстві. Процес соціалізації, що здійснюється системою освіти, в значній мірі залежить від того, які панують в суспільстві ціннісні стандарти, мораль, релігія, ідеологія. Процесу соціалізації сприяє вивчення дисциплін гуманітарного циклу,
3	Соціальної селекції	Забезпечує можливість здійснювати диференційований підхід до учнів з метою відбору найбільш здібних і талановитих для отримання ними освітніх послуг, які відповідають індивідуальним інтересам і можливостям. Тут же вирішується інша проблема: можливість за допомогою освіти перейти в більш престижний соціальний прошарок суспільства. Таким чином, система вищої освіти слугує каналом вертикальної соціальної мобільності, а рівень освіти, нарівні з доходом та престижністю професії, є важливим показником соціального статусу людини в суспільстві.
4	Соціальної та культурної зміни	Реалізується в процесі наукових досліджень, які проводяться у вищих навчальних закладах, що сприяє науковому і культурному прогресу. Наукова діяльність закладів вищої освіти – невід’ємна сторона учбового процесу, оскільки має на увазі отримання нових знань і поглиблення вже існуючих; підготовку передових науково-дослідних кадрів; удосконалення роботи професорсько-викладацького складу. Відбувається інтеграція науки, вищої освіти, виробництва, результатом якої є розвиток науково-технічного прогресу. В той же час інтенсивний розвиток наукових досліджень в стінах вищих навчальних закладів сприяє удосконаленню освітнього процесу, тому що наукові ідеї та відкриття включаються в навчальні програми, тим самим сприяють підвищенню якості підготовки спеціалістів.

Таким чином, вищий навчальний заклад, з одного боку, є суб’єктом держави і суспільства й виступає в якості центра освіти, науки і культури, який задовольняє потреби суспільства й виконує державний заказ на підготовку спеціалістів та виконання фундаментальних наукових досліджень. З іншого боку, вищий навчальний заклад є суб’єктом ринкової економіки, який виступає в ролі виробника

інтелектуальної продукції та освітніх послуг. Оскільки вищий навчальний заклад знаходиться у певному регіоні, для якого готує висококваліфіковані кадри, то специфіка розвитку регіону істотно впливає на характер його розвитку та номенклатуру базових спеціальностей. Але сучасний стан національної системи вищої освіти характеризується рядом проблем, в тому числі негативними демографічними тенденціями, які впливають на коливання попиту і пропозицій на освітні послуги. Тому одним із стратегічних напрямків розвитку сучасних вищих навчальних закладів є розробка ефективних стратегій залучення студентів в умовах жорсткої конкуренції.

В умовах становлення та розвитку інноваційної системи регіону найбільш явною та затребуваною становиться інноваційна функція вищої освіти та підвищення ролі вищої освіти в інноваційному процесі. Інноваційну діяльність традиційно визначають як сукупність наукових, технологічних, фінансових і комерційних заходів, що включають інвестиції в нові знання, котрі направлені на отримання технологічно нових або поліпшених продуктів, процесів. А оскільки науково-дослідницька діяльність в умовах вищої школи має свою специфіку, котра обумовлена основним видом її діяльності – освітньою, то й інноваційна діяльність інститутів освіти має свою специфіку – освітню. Завдяки сукупності всіх вищезазначених компонентів забезпечується можливість конкурентної переваги вищої школи в сфері інноваційної діяльності.

Можна виділити три основні напрямки впливу закладів вищої освіти на розвиток інноваційного процесу в регіоні:

1. Традиційна роль інститутів як науково-дослідних центрів, що створюють нові знання й розробляють на його базі нові інноваційні технології.

2. Роль інститутів як інноваційних центрів, що сприяють трансферту новітніх технологій від стадії наукової розробки до їх технологічного оформлення та промислового випробування.

3. Підготовка високопрофесійних кадрів.

В якості об'єкта інноваційної діяльності закладів вищої освіти виступають цілі та змістовність вищої освіти, організація учбово-виховного процесу, технічні засоби освіти. Сучасне суспільство висуває до вищої освіти ряд вимог, основні з яких:

- універсальність;
- інформаційна забезпеченість та відкритість;
- інтегрованість з фундаментальними та науковими дослідженнями в пріоритетних галузях знань;
- доступність та конкурентоздатність.

Виконання цих вимог є ключовим фактором для інноваційного розвитку вищого навчального закладу.

Основними видами інноваційної діяльності інститутів освіти є:

1. Участь в виконанні прикладних досліджень по грантам державного і регіонального рівня.

2. Виконання спільних проектів з науково-дослідними інститутами.

3. Співпраця з малим, середнім та крупним бізнесом за допомогою виконання господарських договірних робіт.

4. Випуск наукової та учбово-практичної літератури по перспективним інноваційним напрямкам.

5. Підготовка спеціалістів з інноваційної діяльності.

6. Співпраця з іншими закладами вищої освіти регіону та країни, виробничими й науково-дослідними організаціями, державними та муніципальними органами влади.

Таким чином, тільки при спільній діяльності всіх учасників інноваційного процесу, активній взаємодії наукової, дослідницької, виробничо-технічної і фінансової діяльності можливий ефективний розвиток економіки регіону та посилення позицій освітніх послуг.

УДК 159.922:378.147

Любчук О. К. (ДонДУУ)

УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УПРАВЛІННЯ

Постановка проблеми. В умовах переходу до ринкової економіки постіндустріального суспільства, для якого характерні кризові явища, загострення конкуренції, швидка зміна попиту на спеціалістів певного фаху, особливо актуальною стає проблема підготовки управлінців, спроможних ставати затребуваними на ринку праці. Як зазначає В.С. Лозниця, сьогодні на Заході приділяють велику увагу підготовці стратегічно мислячих керівників. В Україні лише формується система підготовки професійних управлінців. Але уже зараз, враховуючи кризу сучасної системи освіти в світі, яка значною мірою зумовлена вузько дисциплінарними установками сучасної освіти, відчуженням її гуманітарних і природничо-наукових компонентів, слід особливо увагу звернути на необхідність підвищення якості професійної, управлінської освіти, необхідною детермінантою якої є формування професійної свідомості.

Мета дослідження. Виявити особливості становлення термінальних та інструментальних ціннісних орієнтацій професійної самореалізації у студентів-управлінців, зокрема значущості цінності «робота» та розробити алгоритм управління професійним становленням студентів в процесі навчання.

Аналіз останніх досліджень. Основними складовими професійної свідомості, згідно підходу О.М. Леонтьєва, є професійні знання, «чуттєва тканина» та особистісний смисл. Вважаємо, що особистісний смисл професії для того, хто навчається проявляється тоді, коли сформована значущість цінностей професійної самореалізації. Ціннісні орієнтації є головним в характеристиці особистості. Вони взаємозв'язані з спрямованістю, характером людей. Дослідження проблеми розвитку ціннісних орієнтацій професійної самореалізації в процесі навчання є важливим для професійного становлення особистості студентів.

Значна кількість дослідників (М.І. Алексєєва, Б.Г. Ананьєв, М.І. Боришевський, С.Д.Максименко та інші) підкреслюють важливість вузівського етапу становлення особистості, сензитивність даного періоду для духовного становлення особистості, її ціннісних орієнтацій, установок, якостей особистості [1]. Базові цінності, які складають основу ціннісної свідомості людей, визначають їх вчинки в різних галузях життєдіяльності, формуються до 18 років, в період первісної соціалізації суб'єкту. Вони є стабільними, але можуть змінюватися суттєво в кризисні періоди життя суб'єкту та соціального середовища. Зміни відбуваються не тільки в складових структури, але й цінностях, в ієрархії цінностей в індивідуальній, груповій та суспільній свідомості. Цінності є основним засобом свідомості і самосвідомості для

підтримки почуття самоповаги та власної гідності людей. Вони впливають на положення особистості в групі. В академічній студентській групі ціннісні орієнтації можуть мати значення норми поведінки. Так, Н.А. Волкова виділяла три вікових періоди змін в структурі ціннісних орієнтацій: в початковій, середній та старшій школах. В початковій школі формується структура цінностей з моральною орієнтацією, в середній школі – з інтелектуально-вольовою орієнтацією, в старшій школі – цінності спілкування.

Ціннісні орієнтації – основа характеристики особистості. Вони спрямовують формування характеру та самосвідомості. Для всіх вікових періодів характерні зміни рангової структури показників та внутрішньої структури взаємозв'язків для ціннісних орієнтацій. Приоритетними для ціннісних орієнтацій студентів були виявлені особистісні цінності, цінності відносин «любові, дружби, друзів» та етичні цінності. На випускних курсах підвищується значущість цінностей, які пов'язані з цінностями «робота». Згідно дослідження В.М. Кунициної було виявлено, що на структуру цінностей відбиток накладає уявлення про майбутню професію, стереотип професійної діяльності.

Для юнацького віку проблема формування ціннісної ієрархії постає найбільш загострено, тому що саме в цьому віці визначаються та постають до розв'язання питання морального та смислового самовизначення. Це можливо, якщо у молодой людини сформовані власні моральні переконання. В основі моральних переконань лежать вищі духовні цінності, що не тільки надають сенсу людському існуванню, а й спрямовують до високих загальнолюдських ідеалів, що виходять за рамки сьогодення. Слід зазначити, що питання про умови оволодіння духовними цінностями та формування моральних ставлень особистості до дійсності в умовах сучасної освіти до останнього часу розроблялися недостатньо. Тому дослідження динаміки ціннісних орієнтацій сучасної молоді, за Н.В. Павлик, з метою її урахування в процесі організації психолого-педагогічного впливу є досить актуальним [3]. Наше дослідження, яке присвячене проблемі управління формуванням значущості цінності професійної самореалізації «робота» у студентів в процесі їх навчання у вищій школі, базується на наукових розробках Н.А. Антонової.

Проведене дослідження Н.А. Антонової показало, що цінності-цілі (термінальні) – це цінності особистісного життя, матеріальні, міжособистісного спілкування (наявність вірних друзів, щасливе сімейне життя, щастя інших), професійної самореалізації (творчість, впевненість у собі, цікава робота, активне діяльнісне життя), естетичні, самовдосконалення (життєва мудрість, пізнання, розвиток) та цінності-засоби (інструментальні) – це цінності вольові, інтелектуальні, міжособистісного спілкування (вихованість, терпимість, чесність, чуйність, непримиримість до своїх та чужих недоліків), професійної самореалізації (ефективність у справах, виконливість, відповідальність, незалежність), емоціональні, самовдосконалення (високі запити) [2].

Результати дослідження. Проведене теоретичне дослідження виявило, що ціннісні орієнтації студентів утворюють складну, багаторівневу ієрархічну структуру, в якій «ядро» із декількох базових цінностей, які мають певну стійкість. Для системи ціннісних орієнтацій характерна динамічність та мінливість. Найбільшим змінам підлягають цінності середнього статусу – «структурного резерву». Якщо вони достатньо сформовані, то це сприяє професійній підготовці спеціалістів.

Дослідження ціннісних орієнтацій у студентів I, II курсів, магістрів факультету менеджменту та слухачів факультету довузівської підготовки проводилося за допомогою методики «Ціннісні орієнтації» Д. Рокіча. Всього вибірка складала 200 респондентів. Ціннісні орієнтації професійної самореалізації виявлялися згідно розробкам Н.А. Антонової. До професійних ціннісних орієнтацій-цілей вона відносить певні термінальні цінності, серед яких: активна життєдіяльність, цікава робота, впевненість у собі, творчість. Професійними ціннісними орієнтаціями-засобами зазначені наступні: ефективність у справах, відповідальність, незалежність, виконливість. Значущою професійною цінністю-метою визначена цінність «цікава робота» для 22% слухачів факультету довузівської підготовки. Для 57 % студентів I курсу значущою професійною цінністю-метою виявлена цінність «творчість». Дане дослідження показало, що цінності-цілі професійної самореалізації як найбільш значущі були виявлені тільки серед студентів першого курсу. Не були виявлені як найбільш значущі наступні цінності-цілі професійної самореалізації, за типологією Н.А. Антонової «цікава робота»; «активне діяльнісне життя»; «впевненість в собі».

Проведене дослідження показало значущість професійної цінності-засобу «відповідальності» для 40 % студентів II курсу в їх професійному становленні. Значущими ціннісними орієнтаціями-цілями професійної самореалізації магістрів визначені «активна життєдіяльність» - для 45 %, «цікава робота» - 45 %, «творчість» - для 7 %, «впевненість у собі» - для 25 %. Важливими ціннісними орієнтаціями-засобами професійної самореалізації виявлені «виконливість» - для 42 %, «незалежність» - для 24 %, «відповідальність» - для 31 %, «ефективність у справах» - для 17 %.

Цінності-засоби професійної самореалізації як найбільш значущі характерні для студентів II та V курсу. Зовсім не представлені в системі ціннісних орієнтацій наступні цінності-засоби професійної самореалізації: «ефективність в справах»; «виконливість»; «незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче)». Проведені дослідження виявили, що найбільш значущими цінностями-засобами для студентів II курсу, магістрів, спеціалістів є інтелектуальні цінності, деякі цінності професійної самореалізації, та цінності міжособистісного спілкування, а серед цінностей-цілей є найбільш значущими особистісні та матеріальні цінності.

Висновки. Виявлено складну структуру ціннісних орієнтацій у слухачів до вузівської підготовки, студентів та магістрів. Для системи ціннісних орієнтацій професійної самореалізації характерна динамічність. Найбільшим змінам підлягають цінності середнього статусу – структурного резерву. Проведене дослідження показало необхідність управління навчальним процесом у вищій школі управління для становлення ціннісної орієнтації «робота» як значущої для студентів молодших курсів, так як для більшості із них дана цінність не є провідною для професійного становлення. Ми вважаємо, це однією із причин наявності проблем з працевлаштуванням випускників вищої школи, так як під час навчання для більшості студентів значущими являються, насамперед, особистісні цінності, такі як: цінності «любові», «щасливе життя» а також цінності міжособистісних відносин. Для формування професійної свідомості, а саме її складових, таких як: особистісний смисл професії та цінності професійної самореалізації «робота» необхідним є впровадження алгоритму управління підготовкою студентів як майбутніх фахівців. Етапами управління професійним становленням студентів, згідно наших розробок, повинні

бути наступні: організаційний етап (домовленість про спільні дії щодо становлення студентів фахівцями); інформативний етап (ознайомлення з наданням різних форм додаткової освіти); адаптивний етап (адаптація студентів до нової місії); діагностичний етап (діагностика розвитку управлінського потенціалу); прогностичний етап (виявлення неготових та потребуючих розвитку); узгодження цілей та дій (визначення та погодження цілей, основних напрямків дій, способів досягнення).

Таким чином, проведені дослідження показали, що удосконалення навчально-виховного процесу потребує введення алгоритму управління професійним становленням студентів та виконання викладачем гуманітарних дисциплін функцій управлінця даним процесом, таких як: організаційної функції, інформативної функції, діагностично-прогностичної, координаційної функції.

Перспективою подальших досліджень є виявлення рангової структури в системі ціннісних орієнтацій, дослідження цінностей середнього статусу, так називаємого «структурного резерву». Саме він є тим ціннісним простором, де проявляються ціннісні конфлікти між індивідом і соціальними групами та особистісно-внутрішні конфлікти. Також перспективними дослідженнями є виявлення значущих детермінант для формування цінностей професійної самореалізації в ціннісному ядрі, а також дослідження динаміки ціннісних орієнтацій у студентів передбачає виявлення зміни положень даних цінностей в ціннісній професійній самосвідомості студентів I та II курсів через 1, 2, 3 роки.

Література

1. Антонова Н.А. Особливості ціннісних орієнтацій студентів непедагогічних ВНЗ / Н.А.Антонова // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С Костюка АПН України / за ред. Максименка С.Д. – Т. V, ч. 7. - К.: ГНОЗІС, 2003. – С. 12-23.
2. Антонова Н.А. Ценностные ориентации в структуре личности студентов [моногр.] / Н.А.Антонова – Славянск: Канцеляр, 2001. – 135с.
3. Павлик Н.В. Динаміка ціннісних орієнтацій у процесі особистісного становлення в юнацькому віці. / Н.В. Павлик // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С Костюка АПН України. / за ред. Максименка С.Д. – Т. V, ч. 7. - К.: ГНОЗІС, 2003. – С. 210-216.

УДК 37.013

Ляшок Я.О., Вірич С.О., Бабенко М.О. (КП ДонНТУ)

ГРОМАДСЬКІСТЬ – ОСНОВНИЙ ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ІНЖЕНЕРА НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Навчання без моральної освіти є засіб без мети, а моральна освіта без навчання є мета, обмежена засобами.

І.Ф. Гербарт

XXI сторіччя було об'явлене ЮНЕСКО «сторіччям освіти». Це означає, що знання, інтелект, культура стають пріоритетними цінностями європейського суспільства, яке стає на нову ступінь свого розвитку. Що, в свою чергу, потребує мобільних, соціально грамотних, компетентних фахівців у різних галузях. Виховання спеціалістів нового покоління європейського рівня є однією з актуальних задач, пов'язаних із якістю вищої освіти. Відомо, що якість освіти складається з якості навчання та якості виховання. Якість навчання обумовлюється здійсненням

навчального процесу за професіональними програмами. Виховання ж є безперервним процесом, який здійснюється і у позанавчальні часи і спрямований на закріплення моральних цінностей та активної громадянської позиції майбутнього фахівця.

Необхідно відмітити, що громадянське виховання в економічно успішних країнах є прерогативою національної політики. Звернемось до опиту держав дальнього зарубіжжя. В чому, наприклад, секрет феномену азіатських «тигрів» - країн Азії, які нещодавно були економічно відсталими. Бо вони для досягнення успіху використали не тільки супертехнології, але й різні області освітнього простору, включаючи і моральне виховання. Успішна Америка завжди вважала і вважає, що виховання – це є цілеспрямоване зрощування патріота-громадянина. Доказом цього можуть бути слова професора Луїсвільського університету штату Кентуккі Томас Р.Лоусона: «Студент може бути відрахований за двома причинами: не показує достатнього рівня знань та морального виховання, не вміє входити в контакт та спілкуватися з людьми» [1].

Володіння громадянськими навичками, цінностями дозволяє громадянам формувати свої кар'єрні рішення, планувати стратегію власного життя, використовувати можливості, які надає держава. Успішність кожної окремої людини визначає успішність всієї країни і залежить від рівня громадянської освіти. Для цього дуже важливо бачити стратегічні можливості країни і узгоджувати зі своїми власними, прогнозувати улаштування життя країни та своєї власної. Таким чином, змістова сторона виховної діяльності у ВНЗ зумовлена цілями та завданнями держави. «Формування національної інтелігенції, сприяння збагаченню і оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти – завдання, що стоїть перед вищими навчальними на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців. Освітня й виховна діяльність навчального закладу повинні знаходитись у тісному взаємозв'язку, доповнюючи і збагачуючи одна одну. Оновлення змісту загальноосвітніх, соціально-гуманітарних дисциплін повинно бути підпорядковано меті формування у студентів національної самосвідомості, патріотизму, правової й економічної грамотності, соціальної активності, загальної культури особистості, що базується на надбаннях української та світової культури. Такі якості випускника вишого навчального закладу передбачено Державним стандартом вищої освіти, розробка якого здійснюється провідними викладачами України під егідою Міністерства освіти і науки України та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти»[2]. Сучасний український ідеал виховання сьогодні — всебічно, гармонійно розвинена особистість, національно свідомо й соціально активна, людина з високою громадянською відповідальністю, з глибокими духовними, громадянськими, патріотичними почуттями, здатна до неперервного розвитку і вдосконалення.

Отже, основними напрямками виховання у ВНЗ в сучасних умовах є: ідейно-національний, патріотичний, духовно-моральний, естетичний, соціально-правовий, екологічний, фізичний і трудовий. Ідейно-національне виховання спрямоване на утвердження у свідомості студентів почуття обов'язку, честі, совісті, любові до українського народу. Це створена впродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, засвоєння нею соціального досвіду, надбань попередніх поколінь. Духовно-моральне виховання спрямоване на формування в студентів цілісного світогляду, загальнолюдських цінностей, вищих

моральних якостей, ставлення до людини як до вищої цінності, поваги до її суджень, поглядів, цінностей, залучення до багатств сучасної культури. Воно ґрунтується на усвідомленні й прийнятті загальнолюдських і національних моральних цінностей, сприяє формуванню свідомості й необхідності дотримуватися норм моралі в повсякденній життєдіяльності. Усі складові виховання відображають змістовий аспект єдиного виховного процесу у ВНЗ, який має ґрунтуватися на національних ідеях, ідеях побудови державності, патріотизмі, вірності своєму народові тощо. Реалізація цих напрямів дає змогу формувати студента як цілісний феномен, усебічно розвинену особистість.

Видатний український педагог В.О. Сухомлинський у своїй ґрунтовній праці "Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості" писав: "Процес виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості полягає в тому, що, дбаючи про досконалість кожної грані, сторони, риси людини, вихователь одночасно ніколи не випускає з поля зору ту обставину, що гармонія всіх людських граней, сторін, рис визначається чимось провідним, основним. Жива людська плоть і кров всебічно розвиненої людини втілює в собі повноту й гармонію сил, здібностей, пристрастей, потреб, в якій вихователь бачить такі сторони, риси, грані, як моральну, ідейну, громадянську, розумову, творчу, трудову, естетичну, емоційну, фізичну досконалість. Провідним, визначальним компонентом у цій гармонії є моральність" [3].

Сьогодні ми переходимо до усвідомлення та визнання існування інших істин, їх своєрідності і цінності, намагаємось вести діалог і порозуміння. У сфері освіти цій тенденції відповідає відхід від єдиної моделі культурної, освіченої людини, визнання різноманітності цілей освіти, надання особистості права вибору і самостійного визначення свого ідеалу і культурного зразка. Виховання — процес складний, довготривалий, неперервний. Тому помилково думати, що процес виховання людини завершується закінченням загальноосвітньої школи. Скільки людина живе, стільки вона й зазнає виховних впливів. Молода людина, яка після закінчення загальноосвітньої школи здобуває професійну освіту у ВНЗ, обов'язково повинна бути включена в систему виховного впливу на відповідному рівні. Розпочатий у родині, дошкільній установі, у школі процес національного виховання логічно й органічно має бути продовжений у вищій школі.

З метою реалізації процесу виховання у ВНЗ можливе застосування наступного алгоритму:

- аналіз фактичного стану справ для виявлення суперечностей у цілісному діяльнісно-виховному процесі й визначення шляхів їхнього розв'язання;
- планування ефективних виховних заходів та організація їхнього виконання для досягнення необхідного виховного впливу;
- створення умов для ефективного виховання у ВНЗ;
- оцінка результатів виховної діяльності на кафедрах і в середовищі ВНЗ та корекція всього діяльнісно-виховного процесу у ВНЗ [4].

Взаємини людини із суспільством складні й багатогранні. Розвиток людства не є прямим, лінійним процесом, у ньому багато колізій і протиріч, конфліктів і криз. В сучасному світі одним з базових протиріч є одночасне посилення інтеграційних процесів у сполученні з ростом національного самовизначення. В Україні це протиріччя проявляється особливо сильно, оскільки з моменту здобуття незалежності обидві ці тенденції не тільки не гармонізуються, але й загострюються

ще більше. Сучасна молодь перебуває під тиском, з одного боку, проголошення пріоритету загальнолюдських цінностей, прагнення політиків включити Україну в різноманітні міжнародні союзи, розкриття кордонів, діяльності на території держави величезної кількості міжнародних фондів, релігійних організацій, благодійних спілок, з іншого боку, все більша увага приділяється посиленню національних традицій, відновленню національного коріння. Безумовно, така ситуація підвищує актуальність визначення концептуальних основ громадянського виховання молодого покоління, виявлення реальних (а не ідеалізованих) тенденцій формування громадянської позиції студентства як найбільш чутливої до соціальних процесів частини молоді. Тому виховання громадськості нині має пронизувати всі аспекти навчально-виховної роботи вищого навчального закладу.

Література:

1. Вульфсон Б.Л. Западноевропейское образовательное пространство XXI века: Прогностические модели // Педагогика. – 1994.- № 2. – с. 56-62
2. Основні напрями виховної роботи у вищих навчальних закладах. К. Левківський <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher/education/basic>
3. Сухомлинский В. А. Проблемы воспитания всесторонне развитой личности // История педагогики в России. М., 1999. - 374с.
4. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник / К.:ЦУЛ, 2009. – 470 с.
5. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник / К.: Знання, 2005.- 486 с.

Ляшок Я.А., Ляшок Н.Ю. (КИИ ДонНТУ)

АНАЛИЗ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИДЕЙ ДРЕВНЕЙ РУСИ

Становление и развитие отечественной системы обучения тесно связано с многовековым укладом и историей страны. Во все времена обучение являлось непременным условием ориентации человека в окружающем мире, способом формирования его взаимодействия с другими людьми и природой, возможностью включения в социально-экономическую и культурную жизнь народа.

Многие приёмы, формы и методы обучения имеют тысячелетнюю историю и сохранились до наших дней. Если провести сопоставительный исторический анализ, то в современных системах обучения можно отыскать общие корни с древними подходами к образованию человека. Чтобы убедиться в этом, рассмотрим особенности обучения детей и юношества на протяжении обозримого исторического периода, используя для этого данные исследователей славянской древности.

История народа началась задолго до образования государства. Много тысячелетий назад наши славянские пращуры, жившие в первобытных родовых общинах, обучали своих детей через включение в конкретные виды деятельности – изготовление орудий труда, собирательство, охоту, приобщение религиозным тайнам бытия.

С рождения и до 3-4 лет ребёнок находился на попечении у матери, которая вместе с другими членами семьи обеспечивала уход за ним и воспитание. Дальнейшее обучение детей происходило в их повседневной жизнедеятельности, а также в играх,

развивающих у детей ловкость, силу, смекалку, умение преодолевать неудачи. Игра – основная школа ребёнка, удовлетворяющая его жажду к действию, приучающая к подчинению общепринятым правилам, подготавливающая к взрослой жизни.

В VII веке восточные славяне детей племенной знати отдавали на воспитание до 7-8 лет в другую семью, подчиненную или зависимую. Такой обычай «кормильства» или «кумовства» препятствовал отрыву знати от основной массы населения. В это же время от славянских общин обособляются дружины – группы профессиональных воинов, которые размещались в укрепленных лагерях. С двенадцатилетнего возраста будущие дружинники жили в специальных домах-гридницах, где и проходили начальную военную подготовку. Обучение подростков, достигших половой зрелости, завершалось обрядом инициаций, в ходе которого они должны были доказать свою физическую и социальную зрелость.

Религиозный характер первобытного обучения определялся язычеством. Основой образования детей являлись идеальные языческие образы богов, духов, героев, а также различных ситуаций, в которых разворачивались события с участием этих персонажей. Многочисленные языческие божества заполняли окружающий мир ребёнка, предлагая образцы действий, отношений, правил поведения. Чтобы изучить их, требовалась собственная деятельность ребёнка, в которой особое место отводилось таким учебным формам, как ритуалы, обряды, праздники, мифологические и фольклорные игры.

Народные методы обучения основывались на устной передаче детям традиционных представлений о мире, природе, космосе, человеке с помощью системы, приспособленной для лучшего запоминания: колыбельные песни, сказки, загадки, небылицы, скороговорки, обрядовые песни, исторический эпос. Обучающая роль детского фольклора остаётся значимой и сегодня.

В ранние века русской истории дидактическую направленность несли в себе летописи, в которых отражались представления о нормах морали и нравственности, об образованности и биографических особенностях учения того или иного исторического деятеля, о создании учебных заведений.

Немаловажную роль в развитии образования играли монастыри, например, Киево-Печерский монастырь стал центром русского летописания. В монастырях учились не только те, кто готовился к духовному званию, но и просто желавшие знать грамоту. Формы обучения в основном состояли в чтении и переписывании книг. Данный метод и его вариации (диктант, изложение) применяются в школах и до сих пор.

Во времена Владимира Мономаха традиционным для знати был жанр поучения. Именитые князья в качестве наказа своим детям и внукам писали грамоты, в которых излагали основные свои заветы. Владимир Мономах в своём «Почуении» обращается к потомкам с тем, как верующему человеку надлежит жить благочестиво, как вести себя в разных ситуациях, как тремя добрыми делами «покаянием, слезами и милостынею» побеждать врагов и освобождаться от грехов своих.

Обучающая роль была присуща не только поучениям. Дидактизм оказался одним из ведущих принципов всей средневековой «учительной» литературы, направленной на «ученье, на обличенье, на управленье, на наказанье». Во многом это определялось потребностью распространения новой государственной религии – христианства.

Основным техническим средством обучения в XI- XV веках на Руси являлись берестяные грамоты, а также черы – дощечки с углублением для воска. Надписи на бересте и черах оставались с помощью писала – остроконечной палочки с лопаточкой на одном конце для стирания написанного на воске. Таковы были в то время средства обучения – предвестники современных авторучек и тетрадей.

Наряду с простым обучением грамоте существовала и более высокая степень образования – «книжное учение», доступное для определенной группы лиц. «Книжное обучение» на Руси имело источником греко-латино-византийскую культуру. В основе византийской средней школы лежал тривиум: диалектика, риторика, грамматика.

Основная цель обучения в то время на Руси - воспитания христианина. Поэтому и содержание обучения предполагало изучение основ христианского вероучения. Набор книг для начального обучения царских детей и знати представлял собой Азбуку, Прописи, Часовник, Псалтырь, Апостол, Октоих. Приём, который употреблялся для усвоения содержания книг, вопросно-ответная форма изложения текста.

Первым восточнославянским учебником в 1574 году стала «Азбука» книгопечатника Ивана Федорова. После появления жанра учебной книги– азбуковника, начал развиваться аналитический путь обучения языку. Азбуковником стали называть не только букварь, азбуку или алфавит, но и всякий учебник или руководство для обучения.

Обучение арифметике в Древней Руси состояло в овладении нумерацией и счетом на абак – механическом приспособлении для выполнения подсчетов, состоящем из вычислительного поля и счетных элементов. В число арифметических действий входили: запись чисел в древнерусской нумерации, удвоение, раздвоение, сложение, вычитание, умножение, деление.

К концу X века в Древней Руси существовало несколько систем обучения профессиям. Издревле действовало домашнее обучение и занятия в рамках сельской общины; затем появилась государственная форма обучения ремеслам, связанная с необходимостью удовлетворения потребностей общества, а к концу XI века была привнесена монастырская система профессионального обучения, уже столетиями существовавшая в христианском мире. В XII веке произошли существенные изменения, связанные с влиянием развития ремесел на повышение общей грамотности ремесленников. Грамотность требовалась мастеровым, чтобы подписать свою продукцию или снабдить этикеткой товар, пометить инвентарь, проставить имя заказчика.

Формы организации обучения в Древней Руси определялись сословными, религиозными, торговыми, бытовыми и иными условиями и потребностями. В разные исторические периоды преобладали те или иные формы обучения.

«Кормильство» – форма домашнего обучения и воспитания детей феодальной знати. Князья отдавали своих 5-7 летних детей кормильцу – воеводе или знатному боярину, который отвечал за умственное, нравственное, военно-физическое воспитание княжича, приобщал его к государственным делам.

«Дядьки» - система обучения детей у брата их матери – родного дяди. Отец ребенка также брал на воспитание детей родной сестры. Таким образом, «дядьки» занимались обучением своих племянников.

«Кумовство» - институт обучения детей, когда «дядьки» вместо воспитания племянников в своей семье становились духовными наставниками детей в семье их родителей. После принятия христианства кум и кума трансформировались в крестных отца и мать.

В XII- XV веках Русь выдержала более 160 войн с татарами, литовцами, немцами, шведами, представителями других народов, что заметно ослабило государственное внимание к образованию. Традиции обучения профессиональным навыкам тогда имели сословный характер, а грамотность не входила в состав общеобразовательного воспитания. Школьного обучения почти не существовало. Под школой того времени можно было понимать одного учителя и не более 10 учеников без деления на классы. По прошествии некоторого времени курс наук считался пройденным, и школа на этом заканчивала свое существование. Обучение велось также одиночными мастерами грамоты, которые либо учили у себя на дому, либо ходили по дворам, занимаясь в домашние учителя.

Систематические формы занятий долгое время действовали в монастырях и училищах. Многие будущие церковные деятели учились в городских, приходских и «мастеровых» училищах. В XVII веке церковь стала терять монополию на начальное образование. Появились школы повышенного типа, содержание образования в которых включало изучение греческого языка и латыни, также грамматики, риторики, диалектики.

Всего в Древней Руси можно выделить 8 разновидностей практической педагогической деятельности: училищная, профессиональная, церковноприходская, монастырская, сословная, групповая, бытовая и индивидуальная.

Из анализа дидактической идей древности можно сделать вывод об их универсальности. В современных дидактических системах и методиках обучения прослеживаются отголоски подходов, методов и приемов обучения, используемых нашими предками сотни и тысячи лет назад.

Литература

1. Громов М.Н. Памятники древнерусской литературы как источник изучения раннего этапа отечественной педагогики// Просвещение и педагогическая мысль Древней Руси. -М., 1983.

2. Златоустрий. Древняя Русь X- XIII вв. / Сост. А.Г. Кузьмина, А.Ю. Карпова. -М.: Мол. Гвардия, 1990.

3. История воспитания и образования в России XVIII века. Ч.2. Материалы для самостоятельного изучения / Сост. Д.И. Латышина. – М.: Изд-во РОУ, 1992.

УДК 316. 613: 141. 33

Мальцева О.В. (ПДТУ, м. Маріуполь)

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КАРНАВАЛІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Безумовною ознакою сьогодення є «перехідність» соціокультурного середовища у новий стан, що проявляється у досить хворобливій трансформації усіх сфер суспільного буття, зміні багатьох фундаментальних цінностей та настанов. У цей період головною ознакою стає *безмістовність*, у якій розчиняються ідеологеми минулого й теперішнього, суспільство стає простором світоглядного розладу й

одночасно – народження нового змісту. Зараз у соціальному світі все можна й водночас не можна нічого, все є важливим і водночас ніщо не має значення, фантомними є всі ціннісні критерії, і тому важко відрізнити істинне від хибного, розум від глупоти, добро від зла. Постмодерна, посткультурна або постсучасна доба виявилася часом «демонтуння» попереднього історичного досвіду, відмови від «конструктивістської» філософії минулого. Ми стаємо свідками того, як відходить у минувшину велика смислова епоха. Як це завжди відбувається в умовах переходу, перекодування соціальних сенсів та пошуків призначення людської цивілізації, зараз яскраво простежується активізація хаотичних явищ, а разом із ними розмаї проявів сміхової стихії. Карнавалізація соціокультурного простору сьогодні проглядається у стрімкому розпаді усталених соціальних норм, традицій, руйнуванні визнаних смислових ієрархій, несподіваних поведінкових реакціях, способах самоствердження особистості в соціальному світі. Тут доречно згадати, що процес карнавалізації на початку ХХІ століття, на відміну від середньовічного карнавалу, з яким багато хто з дослідників (Ч. Дженкс, І. Хассан та ін.) проводить паралелі, носить не локальний, впорядкований, а тотальний, всеохоплюючий та неконтрольований характер. Карнавальність стає синонімом перехідності, що відбиває циклічність цивілізаційного розвитку, а сміх, якщо користуватися термінологією синергетики, є латентним, не проявленим атрактором змін. Панування гри, несерйозності, легковажності дедалі більше зачіпає всі аспекти суспільного буття, проникає в соціальне сферу, економіку, політику, науку, мистецтво, створюючи особливу атмосферу, специфічне якісне тло для формування постмодерного типу людини, чий світогляд значно відрізняється від світогляду людини класичної доби.

У цей період значно ускладнюються завдання освітньої діяльності. З одного боку, освіта має вибудувати й ствердити імперативи, які структурують реальність, перетворюють світ із «хаосу» в «космос»; освіта уповноважена внести у свідомість «розщепленої людини» життєствердні світоглядні орієнтири. З іншого боку, неможливо відмовитися від урахування об'єктивних соціокультурних обставин, у яких розгортається освітній процес, потрібно усвідомлення й включення в освітню діяльність тих загальнокультурних тенденцій, які є реальністю нашого часу. Адже неможливо уявити ситуацію, коли б у своєму прагненні «нормалізувати» соціальний порядок, що так помітно похитнувся останнім часом, освіта та педагогіка розвивалися б, немов у акваріумі, тобто відсторонено від означених перемін. Відповідно, тут виникає спеціальна область філософських досліджень, що повинна дослідити не лише особливості постмодерної ситуації, карнавалізації соціокультурного простору і свідомості людини (це вже знайшло відображення в роботах Ж. Дерріда, Ж.Ф. Ліотара, Ж. Бодрійяра, Ж. Ліповецькі, Ж. Делеза, Ф. Гаттарі (Франція); Р. Рорті, Д. Фредріка, Ф. Пол Карла, Д. Холтона, П. Філарі, І. Хассана (США); М. Хайдеггера, Г.-Г. Гадамера, Л. Вітгенштейна, П. Козловські (Німеччина), але й виявити її вплив на освітню та педагогічну діяльність, встановити, у якому напрямку вона повинна змінюватися та коригуватися.

Треба зазначити, що проблема феномену постмодернізму та прояву його тенденцій в сфері освіти та педагогіки розглядається у роботах провідних американських філософів освіти та педагогів-постмодерністів. Серед них Стенлі Аронович (Stanley Aronowitz), Генрі Жіро (Henry Giroux), Віліам Дол (William Doll), Боєр (Boyer), Слаттері (Slattery), Деніс Глінка (Denis Hlynka), Джей Лемке (JayL.Lemker), Ендрю Імен (Andrew Yeaman), Клайв Бек (Clive Beck), Джон Белланд (John Belland), Сандра Керка (Sandra

Kerka), Барбара Мартін (Barbara Martin) та інші. Окремі проблеми освіти в умовах постсучасності висвітлені у роботах українських дослідників В. Кременя, В. Лозового, Л. Сідак та ін.

Аналізуючи особливості освітньої діяльності в умовах карнавалізації, розквіту масової культури з їх обов'язковими елементами видовищності, театральності, святковості, розважальності, домінуванням ігрового начала, глобалізації комунікативного простору, можна констатувати наявність певних нестиковок, протиріч між тією метою, що поставлена перед освітньою діяльністю та особистісними мотиваціями і світоглядом людей нового типу, між завданнями, що покликана вирішувати освіта, та методами, котрі вона повинна (змушена) залучати, щоб бути адекватною постсучасному оточенню. Тому перш ніж шукати відповіді на екзистенціальні проблеми освіти, принципове значення має встановлення вихідних позицій, а саме: *у якому цілісному соціокультурному, історичному і національному середовищі існує і розвивається та чи інша система освіти*. Оскільки тільки так можуть бути сформульовані цільові установки освіти, її ціннісні основи і предметний зміст, її форми, методи та рівні доступності різним соціальним суб'єктам. Тут передусім слід визначитися, *як освіта в означених обставинах може забезпечити продуктивні комунікації, взаєморозуміння та узгодженість дій учасників навчального процесу*, вирішення питання з класифікацією і відбором предметного змісту знань, які забезпечать інформаційний багаж і розвиток особистісних здібностей, а також визначення аксіологічного, смисложиттєвого обґрунтування, мотивацій діяльності. Усе це передбачає наявність відповідних засобів і освітньо-виховних технологій, нового методологічного підходу. До того ж в «епоху сучасного індивідуалізму» (Ж. Ліповецькі) потрібна персоніфікація, виокремлення образу людини, її ідеалів і прагнень, що створюють стійку мотивацію освіти.

Відповідно слід враховувати, що освіта є витвором не тільки книжної, а й повсякденної культури, і в кожному суспільстві діють немовби два рівні або способи передачі соціокультурного досвіду. Перший – через спеціально організовану освітню систему, яка в професійно підготовлений і соціально організованій системі концентровано виражає ієрархії цінностей даного суспільства й систему знань, необхідних для виконання соціально-значущих професійних функцій за допомогою мови науки та мистецтва (саме тут зараз спостерігаються кризові явища і є необхідність реформування). Другий шлях – стихійне набуття «освіти» людиною в її повсякденному житті, яке фіксується і передається через систему традицій, звичаїв, обрядових дій, через мову у процесі спілкування, через неповторну, невловиму ментальність середовища. Так передаються повсякденні форми культури, відтворюються архетипи, нагромаджується життєвий досвід, повідомляється складна система позанаукових способів пізнання, поведінки, звичок, буттєвих особливостей [1, с. 490–503]. У результаті формується здоровий глузд і повсякденні форми розсудкової діяльності, моделі реагування на соціальні зміни, засвоєні як «первинна інформація». Розсудок утворює достатньо міцні системи переваг і прагнень, здатні коригувати увесь моральний процес освіти людини. Це обов'язково потрібно мати на увазі при здійсненні освітніх програм. Навіть «ідеальні» вони підлягають суттєвим кореляціям, оскільки людина засвоює не лише «ідеали належного» (яким би ми хотіли бачити соціальний світ і освітні стандарти), а й досвід наявного буття з усіма його недоліками, помилками і ілюзіями, які також здатні відтворюватися. Тобто сучасна освітня діяльність повинна будуватися на знанні

закономірностей функціонування системи «викладач – соціокультурне середовище – студент».

Особливо значимим це стає в умовах перехідного стану соціокультурного буття, коли включається соціальне несвідоме та через активізацію сміхового начала, «гри на пониження», спрощення, відмови від складностей «перелицьовується», руйнується занадто впорядкована, усталена семіотична система культури й соціуму шляхом їх «м'якого» демонтування, привнесення хаосу й деструкції в життя суспільства, а значить і в будь-які вкрай ідеалізовані освітні проекти.

Це означає, що в освітньому процесі, крім раціонально обґрунтованих контекстів культури й системи знань, існують також спонтанні, інтуїтивно-іраціональні форми. Буття людини, як і вона сама, суперечливе, тому поєднує в собі як смислову визначеність, так і аморфність, і ці крайнощі можуть однобічно домінувати в різних ситуаціях і культурних «полях». Входячи в освітній простір, людина не залишає за порогом свій світоглядний досвід, життєві установи, що були сформовані в тому природному соціокультурному середовищі, в якому вона повсякчас перебуває. Очевидно, карнавалізація свідомості сприяє формуванню своєрідного світогляду та цінностей, що виступають як передумова пізнавальної й навчальної діяльності.

Молоді люди більш, ніж інші вікові категорії, сприйнятливі до того, що відбувається навкруги, вони всотують той карнавальний тип існування, який нав'язується соціальним середовищем, особливо, маскультом та молодіжною субкультурою. Штучна атмосфера піднесеності, святковості створює умови для розквіту «розслабленості», безцільності, «суцільного домінування теперішнього». Важливою особливістю буття сучасної молоді є заміна духовного життя накопиченням продуктів масового виробництва і споживанням психологічних збудників, що є наслідком виникнення потужних засобів маніпулювання людьми. Провідне місце у цьому посідає телебачення, реклама, так звані політтехнології. Особливо впливовим є Інтернет-простір, створення якого ґрунтується на таких засадах, як орієнтація на компактну й оперативну інформацію про події, які шойно відбулися у світі; розрахунок на швидке психологічне збудження (в основному на розвагу), а не духовну активність; ставка на ниці інстинкти людини; аксіологічний релятивізм; ототожнення когнітивної репрезентації світу з його дійсністю. Так створюється переконання, що можна змінити об'єктивний світ, змінивши символічний, що саморозвиток тотожній саморепрезентації особистості, а це створює умови для виникнення невмотивованого оптимізму, безпідставної тимчасової радості [2, с. 204]. Отже цінності набувають такі види діяльності, що безпосередньо спрямовані на забезпечення потреби у мінімальному рівні збудження, на подолання несвідомого відчаю, пустоти й самотності за допомогою одноманітних шаблонних веселощів – пасивного споживання звуків і зорових вражень, які пропонуються індустрією розваг: телевізор, танці й дискотеки, нічні клуби, популярна музика, псевдогумористичні й розважальні шоу і т. ін. У зв'язку з цим вчені з тривогою відзначають інтелектуальну і психологічну деградацію молоді, розвиток абсолютної байдужості до всього, що потребує самостійних розумових зусиль, наполегливих цілеспрямованих дій, проявів волі, тобто духовного й інтелектуального зростання. Входячи у вузівську аудиторію з таким «надбанням», студент вже має несвідому чи свідому ідіосинкразію до навчання, та відкрито, чи приховано демонструє індиферентність до знань.

Як стверджує французький філософ Ж. Ліповецькі у своїй книзі «Ера пустоти», «...ніде так не помітний феномен розповсюдження байдужості, як у сфері освіти, де за

якихось декілька років з блискавичною швидкістю престиж та авторитет викладачів зник майже остаточно» [3, с. 63]. «Віднині слова вчителя позбавлені сакральності, опошлені, поставлені в один ряд з тим, що говориться в ЗМІ, а викладання перетворилося на механістичний процес, нейтралізований апатією учнів, увага яких розсіяна, та їхнім неохайним скептицизмом по відношенню до знань». Студенти демонструють розчарування в науці, в аудиторіях поселилася нудота, внаслідок чого ліцеї та вищі нагадують не казарму, а пустелю, де молодь зростає, не маючи перед собою ані великої мети, ані живого інтересу ні до чого. На думку автора, нестача уваги з боку студентів, на яку зараз жалуються викладачі, це не що інше, як одна з форм холодного й зневажливого ставлення, схожого з реакцією телеглядачів, захоплених всім і нічим, збуджених й байдужих одночасно, перенасичених інформацією, із свідомістю вибірковою, розпорошеною, яка є антиподом свідомості добровільної, «інтро-детермінованої» [3, с. 62–64].

Намальована Ж. Ліповецькі картина знайома, пізнавана, притаманна не лише закордонним, але й вітчизняним вищим навчальним закладам. Очевидно, що освітньо-виховальна діяльність в епоху карнавальності потребує оновлення підходів до організації навчального процесу, формування предметного змісту освіти, методів викладання. Більшість дослідників освітніх проблем сучасності сходяться в тому, що «сьогодні навчання у вищі з необхідністю повинно бути захоплюючим, вражаючим, таким, що викликає бажання вчитися» [4, с. 144–146; 5, с. 148–149], а це неможливо без відмови від жорсткої, ієрархічно організованої системи навчання і виховання.

Підготовка спеціалістів, готових ефективно вирішувати соціально-професійні завдання, за будь-яких конкретно-історичних обставин є складним процесом. Проте, на наш погляд, щоб бути відповідною перехідним явищем, освітня діяльність у вищій школі повинна включати низку спеціальних, взаємопов'язаних компонентів:

1. Мотиваційно-смісловий (інтереси, настанови, цінності, смисли, перспективи). Передбачається усвідомлення того, що людство вступило в смугу складних, соціокультурних трансформацій, пов'язаних із загальноцивілізаційними процесами становлення постіндустріального суспільства. Перехідність (карнавальність) виражається у відсутності ustalених норм і правил, відмові від нерухомих схем, постійній «грі обставин», «пануванні випадковості», тобто у порушенні всього того, з чим асоціюється соціальний порядок. Такий стан суспільного життя породжує нові механізми людської взаємодії і спілкування, інверсію соціальних ролей, зміни в процесі отримання і трансляції інформації; помітно оновлюються взаємовідносини в суспільстві, зазнають перемін принципи виробництва. Постіндустріальне виробництво – це сфера, де людина постійно змінює виробничі групи, має доступ к різноманітним інформаційним потокам. Постіндустріальний труд – це діяльність, котра принципово не піддається стандартам, жорстко фіксованим процедурам, оскільки спосіб досягнення мети залежить від багатьох факторів. Виробнича поведінка людей не базується на безумовних і незмінних правилах, а регулюється в результаті домовленостей та переговорів, тобто є ситуативною, такою, що передбачає швидко зміну соціально-професійних ролей.

Означені напрями змін потребують інших підходів до організації освітньої діяльності, перетворюють соціогуманітарний аспект в головний спосіб створення постмодерної особистості. Відповідно обов'язковими стають: наявність варіативних початкових програм, що враховують особистісні інтереси, потреби і здатності студентів; збільшення уваги до мотиваційного компоненту навчання задля зростання пізнавальної

активності студентів, спрямованості на розвиток самостійності та самоуправління їх навчально-пізнавальною діяльністю. Формування стійкої мотивації до навчання стає ще однією викладацькою турботою, оскільки знання тепер виступає як об'єкт постійної «реклами». Викладач повинен замислюватися над тим, як «подати» те чи інше знання у «найвигіднішому світлі», як зробити його потрібним, необхідним для засвоєння.

2. Інформаційно-когнітивний (інформація, поняття, уявлення).

Неодмінною умовою оновлення освітньої діяльності є урахування того факту, що на початку XXI ст. формується зовсім інша культура інформації – це образи, звуки, кольори, текст, котрі не обов'язково сполучаються, об'єднуються в єдину схему, а радше навпаки утворюють схему частково із незалежних уривків. Знання про окремі явища та предмети можуть набуватися із різних джерел, інформація може носити невпорядкований, багатоаспектний характер [6, с. 201–203].

Одним із перших західних дослідників, який поставив проблему кореляції постмодерністських установок, постмодерного культурно-інформаційного простору та постнекласичної науки, був Ж.Ф. Ліюгар. У своїй роботі «Стан постмодерну. Доповідь про знання» він висунув гіпотезу про зміну статусу пізнання в контексті постмодерністської культури та постіндустріального суспільства.

Він зауважив, що, кажучи сучасною «комп'ютерною» мовою, популярна, масова культура інтерактивна, тобто створюється паралельно із процесом розповсюдження та споживання (інтерпретацією). Кожен може стати одним із її «авторів» (скажімо, увійти в десятку найкращих розповідачів анекдотів у телешоу). Також, на його думку, в умовах постмодерну змінюється характер передачі й отримання знань, оскільки кожен має можливість набувати «своє знання». Тому ця проблема потребує пошуку адекватного вираження знання й все більше постає в контексті лінгвістичних досліджень, теорії комунікації, кібернетики, машинного перекладу. У зв'язку із зростаючою доступністю комп'ютерних методів отримання й передачі знань змінюється характер їх сприйняття та засвоєння. Тут виникає специфічний тип «мовної гри», завдяки врахуванню якої той, хто передає знання може опинитися в одному «полі розуміння», з тим, хто ці знання набуває і навпаки. Постмодерний тип гри (тобто передачі знань, включаючи навчання) суттєво відрізняється від розповідного ненаукового (традиційного) і класичного наукового типів. Традиційне знання походило від множинності мовних ігор. Його оповідальний характер відбивався у формі міфу, легенди, казки, мольби, питання тощо. Це компактне знання за посередництвом героя передавало від розповідача слухачеві суму прагматичних правил, що створювали соціальні зв'язки. Традиційне знання синхронічне. Воно не потребує минулого, легітимації, оскільки іманентне розповіді.

Класичне знання передбачає лише один тип мовної гри, чия ставка – істина. Воно ізолюване від інших мовних ігор, в тому числі соціальних. Зв'язок знання і суспільства є лише зовнішнім і потребує легітимації, інституалізації. У викладанні панує дидактика, педагог грає роль експерта. Класичне знання діахронічне, воно піддається верифікації, але може бути фальсифіковано.

Специфіка постмодерністської ситуації заключається у відсутності як універсальної оповідальної метамови, так і традиційної легітимації знання. Розуміється, можливі повернення до оповідальності. Так, коли вчений, що виступає по телебаченню, розповідає якусь історію, він, як і в діалогах Платона, демонструє науковість змісту та оповідальність у викладі інформації. Але у викладацькій, освітній діяльності це вже не спрацьовує. Знання в студентській аудиторії повинно народжуватися прямо на очах,

безпосередньо: тут «ведучою фігурою є не професор, а учасник мозкового штурму, не експерт, а експериментатор» [7, с. 103–105]. Наявною стає інверсія ролей викладача і студента, останній вже не є мовчазним «об'єктом» навчання, а виступає як активний «суб'єкт» навчальної дії. Між учасниками навчального процесу встановлюється суб'єкт-суб'єктні відносини [8, с. 27–31].

Усе це свідчить про необхідність врахування при розробці навчальних програм застосування новітніх некомп'ютерних та комп'ютерних технологій, що дозволить забезпечити принципово новий спосіб навчання та комунікації викладача та студента.

Ряд психологів, соціальних педагогів висувують пропозиції щодо створення спеціальних освітніх технологій, котрі використовували б певні здобутки масової культури, наповнюючи їх іншим змістом, що сприяло б утворенню нових культурних смислів та ціннісних орієнтацій у студентів. На їх розсуд, це повинно набувати форм «своєрідної освітньої гри на полі масової культури». Сюди можна віднести такі нестандартні методичні форми, запозичені у маскульту, як використання та створення в навчальному процесі коміксів, кросвордів, карикатур, залучення інтерактивних технологій, в тому числі за допомогою мультимедіа. Адже у первісному розумінні педагогічна технологія означає революцію в галузі комунікації, впровадження у навчальний процес таких аудіовізуальних засобів, як телебачення, комп'ютери, Інтернет, електронні та нові інформаційні технології.

Найбільш ефективними на сьогодні визнані технології навчання як дослідження, коли пізнання здійснюється «шляхом відкриття» (Дж. Брунер), що забезпечує активне перенесення знань у нові ситуації. Д. Зухман провів психологічні дослідження щодо організації процесу навчання на основі парадоксальних ситуацій, які іноді доводяться до абсурду й гротеску. Було зроблено висновок, що пізнавальні конфлікти, які виникають при цьому, підводять студентів до необхідності збирання й раціонального аналізу даних, а також до висунення самостійних гіпотез та їх перевірки. Велику зацікавленість викликає організація експерименту, коли студенти стають безпосередніми свідками народження знання.

Американський вчений С. Пейперт, що вперше висунув ідею «комп'ютерних навчальних середовищ», на яких, доречі, базується більшість сучасних навчальних комп'ютерних програм, робив ставку на *видовищність навчальної дії*. Використання мультимедіа дозволяє на якісно новому рівні сприймати, переробляти і надавати різноманітну інформацію: текстову, графічну, звукову, анімаційну, телевізійну тощо. Завдяки створенню експертних навчальних комп'ютерних програм моделюється діяльність людини-експерта в певній предметній галузі, фахівця з розв'язування задач із неповними вихідними даними або вірогідними результатами розв'язку. З використанням кольору, звука, анімації складні технічні проблеми стають більш «привабливими» для розгляду *На розважальності і привнесенні ігрового начала* в навчання побудована імітаційно-моделювальна програма – навчальна комп'ютерна програма, що дозволяє спостерігати і моделювати на екрані комп'ютера деяке явище або процес; *діалогові навчальні системи* сприяють організації інтерактивного діалогу, вони моделюють діяльність викладача, тобто виконують функцію контролювання та коригування дій студента [7, с. 163–179].

Однак і тут є певні застороги, на які привертає увагу Ж. Піаже. Він, аналізуючи використання розважальних, видовищних, ігрових технологій у навчанні, помічає, що характер діяльності студентів, обумовлений системою ігрових дій користувача зі змістом

предметного середовища не є регульованим. Отже тут виникає нова освітня проблема: як *перетворити ігру мотивацію діяльності студентів у повноцінно здійснювану і внутрішньо мотивовану навчальну діяльність.*

3. Операційний (уміння, навички, здібності). Враховуючи вплив карнавалізації соціокультурного середовища на активізацію несвідомих проявів байдужості, бездіяльності, аморфності, інфантильності особистості, освіта повинна спрямувати зусилля на розвиток умінь, навичок та здібностей до цілеспрямованих, раціональних, усвідомлених професійних дій. Це означає, що слід взяти курс на посилення практичного напрямку змісту учбових курсів; вивчення явищ процесів, об'єктів, що оточують студентів у їх повсякденному житті, як багатограних, багатоаспектних, неоднозначних; перенесення акцентів на формування креативних здібностей студентів за рахунок зменшення частки відтворюючої діяльності; урахування знань, які вони дістають поза заняттям із різних джерел, застосування активних форм навчання.

Формування свідомості студента в процесі освітньої діяльності повинно передбачати розвиток таких складових соціально-професійної компетентності: **1) гностичної** – навичок самостійно аналізувати літературу, різні наукові концепції, досліджувати об'єкт, процес і результат своєї роботи, вивчати соціальні ситуації та їх вплив на виробничий процес, особистість; **2) проєктувальної** – вміння формулювати мету, систему завдань для майбутньої діяльності, прогнозувати програму індивідуального розвитку, моделювати зміст, форми і методи власної діяльності, спектр можливих виробничих обставин; **3) конструктивної** – вміння реалізовувати поставлені завдання, обирати продуктивні прийоми в роботі з різними категоріями людей; визначати й планувати способи удосконалення власної діяльності; **4) комунікативної** – вміння встановлювати оптимальні відношення, проявляти такт, делікатність; управляти своїми емоціями в будь-яких ситуаціях; **5) організаційної** – вміння сприяти досягненню поставленої мети, організувати виконання поставлених завдань, приймати самостійні, оптимальні рішення, розвивати організаторські якості навички; **6) оціночної** – вміння критично оцінювати результати власної роботи, контролювати свої дії, поведінку, професійне ставлення.

4. Особистісно-професійні якості (емоції, почуття, темпераментні характеристики).

Поруч із тим, що в перехідну епоху новим змістом наповнюються поняття «професійна компетентність», «професійність», тепер виникає потреба в формуванні і реалізації людського потенціалу на рівні творчості, нестандартного, критичного, варіативного, асоціативного мислення, вміння знаходити нетривіальні рішення проблем. Це потребує відповідних змін глибинних особистісних якостей, ціннісної свідомості, емоційної сфери, перетворення розуму з репродуктивного на творчий. Творчість тепер стає правилом, а не виключенням із правил. Більш багатомірною повинна стати самосвідомість людини. Значно підсилюється значимість почуттів, що викликає робота. Професійність означає не безпристрасне виконання професійних функцій, а передбачає абсолютну зацікавленість, розширення спектру почуттів, котрі здатна пережити особистість і котрі вона здатна викликати у інших людей, з якими інтенсивно спілкується та взаємодіє.

Зараз необхідне формування таких якостей, як визнання інтересів інших, дотримання пріоритету загальнолюдських цінностей, здатність до співчуття, висока толерантність, психологічна гнучкість, пластична емоційність.

Література:

1. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. / В. Г. Кремень.– К.: Грамота, 2007. – 576 с.
2. Лозовой В.О., Сідак Л.М. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці. Монографія. / В.О. Лозовой, Л.М. Сідак. – Х.: Право, 2006. – 256с.
3. Липовецки Жиль. Эра пустоты : эссе о современном индивидуализме / Жиль Липовецки ; [пер. с фр. В.В. Кузнецова]. – СПб. : Владимир Даль, 2001. – 332 с.
4. Трофименко В.А. Образование и новые технологии (к анализу влияния современных технических средств обучения на профессионализм молодого специалиста) / В.А. Трифименко // Збірник робіт IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті».– Х.: Видавничий центр «ХАІ», 2003. – С. 144–146.
5. Ефанов И.В. Психологическая подготовка специалистов к трансформирующимся социокультурным реалиям / И.В. Ефанов // Збірник робіт IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті».– Х.: Видавничий центр «ХАІ», 2003, – С. 148–149.
6. Маньковская Н. Б. Эстетика постмодернизма / Н. Б. Маньковская. — СПб.: Алетейя, 2000г. — 347 с. — (серия «Gallicinium»).
7. Lyotard J.-F. La Condition postmoderne. Rapport sur le savoir / J.-F. Lyotard .- P.: Les Editions de Minuit, 1979.-109 p.
8. Освітні технології: Навч.-метод. Посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарская та ін.; [За заг. ред. О.М. Пехоти]. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.

УДК 371

Москальов Б.Г., Москальова Н.П (ХНТУСГ ім. П.Василенка)

**ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ
ДУХОВНОГО СВІТУ ОСОБИСТОСТІ**

Демократизація України в умовах глобальних трансформаційних змін ставить гострі завдання перед освітянським середовищем. Реформування, або як прийнято зараз говорити, модернізації зазнала вся освітянська сфера. Зміна вектора суспільно-історичного розвитку змінює систему світоглядних орієнтирів українських громадян. Українська держава входить до світової спільноти і в умовах глобалізації не тільки високий освітній рівень нації, а і громадянський патріотизм є важливими чинниками національної безпеки країни.

Стратегічним завданням освіти є формування розвиненої людини, яка має бути не тільки високоосвіченим професіоналом, але і носієм загальнолюдських цінностей, національно-культурних норм і традицій, суб'єктом і творцем сучасного культурного середовища. Проект Національної доктрини розвитку освіти в Україні, який визначає

стратегію і тактику розвитку сфери освіти, передбачає поступовий перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу. Одним із основних стратегічних завдань Національної доктрини є зміна формули освіти „освіта на все життя” на формулу „освіта протягом всього життя” [1, с. 2]. Реалізація цього завдання можлива через впровадження нових підходів до планування, організації та проведення навчального процесу. Гостро встає питання подолання вузько прагматичного ставлення (професійна підготовка має займати пріоритетне місце у виховному процесі) до проблеми виховання особистості. Необхідно орієнтувати освіту в напрямку формування творчої, суспільно-активної особистості, необхідно всіляко зберігати і підтримувати наявний потенціал суспільно-гуманітарних наук, особливо в технічних ВНЗ.

Якісне викладання циклу гуманітарних дисциплін саме в технічних ВНЗ стає одним із факторів забезпечення національної ідентичності, формування позитивного іміджу нашої країни на міжнародній арені, виховання майбутнього покоління на позитиві із історії нашої країни. Проте, нажаль, відношення до навчальних дисциплін у вищій школі, які формують світогляд підростаючого покоління, не відповідає викликам сьогодення. Зокрема, хотілося б звернути увагу на важливість соціально-політичних дисциплін не тільки для формування громадянина сучасної України, а і для майбутньої політичної еліти.

Позитивно, що Академія педагогічних наук України в останні роки звертає постійну увагу на проблеми виховання гармонійно розвиненої особистості. В значній кількості наукових публікацій піднімаються питання подолання технократичного мислення як студентів, так і управлінського складу вищої освіти, впровадження принципу оптимізації у навчальний процес. Освіта повинна збільшувати свій гуманістично-духовний потенціал з метою запобігання духовно-соціальної катастрофи нашого суспільства. Академік В.Андрушенко у своїй статті „Умови та напрями інноваційного розвитку освіти” відмічає глибокий розрив між політикою і інтелектом, наукою: „Слід визнати, що в Україні сформувалась когорта політиків, які відповідають вимогам часу, здобули певний досвід державотворчої діяльності. Гірше справи з інтелектом. Як і в перші роки після проголошення незалежності він залишається мало затребуваним. Політики, які приймають рішення, більшою мірою покладаються на себе, аніж на фахівців-науковців. Залучення інтелекту до державобудівничого процесу має частковий характер” [1, с. 5]. В своїй статті автор виділяє основні умови реалізації моделі інноваційного розвитку освіти. Автор вказує, зокрема, на те, що в сфері гуманітарного пізнання всебічного осмислення потребують, зокрема, глобалізація та інформаційна революція, сучасні міграційні процеси, етнологічні та релігійні чинники світової динаміки тощо. Глибокого аналізу потребує процес, найближчі та віддалені наслідки розпаду колишнього СРСР та блоку соціалістичної співдружності, розширення НАТО, присутність його військових угруповань у конфліктних регіонах світу. Новітнього прочитання потребує всесвітня історія, а для України – історія розвитку українського етносу з найдавніших часів і до наших днів. Парадоксально, але факт, витоки української нації та культури, історичні етапи державотворення, герої і демони українського політичного процесу значною мірою залишаються у царині „проблематичного бачення” й, як правило, за межами навчального процесу [2, с. 9]. Автор звертає увагу на необхідність поглиблення філософсько-світоглядного освоєння світу, перш за все через освоєння

новітніх методологій. Зокрема, плюралістичної методології соціального пізнання..., осмислення духовності як рівнозначного чинника (поряд із матеріальним) соціального поступу, нового розуміння соціальної природи, сутності та призначення держави, громадянського суспільства, ринкових трансформацій суспільного виробництва, демократичних процесів, суспільних інтересів тощо [2, с. 9]. Знайомство з системою і програмами викладання суспільно-гуманітарних наук в українських університетах, на його думку, дозволяє зробити висновок про те, що інновації, запропоновані сучасною наукою, в них ледь проглядаються. Він пропонує провести загальноукраїнську нараду з питань викладання суспільних наук, уточнити і доповнити колишню Концепцію гуманітарної освіти, яка була затверджена Міністерством освіти і науки України у 1996 році, а у структурі міністерства слід організувати окремий гуманітарно-виховний Департамент чи відділ [2, с. 10].

М. Михальченко розглядає вищу освіту як фактор цивілізаційного визначення і ідентифікації молоді; звертає увагу на те, що до цього часу в Україні система цінностей і пріоритетів формується. На його думку, скорочення ж обсягу соціально-гуманітарних предметів стало засобом гальмування процесів становлення сучасного світогляду молоді та активізації її ідейно-політичної позиції. „Цивілізаційне визначення майбутнього України здійснюють не штучні „майдани”, мітинги пенсіонерів проти НАТО..., не бійки депутатів у Верховній Раді або в органах місцевого самоврядування, а цивілізаційне визначення нашої молоді, в першу чергу, студентської” [3, с.29].

Стратегічним напрямом освітньої політики України є комплексна і глибока модернізація системи освіти, яка повинна відповідати етапу постіндустріального та інформаційного розвитку суспільства, враховувати ризики, які випливають перш за все із особливостей глобалізації та перспектив впровадження принципів Болонської освіти, відмови від технократичної моделі навчання. Проте останнім часом процес гуманізації та гуманітаризації технічної освіти істотно загальмувався. Мають зміни в питомій вазі гуманітарних дисциплін, змінюється кількість аудиторних годин, зменшується кількість спецкурсів, скорочуються штати викладачів. Негативну роль відіграв наказ Міністерства освіти і науки України від 9 липня 2009 року „Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента”.

Звичайно, наслідки такого кроку з боку держави будуть досить плачевні. Небезпечним є те, що, по-перше, процес демократичного розвитку країни, процес демократизації і в широкому і у вузькому значеннях буде згорнуто, тому що сама демократія неможлива без підвищення політичної і, взагалі, соціальної, громадянської активності людей, без формування громадянського суспільства, без активної громадянської позиції підростаючого покоління. А це можливо зробити тільки шляхом науковим, формуючи політичну культуру на принципах системності, науковості, наступництва. В молодіжному середовищі поширюється політичний нігілізм, що свідчить про безпорадність органів державної влади у справі забезпечення прав і свобод громадян. Хоча більшість молодих людей демократично налаштовані і значна частина студентської молоді визначає політичний режим в Україні як більш-менш демократичний], значна частина опитаних не бачить реальних можливостей захистити свої права в Україні в теперішній час і своє майбутнє пов'язує з виїздом в інші країни; по-друге, значних трансформацій у зв'язку з цим зазнає сама політична система суспільства: значно прискориться процес олігархізації влади,

громадяни будуть відчужені від участі у владних структурах, політична еліта зможе відкрито маніпулювати свідомістю громадян, підміняти державні і національні інтереси своїми приватними майновими інтересами, згортання демократії неодмінно приведе до зміни іміджу країни на міжнародній арені.

У системі вищої освіти України спостерігається тенденція зростання кількості студентів у вищих навчальних закладах. Порівняно з початком 90-х років чисельність студентів в Україні зростає в півтора рази. Підвищення якості освіти відповідає Національній доктрині розвитку освіти України, яка визначена національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, і повинна відповідати як міжнародним правам, так і вимогам законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту. Кожний десятий студент України навчається у Харкові, який залишається лідером в Україні за показником концентрації студентів у навчальних закладах, що, з одного боку, вимагає додаткових зусиль регіональної державної адміністрації на розробку заходів розвитку вищої освіти, а з іншого, дозволяє підвищити можливості запровадження спільних проєктів на міжвузівському рівні. Звичайно, модернізаційна трансформація вищої освіти України не може здійснюватися хаотично, „наосліп”. В центрі освітньої реформи повинна бути людина та її майбутнє. „На чолі українського варіанту модернізації ставиться що завгодно – стабільність гривні, політична стабільність, приватизація, вільний ринок, але не конкретна людина, її потреби й інтереси, її здоров’я і відтворення” [3, с.32].

В нашому університеті викладається значний блок гуманітарних дисциплін. Серед кафедр університету значну вагу має створена у 1996 році кафедра ЮНЕСКО „Філософія людського спілкування”, філософії та історії України, викладачі якої працюють не тільки на денній та заочній формі навчання. При кафедрі працює філософська магістратура для студентів-п’ятикурсників та випускників вищих навчальних закладів. З 2008 року в нашому університеті започатковано викладання нової навчальної дисципліни „Україна в Європі і світі”. Це пов’язано з геополітичними проблемами, глобалізаційними, оцінкою місця та ролі України у світовому співтоваристві, актуальністю та реальністю євроатлантичних інтеграційних процесів для нашої країни. Мова йде не тільки про нове теоретичне осмислення проблеми, а і про здійснення широкої комплексної програми інформування студентів з питань євроатлантичної інтеграції, зовнішньополітичних пріоритетів. Програма навчального курсу передбачає організацію та проведення круглих столів, лекцій, бесід, підготовку рефератів, доповідей студентів на практичних заняттях та в студентських наукових товариствах.

Таким чином, процес формування майбутньої технічної еліти нашої країни повинен враховувати особливості інформаційної епохи розвитку світової спільноти, розширювати рамки гуманітаризації технічної освіти, не скорочувати сферу політичної складової у навчальному процесі, оскільки це досить негативно може вплинути на сам процес демократичної трансформації політичної системи України. Звичайно, входження України в загальноєвропейський простір передбачає подальше вдосконалення форм та методів навчання у вищих навчальних закладах. Актуальним стає впровадження інноваційних вітчизняних, європейських і світових технологій: модульно - розвивального навчання, системної диференціації навчально-виховного процесу, рейтингової методики оцінки знань, кредитно-модульної системи організації навчального процесу тощо. Проте головним завданням вищої освіти залишається

формування творчої, духовної особистості, яка свідомо буде вирішувати проблеми сучасності.

Важливу роль в справі виховання молодого покоління виконують музеї – культурно-освітні заклади різного напрямку - краєзнавчі, історичні, історико-художні, етнографічні, сільськогосподарські, промислові. В усіх цивілізованих країнах світу вони стали справжніми центрами історико-культурного виховання, збереження зв'язку поколінь, наукових пошуків, випробувань, впровадження інноваційних технологій. Правовою основою функціонування музеїв України є стаття 54 Конституції України, за якою „культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність...”, а також Закон України „Про музеї та музейну справу”.

Унікальною лабораторією збереження спадкоємності поколінь, історико-культурних традицій нашого навчального закладу є музей історії університету, якому у цьому році виповнилося 30 років. Музей історії ХНТУСГ імені Петра Василенка – невід'ємна частина університетського комплексу, метою роботи якого є підвищення якості підготовки фахівців, покращення навчально-виховної роботи в університеті, залучення студентської молоді до вивчення і збереження історико-культурної спадщини українського народу, формування освіченої розвиненої особистості та сприяння вихованню у неї патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей народу України.

Керівництво університету на чолі з ректором академіком Мазоренко Д.І. постійно піклується про поповнення музейного фонду. В новій експозиції музею, яка відкрита у 2005 р., основну увагу приділено персоналіям, мікро історії, місцю нашого університету в загальній історії країни. Експозиція музею побудована за історико-хронологічним принципом і відображає найважливіші етапи розвитку ХІМЕСГ – ХДТУСГ- ХНТУСГ імені Петра Василенка.

Музей проводить таку роботу:

- організує науково - дослідницьку роботу по вивченню історичних етапів розвитку навчального закладу, внеску ВНЗ в становлення вітчизняної науки і техніки; до виконання цієї роботи активно залучається студентська молодь, зокрема, через роботу студентських наукових гуртків;

- приймає активну участь у навчально-методичній роботі в університеті;

- працює над систематичним поповненням фондів музею шляхом проведення експедицій, історико-географічних розвідок, екскурсій, а також використовує інші шляхи комплектування, що не суперечать законодавству;

- здійснює облік музейних предметів, створює разом з адміністрацією необхідні умови для їх збереження;

- організує експозиційно-виставкову роботу через поповнення стаціонарної експозиції та проведення різноманітних виставок;

- організує та бере участь у районних, міських, обласних, всеукраїнських заходах;

- проводить освітньо-виховну роботу, яка здійснюється разом з гуманітарними кафедрами, деканатами, Радою організації ветеранів університету, Комітетом у справах сім'ї, молоді та спорту, Радою студентського містечка університету;

- надає можливість використання матеріалів музею в навчально-виховному процесі та науково-дослідницькій роботі.

Чому це унікальна лабораторія? Та тому, що тільки тут студент може в повному обсязі познайомитися з історією свого навчального закладу, доторкнутися до минулого, уявити складнощі, в яких відбувалося його становлення. Тільки в музеї можливо не тільки почути, але і побачити фото та документи тих викладачів, які навчали, передавали свій науковий та життєвий досвід. Музей допомагає відвідувачам відчути свою причетність не тільки до історії університету, а і до історії всієї країни, світового співтовариства. На прикладі досягнень багатьох поколінь наших викладачів і студентів музею виховує у молоді почуття гордості за свій ВНЗ.

Всі студентські групи першого курсу мають можливість прослухати оглядові екскурсії з історії університету, студенти старших курсів - тематичні екскурсії: „Видатні вчені ХІМЕСХ – ХНТУСГ ім. Петра Василенка”, “Наукові школи університету. Історія та сучасність”, “П.М.Василенко – видатний вчений в галузі с.-г. механіки”, „Студенти та викладачі ХІМЕСГ у Великій Вітчизняній війні”, „Інженерна еліта України”. Під час проведення екскурсій особливу увагу звертаємо на складний процес становлення інституту механізації та електрифікації у Харкові у 30-ті роки.

Музей є організатором різноманітних виставок. Так, протягом 2008-2010 років були організовані виставки: „Харків та харків'яни. (Із фондів музею ХНТУСГ ім.П.Василенка)”, „Невідомі сторінки історії університету”, „Історія університету у випускних альбомах”, „Український рушник. Полтавська та Сумська області”.

Участь студентської молоді в науково-дослідній роботі музею дає можливість їм значно розширити знання про цікаві сторінки історії ВНЗ, видатних вчених рідного університету і м. Харкова, України в цілому, представників аграрної історії і культури інших країн. Наприклад, для багатьох із них було відкриттям, що визначні організатори та теоретики технічної модернізації США (А.Гарвуд, Г.Форд, Т.Кемпбелл) займалися благодійною діяльністю.

Музей здійснює консультативно-методичну допомогу викладачам нашого та інших ВНЗ м. Харкова, студентам при написанні реферативних робіт з історії України, історії рідного університету, історії Великої Вітчизняної війни, проблем студентського самоврядування. До речі, у студентської молоді викликає захоплення не тільки сухі цифри та документи про наукові досягнення вчених. Їх цікавить все – і матеріали про приватне життя науковців, і дані про родину, і особливості їх відпочинку та захоплення. Через ознайомлення студентської молоді з фондами музею, участь у науковій роботі, у зустрічах з видатними випускниками рідного ВНЗ формується особистість майбутніх представників інженерно-технічної та політичної еліти України. В стінах нашого університету навчалися в подальшому видатні викладачі, вчені, організатори науки і виробництва, керівники державних органів, парламентарі і дипломати.

В музеї регулярно проводяться виставки студентських рефератів з історії м.Харкова та інших населених пунктів України, історії університету, української символіки, виставки книг, присвячені подвигу нашого народу у Великій Вітчизняній війні, які написані нашими викладачами або випускниками (серед них: Турченко М.М. „Им в Харькове танк поручили вести”, Дворянский Е.М. „В огненном кольце”, Саушин Ф.С. „Хлеб наш солдатский”), фотовиставки, виставки документальних матеріалів „Невідомі сторінки історії університету: документи і матеріали”.

Викладачі секції історії України та політології щорічно на базі музею проводять студентські наукові конференції під девізом „Наша мала Батьківщина”.

При музеї працює науково-пошукова група на чолі з професором Б.Г.Москальовим, яка досліджує історичне минуле навчального закладу, адже уже в перші десятиріччя своєї історії ВНЗ став справжнім центром наукових досліджень проблем сільськогосподарської механіки та інших галузей знань. Завдяки зусиллям групи дослідників були відтворені невідомі сторінки початкового періоду історії нашого ВНЗ, зокрема біографічні дані ініціаторів створення та керівників навчального закладу, багато видатних вчених зайняли відповідне місце в ряду учених ВНЗ, досліджені особливості навчально-методичної та наукової роботи, особливості студентського життя.. При музеї працює науковий студентський гурток „Вивчаємо історію рідного університету”.

Значна робота була проведена музеєм у цьому році в рамках Всеукраїнського огляду музеїв історичного профілю навчальних закладів, присвяченому 65-річчю перемоги у Великій Вітчизняній війні. Ця робота проводилася спільно з іншими кафедрами, деканатами, Комітетом у справах сім'ї, молоді та спорту, Радою організації ветеранів та Студентською радою.

Була оголошена Акція „Історія Великої Вітчизняної війни в історії моєї сім'ї”. Студенти університету активно включилися в підготовку матеріалів з історії своїх родин в роки війни, підготовку наукових повідомлень на студентській конференції. Були відібрані роботи для 12 молодіжної історико-краєзнавчої конференції „Військове минуле рідного краю”, у травні 2010 р. проведено читачку конференцію на базі музею „Мій край в роки Великої Вітчизняної війни”. Викладачами дисциплін „Ділова українська мова” Бабай Л.В, історії України Галушко В.П. та директором музею історії Москальовою Н.П. зібрано значний матеріал з означеної теми, який обробляється і готується до видання збірник найбільш яскравих студентських робіт з історії своєї сім'ї або населеного пункту під час Великої Вітчизняної війни.

Музей надає допомогу і консультації всім бажаючим. Співробітничав з бібліотекою, редакційно-видавничою групою „Реабілітовані історією. Харківська область”, енциклопедією „Харків”, газетами „Сільський інженер”, „Слово ветерана”, вченими України, шкільними закладами, музеями інших навчальних закладів. Директор музею історії була представлена на престижному в Україні конкурсі „Вища школа Харківщини – кращі імена”, нагороджена Почесною грамотою обласного сільгоспуправління Харківської облдержадміністрації, є членом Асоціації працівників музеїв ВНЗ м. Харкова. Активно працює по перетворенню музею в центр національно-патріотичного виховання студентської молоді.

Керівник науково-пошукової групи при музеї професор Москальов Б.Г. у 2010 році став переможцем Обласного конкурсу „Вища школа Харківщини - кращі імена” в номінації „Викладач гуманітарних дисциплін”.

Тільки через різноманітні форми виховної роботи, щоденну працю кожного викладача по формуванню громадянської свідомості студентської молоді, бережливе відношення до свого історичного минулого можна виховати майбутню еліту нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

1 Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті (проект). Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України //Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Ч.1. – К., 2000.

2. Андрущенко В. Умови та напрями інноваційного розвитку освіти// Вища освіта України. – 2009. – №3.

3. М.Михальченко. Вища освіта України як фактор цивілізаційного визначення молоді в контексті політичних реалій // Вища освіта України. – 2009. – №1.

УДК 101: 378.1 (075.8)

Муза Д.Е. (ДонНТУ)

**УЧЕБНЫЙ КУРС «ФИЛОСОФИЯ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ
СОВРЕМЕННОСТИ» («ГЛОБАЛИСТИКА») В ТЕХНИЧЕСКОМ ВУЗЕ: ОПЫТ
АПРОБАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**

В современной отечественной высшей технической школе происходят реформы, содержательная сторона которых касается изменения качества преподавания дисциплин социогуманитарного профиля. Одним из направлений этих изменений, как известно, является введение в учебные планы новых учебных курсов по выбору студентов. В число таких курсов МОН Украины в 2007 году был внесен (рекомендован) учебный курс «Философия глобальных проблем современности». Курс, нужно заметить, фиксирующий лишь часть нынешней глобальной проблематики, в то время как мировое сообщество пришло к более емкой конвенции – «Глобалистика» (Global studies).

Однако факт введения нового курса, по моему мнению, имеет как положительную, так и отрицательную стороны. Позитив здесь вполне очевиден: ни украинское образование, ни украинское общество больше не могут отгораживаться от глобальной проблематики, которая «давит» на локальные площадки и восточноевропейский регион в целом. Негатив связан с объективным отставанием отечественной науки от стран Запада и России в этой области (отдельные научные группы, напр., Институт мировой экономики и международных отношений НАНУ, или отдельные исследователи, напр., В.А.Дергачев, В.М.Лукашевич, М.А.Шепелев, отнюдь не «делают погоду»). Иное дело Российская федерация, где в ведущем вузе – МГУ создан факультет глобальных процессов, осуществляется подготовка специалистов, публикуются результаты научных исследований и осуществляется рефлексия новой учебной дисциплины (!). Речь идет о специальной площадке (конгрессы «Глобалистика – 2009» и «Глобалистика – 2011»), плюс, специальном издании «Глобалистика как область научных исследований и сфера преподавания» (выпущено 4 выпуска).

В ДонНТУ этот курс по моей инициативе читается с 2008 года. Причем, пока только для экономических направлений подготовки. Для его реализации был создан пакет методических документов, включая учебное пособие «Введение в глобалистику». Однако уже сейчас понятно, что знакомство с базовыми проблемами глобалистики необходимо представителям практически всех направлений подготовки базового университета и его подразделений.

Нижче я постараюсь показати в чому своєобразі трактування предмета глобалістики, а також зупинюсь на можливих перспективах розвитку самої навчальної дисципліни.

Сьогодні, глобалістика як відносно молоде міждисциплінарне наукове напрямлення, вивчає глобальний світ як зв'язне і суперечливе ціле, відрізняється плюралізмом мислення в плані розуміння власного предмета. Зачастую висказувані міркування утворюють так звану фрактальну зону, де масштаби і умови розгляду об'єкта є підвизначеними, а значить, незавершеними і нечіткими. Дане обставина в повній мірі впливає на навчальну дисципліну.

Все це породжує необхідність в повноцінній рефлексії розвиваючого предмета, визначення його меж, структури і своєобразя. Потрібно зауважити, що до даної проблеми звертається велика кількість дослідників, частина з яких тягнеться до універсального розуміння предмета, в той час як друга частина не може подолати меж звичайної спеціалізації. Так, А.П.Федотов визначає предмет глобалістики в формі «загальних закономірностей розвитку людства і моделі управляемого, науково і духовно організованого світу в єдності і взаємодії трьох основних сфер людської діяльності – екологічної, соціальної і економічної» [1, с. 19]. Часто предмет глобалістики бачиться крізь призму глобалізації, при внутрішній диференціації останньої на об'єктивний, суб'єктивний і методологічний рівні (М.А.Шепелєв [2, с. 12], В.М.Лукашевич [3, с. 24]). Така точка зору посилена злиттям глобальної проблематики і глобалізації, як об'єктивної форми їх розгортання [4]. Крім того, глобалістика може самоопреділятися через: а) глобальні проблеми; б) глобальні процеси; і в) глобалізацію (І.В.Ільїн [5, с. 3]). Але зроблений М.А.Чешковим акцент на рамочній концепції, маючій наддисциплінарний характер і включаючий в себе «тверду» і «м'яку» версії освоєння предмета [6], поки не визнаний науковим співтовариством. В т.ч. з-за відсутності єдиної платформи для продуктивних дискусій і виробки необхідного консенсусу не тільки вітчизняних і російських, але і західних спеціалістів. Така, по суті, тільки формується (випущені фундаментальні видання: Глобалістика: Енциклопедія (2003) і Глобалістика: Міжнародний міждисциплінарний енциклопедичний словар (2006), виходять тематично орієнтовані журнали «Вік глобалізації» і «Journal of globalization studies»).

Досвід вивчення світової літератури дає можливість запропонувати уточнену версію предмета глобалістики з опорою на системне розуміння цілісності, котре сьогодні посилено синергетичною версією її динамізму [7]. Саме на ці методологічні засоби покладається сподівання на реалізацію синтезу знань і подолавання редукціонізму різних наукових дисциплін, культивує позитивізм (його модифікації).

Якщо спробувати дати вихідну визначення самої глобалістики, то можна сказати, що вона представляє собою потужний, але неоднорідний комплекс природних і соціогуманітарних наук, вивчаючий походження, динаміку і соціоприродну об'єктивізацію загальносвітових (або глобальних) проблем, практичні можливості їх регулювання, передбачення їх руйнівних наслідків, а також прагнучий до виробки альтернативних (стійких)

сценариев развития миросистемы и её частей в условиях глобализации. Разумеется, глобальные процессы не ускользают от внимания социологии и политологии, мировой экономики и статистики, демографии и антропологии, культурологии и экологии, также фокусирующих своё внимание на глобальных и нелинейных эффектах развития. Но сложносоставная и сверхдинамичная природа глобальной системы: *природа – человек – общество* требует объективного, всестороннего, системного, логически и эмпирически достоверного и прогностически точного их описания/ объяснения/ понимания.

Характеризуя системно-динамическое единство человека, общества и природы нужно обратить внимание на то, что это единство выступает объектом глобалистики, т.е. той областью, где зарождаются, оформляются, вызревают и проявляют себя глобальные проблемы и тенденции. Выработывая общий взгляд, охватывающий космически-биосферную, антропологическую и социальную эволюцию, академик В.И.Вернадский пришел к выводу: организованность всей системы, её структурированность и общий вектор развития, в конце концов, зависит от продуктивности научного разума [8, с. 433 - 438]. Научный разум выступает в роли силы, придающей эволюционирующей биосфере новый формат и качество – ноосферы. По его мнению, состояние человеческого разума, культуры и морали является решающим фактором глобальной эволюции. Отсюда система приобретает более определенный вид: *природа – человек – социум – научный разум (ноосфера)*. Но разум, как свидетельствует история XX столетия, может быть злым, культура вырождается в варварство, а мораль утрачивает атрибуты универсальности и всеобщности. Именно эти деструктивные акции разума заставили академика Н.Н.Моисеева сделать важное признание: «надо постараться не выделять Разум и его носителя Человека из Природы, а научиться видеть их в контексте развития Природы, как явление самой Природы» [9, с. 255].

Подобная задача вообще квалифицируется как переход от мировоззренческого антропоцентризма – к био- и космоцентризму. Но он выполним при условии вполне определенной «экологии разума» (Г.Бейсон), т.е. коррекции всей аксиоматики жизни современного человека и общества, как главных агентов рационально-волюнтаристского переустройства мира под собственные односторонне-алчные интересы.

Иной взгляд на системно-динамическое единство человека, общества и природы предложил основатель и первый президент Римского клуба А.Печчеи. В его понимании эта система должна – в обязательном порядке – включать в себя технику как главный фактор системных изменений. Это мнение подтверждается как рефлексией над техносферой (В.Г.Горохов, В.М.Розин, В.Ф.Шаповалов, А.А.Воронин, В.Г.Попов, Х.Ленк, В.Хьосле и др.), так и современными технико-информационными практиками. Тем самым, объект глобалистики предполагает не менее «тотальную систему»: *природа – человек – общество – техника*, где зарождаются и получают свою материализацию глобальные проблемы [10, с. 40].

Наконец, нельзя обойти вниманием позицию венгерского ученого и футуролога Э.Ласло, которую он высказал ещё в 1990 году. Согласно Э.Ласло, современное восприятие мира «возводит экономический рост в ранг вершины общественного прогресса», и, кроме того, именно экономика «является полем битвы, на котором люди, предприятия и нации борются за выживание и за прибыль» [11, с.

27, 28]. Отсюда система может иметь более дифференцированный вид: *природа – человек – общество – экономика*, в которой рынок как глобальный трансформер, определяет логику развития остальных подсистем.

Проще говоря, тотальная система – в различных её вариациях, – выступает объектом данной науки. Но для выделения предмета из мировой тотальности нужно сделать одно уточнение. Нередко можно слышать мнение о том, что глобалистика интересуется такими переменными величинами миросистемы как: количество и структура населения Земного шара; качество жизни людей в различных регионах планеты; состояние биосферы, её способностью к регенерации в условиях удвоенной (по сравнению с допустимой) антропогенной нагрузки; количество невозобновляемых и возобновляемых ресурсов; тенденцией роста технического могущества человечества, в т.ч. в военно-промышленной, политической, хозяйственной и культурно-досуговой сферах; разнообразными факторами, приводящими миросистему и её целостность в неустойчивое, раздифференцированное и неуправляемое состояние. Отсюда следует, что её предметом являются драматические взаимоотношения между подсистемами единой био-антропо-социотехноэкономической целостности: *природа < > человек < > общество < > техноэкономика*.

Кроме того, главными особенностями взгляда глобалистики на свой объект и предмет являются: 1) мир ей представляется как единое и связанное целое, как сложная система локальных (транслокальных), региональных (трансрегиональных) и собственно глобальной площадок жизнедеятельности (жизневоспроизводства); 2) это целое находится в кризисном состоянии, причем кризис диагностируется как исторически предопределенное, т.е. объективное и закономерное состояние всей системы; 3) сущность кризиса осознается через преодоление современным человечеством естественных пределов воспроизводства биосферы, её структурной и функциональной разбалансировки; 4) для восстановления гомеостазиса в системе: *природа – человек – общество – техника (ноосфера)*, необходимы срочные мобилизационные меры и добрая воля всего человечества; 5) для выработки сценариев и моделей мировой динамики глобалистика использует всё существующее в современных науках разнообразие подходов и методологических инструментов, направленных на изучение возможных траекторий развития мироцелостности.

В свою очередь, глобалистика ставит перед собой и берется решать такие познавательные и практически-организационные задачи: а) она стремится адекватно описать свой объект и предмет за счет философской координации усилий т.н. материнских наук (экономика, политология, социология, теория международных отношений, международное право, культурология и т.д.); б) она целенаправленно и методично фиксирует проблемы и противоречия глобального мира на двух уровнях: уровне явлений и уровне сущности; в) в её компетенцию входит выработка методологии исследования и регулирования глобальных проблем современности; г) ею решается мировоззренческая задача, т.е. переформулировка принципов организации жизни и деятельности в условиях растущей нестабильности в миросистеме и неопределенности судеб человечества; д) она предлагает варианты решения глобальных проблем незамедлительно, путем апелляции к политическим и хозяйственным элитам мира. Суммируя эти задачи можно сказать, что цель глобалистики – это выработка адекватной, с т.з. состояния всех наличных и

потенциальных параметров миросистемы, стратегии жизни человечества в новых сверхсложных био-социо-техногенных условиях, когда оно поставило (само себя) в неорганические рамки существования [12, с. 17 - 19].

Однако этих констатаций, по моему мнению, все же недостаточно для окончательной фиксации предметной сферы глобалистики. По большому счету, о её предмете можно говорить тогда, когда будет учтен динамический фактор существования системы.

В этом контексте нужно также обратить внимание на идею триосферы: геологическая (область «костной природы»), биологическая («область жизни») и социальная (область духа и социальных отношений) сферы, развиваемую А.Н.Чумаковым [4, с. 171]. Он полагает, что «триосфера как целостное явление, в лоне которой протекает глобализация, не только не стала предметом специального осмысления, но даже ещё не артикулирована» [там же, с. 172]. В свою очередь, его собственные попытки обнаружения общей логики развития геобиосоциосистемы или выведения формулы геобиосоциогенеза, сводятся к эволюционной парадигме, т.е., установлению тенденций «метаморфизма», «метаморфоза» и «метаморфоза эпох» для каждой из сфер по отдельности, и всех вместе как единой системы. Такая посылка о единой цепи «эпометаморфозов», приводит А.Н.Чумакова к заключению: в истории этой системы можно наблюдать пять эпометаморфозов (от появления человека разумного – до появления глобальной гуманистической перспективы) [там же, с. 173 - 174]. Но такая схема скроена на основании исторических форм мировоззрения – мифологической и религиозной, философской, научной и глобальной, и слабо учитывает логику иных сфер, особенно на современном этапе.

По сути дела вопрос о специфике и структуре предмета глобалистики подменен вопросом о становлении глобального сознания, а затем, и практического (этапного) рождения глобализации. Иначе говоря, человек разумный – в его биосоциальных превращениях – поставлен в центр процесса и с ним соизмеримо все остальное: логика геологического, логика биологического и логика социального. В нем и через него осуществляются конвергенции и дивергенции этих подсистем геобиосоциосистемы. Но спрашивается, как быть с тем, что: геологическая эволюция отнюдь не линейна? биологическая эволюция – в широком и узком смыслах – тормозится современными людьми, посчитавшими свой вид недостаточно совершенным, недостроенным? социальная эволюция скорее разворачивается в революционном ключе, в т.ч. за счет реализации, как правило, репрессивных идеологических установок и перманентной научно-технической революции? не современный ли человек все больше привыкает к своей постчеловеческой ипостаси, а значит, он находится на векторе бегства из биологической ниши и социального бытия в мир искусственного?

Проще говоря, когерентная картина происходящего (геобиохимические циклы, социально-исторические революционные трансформации, НТП и экономический кризис) – это во многом иллюзорная картина, поскольку логика жизни системообразующего элемента – человека, сама крайне многозначна (если не сказать, алогична), не говоря уже о том, что он, в своей бытийной неопределенности, способен (?) нужным для него образом переформатировать гео- и биосферы – в ноосферу. Конечно, достаточно просто постулировать единство человечества, а за ним рассматривать весь универсум сквозь эту призму. Но есть явные ограничения

экологического, социального, ценностно-ментального и этического характера, о которых писали В.И.Вернадский, А.Печчеи и «Римский клуб»). Они касаются системной вменяемости человека, его «человеческих качеств», наконец, ответственности за судьбу Бытия, которая на деле (в экономических, политических и культурных акциях) отсутствует.

И здесь, как мне кажется, нужна дистинкция человечества на вполне определенные антропокоды, порожденные конкретными цивилизационными процессами: не только на Востоке и Западе, но и в Китае, Индии, Евразии, Латинской Америке и Африке. Причем, дистинкции, усматривающей в «заподоиде» (А.А.Зиновьев), «либероиде» (С.Э.Кургинян) главную ударную силу современного мира. Причем, отнюдь не ноогенную! В этом отношении справедлива ремарка П.Тейяра де Шардена о том, что «ведущая ось антропогенеза прошла через Запад», поскольку «всё, что было давно известно в других местах, приняло окончательное человеческое значение, лишь войдя в систему европейских идей и европейской действительности» [13, с. 170]. Но так ли это на самом деле, тем более что сам французский теолог и палеонтолог постулировал: «Размещение, последовательность и солидарность существ зависят от их конкретного места в общем генезисе...» [13, с. 174]?

Нисколько не сгущая краски, можно допустить конечное торжество «заподоида» и «заподоидности» как торжество эго-хищника, которое выдает себя за универсальный принцип. Причем, формирование «заподоида» шло в два этапа: вначале проходил отбор больших масс людей на качества «заподоидности», сейчас «заподоидов» производят в массовом порядке при помощи воспитания, обучения, идеологии, пропаганды, культуры, медицины и психологии. Основными же чертами «заподоидности», по Зиновьеву, являются: практицизм, деловитость, расчетливость, способность к конкурентной борьбе, изобретательность, способность к риску, холодность, эмоциональная черствость, склонность к индивидуализму, повышенное чувство собственного достоинства, стремление к независимости и успеху в деле, склонность к добросовестности в деле, склонность к публичности и театральности, чувство превосходства над другими народами, склонность управлять другими, способность к самодисциплине и самоорганизации [14, с. 46 - 47]. Конечно, часть из них, делает этого человека привлекательным, но другая часть – отталкивающим. Но качества «заподоида» распределены в людских массах в самых различных пропорциях и комбинациях [14, с. 49 - 50]. В своей сумме эти качества дают нам отрицательный образ этого антропологического типа, но также формируют картину западного социума, его структурных и функциональных особенностей.

В таком виде он прямо или косвенно репрессирует иные структурные элементы универсума – китайскую, индийскую, православную (евразийскую), мусульманскую, латиноамериканскую цивилизации с их неповторимыми культурами и уникальными антропокодами. Опыт эволюции не-западных цивилизационных игроков, опыт их освоения природы, опыт их социального проектирования и технического творчества поставлен под вопрос «капиталистической цивилизацией» (Э.Валлерстайн). Понятно, что ни о какой «гармонизированной общности сознаний», ни о каком «мегасинтезе», о котором мечтал Тейяр де Шарден, говорить в позитивном смысле просто не придется.

Другая линия аргументации может быть связана с современной техносферой, которая интерпретируется как искусственный порядок деятельности и общения, самообнаружения и самозабвения человека. Отрицательный взгляд на техносферу ведет к утверждению: именно она надстраивается над геологическими, биологическими и социальными процессами, охватывая их извне и пронизывая изнутри. Положительный взгляд, напротив, постулирует: между биологическими и техническими системами, биоценозами и техноценозами существует определенный параллелизм, в т.ч. позиции эволюционного понимания развития этих систем. Но по большому счету глобалистика должна признать тот факт, что тенденция трансгуманизма или «расчеловечивания человека», точкой опоры которого является информационная революция [15, с. 52 - 57], вообще лишает общую схему закрепленного за ней смысла.

В таком случае, предмет глобалистики может быть описан через метафору ухода человека из биоэволюционного канала и поиск новых вектора и форм развития, с очевидным прицелом на торжество искусственного. Отсюда следует, что объект и предмет глобалистики не просто подвижны, они имманентно включают опасность деструкции всей системы. Это обстоятельство дает возможность заострить внимание слушателей учебного курса (что является не упреждающим, а запоздалым актом) на тупиковости ситуации постчеловека. Именно эта тенденция и должна быть ведущей при активизации дальнейших усилий в учебном курсе.

Литература

1. Федотов А.П. Глобалистика: начало науки о современном мире. Курс лекций. – 2-е изд., испр. и доп./ А.П.Федотов. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 224 с.
2. Шепелев М.А. Глобалистика: учеб. пособие/ М.А.Шепелев. – Днепропетровск: ДНУ, 2001. – Часть 1. – 144 с.
3. Лукашевич В.М. Глобалистика: Учебное пособие. – 3-е издание, переработанное и дополненное/ В.М.Лукашевич. – Львов: «Новий Світ – 2000», 2006. – 540 с.
4. Чумаков А.Н. Глобализация. Контуры целостного мира: Монография. – 2-е изд., перераб. и доп/ А.Н.Чумаков. – М.: Проспект, 2009. – 428 с.
5. Ильин И.В. Теоретико-методологические основы глобалистики/ И.В.Ильин. – М.: Издательство Московского университета, 2009. – 108 с.
6. Чешков М.А. Глобалистика как научное знание. Очерки теории и категориального аппарата/ М.А.Чешков. – М.: НОФМО, 2005. – 224 с.
7. Моделирование нелинейной динамики глобальных процессов/ Под ред. И.В.Ильина, Д.И.Трубецкова. – М.: Издательство Московского университета, 2010. – 412 с.
8. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление/ В.И.Вернадский // Вернадский В.И. О науке. – Дубна: «Феникс», 1997. – Т. 1. – С. 303 – 538.
9. Моисеев Н.Н. Как далеко до завтрашнего дня... Свободные размышления 1917 – 1933/ Н.Н.Моисеев. – М.: Тайдекс Ко, 2002. – 488 с.
10. Печчеи А. Человеческие качества/ А.Печчеи. – М.: Прогресс, 1980. – 302 с.
11. Ласло Э. Новое понимание эволюции / Э.Ласло // Один мир на всех: Контуры глобального сознания. – М.: Прогресс, 1990. – С. 23 – 31.

12. Муза Д.Е. Введение в глобалистику: Учебное пособие/ Д.Е.Муза. – Донецк: Изд-во «Ноулидж» (донецкое отделение), 2010. – 240 с.
13. Тейяр де Шарден П. Феномен человека/ П.Тейяр де Шарден. – М.: Главная редакция изданий для зарубежных стран издательства «Наука», 1987. – 240 с.
14. Зиновьев А.А. Запад. Феномен западнизма/ А.А.Зиновьев. – М.: Центрполиграф, 1995. – 461 с.
15. Кутырев В.А. Человеческое и иное: борьба миров / В.А.Кутырев. – СПб.: Алетейя, 2009. – 264 с.

УДК 621.311.6

Нагорна К.Д. (КП ДонНТУ)

«СИНДРОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

Освіта, і перед усім вища освіта, відіграє виключно важливу і все зростаючу роль в сучасному житті нашої цивілізації. Інтелектуальний потенціал нації, який в першу чергу складається системою освіти, стає визначним фактором прогресивного розвитку країн і народів. Сучасна освіта та вища школа багато в чому визначають завтрашній та післязавтрашній день суспільства: яким воно буде, і яке місце буде займати в жорсткій конкурентній боротьбі в світі.

Засоби масової інформації сучасну ситуацію в сфері вищої освіти характеризують як захворювання під назвою «Синдром вищої освіти», тобто необхідність отримання вищої освіти для всіх. Перед випускниками стоїть завдання вибору професії та вибору учбового закладу. І основна маса з них націлена на отримання вищої освіти. Виникає питання: чи відповідає якість освіти вимогам та професійній адаптації випускників на ринку труда? Зі збільшенням попиту на вищу освіту, чи не погіршується її якість? Які мотиви у молодих людей, що намагаються отримати вищу освіту? Чи є альтернатива вищій освіті в сьогоденному житті для молодої людини, що починає трудову діяльність? Останній час в Україні став періодом стрімкого зросту системи вищої освіти. Число студентів, досягнувши в середині 1990-х рр. мінімуму, почало зростати і в 2005р. збільшилося більш ніж в два рази. Прецеденти швидкого збільшення кількості студентів короткої проміжок часу траплялися і в минулому. Однак, по даним Арапова М.В. – кандидата філологічних наук, щоб подвоїти даний показник в порівнянні з 1917р, знадобилося приблизно 15 років, стільки ж потрібно було, щоб вдвічі збільшити рівень у 1950р. Однак, поперше, ніколи ще доля студентів серед населення не було настільки високим – 407 чоловік на 10тис. населення (2004р.), що вище відповідного показника в більшості промислово розвинених країн (Франція – 340, Великобританія – 350, Німеччина – 216). В 2006р. кількість студентів складала 457,8 чоловік на 10 тисяч. По-друге, ніколи раніше зміни такого масштабу не проходили за ініціативою населення.

Моделі соціального старту випускників вивчала О. Богословська – доцент Російського університету дружби народів. Було умовно виведено три моделі.

Першу модель обирають представники молоді, чий життєві плани орієнтовані на цінності вищої освіти (30-40%). Другу модель обирає більша частина молоді, яка свій соціальний старт також пов'язує з отриманням освіти, але конкретні його форми після закінчення школи конкретно не визначає (50%). Поведінка цієї групи частіше залежить від обставин, до яких можуть бути віднесені і рівень знань, отриманих в

школі, і наявність грошей у батьків для оплати освіти на комерційній основі, і багато іншого. Тільки 10% - прибічники третьої моделі. Вони однозначно відмовляються від продовження навчання та направляють свою активність на пошуки підходящої роботи. Косвено до прибічників цієї моделі відносять частину молоді з так називаним «відкладеним стартом», для якої досугова діяльність більш пріоритетна ніж трудова. Більшість з них розраховують на випадкові заробітки чи на допомогу батьків. Таким чином, дослідження показали, що на отримання вищої освіти без якихось варіантів орієнтовано ібільшо 40% випускників шкіл. Що ж примушує молодих людей з різним рівнем підготовки та частіш за все не зробивших ще кінцевий вибір з приводу майбутньої справи намагатися вступити до ВНЗ?

Проведені соціологічні опитування виявили 100% необхідність вищої освіти. Щодо мотивації вищої освіти, то тут результати неоднозначні.

Найбільш важливим мотивом для отримання вищої освіти, для людей, був виявлений такий: вища освіта дозволить зробити кар'єру – 75%, необхідність самореалізації батьки ставлять на друге місце, також існують такі мотиви, як: вища освіта придасть упевненості в собі, отримання відстрочування від армії, вища освіта попереджує можливість звільнення з роботи, а також, щовища освіта – це можливість ще 5-6 років зайняти свою дитину звичною для неї справою – навчанням. Студенти на перше місце серед мотивів поставили те, що в майбутньому це принесе гарні гроші – 73%. Другим, але не менш значимим йде бажання само реалізуватися – 60%, вища освіта дозволить зробити кар'єру -57%. 25 % відсотків хвилює отримання відстрочування в армії. Для школярів найпопулярнішим варіантом став: «мені необхідний диплом, і не важливо який» - 24%.

Проаналізувавши ці дані можна зробити висновок, що старший контингент підходить більш осо знано до вибору життєвих цінностей. Очевидно, що позиції молоді та вибір стратегій поведінки багато в чому визначається освітнім статусом батьків, рівнем матеріального стану сім'ї. У всіх домінує бажання жити благополучно. Алеп лякає те, що більшість школярів не бажають обрати для себе професію, а йдуть навчатися тільки задля того, щоб отримати диплом. І тільки вже ставши студентами, починають розуміти свої потреби. Але це вже може бути запізно.

Проблеми, що викликані масовістю вищої освіти такі: зниження якості освіти, висока вартість навчання, щорічне зниження кількості бюджетних місць у ВНЗ, формалізація відносин між студентами та викладачами та студентами, дефіцит уваги до студентів, нестача учбової літератури. Виявлені проблеми «освітнього буму» співвідносяться з висновками науковців, що працюють в даній сфері. Одна з головних, що обговорюється в науковому середовищі – відповідність якості освіти вимогам, що пред'являються.

Отже можна зробити наступні висновки:

1. 97% населення вважає вищу освіту необхідною.
2. Основні мотиви вступу до ВНЗ: гарна зарплатня, гарантований кар'єрний зріст, престиж будьякої вищої освіти, реалізація творчих можливостей, вдстрочування від армії.
3. Майбутня робота, по загальним уявленням учнів не повинна потребувати особливого фізичного навантаження, бути творчою, цікавою, давати соціальні гарантії. Але молоді люди не акцентуються на тому, щоб мати потрібну суспільству професію.

4. Масовість вищої освіти породила дуже багато серйозних проблем.
5. «Синдром вищої освіти» неодмінно має наслідки в нашому житті:
 - а) надлишок спеціалістів в ряді галузей. Не менше половини випускників українських ВНЗ не можуть знайти вакансію по отриманій спеціальності;
 - б) «Мода» на вищу освіту утворює «зону» професійних втрат: по результатам соціопитувань 75% студентів педагогічних, 82% ветеринарних та 60% аграрних ВНЗ не збираються працювати за спеціальністю, близько 30% некваліфікованих працівників мають вищу освіту, в оголошеннях про вакансії наголошується про необхідність вищої освіти, щоб зайняти місце секретаря, продавця-консультанта чи будь-якого іншого робітника;
 - в) відсутність необхідної кількості кваліфікованих робітників (слюсарі, токарі, сантехніки та ін.);
 - г) зниження кількості бюджетних місць у ВНЗ.

Література:

1. Александрова О. Высшее образование и структура российской экономики // Высшее образование в России. №5.2006. с.27-36.
2. Арапов М.В. Бум высшего образования: масштабы причины и следствия // Общественные науки и современность. №6, 2004. С.30-31.
3. Богословская О. Мотивации получения высшего образования в контексте выбора профессии // Высшее образование в России. №5, 2006. С.44-47.
4. Егоршин А. Возможные сценарии (о развитии высшего образования в России) // Высшее образование в России. №5.2006г. с.35-37.
5. Зборовский Г. Эффективность профессиональной подготовки: проблемы социологического измерения // Высшее образование в России. №3.2006. с.121-126.
6. Смирнов А. Высшее образование сегодня // Фундаментальное высшее образование; новые проблемы. №3.2006. с.23-24.

УДК 378.148

Немцева Н.С. (КИИ ДонНТУ)

МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЛИЧНОСТНОГО СТАНОВЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ КУЛЬТУРНО- ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ТЕХНИЧЕСКОГО ВУЗА

Сегодня высшее техническое образование все чаще связывается с подготовкой профессионала в ближайшем его окружении, то есть в среде организации учебно-воспитательного процесса. В связи с этим перед высшей технической школой ставится задача осуществлять профессиональное становление будущих инженеров таким образом, чтобы культурно-образовательная среда вуза в значительной мере обеспечивала бы выработку качеств личности студентов, необходимых в период обучения, для межличностного взаимодействия и творческого построения предстоящей профессиональной деятельности.

Современная философия образования не рассматривает среду как решающий фактор индивидуального развития. Среда представляется сложной системой, включающей человека, который своими действиями и поступками активизирует, строит те или иные элементы среды и тем самым как бы создаёт её для себя путём

проб и ошибок. Речь идёт о более сложной и многообразной, более противоречивой, взаимозависимой и, главное, не плоскостной, а пространственно-объёмной связи индивида с окружением.

В рамках нашего исследования особую актуальность приобретают две позиции: первая связана с рассмотрением среды (К. Абульханова-Славская, Л.Выготский, Н. Крылова, Н.Селиванова и др.) как сложной и неоднозначной системы условий развития личности, с одной стороны, противостоящая ей, а с другой стороны, изменяемая действиями и поступками самого человека. При анализе системы «человек-среда» положение человека рассматривается как центральное. Как отмечает Г. Щедровицкий, во взаимоотношении организма со средой «два члена отношения уже равноправны»; субъект является первичным и исходным, среда задается по отношению к нему как нечто, имеющее ту или иную значимость для организма [4].

Данные высказывания показывают, что среда имеет определенную значимость для каждого человека, от которой во многом зависит его развитие в ней;

вторая позиция рассматривает среду как социальную зону ближайшего действия личности, в нашем случае это зона его ближайшей профессиональной деятельности, в которой он проявляет свою активность (Р. Серёжников) [2].

Таким образом, даже краткий анализ сущности среды дает возможность выделить ее основные характеристики: значимость для человека и его развития; активность личности в среде; возможность изменения среды и связь индивида с ней.

В этой связи считаем своевременным выделить мысль В. Левина о том, что образовательная среда — это система влияний и условий формирования личности по заданному образцу, а также возможностей для ее развития, содержащихся в социальном и пространственно-предметном окружении [2].

Анализ научной литературы позволил определить следующие компоненты культурно - образовательной среды технического вуза, в которой будет проходить процесс профессионального становления будущих инженеров: профессионально - образовательный компонент; компонент межличностного делового взаимодействия; профессионально - творческий компонент.

Дадим содержательную характеристику соответствующих компонентов культурно-образовательной среды.

Профессионально-образовательный компонент включает спектр образовательных и профессиональных целей, предполагает участие студентов в профессионально-образовательных проектах, составление ими индивидуальных планов, обеспечивающих профессиональную самореализацию.

Действие данного компонента среды позволяет студенту сознательно определить собственную позицию, индивидуальные перспективные цели, способы, формы профессионально-образовательной деятельности в период обучения в вузе и на ближайшие годы его будущей профессиональной деятельности, что в совокупности приведет к профессионально-личностному росту в его становлении как специалиста.

В качестве следующего компонента среды выделяется компонент межличностного делового взаимодействия, который проявляется в межличностных связях и отношениях субъектов культурно-образовательной среды. Среди них можно выделить взаимопонимание, взаимовлияние, взаимодействие, межличностное

общение.

Взаимопонимание характеризуется объективным пониманием личности партнера. Взаимовлияние предполагает изменение поведения, отношения, мыслей и чувств. Взаимодействие подразумевает взаимопомощь, содействие, готовность оказать поддержку. Межличностное общение выражает способность к эмпатии, возможность обмена информацией, восприятие и понимание партнера партнером.

Профессионально-творческий компонент проявляется в формировании у будущего инженера способности к саморазвитию, целенаправленному применению положительных качеств своей личности, наличие креативного стиля мышления. Данный компонент предполагает развитие профессиональной культуры будущего специалиста, создает условие для трансляции новых ценностей, творческой самореализации, возможностей и способностей специалиста мыслить творчески и применять их в будущей профессиональной деятельности.

В совокупности, действие всех компонентов среды подразумевает достижение личностно-деятельностных индивидуальных и групповых преобразований через формирование системы ценностных ориентаций; предполагает планирование, отбор и разработку видов, основных типов, форм, методов и средств индивидуального и группового взаимодействия; означает реализацию наиболее целесообразных типов, форм, способов и методов продуктивного межличностного и межгруппового взаимодействия, отражает уровень групповых и личностно-деятельностных преобразований.

Важным для нашего исследования является также утверждение о том, что культурно-образовательная среда вуза выполняет ряд функций: интегративную, ценностно-согласовательную, фундаментализирующую, функцию сохранения языковой среды [1].

Интегративная функция обеспечивает целостность отражения разносторонних проявлений бытия, обусловленных целостностью человеческой личности и замкнутостью процесса обучения на личность обучаемого.

Ценностно-согласовательная функция за счет специально создаваемой избыточности информации позволяет моделировать реальные ситуации анализа, сравнения, формулировки выводов.

Фундаментализирующая функция за счет активизации потребности обращения студентов к первоисточникам, к сравнению позиций разных авторов, изучающих то или иное явление, обеспечивает фундаментальность образования.

Функция хранения языковой среды предполагает особое внимание к языку как к средству организации представлений о мире и его понимания, как к важнейшему инструменту мыслительной деятельности и к речи как показателю культуры личности и ее возможностей осуществлять эффект межличностного взаимодействия.

Как видно, все эти функции непосредственно связаны с компонентным составом среды и направлены на совершенствование процесса профессионального становления студентов.

В связи с тем, что культурно-образовательная среда вуза воздействует на подготовку специалиста, считаем целесообразным к приведенным функциям добавить функцию профессионально-личностного становления будущего специалиста. Она влияет не только на усвоение профессиональных знаний, умений и навыков, но и на

обучение студентов межличностному взаимодействию, а также развитие его творчества в будущей профессиональной деятельности.

Теоретические предпосылки [2;3] позволили нам сформулировать определение культурно-образовательной среды, которая понимается в нашей работе как данность, детерминирующая ценностно-смысловое вхождение личности в культуру, включающая студентов и преподавателей как субъектов, ее структурные компоненты: профессионально-образовательный, межличностного делового взаимодействия и профессионально-творческий, которые предоставляют возможность для профессионально-личностного становления студента в ходе межсубъектного взаимодействия и творческого преобразования предметной деятельности, позволяющей овладеть системой профессиональных знаний, умений и навыков.

Представленные научные положения о сущности культурно-образовательной среды позволяют утверждать, что она воздействует как на развитие личности вообще, так и на профессионально-личностное становление будущих инженеров.

Раскроем более подробно, каким образом осуществлялась реализация предложенной модели.

Первая стадия – ориентировочно-профессиональная – совпадает с первым курсом обучения в вузе. Учитывая особенности развития культурно-образовательной среды на данной стадии, мы разработали и ввели в учебный план курс «Психология успеха» модуль (16 часов) «Мое профессионально-личностное становление в культурно-образовательной среде вуза».

Определяя содержание этого модуля, мы исходили из понимания необходимости оказания педагогической помощи студентам в адаптации к условиям вуза, осознании своего профессионального «Я – реальное» и «Я – перспективное», и на этой основе оказали содействие их профессионально-личностному становлению в культурно-образовательной среде, повышению его уровня.

Основными формами организации работы со студентами, в рамках реализации профессионально-образовательного компонента, стали: индивидуальная диагностика пригодности студента к избранной профессии и разработка плана их самосовершенствования, а также расширение задач ознакомительной практики с целью углубления знаний о будущей профессиональной деятельности.

Компонент межличностного делового взаимодействия, включающий курсы «Украинский язык», «Украинский деловой язык», тренинги общения, участие в создании коллектива групп, индивидуальные консультации кураторов по проблемам общения, помог реализации направления межличностного взаимодействия.

Профессионально-творческий компонент предполагал составление портрета конкурентоспособного специалиста-инженера, встречи с ведущими специалистами-практиками по избранной специальности, вечера отдыха, конкурсы «В мире профессии». Данные виды работы оказали воздействие на направление становления - творческая деятельность.

В подтверждение этому представим подробнее такую форму работы как организационно-деятельностная игра «Я – конкурентоспособный специалист в будущем», так как она носит инновационный характер для первокурсников. Она была направлена на активизацию процессов профессионального становления студентов в культурно-образовательной среде вуза. Содержанием игры являлся всесторонний

критический анализ и оценка профессии инженера и его профессиональной деятельности, ее норм и ценностей. В результате студенты создавали коллективный «портрет» профессии, проектировали программу собственной культурно-образовательной деятельности в соответствующей среде вуза, которую они подробно изучали в период проведения названного выше модуля, а также осуществлялась диагностика пригодности студентов к избранной профессии, разработка ими во взаимодействии с преподавателем-куратором индивидуальных планов, способствующих личностному самосовершенствованию.

Большое значение придавалось и творческой работе студентов, одной из форм которой являлась организация конкурса, вечера «Я в мире профессии», на котором проводилось составление портрета конкурентоспособного специалиста-инженера.

Полезным в плане адаптации к условиям культурно-образовательной среды, как отметили сами студенты, был проведенный на этом этапе тренинг общения, который позволил им осознать возможности общения и приобрести коммуникативные умения для общения с товарищами по группе и преподавателями. Программа тренинга включала три смысловых блока: «Потребность овладеть умениями общения», «Необходимо для будущей профессии», «Мои перспективы в общении».

Каждый блок тренинга начинался с активизирующей беседы (15-20 мин) по основным проблемам, включал работу с опросником «Мои пожелания и ожидания от общения в культурно-образовательной среде вуза», которая позволила осмыслить нормативно-направляющие правила общения и почувствовать каждому студенту свою значимость в культурно-образовательной среде, придать лично-значимый смысл всему дальнейшему процессу профессионального становления студента.

В содержание деятельности студентов входило знакомство с администрацией и педагогическим коллективом института, традициями и правилами работы, изучение конкретных условий организации учебно-воспитательного процесса (материально-техническая база, аудитории и их оборудование, библиотека, план, определяющий содержание учебно-воспитательной работы института, правила и устав учебного заведения, расписание занятий).

В результате проделанной работы, как показали наши наблюдения и результаты анкетирования, выбор студентами специальности и учебного заведения в итоге определялся как уровнем собственных профессиональных возможностей и индивидуальными практическими задачами, т.е. осознанными профессионально-образовательными установками (32%), так и личными побуждениями, включающими интерес к вузу, к его культурно-образовательной среде («в институте интересная жизнь, как мне рассказывали», «мой брат окончил этот институт», «знаю, что здесь хорошие преподаватели и администрация», «в этом институте работает знакомый преподаватель») (42%); у некоторых студентов отмечено формальное отношение к выбору вуза и специальности инженера (26%).

Ориентировочно-профессиональная стадия завершалась традиционной студенческой конференцией «Мое место в культурно-образовательной среде вуза», проводимой преподавателями, на которой решались различные организационные вопросы, определялась роль каждой группы первокурсников в совершенствовании процесса профессионально-личностного становления в культурно-образовательной среде вуза. В ходе проведения конференции и предварительного собеседования было

виявлено, що більшість (73%) студентів мають знання о сутності избранної професії і способах оволодіння нею, їх міжличностне взаємодія носить стихійний характер, як і процес проявлення творчості.

Таким образом, вся діяльність студентів строилась в рамках професійно-образовального, міжличностного делового взаємодія, професійно-творчого компонентів культурно- образовальної середовища і направлено на виявлення і формування стійкого позитивного усвідомлення себе в професії; на спрощення процесу адаптації студентів до умов вузу, актуалізацію творчого початку в різних видах діяльності.

Література.

1. Козырев В.А. Теоретические основы развития гуманитарной образовательной среды педагогического университета. Монография. – СПб.: Изд-во РГПУ, 1999. – 275 с.;
2. Сержоникова Р.К. Творчий педагогічний потенціал майбутнього викладача економіки: теорія і практика професійно-педагогічної підготовки в університеті непедагогічного профілю. Монографія. – Донецьк: ВДНЗ “ДонНТУ”, 2009. – 298 с.;
3. Шахматова О.Н. Диалоговое взаимодействие как показатель гуманитарной образовательной среды // Подготовка специалиста в области образования: Опыт педагогических вузов России. Вып. VIII. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 1999. – С. 250-264.;
4. Щедровицкий Г.П. Очерки по философии образования. М., 1993. – 153с.

Пантілеєнко К.С. (ДНУЗТ)

СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТАНОВЛЕННІ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Як відомо, сьогодні соціально-економічне та морально психологічне становище особистості в Україні є незадовільним, що зумовлюється кризовим станом української економіки та низьким станом розвитку соціально-побутової структури держави. На сьогодні головну роль у самоідифікаційних процесах українського суспільства відіграють культурно-інформаційні та духовно-світоглядні фактори, також ціннісно-сміслові утворення виступають визначальними в процесі індивідуальної самоідентифікації. (Воропаєва Т.С.)

Як відомо, сутність трансформацій, які відбуваються у суспільстві, характеризується виокремленням гуманістичної складової, що визначає нові принципи філософії освіти. Такі зміни розглядаються як своєрідний, запитаний часом «антропологічний зсув», і за переконаннями провідних учених різних галузей гуманітарної науки, визначається зміна у парадигмі сучасної філософії освіти. Актуальність теми зумовлена, з одного боку, формуванням суспільства знань у ХХст., а, з іншого, - постмодерними змінами ідентичності – етнічної, расової, гендерної, сексуальної та інших у складних взаємодіях культурно-соціальних модусів.

Особливої актуальності набуває розкриття ролі ідентичності у освіті. Цей аспект, як вважають дослідники, вимагає особливої уваги у сучасній філософії освіти.

Важливим для його висвітлення є вирішення таких методологічних завдань, як визначення генези даного поняття в сучасній гуманістиці; визначення місця проблеми ідентичності у сучасній філософії освіти, а саме, обґрунтування процесу антропологізації сучасного простору освіти та інше.

У сучасному світі освіта, що трансформується, як зазначається, постає консолідуючим соціальним інститутом, який дозволяє здійснювати втілення мети та передачу базових цінностей розвитку суспільства.

Формування особистості в сучасному українському суспільстві, на самперед, формується не лише під впливом традиційної національної культури, але й під впливом ідеї західного постмодернізму. Сама гендерна ідентичність є усвідомленням себе пов'язаним з культурними визначеннями чоловічості або жіночості.

Як не раз відзначалося, «чоловічий/жіночий» – одна з основних опозицій у традиційній культурі й філософії. Вона стосується всіх існуючих сфер людського буття, зачіпає філософсько-міфологічні, релігійні, етнічні та повсякденні уявлення, протиставляючи чоловіче та жіноче начало в категоріях статі, граматичного роду, символіки й обрядових функцій. Свідченням належності до тієї або іншої біологічної статі є, зокрема, наявність статевого органа в чоловіка. Проблема статі розглядається в науці на основі двох складових компонентів: природного, що включає морфологічні, анатомічні, фізіологічні, психологічні відмінності статей, і соціокультурного, причому природний компонент залишається постійним, у той час як гендерний – рухливим і змінним. У соціальних відносинах між статями біологічний диморфізм уже передбачає можливість зображення звичної переваги чоловіків над жінками в статусі за допомогою значної різниці у фізичному відношенні. Поширенню сучасного гендерного підходу перешкоджає висока методологічна культура класичного філософствування, що не дозволяє сприймати за дійсне пояснення соціальних процесів посилення на ролі й стереотипи. Традиційна, «догендерна» відповідь стосовно питань статі полягає в тому, що характер будь-якої діяльності пов'язаний із засобами й матеріалом, стосовно до людей - із закладеними в них схильностями й здібностями, з «генами», тобто, можливостями, які культура експлуатує, розвиває й оформлює. Звідси випливає, що, різні за анатомічною конституцією, чоловік і жінка займають різне становище завдяки особливостям своєї природи, фізичної сили, типу реакції, темпераменту й інтелекту. Воно буде зберігатися, поки ці особливості існують, поки є статевий диморфізм. З іншого боку, дослідники стверджують, що культурні стереотипи не випадкові, вони кореняться в біосоціальній сутності людини [1; 174-175].

Дослідники звертають увагу на те, що родоначальник європейської філософії Платон у діалозі «Бенкет», а саме у виступі Павсанія й подальших міркуваннях Аристофана зробив незвичайну операцію, надзвичайно важливу для подальшого розвитку людства, - поділ єдиного колись Ерота надвоє, а також розділення наших «предків» – андрогінів. Андрогіни через свої зухвалі задуми (прагнення скинути олімпійських богів і любов до уподібнення богам) були розділені Зевсом надвоє. За Платоном, «існувала ще третя стать, яка поєднувала в собі ознаки чоловічого й жіночого. А було цих статей три, і такі вони були тому, що чоловічий споконвіку походить від Сонця, жіночий – від Землі, а той, хто поєднував обох цих – від Місяця, оскільки й Місяць поєднує два начала» [3; 439-454].

Саме природні особливості чоловіків і жінок мислилися основними для соціально-культурного буття. Така точка зору на зв'язок природного й соціокультурного в людині визначається як біологічний детермінізм. Л. Ніколсон називає подібне тлумачення статево-гендерної системи «біологічним фундаменталізмом», щоб виявити схоже й відмінне з біологічним детермінізмом. Загальним для них є те, що біологічний фундаменталізм установлює не зовсім випадковий характер відносин між гендером і біологічною статтю. Різниця, на думку Л. Ніколсон, полягає в наступному. По-перше, біологічне детермінує культурне, але на відміну від біологічного детермінізму, при якому культурне прямо залежить від природного і є незмінним, у біологічному фундаменталізмі це уявлення відсутнє. По-друге, біологічний фундаменталізм, на відміну від біологічного детермінізму, дозволяє пояснити загальне й відмінне між жінками [6; 55-56]. Дослідниця М. Віттіг стверджує, що поняття «природа», «біологічна стать», «жіноче тіло», «сексуальність» так само соціально сконструйовані, як і поняття «культура», «соціальна стать» і «суспільство». Очевидно, що раніше було зручно пояснювати підпорядкований статус жінки впливом патріархату, імперіалізму, капіталізму, расизму, історії й мови. Жінка існує тільки як поняття, яке стабілізує й об'єднує бінарне й опозиційне в чоловікові, слугуючи зміцненню гетеросексуальних стосунків. Лесбіянка не має статі, вона поза категорією статі, більше того, вона не жінка й не чоловік [2,14]. Практично донедавна з боку науки не було ніяких підстав для сумніву в незмінності біологічної статі й у її розподілі тільки на чоловічу і жіночу. Сьогодні існування жорсткого поділу людей тільки на дві біологічні статі висувається вченими як одне з головних філософських питань. Сучасний дослідник Г. Келлі виділяє кілька рівнів сексуальної організації людини: генетична стать (певний набір генів); гонадна стать (наявність і функціонування залоз внутрішньої секреції); морфологічна стать (наявність зовнішніх і внутрішніх статевих органів); церебральна стать (диференціація мозку під впливом тестостерону) [5;26]. Питання щодо теорії гендерного конструювання з розумінням гендеру як результату взаємодії соціально - культурного та тілесного й позначення тілесного через культурне припускає існування не тільки двох гендерів. Сумніви біологів із приводу існування винятково двох статей - чоловічої та жіночої, різнорівневість сексуальної організації тіла, складність конструювання біологічної статі послужили науковою підставою для постановки питання про існування тільки двох гендерів. Як стверджує сучасна дослідниця А.В. Кириліна, у науковий опис поняття «гендер» уведене для того, щоб провести межу між поняттям «біологічна стать» («sexus») і соціальними й культурними імплікаціями, вкладеними в концепти чоловіче-жіноче: розподіл ролей, культурні традиції, відносини влади та статі людей. Термін «гендер» покликаний виключити біологічний детермінізм, який закладений у понятті «sexus» і приписує всі соціокультурні відмінності, пов'язані зі статтю, універсальним природним факторам [4;33].

Як відомо, на початку 20-х років ХХ століття нечисленні дослідження статево-рольових особливостей чоловіків і жінок підводили під рубрику «психології статі» (psychology of sex) таким чином, що «стать» найчастіше ототожнювали із сексуальністю. В 30-60 рр. «психологію статі» змінила «психологія статевих відмінностей» (sex differences); ці відмінності вже не зводили до сексуальності, але здебільшого вони вважалися вродженими, даними природою. Наприкінці 1970-х років, у міру того, як коло досліджуваних явищ і особистісних ідентичностей

розширювалося, а біологічний детермінізм слабшав, цей термін змінився більш м'яким - «відмінності, пов'язані зі статтю» (sex related differences), причому малося на увазі, що ці відмінності можуть взагалі не мати біологічної підоснови. Відповідно змінювалися уявлення про чоловічі й жіночі якості, а також способи їх виміру. У репродуктивному процесі (продовження роду) чоловік і жінка виступають як протилежні, альтернативні, взаємовиключаючі та взаємодоповнюючі начала. Багато інших відмінностей виглядають менш визначеними, змінними, навіть факультативними. Конкретні чоловіки й жінки бувають різними і за своїм фізичним виглядом, і за своїми психічними властивостями, і за своїми інтересами і заняттями, а сучасні нормативні уявлення про «мужність» і «жіночність», хоча й відображають якісь реалії, у цілому є не чим іншим, як стереотипами суспільної свідомості. У сучасних концепціях статі й статево-рольової поведінки ці властивості розглядаються як відносно незалежні один від одного конструкти, котрі визначаються більше соціально, ніж біологічно і можуть вимірюватися, як уважають учені, відповідно окремими шкалами. Спільно розвинені якості фемінності й маскуліності в одній людині (незалежно від статі) позначають терміном андрогінія. У сучасних концепціях андрогінія розглядається як особистісна характеристика, не пов'язана з порушеннями в статевому розвитку, статевої й гендерної ідентичності або статево-рольовій орієнтації. Розвинена андрогінія в людині, незалежно від статі, передбачає величезний арсенал і гнучкість гендерно-рольової поведінки, високі соціально-адаптивні здібності й інші важливі якості. Наприклад, дослідниками помічено, що талановитим людям часто властива висока андрогінія. Крім того, вона може знімати обмеженість жіночих і чоловічих гендерних ролей, знижувати внутрішні конфлікти, пов'язані з неприйняттям своєї іншої сутності.

1. Власова Т.И. Формирование гендерных стереотипов в западноевропейской философии.- К.: Генеза. 2007.- 291с.
2. М. Виттиг Прямое мышление и другие эссе. Перевод с англ. О.Липовской. М., "Идея-Пресс", 2002.- 108с.
3. Избранные диалоги / Платон. - М.: Эксмо, 2009. – 768с.
4. Кирилина А.В. Гендерные исследования в лингвистике и теории коммуникации. М.:РОССПЭН, 2004. – 250с.
5. Gary F.Kelly Sexuality Today. Mc. Graw-Hill Companies, 2007. – 648p.
6. Nicholson L. Interpreting "Gender" //The Play of Reason: From the modern to the postmodern. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press. 1999. – 352 p.

Пархоменко М.М., Скалозуб О.М. (КП ДонНТУ)

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Педагогічна діяльність у суспільній ієрархії професій за складністю та відповідальністю виконуваної роботи належить до найбільш значущих. Її престиж залежить не стільки від матеріально-грошового еквіваленту, скільки від соціальної культури, яка нагороджує й стверджує істинний сенс людського буття. Поза

культурологічним підходом суспільна оцінка професії педагога неминуче примітивізується і набуває банально-прагматичного звучання. Як наслідок, викладацька професія помітно втрачає звичний рейтинг, що негативно впливає на професійне самовизначення навіть тієї частки молоді, для якої педагогічна праця, за Г. Сковородою, мала б стати «спорідненою». Тому вивчати, пропагувати, удосконалювати професійну діяльність педагога варто лише в контексті культурологічних координат.

Професійна культура викладача завжди перебуває в центрі уваги наукових досліджень як неоднозначний особистісний і соціальний феномен. На мою думку багатьох учених, що так чи інакше вивчали особистість викладача та особливості його професійного самовираження (О. Абдуліна, В. Бондар, Я. Бурлака, І. Зязюн, О. Киричук, Л. Кондрашова, Н. Крилова, А. Маркова, О. Мороз, О. Рудницька, С. Сисоева, В.Сластьонін, Н. Тарасевич, О. Щербаков та ін.), суспільство цілеспрямовано ускладнює вимоги до професійної культури викладача, адже хоче бачити в ньому не лише носія окремих педагогічних функцій, але й гармонійно розвинену соціально активну особистість з конкретно визначеним духовно-творчим потенціалом. Дослідники неодноразово підкреслювали неабиякий соціальний статус професійної культури яка декватної і дієвої реакції на глобальні проблеми людства. Так, з метою визначення соціокультурних аспектів професійної діяльності Н. Кирилова поділяє професійну культуру на загальну і спеціальну [2, с.57-58], вважаючи усвідомлення суспільної значущості професії однією з провідних соціальних якостей спеціаліста. А. Маркова розрізняє вузькопрофесійну й особистісну компетентність викладача (усвідомлення соціальної відповідальності, саморефлексія, самопрогнозування), що на мою думку, зумовлює зрілість професійної культури [3, с.65]. О. Рудницька справедливо підкреслює, що «звичний для інших галузей діяльності розподіл культури на загальну і професійну виявляється неперспективним по відношенню до викладача. Для викладача оволодіння загальною культурою становить найважливішу ознаку професійної діяльності» [9, с.7]. О. Газман пропонує поняття «базової культури», що визначала б оптимальний набір ціннісних орієнтацій для гармонічного розвитку професійної культури в контексті загальної культури суспільства [7, с.227]. Але так чи інакше всі дослідники наголошують на пріоритеті розвитку потребно-мотиваційної сфери спеціаліста, що визначатиме професійну стратегію, тобто соціально-моральні координати професійної діяльності. Підхід до викладача як до суб'єкта педагогічної діяльності і до об'єкта професійної підготовки зумовив створення певних нормативних моделей, що містять інтегративні професійно-особистісні якості, які моделюють результат професійного становлення викладача. Всі спроби такого моделювання спираються на визнання того факту, що умовний «стандарт» викладача ґрунтується не лише на спеціальних знаннях та практичних умінь і навичках, але й на досвіді творчої діяльності, на досвіді емоційно-вольового ставлення до світу. С. Єлканов, характеризуючи професійну культуру, зокрема, називає такі її ознаки, як: гармонічний розумовий, моральний-естетичний розвиток, широкий науковий і художньо-естетичний кругозір, здатність легко і природно входити в творчий стан, уміння аналізувати власні емоційні, вольові процеси [1, с.19-20]. Д. Ніколенко і М. Шкіль пропонують професіограму викладача, в якій серед вимог до емоційно-вольової сфери педагога на перше місце ставлять виразність і ясність почуттів, «осердеченість» розуму [6, с.21].

Отже, всі дослідники підкреслюють особливу роль особистісного розвитку викладача, що зумовлює розвиток професійний. Ми поділяємо позицію О.Рудницької, яка безпосередньо тлумачить педагогічну культуру як сукупність сформованих особистісних якостей викладача, які знаходять своє відображення у педагогічних уміннях і проявляються в різних аспектах професійних відносин і діяльності [9, с.7]. Саме особистісний розвиток забезпечує глибоке ціннісно-вмотивоване ставлення викладача до професійних обов'язків, обумовлює адекватне переживання процесів педагогічної діяльності.

Аналізуючи функції діяльності викладача, дослідники слушно видокремлюють орієнтаційну – впливна ціннісне ставлення вихованців до світу (І. Зязюн, М. Риков, О. Щербаков та ін.). Це зумовлює неабияку роль механізмів аксіологічної діяльності в процесі формування професійної культури педагога.

Саме ці механізми допомагають розвитку духовної сфери викладача, врешті-решт формують стійкі світоглядні позиції, що визначають опанування викладачем своєї власної природи, розвиток власне людського у собі. Недарма світогляд (як вираження духовності) дослідники вважають суттєвим чинником педагогічної культури, що визначає спрямованість і якість професійної майстерності викладача [9, с.9].

Отже, аналіз існуючих підходів до професійної культури викладача переконує в тому, що сучасна педагогічна наука філософськи осмислено трактує цей суспільний феномен як результат не лише вузькопрофесійної підготовки педагога, а як сукупний вияв його світоглядної зрілості й розвитку всіх соціально значущих особистісних якостей, як інтегральний показник творчої спрямованості, активної моральності й духовної значущості поведінки й діяльності викладача.

Висновки.

Професійна культура викладача, на наш погляд, - це складне, інтегративне соціально-психологічне утворення в структурі особистості педагога, яке зароджується в системі відношень до природи і соціального середовища, визначає світоглядні орієнтири, ціннісні установки, загальну «концепцію» життєвих прагнень і позицій. Розвинена професійна культура є гарантом виправдання соціальних сподівань – лише завдяки їй викладач може здійснити той тип діяльності, якого потребує від нього суспільство. Тому професійну культуру викладача ніяк не можна спрощувати до системи спеціальних, вузькопрофесійних знань, умінь і навичок. Це поняття є ширшим і включає в себе весь духовний потенціал особистості педагога, інтелектуальні, емоційні і практично-дійові компоненти його свідомості.

Література:

1. Елканов С. Б. Профессиональное самовоспитание учителя.– М.: Просвещение, 1986.– 143 с.
2. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста.– М.: Высш. школа, 1990.– 142 с.
3. Маркова Б. С. Психологические проблемы повышения квалификации // М.: Педагогика, 1993.– № 9–10.– С.64–67.
4. Мороз О. Г. Професійна адаптація молодого вчителя.– К., 1980.– 95с
5. Мышление учителя: Личностные механизмы и понятийный аппарат / Под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской.– М.: Педагогика, 1990.– 104 с.
6. Николенко Д. Ф., Шкиль Н. И. Становление учителя.– К.: Знание, 1986.– 47 с.

7. Новое педагогическое мышление / под ред. А. В. Петровского.– М.: Педагогика, 1989.– 280 с.
8. Осипова Е. К. Психологические основы формирования профессионального мышления учителя.– Автореф. дис. докт. психол. наук.– М., 1988.– 41 с.
9. Рудницька О. П. Сприйняття музики і педагогічна культура учителя.– К.: КДПІ, 1992.– 96 с.

Поліщук В.М., Поліщук Н.О.(КП ДонНТУ)

ПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ А.С.МАКАРЕНКА ЯК ДУХОВНА СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Однією з найважливіших складових успішної розбудови української економіки та подолання кризи в суспільній свідомості є духовне відродження окремого громадянина і спільноти в цілому. Майбутнє української нації залежить від змісту цінностей, що формуються в серцях і душах молодих людей сучасною педагогікою, а також від того, якою мірою набуті знання стануть основою їх соціального буття. Останнє має рухливий і мінливий характер. Незважаючи на те, що до минулого в нас неоднозначне відношення, але сприймаємо його як скарбницю корисного і повчального досвіду. Історія дає вам право вибору в пошуках моделей соціально-економічного та культурного розвитку, відношення та оцінки окремих історичних осіб.

Іноді ми не згоджуємося з тим, що видатні постаті нашого народу не мали зовнішньої величі, жили не в часи ратних подвигів, а їх діяльність не позначена в сучасній топоніміці. Разом з тим, їх внесок у відповідну епоху та плинне у часі історичне відлуння ми чуємо і зараз. До таких постатей ми відносимо Антона Макаренка.

Метою даної статті є аналіз педагогічного новаторства А.С.Макаренка. Це обумовлено тим, що інтерес до його діяльності був і за радянських часів, зберігається і сьогодні. Але поглядам великого педагога не приділялося відповідної уваги. Ще у 1917 році, тільки закінчивши Полтавський педагогічний інститут, А.С.Макаренко дійшов висновку, що на формування світогляду молодих громадян нової країни значною мірою впливають колективні відносини та трудова діяльність. Ці принципові положення виховання стали основою для розробки педагогічної концепції, викладеної ним в таких працях, як «Педагогічна поема», «Прапори на вежах», «Марш тридцятого року», «ФД-1», листах до однодумців.

Основою його педагогічного новаторства став принцип: щонайбільше вимог до людини, але, разом з тим, щонайбільше поваги до неї. Впровадженню цього принципу сприяла організація праці молодих колоністів та зважена структура колективу. Весь склад колонії поділявся на 28 окремих загонів по 7-15 чоловік в кожному. Очоловав кожний загін командир, якого на першому етапі призначав начальник закладу, а пізніше - рада командирів.

Крім постійних загонів, практикували створення тимчасових загонів для виконання негайної або тимчасової роботи. Вони мали велике виховне значення, адже керівниками цих загонів в цьому випадку ставали звичай рядові члени постійних загонів. Таким чином, майже кожний колоніст мав виступати не тільки в ролі відповідального виконавця, але і розвивати якості керівника. Ядром колонії, її

актином, була рада командирів постійних загонів. На раді оперативно (регламент виступів - одна-дві хвилини) вирішувалися вкрай термінові питання господарського, побутового, культурного життя колонії. Через раду командирів А.Макаренка мав можливість впливати на всі сторони життя вихованців.

Загальні збори колоністів представляли колектив в цілому. На думку А.С.Макаренка, ці збори виховували відповідальність за кожне прийняте рішення, впроваджуючи одночасно суспільну думку всієї колонії.

Таким чином, новаторство педагогічної теорії і практики Макаренка ґрунтувалося на думці, що колоніст є не простим споживачем матеріальних благ, що надає йому держава, не є об'єктом виховання, а є активним суб'єктом як процесу колективного виробництва, так і виховного процесу. Тому процес виховного впливу з боку медперсоналу колонії поєднувався з процесом колективного самовиховання і самоуправління.

Велике значення А.Макаренка приділяв дисципліні: «Наша дисципліна - це поєднання повної свідомості, ясності, повного розуміння, загального для всіх розуміння - як треба діяти, з ясною, точною зовнішньою формою, яка не допускає спорів, протиріч, полеміки, затягування».[1]

Формуванню зовнішньої форми дисципліни сприяла так звана «воєнізація»: накази, рапорти, ритуали спілкування. На думку А.Макаренка, воєнізація є «грою, естетичним додатком до трудового життя, життя і так важкого і досить бідного». Правила цієї гри приймали всі - від завідуючого до наймолодшого колоніста. Сенс і мета цієї гри були значно серйознішими: гра не тільки робила життя для її учасників цікавішим та красивішим; але і формувала не тільки такі зовнішні елементи поведінки, як точність, акуратність, повагу, але і якості, які є складовими сутності кожного свідомого члена колективу: організованість, дисциплінованість, відповідальність. Систему естетичного та морального виховання доповнювала фізична підготовка. Після важкої праці, занять в школі спортивні ігри, гімнастичні вправи, туристичні походи загартовували колоністів та давали повноцінний відпочинок.

Наприкінці 20-х років А.Макаренка не тільки реалізовував власні методи виховання колективу. В цей час від приходиться до своєї найбільш плідної ідеї - вчення про «завтрашню радість»: «Не може бути допущена в житті колективу... - ділитися роздумами автор «Педагогічної поеми», - форми буття вільного людського колективу - рух вперед, форма смерті - зупинка». У кожній людини, вважає педагог, повинна бути мета, до якої вона повинна йти. Особливо це потрібно у виробничих справах. Роздумуючи над добробутом колонії, А.Макаренка пропонував: щоб зберегти дієздатність трудового колективу, або будівництво якогось об'єкту, або збільшення обсягу посівних площ тощо треба мати постійно конкретну справу на меті. Вчення «про завтрашню радість» він пропонував доповнювати методами «подиву» або «вибуху». Цей метод - «миттєвий вплив, який перевертає всі бажання людини, все його устремління». Цей метод було застосовано в 1928 році, коли вся колонія, маючи великі виробничі, культурні здобутки, сталий побут тощо, покинула успішну колонію, щоб здійснити цей «миттєвий вплив» і підняти до рівня комуні імені Горького колонію Куряж.

Після підйому Куряжу Макаренка покидає колонію. Цей вимушений крок став наслідком його довготривалої боротьби за правду та педагогічне новаторство.

Нескінченні звіти, бюрократія, комісії та інспекції не тільки, як він вважав, підривали його авторитет керівника, але і створювали навколо нього «невиносиму організаційну самотність». В 1928 р. він виступив з докладом про свої педагогічні здобутки. Представники Комісаріату просвіти винесли вирок: «Запропонована система виховного процесу не є радянською».

Не прийнятий україно-радянською педагогікою, Макаренко не покидає її і починає новий педагогічно-виробничий експеримент в комуні імені Держинського. На відміну від попередніх, в цьому закладі виробничою основою стало не сільське господарство, а високотехнологічне виробництво. Рентабельність тут пов'язувалась з високим рівнем продуктивної праці. Через півтора роки комуна повністю перейшла на самокупність. Річний баланс комуни на 1 січня 1934 року склав 65 млн. рублів, а річний прибуток - 4,5 млн. Випуск електросвердел та фотоапаратів «Лейка» мала державне значення, адже звільнив від ввозу іноземної продукції на 1,5 млн. руб. золотом щорічно. [2] Але справжню славу комуні принесли фотоапарати ФЕД, які випускалися впродовж всього існування Радянського Союзу і були якісними та популярними не тільки в нашій країні.

Важливим фактором виховання стала і система заробітної плати. Заводи приносили значний прибуток. Звичайно, основна частина грошей йшла на вдосконалення виробничого процесу та на потреби колективу в цілому. 10% поступало в фонд ради командирів для розподілу на окремі потреби колоністів, а саме: на культурно-освітні заходи, на стипендії комунарам (щорічно майже 40 комунарів поступали на робфак). Окрема сума переводилася на особисті ощадні книжки, які при виході з комуни видавали колоністам. Деяка частина загальною заробітку видавалася на власні потреби. Кожний вихованець особисто був зацікавлений в продуктивній праці, одночасно відчуваючи себе членом трудового колективу.

В 1934 році прибуток від двох заводів комуни склав 4,5 млн. рублів, а в 1935 - 5 млн.[3] Разом з тим, кожний вихованець працював 4 години, а 5 годин відводилось навчанню. В цей час в «Книзі для батьків» А.Макаренко писав: «Діти - квіти життя, але ці квіти не розкішний букет у японській вазі на столі, що вже вмирають і в'януть, але діти - це прекрасний яблуневий цвіт, який принесе не менш прекрасні плоди». В комуні було відкрито не тільки школу-десятирічку, але і робфак. Таким чином, кожний вихованець при бажанні міг і підготуватися до вступу у вищий навчальний заклад. Для вчорашніх безбаченків, безпритульних та потенційних злочинців це було втілення мрій і впевнений крок у майбутнє.

За оцінкою ЮНЕСКО, досвід А.С.Макаренка до цього часу є неперевершеним у світовій педагогіці, а його організаційні знахідки в управлінні виробництвом ще чекають на вивчення та узагальнення.

Література

1. Макаренко А.С. Собрание сочинений в четырех томах.-Т.IV.-М.:«Правда»,1987. - С.535.
2. Гинда В. Беспризорная экономика // Корреспондент. - 2007. - 14 июля.
3. Макаренко А.С. Собрание сочинений в четырех томах.-Т.IV.-М.:«Правда»,1987.- С.540.

Попов В.Ю. (ДонНУ)

ТЕХНОЛОГІЇ «ПКЛУВАННЯ ПРО САМОГО СЕБЕ» АБО ЧИ ПОТРІБНЕ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ У ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ?

Викладання філософії в Україні, втім як в інших пострадянських державах переживає важку кризу. Як і всі інші так звані суспільні науки, філософія розглядається багатьма як дещо застаріле й зашкарубле та зовсім непотрібне сучасному інженерові, управлінцю, економісту або навіть правознавцю. Крім того, враховуючи загальну комерціалізацію освіти та монетаризацію звичайної свідомості, можна зрозуміти позицію багатьох освітянських «менеджерів», які систематично «обрізають» викладання філософії у годинах навчального часу, вважаючи її лише рудиментарним додатком до системи підготовки спеціаліста у певній галузі. Розпочата у 80-ті роки минулого століття компанія націлена на гуманітаризацію освіти захлинулася під тиском економічних обставин буття.

Втім це стосується не лише філософії, цей процес торкнувся всієї гуманітарної складової нашої освіти. Але, що стосується філософії та її викладання у вищій школі то тут є певні досить важливі особливості. В зв'язку з цим неможливо не згадати висловлювання відомого сучасного філософа Мераба Мамардашвілі, який ще в 1989 році говорив: «Мені здається, в області долучення до філософського знання ми маємо справу з фундаментальним прорахунком, що стосується природи самої справи, якій у думках своїх хочуть навчити. Ідеться про природу філософії, про природу того гуманітарного знання або гуманітарної іскри, її якоюсь твірної духовної клітинки, яка описується в поняттях філософії й пов'язана з духовним розвитком особи. Викладання філософії, на жаль, не має до цього відношення. Але у філософії є своя природа. Природа філософії така, що неможливо (і, більше того, має бути заборонено) обов'язкове викладання філософії майбутнім хімікам, фізикам, інженерам у вищих навчальних закладах. Адже філософія не є системою знань, яку можна було б передати іншим і тим самим навчити їх. Становлення філософського знання – це завжди внутрішній акт, що спалахує, опосередковуючи собою інші дії» [1, 14]

Видатний радянський філософ, який сам викладав філософію, висловлює тут досить курйозну думку про недоцільність викладання філософії майбутнім фахівцям природничого та технічного профілів. Чи можна погодитися з такою позицією? Відповідь може бути й «так», і «ні». «Так», якщо враховувати тодішню (і зараз вона наявна) практику викладання філософії, а «ні», якщо приймати іншу практику. Коли йдеться про вивчення філософії студентами-нефілософами, то надзвичайно важливо, передусім, враховувати, що саме мається на меті. Основна помилка в тому, що ставиться за мету навчити студентів філософуванню, навчити їх мислити поняттями філософії, причому певному філософському напрямку чи школі. Такий підхід – це нетолерантний і негуманний акт, бо він усе ж таки є насиллям над людиною, оскільки їй нав'язується певне світобачення, світорозуміння, інакше кажучи, певна ідеологія з її ідеалами та цінностями. Адже кожна окрема філософія, як у свій час досить точно висловився Гегель, то не тільки квінтесенція культури, але й епоха, виражена в понятті, і вона не може бути ні чим іншим, як відповідною ідеологією (не в брутальному значенні цього слова). Ідеологію людина має обирати самостійно, приймати її як спосіб буття, тобто мати за переконання. Самостійність у виборі ідеології означає свободу щодо неї. А це може бути гуманістично досягнуто в тому

разі, коли людина (конкретніше – студент) самотужки дійде до відповідної філософії. Але щоб реалізувати зазначене, необхідно мати із чого обирати. Іншими словами, студент має бути ознайомлений із наявним розмаїттям філософського знання. Шлях до цього – опанування філософської культури, а не тієї чи іншої конкретної філософської течії, навіть наймодернішої.

Сучасний український філософ В.В.Кізіма пропонує нову стратегію філософської освіти. Він виокремлює три типи освітянських практик: класична, некласична та постнекласична. Вони виокремлюються за критерієм утілення суб'єкт-об'єктної єдності в освітніх системах. Схема така: класична освіта сфокусована на об'єкті, некласична – на суб'єкті, а визріваюча нині постнекласична освіта повинна базуватися на "моделі людиноосвітньої цілісності". Відповідно, класична освіта формує класичну людину, некласична – некласичну людину, фактично "реальну", що володіє всією повнотою свого життя і буття. Перехід до нової, постнекласичної освіти, вимагає змін в освітній політиці і стратегії діяльності, переосмислення світоглядних принципів освіти. Для нової освіти пропонуються принципи фундаментальності гуманітарного знання, використання інтерактивних засобів і рефлексивних механізмів, свобода вибору студентами відповідно до змінюваного ціннісного простору навчання як організуючого цілого [2, 145 – 147].

Треба зазначити, що ідеї сучасних українських філософів (зокрема В.В.Кізіми) багато в чому відповідають тенденціям у світовій освітянській практиці. Одним із найголовніших напрямків "міжсекторної стратегії" ЮНЕСКО є навчання філософії. ЮНЕСКО і французький комітет "New Philosophical Practices" розглядають філософію як найважливішу діяльність і практику в сучасному житті та освітній галузі. Про те, що філософія не є "зайвою" чи лише елітарною діяльністю, демонструє розвиток критичного мислення як курсу навчання в багатьох країнах, вивчення філософії в початковій школі Бельгії, Норвегії і Бразилії⁷¹. Поява зовсім недавно нових філософських практик – "філософія для дітей", "філософія в кафе", філософські симпозиуми в бібліотеках чи книгарнях, філософський консалтинг у менеджменті, успіх філософських передовиць статей для загальної публіки – розглядаються як свідчення відновлення живучості філософії.

Втім, зазначені підходи дозволяють інакше розглянути питання про сутність філософії як предмета викладання та її роль у освітньому процесі сучасного технічного вищого навчального закладу. Сучасне суспільство західного зразка – це суспільство, яке постійно оновлює свою технологічну базу. Але технічні та наукові відкриття, на думку відомого американського соціолога Д. Белла, здійснюються не заради простого людського інтересу, а переважно для підготовки матеріальної бази суспільства до завоювання ним нових соціальних вершин. Саме тому модель соціальної реальності постіндустріального суспільства і сформувалася на засадах поняття «соціальна технологія». Це поняття виникло з метою прогнозування нових форм або нових технологій соціальної організації, що дістало назву «соціальна модернізація» суспільства [3, 13]. Соціалізація людини творчої відбувається як на професійному рівні, так і на рівні загальних комунікативних зв'язків. Адже, за визначенням Д. Белла, постіндустріальне суспільство – це «суспільство, яке засноване на «грі між людьми, в якій на фоні машинної технології зростає технологія інтелектуальна» [3, 157].

Слово «технологія» походить від давньогрецьких слів «τεχνη» — мистецтво, майстерність та λογος – слово, наука та первісно означало певного роду навчання будь-якому мистецтву або ремеслу. Для Аристотеля, наприклад, «τεχνη» – це й архітектура, й лікарське мистецтво, й математика, й такі «звичайні» мистецтва, як скульптура, музика, поезія. Сучасний французький філософ М.Фуко, який використовував слово «технологія» саме в цьому широкому сенсі викремлював чотири типи технологій, кожний з яких є матрицею практичного розуму:

- технології виробництва, які дають можливість виробляти, перетворювати речі і маніпулювати ними;
- технології знакових систем, які дозволяють вживати знаки, значення, символи, системи позначення;
- технології влади, які визначають поведінку індивідів, підкоряють їх певним системам влади (панування) і об'єктивують суб'єктів;
- технології піклування про самого себе, які дозволяють індивідам здійснювати певні дії над своїм тілом і душею, думками, поведінкою, способом життя і перетворювати себе для досягнення щастя, чистоти, мудрості, досконалості чи безсмертя [4, 12 – 18].

Ця класифікація технологій надає можливість конкретизувати загальні цілі освіти як створення умов для оволодіння індивідом чотирма типам технологій – виробництва, знакових систем, влади і технологій самого себе. Стосовно перших двох типів технологій заслуговує на увагу проект "Технологія для всіх американців" (TfAAP), що має на меті підвищення досягнень учнів у технологічній грамотності. "Технологіям влади" прагне навчити громадянська освіта.

До технологій четвертого типу зараховуємо особистісно орієнтовані технології, зокрема, технологи іміджу, технологи кар'єри, технології комунікацій і переговорів, технології самоменеджменту, технології управління конфліктами, технології управління стресами, технології успіху. Чому потрібно акцентувати увагу, а можливо, й зосередити освіту на цих технологіях? Важливою складовою стратегії особистості в сучасних умовах є її "бренд", який багато в чому формується за допомогою вищезазначених технологій. Вихід на перший план у сукупності технологічного арсеналу особистісно зорієнтованих технологій зумовлений високим рівнем розвитку "виробничих" технологій, який унеможливує ефективну конкуренцію в суто "виробничій" сфері, що переважно функціонує за допомогою стандартизованого обладнання. Нові виробничі технології швидко копіюються конкурентами. Налагодження технологій логістики, систем дистрибуції, процедур взаємодії ще певний час надаватимуть конкурентні переваги, але і тут резерви невеликі, адже вони так само стандартні, як і виробничі. Лише особистісні технології, комплекси вмінь, знань, "технології творення самого себе" невичерпні й надаватимуть конкурентні переваги. Але до чого тут філософія? Цим можуть досить успішно займатися психологія, менеджмент, соціологія, PR-технологія й тому подібне.

Справа в тому, що вся гуманітарно спрямована сфера навчання має своїм підґрунтям певний стиль мислення, який може забезпечити лише філософія, це так зване «критичне мислення», яке веде свій родовід з майевтики Сократа. Термін «критичне мислення» з першого погляду є досить розмитим та багатозначним. Він народжує численні асоціації та витлумачення. Для ясності подальшого викладу розглянемо одне прийнятне його роз'яснення. Американський фахівець Річард Пауль

у книзі з досить показовою назвою – «Критичне мислення: що потрібно кожній людині, щоб вижити в швидкоплинному світі» – запропонував таку робочу дефініцію: критичне мислення – це мислення про мислення, коли ви мислите задля вдосконалення свого мислення. Тут є важливими дві обставини: 1) критичне мислення – це не просте мислення, а мислення, яке спричиняє самовдосконалення; 2) бажане самовдосконалення приходить з навичками використання стандартів коректної оцінки процесу мислення. Коротко кажучи, це самовдосконалення мислення на підставі певних стандартів [5, 97 – 98].

Це певні «стандарти мислення» надає саме філософія, яка має більш ніж двохтисячолітній досвід розгортання різних мислених схем, що стосуються пошуку людиною самого себе, критично переосмислюючи не лише чужу, але й свою думку. Так сучасний американський викладач філософії Френк Маргоніс (Університет штату Юта) вважає, що і самі філософи як діячі освіти повинні задуматися (можливо, пережити шок), якщо те, з чим вони зіткнулися, суперечить їхнім переконанням, і сміливо вирушити далі в пошуках істини [6, 282]. У цій здатності до переосмислення – базисна сила філософії. Ще краще, якщо цей процес переосмислення викладач може розділити зі студентами. Головне у філософії не в тому, щоб запам'ятати вчення філософів минулого, а в тому, щоб засвоїти власне вміння філософувати, навчитися ставити (зокрема і собі) філософські питання, шукати такі світоглядні принципи, що надавали б можливість побачити альтернативні підходи до істини і реальності.

Завершити свої роздуми хотілося б однією майже утопічною технократичною аналогією. Сучасну філософію можна уявити як транснаціональне підприємство, місія якого є виробництво свободи та критичної думки. Це величезне підприємство має у своєму розпорядженні величезний склад інтелектуальних ресурсів, але, на жаль, з нерозвиненою логістикою. У національних філіях філософії нерідко ще домінує цехова культура середньовіччя. Але можливо, ми напередодні нового попиту на філософію, при наявності якого буде виконуватися правилом Діогена про винагороду філософської роботи, який на питання: "Скільки варто подавати філософу?" відповідав так: "Не скупися, скільки ти даси – буде твоєю ціною, а не ціною філософа".

ЛІТЕРАТУРА

1. Мамардашвили М. Как я понимаю философию. – М.: Прогресс, 1990.
2. Кизима В.В. Тоталлология (философия обновления). – К.: Издательство ПАРАПАН, 2005.
3. Technologies of the self: A seminar with Michel Foucault / Ed. by Martin L. – H. et al. – L: Tavistock, 1988.
4. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования: Пер. с англ. – М.: Academia, 1999.
5. Paul R.W. Critical Thinking: What Every Person Needs to Survive In A Rapidly Changing World. – 3 -rd edition revisited. Santa Rosa, CA. 1993.
6. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті – Полтава: ПОІППО, 2006.
7. Рижко В. Навчальна програма з філософії та філософська рефлексія // Філософія освіти: Наук. часопис. — 2007. — №1(6)/Ін-т вищої освіти АПН України, Нац. пед.

ун-т ім. М. П. Драгоманова, Укр. академія політ. наук. — К.: Майстер-клас, 2007. — С. 246–251.

УДК 378.147:159.9

О.А. Поцулко (ДонІЗТ)

КУЛЬТУРА СУПРОВОДУ ОСВІТНІХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В сучасному світі освіта є провідним культурно-цивілізаційним фактором забезпечення розвитку людини та її професійного становлення. Щоб досягти успіху в розвитку, необхідно, по-перше, перебороти роз'єднаність політичних еліт і наукових спільнот із збереженням своєї ідентичності кожної з них, оскільки саме вони безпосередньо впливають на культурно-цивілізаційні процеси в суспільстві. По-друге, абсолютний пріоритет у бюджеті будь-якої країни повинна мати освіта, адже саме вона сприяє розвитку усіх видів творчості. По-третє, існує гостра потреба забезпечити рівновагу між нововведеннями і традиціями в освітянській сфері. По-четверте, необхідно вирішити, що слід зробити, аби примножити внесок педагогів і вчених у якісні зміни у вищій освіті, зберегти інтелектуальний потенціал вищих навчальних закладів, враховуючи глобалізацію освітнього процесу.

Ось такі пекучі проблеми постають, зокрема, і перед нашим суспільством, яке перебуває в процесі суспільної трансформації. І не тільки перед суспільством в цілому, а й перед кожною людиною зокрема. А там, де діє людина, виникають і певні психологічні проблеми.

Вдосконалення освітянської сфери – проблема одвічна, перманентна. Вона постійно перебуває в динаміці, завжди існує як проблема соціальна, економічна і, насамперед, як психолого-педагогічна. Адже завдання школи, передусім вищої, допомогти кожній людині в становленні свого індивідуального образу. Тим часом нині вищу школу в Україні «поставила на коліна» фінансова скрута. Відтак освітянська сфера змушена посилювати «прагматичні підходи», інакше їй не вижити. І якщо нинішня ситуація затягуватиметься, то ми не тільки не навчимо молодь думати, мислити, але й елементарно щось обчислювати.

Метою статті є висвітлення важливості культури супроводу освітніх технологій у вирішенні соціально-психологічних проблем підготовки фахівців у вищій школі.

Що стосується виховного процесу у вищому навчальному закладі, то характерною його особливістю сьогодні є те, що і студенти, і викладачі втратили почуття корпоративності. Студентам часто «незручно» за викладачів, викладачам – за студентів. Немає тієї культури соборності, єднання, яка в навчальному процесі називається педагогічною взаємодією. Ця культура може бути суб'єкт – суб'єктною, може бути й дистанційною. Вона може бути й алгоритмічною або технологічною. Та в усіх випадках має бути гуманною.

Можемо стверджувати, що нині перспективним у підготовці професіонала, успішної ділової людини є наголос саме на знанні психології людей та супроводі технологій професійної підготовки. Бо уміння спілкуватися полегшує людині життя і входження (адаптацію) її в суспільство. Це уміння забезпечує особі ширші можливості для успішної культурної діяльності як фахівця, як професіонала в

організації. Останнє є потребує впровадження та супроводу саме психолого-педагогічних технологій. Але такий супровід і нині лишається не до кінця вирішеною проблемою. Тому створення психологічних служб у закладах освіти та головні напрямки їх функціонування є досить складним, комплексним завданням, яке потребує окремого детального розгляду [1, 63 – 69].

Коли справа доходить до спроб комплексно розв'язати проблему, то тут же бачимо, як навально зростає кількість перешкод в культурі (технологіях) управління як у вищій школі, так і в соціальних організаціях усіх типів. Причина – наявність як позитивних, так і негативних тенденцій у функціонуванні цих організацій.

Негативні тенденції в галузі педагогічного менеджменту, обумовлені специфічними соціальними процесами в країні:

- недосконалість законодавчої бази;
- брак чітких економічних і психологічних механізмів регуляції діяльності вищої школи та стимуляції викладачів;
- недостатній менеджерський досвід в управлінні системою вищої школи (керівників вищих навчальних закладів у нас не готують).

Ці тенденції особливо чітко висвітлюються саме на рівні освітніх організацій, оскільки система професійної освіти належить до економічно незабезпечених соціальних сфер.

Водночас у системі вищої освіти помітні й певні позитивні зрушення:

- створюються нові типи навчальних закладів; розширюються міжнародні контакти освітян;
- відбувається пошук нових форм взаємодії з міжнародними партнерами; впроваджуються нові освітні технології;
- триває реструктурування робочого середовища, створюються ліпші умови для професійної самореалізації, підвищення кваліфікації працівників, змінюється ставлення до людини на основі гуманістичних і демократичних ідеалів [3, 59 – 61].

Тут доцільно підкреслити, що психологічний аналіз менеджменту в системі вищої освіти передбачає висвітлення специфічних особливостей, які мають місце тільки в системі освіти. По-перше, кінцевим результатом функціонування освітньої організації є людина, включена в суспільні стосунки. Адаже освітні організації відрізняються від інших складністю своєї місії, яка полягає в забезпеченні навчання, виховання та розвитку особистості [2].

По-друге, слід відзначити складність і багатоаспектність об'єктів управління. Вони диференціюються за віком, що вимагає від керівників уміння враховувати особливості різних вікових груп (студенти, їх батьки, викладачі).

По-третє, об'єкти управління в системі вищої освіти відрізняються соціальними характеристиками, і керівникам освітніх організацій доводиться мати справу з представниками різних соціальних груп у процесі взаємодії з батьками студентів.

По-четверте, одна із складностей управління в системі освіти полягає в тому, що керівникам доводиться взаємодіяти в основному з жінками – педагогами, які складають більшість працівників освітніх організацій. У зв'язку з цим управлінці повинні планувати свою роботу, враховуючи особливості жіночої психології (підвищена вразливість, емоційність, невірноваженість тощо) [3].

По-п'яте, важливо враховувати особливості результатів педагогічної діяльності: вони пов'язані з перспективами розвитку особистості, а тому відтерміновані в часі і не мають чітких матеріалізованих критеріїв. У зв'язку з цим, на наш погляд, керівники освітніх організацій мають бути не тільки педагогами, але й менеджерами, які вболівають за результати педагогічної діяльності, а отже повинні якнайкраще оволодіти методами управління та організації своєї справи.

Однією з проблем педагогічного менеджменту є психологічний бар'єр у ставленні до науки. Розвиток інформаційних систем створює враження, що інформація є колективним надбанням, що, в свою чергу, нівелює особистість, знижує значення творчості особи [5].

Положення про унікальність змісту не заважає, наприклад, В. Франку дати змістову характеристику можливих позитивних змістів. Для цього він вводить уявлення про цінності – змістові універсалиї, що кристалізуються в результаті узагальнення типових ситуацій, з якими суспільству або людству доводиться мати справу в історії. Це дозволяє узагальнювати можливі шляхи, йдучи якими, людина може зробити своє життя осмисленим, по-перше, за допомогою того, що ми даємо життю (в розумінні нашої творчої роботи); по-друге, за допомогою того, що ми беремо від світу (в розумінні переживання цінностей) і, по-третє, за допомогою позиції, яку ми обираємо стосовно долі, котру не в змозі змінити. Згідно з цим членуванням, вирізняються три групи цінностей: цінності творчості, цінності переживання і цінності відносин [7, 301 – 302].

У людини (працівника), неспроможної осмислити ціннісний комплекс, виникає почуття незадоволеності, страх перед власною некомпетентністю, страх збільшення розумового і фізичного навантаження. Це доволі часто переходить у фрустрацію. Допомогати співробітникам долати такі явища повинні керівники та психологічні служби, що їм підлягають, – у цьому їх особлива роль.

Перспективним на шляхах вирішення означених завдань є введення нових психолого-педагогічних технологій. Керівники закладів професійної освіти повинні дбати про відповідну підготовку персоналу та при цьому не забувати про культуру впровадження самих технологій, аби забезпечити якісний перехід до нової гуманістично-інноваційної філософії освіти.

У підсумку необхідно підкреслити, що всі ці зміни викликані нашим особливим часом, і тому потрібні певні зусилля, щоб звикнути до нового [6]. З точки зору психології і педагогіки, стратегічно неправильно говорити, що зроблене раніш було «не тим». Адже персонал переймався «тим» досить довго і високо поцінував витрачені зусилля.

Тут повинні спрацювати психолого-педагогічні технології та сучасний педагогічний менеджмент у вищій школі. Дещо перефразовуючи В. Зінченка, можна зазначити, що не меншу допомогу суспільству, в тому числі й освіті, принесе перепочинок від технологій: можна звернутися до праці, просто жити і не метушитися; подумати, що підлягає «технологізації», а що ні. Вакцину від «технологізації» винаходити не треба. Вона існує. Це рефлексія, свідомість, допитливий філософський сумнів, той же афект і інтелект [4, 63].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрос М.Є. Психічне здоров'я особистості: психологічне консультування керівників шкіл // Освіта і управління. – 1998. – № 2. – С. 63 – 69.
2. Бех І.Д. Психологічна суть гуманізму у вихованні особистості // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 1994. – № 3. – С. 3 – 12.
3. Василюк А., Ляшенко Л. Нові підходи до планування та реформування освіти (Зарубіжний досвід) // Освіта і управління. – 2002. – № 1. – С. 59 – 68.
4. Зинченко В.П. Афект і інтелект в освіті. – М.: Тривола, 1995. – 64 с.
5. Темненко В., Сейдаметова З. Тенденції вищої освіти ХХІ ст. – де сакралізація, інтернаціоналізація та інтернетизація // Освіта і управління. – 2002. – № 1. – С. 95 – 103.
6. Управление развитием школы / Под ред. М.М. Поташника и В.С. Лазарева. – М.: Новая школа, 2005. – 464 с.
7. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М.: Прогресс, 1990. – 365 с.

УДК 373.091.12

Придятько С.П. (КП ДонНТУ)

ОСОБИСТІТЬ ВИКЛАДАЧА І САМООСВІТНІЯ ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТА

Суттєвою ознакою початку ХХІ століття є глобалізаційні й інтеграційні процеси, які пов'язують не лише ринки та технології, а й держави, нації, демонструючи потужний вплив на життя суспільства, його культурно-духовну сферу. Зміни відбуваються буквально у всьому, як у діяльності суспільства загалом, так і кожної людини зокрема. Час висуває нові вимоги і диктує свої пріоритети, «заперечує щось із минулого» [1], але, безумовно, успіх майбутнього залежатиме і визначатиметься рівнем розвитку особистості. Сьогодні знаменується також активним пошуком шляхів реформування освітньої системи України, яке неможливе без головного суб'єкта навчально-виховного процесу – викладача, вимоги до особистісних якостей якого не відповідають рівню підготовки і готовності до виконання своїх професійних функцій, індивідуально-творчого характеру педагогічної діяльності. Особливої ваги набуває «проблема людиноцентризму» освіти [1] як теоретичної складової національної ідеї, проблема «кризи духовності» світового масштабу.

Діяльність у сфері освіти, особливо педагогічна діяльність, тісно переплетена з основами світогляду людини, її особистісними якостями, навіть якщо вона цього не усвідомлює. Педагогічний процес виявляє і формує нові ціннісні орієнтації особистості, тому у педагогічній діяльності дуже важливим є принципова необхідність керуватись світоглядними принципами, зорієнтованими на учня, студента, на його творчу самореалізацію і усвідомлення власної сутності. Педагог вищої школи – це особливий представник соціуму, людина, яка присвятила своє життя навчанню та вихованню молоді, обов'язково повинна бути непересічною особистістю, яка має найбільш конструктивні та синергетичні соціальні функції, тому що відіграє незвичайну роль в підтримці існування найважливіших цінностей суспільства як суб'єкт загально-соціальної, всеохоплюючої навчально-виховної та організаційної діяльності; це активний соціальний діяч, який здійснює свідомо керовану, цілеспрямовану та організовану соціалізацію студентів, залучення їх до культури. Усі форми та види діяльності, які виконує викладач, завжди повинні бути

педагогічно орієнтованими, іншими словами, справжній педагог повинен бути педагогом завжди та всюди, протягом усього свого життя. Особистості педагога як соціальному типу органічно належить особливий професійний тип світовідношення – педагогічне ставлення до всього оточуючого середовища, до кожної людини та до кожного явища природи, до кожної речі, з якою він стикається. Враховуючи вплив особистості викладача на якість освітнього процесу, організацію самоосвітньої діяльності студентів, автори робіт [2,3,5] пропонують різноманітну сукупність особистісних якостей, значимих для професії педагога, найважливішими з них, на нашу думку, є:

- домінантні якості - гуманність, соціальна активність, інтелігентність;
- морально-етичні якості - правдивість, чесність, справедливість, порядність, гідність, працьовитість, готовність до створення нових цінностей і прийняття творчих рішень;
- комунікабельність – вміння вести діалог, переговори, наявність педагогічного такту;
- периферійні якості - привітність, артистизм, мудрість, почуття гумору.

Сукупність вказаних якостей педагога створює його авторитет. Викладач був і залишається головною фігурою навчально-виховного процесу, його особистий приклад - могутній фактор виховного впливу. Педагогічна діяльність завжди є діяльністю соціально-педагогічною, тобто педагог формує як окремого індивіда, так і соціум в цілому.

Сьогодні, коли старі ідеологічні й психологічні стереотипи змінюються на нову систему цінностей, значно зростає роль особистості викладача, як основного провідника значущої для суспільства інформації, головного чинника виховного процесу, зростає вагомість його позиції в суспільстві, оскільки через діяльність педагога та його вплив формується громадянин, зміцнюється інтелектуальний та духовний потенціал нації. Ідеальний образ сучасного викладача вищої школи бере свій початок в уявленнях сучасної філософії про вчителя життя, який характеризується як яскрава, самобутня, творча, не позбавлена харизматичності особистість, здатна відчувати проблеми і суперечності життя і пропустити через свою індивідуальність, через своє життя; особистість, яка передає життєві цінності і зразки професійної поведінки. Однак необхідно зазначити, що сучасний викладач вищої школи відчуває кризу переорієнтації духовних цінностей, власної професійної діяльності у контексті розвитку сучасного суспільства. Отже, основним стрижнем професіонала-педагога є висока педагогічна культура, що дозволяє особистості самоактуалізуватися та самореалізуватися в житті, знайти особистісні змісти в освіті. І чим більшою мірою викладачеві притаманна професійно-педагогічна культура, тим повнішою буде його самореалізація. Правильним буде і обернене твердження – чим повнішою є самореалізація викладача, тим більшою мірою сформована в нього професійна педагогічна культура. Визначальну роль у процесі пізнання, що здійснюється крізь призму соціальної взаємодії, відіграє сумісна співпраця викладача та студента. Співпраця реалізується на основі виконання певних навчально-виховних завдань. Рівень їх виконання залежить від сприймання студентами їх життєвої

необхідності. Викладач є посередником, "медіатором" між студентами та навчальним матеріалом, засвоєння цього матеріалу відбувається безпосередньо у процесі навчання, тому викладач повинен бути готовим до виконання ролі порадики, помічника, консультанта, партнера. Успішному виконанню таких завдань сприяє наявність таких якостей як схильність до лідерства, готовність прийти на допомогу, доброта, вміння активізувати почуття відповідальності. Викладач вищої школи вирішує різноманітні педагогічні завдання, що є відображенням специфіки його професійної діяльності. Тому його професійна культура складається з декількох самостійних видів діяльності. І.Ф.Ісаєв виділяє такі характерні для викладача вищої школи види діяльності – навчально-методичну, науково-дослідну, виховну, суспільно-педагогічну. Викладач має справу з найскладнішим, неоцінним, найдорожчим, що є в житті – з людиною. Від нього, від його вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, місце і роль у житті. Навчальні заняття треба проводити так, щоб викликати у студента жагу наукового пошуку, прагнення самостійно знайти матеріал, поперечатись, а то і не погодитись з думкою викладача. Цим самим у студента буде розвиватись наукове мислення, професійний, творчий підхід до здобування знань, вміння самостійно і вільно користуватись знаннями для вирішення різноманітних завдань.

Дослідницька діяльність як студентів так і викладачів є характерною рисою навчання у вищому технічному закладі освіти. Головним джерелом формування дослідницьких інтересів у студентів є навчальний процес, який повинен ґрунтуватись на творчому підході і проводитись, бажано, педагогом-дослідником. Необхідно зацікавити студента і надати йому можливість самостійно вирішувати дослідницькі задачі, важливо залучати до виступів з повідомленнями, доповідями за результатами розв'язаних творчих, дослідницьких завдань не лише під час захисту курсових робіт чи дипломних проєктів. Навчанням в вищій школі охоплюється значна частина молоді, саме із фахівців з вищою освітою, формуються управлінські кадри всіх рівнів державного будівництва та економіки, виростають вчені, конструктори, винахідники, діячі культури, педагоги, соціальні робітники, медики. Від рівня діяльності педагогів вищої школи, який безумовно визначається особистісними якостями кожного викладача, залежить те, як людство протягом свого історичного розвитку зберігає наукове і технічне знання, моральні і художні цінності, а також виконує найголовнішу свою планетарну місію - формує людину як гуманну особистість, соціалізовану, морально, естетично і фізично виховану, навчену, професійно підготовлену

Література

1. Кремень В.Г. Трансформації особистості в суперечностях епохи // Вища освіта України. – 2010. - №3. – С.15-17.
2. Баклан А.О. Концептуальні положення діяльності педагога //Сучасні проблеми якості освіти: тези доп. регіональної наук.-практ. конф. - Донецьк: ДНУ. - 2007. - С. 242-246.
3. Іщенко Т., Хоменко М. Без права на помилку // Вища школа. – 2010. - № 11. – С. 47-56.
4. Бочкарьова Н. Рольова позиція педагога у навчальному закладі // Вища школа. – 2010. - №12. – С.73-77.
5. Роджерс К.Р., Фрейберг Дж. Свобода учитися. – М.: Смысл, 2002. – 527 с.

УДК 378. 147 (09)

Розумна Т.С. (БДПУ)

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Процес розбудови української держави вимагає докорінної зміни багатьох ланок суспільного життя, серед яких важливе значення посідає система освіти. Відповідно до потреб економічного, політичного, соціального розвитку суспільства змінилися вимоги й до підготовки вчителя. Орієнтація сучасної вищої педагогічної освіти на виховання професіоналів у галузі освіти, здатних усвідомити місце і роль освітніх процесів, поєднувати теоретичну й практичну підготовки, зумовили перегляд і якісне оновлення змісту підготовки майбутніх учителів де важливу роль відіграє саме інтерактивна взаємодія.

На сьогоднішній теоретичні й методичні засади інтерактивної освіти, ефективність її впливу на формування особистості ґрунтовно досліджено у працях І.Авдєєвої, Б.Бадмаєва, С.Кашлева, М.Кларіна, Д.Махоніна, О.Пометун, Л.Пироженко, О.Пехоти, Г.Селевка, С.Сисоєвої, П.Щербаня та інших, а також закордонними спеціалістами Т.Альбергом, Дж.Мідом, К.Роджерсом, Дж.Стюартом, К.Фопелем. *Метою статті* є ретроспективний аналіз проблеми інтерактивної взаємодії та на підставі аналізу різних підходів до визначення сутності феномену «інтерактивна взаємодія» та обґрунтування власної дефініції поняття.

Головна ідея Дж.Міда, засновника теорії інтракціонізму, полягає в тому, що людина опановує свій світ через символічні значення. В становленні соціальної природи людського «Я» вирішальну роль відіграє взаємодія. Становлення «Я» відбувається в ситуаціях взаємодії не тому, що люди є простими реакціями на думку інших, а тому, що в цих ситуаціях формується особистість, в них вона розуміє себе, не лише дивлячись на інших, але діючи разом з ними.

Взаємодія між людьми розглядається як неперервний діалог, під час якого вони спостерігають, розуміють наміри один одного та реагують на них, ставлячи себе на місце іншого. Мова є системою символів та розвинутою формою комунікації. Існує нескінченна кількість знаків або символів, яка може називатися «мовою» [3, с.105]. Мова допомагає розуміти нам один одного, вступати в комунікацію, завдяки однаковим символам мови ми здатні поставити себе на місце іншого.

Взаємодія є також основою становлення самосвідомості. На думку Дж.Міда, «неможливо уявити собі самосвідомість, яка виникла б поза соціальним процесом. Якщо вона сформувалась, ми зможемо уявити собі людину усамітнену до кінця її життя, але ця людина буде компаньйоном для самої себе, буде здатна думати та спілкуватися з собою так, як вона раніше спілкувалась з іншими» [3,с.105]. У розвитку самосвідомості можна виділити дві соціальні фази, на яких людина вчиться орієнтації в загальній соціальній системі та одночасно розуміє свою ідентичність.

Цей процес Дж.Мід пояснює на прикладі гри, яка виступає в двох формах: індивідуальна гра «play» та колективна гра «game» [3, с.105]. У процесі індивідуальної гри дитина постійно змінює свою роль на ролі інших, спонукає їх вступати в діалог, протиставляє їм саму себе. Вона вчиться не лише відчувати роль іншої людини, але й саму себе тому, що її ідентичність підтверджується реакціями на неї з боку інших та її власними реакціями на поведінку оточуючих. Під час

колективної гри дитина засвоює сукупність ролей, які виконували інші, власні дії залежать від дій інших учасників, і вони в свою чергу, впливають на поведінку інших. Тому дитина має навчитися одночасно виконувати декілька ролей, що і трапляється під час прийняття ролі іншого. Дж. Мід підкреслював, що сприйняття ролі іншого дуже важливе для розвитку спільної діяльності (співробітництва), що неможливе без спільного корегування поведінки для досягнення вагомих для всієї групи результатів.

Основні теорії представників інтеракціонізму (Г.Блумер, Г.Келлі та інші) здійснені в руслі соціальної психології, але інтерактивний підхід має великий вплив на педагогічну психологію, що, в свою чергу, відбивається на практиці навчання.

Широке визначення поняття «інтерактивна взаємодія» дає педагогічна психологія. Так, Б.Бадмаев уважає, що «під час інтерактивної взаємодії у процесі навчання педагог спілкується не з кожним учнем окремо та не з усім класом одразу (фронтально), а опосередковано з кожним учнем через навчальну групу та / або засіб навчання. Під час такого спілкування здійснюється не лише процес пізнання, процес особистісного зростання учнів, але й процес взаємодії особистостей, де кожен має право на свою точку зору, може відстоювати свою позицію, грати свою роль. У даному випадку можна говорити про те, що здійснюється не лише «обмін символами», а й «обмін смислами» між учасниками інтерактивної взаємодії» [1, с.53].

У свою чергу Д.Махонін стверджує, що інтерактивна взаємодія сприяє інтелектуальній активності суб'єктів навчання, створенню умов для конкуренції та кооперації їхніх зусиль; крім того, діє такий психологічний феномен, як зараження, і будь-яка думка партнера здатна мимовільно викликати власну реакцію з даного питання [2, с.34].

У своєму дослідженні В.Терещенко під інтерактивною взаємодією розуміє «єдність педагогічного спілкування і педагогічної взаємодії, яка спрямована на об'єднання учнів навколо спільної діяльності навчально-виховного змісту і яка забезпечує її успішне виконання, дозволяючи досягти психолого-педагогічних цінних результатів» [5, с.22]. На думку дослідниці, інтерактивна взаємодія використовує діалогічну взаємодію як засіб, що дозволяє об'єднати учнів навколо виконання спільної діяльності, знайти шлях до взаєморозуміння з учнями.

Білоруський науковець С.Кашлев під інтерактивною взаємодією розуміє підсилену цілеспрямовану діяльність педагога та учнів з організації взаємодії між собою з метою розвитку. В свою чергу, інтерактивні методи він розглядає як засоби підсиленої цілеспрямованої діяльності педагога та учнів з організації взаємодії між собою та міжсуб'єктної взаємодії всіх учасників педагогічного процесу для створення оптимальних умов розвитку [4, с.37].

Інтерактивна взаємодія є процесом сумісної діяльності педагога та учнів, атрибутами якого є: просторова і часова присутність учасників, яка створює можливість особистісного контакту між ними; наявність спільної мети, передбаченого результату діяльності, що відповідає інтересам усіх і сприяє реалізації потреб кожного; планування, контроль, корекцію і координацію дій; поділ єдиного процесу співробітництва, спільної діяльності між учасниками; виникнення міжособистісних відносин. Інтерактивна взаємодія – інтенсивна комунікативна діяльність учасників педагогічного процесу, різноманітність і зміна видів та форм, засобів діяльності.

На думку В.Ягоднікової інтерактивна взаємодія – це взаємодія будь-яких суб'єктів один з одним із використанням доступних їм засобів і методів. При цьому

припускається активна участь в діалозі обох сторін – обмін запитаннями і відповідями, керівництво ходом діалогу, контроль за виконанням прийнятих рішень тощо [2, с.95]. Інтерактивний процес характеризується високою інтенсивністю комунікації, спілкування, обміном діяльністю, зміною та різноманітністю видів діяльності, процесуальністю (зміною станів учасників), цілеспрямованою рефлексією учасників діяльності, взаємодії. В інтерактивній системі навчання стає актуальною вимога постійного зв'язку з життям. Зв'язок між соціальним простором уроку та життям, передусім, здійснює вчитель, оскільки учні у силу свого соціального досвіду, ще не готові до переносу знань, які вони отримують у школі, на позанавчальну сферу і це більш за все помітно саме на уроках гуманітарного циклу, де під час дискусії можна відчутти причетність до чинних подій. На думку Р.Хона, існує п'ять головних вимог до успішного навчання у режимі інтерактивної технології:

1. Позитивний взаємозв'язок – члени групи повинні розуміти, що спільна навчальна діяльність приносить користь кожному.
2. Неопосередкована взаємодія – члени групи повинні знаходитись у тісному контакті один з одним.
3. Індивідуальна відповідальність – кожен учень повинен оволодівати запропонованим матеріалом та нести відповідальність за допомогу іншим, але більш здібні учні не повинні виконувати чужої роботи.
4. Розвиток навичок спільної роботи – учні повинні засвоїти навички міжособистісних відношень, що необхідні для успішної роботи, наприклад, розподіл, планування завдань.
5. Оцінка роботи – під час групової роботи необхідно виділяти спеціальний час для того, щоб група змогла оцінити наскільки успішно вона працює [3, с.117].

У своєму дослідженні під інтерактивною взаємодією ми розуміємо такий тип суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача з студентом, де існує активний ширий інтерес один до одного, до пізнання існуючих у світі проблем, до розуміння сенсу, пошуку істини шляхом спілкування та рефлексії у процесі навчально-пізнавальної діяльності.

Отже, існує багато визначень терміну «інтерактивна взаємодія», але всі науковці погоджуються у тому, що інтерактивна взаємодія є альтернативою традиційної педагогічної взаємодії, в ході якої має місце не лише процес пізнання, процес особистісного зростання студентів, але й процес взаємодії особистостей, де кожен має право висловити свою точку зору, відстоювати свою позицію, грати свою роль. Застосування інтерактивного режиму навчання надає студенту: досвід активного засвоєння навчального змісту в взаємодії з навчальним середовищем; розвиток особистісної рефлексії; опанування новим досвідом взаємодії; розвиток толерантності та творчого мислення; можливість самовдосконалення.

Література

1. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии: учебн.-метод. пособие для препод. и аспирантов вузов / Б.Ц. Бадмаев. – М.: ВЛАДОС, 1999. – 256 с.
2. Інтерактивні вправи та ігри (Серія «Адміністратору школи»). – Харків: Вид. Група «Основа», 2009. – 144 с.
3. Ильин Е.П. Психология общения и межличностных отношений / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2010. – 576 с.
4. Кашлев С.С. Интерактивные методы обучения педагогике / С.С. Кашлев. – Минск.: Вышэйшая школа, 2004. – 117 с.

5. Терещенко В.А. Формування психологічної готовності майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями: дис. ...кандидата психолог. наук:19.00.07 / Терещенко Вікторія Анатоліївна. – К-П., 2008. – 237 с.

УДК 371.132

Серёжникова Р.К. (ДонНТУ)

РЕАЛИЗАЦИЯ СИНЕРГЕТИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Анализ научной и педагогической литературы [2;5;6] позволил сделать вывод, что синергетика – новое междисциплинарное направление, предметом которой являются механизмы самоорганизации. У всех предметов, исследуемых синергетикой, есть общее: все они представляют собой открытые системы, существующие только в нелинейной и неравновесной среде.

Синергетический подход имеет большое философско-методологическое значение. Во-первых, синергетика направляет свое внимание не на существующее, а на возникающее [5]. Ей интересны моменты возникновения из хаоса порядка, она вводит термин «бифуркация» как точку ветвления, когда открывается несколько возможных путей развития. Во-вторых, синергетика принимает за исходные позиции нестабильность, нелинейность самоорганизацию, открытость, аттрактор, хаос, что свидетельствует о ее принципиальном отличии не только от классической картины мира, но и неклассической.

Сказанное позволяет сделать вывод, что применение синергетического подхода в образовании и педагогической деятельности открывает новые перспективы и возможности.

Это требует внесения принципиальных корректировок в организацию действующей системы образования, которая, как отмечают современные исследователи [7], слепо и бездумно копирует все растущую дифференциацию наук, стремясь объять необъятное. Узкая специализация и профессионализация привели к частичному, разорванному знанию, отчужденному от человека.

Основой учебного процесса мы считаем деятельность студента, мобилизацию его интеллектуальных, волевых усилий, эмоциональных переживаний. Преподаватель призван направлять, корректировать эту деятельность. При этом важно, чтобы содержание учебного материала, формы, методы, средства обучения на каждой новой стадии соответствовали реальным и потенциальным возможностям студентов, выступали фактором мотивации обучения. Личность обучающегося и процесс обучения - сложные самоорганизующиеся системы, которые могут существовать только в условиях разнообразия, фрагментарности, случайности, спонтанности и непредсказуемости.

Акцентируя внимание на саморегуляции студента, рассмотрим проективную деятельность как главную, приоритетную, отмечая вслед за учеными, что «в процессе проектной деятельности осуществляется реальный креативный процесс» и «при этом создается новое понимание предмета обучения, новый обучаемый и, наконец, новый педагог» [1, с. 67]. На их формировании следует сосредоточить основное внимание и использовать для этого активные технологии.

Проективную функцию можно рассматривать и в качестве основы управления профессиональной подготовкой студентов. Задача преподавателя в этом случае состоит в том, чтобы найти механизмы управления и соответствующие им учебные средства.

Обратимся к условиям реализации синергетического подхода в конструктивно-проективной деятельности преподавателя вуза.

Понятие «условие» традиционно определяется как причина, обстоятельство, детерминирующее тот или иной процесс [4, с. 29].

Условия мы рассматриваем как обстоятельства, от которых зависит наличие или изменение чего-либо другого, называемого в таком случае обусловленным.

Необходимо отметить, в рамках синергетики складывается собственный предмет исследования – системы открытого типа, ведущим принципом существования которых является самоорганизация, осуществляемая на основе постоянного и активного взаимодействия их с внешней средой. К функциональным характеристикам таких систем относятся: взаимодействие, открытость, динамичность, саморегуляция и самоорганизация. Такими же характеристиками обладают и педагогические системы.

Педагогической системой называется множество взаимосвязанных структурных и функциональных компонентов, подчиненных целям воспитания, образования и обучения подрастающих поколений и взрослых людей (Н. Кузьмина); любое объединение людей, где ставятся педагогические цели и решаются образовательно-воспитательные задачи (Л. Спирин).

В. Беспалко под педагогической системой понимает совокупность взаимосвязанных средств, методов и процессов, необходимых для создания организованного, целенаправленного и преднамеренного педагогического влияния на формирование личности с заданными качествами. Обобщая и систематизируя разрозненные подходы к понятию педагогической системы, он синтезировал педагогическую систему как определенную целостность.

В каждой педагогической системе всегда есть несколько компонентов: цель деятельности, субъект деятельности, объект деятельности, взаимоотношения «субъект-субъект», «субъект-объект», содержание деятельности, способы деятельности, педагогические средства, организационные формы и результат деятельности. Все эти компоненты находятся во взаимосвязи и взаимодействии.

Анализ различных подходов к образовательным процессам показывает, что в любой педагогической системе присутствует содержательный, процессуальный и результативный аспекты.

В содержательном аспекте педагогическая система представляет собой целостный объект, имеющий следующие характеристики: компоненты системы; структура внутренних и внешних взаимосвязей; функциональность; интегративные качества; обобщенность.

Процессуальный аспект связан с текущим функционированием педагогической системы и характеризуется дидактическими, когнитивными, управляющими, контрольно-коррекционными, проектирующими процессами, процессами педагогического взаимодействия, профессионального совершенствования педагога и динамики личностного развития обучающегося.

Рассматривая конструктивно-проективную деятельность как компонент

педагогической системы, мы определили условия, при которых может быть реализован синергетический подход. Такими условиями, по нашему мнению, являются:

1) открытость педагогической системы, которая подразумевает взаимодействие и взаимообмен информацией и «энергией» с окружающей средой;

2) активность педагогической системы, характеризующаяся проявлением инициативы у педагогов, стремлением к самосовершенствованию, самореализации, повышению эффективности педагогического процесса;

3) свобода выбора, заключающейся в способности педагогической системы определять пути развития без осуществления давления, нажимов извне;

4) реальный «энергетический» выход, т.е. реализация выдвигаемых инициатив с доведением результатов до положительных, с получением эмоциональной и др. удовлетворенности от учебной и практической деятельности;

5) изменение отношений в педагогической системе между преподавателем и студентом, которые могут развиваться только в системе диалога и сотрудничества;

6) ориентация педагогической системы на цели саморазвития, развития личности студентов, формирование ценностных ориентаций и др.

Перечисленные условия являются наиболее значимыми для реализации синергетического подхода в педагогической деятельности. Дальнейшее развитие современной высшей школы зависит от роста профессиональной активности, профессионального мастерства преподавателя. Таким образом, становится очевидным, насколько в современных условиях возрастает роль преподавателя в образовательном процессе.

В этой связи А. Бочкарев [2] подчеркивает, что одним из условий реализации синергетического подхода является создание соответствующей среды, способствующей становлению творческой личности. К примеру, синергетическую среду автор определяет как «совокупность материальных, духовных факторов и средств в открытой педагогической системе, в которой при взаимодействии обучающихся и обучаемых на основе динамической иерархичности и наблюдаемости возникает усиление познавательных воздействий, согласование темпов и уровней развития обучаемых, становление творческой личности, сочетающей рациональные и иррациональные компоненты мышления, имеющей целостное мировоззрение и познающей природу без отторжения на фундаментальном уровне». По мнению А. Бочкарева, основными компонентами синергетической среды являются информационно-методические, эргономические, экономические и правовые компоненты, которые, взаимодействуя, дают положительный педагогический результат, образование творческой личности с синергетическим стилем мышления.

Под синергетическим стилем мышления он предлагает понимать «многосторонне, нелинейное, открытое мышление, совокупность и гармоничное сочетание понятийного и образного мышления, связующим, (синхронизирующим) фактором которого является алгоритм реальности».

К основным педагогическим, дидактическим и психологическим условиям, способствующим формированию синергетического стиля мышления автор [2, с. 21] относит:

- согласованное во времени изучение отдельных дисциплин учебного плана;

- обеспечение преемственности в развитии понятий;
- единство интериоризации общенаучных понятий, наполнение их разумным содержанием с использованием герменевтики;
- осуществление единого подхода к раскрытию одинаковых классов понятий.

Аналогичной точки зрения придерживаются Т. Назарова и В. Шаповаленко [3, с. 4], считающие, что одним из главных условий приобщения к идеям синергетики и возможности использования синергетических принципов в педагогической практике является «преодоление линейного мышления». Обладание вероятностным мышлением, по их мнению, является большим преимуществом. Авторы считают, что, вероятностный подход - единственно возможный способ осмысления хаотических систем, когда законы природы необходимо формулировать в терминах эволюции распределений вероятности, а не в терминах индивидуальных траекторий. В данном контексте вероятность мыслится не как порождение нашего незнания, а как неизбежное выражение хаоса. Все системы, допускающие вероятностное описание, считаются хаотическими. Образовательные системы, связанные с передачей информации, усвоением нового, творчеством, относятся к нелинейным. Одним из признаков нелинейного мышления исследователи считают осознание значения выбора в динамике развития систем и действия, направленные на создание условий свободы его осуществления на всех уровнях образования, особенно на уровне обучающегося.

Как известно, педагогическая деятельность многофункциональна. Обращаясь к воспитательной функции педагога, Н. Таланчук [7, с. 237] показал, что «эффект воспитания достигается не воздействием, а синергетизмом воспитательного взаимодействия». Причем автор выделил и условия реализации синергетического подхода в воспитательной деятельности преподавателя:

- психологический синергетизм личности, т.е. психологическая готовность личности к восприятию воспитательного воздействия, к принятию его;
- способность личности решать поставленные задачи, что зависит от её знаний, убеждений, привычек и т.д., то есть от реального опыта;
- синергетическое контактное взаимодействие педагога и обучающегося, основанное на взаимопонимании, взаимном доверии, согласии и сотрудничестве субъектов педагогического процесса.

Каждое из названных условий в отдельности является необходимым для достижения воспитательного эффекта. Они существуют и проявляются как единое синергетическое целое. Синергетизм воспитательного взаимодействия проявляется в следующем: психологическая готовность является базисом для проявления способности в решении любой задачи и для контакта педагога и обучающегося. В свою очередь синергетический контакт есть условие для проявления психологической готовности личности, а также для её способности к тем или иным действиям. Источником и движущей силой развития личности является и её собственный синергетизм, и синергетизм взаимодействия с педагогом, когда все объективные начала взаимно сообразуются, гармонизируются и, позитивно соединяясь, образуют синергетическую систему.

По мнению Е. Власовой, В. Извозчикова, Р. Серёжниковой одним из условий реализации синергетического подхода является изменение содержания учебных дисциплин различных блоков учебной программы, а также методов, форм и средств обучения. Авторы считают, что их следует сделать: активными, способствующими быстрому и результативному достижению основной цели - формированию профессионально грамотного, интеллектуального специалиста, способного к самоорганизации и самоопределению с учетом потребностей и тенденций развития общества; адаптированными к профессиональной ориентации обучаемых.

С точки зрения теории самоорганизации, проблема методов обучения состоит в том, что нельзя навязывать опыт преподавателя, главное – помочь обучающимся использовать этот опыт.

В заключение перечислим условия, при которых может быть реализовано непрерывное управление учебным процессом при синергетическом подходе: в рамках учебного процесса должна быть организована специфическая обучающая среда, исключающая формирование антагонистических установок, появляющихся за счет функционального несоответствия отдельных элементов обучающей среды поставленным целям и основанная на психологии сотрудничества, исключающей редукцию управляющего треугольника; внешнее управление должно обеспечивать формирование у обучаемых установок на достижение общей цели с учетом всей многогранности этой задачи; эти установки должны быть устойчивы в пределах тех временных интервалов, в течение которых внешнее управление будет прерываться и заменяться внутренним; основной и осознанной задачей для обучаемых должно стать получение, закрепление и развитие навыков самоорганизации, поскольку в противном случае непрерывность управления не обеспечивается; так как определенный процент обучаемых не только не владеет методами самоорганизации, но и не представляет их сути, обучающая среда должна сформировать у них интерес к познанию данных методов, научить их использованию и показать пути их совершенствования [4, с.27-28].

Последнее условие является иерархически высшим, т.е. на начальном этапе становления учебного процесса со вновь набранным контингентом обучаемых задача развития у них стремления к самоорганизации должна быть для преподавательского состава главной, т.к. только с помощью ее решения можно достигнуть конечной цели.

Итак, для реализации принципов синергетики в образовании необходима новая образовательная технология, которая бы решила триединую задачу: воспитание творческой личности, её адаптацию к изменяющимся условиям жизни, предоставление возможностей для дальнейшего саморазвития.

Литература.

1. Бордовский Г.А., Горлицкая С.И., Извозчиков В.А. Теоретические предпосылки использования метода проектов для формирования инфоноосферы учащихся и становление педагогики креативной ориентации // Информационные технологии в системе непрерывного педагогического образования (Проблемы методологии и теории): Моногр. – СПб.: Образование, 1996.
2. Бочкарев А.И. Проектирование синергетической среды в образовании: Автореф. д-ра пед. наук. – М., 2000. – 52 с.
3. Назарова Т.С., Шаповаленко В.С. Парадигма нелинейности как основа синергетического подхода в обучении // Стандарты и мониторинг в образовании. –

2003. – №1. – с. 3-10.

4. Непомнящий А.В., Захаревич В.Г. Самоорганизация, самоконтроль и саморегуляция в учебном процессе. – Таганрог: ТРГИ, 1989. - 82с.

5. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой: Пер. с англ. Общ. ред. В. И. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича и Ю. В. Сачкова. – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.

6. Рузавин Г.И. Синергетика и системный подход // Философские науки. – 1985. – №5. – с. 48-55.

7. Серёжникова Р.К. Педагогическая синергетика как основа деятельности преподавателя высшей школы //Збірник наукових праць Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів "Педагогічний альманах". Випуск 7. – Херсон: РІПО, 2010. – с. 236-240.

УДК 378.016:81'243:008

Ульянова О. М.Бердянський державний педагогічний університет

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка проблеми. Інтеграція до європейської спільноти, приєднання вітчизняної системи вищої освіти до Болонської декларації, орієнтація на загальноєвропейські рекомендації та вимоги з професійної підготовки спеціалістів передбачають реформування вищої школи, модернізацію педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Розвиток і функціонування освіти зумовлюються чинниками, умовами та принципами існування суспільства, в тому числі й принципом культури відповідності, що передбачає навчання у контексті культур, уважне вивчення цінностей своєї та іншомовної культур як необхідності формування професійних фахівців. Тому інтеграція культури визначається провідним принципом реформування сучасної освіти.

У національній доктрині освіти України у XXI столітті підкреслюється необхідність виховання людини демократичного світогляду, яка дотримується громадянських прав і свобод, з повагою ставиться до традицій культури представників інших країн.

За цих обставин метою реформи вищої освіти є досягнення якісного рівня професійної підготовки фахівця, здатного до роботи у полікультурному просторі.

Одним з компонентів професійної компетентності майбутніх учителів є полікультурний. Учитель повинен одночасно усвідомлювати себе носієм національних цінностей. За своєю природою – це новий погляд на світ, його проблеми, можливі шляхи їх вирішення, боротьба за виживання людства, збереження довкілля, шлях до миру й благоденства. Необхідність формування в майбутніх учителів полікультурного компонента професійної компетентності пов'язана з тим, що на початку XXI століття все більш нагальною постає проблема мирного співіснування й продуктивного співробітництва людей різних націй, віросповідань, прибічників різноманітних стилів життя, представників різних культур. Тенденції розвитку світового співтовариства свідчать про те, що у глобальному масштабі

єдиним шляхом до прогресу людства є інтеграція на рівні виробництва, споживання, формування національної самосвідомості, розвитку міжкультурних зв'язків.

Але сучасний рівень вищої освіти студентів ще не має достатнього потенціалу для вирішення даної проблеми. Недостатній рівень сформованості полікультурної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової педагогічної підготовки має значний негативний вплив на ефективність освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Складові процесу професійної підготовки вчителів досліджувалися О. Бондарєвською, В. Кан-Каліком, В. Краєвським, З. Равкіним, О. Щербаковою, П. Щербанем. Особливості формування педагогічної культури розглядалися В. Гриньовою, О. Барабанщиківим, Н. Криловою та ін.

Питанню педагогічної діяльності присвячені праці Ш. Амонашвілі, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, І. Прокопенка.

У педагогічній науці питання полікультурної компетентності вивчали Р. Агадулін, Н. Лебедева, Г. Поштарьова та Л. Перетяга.

Питанню полікультурної освіти свою увагу приділили А. Сущенко, О. Гуренко, Н. Якса, Я. Полякова, Е. Бондарєвська, Т. Іванова, Н. Крилова та ін.

Проблемам реформування системи вищої освіти присвячені публікації В.Г. Кременя, В.П. Андрущенко, В.М. Гриньової та С.У. Гончаренко.

Метою нашого дослідження є розглянути поняття “полікультурної компетентності” та дослідити важливість її формування у процесі фахової педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. У базових освітніх документах (законах “Про вищу освіту”, “Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті”, Державній програмі Вчитель та ін.) зазначено, що вища освіта – найважливіший соціально-державний інститут, що виконує функцію підготовки молодого покоління до розв'язання у майбутньому професійних завдань у певній сфері діяльності та передбачає досить високий рівень сформованості у випускників різних умінь і навичок.

На сучасному етапі система вищої полікультурної педагогічної освіти відіграє все більшу роль у житті суспільства. Одним із важливих її завдань є усвідомлення культурного різноманіття, толерантного відношення до представників інших світоглядів та здатності до правильної поведінки відповідно до конкретних культурних умов.

Сьогодні визначення поняття ключових компетентностей стосується не тільки питань змісту освіти, воно зачіпає всю соціальну сферу суспільства, яке передбачає формування у студентів певних навичок для життя та діяльності. Саме компетентності розв'язують життєво важливі проблеми, оскільки дозволяють оперувати здобутими у школі знаннями, надають можливість застосовувати їх упродовж всього життя.

Процес формування полікультурної компетентності у студентів вищих педагогічних навчальних закладів передбачає їхню підготовку до життєдіяльності у полікультурному суспільстві та формування у них готовності до здійснення навчально-виховного процесу з опорою на ідеї полікультурної освіти.

Перед тим, як ми визначимо поняття “полікультурна компетентність”, необхідно пояснити термін “компетентність”.

Л. Перетяга дає визначення полікультурної компетентності як «складне багатокomпонентне особистісне утворення, результат полікультурної освіти і ґрунтується на засадах теоретичних знань та об'єктивних уявлень про етнокультурне різноманіття світу, що реалізуються через уміння, навички і моделі поведінки, які забезпечують взаємодію з представниками різних народів і культур на основі толерантного ставлення до них, а також у процесі набуття досвіду міжкультурної взаємодії, що у свою чергу сприяє ефективній міжетнічній взаємодії в сучасному полікультурному середовищі» [3, 18].

Ю. Бульгін [2, 15] зазначає, що компетентність – складна інтегрована якість особистості, що сприяє готовності здійснювати деяку діяльність.

І. Бахова [1, 10] вважає, що компетентність включає в себе окрім професійних знань і вмінь, низку інших компонентів, які постають у ролі якостей особистості, що є абсолютно необхідним сьогодні будь-якому спеціалісту. Це, перш за все, такі якості особистості, як здатність приймати самостійні рішення, творчий підхід до професійної діяльності, уміння постійно навчатися й оновлювати свої знання. В умовах розширення міжкультурних зв'язків набувають особливого значення такі якості особистості, як взаєморозуміння, терпимість та повага до культури представників інших національностей.

Крім того, як зазначає О. Щукін, «формування полікультурної компетентності є безперервним процесом, визначальним чинником якого є освіта» [7, 139].

Важливість сформованості полікультурної компетентності у майбутніх вчителів пояснюється тим, що вони повинні вміти виховувати поважне ставлення до національних цінностей, історії та культури України, демократичний світогляд, толерантне відношення до представників інших культур, знайомити їх з особливостями побуту, звичаїв та традицій народів світу.

Результатом сформованості полікультурної компетентності є здатність допомогти учням усвідомити, що в світі існує безліч цінностей, що деякі з цих цінностей відрізняються від їх власних, що будь-які цінності, укорінені в традиціях того або іншого народу і є для нього закономірним наслідком його досвіду та історії розвитку.

Висновки. Підводячи підсумки, зазначимо, що основними завданнями полікультурної освіти є формування уявлень про різноманіття культур і їх взаємозв'язку, сприяння усвідомлення ними значимості культурного плюралізму для самореалізації, розвиток умінь і навичок взаємодії носіїв різних культур на основі толерантності і взаєморозуміння. Тому великого значення останнього часу набуває питання формування полікультурної компетентності, а саме об'єктивних уявлень про етнокультурне різноманіття світу, що реалізуються через уміння, навички і моделі поведінки, які забезпечують взаємодію з представниками різних народів і культур на основі толерантного ставлення до них, а також у процесі набуття досвіду міжкультурної взаємодії, що у свою чергу сприяє ефективній міжетнічній взаємодії в сучасному полікультурному середовищі. Тому, так важливо формувати її у майбутніх учителів.

Анотація. У статті розглядається поняття полікультурної компетентності та досліджується важливість її формування у майбутніх вчителів в процесі фахової педагогічної підготовки.

Ключові слова: полікультурна освіта, полікультурна компетентність, професійна підготовка.

Анотация. В статье рассматривается понятие поликультурной компетентности и исследуется важность ее формирования у будущих учителей в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова. Поликультурное образование, поликультурная компетентность, профессиональная подготовка.

Summary. Article deals with definition of multicultural education and its importance for teachers.

Key words: multicultural education, multicultural competence, professional training.

Література:

1. Бахова І.С. Формування міжкультурної компетентності студентів-лінгвістів / І.С. Бахова. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. - №7(170).-2009.- С.20
2. Бульгин Ю.Е. Организация социального управления (основные понятия и категории): словарь-справочник. / Ю.Е. Бульгин. - М.: Наука, 1999.
3. Перетяга Л.Є. Дидактичні умови формування полікультурної компетентності молодших школярів. автореф. дис. ... канд. пед.наук: 13.00.09 / Перетяга Людмила Євгенівна; Харк. нац.пед. ун-т ім. Г.К. Сковороди.- Х., 2008.- 23с.
4. Петрова О.Г. Компетентностный подход в профессиональной подготовке учителей начальных классов. / О.Г. Петрова // Среднее образование. - №12.- 2008.
5. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий / Г.К. Селевко. – М.: Народное образование, 2006.- Т.2. – 815с.
6. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. – СПб.: питев, 2002. – 272с.
7. Щукин А.Н. обучение иностранным языкам: Теория и практика: Учебное пособие для преподавателей и студентов / А.Н. Щукин.- М.: Филоматис, 2004. – С. 139-140.

УДК 124.5:37

Хромова О.І. (ДонІЗТ)

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЦІННІСНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

В сучасному глобалізованому світі, ознакою якого стали надзвичайна динаміка всіх соціальних процесів, небачене прискорення темпів соціальних змін та стрімкий розвиток інформаційних технологій, завдання, що стоять перед людьми,

стають все більш складними. В цих умовах більшість розвинених країн світу і країн пострадянського простору в цілому, та освітні установи цих країн зокрема, вимушені переглянути свої підходи в галузі надання високоякісної освіти різко збільшеній кількості бажаючих. Сьогодні, на нашу думку, питання про забезпечення високого рівня освіти набуло глобального характеру. Тобто уряди багатьох країн світу підійшли до усвідомлення того, що освіта відіграє таку ж важливу роль у питаннях конкурентоспроможності їх національних економік, як і багато інших показників, внаслідок чого питання про якість освіти стрімко перетворилося в одне з найважливіших питань порядку денного світових лідерів і держав, які не хочуть залишитися на задвірках цивілізації. Можна сміливо стверджувати, що в наш час проблема якісної вищої освіти стає в один ряд із самими актуальними глобальними викликами сучасності.

В силу вищевказаних причин, поряд із численними реформами освітньої галузі, насамперед, в контексті Болонського процесу, в останні два десятиліття відбувається також поступове становлення нової міждисциплінарної галузі знання – філософії освіти. Виникнення філософії освіти як наукового напрямку само по собі вказує на неефективність тих підходів до навчання та виховання молоді, що існували раніше. Зараз існує кілька підходів до визначення статусу філософії освіти. Ми виходимо з того, що філософія освіти – це самостійна область філософських досліджень, що має своїм предметом освіту як таку. Змістова трактовка освіти як предмета даної галузі філософії передбачає розуміння освіти як цінності, як процесу, як системи і як результату. На нашу думку, в сучасній філософії освіти виникає нагальна потреба в застосуванні аксіологічного, ціннісного підходу до аналізу процесів, що відбуваються в освітній сфері. Далі спробуємо навести аргументи на підтримку вищевказаної тези.

Головна мета освіти нового тисячоліття – це оволодіння людиною системою культурних цінностей суспільства. Із цієї мети вже випливають конкретні моральні, правові, наукові, господарські та інші завдання. Сучасна епоха характеризується процесом становлення та розвитку нової гуманістичної парадигми в філософії та теорії освіти. Особлива увага сучасного суспільства до проблем гуманістичної освіти пов'язана, перш за все, з еволюцією філософських поглядів, завдяки якій в центр наукової картини світу виходить людина. А для людини саме цінності виконують роль перспективних життєвих стратегічних цілей та головних мотивів життєдіяльності. Сене самого терміну «цінність» вказує на особливе значення тих чи інших об'єктів, явищ дійсності та подій для людини й суспільства. Аксіологія ж як філософське вчення про цінності, ставить питання про зв'язки цінностей між собою, а також про їх зв'язки з природою, культурою, суспільством та особою.

Нажаль, як аргументовано доводив С. Лесков, в середині ХХ століття культ «високих технологій», що був побудований на точному знанні фізики і пов'язаний із закінченням війни, сприяв інтенсивному розвитку фізики, хімії, транспорту, енергетики, космічної галузі, галузі охорони здоров'я, сільського господарства. Однак цей культ став черговим міфом кількох десятиліть. Високі технології перетворилися в еквівалент прогресу, розвиток технологій і прогрес стали тотожними поняттями [1]. Але, як і будь-який міф, він став самооманою та призвів людство у глухий кут. Технології почали створюватися вже заради технологій, і тоді виникло закономірне питання: а яка ж тоді роль людини та людського суспільства?

Як писав М.Вебер, всі процеси, що пов'язані з особистісними проявами людини в суспільстві, можна вважати осмисленими лише з урахуванням системи цінностей, тобто з урахуваннями позитивних або негативних характеристик об'єктів та процесів навколишнього світу. І це, на наш погляд, безпосередньо стосується і процесів освіти та виховання.

Вітчизняна педагогіка ХХ століття базувалася на ідеї послідовного накопичення знань та ряді інших ідей, що сьогодні втратили своє значення, тому і піддалися гострій критиці. Вже в останні десятиліття ХХ ст. наша вітчизняна культура збагатилася ідеями діалогу, співробітництва, спільних дій, необхідності розуміння чужої точки зору, поваги до особистості. Завдання переорієнтації сучасної педагогіки на людину та її розвиток, відродження гуманістичної традиції були поставлені самим життям. Вирішення цих завдань потребує насамперед розробки гуманістичної філософії освіти, яка могла б виступати в якості методології педагогіки.

Як відомо, наукове пізнання, і педагогічне пізнання в цьому плані не є виключенням, здійснюється не тільки із-за любові до істини, але й з метою задоволення потреб суспільства. В цьому зв'язку зміст оціночно-цільового та дієвого аспектів життєдіяльності людини визначається спрямованістю особи на осмислення, визнання, актуалізацію та створення матеріальних та духовних цінностей, що складають духовну культуру людства. А роль механізму зв'язку між практичним та пізнавальним підходами виконує аксіологічний, або ціннісний підхід, який виступає своєрідним «містком» між теорією та практикою. Адже цей підхід дозволяє, з одного боку, досліджувати явища з точки зору закладених в них можливостей задоволення потреб людей, а з іншого – вирішувати завдання гуманізації суспільства.

Взагалі, за нашим переконанням, сьогодні як ніколи одним з головних покликань сучасної освіти є створення у підростаючих поколіннях фундаментальних начал тих цінностей, які є вічними та традиційно виступають в ролі основних стимулів людської життєдіяльності. Але суперечливі реформи в сфері освіти в останній час призвели до того, що сучасна освіта в душі постнекласичних традицій апелює вже не тільки до відносності знання, але й до відносності цінностей. В багатьох професійних сферах вимагається, щоб в залежності від ситуації професіонал був готовий вчинити різним способом. Можливо, така «тренінгова» освіта і робить людину більш креативною (що ще є великим питанням) та професійно компетентною, пристосованою до надзвичайно швидких змін соціальної реальності. Разом з цим, вона не дає студентам стабільних орієнтирів в їх майбутній поведінці та діяльності. А визнання відсутності стабільності в професійній діяльності, на нашу думку, неодмінно виявляється пов'язаним із визнанням відсутності орієнтирів в моралі. Це, в свою чергу призводить до дегуманізації суспільства.

На відміну від минулого, сучасна освіта поступово орієнтує студентів та учнів не на відтворення цінностей, а на вироблення своїх власних критеріїв. З одного боку, це повинно розвивати самостійне мислення особи, виключати її майбутній конформізм, сприяти розвитку її інтелектуального потенціалу. З іншого – зараз це відбувається вже не тільки в рамках, що схвалені та допустимі суспільством, сама орієнтація освіти на готовність до постійних змін провокує на вихід поза ці рамки. Тим самим ідея спадковості ціннісних складових культури між поколінням ставиться під сумнів. Цей факт, на нашу думку, не є позитивною тенденцією, оскільки все це

поступово призводить до втрати сенсів, найважливіших життєвих орієнтирів, наближає людину до ситуації «буття в абсурді».

На протигагу цьому, застосування ціннісного підходу в філософії освіти в нашу суперечливу епоху може сприяти становленню у молоді, майбутніх фахівців ціннісного мислення, що забезпечує розуміння цінності всього світу та кожної людини в ньому, дозволяє із наявної багатоманітності цінностей самостійно обрати ті, що дійсно необхідні для розвитку сутнісних сил особи та для створення екологічної та моральної гармонії в світі. Адже сьогодні вже стало очевидним, що саме від змісту та характеру спрямованості особи залежить вирішення соціальних та економічних проблем, безпека самої людини та навіть існування всього людства.

Таким чином, можна зробити висновок, що аксіологічний підхід є органічно присутнім гуманістичній парадигмі педагогіки, до якої сьогодні вже звернулася вітчизняна система освіти, оскільки в її рамках людина розглядається як найвища цінність суспільства та самоціль суспільного розвитку. Тому аксіологія як філософське вчення про цінності може розглядатися як основа нової філософії освіти і відповідно нової методології сучасної педагогіки.

Література.

1. Лесков С. Смена караула в алюминиевом дворце //Известия. – 1999. – 25 сентября.

УДК 004.94:621.314.21

Чернишев В.І., Мартищенко О.Ю. (КП ДонНТУ)

ЗАСТОСУВАННЯ 3D МОДЕЛЮВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Робота присвячена створенню 3D моделі трифазного силового трансформатора для ознайомлення студентів та молодих спеціалістів з конструкцією трансформатора.

Постановка проблеми. Конструктори й технологи усього світу давно дійшли висновку, що для підвищення ефективності їх роботи слід від двомірної графіки переходити до тривимірного твердотілого моделювання. Головна перевага 3D моделювання – набагато більша наочність, оскільки якісно створена модель візуально не відрізняється від натурального об'єкту.

Аналіз досліджень та публікацій. Слід зазначити, що при дуже широкому розповсюдженні 3D моделювання в світі, в останні часи і в Україні також, знайти потрібну модель безкоштовно стає майже неможливо. В Інтернеті є багато каталогів, де можна обрати потрібний 3D витвір, але за користування ним доведеться віддати певну кількість грошей. В друкованій літературі, наприклад в [1] є просторові зображення трансформаторів, але вони не дають можливості ознайомитись з його конструкцією з різних боків та складовими одиницями.

Постановка задачі. Результатом вивчення курсу «Електричні машини» є проектування та розрахунок власного силового трифазного трансформатора за заданими умовами, а також виконання креслення трансформатора у трьох виглядах. Але двовимірне креслення не дає студенту можливості побачити реальний трансформатор. Отже, була поставлена задача: за результатами розрахунку трансформатора спроектувати 3D модель, максимально наближену до реального.

Основна частина. Кожне сучасне потужне виробництво – місце втілення в життя останніх наукових та технічних відкриттів. Кожне таке виробництво має в своєму арсеналі багато одиниць передової техніки, новітнього обладнання, для якісного обслуговування яких треба все більше кваліфікованих спеціалістів. При влаштуванні випускника на таке місце роботи впливає така закономірність – чим краще йому пояснили основи його майбутньої професії в навчальному закладі, тим менше часу на це витратить його керівник на виробництві. Тому постає питання покращення підготовки студентів. На погляд авторів, рішення цього питання полягає в зарученні мультимедійних засобів навчання. Одна з їх головних переваг - висока наглядність.

Серед великої кількості сучасних прикладних програм для роботи з графікою на ринку СНД поважне місце посідає середовище Компас від компанії АСКОН, яке є аналогом таких проектів як Solid Works та Autocad. Але інтерфейс програми є більш зрозумілим, оскільки вона формувалася для вітчизняного користувача. Слід додати, що в останні часи функціональність Компаса нічим не відрізняється від наведених вище програм. Розглянемо приклад створення моделі трансформатора в середовищі Компас 3D.

Трансформатор – статичний електромагнітний пристрій для зміни значень напруги та сили струму змінного струму. Сучасні трансформатори можуть налічувати більше 200 складових. Це складна електрична машина, яка до того ж має велику кількість видів, що відрізняються по кількості фаз, способу охолодження, матеріалу обмоток, призначенню та ін. Випускник-електромеханік, який приходить на виробництво, має знати те обладнання, з яким йому потрібно працювати. Вочевидь, що при всьому бажанні неможливо зібрати весь спектр видів трансформаторів в одному начальному закладі. Створення моделей допомагає вирішити цю проблему. По-перше, створені моделі є тривимірними, тобто можна їх розглядати з різних боків, ознайомитись із окремими частинами, при якісному виконанні модель буде точно передавати форму і пропорції реального об'єкта. По-друге, модель займає декілька мегабайт на носії, в той час як реальний трансформатор може займати цілу залу. По-третє, створення моделі не вимагає такої трудоемності.

Модель, яку було створено є 3D відображенням трифазного трансформатору ТМ 630/20. Вона складається із окремих частин, що дозволяє включати чи виключати ту або іншу, і таким чином якомога повніше ознайомитись із конструкцією машини. Це дозволяє наочно показати студентам та молодим спеціалістам процес демонтажу трансформатора для ремонту, який за [2] проводиться у такій послідовності:

- демонтаж розширювального баку;
- демонтаж кришки, не пов'язаної механічно із активною частиною;
- демонтаж активної частини за бандажі та переміщення в місце для ремонту;
- розшировка ярма та демонтаж обмоток зі стрижнів.

Процес монтажу після ремонту проводиться у зворотній послідовності.

На рисунку 1 зображено отриману модель трансформатора з різних ракурсів, а також деякі складові частини.

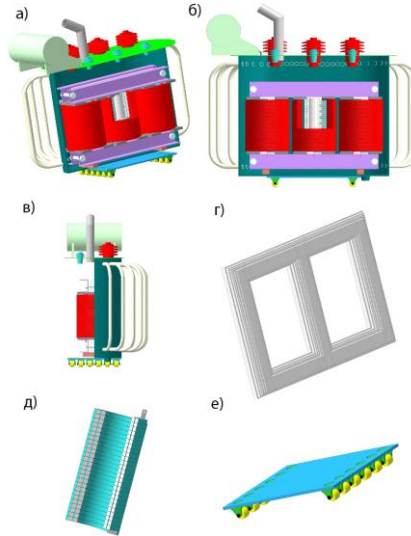

Рисунок 1 – Отримані 3D моделі
а-просторове зображення трансформатора, б-головний вид,
в-вид збоку, г-магнітопровод, д-обмотка НН, е-підставка для пересування

Висновки. Поява систем тривимірного геометричного моделювання призвела до розробки нових підходів при підготовці сучасного інженеру. Проведення тренінгу з 3D моделлю дозволить пояснити студенту той же самий матеріал за значно коротший період часу, спеціалісту ж він дозволить проводити ремонтні роботи більш кваліфіковано.

Джерела інформації:

1. Тихомиров П.М. – Расчет силовых трансформаторов, «Энергия» 1972.
2. Брускин Д.Э., Захарович А.Е., Хвостов В.С. Электрические машины. М., 1979.

УДК 347.998.85

Юсипук Ю. О. (КіДонНТУ)

РОЛЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У сучасному світі освіта – складне й багатоманітне суспільне явище, сфера передавання, засвоєння й перероблення знань і соціального досвіду. Згідно чинного законодавства України, під вищою освітою розуміють «...рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації»[1].

Проблема ролі вищої освіти є практично питанням визначення її місця в життєдіяльності суспільства, передусім зумовлене соціальними потребами, які вища освіта задовольняє, та соціальними функціями, які вона виконує.

Раніше вона виконувала вузькопрагматичні завдання в різних галузях практичної життєдіяльності і професійної підготовки молоді до самостійного життя, вирішувала питання модернізації промисловості, створення ефективної системи управління. Сьогодні відбувається процес перетворення вищої освіти в глобальний фактор розвитку людства, в один із важливих чинників розвитку цивілізації.

З огляду на її служіння людям і суспільству, основна мета освіти полягає в тому, щоб засобами різних форм і методів навчання і виховання підготувати студентів до активної участі в соціальному житті; створити умови для розвитку особистості, здатної не тільки практично оцінювати ситуацію і адаптуватися до соціальних змін, а й оригінально мислити, генералізувати і реалізувати ідеї, продукувати власні, намічати шляхи позитивних перетворень, проявляти ініціативу і творчість. Стабільне функціонування держави, її безпека, незалежність і добробут народу залежать від того, наскільки якісно вища освіта виконує свої функції [2].

Вища технічна освіта є продуктом суспільної практики, являє собою спеціально організовану систему діяльності, мета якої полягає в тому, щоб забезпечити успішне вирішення комплексу соціально важливих завдань підготовки висококваліфікованих спеціалістів, здатних жити і працювати в суспільстві, продукувати матеріальні та духовні цінності, реалізовувати власний психологічний та духовний потенціал, активно взаємодіяти в різних умовах повсякденного життя й професійної діяльності. Вища технічна освіта, як різновид суспільної практики, організує свою діяльність у той спосіб, який відповідає визначеним вимогам, інтересам, потребам і який спрямовується на їх реалізацію в конкретних умовах. Звідси набувають актуальності питання, що пов'язані з основними функціями вищої технічної освіти та умовами оптимізації її виховної діяльності.

Громадянське виховання студентської молоді є складним процесом, у якому важливе значення мають внутрішні й зовнішні, змістові і процесуальні, загальні і конкретні, соціальні й психологічні вияви. Саме тому вища технічна освіта покликана адекватно реагувати на особливості громадянського виховання студентів, урахувувати його закономірності, пропонувати на практиці освітньо-виховні технології, які б забезпечували системний характер даного процесу. Це виявляється можливим, якщо актуалізувати функції вищої технічної освіти у громадянському вихованні студентської молоді.

Основними функціями вищої освіти в системі формування громадянських якостей студентської молоді є аксіологічна, психологічна, комунікативна, пізнавальна, організаційна та креативна функції [3].

Однією з функцій вищої технічної освіти в громадянському вихованні студентів є аксіологічна функція. Її сутність полягає у привнесенні в процес громадянського виховання молоді світоглядних, політичних, правових, моральних, естетичних, художніх цінностей, які б розкривали сутність і зміст громадянськості особистості, значення її громадянських позицій, поглядів, переконань у повсякденному житті та професійній діяльності. Як зазначають вчені, духовні цінності являють собою витвори людського розуму, духу і творчої діяльності. Вони зафіксовані у реальних здобутках і продуктах науки, літератури, мистецтва, моралі, архітектури, культури тощо.

Викладачі вищої технічної школи у процесі навчально-виховної роботи покликані акцентувати увагу студентів на питаннях громадянського змісту, залучати їх до глибокого сприймання й осмислення того, що може визначати ціннісне ставлення особистості до навколишнього середовища, людей та їх професійної діяльності. Звернення до громадянських цінностей у процесі технічної освіти має важливе значення для формування у студентів правильних соціальних та життєвих орієнтирів, визначення власної громадянської позиції, спроможної регулювати поведінку та діяльність у певних життєвих ситуаціях. Наголошуючи на необхідності формування системи громадянських цінностей особистості, вчені зазначають, що «утвердження цінностей, які вже віджили свій вік або завершують його, дуже негативно впливає не тільки на сутність особистості, адекватність її історичному часу, а й, безумовно, на життєвий шлях людини і характер суспільства в цілому. Формування неадекватних часові цінностей стримуює людину, викривляє її життєвий шлях і суттєво знижує, а то й взагалі перекреслює самореалізацію»[3].

Студентська молодь знаходиться у ситуаціях життєвого вибору, прийняття конкретних рішень, визначення власних поглядів та переконань відносно цінностей громадянського життя, суспільних відносин тощо. Адже в умовах лібералізації суспільних та економічних відносин в Україні з'явилася багатопартійна система, виникли різні за своїм змістом економічні моделі, форми власності, заявили про себе часом протилежні та відмінні за ідеологічною, культурологічною сутністю погляди на такі поняття, як духовність, культура, громадянськість, мораль та інше. Аналізуючи складну соціально-культурну та економічну ситуацію, яка утворилася у перехідний період розвитку українського суспільства, учені із занепокоєнням констатують зміни, що відбулися в системі традиційних соціокультурних та громадянських цінностей, таких, як моральність, духовність, порядність. У суспільному і, зокрема, студентському середовищі з'явилися процеси, що мають руйнівний характер, не сприяють зміцненню та збагаченню громадянських позицій, відповідального ставлення до цінностей українського суспільства, зорієнтованого на демократичні, правові, цивілізовані форми і способи організації життя, праці, навчання та творчості тощо. При цьому наголошується, що негативний вплив на формування громадянськості студентів здійснюють такі вияви суспільного життя, як невизначеність основних підвалин державності, неусталеність ідеологічних і політичних орієнтирів, зниження рівня життя широких верств населення, соціальна незахищеність, невпевненість людей у завтрашньому дні, поява незвичних форм господарювання, вади в приватизації, безробіття, інфляція, духовне і моральне зuboжіння народу, відчуження від політичного життя, неконтрольованість засобів масової інформації. Споживча мораль, відчуття всюдозволеності, прагнення наживи, правове свавілля, корумпованість влади позбавляють молодь моральної проблематики, залишаючи їй вільний вибір антисоціального способу життя, характеризує негативні процеси в морально-етичній сфері, що складає основу громадянськості [3].

Сутність і значення аксіологічної функції вищої технічної освіти полягає в тому, щоб шляхом залучення студентської молоді до високих надбань культури українського народу посилити роль громадянських цінностей. Це дає можливість зміцнити у кожного студента почуття приналежності до єдиної громадянської та суспільно-політичної спільності, збагатити уявлення про людину як громадянина демократичної й правової держави, піднести на рівні індивідуальної свідомості

авторитет українського суспільства та його прагнення досягати високих морально-політичних і соціально-економічних засад, сформувати у молоді патріотичні почуття, прагнення та ідеали. Завдяки реалізації аксіологічної функції вища технічна освіта може суттєво покращити ставлення студентів до громадянських, морально-правових, соціокультурних цінностей, виробити такі інтегративні духовно-моральні якості, які б дозволяли їм активно освоювати громадянський досвід минулого і сьогодення, спиратися на здобуті знання громадянського змісту у повсякденному житті та професійно орієнтованій діяльності. Аксіологічна функція вищої технічної освіти не реалізується сама по собі. У її забезпеченні важливу роль відіграють викладачі, працівники вищої школи, які в умовах навчально-виховного процесу можуть певним чином вирішувати питання громадянського виховання студентів.

Значення вищої школи переважно пов'язують з її можливостями давати студентам певний обсяг спеціальних знань професійної спрямованості і, водночас, недооцінюють її роль у формуванні гармонійної особистості громадянина, про що засвідчують приклади формального ставлення до питань громадянського виховання у процесі навчальних занять та пізнавальної роботи. Усвідомлення важливості аксіологічної функції вищої технічної освіти у забезпеченні громадянського виховання студентів дозволяє здійснювати педагогічні дії, пов'язані з актуалізацією у процесі навчання і виховання соціокультурного досвіду, широким залученням духовних цінностей до професійної підготовки, розкриттям їх багатоаспектного змісту, який би охоплював світоглядні, політичні, правові, моральні, художні та естетичні питання.

Серед функцій вищої технічної освіти в громадянському вихованні студентської молоді слід виділити психологічну функцію. Її сутність і значення полягає в тому, щоб громадянські цінності, відображені у формі суспільно-політичних програм, правових норм, моральних принципів, художньо-мистецьких творів та естетичних концепцій були освоєні і закріплені на рівні конкретної особистості, стали її власним духовно-моральним надбанням.

Не менш суттєвою для громадянського виховання студентів є комунікативна функція вищої технічної освіти. Її сутність полягає в тому, щоб забезпечити взаємозв'язок між викладачами і студентами з метою обміну почуттями, думками, поглядами, світоглядними та ціннісними позиціями з питань громадянського життя, суспільно-політичних, правових, моральних та естетичних відносин в українському суспільстві.

Комунікативна функція символізує кроки, які покликані робити викладачі з метою забезпечення навчально-виховного діалогу зі студентами, під час обговорення, осмислення, практичного вирішення питань громадянського змісту й спрямованості. Спілкування є умовою порозуміння, постановки питань та отримання необхідної відповіді. Саме тому перед вищою технічною освітою постає важливе завдання, а саме – забезпечити відкрите спілкування та взаємодію зі студентами задля того, щоб складні і, часом, неоднозначні питання громадянського життя отримували діалектичне осмислення з урахуванням поглядів та позицій, які набули актуального характеру. Особливість громадянського виховання у вищій школі полягає в тому, що воно має забезпечити розвиток комплексу громадянських рис та якостей студентів. Тобто, необхідно виховати людину з певним типом соціально зумовленої поведінки, яка характеризується набором прав і обов'язків, поважає і дотримується норм і правил

співжиття, прийнятих у даному суспільстві, традицій своїх співвітчизників» [3]. Комунікативна функція вищої технічної школи передбачає створення умов для обміну думками, поглядами, висловлювання власних позицій та міркувань, а також дотримання під час спілкування відповідного такту, стилю й образу поведінки, які б не перешкождали встановленню діалогічних відносин, а навпаки – зміцнювали у молодіжній аудиторії бажання спільно шукати і знаходити відповіді на гострі питання політичного, економічного, культурологічного змісту, оцінювати власні дії та поведінку інших людей з погляду їх відповідності прийнятим в українському суспільстві норм і цінностей громадянських відносин.

У громадянському вихованні студентів важливого значення набуває пізнавальна функція вищої технічної освіти. Вона полягає в тому, щоб забезпечувати студентів необхідними знаннями, розвивати їх навчальні здібності, уміння і навички, задовольняти пізнавальні інтереси та потреби, створювати умови для отримання актуальної інформації з питань сучасної політики, права, етики, культурології, психології та ін. Інформація являє собою нові відомості про навколишній світ, одержувані в результаті взаємодії з ним, а також дані про щось, які розглядаються в аспекті передачі їх у часі й просторі [3]. Отримання необхідної і своєчасної інформації дозволяє студентам знаходитися в центрі суспільно-політичних, економічних, правових подій, правильно оцінювати явища, що хвилюють широку громадськість, викликають суспільний резонанс. Пізнавальна функція вищої технічної освіти актуалізується в сучасних умовах у зв'язку з тим, що «розвиток людства набирає все більш динамічного характеру. Про це свідчить аналіз будь-якої сфери суспільного життя. Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. А це означає, що при звичній, традиційній освіті навчити людину на все життя неможливо не тільки в гарній школі, а й у найкращому університеті. Тому що здобуті у навчальному закладі знання не будуть обов'язково актуальними в житті, і навпаки – обов'язково з'являться нові знання, без засвоєння яких фахівець не буде ефективним та й взагалі людина не зможе бути сучасною часу нових знань, тобто втратить конкурентоспроможність» [2].

Серед функцій вищої професійної освіти в громадянському вихованні студентів заслугоує уваги організаційна функція. Її сутність полягає в організації різних видів та напрямів діяльності студентів, пов'язаної з використанням, збереженням і примноженням громадянських цінностей у повсякденному житті, навчанні, праці, дозвіллі. Відомо, що у навчально-виховному процесі студенти набувають певні знання, збагачують свої поняття та уявлення про цінності громадянського суспільства, визначаються у своїх поглядах, світоглядних орієнтаціях та ідеалах суспільно-політичного, морально-правового, культурологічного змісту. Водночас, у їх життєдіяльності актуального характеру набувають питання, пов'язані з прийняттям самостійних рішень, визначенням свого ставлення до певних ситуацій, що мають місце в суспільно-політичному житті, морально-правових відносинах, практиці використання широкого спектру громадянських цінностей, прав та свобод. У зв'язку з цим перед вищою технічною освітою постають завдання щодо організації відповідної підготовки студентської молоді, закріплення в її життєвому та професійному досвіді умінь і навичок практичного характеру, оволодінні способами й методами вирішення ситуацій, які мають місце в громадянському суспільстві і які вимагають свого правильного вирішення.

Серед основних функцій вищої технічної освіти у громадянському вихованні студентів слід виділити креативну функцію. Вона пов'язана із залученням студентів до науково-дослідної, пошукової, культуро-творчої діяльності, спрямованої на збереження, розвиток, збагачення цінностей громадянського суспільства, зокрема, здобутків у галузі вітчизняної науки та культури.

Вища освіта (у всій широті та неоднозначності цього поняття) все частіше називається локомотивом усіх суспільних змін новітнього часу. Більше того, їй «може бути повідомлено нову властивість - випереджувальний характер, що передхоплює еволюцію суспільства» [4]. Довгостроковий прогресивний розвиток суспільства бачиться лише у зв'язку із розвитком вищої освіти, підвищенням її якості та ролі, адже інформація та знання, якими володіє людина, є джерелом зростання національного добробуту. Вищий навчальний заклад сьогодні можна вважати центром освітньої «піраміди» з погляду принципу безперервності освіти впродовж життя.

Бібліографічний список:

1. Курко М. Н. Роль вищої освіти в умовах становлення правової держави / М. Н. Курко// Форум права. – 2010. – № 2. – С. 224–230 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10kmncpd.pdf>.
2. <http://dsto.dp.ua/?cat=18>, Роль і стан вищої освіти в сучасну епоху/ Финансовый менеджмент. – 2008. – №11.
3. В. Г. Бутенко. Роль вищої технічної освіти у формуванні громадянських цінностей майбутніх фахівців/ Педагогічні видання / е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку» / Журнальні випуски / Випуск №2 [2010].
4. Кісіль М.В. Якісна вища освіта в системі загальнолюдських цінностей//Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Формування національних і загальнолюдських цінностей в українському суспільстві»: Збірник статей / За заг. ред. канд. філол. наук, доц. О. С Черемської. - Х.: ФОП Лібуркіна Л. М., 2006. - С.39 - 44.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИМ ДИСЦИПЛІНАМ

УДК 378.013:002

Белова Ю.Ю.(БДПУ)

ДО ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ДИСЦИПЛІН МАШИНОЗНАВЧОГО ЦИКЛУ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НЕІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Нові соціально-економічні умови та інтереси сучасного виробництва обумовлюють нові вимоги до підготовки кваліфікованих фахівців, здатних ефективно використовувати на практиці досягнення науки і техніки, брати активну участь у технологічному оновленні виробничих процесів. Сьогодні значно розширюється обсяг знань, якими повинні володіти випускники навчальних закладів і в той же час скорочується термін підготовки фахівців з кваліфікацією широкого профілю, зорієнтованого на виконання конкретних видів діяльності в галузі інженерних технологій [2].

З огляду на це постає проблема оновлення змісту освіти та пошуку ефективних шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців, розробки державних стандартів професійно-технічної та вищої інженерно-педагогічної освіти з конкретних спеціальностей.

Розвиток системи професійної підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей (тобто викладачів технологій, інженерів-педагогів, майстрів виробничого навчання) повинен бути спрямований на формування цілісної системи інтегрованих знань, вмінь та навичок, умінь застосовувати отримані знання для вирішення конкретних виробничих завдань, швидко опановувати нове обладнання, технології та техніку тощо.

Професійна підготовка майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей – це процес навчання студентів у системі учбових занять з дисциплін професійно-орієнтованого циклу, до яких належать й ряд дисциплін машинознавчого напрямку, а саме технологія конструкційних матеріалів; різання матеріалів, верстати та інструменти; теорія механізмів машин; опір матеріалів; технічна механіка; деталі машин; основи стандартизації та керування якістю тощо.

Результатом цієї професійної підготовки стає рівень розвитку особистості майбутнього викладача, сформованість педагогічної культури та оволодіння операційно-професійними сторонами діяльності педагога-викладача технічних дисциплін [1].

Якісне удосконалення процесу підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей у системі професійно-педагогічної підготовки вимагає нового наукового підходу до її організації та змісту. Основна ідея цього підходу полягає у інтеграції навчального матеріалу, ущільненні його змісту та встановленні необхідних певних залежностей у внутрішньо-предметних та міжпредметних зв'язках [2].

Проблема інтеграції знань була розглянута багатьма дослідниками-педагогами, а саме В.Аберганом, А.Беляєвою, М.Берулавою, Л.Васіною,

С.Вороніною, Т.Вострецовою, О.Дубіною, Ю.Жидецьким, М.Іванчуком, О.Кайдагоровою, І.Козловською, К.Колесіною, Д.Коломієць, М.Костюченком, Т.Кристочуком, М.Лазаревим, А.Нікуліною, О.Марущаком, В.Панфіловою, В.Сидоренком, В.Фоменком, Н.Чапаєвим, В.Чистіковою, П.Юцявичене, Т.Якимовичем та інші.

Перехід до професійної підготовки, що базується на інтегративно-комплексному підході дозволить вирішити існуючі зараз протиріччя у підготовці майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей. Це дозволить перебудувати систему професійно-педагогічної підготовки фахівців за принципами інтеграції навчання.

Процес інтеграції уявляє собою поєднання у єдине ціле раніше відокремлених часток та елементів системи на підставі їх взаємозалежності та взаємодоповнення [6]. Інтеграція виступає складним міждисциплінарним науковим поняттям, яке застосовується у багатьох гуманітарних науках: філософії, соціології, педагогіці, психології та ін. Проблеми інтеграції в педагогіці розглядаються у різних аспектах у працях багатьох дослідників. Так, у працях В.Краєвського, А.Петровського розглядаються питання інтеграції педагогіки з іншими науками. Г.Глейзер, В. Ледньов розкривають сутність інтеграції у змісті освіти. Праці Л.Новікової та В.Караковського присвячені проблемі інтеграції виховних впливів на особистість. Інтеграція у організації навчального процесу розкрита в процесі С.Гапеєнкова та Г.Федорця.

Вище зазначеними вченими визначені такі методологічні основи інтеграції у педагогіці як: філософська концепція про ведучі ролі діяльності у розвитку особистості; положення про системний та цілісний підхід до педагогічних явищ; психологічні теорії про взаємозв'язок процесів навчання та розвитку [4].

Спираючись на визначені методологічні положення, вчені сьогодення виокремлюють ряд понять: процес інтеграції; принцип інтеграції;- інтегративні процеси;- інтегративний підхід.

Під інтеграцією у педагогічному процесі науковці розуміють одну із сторін процесу розвитку, що пов'язана з поєднанням у єдине ціле раніше розподілених частин. Цей процес може відбуватися як у межах вже існуючої системи, так і у межах нової.

Сутність процесу інтеграції – це якісне перетворення у середині кожного елемента, який належить системі.

Принцип інтеграції передбачає взаємозв'язок усіх компонентів навчального процесу, усіх елементів системи, зв'язок між системами. Принцип інтеграції виступає ведучим під час визначення мети навчання, його змісту, форм та методів.

В основі інтегративного підходу базується реалізація принципу інтеграції будь-якому компоненті педагогічного процесу.

Інтегративний підхід забезпечує цілісність та системність педагогічного процесу.

Інтегративні процеси виступають процесами якісного перетворення окремих елементів системи або всієї системи в цілому.

Багато досліджень у вітчизняній та закордонній педагогічній науці посилаються на вище визначені положення під час розробки конкретних шляхів вдосконалення процесу навчання [5, 10].

На наш погляд, можна сформулювати три основних принципи, які визначають інтегративну організацію навчання, а саме:

- принцип єдності інтеграції та диференціації;
- антропоцентричний характер інтеграції;
- культуроспівобразність інтеграції навчання.

Під інтеграцією ми розуміємо процес формування цілісного утворення, що визначається через діалектичну єдність протилежного йому процесу – з диференціацією. Тобто, інтеграція – це процес формування цілісності із безлічі задалегідь подроблених компонентів різних видів.

У контексті нашого дослідження можна припустити, що інтеграція складових професійної підготовки фахівців, у відповідності з наведеним визначенням, може бути визначена як процес формування цілісної машинознавчої підготовки, у результаті якої її складові взаємоперетинаються та утворюють цілісний процес фахової підготовки студентів неінженерних спеціальностей.

Очевидно, що необхідною умовою для процесу інтеграції є визначення підстави для об'єднання. При цьому у якості системоутворюючих факторів можуть виступати ідеї, поняття, предмети, явища, які здатні об'єднати у цілісну єдність компоненти системи, стимулювати прояв, зберігати певну ступінь свободи цих компонентів, забезпечувати саморегуляцію нової системи та її саморозвиток.

У якості засобу, який би забезпечував досягнення позитивних змін у процесі підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей, на нашу думку, може виступати інтеграція дисциплін машинознавчого циклу.

Проведений нами аналіз розробленості проблеми інтегративного підходу до навчання майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей виявив недостатню теоретичну і методичну обґрунтованість у педагогічній науці тих положень, які стосуються створення методичних систем вивчення дисциплін машинознавчого циклу на основі інтеграції знань з урахуванням освітньо-професійної програми та освітньо-кваліфікаційних характеристик. Існуючі дидактичні підходи до побудови структурних елементів системи навчання базуються на основі інтеграції знань. Це може дозволити у майбутньому розробити загальну модель методичної системи вивчення дисциплін машинознавчого циклу студентами неінженерних спеціальностей засобами предметно-орієнтованого підходу.

Науково обґрунтована розробка зазначеної методичної системи можлива за умов врахування всіх її структурних елементів, а саме: цілей, змісту, методів, форм та засобів навчання.

Для визначення об'єктивних наукових критеріїв виявлення інтегративних зв'язків необхідно відштовхуватися від двох показників: кількісного та якісного [2]. Під кількісним ми розуміємо обсяг знань, вмінь та навичок, що відносяться до вивчення кожної дисципліни машинознавчого циклу, під якісним – які саме знання, вміння та навички з кожної дисципліни циклу мають бути використані у першу чергу.

Методологічний підхід до використання теоретичної складової професійної підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей обумовлюється відповідністю змісту цієї складової до критерію науковості. А це вимагає істинного відображення об'єктивної дійсності, суті явищ, закономірностей, точного визначення та використання основних понять та категорій, організації роботи для оптимального повідомлення та сприйняття зазначеного змісту.

З метою удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей постає дуже важлива задача – теоретично обґрунтувати та розробити:

- методичну систему вивчення дисциплін машинознавчого циклу засобами предметно-орієнтованого підходу, який інтегрує зміст інженерних дисциплін та поріднені дисципліни професійно-орієнтованого циклу по кожній окремій якості того чи іншого технологічного явища;

- структурну модель змісту предметно-орієнтованого підходу інтеграції дисциплін машинознавчого циклу, який складається з інструкційно-технологічної, довідкової та контрольної складових. З метою формування цілісної системи теоретичних та практичних знань, вмій та навичок ця модель має бути побудована на основі мікроструктурного аналізу професійної діяльності майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей;

- метод формування інтегрованого змісту, який ґрунтується на використанні математичних моделей структури предметно-орієнтованого підходу;

- методику комплексного навчання на основі предметно-орієнтованого підходу, яка забезпечує навчання і репродуктивному, і непродуктивному рівнях з одночасною інтеграцією складових предметно-орієнтованого підходу з урахуванням вивчення окремої якості будь-якого технологічного явища;

- дидактичні засоби інтеграції дисциплін машинознавчого циклу на основі предметно-орієнтованого підходу, які відповідають структурі формування професійних знань, вмій та навичок майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей. Ці дидактичні засоби також мають забезпечувати можливість керування пізнавальної діяльності студентів по кожній темі.

Зміст теоретичної складової визначається через співвідношення змісту машинознавства, як дисципліни та галузю, де застосовуватимуться накопичені студентом знання під час їх вузівської підготовки. Сама дисципліна машинознавство та галузь, машинознавство не є ідентичними. Саме ці відмінності знаходять відображення у обсязі наукової інформації, що надається студентові, у розподілі, структуруванні та систематизації навчального матеріалу.

На підставі вище зазначеного можна стверджувати, що зміст теоретичної складової професійної підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей може бути визначено за ступенем його значущості, а саме:

- теоретичний навчальний матеріал, про який майбутній фахівець може бути лише проінформований;

- теоретичний навчальний матеріал, який майбутній фахівець неінженерної спеціальності має знати та пам'ятати;

- теоретичний навчальний матеріал, який студент має засвоїти та усвідомити для використання і застосування на практиці [9].

Наведене групування теоретичної складової навчального матеріалу професійної підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей утворює досить складну і до кінця не вирішену проблему, розв'язання якої дозволило б у значній мірі поліпшити якість підготовки майбутніх фахівців.

Треба визнати, що реальна машинознавча підготовка досить далека від досконалої та не здатна у повній мірі вирішити ті навчально-тренувальні завдання, що перед нею висуваються.

Через недоліки організації проведення та недосконалість методичного забезпечення машинознавча підготовка зводиться до формального рішення інжирних розрахунків, конструкторських задач, копіювання методів проектних та перевірочних розрахунків, написання курсових проектів та виконання розрахунково-графічних завдань без обов'язкового практичного осмислення. Саме ці недоліки машинознавчої підготовки віддзеркалюють слабкі сторони системи професійної підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей.

Очевидно, що машинознавча підготовка є об'єктивним, системоутворюючим фактором усіх граней професійної підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей. Із цього можна зробити висновок про те, що для організації професійної підготовки майбутнього фахівця треба відштовхуватися не тільки від теорії до практики, як це відбувається у традиційній системі навчання, але й від практики до теорії. В цілому це означає, що лише через підхід інтеграції дисциплін машинознавчого циклу інженерна підготовка стане системоутворюючим фактором підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності.

Елементи інтеграції теоретичної та практичної складових машинознавчої підготовки можна знайти у існуючій практиці професійного навчання майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей. Однак, ефективність використання інтеграції дисциплін машинознавчого циклу може бути збільшена, якщо прийняти деякі дії, що будуть спрямовані на інтеграцію цих двох складових підготовки, а саме:

1) Необхідна особлива організація проведення навчальних дисциплін машинознавчого циклу, яка б враховувала особливості професійної діяльності майбутнього фахівця, його спеціалізацію, інтеграцію теоретичної і практичної складових змісту професійної підготовки.

2) Необхідне використання такої системи проведення аудиторних занять, яка б, з одного боку, дозволила проводити чітку межу між теоретичною і практичною підготовкою, з другого боку, допомагала б їм проникати одна в іншу для підвищення осмислення студентами навчального матеріалу в процесі надбання професійних навичок на практичних та лабораторних заняттях.

3) Необхідна організація самостійної та індивідуальної роботи студентів, яка була б спрямована у більшій мірі на розвиток та закріплення практичних навичок та вмінь.

4) Необхідна організація студентської науково-дослідної роботи, яка була б пов'язана з майбутньою професійною діяльністю, враховувала б спеціалізацію майбутнього фахівця неінженерної спеціальності та базувалася б на інтегративному підході.

На наш погляд, наведені заходи сприятимуть підвищенню ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей у педагогічному вузі.

З вище викладеного можна зробити висновок, що недоліком сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей є диспаритет її теоретичної та практичної складових. Саме у ліквідації цього недоліку полягає вирішення проблеми підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців неінженерних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. М., 1990. – 208 с.
2. Божко Н.В. Методика виробничого навчання майбутніх кравців у ПТНЗ засобами інтегрованих мікромодулів. Автореферат дис...канд.пед.наук., Харків.- 2010.- 20с.
3. Образование: Традиции и инновации в условиях современных перемен: сборник. – М., 1997.
4. Пузанкова Е.Н., Бочкова Н.В. Современная педагогическая интеграция, ее характеристика.
5. Реформа и развитие высшего образования. Программный документ ЮНЕСКО. Париж, 1995.- с.13.
6. Словарь иностранных слов.- М., 1955.-С.276.
7. Федорец Г.Ф. Проблемы интеграции в теории и практике обучения. – Л., 1990.
8. Федорец Г.Ф. Межпредметные связи в преподавании дисциплин психолого-педагогического цикла//Совершенствование педагогической подготовки будущих учителей физического воспитания: Межвуз. сб. тр., Пермь, 1989, с. 40-58.
9. Шабалина О.Л. Интеграция теоретической и практической составляющих общепедагогической подготовки учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования, Москва, 2005, с.-24-28.

УДК 378.1

Браташ О.О. (КП ДонНТУ)

УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»

Основне завдання вищої освіти полягає у формуванні творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Вирішення цього завдання навряд чи можливе тільки шляхом передачі знань в готовому вигляді від викладача до студента. Необхідно перевести студента з пасивного споживача знань в активного їх творця, що вміє сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат і довести його правильність. Реформа вищої освіти, що відбувається в даний час пов'язана за своєю суттю з переходом від парадигми навчання до парадигми освіти. У цьому плані слід визнати, що самостійна

робота студентів (СРС) є не просто важливою формою освітнього процесу, а повинна стати його основою.

Це передбачає орієнтацію на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей студентів, перехід від поточного до індивідуалізованого навчання з урахуванням потреб і можливостей особистості. Мова йде не просто про збільшення кількості годин на самостійну роботу. Посилення ролі самостійної роботи студентів означає принциповий перегляд організації навчально-виховного процесу у ВНЗ, який має будуватися так, щоб розвивати вміння вчитися, формувати у студента здатності до саморозвитку, творчого застосування отриманих знань, способів адаптації до професійної діяльності у сучасному світі.

Під час навчання у вузі особливої актуальності набуває самостійна робота студентів при вивченні професійних дисциплін. Даний вид роботи призначений не тільки для оволодіння певною дисципліною, але й для формування навичок самостійної роботи у науковій, професійній діяльності, вміння приймати на себе відповідальність, самостійно вирішити проблему, знаходити конструктивні рішення, вихід із кризової ситуації і т.д.

Для ефективності самостійної роботи студента необхідно не тільки раціональне співвідношення аудиторної та самостійної роботи, їх методична організація, але й забезпечення необхідного супроводу цієї роботи – відповідні навчально-методичні матеріали.

Осмислення знань – основа самостійної праці студента. Однак не можна недооцінювати і все те, що сприяє цьому процесу, в тому числі слухання, конспектування лекцій, першоджерел, читання книг і т.д. Слухаючи, читаючи, записуючи, студент призводить отриману інформацію в систему: відбирає головне, аналізує, синтезує, засвоює. Результати навчальної діяльності залежать від рівня самостійної роботи студента, який визначається особистою підготовленістю до цієї праці, бажанням займатися самостійно і можливостями реалізації цього бажання.

У системі вузівської підготовки організація самостійної навчальної праці підпорядковується певним закономірностям, головними з яких є:

- психолого-педагогічна обґрунтованість цієї праці, що передбачає внутрішнє прагнення, морально-вольову готовність і бажання студента виконувати її самостійно, без зовнішніх спонукань;

- виховує характер цієї праці, що полягає у формуванні у студента наукового світогляду, якостей соціально активної, діяльної, сучасної особистості;

- взаємозв'язок самостійної навчальної праці з навчально-виховним процесом, єдність знань і діяльності як головного засобу пізнання.

Закономірності самостійної навчальної праці реалізуються в конкретних принципах цієї діяльності.

Під принципами розуміються вихідні положення, що визначають зміст і характер самостійної навчальної праці студентів, кінцеві цілі якої, як відомо, полягають у тому, щоб отримати систему знань в обсязі програми вузівської підготовки фахівця, сформувані науковий світогляд, придбати якості соціально активної та творчої особистості.

До принципів самостійної навчальної діяльності належать: принцип науковості, принцип наочності, принцип систематичності, послідовності в самостійній роботі, принцип зв'язку теорії з практикою, принцип свідомості і активності, принцип

індивідуалізації стилю самостійного навчальної праці, принцип доступності та посиленості самостійної роботи, принцип обліку трудомісткості навчальних дисциплін і оптимального планування самостійної роботи, принцип міцності засвоєння знань.

Принципи, які сьогодні стають провідними і висуваються на перший план:

Принцип свідомості і активності самостійного навчального праці виключає механічне заучування матеріалу, орієнтує студентів на глибоке розуміння і осмислення його змісту, на вільне володіння набутими знаннями. Активність – це, перш за все, прояв живого інтересу до того, що вивчає студент, творчу участь його в роботі з осмислення набутих знань. Активність і свідомість засвоєння неможливі без високого рівня творчого мислення, проблемно-дослідницького підходу до здобування знань.

Принцип індивідуалізації стилю самостійної навчальної праці студента передбачає опору на власні властивості особистості (особливості сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, а також темперамент, характер, здібності). Реалізація цього принципу дозволяє майбутньому фахівцю порівнювати плановану самостійну навчальну роботу з можливостями її виконання, більш раціонально і повно використовувати особистий час. Цей принцип тісно пов'язаний з іншим – урахуванням об'єктивної складності навчальних дисциплін і оптимального планування студентом пізнавально-практичної діяльності. Оптимальне планування самостійної роботи – важлива і необхідна задача, вирішення якої дозволить підвищити культуру навчальної праці студента.

Перераховані принципи можуть змінюватися і варіюватися в залежності від загальних завдань підготовки фахівця, специфіки академічної дисципліни, змісту самостійної роботи та інших показників. Знання цих принципів, вмиле їх використання студентами в навчально-пізнавальній діяльності сприяють оволодінню системою знань і формуванню якостей сучасного фахівця.

Самостійна робота студентів з вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» включає такі види робіт:

- вивчення матеріалу, викладеного на лекції;
- вивчення матеріалу, винесеного на лабораторно-практичні заняття;
- вивчення матеріалу, винесеного на самостійне вивчення;
- підготовка та написання індивідуальних робіт.

Студенти денної форми навчання вивчають дисципліну «Безпека життєдіяльності» на лекціях, практичних заняттях і самостійно. Основним видом занять студентів заочної форми навчання є самостійна робота.

Одним з видів самостійної практичної роботи, на якій, шляхом проведення експериментів відбувається поглиблення і закріплення теоретичних знань студентів на користь їх професійної підготовки, є практичні заняття.

Дані роботи мають цілі: поглибити і закріпити знання теоретичного курсу, придбати навички у науковому експериментуванні, аналізі результату експериментів і складанні звітів по них, практично ознайомитися з вимірювальною апаратурою та обладнанням, придбати первинні навички організації, планування та проведення наукових дослідницьких робіт.

Роботи сприяють розвитку активної пізнавальної діяльності студентів, залучення їх до творчості і самостійності у вирішенні наукових і практичних завдань вимог безпеки життєдіяльності. Зміст лабораторних і практичних робіт з дисципліни

«Безпека життєдіяльності» тісно пов'язується з цілями підготовки конкретних фахівців.

Успіх лабораторних і практичних робіт залежить від багатьох складових: від теоретичної, практичної та методичної підготовки викладача, його організаторської роботи з підготовки даних занять, стану лабораторної бази кафедри та методичного забезпечення. Форми організації перерахованих занять залежать, перш за все, від числа учнів, змісту та обсягу програмного матеріалу, числа практичних або лабораторних робіт, а також від місткості лабораторних приміщень та наявності приладів. Таким чином, методична функція викладача на перерахованих заняттях полягає, перш за все, в тому, щоб привчити студента наполегливо виконувати етапи вирішення завдань, здійснювати методичне зіставлення різних способів вирішення однієї і тієї ж задачі, коментувати її наукову та методичну цінність, привчити його до акуратності.

Предмет «Безпека життєдіяльності» (БЖД) – універсальний навчальний курс, що включає в себе елементи курсів «Цивільна оборона», «Охорона праці», «Охорона навколишнього середовища», заснований на останніх досягненнях природничих наук. Він призначений для узагальнення методів безпечного ведення виробничих процесів в різних областях людської діяльності, наукового дослідження, створення екологічно чистих технологій, оптимальної поведінки в умовах надзвичайних ситуацій.

Завдання курсу – вивчення теоретичних основ БЖД, необхідних для функціонування людини в умовах виробництва, живої та неживої природи та надзвичайних ситуацій, а також для придбання деяких практичних навичок.

У результаті вивчення дисципліни «Безпеки життєдіяльності» студент

Повинен знати:

- теоретичні основи БЖД в системі «людина-середовище»;
- правові, нормативно-технічні та організаційні основи БЖД;
- анатомию - фізіологічні наслідки впливу на людину травмуючих, шкідливих та вражаючих факторів;
- ідентифікацію травмуючих, шкідливих і вражаючих факторів надзвичайних ситуацій;
- засоби та методи підвищення безпеки, екологічності та стійкості технічних засобів і технологічних процесів;
- методи дослідження стійкості функціонування виробничих об'єктів і технічних систем у НС;
- методи прогнозування та розробки моделей наслідків НС.

Повинен вміти:

- проводити контроль параметрів оточуючого середовища і їх відповідність нормативним вимогам;
- ефективно застосовувати засоби захисту від негативних впливів;
- розробляти заходи щодо підвищення безпеки і екологічності виробничої діяльності;
- планувати і здійснювати заходи щодо підвищення стійкості виробничих систем та об'єктів;
- планувати заходи щодо захисту виробничого персоналу і населення в НС і при необхідності брати участь у проведенні рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації наслідків НС.

Свідоме й активне включення студентів у навчальну, в тому числі і самостійну, роботу передбачає наявність культури розумової праці, володіння прийомами самостійної навчальної діяльності, навичками самовиховання і самопідготовки. Сприяти розвитку у студентів цього комплексу якостей – прями́й обов'язок кожного викладача. Таким чином, крім вдосконалення методики викладання, однією з основних цілей організації навчального процесу у вузі є активізація аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів протягом усього навчального року, а пов'язані з цим завдання полягають у раціональному плануванні, організації і контролі самостійної роботи.

Вирішенню поставлених завдань сприяють наступні заходи загального характеру:

- підвищення якості планування та організації самостійної роботи студентів;
- створення умов і стимулів для систематичної самостійної роботи, своєчасного виконання контрольних заходів тощо;
- проведення планомірного, чітко організованого контролю роботи студентів;
- заохочення ініціативи студентів до самостійного виконання завдань підвищеної складності, прагнення брати участь в олімпіадах, конференціях, у підготовці рефератів.

Забезпечення організації самостійної роботи студентів неможливо без якісного методичного супроводу, сучасні підходи до розробки якого вимагають використання останніх досягнень науки. Якість методичних посібників повинна постійно підвищуватися і вдосконалюватися. Основною метою розробки навчально-методичних документів є розширення і доповнення існуючих матеріалів з дисципліни, що вивчається, акцентування уваги учнів на головних питаннях, розвиток навичок самостійної роботи з навчальною та довідковою літературою, критичного осмислення матеріалів різних джерел при економному використанні часу.

Особливим завданням методичного посібника є створення умов студентам, які повільно навчаються. Методичні розробки для самостійної роботи повинні бути орієнтовані на таких студентів, які, як правило, не встигають за темпом викладача на аудиторних заняттях. Необхідність відновлення в пам'яті, повторення і закріплення раніше сприйнятої інформації, формування зв'язку між окремими частинами інформації може бути заплановано автором і реалізовано в тексті, структурованому потрібним чином. У зміст навчально-методичних документів повинен включатися матеріал, який підказує студентам шляхи, засоби і методи раціональної організації самостійної роботи.

Психологи виділяють два типи навчання: безглузде – примусове, безособистісне, що оцінюється ззовні, спрямоване на засвоєння значень і осмислене – вільне і самостійне, що ініціюється самим учнем, спрямоване на засвоєння смислів як елементів особистісного досвіду.

Таким чином, вибираючи з двох типів навчання друге, при розробці методичних посібників для самостійної роботи студентів необхідно планувати і включати у зміст документа контрольні питання. Відповідь на контрольні питання – це можливість самооцінювання, безконфліктної перевірки знань, умінь.

Включення різноманітних тестових завдань в методичні посібники також необхідне. Позитивним моментом тестування є інтерес учнів, простота перевірки, швидкість заповнення, надання студентам швидкого зворотного зв'язку про

правильність виконаних завдань. Тестування не замінює інші форми контролю, воно дозволяє студентам здійснювати самоперевірку, стимулює пізнавальну діяльність.

Необхідність якісного навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, самостійної роботи студентів на різних ступенях навчання безперечна.

Професія викладача зобов'язує його постійно вчитися, вдосконалюватися, рости разом зі своїми учнями.

Література

1. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи / Навчальний посібник / К.: Знання, 2005. – 486 с.
2. Самостоятельная работа студентов как развитие и самоорганизация личности обучаемых / <http://www.pedagogics-book.ru/index.html>

Василенко АІ. (КП ДонНТУ)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРАВА В ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Основним завданням вищих технічних закладів України як і інших вищих навчальних закладів, є здійснення освітньої діяльності певного напрямку, яка забезпечує підготовку фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів і відповідає стандартам вищої освіти, забезпечення наукової та науково-технічної роботи, творчої, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності, забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, в дусі патріотизму і поваги до Конституції України, тобто підготовка висококласних, грамотних, фахівців для економічного зростання Української держави.

В зв'язку з тим, що Україна вибрала європейський шлях розвитку, то для розбудови правової держави та громадського суспільства важливим є формування нового рівня правосвідомості та правової культури населення, провідниками якої завжди були інженери та інші фахівці, які набули освіту у вищих навчальних закладах. У зв'язку з цим набуває нового значення правове виховання та правова освіта студентів. Студенти це потенційні керівники підприємств, установ та організацій, які не можуть працювати без глибоких знань прав, свобод, чинного законодавства, користуватися цими знаннями у практичній діяльності та займатися виховним процесом на цих підприємствах.

Вказані процеси охоплюють практично усі сфери життєдіяльності держави та її органів, але базове значення в них повинна відігравати освіта, у тому числі і вища, яка повинна забезпечувати рівень у рамках Болонського процесу. Організація навчального процесу у вищому навчальному закладі згідно до вимог Болонської конвенції спрямована на підготовку кваліфікованих фахівців, що не розходиться і з концепцією навчального процесу в Україні, конкурентноздатності на ринку праці, компетентної, відповідальної особи. На теперішній час Міністерство освіти, науки, молоді та спорту разом з галузевими міністерствами активно працюють над здійсненням модернізації освіти відповідно до Болонського процесу з тим, що ця

модернізація не погіршувала, а поліпшувала якість освіти, яка на сьогоднішній день не зовсім відповідає нормативним вимогам і не з вини вищих навчальних закладів. Все це зобов'язує все більше аналізувати тенденції та шляхи розвитку європейської та світової освіти та з урахуванням цього вдосконалювати вітчизняний рівень освіти.

В першу чергу розглядається питання про надання автономії університетів, до того ж як визначено в Україні, практично всі Університети мають статус «національних» і повинні підтверджувати такий статус рівнем освіти, самостійністю у виборі напрямів підготовки фахівців, порядком зарахування абітурієнтів, проведення вступних іспитів та інші питання навчально-виховного процесу. У той же час поширення норм Болонського процесу не повинно призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти, оскільки необхідно враховувати і наш менталітет, культурні, наукові надбання наших вчених у галузі освіти. В той же час, інтеграція України в європейську та загально світову систему освіти можлива лише за умови перетворення науково-освітнього комплексу у пріоритетну сферу інтересів держави, згідно до якої освіта буде працювати на економіку України, а не економіку інших країн світу, куди їдуть наші студенти і мають там попит.

Першим проявом реформи освіти та інтегрування до європейської спільноти став наказ МОН України «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента», від 09 липня 2009 року № 642. На підставі цього наказу встановлено перелік нормативних дисциплін гуманітарної та соціальної підготовки для бакалаврів фізико-математичних, природничих та технічних напрямів. Згідно до цього переліку до обов'язкових предметів увійшли п'ять дисциплін як: українська мова, історія України, історія української культури, іноземна мова та філософія, а решта віднесена до вибіркової частини, яку буде пропонувати вищий навчальний заклад. На жаль у список обов'язкових дисциплін не увійшло право, а воно є вибілковими дисциплінами. До видання вищевказаного наказу правознавство як дисципліна вивчалось студентами технічних спеціальностей в обов'язковому порядку, що підвищувало рівень правової освіти майбутнього інженера, а на теперішній час вона вивчається тільки за бажанням студента. У той же час, побудова демократичної, правової держави не можлива без підвищення правової культури та правосвідомості усього населення країни і, в першу чергу молоді, провідником якої є студентська молодь.

У різні часи ціла плеяда видатних вчених – юристів досліджували вплив правової освіти на правосвідомість, визначивши, що коріння правосвідомості криється у повазі людини до самої себе, відчутті власної духовної гідності, здатності до самоконтролю і самоуправління при самостійному встановленні меж допустимої поведінки і взаємоповазі та довірі сторін, що є підставою для приватних і публічних правовідносин.

Правосвідомість у сучасній правовій літературі визначається як правова діяльність у формі правових знань і оціночного ставлення до права, практики його реалізації, соціально-правових установок та ціннісних орієнтацій, які регулюють поведінку людей у суспільстві. Від рівня та якості правової культури здебільше залежить те, якою буде поведінка в суспільстві, а загалом і саме суспільство

Чим же відрізняється правова культура від інших тотожних понять. Правова культура - це система правових знань, навичок, система правових цінностей, які відображають у правовій формі стан свободи людини і громадянина в суспільстві.

Володіючи високою правовою культурою, люди спроможні керувати своїм вчинками в рамках діючого законодавства, що взагалі приведе до зменшення порушень і стимулює розвиток держави у всіх напрямках: економічному, соціальному, політичному.

Але з погляду на розвиток правової культури можна зробити висновок, що в Україні правова свідомість наразі перебуває на стадії формування й потребує цілеспрямованої діяльності з її становлення та ціле направленою розвитку.

В першу чергу зниження правової культури українського суспільства та не обов'язкове вивчення студентами неюридичних спеціальностей юридичних дисциплін або зниження їх кількості та часу викладання може привести до правового нігілізму. Це напрям суспільно-політичної думки, спрямований на девальвацію права і законності, на відверту недооцінку соціальної і особистої цінності права. Дуже багато вчених-юристів, які працюють над вдосконаленням вивчення та розвитку правової культури, вважають право регулятором суспільних відносин. Для зниження впливу правового нігілізму необхідно зокрема, підвищувати правову культуру українського суспільства, у тому випадку і через правову свідомість студентів технічних вузів. Саме випускникам вищих навчальних закладів, які будуть працювати в сфері економіки на керівних посадах будуть зустрічатися задачі пов'язані з вирішенням юридичних питань, так як зростає ступінь прогресивності юридичних норм в суспільстві та ступінь юридичної діяльності разом з розвитком суспільства, що потребує від особи культури знань юридичних норм та порядок їх застосування.

В правовій державі, розвинутій державі необхідно надавати молоді більш правових дисциплін, з тим щоб формувати у них почуття відповідальності, а також вони можуть бути як профілактичні знання з метою зменшення скоєння правопорушень та злочинів молоддю. Крім того, закінчуючи вищий навчальний заклад, студенти повинні знати свої права та вміти їх відстоювати, чого без відповідної підготовки та знань зробити неможливо.

Підвищення рівня правової культури повинно торкатися не тільки студентів а і викладацького складу і починається з простих правил поведінки у приміщеннях, поведінки в аудиторії, спілкуванні з однокурсниками, як таке: куріння на території навчального закладу та в приміщеннях, вислови у нецензурній формі, знаходження в приміщенні у головному уборі, сміття, яке залишається після занять, написи та малюнки фривольного характеру та інше.

На теперішній час розробляється оновлений закон «Про вищу освіту» у який необхідно було б внести такі статті як обов'язкове вивчення студентами вищих технічних навчальних закладів основ права, трудового та підприємницького права та норм цивільного права та судочинства. Модернізація вищої освіти необхідна, вона передбачає низку реформ, але проводити її необхідно з урахуванням підвищення правової культури випускників вищих технічних закладів, які є фундаментом для всієї держави, її економічного, політичного, суспільного розвитку та в першу чергу, повинна бути направлена на захист прав і свобод людини.

Вищевказаний наказ МОН України не в повній мірі відображає тенденцію становлення особливості в процесі навчання у вищому технічному закладі в плані вивчення правових дисциплін, згідно до результату такого вивчення буде поліпшуватися правова та соціальна культура випускників навчальних закладів, віпаде ігнорування деякими студентами правових дисциплін, що може привести до

негативних наслідків у подальшому. Побудова правової, демократичної держави, проголошеною Конституцією України, неможлива без підвищення правосвідомості громадян, провідниками яких є студенти та випускники вищих навчальних технічних закладів.

УДК 37.013

Вірич С.О., Данільчук О.М., Бабенко М.О. (КПДонНТУ)

РІВЕНЬ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АБІТУРІЄНТІВ У ВІДЗЕРКАЛЕННІ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА

Автори статті ставлять за мету дослідження рівня підготовки абітурієнтів, які вступають у ВНЗ з метою оволодіння технічними спеціальностями. Встановити взаємозв'язок остаточних шкільних знань з фізико-математичних дисциплін із подальшою успішністю майбутнього студента. Проаналізувати заходи стосовно підвищення рівня фізико-математичної підготовки абітурієнтів, які обирають технічні спеціальності.

Питання, пов'язані з керуванням якістю освіти у сучасному суспільстві, визначаються головною метою вищої освіти забезпечити суспільство висококваліфікованими спеціалістами, адаптованими до умов сучасного виробництва та стрімкого розвитку науки та техніки. Вміння своєчасно приймати відповідальні технічні рішення, грамотно обґрунтувати свою точку зору, передбачати можливі негативні обставини, - це все називається професіоналізмом інженера. Високі професійні якості є синтезом теоретичних знань, які набуваються в процесі навчання у вищому навчальному закладі, та практичних навичок, які з'являються під час роботи у певній галузі. У даній статті мова піде про проблеми набуття саме теоретичних знань, які є невід'ємним чинником при формуванні професіоналізму майбутнього інженера.

Хотілося б відмітити, що серед 133 країн світу Україна посіла 9 місце за показником охоплення вищою освітою, обігнавши Корею, Фінляндію, Грецію, Словенію, Тайвань, США, Данію, Нову Зеландію. Дані Звіту про глобальну конкурентноспроможність, складеного на основі експертного оцінювання Всесвітнього Економічного Форуму, свідчать про те, що як і загальна система освіти, так і якість у сфері математичних та природничих наук є конкурентним чинником країни і за даними складовими країна займає 49 та 41 місце відповідно. Потужний рівень математичних і природничих наук дав можливість за цим показником обігнати США, Німеччину та Росію [1], що доказує доцільність вдосконалення рівня технічної освіти в Україні з метою виходу на більш високі рівні.

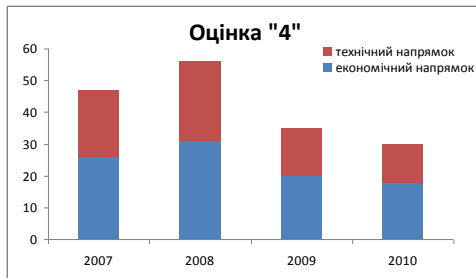
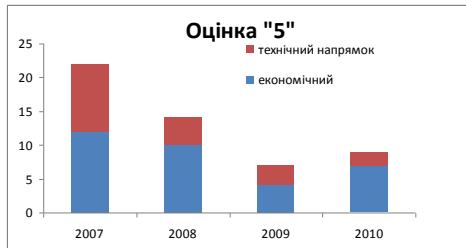
Під час набуття вищої технічної освіти студенти ВНЗ вивчають наступні цикли дисциплін: природничо-наукової підготовки, професійної та практичної підготовки, гуманітарної та соціально-економічної підготовки. Вивчення практично всіх дисциплін професійного напрямку базується на знаннях, отриманих під час вивчення саме базових дисциплін фізико-математичного спрямування: нарисної геометрії та інженерної графіки, фізики, вищої математики, прикладної механіки. Рівень якості базових знань у подальшому впливає на засвоєння дисциплін професіональних. Це ствердження повинно бути вагомим аргументом при навчанні студентів перших курсів. Адже саме на перших курсах вивчаються базові дисципліни. Зрозуміло, що не всі студенти мають однакові успіхи при оволодінні знаннями.

Однією і достатньо вагомою причиною цьому факту є рівень шкільної підготовки з фізики та математики.

Одним із актуальних питань, яке обговорюється сьогодні в освіті, є питання про невідповідність якості знань випускників середніх шкіл вимогам, які закладені в Державних стандартах вищої освіти. За останні роки якість середньої освіти суттєво знизилась. Багато випускників не володіють ані знаннями, ані здатністю працювати самостійно. В результаті чого знижується успішність студентів. Це впливає на процес адаптації студентів до умов навчання у вищих навчальних закладах. Адже 92 % студентів-першокурсників відчувають досить серйозні труднощі. Серед основних причин створення ускладнень у навчанні необхідно відмітити:

- недостатній для навчання у ВНЗ рівень шкільної підготовки з математики;
- процес адаптації до нових умов життя на навчання;
- невідповідність обраної спеціальності здібностям та інтересам;
- особливості навчання за кредитно-модульною системою [2].

З метою порівняння ступенів математичної підготовки абітурієнтів, які вступають на навчання за економічними та технічними напрямками, було проведено статистичний аналіз даних (рис.1). В результаті якого стає очевидним, що початковий математичний рівень знань абітурієнтів, які вступають за економічними напрямками, значно вищий, ніж рівень знань абітурієнтів, які прагнуть стати майбутніми інженерами. При цьому конкурс при вступі на інженерні спеціальності значно менший, тому ймовірність набору «якісних» студентів також зменшується. І це при тому, що набування технічної спеціальності вимагає не тільки математичних знань, але й знань із області фізики, хімії, вміння працювати з кресленнями. Таким чином, ми повстаємо перед однією з проблем вищої інженерної освіти: низький рівень фізико-математичної підготовки абітурієнтів, який у подальшому ускладнює процес підготовки якісних спеціалістів за технічними напрямками.

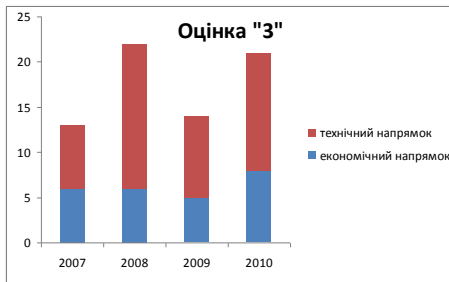

Рис. 1 – Аналіз успішності абітурієнтів КПДонНТУ за чотирьохбальною шкалою

Аналізуючи таку ситуацію, необхідно відмітити наступні чинники, які, на думку авторів привели до створення вищезазначеної проблеми. По-перше, низький рівень престижності професії інженера. Тобто, якщо випускник має непоганий бал з освоєння фізико-математичних дисциплін, то він прагне опанувати іншу, на його погляд більш престижну, професію. По-друге, ні для кого не секрет, що інженерні напрямки вважаються більш складними, що пов'язано з необхідністю вивчення таких дисциплін як прикладна механіка, рисна геометрія, інженерна графіка та ін. Адже саме при вивченні технічних дисциплін майбутньому інженеру необхідно обробити такий об'єм графічного матеріалу, який майбутньому економісту і не снився.

Також хотілося б відмітити рівень шкільної підготовки з математичного спрямування. Адже деякі студенти, які навчаються за інженерними напрямками, не виявляють навіть середнього рівня знань з області фізико-математичних дисциплін, що іноді змушує викладача занижувати планку навчального процесу. Важливим також є чинник, пов'язаний з невизначеністю студента з майбутньою спеціальністю. Наслідком чого є незацікавленість у навчанні за даною спеціальністю.

Розв'язанню вищезазначених питань можуть сприяти заходи у наступних напрямках:

- підвищення престижу інженерної освіти на державному рівні;
- введення обов'язкового спеціалізованого фахового відбору у вищих закладах (співбесіди, творчі конкурси, тестові відбори тощо);
- удосконалення взаємозв'язку: школа - ВНЗ. Задача середньої освіти – надати школярам необхідні знання для успішного вступу у ВНЗ. А ВНЗ, в свою чергу, зацікавленні в абітурієнтах, які мають надійні базові знання з профільюючих дисциплін, здатні до творчої активності та дослідницької праці. Це обумовлює необхідність взаємозв'язку школи та ВНЗ на етапі, який забезпечує максимальну ефективність функціонування системи «школяр-абітурієнт – студент».

Література

1. Дорофеева Ю.С. Проблема якості системи вищої освіти в Україні // VI Міжнародна конференція «Стратегія якості у промисловості і освіті» (4-11 червня 2010 р., Варна, Болгарія): Матеріали. У 4-х томах. Том II (Ч.2). Упорядники: Хохлова Т.С., Хохлов В.О., Ступак Ю.О. – Дніпропетровськ-Варна, 2010. С.110-113

2. Мартиненко О.В., Колесник Є.А. Проблеми адаптації студентів до вимог навчання у вищих навчальних закладах // VI Міжнародна конференція «Стратегія якості у промисловості і освіті» (4-11 червня 2010 р., Варна, Болгарія): Матеріали. У

4-х томах. Том II (Ч.2). Упорядники: Хохлова Т.С., Хохлов В.О., Ступак Ю.О. – Дінпропетровськ-Варна, 2010. С.230-232

Волков С.В. (КП ДонНТУ)

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Очевидним є значущість загальної культури педагога для його професійної діяльності. Не треба доводити і те, що невід'ємною частиною загальної культури людини є культура мови. Отже основні зусилля викладачів-педагогів ВНЗ мають бути направлені на розвиток особи майбутнього фахівця, на формування загальної культури, на вдосконалення уміння спілкуватися, професійно спілкуватися, з колегами по роботі.

Ситуація, яка склалася за останнє десятиріччя викликає тривогу, на навчання до ВНЗ, а згодом і на роботу приходять особи, що не володіють навичками до творчої праці, у зв'язку з цим, очевидним, є перехід на принцип – навчання не лише ради здобуття знань, але і ради підготовки до конкретної справи. Як відомо, вимоги життя скрізь однакові: потрібні фахівці, що вправно володіють своєю професією, здатні міркувати і відстоювати власну думку перед колегами, здатні виразити себе в письмовій та усній формі.

Останнім часом спостерігається істотна гуманітаризація сучасної освіти. В цьому контексті надзвичайно важливо, щоб у фахівця будь-якої області діяльності було сформовано цілісне бачення в контексті науки і культури. Повна і точна передача інформації, а також встановлення людських взаємин можливе лише при „істинній” культурі вербальної комунікації (вербального спілкування). Але у зв'язку зі значними проблемами вербальної комунікації у сьогодишніх студентів, молодих фахівців, питання продуктивності гуманітарного мислення в природничонауковій і технічній областях є недостатньо проаналізованим.

Варто відмітити, що проблема підготовки різностороннього фахівця, що володіє високим рівнем культури (у тому числі і культури слова) і що мобільно діє в умовах динамічного суспільства є методологічною і теоретичною проблемою вищої освіти. Вказана проблема навряд чи може бути колись вирішена повністю, у зв'язку із, як було зазначено, динамічністю навколишнього середовища, але при наймі наблизитися до її вирішення необхідно.

Автор вважає, що однією з умов вирішення цієї проблеми, є цілеспрямоване формування і розвиток у майбутнього фахівця комунікативної компетентності, головною складовою якої є вербальне спілкування (комунікація).

Доказом цього є розкриття суті самої мови, спілкування. Комунікація – суспільна і історично детермінована соціальна поведінка, що реалізується в мовних діях і служить цілям взаємного розуміння і взаємодії. Володіти мовою – означає користуватися нею для досягнення цього взаєморозуміння шляхом зберігання, передачі і перетворення інформації вербальними засобами. Людина не говорить для того, щоб говорити, а для того, щоб досягти конкретного немовного результату. Мовні акти завжди служили і служать „допоміжним засобом” в процесі навчання, праці, в пізнанні навколишньої дійсності, в суспільній діяльності.

Комунікативна компетентність – один з важливих компонентів професійної

компетентності випускників вищої школи, яким так чи інакше, незалежно від фаху, належить працювати з людьми, а отже, спілкуватися з ними і використовувати мову як засіб дії.

Необхідно зазначити про вплив на формування комунікативних умінь студентів, мовної педагогічної діяльності викладачів ВНЗ. Виділимо види мовної педагогічної діяльності, якими повинен володіти кваліфікований викладач:

- мовне управління інтелектуальною діяльністю студентів;
- стимулююча мовна діяльність (мотивація, залучення уваги, постановка завдання, кінцевої мети)
- організуюча мовна діяльність (управління всією діяльністю студентів, управління навчальним процесом і процесом спілкування);
- контролююча діяльність (так званий, зворотний зв'язок).

На заваді реалізації вище вказаного стоїть несформована мовна база випускників середньої школи, яка дозволила б їм активно і плідно брати участь у навчальному процесі. Більшість студентів не володіють уміннями, настільки необхідними для навчання у ВНЗ: вони не уміють структурно будувати як письмовий, так і усний монологічний вислів, не уміють висловлювати свої думки, логічно переробляти інформацію та вести дискусію, не володіють достатньою аргументацією думок, мають украй бідний словарний запас і не уміють вступати в комунікацію в необхідних їм сферах спілкування.

Студенти, що прийшли зі шкільної лави, звикли до описового викладу інформації в підручниках та на заняттях, сьогодні вершиною результату навчання у більшості студентів є відтворення отриманої інформації, тобто детальний переказ – такі результати застосування в більшості випадків пояснювально-ілюстративного методу вчення на всіх рівнях системи освіти.

Втрачена на цьому етапі логіка висловлювань, так звана теорія класичної логіки висловів (при виявленні логічних форм контекстів природної мови в цій теорії відбувається абстрагування від змісту простих висловів, від їх внутрішньої структури, а враховується лише те, за допомогою яких сполучників і в якому порядку прості вислови формують складні.) майже на завжди в освітньому просторі особи ставить крапку в освоєнні будь – якої науки. Мало хто з вчорашніх школярів, сьогоднішніх студентів, може розрізнити: необхідність чи достатність умов, виділити наслідків дії цих умов, побудувати заперечення, сформулювати диз'юнкція чи кон'юнкцію висловів, виділити імплікацію чи еквіваленцію висловів. Насправді основою в природній мові вище вказаних дій є правильне застосування сполучників, „і”, „або”, „якщо ... то”, та ін. що утворюють з одних висловів інші.

При безпосередньому мовному спілкуванні на наукові теми, тому що говорить, доводиться користуватися різними варіантами монологічного мовлення: як з її „крайнім випадком” (тривалий однобічний вислів: лекція, доповідь, усний реферат, виступ на зборах, захист курсової і дипломної роботи і ін.), так і з випадком монологічного вислову в діалогічному спілкуванні, тобто коли „діалог стає обміном монологіями” (професійна бесіда, консультація, дискусія, різні ділові і особисті переговори і ін.). Крім того, студенти повинні володіти письмовими жанрами наукового стилю, такими, як анотація, реферат, резюме текстів.

Для побудови мовного повідомлення необхідно уміти:

- вибирати відповідний комунікативному наміру спосіб передачі

- інформації (опис, оповідання, міркування, доказ);
- визначати програму вислову і реалізовувати її в адекватній мовній формі;
- об'єднувати окремі комунікативно і формально завершені фрази в структурно і семантично цілісний текст.

В результаті навчання наукової мови студенти повинні опанувати наступні уміння:

- коротко формулювати свої думки з порушеного питання або проблеми;
- дати критичну оцінку прослуханому повідомленню на наукові теми;
- брати участь в дискусії по доповіді або повідомленню;
- продукувати усно і письмово типові наукові тексти.

З упевненістю можна сказати, що введення таких тем до ряду навчальних курсів, як „Логіка чи мат. логіка”, „Культура мови”, „Культура ділового спілкування”, „Основи наукового стилю мови і мови спеціальності”, поза сумнівом, стануть першим кроком в серйозній кропіткій роботі по формуванню комунікативної компетентності майбутніх фахівців, а крім того, значно підвищать рівень учбово-професійного спілкування студентів з викладачами і між собою.

Список використаних джерел інформації:

1. Барблан А. Иерархия знания. // "Alma Mater" - 1994. - № 3. - С. 30-31.
2. Люлевич И.Ю. Проблема формирования коммуникативной компетентности у студентов / Люлевич И.Ю., Новохатня К.В. // Юбилейный сборник трудов ученых РГАФК, посвященный 80-летию академии. - М.: 1998. - Т. 5. - С. 120-124.
3. Митрофанова О.Д. Научный стиль речи: проблемы и решения. - М., 1976. - 230 с.

УДК 371.14:378.146.1

Горячева Т.В. (КП ДонНТУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ НАУК

Майже на кожній конференції, присвяченій проблемам викладання, виникають гострі дискусії про те, як найефективніше використовувати наявні досягнення інформаційних і комунікаційних технологій в такій області людської діяльності, як освіта. Технологія і особливо філософія процесу навчання досить консервативні, і спроби різких змін, як правило, приречені на невдачу.

Ми живемо в період, коли обсяг знань, що накопичується людством в ході свого розвитку, подвоюється кожні 5 років. Це означає, що стає неможливо за відносно короткий період навчання ознайомити студентів навіть з малою частиною інформації, необхідної йому в процесі майбутньої діяльності. Зрозуміло, освіта в постіндустріальному суспільстві і не може ставити своєю метою тільки чисту передачу деякого об'єму інформації. Роль точних і прикладних наук полягає в навчанні студента сучасній науковій мові, логічному мисленню і швидкому сприйняттю нових ідей, умінню доучуватися вже під час своєї професійної діяльності. Зараз суспільство гостро потребує фахівців, здатних постійно оновлювати свої знання

і самостійно опанувувати нові навички та тих, що вміють з успіхом не лише шукати, але і створювати нові робочі місця в умовах ринку праці, що постійно міняється.

Не секрет, що відбувається досить швидке старіння багатьох технологій. Невиправдане збільшення долі вузькоспеціальних дисциплін в учбових програмах неминуче приведе до консервації та загальнотехнічної відсталості. Усі ці обставини істотно збільшують ціну фахівця з глибокою фундаментальною підготовкою, що уміє самостійно розібратися в інноваційних технологіях, новітньому обладнанні та інших пристроях.

Серед основних тенденцій, що є загальними для систем і учбових закладів вищої освіти у всьому світі, зараз на перший план виходить тенденція якісного зростання студентів при різних рівнях в доступності здобуття освіти. При цьому відбувається усе більше диверсифікація учбових закладів, програм і форм навчання. Тому виникнення дистанційної освіти є природною реакцією системи освіти на перераховані вище проблеми. Освіта стає інструментом взаємопроникнення не лише знань і технологій, але і капіталу, інструментом боротьби за ринок. Стратегічна мета дистанційної освіти у світі полягає в наданні можливості для кожного, хто навчається в будь-якому місці, вивчити програму будь-якого коледжу або університету. Виконання цієї мети зажадає переходу від обміну ідеями і знаннями до обміну освітніми ресурсами.

Основні принципи застосування дистанційної освіти.

1. *Економічність*. Більшість дистанційних навчальних курсів є авторськими, і час життя курсу відповідає часу, протягом якого викладач читає цей курс. Технологія виробництва курсу забезпечує створення і оновлення курсів в короткі терміни.
2. *Інтерфейс*, наблизений до звичайних лекцій. Для полегшення сприйняття учбового матеріалу, при створенні дистанційних навчальних курсів потрібна розробка інтерфейсної оболонки, елементи якої повинні асоціюватися із звичними елементами учбового процесу (лекційна аудиторія, дошка, присутність викладача).
3. *Використання елементів персоналізації* для створення ефекту особистого спілкування студентів з викладачем в процесі навчання за допомогою комп'ютерних технологій дистанційного навчання (фото, звук, відео).
4. *Використання інформаційно-освітніх середовищ групової роботи* для вирішення комплексу питань по організації дистанційного навчання. Організація навчання по дистанційним технологіям не обмежується доставкою учбових матеріалів, а має на увазі цілий комплекс заходів - таких, як контроль за навчанням, можливість спілкування викладач-студент і студент-студент, моніторинг з боку викладача за процесом навчання, контроль доступу до матеріалів курсу, складання розкладу та ін. Для реалізації цих функцій потрібне використання спеціалізованих програмних продуктів.
5. *Орієнтація на навчання різних груп*. Можливість виконання індивідуальної лінії і графіка навчання слухача курсу. Використання різних стилів і методів навчання.
6. *Модульний характер*, що дозволяє конструювати учбові програми для кожного навчаного з урахуванням його рівня підготовки і потреб.
7. *Орієнтація на відкриті Internet-стандарти* для представлення матеріалів курсу. Можливість максимально спростити процедуру доставки курсу до споживача.

Використання технологій доставки, що не вимагають від слухача ніякого спеціального програмного забезпечення, окрім звичайного Internet -браузера.

8. *Різноманіття методів доставки.* Дистанційні навчальні курси забезпечують використання різних методів доставки залежно від категорії навчаних. Навчання у великих освітніх центрах, видалених філіях або навчання окремих слухачів дозволяє використовувати різні методи доставки курсів : через інтернет, локальну мережу філії або на CD - ROM. Зміст учбових матеріалів однаковий для усіх версій, система адміністрування - різна.

Зразковий набір матеріалів, який використовується у дистанційних навчальних курсах для отримання, наприклад, інженерної освіти, виглядає таким чином:

- текст з викладеним теоретичним матеріалом
- відеозаписи лекцій
- питання для самоконтролю з детальними відповідями на них
- завдання для самоконтролю з детальними рішеннями
- контрольні питання і учбові тести для перевірки знань
- методичні вказівки по лабораторному практикуму
- завдання для типових розрахунків (курсівих робіт, проєктів) і методичні вказівки по виконанню цих робіт
- довідкові матеріали, необхідні для роботи над курсом.

Зрозуміло, що при дистанційній освіті на перший план виходить самостійна робота студентів, оптимально підтримувана консультаціями з боку викладачів різного професійного рівня. Причому ця підтримка повинна реалізовуватися не лише в прямому або дистанційному спілкуванні між студентом і викладачем, але і в створенні усеосяжної довідкової бази по дисципліні, що вивчається, і суміжним з нею предметам.

В процесі навчання необхідно ввести студента в круг знань і навичок інформаційних технологій, що мають для сучасної людини первинне значення.

Використання персонального комп'ютера в процесі освоєння інженерних наук має свою специфіку. Успішне використання наукового апарату неможливе, якщо студент не навчиться будувати математичні моделі різноманітних природних і технічних систем і кваліфіковано використовувати алгоритми їх аналітичного і чисельного дослідження.

Важливе значення для успішного освоєння учбового матеріалу дистанційних навчальних курсів має також можливість візуалізації отримуваної інформації і результатів на екрані графічного дисплея. В зв'язку з цим звернення студента до ресурсів персонального комп'ютера відбувається абсолютно природно.

У сучасних навчальних комп'ютерних системах широко застосовуються засоби мультимедіа (під мультимедіа розуміється одночасне використання інформації різних видів: тексту, графіки, звуку, відеофрагментів і так далі). Зокрема, в системах дистанційного навчання включення в курси відеокліпів полегшує засвоєння матеріалу, створює належний емоційний фон і істотно інтенсифікує увесь процес навчання.

При регулярній роботі над курсом до кінця його застосування у викладача накопичується досить великий матеріал, що дозволяє судити про рівень знань кожного студента і набутих навичках. Завершальний екзамен з курсу має бути

письмово-усним і очним, щоб об'єктивно оцінити, наскільки самостійно виконувалася студентом робота в семестрі.

Безумовно, використання дистанційної освіти відкриває великі перспективи і в справі післявузівської освіти і при перепідготовці кадрів. Робота над впровадженням дистанційного навчання відповідає логіці розвитку системи освіти в суспільстві, де пріоритетною стає потреба кожної окремої людини, і у міру накопичення досвіду удосконалюватимуться як технічні засоби, так і навчально-методичні прийоми цієї нової технології навчання.

Традиційна вища освіта завжди славилася високим рівнем фундаментальної підготовки в області точних і прикладних наук. Гідно відповісти на виклик нових проблем в справі підготовки фахівців ХХІ століття можна зберігаючи цю традицію і доповнюючи її новими методами навчання.

УДК 378.035.91

Джурелюк О.Т. (ДонДТУ)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНЖЕНЕРА В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес суспільства, безперервне зростання кількості інформації, підвищення ролі особистості, інтелектуалізації її діяльності, невпинна зміна техніки і технології сучасного виробництва – усе це потребує від вищої технічної школи досягнення якісно нового рівня підготовки інженерних кадрів. Вища технічна школа органічно пов'язана з суспільним виробництвом і забезпечує відтворення робітничого потенціалу держави та є одним із важливих чинників підвищення продуктивності праці й забезпечення випуску конкурентоздатного фахівця.

З урахуванням вимог сучасного суспільства формування конкурентоздатного фахівця розглядається науковцями як мета й умова професійної підготовки, яка повинна базуватися на ідеї зв'язку освіти й ринкової конкурентоспроможності.

Аналізуючи значущість системи освіти в підготовці конкурентоздатної особистості, Л.Карамушка зазначає, що головна мета освітньої організації, незалежно від рівня управління, на якому вона функціонує, полягає в забезпеченні навчання, виховання й розвитку особистості, тобто кінцевим «продуктом» функціонування освітянської організації є «живий» об'єкт, особистість – соціальна істота, яка включена в суспільні відносини і є суб'єктом цих відносин [5, с.24].

Зважаючи на те, що ріст інноваційних процесів у сфері виробництва, збільшення впливу науки й техніки на розвиток суспільства викликає потребу інновацій у професійній підготовці майбутніх інженерів, українські й російські дослідники зауважують, що основними вимогами до підготовки сучасного інженера є: висока професійна компетентність, володіння системою фундаментальних і спеціальних знань, практичних навичок, необхідних для створення нових конкурентоспроможних об'єктів; прагнення до постійного особистісного й професійного вдосконалювання.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Останнім часом з'явилася низка досліджень, що уточнюють сутність феномена «*професійна компетентність*».

У сучасних педагогічних дослідженнях В.Байденка, С.Батишева, Г.Єльнікової, Е.Зеєра, Е.Клімова, І.Зімньої, Н.Кузьміної, А.Маркової, В.Маслова, Е.Смирної, В.Сластьоніна, Г.Суходольського, Н.Тализіної, В.Шадрикова, В.Якуніна та інших учених, а також у практиці професійної освіти подано ряд позицій до визначення сутності феномена «*професійна компетентність*».

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «професійна компетентність»

Автор	Визначення
[1, с.101]	<i>Професійна компетентність</i> – це система знань, умінь і навичок, достатня для успішного розв’язання того кола трудових задач, яке відповідає поточним і передбачуваним на найближче майбутнє функціональним обов’язкам.
[10, с.216]	<i>Професійна компетентність</i> – це сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності.
[8, с.84]	<i>Професійна компетентність</i> – це здатність на основі органічної єдності знань, умінь, досвіду й відносин здійснювати як звичну, так і нову професійну діяльність.
[6, с.11]	<i>Професійна компетентність</i> – це готовність і здатність доцільно діяти відповідно до вимог справи, методично організовано й самостійно вирішувати завдання й проблеми, а також самооцінювати результати своєї діяльності.
[3, 722]	<i>Професійна компетентність</i> – це інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця.
[9, с.43]	<i>Професійна компетентність</i> – це теоретична, практична та психологічна складові підготовленості особистості майбутнього фахівця, що проявляється в його здатності та готовності до здійснення конкретного виду професійної діяльності.
[4, 3-6]	<i>Професійна компетентність</i> – це професійні, ділові та особистісно значущі якості, що сприяють максимально повній реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов’язків.
[11, с.28]	<i>Професійна компетентність</i> – це сукупність індивідуальних здатностей, навичок, професійних умінь і знань, наявність базової освіти і досвіду роботи, необхідних для реалізації професійних функцій в межах конкретної професії.

[7, с.18]	<i>Професійна компетентність</i> – це здатність і готовність особистості використовувати теоретичні знання й практичний досвід для рішення професійних задач.
[12, с.116]	<i>Професійна компетентність</i> – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує достатній для самостійного здійснення професійної діяльності, рівень самоорганізації особистості.

Теоретичний аналіз літератури засвідчує, що частіше за все зміст професійної компетентності охоплює наступне: задані навички (вимога виконувати певні індивідуальні завдання); використання знань і вмінь на робочому місці на рівні встановлених вимог (стандартів) до даної роботи; здатність відповідально виконувати обов'язки і досягати запланованих результатів; здатність знаходити рішення у нестандартних ситуаціях; здатність застосовувати знання і вміння у нових умовах виробничої діяльності [2, с.96-97].

Аналізуючи особливості феномену «професійна компетентність», зазначимо, що більшість авторів указують на те, що компетентність виступає показником сукупних якісних характеристик як-от: рівень кваліфікації, професійно-важливі й особистісні характеристики фахівця, які забезпечують його конкурентоздатність у сучасних економічних умовах.

Узагальнюючи зазначене вище, має сенс зауважити, що професійна компетентність майбутнього інженера за аналогією може розглядатися як єдність теоретичної і практичної готовності до професійної діяльності, а також уміння ефективно розв'язувати певні професійні завдання.

На основі наведених визначень можна, на наш погляд зробити висновок про те, що у всіх підходах до визначення поняття «професійна компетентність» визначальним є достатній рівень кваліфікації, досвід, професіоналізм фахівця, а також якість його професійної підготовки.

Аналіз результатів та їх обговорення. Для виявлення рівня сформованості професійної компетентності, ми визнали за необхідне вивчити, наскільки, на думку випускників технічний навчальний заклад сприяє формуванню цього феномену. З цією метою нами було проведене анкетування випускників Донецького національного технічного університету, Національної металургійної академії України і Донбаського державного технічного університету. В анкетуванні брали участь 62 випускника 2006 року, 67 випускників 2007 року, 56 випускників 2008 року, 93 випускника 2009 року.

Оцінювання рівня сформованості професійної компетентності випускниками технічних університетів проводилось за трьохбальною шкалою: 1 – низький рівень сформованості професійної компетентності, 2 – припустимий, 3 – достатній рівень сформованості професійної компетентності. Результати самооцінки наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати самооцінки рівня сформованості професійної компетентності

Рівні сформованості професійної компетентності	Кількість випускників технічних університетів (в %)			
	2006 р.	2007р.	2008 р.	2009 р.
	(62 чол.)	(67 чол.)	(56 чол.)	(93 чол.)
Низький	62%	68%	72%	69%
Припустимий	26%	23%	19%	25%
Достатній	12%	9%	11%	6%

Результати показали, що значна частина випускників оцінює рівень сформованості професійної компетентності як низький (62-72%) та припустимий (19-26%). Тільки незначна частина опитаних випускників (6-12%) вважають достатнім рівень сформованості професійної компетентності.

Для визначення розуміння професійної компетентності, а також суті та значення професійної компетентності для професійної діяльності інженера, випускникам було запропоновано соціологічне опитування.

Аналіз відповідей, наданих респондентами на запропоноване питання *«Яка, на Вашу думку роль професійної компетентності у сфері професійної діяльності інженера?»* показав, що більшість респондентів – 54% висловили єдину думку про те, що професійна компетентність є основною умовою професіоналізму інженера; 32% випускників підкреслювало особливу значущість й необхідність професійної компетентності для досягнення успіху у своїй професійній кар'єрі; 9% респондентів вважають, що «...головне для інженера це технічні знання, введення якості у технологію виробництва, але професійна компетентність сприяє розвитку організаторських здібностей, комунікабельності, дисциплінованості, допомагає при спілкуванні з колегами й керівництвом». 5% висловили таку думку: «...для того, щоб стати гарним фахівцем, необхідно уміти завойовувати авторитет у колективі, а професійна компетентність може розвинути у процесі самовдосконалення у практичній діяльності».

З метою вивчення проблеми формування професійної компетентності майбутніх інженерів проаналізовано діючі навчальні плани, тематика лекцій і семінарів гуманітарних дисциплін вищих технічних навчальних закладів, зокрема Донбаського державного технічного університету (м.Алчевськ), Національної металургійної академії України (м.Дніпропетровськ).

Аналіз освітньо-професійних програм інженерних спеціальностей, галузевого стандарту вищої освіти за напрямком 0904 «Металургія», 0922 «Електромеханіка», вивчення навчальних планів і програм циклу гуманітарних і соціально-економічних дисциплін: («Соціологія» – 5 семестр, 24 години аудиторних занять; «Економічна теорія» – 5 семестр, 32 години; «Культурологія» – 6 семестр, 24 години; «Основи менеджменту» – 7 семестр, 24 години; «Економіка підприємства» – 7 семестр, 32 години; «Психологія» – 7 семестр, 24 години) дозволяє зробити висновок, що серед дисциплін (нормативної частини) немає жодної дисципліни, в якій чітко були б визначені знання, уміння і навички, необхідні фахівцю-інженеру в області

його майбутньої професійної діяльності. На сьогодні чинні навчальні плани, зміст фахової підготовки майбутнього інженера не забезпечують цілісного формування професійної компетентності сучасного інженера.

Аналіз навчальних планів психолого-педагогічних дисциплін, свідчить про те, що вони різноманітні, більшість з яких носить фрагментарний характер, їм інколи бракує практичного зв'язку з майбутньою професійною діяльністю інженера.

Малий обсяг тематики щодо міжособистісного спілкування, професійної компетентності майбутнього інженера у програмах з соціально-гуманітарних дисциплін вищих технічних навчальних закладів не дозволяє студентам оволодіти психолого-педагогічними знаннями достатньою мірою, щоб оптимізувати свою професійну діяльність, вибудовувати відносини з іншими суб'єктами на надійному психологічному підґрунті.

Аналіз навчальної документації, тематики лекцій і семінарів з курсу «Психологія» Донбаського державного технічного університету (м.Алчевськ) показав, що на вивчення цієї дисципліни виділено малий обсяг навчальних годин.

Так, на всю тематику лекцій відводиться 16 годин (8 лекцій), на семінарські заняття – 8 годин (4 заняття). Крім цього, у тематиці практично всіх лекцій на має місця зв'язку з майбутньою професійною діяльністю інженера.

Виходячи з вимог до професійної діяльності сучасного інженера, у програмі професійно сформульовані цілі вивчення курсу на рівні «вміти», але вони не мають підкріплення у змісті лекцій і семінарських занять.

Такий підхід до побудови програми, на наш погляд, не визначає системи професійно зорієнтованих психологічних знань, навичок, умінь, які усвідомлюються як важливі компоненти майбутньої професійної діяльності інженера..

Для вирішення проблеми формування професійної компетентності сучасного інженера у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін вважаємо, що необхідно взяти до уваги зміст запропонованої для викладання навчальної програми з дисципліни «Основи психології та педагогіки», авторами якої є Н.Лебедева, О.Джурелюк, Д.Самойленко. На аудиторні заняття (лекції, семінари) у цієї програмі відводиться 54 години, відповідно 18 годин лекцій і 36 годин семінарів. У змісті програми є цікаві розробки з проблем педагогіки міжособистісних стосунків, педагогічні технології розвиваючого навчання, засоби отримання психологічних знань тощо.

Аналіз навчальної програми курсу «Основи психології та педагогіки», яку розробили і частково реалізували у навчальному процесі викладачі кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Донбаського державного технічного університету, показав, що вона зорієнтована на специфіку професійної діяльності майбутніх інженерів і містить, як основні теоретичні положення психології, так і теми з проблем формування професійної компетентності сучасного інженера.

До вивчення, крім основного курсу студентам пропонується два елективні курси «Психологія спілкування й управління», «Етика та психологія ділових відносин», які спрямовані на підвищення ефективності навчання, оволодіння знаннями, вміннями управлінської діяльності, як складової майбутньої професії сучасного інженера. Зміст програми чітко зорієнтований на розгляд різних аспектів управління серед яких, культурні та моральні основи управління, культура управління і культура особистості, спілкування в системі людських відносин, офіційне і

неформальне у спілкуванні. Під час викладання цих дисциплін нами було виявлено, що особливий інтерес у студентів викликають питання невербальної комунікації, проблеми виникнення та подолання конфліктних ситуацій.

Висновки. Аналіз наведених даних дав підставу стверджувати, що для успішного формування професійної компетентності сучасного інженера необхідно навчальний процес організувати таким чином, щоб сформувавши мотиваційну основу професійної діяльності майбутнього інженера, тобто сформувавши інтерес і потребу у професійному самовдосконаленні. Для цього необхідно ввести інформацію про значущість професійної компетентності для майбутнього інженера; провести аналіз явищ професійної діяльності та вирішення професійних задач; здійснити аналіз власних комунікативних та організаторських здібностей; встановити рівень професійної компетентності, навчати студентів етики та культури інженерної праці, що сприяє формуванню особистісних якостей майбутнього інженера; постійно залучати майбутніх інженерів до професійних ситуацій, розв'язання яких вимагає використання принципів і правил етики з наступним їх аналізом.

Наведені результати теоретичних досліджень не вичерпують всього комплексу проблем щодо формування професійної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Технологія формування професійної компетентності відповідно до вимог ринкового середовища потребує удосконалення змісту, форм і методів навчально-виховного процесу в системі вищої технічної освіти, створення спеціальної системи психолого-педагогічної й управлінської підготовки, спрямованої на оволодіння знаннями з педагогіки, психології, міжособистісного спілкування, управлінських технологій.

Формування високого рівня професійної компетентності майбутніх інженерів позитивно впливає на їхній професійний розвиток, сприяє самоствердженню і самореалізації, підвищенню конкурентоздатності випускника вищого технічного навчального закладу на ринку праці.

Література

1. Балл Г.О. Наука як підсистема культури і діалого-культурологічний підхід в освіті // Культурологічні та психолого-педагогічні аспекти гуманізації освіти: Наук.-метод. зб. – К.: Наукова думка, 1998. – С. 101
2. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / За ред. Н.Г.Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – С.96-97
3. Енциклопедія освіти/ за ред. В.Г.Креміня. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С.722
4. Іщенко І., Шалаєва В. Соціальне замовлення і діалог процесів. Організація роботи керівників навчальних закладів із проблеми формування професійної компетентності // Управління освітою. – 2007. – №18. – С.3-6
5. Карамушка Л.М. Психологія управління: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів інститутів післядипломної освіти. – К.: Міленіум, 2003. – С.24
6. Киселева Е.В. Формирование культурной компетентности студентов технического вуза: Автореферат канд.пед.наук 13.00.08 Москва, 2007. – С.11
7. Овчиникова Н.Н. Формирование информационно-профессиональной компетентности будущих инженеров: Автореферат канд.пед.наук 13.00.08, Челябинск, 2009. – С.18

8. Олейникова, О.Н. Разработка модульных программ, основанных на компетенциях: учебное пособие / О.Н. Олейникова, А.А. Муравьева, Ю.В. Коновалова, Е.В. Сартакова. – М.: Альфа-М, 2005. – С.84

9. Петрук В.А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін. Монографія – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006.– С.43

10. Професійна освіта. Словник: навч. посібник /уклад.: С.У.Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г.Ничкало. – К., 2000. – С.216

11. Сирятов Н. Внутрифирменные профессиональные стандарты как основа функционирования системы управления персоналом предприятия // Менеджмент сегодня. – 2002. – №4. – С.28-33

12. Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика. – Монографія. – Луганськ: Знання, 2005. – С.116

Журко Г. В., Школяренко О.О.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ФОРМА ОСВІТИ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Реалії сьогодення свідчать, що практично всі сфери життя сучасної людини зазнали суттєвих змін внаслідок впливу комп'ютерних та інформаційних технологій. Сфера освіти не стала винятком, оскільки інформатизація освітнього процесу в Україні – це один з найважливіших механізмів, що зачіпає основні напрями модернізації всієї освітньої системи. Внаслідок цього поряд з традиційними формами освіти з'явилася нова форма навчання – дистанційна, заснована на сучасних інформаційних і комунікаційних технологіях, що дає змогу не лише навчатись, а й підвищувати кваліфікаційний рівень її користувачів.

Метою даної статті є спроба розглянути функціонування дистанційного навчання як способу здобуття вищої освіти. Дистанційне навчання — новий засіб реалізації процесу навчання, в основу якого покладено використання сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, що дозволяють навчатись на відстані без безпосереднього, особистого контакту між викладачем і учнем.[dsrgtlbz].

У світовому досвіді дистанційне навчання розглядають якнайефективніший засіб забезпечення безперервної освіти, шлях до її демократизації, гуманізації і варіативності.[tntgb]

Основна мета дистанційного навчання – дозволити вчитися всім бажаючим, у кого є прагнення одержати професійні знання. Спочатку елементи такої форми здобування знань застосовувалися для отримання додаткової освіти дорослим населенням за рахунок заочної форми навчання ще до виникнення ринку освітніх послуг. Що ж стосується сьогодення, то до реального контингенту потенційних студентів можна віднести тих, хто часто перебуває у відрядженнях, військовослужбовців, жінок, що перебувають у декретній відпустці, людей з фізичними вадами і, звичайно ж, тих, хто просто хоче отримати додаткову освіту, проте не має на це достатньо часу.

До найбільш важливих компонентів дистанційного навчання можна віднести створення практичних ситуацій під час навчального процесу, можливість проявити себе, самореалізуватися, чіткість організації навчального процесу, індивідуальність підходу. Проте при розробці навчально-методичної бази для дистанційного навчання

не слід нехтувати таким компонентом, як психологічні особливості особистості, які є основою навчально-пізнавальної діяльності і впливають на якість дистанційного навчання.

Електронні версії підручників, що стали основою для створення дистанційних курсів, як і традиційні підручники, не вирішують проблеми самостійної діяльності студентів у одержанні знань. Ці програмні продукти тільки створюють віртуальне навчальне середовище, в якому і здійснюється дистанційне навчання. Але тут виникають такі психологічні проблеми, як відсутність досвіду самостійної роботи, недостатня волева саморегуляція, вплив групових установок тощо. Тому розроблювачам курсів варто звернути особливу увагу на необхідність детального планування навчальної діяльності, її організації, чіткої постановки цілей і завдань навчання. Студенти повинні розуміти призначення запропонованих курсів. Слід враховувати психологічні закономірності сприйняття, пам'яті, мислення, уваги, вікові особливості студентів. Важливим чинником у процесі дистанційного навчання є зворотний зв'язок між викладачем і студентом. Його суть полягає в тому, що в міжособистісному спілкуванні процес обміну інформацією нібито подвоюється і виникає проблема появи комунікативного бар'єру. Якщо це трапляється, то інформація спотворюється або змінюється її зміст, і тоді з'являється загроза переростання комунікативного бар'єра у бар'єр відносин, що переходить у почуття недовіри і ворожості відносно запропонованої інформації. Таким чином, особистісні характеристики викладачів у системі дистанційного навчання мають важливе значення для забезпечення відповідного психологічного комфорту тих, хто вчиться [3].

Що стосується системи дистанційної освіти в Україні, то вона почала активно розвиватись і популяризуватись протягом останніх років, хоча процес розвитку дистанційної освіти проходив за кількома етапами. Проте, аналіз вітчизняних досліджень переконує, що з появою в освіті інформаційно-комп'ютерних технологій в Україні склалися передумови появи і розвитку нового напрямку в освіті дистанційного навчання.

Розвиток дистанційного навчання в Україні почав прискорюватися з прийняттям Законів України „Про національну програму інформатизації” (1998) та „Про вищу освіту” (2002), який офіційно поставив дистанційну форму навчання на один рівень із заочною формою. У 2000 р. Також була затверджена „Концепція дистанційної освіти в Україні”, згідно з якою дистанційним навчанням в Україні вважається навчання, що проводиться за допомогою мережі Інтернет. Міністерством освіти і науки України було видано наказ №802 від 04.12.2003 р. „Про затвердження заходів щодо реалізації Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки”, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23.09.2003 №1494.

Основною ідеєю цих нормативних документів є необхідність розвитку дистанційної освіти, телекомунікацій та інформаційних мереж на національному рівні і входження української системи освіти в єдиний інформаційний простір.

Сьогодні в Україні вже функціонують декілька центрів дистанційної освіти, а в багатьох вищих навчальних закладах проводиться розробка та впровадження дистанційного навчання[1].

Система дистанційного навчання має наступні переваги:

– практично доступна для людей з фізичними вадами;

- найбільш демократична форма навчання, яка дозволяє отримати освіту широкому колу населення незалежно від місця проживання;
- реалізує принцип безперервного навчання.

Поряд з цим існує ряд недоліків, які стримують розвиток даної форми навчання в Україні:

- недостатня комп'ютеризація та інтернетизація більшої частини України;
- обмеженість доступу до можливості застосування комп'ютерних технологій;
- консерватизм при сприйнятті нових методів навчання;
- відсутність стандартів і експертів;
- юридична та фінансова невизначеність тощо.

Дистанційне навчання лише розвивається, тому воно ще не розкрило усіх своїх можливостей і переваг. У країнах, де усунуто більшість вказаних недоліків, ця форма навчання широко застосовується та розвивається.

Основним фактором, який поки що стримує розвиток дистанційного навчання, є низька швидкість доступу до глобальної мережі Internet. Якщо вирішити цю проблему, то дистанційне навчання стане універсальною формою освіти і в майбутньому доповнить, розширить усталені форми навчання. [4].

Дистанційне навчання від традиційних форм відрізняють наступні характерні риси:

- 1) гнучкість - можливість займатися в зручний для себе час, у зручному місці й темпі, нерегламентований відрізок часу для освоєння дисципліни;
- 2) Модульність - можливість із набору незалежних навчальних курсів - модулів формувати навчальний план, що відповідає індивідуальним або груповим потребам;
- 3) паралельність - паралельне із професійною діяльністю навчання, тобто без відриву від виробництва;
- 4) охоплення - одночасний доступ до багатьох джерел навчальної інформації (електронних бібліотек, баз даних, базам знань і т.д.), спілкування через мережі зв'язку один з одним і з викладачами;
- 5) економічність - ефективне використання навчальних площ, технічних засобів, транспортних засобів, концентроване й уніфіковане подання навчальної інформації й мультидоступ до неї знижує витрати на підготовку фахівців;
- 6) технологічність - використання в освітньому процесі новітніх досягнень інформаційних і телекомунікаційних технологій, що сприяють просуванню людини у світовий постіндустріальний інформаційний простір;
- 7) соціальна рівноправність - рівні можливості одержання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я, елітарності й матеріальній забезпеченості того, кого навчають, (через те, що в більшості випадків одержання освіти в дистанційному режимі обходиться істотно дешевше, ніж традиційними способами);
- 8) інтернаціональність - експорт й імпорт світових досягнень на ринку освітніх послуг;
- 9) нова роль викладача – дистанційне навчання розширює й оновлює роль викладача, що повинен координувати пізнавальний процес, постійно вдосконалювати навчальні курси, підвищувати творчу активність і кваліфікацію відповідно до нововведень і інновацій [2].

Таким чином, незважаючи на всі ці фактори, потенціал дистанційних технологій оцінюється високо. Однак до можливої заміни традиційних технологій дистанційними поки що ставляться обережно. Часто висловлюється думка про те, що будь-якій людині необхідно надавати альтернативу й свободу вибору освітніх технологій. Але є переконання, що за дистанційними технологіями майбутнє. Студенти, що навчаються дистанційно, більш адаптовані до зовнішніх умов, вони більш самостійні, товариські й комунікабельні, не бояться приймати важливі рішення, а отже, у сучасному світі бізнесу їм буде легше.

Література:

1. Краснова О.І. Дистанційна освіта як модернізована форма навчання у вищих навчальних закладах України, http://www.confcontact.com/20100916/pe_krasnova_do.htm
2. Андрущенко В. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть // Вища освіта України – 2001. - №1.
3. Івашенко Р. П. Переваги та недоліки дистанційного навчання, http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N125/N125p062-066.pdf
4. Сафронова. І.О., Свириденко В.Ю., Дубчак Л.В. Дистанційне навчання – актуальна форма отримання освіти// Вища освіта України – 2009. - №3.

УДК 681.32:621.049:77.+661,6+37.014.5

Зеленева О.Г., Иванченко В.А. (КІИ ДонНТУ)

ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

На рубеже третьего тысячелетия особенно актуальным становится вопрос создания безопасных условий жизнедеятельности человечества на нашей планете. Результаты развития и созданные современной цивилизацией технологические механизмы, а также методы удовлетворения потребностей человека привели окружающую среду до такого состояния, когда сформировалась возможность реализации катастрофического пути развития, что в свою очередь может привести к гибели не только людей, но и всего живого на планете. Одним из путей выхода является внедрение программ экологического образования, воспитания и экологической информированности населения. Владеет миром тот, кто владеет достоверной информацией. Решение проблемы сохранения окружающей среды и предотвращения экологического кризиса во многом определяется человеческим фактором – мировоззрением, культурой и экологической грамотностью работников, принимающих управленческие решения в хозяйственной деятельности предприятий и организаций различного уровня. Любые действия вызывают реакцию, а реакция создаёт условия для всех последующих действий.

Само содержание экологического образования интерактивно по своей сути. Оно акцентировано на социальные проблемы и, в конечном счёте, – на конкретную жизненную практику каждого человека. Поэтому экологическое образование предполагает совокупность воспитания и обучения или, скорее, воспитания посредством обучения.

Проведенный опрос среди студентов, ещё только начинающих знакомиться с проблемами окружающей среды, о негативных явлениях, испытываемых непосредственно ими в своём быту, показал, что большая часть говорит об общих негативных явлениях и ситуациях, но считающие, что они непосредственно на них не влияют. Однако, многие из них не задумываются над этими проблемами, но сталкиваясь с таковыми считают их простыми неудобствами в своей повседневной жизни. И только небольшая часть ощущает их на себе непосредственно, говорит уже об экономических издержках и даже ищет причинно-следственную связь.

Современное понимание процесса образования поднимает вопрос о развитии творческих способностей будущих специалистов, развитии их индивидуальности и самостоятельности. Немаловажную роль играет формирование профессиональной компетентности студентов в процессе обучения. Компетентность в образовании – это характеристика обучения, которая поможет обеспечить и адекватно оценить качество подготовки студентов. Внедрение компетентного подхода невозможно без мотивации. [1,2] Реализовать его можно путем привлечения студентов к игровым ситуациям. Также известно, что познавательная потребность – источник активной позиции в обучении. Познавательная потребность студента воспитывается наличием проблемной ситуации, наглядностью изучаемого учебного материала и возможностью его творческого анализа. В отличие от общепринятых методов обучения, таких как лекция или практическое занятие, активные методы образования (АМО) предусматривают непосредственное участие обучающихся в процессе обучения. К таким методам относятся: дискуссия, анализ конкретной ситуации, ролевые и деловые игры. Среди них наиболее специфичным и эффективным является игра. Деловую игру (ДИ) можно рассматривать как «моделирование по реальной деятельности» в различных специально созданных производственных ситуациях. Один из основоположников психологической науки Б.Г.Ананьев пишет, что игра занимает ведущее место в социальном формировании человека. В искусственно воссозданных условиях человек может неоднократно проиграть различные жизненные и производственные ситуации, что является необходимым для его развития, потребностей, навыков и даже влияет на изменения его социальных интересов.

Учебные ДИ предназначены для изучения в активной форме процессов согласования экологических и экономических противоречий, общественных (и/или групповых) и индивидуальных интересов в рамках хозяйственной деятельности. Они позволяют также исследовать различные формы взаимодействия людей в процессе принятия решений и управления природно-промышленными системами. Игра не только вызывает интерес учащихся, но и вынуждает их думать, анализировать получаемую информацию, осмысливать её, принимать решения, сравнивать с имеющимся индивидуальным опытом и использовать полученный игровой опыт в реальной деятельности. Суть игры в том, что участники действуют в условной обстановке в предлагаемых обстоятельствах. Именно на игровые мотивы во многом опираются АМО.

Деловая игра (ДИ) как метод обучения позволяет как бы «прожить» определённую ситуацию, изучить её в непосредственном действии. ДИ позволяют моделировать различные производственные ситуации, проектировать способы действий в условиях предложенных моделей, демонстрировать процесс систематизации теоретических знаний по решению практической проблемы. С

педагогической позиции, деловая игра – это активный метод обучения, при котором используется имитация реально изучаемого объекта для создания у студентов наиболее полного ощущения реальной деятельности в роли лица, принимающего решения [3,4].

Общепринятым автором первой в мире деловой игры является М.М.Бирштейн. В 1930 году в научно-исследовательском секторе Ленинградского инженерно-экономического института была создана «группа пуска новостроек». Этой группой было установлено, что одна из важнейших причин задержки пуска состояла в отсутствии у руководящих кадров практического навыка по созданию заводо-гигантов. После анализа материалов обследований М.М.Бирштейн предложила идею обучения руководящего персонала по примеру подготовки руководителей в процессе военных игр. В июне 1932 года такая игра была проведена, ее результаты показали, что приобретенный участниками опыт в условных ситуациях можно с успехом применять на реальном объекте. За несколько лет было разработано около 40 игр с различной тематикой. Но в 1938 г. деловые игры в СССР постигла участь целого ряда областей науки, таких, как генетика, селекция, кибернетика. Почти на двадцать лет деловые игры остановились в своем развитии.

В середине 50-х годов деловые игры начали распространяться в США. Первая деловая игра в США была проведена через 24 года после появления первой советской игры. Первые примеры деловых игр с использованием ЭВМ были предложены английским кибернетиком Стаффордом Биром в 60-х годах. Однако первая деловая игра с использованием ЭВМ была создана в США. [4].

В исследовании различных аспектов взаимосвязи человека и биосферы можно выделить ряд стадий: описание – исходный, эмпирический этап, отвечающий на вопрос «что происходит в окружающей среде и в самом человеке?»; объяснение – промежуточный, теоретический этап, отвечающий на вопрос «почему это происходит?»; прогнозирование – завершающий, практически ориентированный этап экологического исследования, который должен дать ответы на два вопроса: «каким образом обнаруженные тенденции будут себя вести в будущем?» и «что следует предпринять для того, чтобы предотвратить нежелательные явления или наоборот способствовать реализации благоприятных возможностей?».

Компьютеризация деловых игр позволяет существенно сократить учебное время, увеличить число имитаций циклов управления и непосредственно «ощутить» всю динамику процесса взаимодействия основных субъектов.

Благодаря системной динамике, студент получает понятие о всестороннем подходе к представлению, диагнозу и изменениям моделей поведения сложных динамических систем. Это способствует формированию компетентной личности, которая готова к постоянному интеллектуальному и профессиональному росту.

Литература

1. Пометун О. Компетентісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа, 2005. – №1. – С. 65-69.
2. Степко М. Компетентісний підхід: його сутність. Що є прийнятим, а що проблемним для вищої освіти України // Вища освіта України, 2009. – №1. – С. 15-19.

3. Бельчиков Я.М. Деловые игры /Я.М.Бельчиков, Бирштейн М.М. – Рига.: Авотс, 1989. – 304с.
4. Сапунцов В.Д. Компьютерные деловые игры и дистанционное образование /В.Д. Сапунцов //Дистанционное образование №1, 2000. С.14-20.

© Зеленева О.Г., Иванченко В.А..

Зубарев С.В., Щербакова К.О., Моїсєєнко Л.М. (КПДонНТУ)

ЛЮДИНА ТА ПРОФЕСІЯ: ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ ТА НАВЧАННЯ

Інтереси сучасної людини надзвичайно різноманітні. Вони генеруються, насамперед, навколо біологічних потреб та індивідуальних інтелектуально-психологічних особливостей. І перших, і других надзвичайно багато, тому кожна людина, набуваючи самостійності на певному етапі свого розвитку, перебуває у стані невизначеності, непевності, які є рідними сестрами страху перед майбутнім.

Вибір у житті людини — це настільки важливий інтелектуально-психологічний процес, що можна стверджувати, що людське життя є не що інше, як безперервний, щомиттєвий ланцюг «виборів» одного з багатьох можливих варіантів поведінки, дій, міркувань. Життєвий успіх людини, зрештою, залежить від правильності зроблених виборів. Найяскравіше справедливості цього «філософського» висновку демонструє вирішення проблеми набуття індивідом досвіду, завдяки якому він стає здатним розвиватись. У цьому напрямку життєдіяльності людини найголовнішим за нинішніх суспільних умов є визначення ніші праці, — тобто як стати фахівцем, професіоналом у певному виді діяльності.[2]

Соціологічні дослідження засвідчують, що практично кожен третій випускник середнього загальноосвітнього навчального закладу обирає собі майбутню професію стихійно, без всебічного аналізу реальних і потенційних ресурсів, оцінювання можливостей їх мобілізації для досягнення визначеної мети, корекції своїх фахових уподобань з довготривалими тенденціями кон'юнктури професій тощо. Існує дуже сильна залежність вибору від випадкових факторів, наприклад, порад друзів або знайомих, гонитва за модною професією. Помилковість вибору, окрім матеріальних затрат, містить великий психологічний негатив, що може призвести згодом до глибокого розчарування, конфліктних ситуацій, викликати почуття непевності в собі, і, можливо, поставить на порядок денний потребу змінити професію. Тому вибір професії — нелегка інтелектуально-психологічна справа.

Вибір професії – важлива справа в життєвому та професійному становленні людини. Саме професія надає можливість людині задовольнити основну масу своїх потреб, реалізувати себе як особистість.

У процесі вибору професії можна виділити декілька періодів:

- період фантазій (характерний дітям приблизно до 11 рр.);
- період пробних пошуків (11-17 рр.);
- період реалістичного вибору (після 17 рр.).

При цьому, в залежності від характеру домінуючих мотивів, розрізняють декілька рівнів реалістичного вибору: економічний (характерним є прагнення до високого заробітку), соціальний (спрямованість на отримання престижної професії), духовний (прагнення до самовдосконалення, розкриття творчого потенціалу).

У реальному житті не кожному вдається зробити найкращий професійний вибір. У психології вже є достатньо досвіду, який дозволяє оцінити ускладнення, що виникають у процесі свідомого вибору професії. Суть його полягає у тому, що вибір професії розглядається як багатоетапний процес вироблення та прийняття рішення. На першому етапі виникає проблема вибору професії, приймається рішення. Другий етап пов'язаний із визначенням джерел інформації, компетентних осіб, здатних допомогти у виборі професії. Третій етап – збір інформації, що відображає суттєві моменти конкретної ситуації вибору. На четвертому етапі формується узагальнене уявлення про ситуацію вибору професії. П'ятий етап – пошук варіантів рішення, їх оцінка. На заключному, шостому етапі, робиться кінцевий вибір професії. На кожному етапі можна виявити типові помилки та ситуації, які ускладнюють наступну професійну адаптацію.[1]

Умовою для подолання труднощів і правильного вибору професії є профорієнтація, що являє собою комплекс психолого-педагогічних і медичних заходів, спрямованих на оптимізацію процесу працевлаштування відповідно до власних бажань, здібностей та з урахуванням потреб суспільства.

У структурі професійної орієнтації виділяють наступні складові:

- профорієнтація;
- профконсультація (система психолого-педагогічного вивчення особистості з метою надання їй допомоги у виборі такої професії, що здатна найбільш повно реалізувати та розвинути її здібності);
- профвідбір (система засобів, що забезпечують прогностичну оцінку відповідності людини та професії в тих видах діяльності, котрі здійснюються в нормативно заданих небезпечних умовах, що вимагають від людини відповідальності, здоров'я, високої працездатності, точності виконання завдань).

Починати опановувати професію можна з набуття найпростіших навичок безпосередньо на робочому місці. Це непоганий варіант, якщо надовго не затримуватися в статусі «чистого практика», а наполегливо шукати та реалізовувати можливості для здобуття систематизованих найпереводіших теоретичних знань в обраній галузі. Тому краще орієнтуватись на вступ до професійно-технічного закладу або вищого закладу освіти. Перевага такого варіанту в тому, що можна поглиблювати теоретичні знання відповідно до актуального рівня. Як це робити — підкаже досвід, здобутий під час навчання в спеціалізованому закладі освіти.

Професія — це вид трудової діяльності людини, яка володіє певними загальними і спеціальними теоретичними знаннями і практичними навичками на базі спеціальної підготовки та досвіду роботи. Якість трудової діяльності визначає кваліфікація працівника, що залежить від спеціальної професійної підготовки, яка дає можливість виконувати роботу певного рівня складності. В змістовному сенсі йдеться про сукупність необхідних для виконання роботи професійних навичок, знань, умінь, досвіду, рівня освіти.

Об'єктивні передумови правильного вибору містяться в самій людині. Вони обумовлені її знаннями, навичками, бажаннями, широтою світогляду. Завдання полягає в правильному оцінюванні особистісного потенціалу на основі чіткої сформульованої мети своєї життєдіяльності.

Першим кроком є самовизначення відповідно до психофізіологічних особливостей молоді людини та специфіки майбутньої професійної діяльності. Дуже

важливо при виборі професії враховувати і деякі основні психологічні властивості характеру.

Оцінювати свої професійні можливості повинен кожен індивід самостійно, не відволікаючись на суспільні міфи, очікування інших людей, соціальні страхи, навіювання, наслідування. Необхідно розібратися у своїх потребах, інтересах, мотивах, схильностях, пріоритетах, прийняти їх як очевидність, правильно оцінити з позиції реалізації, перспективності, усталеності. Як переконує приклад багатьох успішних у досягненні професійних вершин людей, саме такий підхід до вибору професії є найбільш ефективним.

У ситуації сумніву слід вибирати ту професію, де здібності будуть максимально реалізовані. Особливо це важливо в тому сенсі, що професія повинна приносити задоволення (позитивні емоції), бо тільки в такому разі можна досягнути вершин майстерності у щоденному виконанні виробничих завдань.[3]

Слід також наголосити, що природні задатки людини мають величезну пластичність, значний потенціал для розвитку. Але, водночас, слід мати на увазі, що вони навіть із примноженими знаннями та навичками не безмежні у практичному застосуванні, особливо в тій частині, що пов'язана з фізичним станом, індивідуальними функціональними можливостями особи. Не завадить також знати про професію та у плані спроможності опанувати відповідний обсяг необхідних знань. Незнання цих, здавалося б, другорядних нюансів, – поширена причина помилок у виборі молоддю майбутньої професії.

Потрібно чітко уявляти зміст і режим роботи обраної професії. Існує кілька тисяч професій і ще більша кількість спеціальностей. Кожна з них має свої особливості не тільки з причини різного виду використовуваної техніки або технологічного процесу, а й з огляду на ступінь психофізіологічного напруження, фізичних зусиль, санітарно-гігієнічних умов виробничого середовища. Звідси очевидно, що потрібно ознайомитися з особливостями майбутньої трудової діяльності за укладеним списком професій. Важливо подбати про те, щоб відомості про ту чи іншу професію не виявилися перекрученими, неповними, однобічними. Чим глибші знання про професію — тим менша ймовірність помилки при виборі. З цією метою потрібно використовувати як інформацію з довідкової літератури, так і судження авторитетних, компетентних людей.

Із метою визначення головних факторів впливу на вибір професії та вищого навчального закладу, авторами було проведено соціологічне опитування серед студентів другого курсу. В анкетуванні прийняло участь сорок п'ять осіб.

Результати опитування показали, що майже усі респонденти (94,1%) цілком свідомо прийняли рішення щодо вступу у ВНЗ. Вирішальним фактором при виборі спеціальності для 58,7% респондентів стала власна думка, 23,6% – батьки, 5,9% – знайомі та друзі, 11,8% – престижність спеціальності. На питання щодо кількості ВНЗ, до яких подавали документи при вступі, 41% респондентів назвали 1 заклад, 35,4% – 2-4 заклади, 23,6% – більше 4-х. Майже 95% опитуваних не жалкують про свій вибір, однак за можливості третина студентів кардинально змінила б його.

Отже, можна сказати, що до питання вибору професії людина повертається інколи не раз. Так, ще навчаючись у школі, ми вже замислюємося над тим, ким бути. Ставши ж випускниками, робимо остаточний вибір. Найчастіше так і трапляється в житті. Хоча, звісно, існують випадки, коли людина обирає свій справжній шлях вже

будучи дорослою, цілком сформованою особистістю. Але тоді вона втрачає забагато часу на пошуки власного «я».

Проте, як би там не було, стати професіоналом у своїй справі неможливо без гідної освіти. Ситуація склалася таким чином, що вибір навчального закладу значною мірою впливає на все наступне життя молоді людини. Але тут знов-таки постає запитання: краще обирати фах престижний чи за покликанням? Кому віддати перевагу? Переступити через себе та обрати престижність, аби тільки бути впевненим у подальшому працевлаштуванні, чи обрати професію за покликанням? Це дуже складне запитання. Кожен повинен вирішити його для себе, прислухаючись до власних відчуттів і поклику серця. Відповісти так, аби потім не вкладати контракт зі своєю совістю.

Але й у такому випадку думки можуть кардинально різнитися. Дехто вважає, що улюблена справа повинна приносити задоволення самій людині та користь оточуючим. Питання грошей для них не є вирішальним у виборі професії; гроші – це лише гідна оплата твоєї праці, вони повинні лише доповнювати ту радість, яку отримуєш від роботи, але ж ніяк не ставати пріоритетом у нашому житті. Для когось, навпаки, саме гроші є метою всього подальшого життя. У такому випадку на задній план відходять відчуття, а прагнення до збагачення повністю заволодіває розумом і серцем людини. І, на превеликий жаль, таких людей сьогодні стає все більше й більше. При цьому нерозумно говорити, що гроші взагалі непотрібні людині. Звичайно ж, потрібні, а, враховуючи сучасні умови життя, навіть значні. Однак не слід забувати, що окрім грошей є й інші цінності, що також відіграють важливу роль у нашому житті.

Насамкінець хочеться побажати людям знайти саме свою справу та реалізувати себе в повній мірі, аби потім не жалкувати за змарнованими роками. Життя дається людині лише один раз, і те, як ми його проживемо, залежить виключно від нас самих. Треба цінувати кожну мить, використовувати її з користю, лишити по собі слід... Бо коли людині сімдесят років, вже запізно щось змінювати й казати: «Ось якби в мене був другий шанс, я все змінив би!» Але знайте, іншого шансу не буде. І в усіх прикрощах і невдачах слід звинувачувати себе й лише себе. Бо тільки ти сам відповідаєш за все у своєму житті...

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

- 1.Бондарчук О. І. Прийняття особистісного рішення: теоретичні та експериментальні підходи // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. — Житомир, 2005.
- 2.Злобіна О., Тихонович В. Суспільна криза і життєві стратегії особистості. — К.: Стилосо, 2001.
- 3.Лукашевич М. П., Бондарчук Л. В. Інноваційні соціальні технології професійного самовизначення особистості: Навч. пос. — К.: ІПК ДСЗУ, 2005.

Ісаєнков О.О., Ісаєнкова Ю.В. (КП ДонНТУ)

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Розглядається навчально-дослідний підхід як спосіб активізації пізнавальної діяльності студентів

Разом із зміною освітніх парадигм у вищій школі змінюється і зміст поняття «Добре підготовлений фахівець». Якщо раніше в главу кута в освітньому процесі у вузі ставилося завдання систематичної поглибленої професійної підготовки, то в даний час, не знижуючи вимог до професійних знань, в главу кута ставиться розвиток творчого потенціалу особи. Причини зміни освітніх парадигм обумовлені умовами функціонування суспільства, що змінюються: світ вступає в інформаційну для поста епоху, коли зростає попит не на «чистих» фахівців, а на фахівців в пограничних галузях знань. Швидкий розвиток нових технологій, стрімке зростання об'єму нової наукової інформації, розвиток міждисциплінарних галузей знань і досліджень робить уразливою систему освіти, націлену лише на поглиблену вузьку спеціалізацію.

У зв'язку зі всім вищесказаним виникає необхідність переведення освіти на нову методологічну основу. Такою основою може служити навчально-дослідний принцип (НДП). Суть принципу полягає в залученні студентів до активної пізнавальної діяльності, в переорієнтацію навчального процесу на розвиток творчого потенціалу особи, виховання культури мислення, опанування методології науки і, зрештою, на підготовку фахівця, здатного знаходити шляхи вирішення проблем, що виникають в професійно-виробничій і науковій сферах [1].

Вперше основні положення НДП були сформульовані у Великій Хартії університетів (1988), що проголосила як основний принцип організацію навчального процесу, його нерозривний зв'язок з дослідницькою діяльністю. Проте необхідно підкреслити, що сфера застосування НДП значно ширше в порівнянні з традиційною організацією роботи студентів в рамках студентських наукових кружків або в період спеціалізації студентів, хоча ці види роботи логічно включаються до складу НДП.

Навчальний процес, організований на основі навчально-дослідного принципу, покликаний формувати у студентів дослідницькі уміння, аналітичний характер мислення, творчий підхід до вирішення всіляких завдань, уміння працювати в колективі в процесі вивчення програмного матеріалу будь-якої дисципліни, а не лише при рішенні конкретної дослідницької задачі, як це передбачається при проведенні науково-дослідної роботи.

Реалізація НДП в навчальному процесі у кожному конкретному випадку може мати свої специфічні особливості. На молодших курсах слідує більш обґрунтовано говорити лише про елементи дослідницького підходу в навчальному процесі, на старших – істотна частина навчального процесу може бути організована за навчально-дослідним принципом, оскільки до цього часу у студентів є певний багаж знань з фундаментальних дисциплін. Впровадження методології наукової творчості в навчальний процес на молодших курсах передбачає (при збереженні методики навчання в стандартних формах: лекції, лабораторні, семінарські і практичні заняття і забезпеченні базового рівня отримуваних знань) формування в свідомості студентів прагнення до наукового розуміння і критичного осмислення матеріалу, що вивчається. У зв'язку з цим виникає необхідність в розробці методів навчання, що

дозволяють студентам перейти від ролі пасивних слухачів до роботи на якісно іншому рівні, – в пошуку і відкритті нових знань. Наукова творчість передбачає пошук об'єктивно-нової інформації, в навчальному процесі інформація для кожного студента є суб'єктивно новою, але наукові і методологічні основи пошуку тієї і іншої інформації можуть бути схожими.

З урахуванням того, що парадигмою сучасного пізнання прийнято вважати природознавство (через можливість хоч би часткової довідності всіх його наукових гіпотез і виводів), найбільшій ефективності від застосування НДП слід чекати в разі вивчення природничо-наукових дисциплін. Саме цей принцип:

- відображає загальну для процесів навчання і наукового пізнання закономірність руху мислення від незнання до знання, від неповного знання до знання повнішого;
- констатує фундаментальну роль наукового пізнання в організації навчально-виховних процесів в середній і вищій школі;
- визначає основні компоненти процесів наукового дослідження, які повинні знаходити віддзеркалення в методичних системах навчальних предметів природничо-наукового циклу (спостереження, проблема, факт, гіпотеза і так далі);
- передбачає оволодіння в процесі навчання методами наукового пізнання, включаючи загальні, теоретичні і емпіричні методи дослідження [2].

Навчально-дослідний принцип при проведенні лабораторних занять.

Ключовим моментом таких занять є залучення студентів до здобуття нових знань шляхом активної самостійної роботи, що вимагає від них не лише інтелектуальних зусиль, але і елементів творчості.

Викладач в ході занять, спостерігаючи за освоєнням студентами техніки експерименту і рівнем теоретичного осмислення виконуваних робіт, має право індивідуалізувати завдання. При цьому можлива постановка роботи на самому різному рівні: від простого дотримання описаним методикам, або реалізації відомих методик, але з іншими речовиною або з якими або іншими вихідними даними (що сповна під силу будь-якому студентові), до самостійної розробки методики виконання роботи із залученням відомостей із літератури.

Такий підхід до організації роботи студентів сам по собі вже на першому курсі приводить до диференціації можливостей студентів з освоєння навиків виконання досліджень. Диференціація вимагає і відповідного підходу до умінь, що виробляються в ході практикуму: що обов'язково для всіх, що – для більшості, що – для найбільш успішних студентів.

Слід зазначити, що останніми роками не лише зміна вимог до рівня підготовки фахівців, але і саме життя заставляє передивлятися вміст і методику проведення навчального процесу. На перший курс факультету приходять студенти з рівнем підготовки, що істотно відрізняється. Відсутність диференціації при організації навчального процесу приведе або до втрати інтересу до навчання у найбільш підготовлених студентів: ліцеїстів, переможців олімпіад різного рівня, у тому числі і міжнародних, або (при орієнтації навчального процесу лише на найбільш «сильних» учасників) до стресової ситуації для студентів, через різні причини менш підготовлених, а часто – і менш здатних. Отже, викладачеві необхідно мати в своєму

арсеналі і використовувати різні методичні прийоми для стимулювання активної навчальної роботи як одних, так і інших.

Викладацький досвід показує, що більшість студентів вітають, коли в лабораторних практикумах від них в явній або неявній формі потрібний прояв самостійності, ініціативи.

Викладач на таких заняттях одночасно є і «замовником» роботи, і її керівником, і опонентом. Організація такого роду досліджень на заняттях в максимальній мірі активізує інтелектуальну роботу студентів, формує у них досвід творчого мислення. Необхідно, проте, звернути увагу викладачів на наступні умови виконання роботи, важливі для студентів – дослідників: обґрунтований вибір об'єктів досліджень; невеликий підготовчий період; відсутність або мінімальна кількість трудомістких або малопродуктивних операцій; перспектива швидкого (за один-два заняття) здобуття результатів; можливість їх теоретичного обґрунтування; доступність необхідних відомостей в довідковій і навчальній літературі. Наявність цих умов дозволить студентів отримати позитивний результат, що вельми важливе для створення гарного емоційного настрою в студентській групі.

У будь-якому лабораторному практикумі, навіть побудованому на використанні заздалегідь підготовлених експериментальних установок для здобуття якихось залежностей, підтверджуючих закономірності, що вивчаються студентами, теоретичні положення і тому подібне, можна знайти можливість для внесення до роботи елементів дослідницького характеру. Для цього необхідно добре її методично організувати, продумати перелік питань, на які студент повинен відповісти при бесіді з викладачем, звітуючи за виконану роботу.

Навчально-дослідний принцип при проведенні семінарських занять. НДП дозволяє реалізувати індивідуальний підхід до кожного із студентів, активно впливає на формування не лише наочного кругозору, але і загальнонаукових навиків систематизації і аналізу фактів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і кореляцій, ведення дискусії, виступи з доповіддю і так далі. Якщо викладач хоче додати семінару характер занять, що розвиває творчий потенціал студентів, то необхідно забезпечити студентів не просто планом заняття, а переліком питань і вправ, або творчими проблемними завданнями, які і стануть предметом обговорення. Одна ситуація, якщо студент готовий за планом відтворити відповідний теоретичний матеріал і абсолютно інша, – коли відповіді на питання вимагають активного володіння матеріалом, що вивчається, творчого його використання.

Як показав наш досвід, питання до семінарських занять не мають бути загальними і приватними за формою. Більш виправдана форма питання, що передбачає зіставлення можливостей теоретичних концепцій в поясненні фактів або явищ, вимагає виявлення закономірностей і націлена на проведення аналізу, пояснення. Різноманітність фактичного матеріалу, що розглядається, різний рівень його теоретичного пояснення вимагають і різного стилю формулювання питань: «Чому...?», «Як можна пояснити...?», «Зіставте..., проаналізуйте...» і так далі. При цьому бажано, щоб формулювання питання не містило вказівки на конкретний факт або властивість.

Формулювання проблем для обговорення на семінарах є ще складнішим завданням, оскільки необхідно враховувати багаж знань фактичного і теоретичного матеріалу, на основі якого можна вести обговорення тієї або іншої проблеми і роботи

суб'єктивно-нові висновки, що є у студентів. При формулюванні проблеми можна виходити з протиріччя, що здається, між реально спостережуваними фактами і теоретичними передумовами. При проведенні занять бажано використовувати проблемні ситуації не на низькому рецептивному рівні, коли викладач сам формулює і вирішує проблему, а на вищих – репродуктивно-продуктивному і евристичному рівнях. Репродуктивно-продуктивний рівень має на увазі, що викладач формулює проблему і дає алгоритм її рішення (наприклад, на лекції), на семінарі ж студентам пропонується вирішити нову проблему з використанням відомого алгоритму. А для евристичного рівня характерне самостійне вирішення проблеми студентами.

Успішне проведення семінарських занять при реалізації навчально-дослідного принципу передбачає використання певних методичних прийомів.

Ефективність занять підвищується, якщо студенти заздалегідь знайомі з питаннями, що підлягають обговоренню. Це особливо поважно для студентів-першокурсників, які через укорінені шкільні звички можуть обмежитися запам'ятовуванням конкретних фактів. У ряді випадків, особливо при підготовці майбутніх викладачів, студенти можуть, отримавши завдання, заздалегідь скласти детальний план вивчення окремого питання програми, тобто провести своєрідне дослідження навчального матеріалу, користуючись доступними підручниками, навчальними посібниками і інформацією в електронних базах даних. При обговоренні проблемних питань або питань, пов'язаних з сучасним станом науки, можна заздалегідь призначити не лише доповідачів, але і опонентів, передбачивши можливість їх індивідуальних консультацій з викладачем. Студентам можна доручити підготувати повідомлення по матеріалах періодичного друку, використовуючи не лише адаптовану інформацію з науково-популярних видань, але і результати оригінальних досліджень з публікацій в наукових журналах, у тому числі і на іноземних мовах.

Кращому засвоєнню матеріалу на семінарських заняттях сприяє і варіаційний аналіз об'єктів, що вивчаються, тобто розгляд їх поведінки при зміні в тому або іншому напрямі. Можливо достатньо багато варіантів відповіді на питання: «Що буде, якщо?» Пошук відповідей дозволяє проаналізувати різні підходи до вирішення поставленої проблеми, самостійно прийняти обґрунтоване рішення. Організація на семінарських заняттях ситуації невизначеності, коли для вирішення завдання студентові дається мінімум необхідних відомостей і відсутня єдино правильна відповідь, дозволяє йому не лише самостійно структурувати навчальну ситуацію, але і до певної міри моделює процес ухвалення рішень в реальній виробничій або дослідницькій ситуації. При цьому важлива позитивна установка на сприйняття невизначеності і зміну функції викладача від носія істини до консультанта. Викладач, управляючи ходом семінару, може ставити студента в ситуацію, коли останньому необхідно захищати свою точку зору, шукати додаткові аргументи, наводити приклади.

Досить типова ситуація, коли на всі спроби викладача активізувати роботу семінару відгукується лише декілька найбільш активних студентів з групи, більшість же пасивно спостерігає за тим, що відбувається. Здолати таку ситуацію вдається при використанні методу групової роботи таким чином, щоб активна роль в ній виконувалася не лише найуспішнішим студентам.

Істотне значення в реалізації НДП відводиться *самостійній роботі студентів*. Викладач при цьому виступає не стільки в ролі транслятора нового знання (хоча і ця роль в значній мірі зберігається), скільки в ролі організатора пізнавальної діяльності студента, провідника в потоці інформації, фахівця, готового до пояснення і обговорення будь-яких питань, пов'язаних з освоєнням програми відповідного навчального курсу. Природно, що перенесення у викладацькій діяльності центру тяжіння з передачі готового знання на організацію роботи студентів по самостійному добуванню цього знання (при контролі результатів цієї роботи) вимагає від викладача великої підготовчої роботи по методичному забезпеченню навчального процесу. Необхідна певною мірою і перебудова психології багатьох викладачів через традицію, звичку, а часто і переконаності, що ставлять на перше місце в навчальному процесі уміння студентів відтворювати матеріал, що вивчається, запам'ятовувати великі об'єми інформації, точно слідувати на практичних заняттях запропонованим алгоритмам дій.

У зв'язку з цим велике значення для активізації творчого потенціалу студента мають і форми контролю і оцінки його роботи. Найбільш адекватною сучасному рівню вимог є рейтингова система оцінки навчальної роботи студентів, коли враховуються всі види навчальної і наукової діяльності студента в багатобальній шкалі [3]. Добре організований рейтинг виводить на перші місця не тих студентів, які заучують програмний матеріал, а лише тих, хто здатний проявити себе в творчій діяльності. У студентів надзвичайно розвинений інстинкт змагальності, а поєднання НДП з рейтинговою оцінкою навчальної роботи дозволяє враховувати інтереси і здібності кожної особи. Крім того, підвищується об'єктивність оцінок, що виставляються, і довіра до них студентів, що має і виховне значення.

Наприклад, в ході семінарських занять (з врахуванням їх повчальної функції) можна вважати обов'язковим виставляння оцінки в балах по кожному виступу студентів, оскільки це порушить вільну дискусію, відволікаючи увагу і студентів, і викладача від обговорення питань. Можна оцінювати найбільш ґрунтовні виступи, виставляючи кожному студентові в кінці заняття певну суму балів за роботу на семінарі. При цьому максимальна оцінка може бути поставлена за сумарну роботу на семінарі або за один короткий виступ, якщо продемонстроване глибоке розуміння предмету. Додаткові бали нараховуються за підготовку доповідей. Викладачем повинні фіксуватися і оцінюватися відповідним чином найменш вдалі виступи, а також відмова від виступів. Підсумковий контроль засвоєння теми здійснюється за допомогою тестової роботи, яка може служити своєрідним інструментом діагностики знань студентів і проводитися як в традиційному, так і в комп'ютерному варіанті.

Таким чином, на прикладі організації лабораторних і семінарських занять видно, яку істотну роль в розвитку творчого потенціалу студентів грає методика їх проведення. Впровадження НДП в навчальний процес вимагає не лише нових підходів до організації навчального процесу, але і перегляду питань його методичного забезпечення [4, 5]. Поставивши перед собою завдання розвитку творчого потенціалу особи, викладачі повинні планомірно створювати умови для прояву елементів творчості бо далеко не всі студенти володіють достатньою активністю і впевненістю в собі, щоб самостійно, не маючи ще необхідних знань і умінь, організувати свою роботу. Пошук форм і методів активізації пізнавальної діяльності студентів, розвиток їх творчого потенціалу – обов'язкові складові роботи викладача вузу. Талант педагога

в тому і полягає, щоб ненав'язливо, коректно, використовуючи систему заохочень, направляти своїх учнів.

На закінчення хотілося б підкреслити, що перехід до нової парадигми освіти багатьма сприймається як необхідність відмови від колишнього педагогічного досвіду. Останнім часом в методичній літературі з'являються публікації з різкою критикою лекційно-семинарської освітньої технології і пропозиціями корінним чином змінити вміст сучасної освіти. Але в гонитві за новими методами навчання дуже легко прийти до зниження загальнотеоретичної сторони підготовки студентів, рівня їх професійної компетенції. Вихід бачиться в гармонійному поєднанні репродуктивних і активних методів вчення.

Література:

1. Лесникович А.И., Тихонов Л.Н., Дынич В.И. и др. Концепция реализации обучающе-исследовательского подхода в системе многоуровневого университетского образования. Сборник научных прац. Мінск, 1998. С. 148-162.
2. Братенникова А.Н., Василевская Е.И., Лахвич Ф.Ф. Обучающе-исследовательский принцип как средство реализации преемственности при формировании адаптивных компетенций специалиста // Адаптация к профессиональной деятельности как психолого-педагогическая проблема: Мат. межд. конф. - Барановичи: БГВПК, 2001. - Ч. 2. С. 29-33.
3. Каратаева Т.П. Использование рейтинговой системы контроля учебной работы студентов. Сборник научных прац. - Мінск, 1998. - С. 63-71.
4. Свиридов В.В. Об учебной литературе, отвечающей требованиям обучающе-исследовательского принципа подготовки студентов // Обучающе-исследовательский принцип в системе подготовки кадров: проблемы, поиски, решения. Материалы международной конференции. - Минск. 1997. - С. 74-82.
5. Свиридов В.В., Каратаева Т.П., Василевская Е.И., Логинова Н.В. Методические рекомендации авторам учебно-методической литературы, необходимой для реализации обучающе-исследовательского подхода при подготовке специалистов. - Мн.: БДПУ імя М.Танка, 2000. - С. 18-37.

УДК 378.14

Капітула К. О. (ГДПШМ)

Використання педагогічних журналів як умова професійного становлення майбутніх учителів

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Для розвитку педагогічної науки важливе значення має система представлення та розповсюдження науково-педагогічних результатів, однією з складових якої є наукова педагогічна періодика.

На сьогоднішній день постає проблема використання педагогічних журналів студентами педагогічних ВНЗ. Спираючись на той факт, що вони свідомо обрали професію вчителя, необхідною умовою вдосконалення знань з педагогічних дисциплін є застосування педагогічних журналів як основне джерело самоосвітньої діяльності. В той же час, виникає питання про самоосвіту майбутніх учителів, тобто

що саме ми розуміємо під поняттям „самоосвіта ” і як цей процес відбувається в педагогічній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми.

Починаючи з кінця XVIII ст. і донині „найпоширенішою комунікаційною структурою в науці залишається журнал, найпопулярнішим комунікаційним елементом – стаття ” [3]. Чималу кількість наукових праць присвячено висвітленню особливостей становлення та розвитку різних проблем освітньої галузі на сторінках педагогічної періодики. Так, проблеми підготовки вчителя до професійної діяльності в українській педагогічній періодиці (20-ті – початок 30-х рр. XX ст.) були розглянуті А. Пугач. Дослідники розглядають як розвиток окремих педагогічних журналів (І. Нефьодова, З. Полюктова, У. Яворська), так і висвітлюють особливості становлення та розвитку різних проблем освітньої галузі на сторінках педагогічної періодики, наприклад, як проблем виховання, питання просвіти батьків, втілення ідей української національної школи, змістового наповнення й завдань педагогічної періодичної преси 20-30 рр. XX ст. та ін. (А. Говорун, Н. Гордій, І. Дубінець, І. Зайченко, С. Лаба, С. Лобода, А. Пугач та ін.). В останнє десятиріччя у педагогічній науці та освіті знайшли нові засоби науково-педагогічної комунікації, які розвиваються в електронному середовищі. Аналіз сучасних вітчизняних електронних наукових педагогічних журналів зроблено Н. Хміль.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою нашої статті є висвітлення проблеми використання педагогічної періодики студентами педагогічних ВНЗ з метою їх професійної самоосвіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

На сучасному етапі періодика існує як у друкованому, так і в електронному вигляді. Наукові журнали протягом трьох століть друкувалися лише на папері. Сьогодні ж у мережі Інтернет з’явилася велика кількість електронних наукових журналів. Їх використання науковцями відкриває нові творчі можливості для науково-педагогічного співробітництва та створення нових педагогічних знань. Зручність використання, доступність матеріалу в цифровій формі в електронних педагогічних журналах створює унікальні можливості для підвищення рівня професійності, науково-педагогічної комунікації, підвищує престиж як педагогів-науковців, так і науково-освітніх організацій у світових науково-педагогічних співтовариствах. Крім того, педагогічний журнал може виступати джерелом самоосвіти педагогів.

Окреслюючи поняття самоосвіти, можемо сказати, що різні науковці трактують його по-різному, але, все ж таки, в кожного з них є спільні риси процесу самоосвіти. Так, наприклад, О. Кочетов вказує, що „самоосвіта – вироблення в собі вмінь та навичок самостійної роботи, виокремлення необхідної для практики інформації ” [6]. А. Громцева характеризує самоосвіту „як процес оволодіння знаннями за ініціативою самої особистості стосовно предмету заняття, об’єму та джерел пізнань, встановлення тривалості та часу проведення занять, а також вибору форми задоволення пізнавальних потреб та інтересів ” [1]. Л. Баженова розглядає самоосвіту педагогічних працівників як „важливий засіб і умову забезпечення безперервної науково-методичної підготовки вчителя ” [4].

Отже, самоосвіта – це освіта, яку людина здобуває самостійно, стосовно предмету заняття з метою задоволення пізнавальних потреб або задля підвищення рівня кваліфікації.

Як нам відомо, самостійна робота студента є основою вищої освіти. Неможна не погодитись з В. Загвязинським, що саме вона „формує готовність до самоосвіти, створює базу безперервної освіти”, дає можливість „бути свідомим і активним громадянином” [2]. Однак самостійна робота не означає відсутність контролю з боку викладача як за її організацією, так і за результатами. Так, під самостійною роботою зазвичай розуміють діяльність студентів в засвоєнні знань, умінь та навичок, яка проходить у відсутності безпосереднього керівництва викладача, хоча й керується ним.

У психолого-педагогічних дослідженнях справедливо звертається увага на той факт, що включення студента в самостійну роботу як в певну форму діяльності багато в чому залежить від спільних зусиль викладача і студента.

Щоб досягти висот педагогічної майстерності, потрібно докласти немало зусиль та енергії. Перед учителем постає нелегка задача – закладання фундаменту майбутнього нашої держави, адже наші діти – це наше майбутнє. Виконати таке завдання може тільки висококваліфікований педагог. Як зазначає С. Кисіль, „учитель – це не тільки той, хто навчає, а в першу чергу, той, хто вчиться сам” [5]. Отже, кожний педагог має займатися самоосвітою.

Здібність до самоосвіти не формується разом з отриманням диплому педагогічного ВНЗ. Ця здібність визначається психологічними й інтелектуальними показниками кожного окремого вчителя, але не меншою мірою ця здібність виробляється в процесі роботи з джерелами інформації, аналізу й самоаналізу. Вчитель повинен навчатися постійно використовувати різні джерела, серед яких значне місце посідає періодика, зокрема педагогічні журнали.

До конкретних видів діяльності, що складають процес самоосвіти, які прямо чи опосередковано сприяють професійному зростанню вчителя, відносять і читання конкретних педагогічних журналів.

Дуже важливо, щоб учитель володів уміннями працювати з літературними джерелами, у нашому випадку – з журналами: робити виписки, складати конспект, тези прочитаного, анотацію; чітко знав, в якому саме журналі треба шукати потрібну інформацію; раціонально будував роботу з вивчення публікацій, визначаючи такі етапи, як: загальне знайомство з журналом у цілому за його змістом; швидкий перегляд усього змісту: читання в порядку послідовності розміщення матеріалу; вибіркове читання публікацій журналу.

Як вже було зазначено, педагогічні журнали – це невичерпна скарбниця інформації на будь-який смак. Виходячи з того, що формувати потребу у використанні наукових часописів у професійній діяльності педагога потрібно починати ще у студентському віці, у жовтні-листопаді 2008 року було проведено дослідження, метою якого було вивчення проблеми використання педагогічних журналів у самоосвіті майбутніх учителів.

В анкетуванні брали участь студенти 1-3 курсів Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов.

Нами було з'ясовано, що з кожним курсом у майбутніх педагогів збільшується інтерес до наукової періодики. Так, студенти 3 курсу цікавляться такими

періодичними педагогічними виданнями, як „Дивослово”, „Наука і освіта”, „Необ'яснимо, но факт”, „Педагогіка”, „Рідна школа”, „Українська мова і література в школі”, „Шлях освіти”, в той час, як студенти 2-го курсу використовують у своїй позанавчальній діяльності журнали „Антична філософія” та „Digest”. На першому курсі респонденти цікавляться журналами „Педагогіка” та „Дивослово”. Крім того, результати анкетування свідчать про те, що на першому курсі студенти взагалі не цікавляться педагогічними журналами, на другому курсі спостерігається зростання інтересу до наукових часописів. Дивним визнаємо той факт, що у студентів третього курсу різко знижується інтерес до використання педагогічних журналів. Хоча студенти третього року навчання називали при відповіді на запитання анкети значно більше педагогічних журналів. Це констатує той факт, що кількість не переходить в якість, тобто студенти знають, які педагогічні журнали існують, але не використовують їх.

На нашу думку, відсутність інтересу до використання педагогічних журналів студентами викликана тим, що, по-перше, недостатньо уваги приділяється використанню педагогічних журналів у навчальній аудиторній роботі; по-друге, студенти не усвідомлюють необхідності самоосвіти, не бачать необхідності працювати з науковою журнальною періодикою.

Отже, щоб стати висококваліфікованим спеціалістом, майбутній педагог з кожним роком навчання у ВНЗ повинен підвищувати свій рівень освіченості. При цьому недостатньо виконувати завдання до лекцій, семінарів, практичних занять. Значне місце має посідати самоосвіта.

Також отримані результати дослідної роботи довели необхідність продовжити працювати над тим, щоб усі студенти вважали використання педагогічних журналів необхідною умовою самоосвіти.

З цією метою була запропонована система завдань з різних дисциплін з педагогіки, спрямованих на формування у студента потреби до самоосвіти, використовуючи педагогічні журнали.

Так, при вивченні дисципліни „Вступ до професії” у жовтні-листопаді 2009 р. було проведене бібліографічне заняття; ознайомлення з правилами оформлення джерел; проведений семінар-практикум „Використання педагогічних журналів у роботі педагога”. Після проведення самодіагностики, студенти склали план з самоосвіти, одним з пунктів в якому була робота з науковими часописами. Студенти готували та захищали груповий проект, обов'язковим завданням якого було використання та презентація педагогічної періодичної літератури, як друкованої, так і в електронному вигляді.

Зупинимося більш детально на проведенні семінару-практикуму „Використання педагогічних журналів у роботі педагога”. Мета проведення заняття – сформувати у майбутніх педагогів потребу у використанні педагогічних журналів для підвищення рівня професійної майстерності. Завдання: сформувати професійну позицію педагога щодо необхідності самоосвіти; навчити опрацьовувати інформацію, зокрема з журналів, формувати навички роботи з журналами (вміння анотувати, презентувати); виховувати прагнення до самовдосконалення, інтерес до читання наукових часописів. Студентам пропонувалося заняття з використанням інтерактивних вправ „Мозковий штурм”, „Знайди свою групу”. Отримали такі результати: студенти детально познайомилися якнайменш з п'ятьма педагогічними

журналами, навчилися анотувати статтю педагогічного журналу, скласти анований каталог друкованих журнальних статей з окремих питань педагогіки, сформулювали рекомендації для студентів „Як працювати з журналом”.

Вивчаючи курс „Історія педагогіки”, студенти зробили добірку статей „за персоналіями”.

Під час вивчення дисципліни „Педагогіка” студенти рекламували педагогічний журнал, робили огляд журнальних статей з певної теми, самостійно вивчали висвітлення окремих питань на сторінках педагогічних журналів.

Продовжували складати огляди статей з журналів з сучасних проблем виховання, вивчаючи методику виховної роботи, аналізували сценарії виховних заходів, що пропонує журнал „Воспитание школьников”. Під час написання курсової роботи обов’язковою умовою було використання педагогічних журналів.

З передовим досвідом сучасних учителів знайомилися на заняттях з „Основ педагогічної майстерності”. Знов-таки в нагоді стали наукові часописи.

Після цього було проведено анкетування, результати якого показали, що значно підвищився інтерес студентів до використання педагогічних журналів. Цілеспрямована робота з формування навичок роботи з журналом дала свої позитивні результати: студенти відмічають, наприклад, що вони краще розуміють, навіщо треба використовувати педагогічні журнали, як працювати з науковими часописами, що таке анування.

Чим більше студентів з кожним роком навчання зацікавлювати педагогічними журналами, „занурювати” майбутніх учителів у широке коло періодики, навчати їх, як раціонально працювати з журналом, тим, ми вважаємо, ефективнішим буде процес самоосвіти.

Наступним етапом дослідження стало анкетування на базі Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов серед першокурсників 2010 р., метою якого було виявлення інтересу студентів до самоосвіти та їх здатності до заняття самоосвітньою діяльністю задля розвитку професійних якостей учителя.

Результати анкетування наступні: з 78 опитаних студентів, самоосвітою займаються лише 34, проте, всі вони підтверджують думку, що вчитель, який не займається самоосвітньою діяльністю не може стати справжнім педагогом. Проте, всі студенти вказують, що вчитель має займатися самоосвітою. Ми вважаємо, що студенти-першокурсники ще не зовсім усвідомлюють необхідність у самоосвіті, а саме той факт, що нам, як майбутнім вчителям, вже потрібно розпочинати займатися самоосвітньою діяльністю з напряду обраної спеціальності, тобто з педагогіки.

Спираючись на результати анкетування, нами було розроблено і проведено окреме заняття в межах дисципліни „Вступ до професії” з теми „Самоосвіта вчителів”, з метою формування інтересу до процесу самоосвіти. Під час семінару, ми проводили бесіду зі студентами щодо самоосвітньої діяльності. Основним етапом семінару стала електронна презентація педагогічної періодики.

Крім того, ми використали наочний матеріал, тобто дали можливість студентам продивитись запропоновані журнали власноруч, а саме такі: „Педагогіка і психологія”, „Вища освіта України”, „Вища школа”, „Шлях освіти”, „Рідна школа”, „Педагогіка”, „Воспитание школьников”, „Народное образование”.

Після презентації ми провели анкетування. Анкета складалась із 7 запитань, які дали нам змогу перевірити рівень засвоєння поданого матеріалу, дізнатися про

самоосвіту студентів та її практичне застосування, інтереси до педагогічної періодики та ін. Результати опитування дають нам змогу стверджувати, що студенти стовідсотково засвоїли поданий матеріал, адже дали чітке визначення поняттю самоосвіти, вказали на головний принцип її побудови.

Висновки і перспективи подальших розвідок в даному напрямку.

Звичайно, що наше дослідження не може претендувати на повне і докладне вирішення проблем, пов'язаних з недостатнім використанням педагогічних журналів у самоосвіті майбутніх учителів, але ж воно може стати основою для подальшого педагогічного дослідження у цьому напрямі і допомогти у вирішенні багатьох проблем в оволодінні навичками роботи з часописами.

Список використаних джерел

1. Громцева А. К. Самообразование как социальная категория: учеб.-метод. пособие к спецкурсу / А. К. Громцева. – Л. : Б. и., 1976. – 88 с.
2. Загвязинский В. И. Теория обучения. Современная интерпретация / В. И. Загвязинский. – М. : Академия, 2001. – 407 с.
3. Педагогічна преса, національна школа, наука: точки перетину (матеріали „круглого столу”) // Шлях освіти. – 2006. – № 4. – С. 37–42.
4. Баженова Л. В. Самоосвіта у контексті безперервної науково-методичної підготовки учителя у системі підвищення кваліфікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/.../bazhenova.pdf
5. Кисіль С. В. Науково-методичні кроки до педагогічної майстерності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/2_KAND_2008/Pedagogica/25991.doc.htm
6. Сущность понятия "самообразование" в философско-педагогическом аспекте [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2009_10/pedagogika/Kordonova.htm

Коломосць О.В. (КПДонНТУ)

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І ЙОГО СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ, СВІТОГЛЯДНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ

1. Поняття фізичного виховання, місце в суспільному розвитку.

Фізичне виховання є головним напрямом впровадження фізичної культури і становить органічну частину загального виховання, покликану забезпечувати розвиток фізичних, морально-вольових, розумових здібностей та професійно-прикладних навичок людини.

Фізичне виховання шляхом проведення обов'язкових занять здійснюється в дошкільних виховних, середніх загальноосвітніх, професійних навчально-виховних та вищих навчальних закладах відповідно до навчальних програм, затверджених у встановленому порядку.

Таким чином, фізичне виховання, як і виховання в цілому, є процесом вирішення певних освітньо-виховних завдань, який характеризується всіма загальними ознаками педагогічного процесу, або здійснюється в умовах самовиховання.

Історія фізичної культури дає нам знання про причини виникнення і розвитку фізичного виховання, про ті українські національні традиції і звичаї, які пов'язані з використанням засобів фізичної культури у процесі фізичного виховання. Звернемо увагу лише на те, що виникнення фізичного виховання це процес об'єктивний, і вже первіснообщіному суспільстві воно було все загальним і обов'язковим.

Метою виховання, на думку Сократа, повинно бути пізнання самого себе. Хоча найважливішим завданням виховання Арістотель вважав розвиток розуму, але рекомендував починати з виховання фізичного.

Однією з характерних рис педагогіки другої половини XIX століття Дістервег вважає спрямування уваги учнів на зміцнення фізичних і духовних задатків, на розвиток почуттів, мислення і волі дитини. Таким чином, вона займається гімнастикою тіла і духу та вважає своєю вищою метою розвиток енергійного характеру вихованців.

Принцип гармонійної освіти вимагає повного розвитку тіла і духу (здоровий дух у здоровому тілі). Ніякий вид, ніяка сторона розвитку не повинні здійснюватись на шкоду іншій. Здоров'я, фізичний розвиток, зміцнення, формування тіла так само важливі, як ті ж властивості, що стосуються душі, тому що одне неможливе без другого. Не лише розвиток пізнавальної діяльності, але і розвиток емоційної і вольової схеми, свіжість і жвавість почуттів, сили духу, твердість рішень, одним словом, все утворення характеру значною мірою залежить від фізичних властивостей індивідуума.

Виховання, за Дістервегом, є одночасно і постійною категорією і історичним явищем. В першому випадку воно підпорядковується спільному для всіх часів і народів началу, яким він вважається природо-відповідність; в другому – воно різне в різні епохи у різних народів і визначається принципом культури відповідності. Вищим началом на думку Дістервега є принцип природо-відповідності. Принцип культури-відповідності в навчанні і вихованні передбачає слідування за ідеалом (освітнім і виховним) певного часу. Адже мета здійснюється в процесі руху.

З точки зору специфічних функцій у фізичному вихованні розрізняють дві нерозривно пов'язані сторони: фізичну освіту та сприяння розвитку фізичних якостей.

Фізична освіта, на думку П. Ф. Лесгафта, полягає в тому, щоб навчитись ізолювати окремі рухи і порівнювати їх між собою, свідомо керувати ними і пристосовувати до різноманітних перешкод, долаючи їх спритно і наполегливо, іншими словами, привчитись з найменшим зусиллям і в найкоротший проміжок часу свідомо здійснювати найбільшу фізичну роботу.

За довго до Лесгафта, розробляючи теорію елементарної освіти, Песталоцці вважав, що в людській природі закладено розумові, фізичні і моральні сили, і, відповідно, поділяв елементарну освіту на інтелектуальну, моральну та фізичну. Метою елементарної освіти є правильний гармонійний розвиток фізичних задатків людини, що дає їй спокій та фізичну самостійність, прищеплює їй хороші фізичні навички. При цьому Песталоцці постійно підкреслював, що всі три складові необхідно здійснювати в тісному зв'язку і взаємодії.

Правильна фізична освіта повинна підготувати кожну людину так, щоб вона не боялась жодної роботи, напруження сил, що сприятимуть набуттю фізичної

самостійності. Вона повинна сприяти засвоєнню кожною окремою особою тих навичок, які виявляються для неї найкориснішими.

Таким чином, фізична освіта являє собою засвоєння людиною в процесі спеціального навчання системи раціональних способів керування своїми рухами, необхідного в житті фонду рухових умінь, навичок і пов'язаних з ними знань. Ця сторона фізичного виховання має першорядне значення для раціонального використання людиною своїх рухових можливостей у життєдіяльності.

Другою стороною фізичного виховання є цілеспрямований вплив на комплекс природних властивостей організму, що належить до фізичних якостей людини. З допомогою фізичних вправ і інших засобів фізичного виховання можна в певному діапазоні змінювати функціональний стан організму, що веде до прогресивних адаптаційних змін у ньому. Впливаючи таким чином на фізичні якості, при певних умовах досягають суттєвої зміни рівня і спрямованості їх розвитку. Це виражається в прогресуванні тих або інших рухових здібностей (силових, швидкісних та інших), підвищенні загального рівня працездатності, зміцненні здоров'я, поліпшенні будови тіла.

Одночасно, слід зауважити, що оскільки фізичний розвиток обумовлений природними задатками, які передаються за спадковістю, можливості виховання не обмежені. Вони визначаються вродженими здібностями, тому кожен може досягти лише обумовленого ними результату. Звідси мета фізичного виховання – в тому, щоб кожна людина засвоїла доступний їй зміст і обсяг фізичної культури.

Будучи тісно взаємопов'язаними, фізична освіта і виховання фізичних якостей ніколи не зводяться одне до одного і по-різному співвідносяться на різних етапах фізичного виховання.

В раціонально організованій практиці фізичного виховання ці сторони завжди поєднуються з іншими сторонами загальної системи виховання. При цьому фізичне виховання набуває значення одного з основних факторів всебічного розвитку особистості.

Велику увагу фізичному вихованню приділяв Х.А. Гельвецій. Його основними завданнями він вважав: зміцнити тіло і дух, зробити людину сильнішою, міцнішою, здоровішою, а, отже, щасливішою. Учні щоденно декілька годин повинні приділяти таким фізичним вправам, як біг, боротьба, стрибки, плавання, заняттям гирями тощо.

Багато цінного для сучасної практики фізичного виховання можна почерпнути з методики Д.Локка. Метою виховання він вважав підготовку джентльмена, який уміє розумно і прибутково вести свої справи, має здоровий дух у здоровому тілі і вміє поводитись у товаристві. Джентльмен – це людина фізично сильна і загартована. Звідси три завдання: виховання тіла, характеру, розуму і комплексний підхід од їх розв'язання – єдність фізичного, психічного і розумового.

Отже, фізичне виховання здійснюється з допомогою фізичного вправління для одержання бажаних адаптаційних змін у стані студентів. Але якщо розглядати у цьому процесі лише ті зміни, що відбуваються в організмі, а не в особистості загалом, то це може призвести до викривленого, надто вузького розуміння фізичного виховання.

Насправді, процес фізичного виховання характеризується, крім іншого, такими особливостями: по-перше, це добре продуманий, спроектований, завчасно

підготовлений процес, який передбачає активну діяльність викладача, засоби, методи і форми навчання, адекватні поставленим завданням; по-друге, це процес свідомої і активної участі студентів у вирішенні поставлених завдань шляхом виконання фізичних вправ, формування навичок, удосконалення фізичних якостей, придбання знань. При цьому цей процес базується на фізіологічних, психологічних, загально-педагогічних закономірностях. Більше того, на певному рівні цей процес стає творчим, торкається інтелектуальної сфери студентів; по-третє, фізичне виховання пов'язане з подоланням труднощів. Що вимагають і сприяють розвитку моральних і волевих якостей. Тому до студентів в процесі фізичного виховання треба підходити як до особистостей, що прагнуть до самовдосконалення, а сам процес не може здійснюватися з позиції тільки однієї науки (наприклад, фізіології чи психології). Необхідне поєднання багатьох наук, передбачених навчальними планами закладів освіти, що готують фахівців даного профілю.

Поряд з терміном «фізичне виховання» використовують термін «фізична підготовка». Ним користуються, коли хочуть підкреслити прикладну спрямованість фізичного виховання стосовно певної діяльності, яка вимагає «фізичної підготовленості».

Викладене дозволяє визначити фізичне виховання як педагогічний процес, спрямований на фізичне і духовне вдосконалення людини, оволодіння нею систематизованими знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного використання протягом усього життя.

2. Роль і значення фізкультурно-спортивної діяльності в суспільному житті.

Фізкультурно-спортивна діяльність є ефективним засобом фізичного виховання. Її цінність визначається стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення. Фізкультурно-спортивна діяльність є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності. Але вона не зводиться лише до фізичного виховання, бо має самостійне загальнокультурне, педагогічне, естетичне та інші значення.

Сучасна фізкультурно-спортивна діяльність займає важливе місце як у фізичній, так і духовній культурі суспільства. Як суспільному явищу їй притаманні різноманітні соціальні функції. Розглянемо деякі з них:

- виховна функція передбачає, з одного боку, підвищення ефективності фізкультурно-спортивної діяльності, з другого – сприяє всебічному вихованню соціально-активної особистості. Однак вона сама по собі бажаного виховного ефекту не забезпечує, вплив її може мати як позитивний, так і негативний ефект.
- Функція підвищеної фізичної активності передбачає підготовку до різних видів суспільної діяльності і покликана сприяти всебічному розвитку людини, удосконалювати її фізичні і духовні здібності, розширювати арсенал життєво важливих рухових умінь, підвищувати їх надійність у складних умовах.
- Оздоровча і рекреаційно-культурна функції спрямовані на зміцнення здоров'я людей, забезпечення активного відпочинку, формування естетичних смаків.

- Виробнича функція дозволяє сприяти підвищенню продуктивності праці через згуртування виробничих колективів, встановлення сприятливого психологічного мікроклімату, впровадження норм і правил здорового способу життя.
- Пізнавальна функція передбачає використання фізкультурно-спортивної діяльності як моделі для вивчення фізичних і психічних можливостей людського організму в екстремальних умовах.
- Видовищна функція, з одного боку, задовольняє прагнення великої кількості людей одержати емоційний заряд як учасників змагань у ролі вболівальників з іншого – створює прекрасні умови для просвітницької роботи з метою залучення широкої аудиторії глядачів до регулярних занять фізичними вправами.

3. Вплив фізичного виховання на формування особистості студентів.

Однією з умов всебічного розвитку особистості є його фізична підготованість, як результат фізичного виховання, або заняття спортом. Формування особистості, яка поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість, стало програмою виховання людей у сучасному суспільстві.

Однак фізичне виховання виступає не тільки як засіб покращення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я, розвиток рухових якостей. В поєднанні з іншими засобами виховання, фізичне сприяє всебічному розвитку людини. Вирішуючи загальноосвітні завдання, заняття фізичними вправами впливають на підвищення культури людини (зокрема фізичної), утверджуючи в її свідомості вирішальне значення розумової і фізичної активності для розвитку особистості, формування потреб у систематичних заняттях спортом, готовності до раціональної організації рухової діяльності протягом дня, оволодіння необхідними гігієнічними навиками, а також системою знань про шляхи збереження і зміцнення здоров'я, покращення працездатності, на розуміння сутті спорту, його соціального значення і місця в суспільстві.

Фізичне виховання впливає на моральні якості, розвиток, вольової та емоційної сфер людини, естетичних і етичних уявлень і потреб. Воно впливає на формування характеру людини, тобто тих особливостей особистості, які відбиваються на вчинках і відносинах з іншими людьми та зовнішнім світом.

Заняття фізичними вправами позитивно впливають на інтелектуальну сферу. Рухова активність, яка лежить в їх основі сприяє:

- формуванню в людині уявлень про рухові можливості свого власного тіла;
- розвитку спостережливості, оскільки спортивна діяльність вимагає зосередження уваги на умовах, які супроводжують рух, а також швидкого переключення уваги на різного роду подразники;
- розвитку швидкості орієнтації, так як більшість видів спорту виробляють здатність до адекватної зміни поведінки в залежності від умов, які виникли;
- розвитку мислення, оскільки спортивна діяльність є творчою; в процесі тренувань треба аналізувати причини успіхів та невдач своїх досягнень, правильно оцінити ситуацію, що виникла, вести пошук шляхів раціонального вирішення рухових задач.

Разом з розвитком інтелектуальної сфери відбувається і духовне зростання людини, що займає сьогодні найбільш вагомe місце в досягненні загальної мети виховання.

Фізкультурно-спортивна діяльність людини, має чимале духовне навантаження. Ще Пер де Кубертен висловився про те, що головна сила і досягнення спорту в тому, що він є школою морального благородства та чистоти, фізичної витривалості та енергії. В спорті особливо чітко виражаються всі людські якості: характер, ставлення до справи, воля, совість, чесність. Це саме той вид діяльності, де особливо чітко перевіряються морально-вольові якості людини. Саме недоліки у формуванні високих особистих якостей студентів, їх морально-волевих якостей, світоглядних позицій часто є головною причиною поразок у змаганнях, навіть при наявності відмінної фізичної та технічної підготовки. Забезпечення духовного розвитку особистості через заняття фізкультурно-спортивною діяльністю набуває великого соціального значення.

Не слід ототожнювати поняття «особистість спортсмена» з поняттям «добре підготовлений атлет». При характеристиці особистості спортсмена варто, в першу чергу, мати на увазі зрілість його громадянської свідомості, стійкість характеру, високі моральні якості.

В результаті роботи зі студентами навчальних закладів та аналізу особистісного ставлення, фізичного вдосконалення та їх духовного розвитку, сформувався певні наукові припущення, які склали основу гіпотези, що полягає в наступному:

1. Внутрішня структура індивідуально-психологічних властивостей особистості визначає вибір виду спорту;
2. Кожен вид спорту специфічно впливає на формування особистості студентів, що відображається як у мотивації їхньої спортивної діяльності так і у розвитку конкретних особистісних якостей;
3. З ростом рівня фізичної підготовленості відбуваються зміни і структури особистості студентів, що відображається у якісних показниках розвитку індивідуально-психологічних властивостей.

Так в результаті використання таких методів як педагогічне спостереження, бесіди ми побачили, що приймаючи участь у змаганнях одні студенти ставлять перед собою мету досягнути позитивного результату для підняття свого престижу, підвищення власної значущості, інші – ідентифікують себе, виходячи з тих цінностей, які переживають у групі. А ще рід студентів беруть участь у змаганнях і досягають непоганих результатів, усвідомлюючи свій професійний обов'язок по відношенню до майбутньої професії.

Аналізуючи дані групи мотивів участі у змаганнях можна зробити певні висновки що до рівня сформованості деяких особистісних якостей студентів.

Так, бажання підняти свій престиж, досягнути власної вигоди переважає у більшості студентів, які займаються індивідуальними видами спорту. Це приводить до формування впевненості у власних силах, вміння бачити перед собою конкретну визначену мету і досягати її, хоча в багатьох випадках це сприяє розвитку егоїзму і замкнутості.

Студенти, у яких основним видом занять є командні види спорту, більше спрямовують свої інтереси на взаємодію з партнерами, взаємодопомогу і підтримку, на співвідношення «свого внутрішнього я», своїх власних потреб з навколишнім середовищем і оточуючими людьми. Але й тут, в деяких випадках, не виключено переслідування певних егоїстичних цілей і першочерговим завданням для викладачів

є таке, як підпорядкування переслідування егоїстичних цілей, переслідуванням загально-колективним цілям, щоб прагнення досягти чогось виключно для себе, спрацьовувало і в прагненні досягти чогось для всіх. Оце і є головною метою фізичного виховання.

УДК 621.311.6

Никитенко Д.О., Конопелькіна О.О. (ДНУ ім.Олеся Гончара)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГУМАНІТАРНИМ ДИСЦИПЛІНАМ

World is full of charm, secrets and a lot of wonders. People try to find the best way to a gorgeous life, to study what is useful and interesting. There is a paradox as if they want to touch something incredible, beautiful and mystical, that can give pleasure to discover it. One of this may be to know foreign languages because they are so important in our life: in many jobs, business, careers, travels and private contacts likewise foreign languages play a key role in deciding the direction of our development. That's why I think that it is very important in our days to study foreign languages and especially English.

So, why is English important?

English is spoken by more people than any other language, and is the mother tongue of more than 350 million people. More people speak English than those who speak the Arabic and French languages together.

Moreover, English is the international language of diplomacy, business, science, technology, banking, computing, medicine, aviation, engineering, tourism, Hollywood films and arguably the best pop and rock music in the world.

English literature is rich and influential. It reflects the experiences of people from many countries and times, and contributes to our sense of cultural identity. Students learn how to become enthusiastic and critical readers of stories, poetry and drama as well as non-fiction and media texts, gaining access to the pleasure and world of knowledge that reading offers. Looking at the patterns, structures, origins and conventions of English helps students understand how language works. Using this understanding, students can choose and adapt what they say and write in different situations, as well as appreciate and interpret the choices made by other writers and speakers.

There are few tips which can help us enhance fluency in English:

- a) Read some literature everyday at least for an hour.
- b) Read jokes in English.
- c) Watch English channels on TV.
- d) Listen to news.
- e) Try to talk in English with our friends or stand in front of the mirror and think that your friend is on the other side of the mirror and start talking about any interesting topic.
- f) Think in English about whatever we have done or about whatever we are going to do.

While many people in English speaking countries complain about the impact of outsourcing, it presents lucrative opportunities for people living in foreign countries. Learning how to speak English can allow you to travel to a Western country, work there for a few months, make more money than you would make at home, and then bring the money

back home to your family. This is a practice that many people use, and it is factors such as outsourcing which have allowed them to do it. As you can see, learning how to speak English opened up a large number of doors, doors that would normally be closed.

Today the USA's influence on world's information is dominant, English, being their mother tongue, the same is true for Britain.

The music and other types of media that come out of these two countries are broadcast around the world. Most of the world's largest pop stars record English albums, which are played and requested in all the corners of the earth.

Imagine feeling baffled and confused when you hear a song on the radio, you don't know what is being said because you didn't bother to learn English and all around you the rest of the world is singing along. With the world steadily heading towards economic globalization it is essential that English is taught and understood around the world so that the common man can keep up with world issues.

English is one of three main global languages, it is spoken worldwide and it is the easiest and most logical way to communicate, to make war against war, to forget differences and to be conscious that everybody is nothing except a drop of human blood in the humanity's blood ocean. A language is the best wealth for a country but for people may be a treasure to feel and speak something especially.

There are various reasons for the importance of English language not only for students but for each person too. For example, travel. When a person travels to another part of the world either for the sake of business or even as a tourist, the languages may differ. In these conditions, English is the language that helps people to deal with the situation. It is like a universal language. Then, Internet. In spite of the growth of Internet in various languages, English is the mainstay of the Internet users. This is the language in which most of the information and websites are available. It is very difficult to translate each and every relevant webpage into the language of various countries. Thus the importance of English as a language is emphasized.

Also one of the reasons that contributed to the spread of English that, it is the language of the modern era. Where the people are use it in various field of life such as, economy, e-commerce, medicine and aviation. In addition, it is the language which use in the tourism and travel. This reasons motive the people to learn English.

One of the main reasons why the English is dominant in the present time, that it used in the field of education by universities and institutes, and they use it in scientific research. It has become an addendum to the mastery of scientific individual stock. On the other hand, the English is an important requirement in most government jobs and private.

It is quite clear that English has become a necessity today. We need it in different fields of life. The English language has become easier to learn more than ever before with the availability of many sources to help people to study very easily. Such as the Internet, books and educational institutes which are spread around the world.

As a result, the student who knows English will be more successful as his/her project. For this reason, to obstruct possible inequity between students, management of universities should accept English as a second language in order to provide accessing information to the students. In short, university students need to know English to access information. In many countries where English is not the mother tongue, students are considered highly educated if they can speak the language properly. Students will be presented with a number of career opportunities, and they will have the option of staying

home to work, or they could travel abroad. When students learn how to speak English, the opportunities are limitless.

All in all, the education in the universities should be done with English for three reasons. First, students who know English are able to find their favourite job related with their field. Second, they can communicate with others internationally. In my opinion, Internationally, people need one common language. For many years, English has been the common world-wide language, and it will be in the future. For this reason, if you want to follow trends, new gadgets and technology, modernization of the developing world, you have to know English whatever age you are in.

Новицька О.В. (КП Дон НТУ)

РОЗВИТОК ТА ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТА – МАЙБУТЬОГО СПЕЦІАЛІСТА

Глибокі соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, потребують постійного підвищення професійного рівня фахівців освіти. У сучасних умовах розвитку вищої освіти значно зростають вимоги до її якості. Орієнтація системи освіти на нову освітню парадигму вимагає підготовки фахівця, який володів би ґрунтовними знаннями, досконалими професійними вміннями, розвиненими педагогічними здібностями, здатністю до постійного професійного самовдосконалення.

Сучасний етап розвитку українського суспільства, яке переживає кардинальні зміни в усіх сферах свого буття, суттєво підвищує вимоги до рівня професіоналізму випускників вищих навчальних закладів. Потреба нашого суспільства у висококваліфікованих спеціалістах, здатних до творчої праці, обміну передовим досвідом, налагодження взаємовигідних стосунків та співпраці із зарубіжними партнерами на основі професійної компетентності, певною мірою залежить від успішного оволодіння освітою та знаннями у вищих навчальних закладах. Зокрема, принцип гуманізації вищої освіти, спрямовуючи її на всебічний розвиток особистості майбутніх професіоналів, надає особливої значущості підвищенню ефективності навчання. Ідеї гуманізації сприяють створенню в суспільстві умов для духовного, морального і культурного розвитку особистості [1].

За таких обставин національна школа потребує спеціалістів, здатних до нестандартних дій, до використання новітніх технологій навчання, до принципової переорієнтації на гуманізацію та демократизацію суспільних відносин, до творчого підходу у розв'язанні педагогічних завдань, що, у свою чергу, вимагає відповідного розвитку комунікативних можливостей у студента та майбутнього спеціаліста. У зв'язку із цим, вирішення проблеми дослідження психологічних особливостей, що визначають формування комунікативних здібностей у майбутніх вчителів, набуває сьогодні особливого значення.

Саме тому проблема мовленнєвого розвитку педагогічного спеціаліста останнім часом стали предметом досліджень науковців. Окремі аспекти вивчення і шляхи формування мовлення вчителя розглядалися вченими М. Пентлюк, А. Богуш, М. Львовим, Д. Ізаренковим, та іншими.

Мета статті – аналіз стану проблеми розвитку комунікативної компетенції студента та майбутнього спеціаліста та визначення необхідності набуття пов'язаними з цим вміннями і навичками.

Життя та діяльність суспільства неможливі без спілкування людей. Головним завданням комунікативної освіти студентів є формування особистості та розвиток її комунікативних властивостей шляхом вивчення мови та культури народу для досягнення взаєморозуміння в процесі спілкування. Комунікативні властивості відображають реальні можливості особистості у взаємодії з іншими людьми, визначають глибину й повноту входження в співпрацю [2]. До найважливіших проявів комунікативної взаємодії належать:

- рівень потреби в спілкуванні;
- активність та ініціативність;
- наявність установок на спілкування з іншими людьми.

Взагалі оволодіння мовою і мовленням – необхідна умова формування соціально активної особистості. Мовлення є не лише засобом спілкування, але й засобом мислення, носієм свідомості, пам'яті, інформації, засобом управління своєю поведінкою, способом донесення своєї думки до суспільства.

Студенти завжди задіяні в багатоступеневій системі діяльності, спілкуються з іншими людьми, це визначає ступінь їхньої взаємодії, який залежить від змісту навчальної діяльності, від умов, у яких ця діяльність здійснюється, від індивідуальних особливостей інших учасників – усе це характеризує студента як майбутнього професіонала. Професійний рівень оволодіння комунікативною культурою перетворює його в розвинену особистість, підвищує соціальну мобільність, дозволяє вільно входити в інформаційний простір. Студент стає особистістю, придатною до продуктивної комунікації, взаєморозуміння між людьми, у нього виникає потреба оволодівати нормами літературної мови.

Спостерігаючи за сучасною навчальною діяльністю студентів, допомагаючи їм у поступі до підвищення фахового рівня, хочеться відзначити, що їхнє мовлення, і комунікативні уміння зокрема, є далекими від вимоги часу і від того рівня, з яким молода особа повинна закінчувати вищий навчальний заклад. Серйозними недоліками мовленнєвої поведінки більшості студентів є невміння публічно виражати свої думки, декламувати, спонтанно включатися у розмову і підтримувати її. Названі мовленнєві недоліки, як правило, виявляються на фоні невисокого загального розвитку особи. Значну роль відіграє і психологічний аспект спілкування, такі як нерішучість, страх тощо.

Саме тому так важливо молодим людям, навчаючись в університеті, готувати себе до роботи не тільки опановуючи цикл обов'язкових дисциплін, що становлять базову основу фахової підготовки, а й активно розвивати мовлення й мислення, формувати комунікативну компетенцію. Вона сьогодні є однією з провідних базисних характеристик особистості, одним із найважливіших виявів її цілісності й самодостатності. Від сформованих навичок мовленнєвої поведінки студента, а згодом і фахівця, великою мірою залежить інтерес його слухачів та співрозмовників до інформації, яку він презентує. Досконало знати свій предмет або текст доповіді, наприклад, зовсім не достатньо, неодмінно важливим аспектом тут є володіння засобами красномовства, бути комунікативно компетентним, щоб своїми знаннями захопити слухачів, передати свої думки з цього приводу.

Прагнення студента до спільної діяльності викликане потребою в діловому спілкуванні, яка спричиняє ґрунтовну мотивацію та дійове спрямування на навчальну діяльність. Ініціативність у спілкуванні виявляється в умінні студента організувати мовленнєвий процес, задавати тон взаємодії, контактувати в групі.

Н. Мойсеюк визначає поняття «компетентність» як особистісні можливості, які дозволяють людині самостійно й ефективно реалізовувати цілі комунікативного процесу [3].

Фахову компетентність спеціаліста становить обізнаність у предметній галузі, сформованість інтелектуальних операцій і мовленнєва діяльність, яка є основою комунікативної компетентності.

Під комунікативною компетенцією розуміється комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування [4]. Комунікативна компетентність передбачає насамперед уміння людини спілкуватися з іншими людьми, використовувати відповідні засоби виразності та ініціативні прояви.

Основними аспектами комунікативної компетенції є:

уміння доцільно використовувати засоби рідної (української) мови в практиці живого спілкування;

уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови;

здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, комунікативно виправдано добирати вербальні і невербальні засоби і способи для оформлення думок, почуттів у різних сферах спілкування;

уміння встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації;

досвід особистої відповідальності за власну комунікативну поведінку, вимогливість до свого мовлення.

Успіх комунікативної освіти залежить від планування всієї навчальної та виховної роботи у вищих навчальних закладах, які повинні створити основу для успішної професійної самореалізації й забезпечення сприятливих умов щодо формування цілісної особистості фахівця з високим рівнем комунікативності – володіння літературною та діловою писемною та усною формами мови, уміння розробляти необхідну документацію та користуватися нею, орієнтуватися в нестандартних ситуаціях, прагнення до постійного професійного вдосконалення.

Тому, готуючи майбутніх спеціалістів для роботи, надзвичайно важливим є розвивиток комунікативної компетентності, цілеспрямоване формування у них частковомовленнєвого уміння. Це можливо здійснювати як на лекційних, так і на практичних, семінарських і лабораторних заняттях, а також вводячи спеціальні курси з риторики та ораторського майстерства з можливістю практичного застосування вмінь та навичок.

У кінцевому результаті мовленнєво-комунікативні вміння забезпечують студентам необхідну компетентність, а саме:

- уміння на основі сприйнятої інформації виділяти мікротеми, ключові слова, репродукувати зміст інформації;

- за змістом сприйнятої на слух чи зором інформації будувати низку сократичних запитань;
- виразно декламувати перед аудиторією;
- публічно розмірковувати на задану ззовні тему;
- включатися у обговорення питання, враховуючи вже висловлене, продовжувати логіку розкриття проблеми;
- публічно виголошувати результати самостійної роботи (повідомлення, стислий зміст підготовленого реферату, огляд джерел з теми, матеріалу періодики тощо);
- робити узагальнення-підсумки на занятті;
- користуватися формами мовленнєвого етикету, характерними для конкретних ситуацій;
- вмотивовувати факти вирішення тої чи іншої навчальної задачі;
- укладати систему запитань, спрямованих на розкриття запропонованої теми;
- спонтанно підтримувати розмову на задану тему (виступ на старостаті, на зборах студентів, на зустрічі з працівником адміністрації тощо);
- організовувати і проводити виховний захід;
- вести дискусію, заперечуючи, стверджуючи або підтримуючи певні точки зору опонентів;
- включатися в ділову гру (моделювання фрагментів уроків);
- самостійно вести урок у класі (під час педагогічної практики).

Названі комунікативні уміння, як і інші, мають формуватися в умовах толерантності, терпимості, взаємоповаги, самокритичності, турботи про культуру почуттів, виразного й емоційного вияву почуттів, оптимістичного настрою.

Усе це можливо за умови особистісно зорієнтованого навчання і виховання та створення комфортних умов для розвитку особистості й підготовки до фахової діяльності. Саме розвиток мовленнєво-комунікативної компетенції у стінах вищого навчального закладу забезпечить майбутньому спеціалістові успішну реалізацію вимог сучасної школи.

Таким чином, у контексті дослідження усного мовлення як основи формування комунікативної компетенції майбутніх спеціалістів треба відмітити, що мовленнєва діяльність постає одночасно метою, змістом, формою і засобом навчання.

Комунікативні уміння як феномен особистості відносяться до продуктивної діяльності, формуються й розвиваються в ній. Отже, необхідно розробляти комплексно – цільову систему диференційної підготовки випускників вищих навчальних закладів до успішного спілкування в професійній сфері.

Список використаних джерел

- М. Чепурна. Розвиток ідей гуманізації і гуманітаризації вищої освіти. [Електр. ресурс] - Режим доступу: - http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gvpkhdpi/2008_16/240-243.pdf
- Швед О. // Комунікативний потенціал сучасного студента // Психологія і суспільство. – 2002. – № 2. – С. 93 – 102.
- Мойсеюк Н. Є. // Педагогіка. Навч. Посібник. 5-е видання – К., 2007. - 656 с.

Богуш А. М., Шиліна Н. С. // Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2003. – 335 с.

УДК 001.89

Польська Н.В. (ВСП НАУ СК НАУ)

ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВИХ ІГОР ПРИ ВИКЛАДАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

За сучасних умов, коли соціально-економічні відносини в суспільстві постійно розвиваються, виникає потреба в освічених, мобільних фахівцях, готових до таких умов професійної діяльності. Професіонали — це не тільки ті, хто добре знає теорію, має великий багаж знань, а й уміє розв'язувати непередбачувані проблеми, породжувані практичною діяльністю. Тому завданням сучасної економічної освіти є не лише дати теоретичні знання, а й підготувати фахівців нової формації, наблизити навчання до конкретної людської практики.

Питання про розвиток творчих здатностей майбутніх фахівців, розвитку їхньої індивідуальності й самостійності допомагає вирішити впровадження активних форм і методів навчання. Одним з таких методів є ділові ігри.

У реальній дійсності коло необхідних для життя й роботи знань постійно розширюється, а можливості їхнього засвоєння не безмежні. Найважливішим завданням тому, стає не тільки вміння відбирати необхідні знання, систематизувати їх, але й уміння перетворювати ці знання, наближати їх до сьогоднішніх життєвих і професійних ситуацій, практиці, до реальної професійної діяльності. Це означає, що ділові ігри, як метод активного навчання, допомагають у теоретичному й практичному аспекті підготовки фахівців.

Ділові ігри дозволяють моделювати різні виробничі ситуації, проектувати способи дій в умовах запропонованих моделей, демонструвати процес систематизації теоретичних знань за рішенням певної практичної проблеми.

Ділова гра є важливим методичним засобом дослідження або вивчення певної проблеми, підготовки та прийняття рішень, а також навчання персоналу за реальних виробничих умов.

Основними ознаками ділових ігор є:

➤ наявність учасників гри (дослідників, виробників), загальним завданням яких є аналіз ситуації та прийняття рішень відповідно до призначеної посади;

➤ наявність керівника, завданням якого є інформування про ситуацію, аналіз рішень учасників гри та коригування;

➤ створення певних умов, за яких учасникам треба аналізувати ситуації, що виникають, і приймати рішення;

➤ обов'язкова наявність невизначеності, а подеколи — й конфлікту;

➤ неможливість цілковитої формалізації ситуації;

➤ динамічність зміни ситуації та залежність її від попередніх рішень учасників гри.

Далі додаються такі ознаки ділових ігор:

➤ існування проблеми чи об'єкта управління;

➤ наявність системи стимулювання або мотивів, що спонукають учасників гри діяти «як у житті».

Оскільки в реальній дійсності основою будь-якого розвитку є суперечності, то в діловій грі лише конфлікт, суперництво, подолання невпевненості можуть надати діям учасників активного характеру, зробити гру по-справжньому ефективною.

В основу гри, як правило, покладено модель об'єкта, наприклад виробництва, або, точніше, відображення такої моделі у сфері управління.

Учасники гри, відповідно до мети своїх дій, керуючись правилами й інструкціями ведення гри, а також наявними даними стосовно ситуації, формують свої одиничні моделі гри.

Професійна діяльність фахівців економічного профілю носить досить різноманітний характер, тому застосування ділових ігор в підготовці фахівців у галузі економіки, допоможе активізувати процес навчання й зв'язати його з майбутньою професійною діяльністю.

Ділові ігри, висуваючи перед студентами імітаційно-практичні завдання істотно підвищують зацікавленість аудиторії у вивченні теоретичного матеріалу. Моделюючи причетність студентів до певних виробничих ситуацій, гра не дозволяє аудиторії розслаблятися, тримає її в постійній напрузі, змушує думати, інтегрувати отримані знання, спонукає студентів до активної учбово-пошукової діяльності, наближеної до реальної дійсності. Таким чином, використання ділових ігор найбільшою мірою сприяє формуванню дослідницького підходу до засвоєння теоретико-практичних положень.

Учасники гри мають різні інтереси, обумовлені їхньою ігровою роллю. У результаті кожний з учасників ті самі ділові питання вирішує зі своїх індивідуальних позицій. Разом з тим під впливом об'єктивних економічних закономірностей, що визначають господарську діяльність людей, вони змушені шукати й приходити до єдиного рішення. Все це найбільшою мірою, чим будь-який інший методичний прийом викладання економічних дисциплін, допомагає зрозуміти суть економічних перетворень, сприяє виробленню в них практичних дій, спрямованих на вибір оптимального економічного варіанта господарської діяльності.

Виконуючи ігрове завдання, студенти оцінюють вихідний матеріал, що характеризує економічну обстановку, знаходять відповідь на поставлену перед ними імітаційно-ділову проблему, погодять думку зі своїми партнерами по грі й виробляють разом з ними загальне рішення.

Використання ділових ігор дозволяє відпрацювати професійні навички учасників. Крім того, це надає можливість оцінити:

- рівень володіння навичками;
- особливості мислених процесів (стратегічне, тактичне аналітичне мислення, вміння прогнозувати ситуацію, вміння приймати рішення);
- рівень комунікативних навичок;
- особисті якості учасників.

Методики сучасних ділових ігор дозволяють раціонально об'єднати професійний інтерес студентів до нових методів навчання, дух суперництва й колективізму.

Ділові ігри дозволяють проводити контроль знаній учасників ігрових груп безпосередньо в процесі гри, що дозволяє скоротити час на проведення спеціального поточного контролю знань. Аналіз успішності студентів дозволяє зробити висновок, що введення ділових ігор в навчальний процес значно підвищує рівень успішності та професійної підготовки.

За результатами оцінювання діяльності учасників під час ділових ігор можливо отримати достатньо повну картину професійних та особистих якостей учасників, їх готовність до керівної діяльності, до рішення практичних завдань, які стають в теперішній час на підприємствах.

Розроблювач ділових ігор повинен вирішувати як професійну, так і педагогічне завдання. Ділова гра є складним методом навчання, оскільки може містити в собі цілий комплекс методів активного навчання, наприклад: дискусію, мозковий штурм, аналіз конкретних ситуацій, дії по інструкції й т.п.

Створення ділової гри пов'язане з розробкою методичного забезпечення гри і являє собою складне науково-технічне завдання.

При побудові (конструюванні) та проведенні ділових ігор слід дотримуватися певних положень, вироблених теорією й підкріплених практикою.

Основні принципи побудови та проведення ділових ігор такі:

1. Наочність і простота конструкції (моделі) ділової гри.
2. Автономність тем і фрагментів ділової гри.
3. Можливість подальшого вдосконалення й розвитку конструкції (моделі) ділової гри.
4. Раціональне поєднання в ігровому експерименті теорії і практики методики проведення ділової гри.
5. Максимальне звільнення учасників ділової гри від рутинних ігрових процедур.

6. Максимальне використання готових розробок (зокрема, програм для ЕОМ за відповідної конструкції гри, економіко-математичних моделей, масивів інформації, організаційно-правових документів тощо).

7. Спрямованість усіх елементів гри на розв'язок проблеми, що вивчається. Проведення ділової гри не є самоціллю. Будь-яка ділова гра має допомагати у розв'язанні певної проблеми, дослідженні конкретної виробничої ситуації, прийнятті рішення, засвоєнні навчального курсу або групи дисциплін тощо.

Доцільно дотримуватися низки принципів організації проведення ділових імітаційних експериментів, серед яких найважливішими є такі:

1. Повне занурення учасників ділової гри у проблематику організаційної системи, що моделюється.
2. Поступовість входження учасників ділової гри в експериментальну ситуацію.
3. Рівномірне навантаження.
4. Правдоподібність експериментальної ситуації.
5. Участь певного керівника.

Оцінюючи роль ділових ігор при підготовці спеціалістів економічного профілю необхідно виділити наступне:

- використання в ділових іграх моделей реальних соціально – економічних систем дозволяє максимально наблизити процес навчання до практичної діяльності керівників та спеціалістів;
- прийняття управлінських рішень в ділових іграх здійснюється її учасниками, які виконують визначені ролі, у зв'язку з тим, що інтереси різних ролей не співпадають, то рішення приймаються в умовах конфліктних ситуацій;
- проведення ділових ігор є колективним методом навчання, в результаті гри формується колективна думка при захисті думки своєї групи та критики інших груп;
- в ділових іграх спеціальними засобами створюється емоційний настрій учасників, який допомагає активному включенню в рішення проблеми.

УДК 378.147: 316.

Попова Е. В. (МЭГИ)

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ СОЦИОЛОГИИ В ВУЗАХ СТРАН ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЫ И США

Существенным приобретением современного отечественного образования являются широкие возможности всестороннего исследования разнообразных тенденций и направлений, характеризующих особенности обучающих программ в зарубежных университетских центрах. Это исследование помогает объективно оценить многообразие подходов к постановке учебных курсов, посредством которых осуществляется профессиональная подготовка специалистов в сфере общественных наук, учесть зарубежный опыт в этой области.

Актуальность нашей статьи обусловлена следующими фактами. Известно, что в программах гуманитарного цикла большинства западных университетов важное место занимает солидный блок социальных наук, одной из главных составляющих которого является социология. Будучи фундаментальной наукой об обществе и человеке, социология в большей степени подтверждена влиянию быстро меняющихся качественных и количественных показателей и тенденций окружающего мира.

Анализируя социологию как предмет изучения в зарубежных вузах, следует отметить ее способность в своем развитии прибегать к системному самоконструированию, создавать на основе этого междисциплинарные образования, что является обязательным и объективным условием для формирования дисциплинарного ряда, составляющего современные программы социологического образования. Социология как бы охватывает различные уровни социального целого, интегрируя достижения всех наук об обществе и человеке[1, 23].

Рассматривая английскую традицию преподавания социологии, необходимо констатировать ее близость к таким наукам, как психология, политология и экономика. В Кембридже, например, социология включена и преподается на факультете социальных и политических наук.

Программа по социологии здесь включает несколько комплексных курсов: общий курс (введение в социологический анализ, сравнительная общественная социология, социальная психология, компьютерные и количественные методы в социологии), теоретический курс (социология отклонений и социальный контроль, социология политических систем, сравнительная историческая социология,

социология религии, социология индустриального общества), объединенный курс социальных наук (психология и социология, экономика и социология, социология и политика).

Особое внимание в предлагаемых курсах уделяется истории социологии. В них включены вопросы эволюции науки, анализ различных учений в исторической ретроспективе, так или иначе связанных с развитием теории социологии ("Дарвинизм и социология", "Фрейд, психоанализ и XX век", "Франкфуртская школа", "Ключевые проблемы теории феминизма" и др.).

В ведущих университетах Великобритании в курсах по социологии важное место занимают дисциплины, раскрывающие методы проведения социологических исследований. В Оксфорде, например, читаются расширенный курс "Методы социологического исследования", "Теория игр", "Социальная статистика", "Социологический анализ".

Во Франции и Швейцарии социологическое образование в последние годы в значительной степени связано с политологическим. В Женевском университете, например, в программах по социологии политический аспект был особенно усилен, когда в 1974 г. при департаменте социологии факультета экономических и социальных наук была сформирована научно-образовательная программа в области политической социологии. Данная программа разрабатывалась при непосредственном участии таких институтов, как: Международный институт социальных исследований, Международная ассоциация социальной безопасности, Школа социальных и педагогических наук в Лозанне, Институт европейских исследований.

Все перечисленные учреждения являются не только организациями-разработчиками, но и базовыми структурами, в которых проходит трехлетняя практика студентов. Образовательная программа по политической социологии реализуется, помимо социологического, еще на нескольких факультетах: экономическом, филологическом, права и медицинском. Студенты-выпускники, получившие специализацию по политической социологии, профессионально пригодны для работы в государственных, международных организациях и частных предприятиях. Обучение начинается с вводных курсов, посвященных основным направлениям социальной политики в исторической ретроспективе.

Особое внимание уделяется анализу и воздействию на развитие социальной политики в обществе известных мыслителей, ученых, общественных деятелей - от Аристотеля до покойного папы Римского Иоанна Павла II. В последующий период - 3-й и 4-й годы обучения студенты изучают социальную и экономическую политику в Европе и Швейцарии, проблемы социальной политики и национальной безопасности.

Анализируя позиции социологии в научно-образовательных программах Женевского университета, нельзя не отметить ее влияние на формирование учебных программ, реализуемых департаментом религиоведения. Базовыми теоретическими курсами здесь являются: "Социология религии", "Религия и общество", "Религия как социальное явление".

Программа по социологии Женевского университета довольно близка по своему содержанию к существующей в Институте политических наук в Тулузе (Франция). Здесь политологическое образование как бы опирается на социологические приемы и методы. Основные курсы: "Социологические основы политологии", "Социальная природа политических институтов", "Введение в

социологию политических систем", "Социальные движения и политические институты" и др.

Особенности преподавания социологии во французской Школе высших исследований в области социальных наук в Париже состоят в том, что в ее образовательных программах присутствуют искусствоведческий и культурологический контексты. Лекционные и семинарские занятия распределены по тематическим блокам. Первый включает дисциплины, изучающие введение в социологию искусств и культур. Второй – дисциплины по социологии общественного и природного пространства. Третий – дисциплины по социологии отдельных видов искусств и гуманитарных наук: филология, музыка, визуальное искусство. Четвертый – собственно социологические курсы (социология общественных движений, социология этики, социология здоровья, болезней и медицины). Семинары обычно организуются учеными и сотрудниками центров социологических исследований, представителями служб занятости, различных общественных и профессиональных объединений.

Характеризуя немецкую школу преподавания социологии, следует отметить ее близость к таким научным дисциплинам, как педагогика, психология, политология, наука о спорте. В университете г. Констанца, например, социологическое отделение является частью факультета социальных наук, в который также входят отделение педагогики и отделение теории спорта. В Тюбингенском университете социология включена в программы философского отделения гуманитарного факультета, где параллельно преподаются философия, педагогика, психология, теория спорта, политология, культурология.

В старейшем Берлинском университете им. А. Гумбольдта социальные науки, куда включена социология, также преподаются на факультете философии. Студенты отделения социологии в течение первых двух лет получают общеобразовательную или базовую подготовку. Преподавание социологии начинается с тематической программы "Введение в социологию", которую составляют курсы [1, 20]:

- социальные и политические теории;
- социальная структура и политическое устройство в ФРГ;
- сравнительный социологический анализ немецкого общества с обществами других стран;
- международный порядок современного мира;
- социальные отношения и политические процессы; методы эмпирических социальных исследований.

С 5 по 8 семестры проходит специализация. В течение этого времени студенты изучают: социальные аспекты деятельности предприятий, процессы социализации в мире и их взаимодействие, естественные движения народонаселения и демографию, развитие городов и регионов как социальных объектов, социальные учреждения и культуру, политические административные системы, общественные объединения и социальную политику, посреднические организации в управлении процессом принятия решений, технологии политического формирования воли, международные отношения, европейскую интеграцию, политическую теорию и политическую культуру [2, 125].

Институционализация социологического образования в США за последние

десять лет вполне закономерно обратила внимание специалистов к своему опыту США, где преподавание социологии имеет давние традиции.

Можно, кажется, до бесконечности рассуждать, что хорошо и что плохо в американской системе социологического образования, но так и не приблизиться к существу вопроса, если не понять главного, что характеризует американскую социологию — чрезвычайно высокого уровня социологической культуры. Точно определить ее довольно сложно. Хотя очевидно, что она имеет, по крайней мере, два важнейших аспекта [3, 38].

1) Чрезвычайно обостренное чувство социальной реальности. Восприятие общества как живого процесса видоизменения социальных форм, за которым скрываются судьбы конкретных людей. Иными словами, к каким бы школам ни относился тот или иной американский социолог, он никогда не теряет из поля зрения «человеческое измерение» теоретической или эмпирической деятельности в области социологии, которая менее всего рассматривается им как наука об абстракциях. Назовем это «гуманистическим нервом» социологии.

2) Высокая степень управляемости общественными процессами внушает социологам чувство повышенной ответственности, причастности к решению кардинальных проблем в области экономической, политической и духовной жизни. В каком-то смысле американские социологи ощущают себя представителями «социальной медицины», т.е. предупреждают, диагностируют и лечат общественные недуги, а потому выступают исполнителями особой миссии, связанной с высоким общественным предназначением науки.

«Медицинский» подход к социологии требует от социологов подчеркнуто неформального, искреннего внимания к индивидуальным человеческим судьбам, биографиям, жизненным обстоятельствам, проблемам и трагедиям. По определению «гиппократовой клятвы» социологов, общее никогда не должно заслонять собой частное и индивидуальное.

Что же касается ярко выраженного нравственного измерения социологической культуры в США, то вполне ощутима его генетическая связь с протестантизмом, требующим повседневного симбиоза упорного труда, материального прогресса, веры и практической нравственности. Впрочем, веберовская концепция «протестантской этики» уже дала классическое описание этого исторического феномена.

Поэтому, как представляется, не столько теоретические новации и достижения, достаточно хорошо известные по многочисленным публикациям у нас, сколько аксеологический и сугубо этический фактор поднимают социологическую культуру в США на большую высоту.

Анализируя учебные планы и разработки, применяемые в американских университетах и колледжах, знакомясь с практикой преподавания, всякий раз убеждаешься, что ни с технической, ни с содержательной точки зрения система преподавания не заслоняет нравственного смысла социологической науки, ее гуманистического значения [3, 39].

Подводя итоги о проведенном исследовании особенностей преподавания социологии в США и Западной Европе на современном этапе, следует сделать следующие выводы.

Совершенно очевидно, что роль и позиции социологии как науки,

изучающей социальные объекты в их взаимодействии, в гуманитарном образовании зарубежных университетов весьма высоки. Достаточно сказать, что сегодня практически все общественные науки актуализируются результатами социологических исследований, а их перспективы в той или иной степени определяются уровнем и характером развития социологии.

Рассматривая национальные особенности преподавания социологии в США и Западной Европе, можно отметить следующие характерные для каждой страны особенности. Например, в Англии социология изучается в тесном соотношении с психологией, политологией, экономикой. А США же используется соотношение социологии с антропологическими, демографическими и географическими подходами.

ЛИТЕРАТУРА

1. Карапетянц И.В. Высшее гуманитарное образование за рубежом: структура и системы управления. – М.: РГГУ, 1999. – С. 23.
2. Карапетянц И.В. О преподавании социологии в зарубежных университетах // СОЦИС.– 2000. – № 9. – С. 123.
3. Кантонистова Е.Н., Лидяка А.А., Покровский Н.Е. Преподавание социологии в США // СОЦИС. – 1991. – №9. – С. 38.

УДК 37.047.007.2:654.16(043.2)

Приступа В.В. (НАУ)

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ РАДІОЗВ'ЯЗКУ

Проблема формування економічної компетентності студента постає гострою проблемою у наш час. Суперечливий характер явищ економічної дійсності вимагає від студентів здатності виробляти власний погляд на оточуючу дійсність, накопичувати в собі власний, особистісний фонд знань, здатність реалізовувати економічну компетентність. Складні процеси оновлення суспільного життя впливають і на зміст економічної компетентності. Орієнтири економічної освіти, нещодавно були очевидними та нерушимі – застаріли, а нові знаходяться на стадії становлення. Зараз студентство не знаходить відповіді на складні питання економічної сучасності, не можуть визначити можливості для своєї участі у соціально-економічних перетвореннях. Аналіз особистісних та ділових якостей студентів показує, що їхній освітній та культурно-економічний рівні готовності участі в економічній діяльності викликає занепокоєння. Причина – недостатня сформованість економічної компетентності, а тому й зумовлюючих її економічних знань, ціннісних орієнтацій, економічних інтересів та потреб, ідеалів, норм, оцінок, економічних переконань.

Система вищої професійної освіти залишається майже незмінною протягом останніх десятиліть. Між тим, суспільні потреби диктують зміни освітньої парадигми – орієнтацію на гуманізацію освіти, розвитку творчого потенціалу особистості, формування економічної компетентності учасника ринкових відносин. Перед системою вищої професійної освіти зараз постає нове завдання не тільки давати студентству знання про світ та його закони, але й готувати до раціональної економічної діяльності.

Пошук оптимальних шляхів розвитку освіти студентів звертав увагу вчених з різноманітних галузей – педагогів, психологів, соціологів, економістів. Наразі неспроможність педагогів сфери вищої професійної освіти підготувати кваліфіковані кадри для ринку праці зумовило появу нової галузі економічної науки «Людський капітал», головним завданням якої є підготовка фахівця до вимог потенційного роботодавця, це свідчить про незадовільний стан підготовки професійними педагогами студентської молоді до реальних умов праці. Зокрема, аналогічна ситуація склалась у 70х роках у Сполучених Штатах Америки та країнах Західної Європи, але це зумовило появу нової інтегральної дисципліни «Економічна педагогіка», яка готувала і готує молодь до нових умов праці, адаптації у сучасному світі економічних відносин. На цей час в Україні склалась несприятлива ситуація для кваліфікованих кадрів, особливо молоді це свідчать дані отриманні Інститутом соціології НАНУ та опублікованих у монографії «Соціально-економічна поведінка населення України в умовах інституціональних змін», аналіз показав низьку економічну культуру населення України, за межами бідності опинилося понад 40% населення, серед якого значну частину складає економічно активне населення. Все це вказує на необхідність створення нових підходів в освіті, які б забезпечили перебудову системи вищої освіти з урахуванням реалій життя.

Аналіз наукових робіт показав недостатню розробку психолого-педагогічних основ розвитку ключових компетентностей студентів ВНЗ, які мають свої особливості і до певної міри є універсальними. У більшості робіт педагогі надають перевагу розвитку компетентностей «широко спектру», які можуть проявлятися в різноманітних ситуаціях і умовах. Ця проблема загострюється відсутністю спеціальної педагогічної підготовки у більшості викладачів ВНЗ.

Формування компетентності є прогностичною метою освіти. Рівень досягнення цієї мети, обумовлений вимогами та реальними можливостями суспільства, реалізується через триєдність ролей людини як громадянина, споживача і як виробника, здатного стати суб'єктом соціально-економічного прогресу і розвитку культури. Л.Виготський зазначав, що всесторонньо розвинута особистість – це такий рівень розвитку індивіда, коли він в процесі постійно й плідно виступає у якості працівника, суспільного діяча, носія та творця моральних і культурних цінностей. Ці характеристики повністю можна вважати ознаками компетентної особистості, будемо приймати розвиток особистості як розвиток змісту компетентності.

Постановка особистості та її розвитку до центру освітнього процесу узгоджується з культурно-історичною концепцією психічного розвитку людини і може слугувати методологічною основою дослідження формування компетентності як педагогічного процесу. Тобто формування компетентності являє собою процес накопичення знань, умінь, досвіду та їх якісну реалізацію у діяльності.

На думку Дж.Равена компетентність особистості визначає специфічну здатність, необхідну для ефективного виконання конкретної дії у конкретній галузі і включає вузькоспеціальні знання, предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії.

Компетентність – це складна інтегративна система, яка дає можливість не лише володіти знаннями, але, скоріш за все, потенціальна готовність вирішувати завдання зі знанням справи. Так, на думку М.Чошанова, компетентність являє собою суму ознак: мобільність знань, володіння оперативними знаннями, гнучкість методу,

критичність мислення, здатність обирати серед великої кількості рішень найбільш оптимальне. Як визначають Н.Лобанова, В.Косарев, А.Крючатов, компетентність проявляється у динаміці, розширенні знань, розвиток компетентності узгоджується з самоаналізом та самооцінкою.

Компетентність – складне міждисциплінарне, загальнометодологічне поняття, характеристика якого, яка б задовольнила фахівців різних галузей знань, досить проблематична. Наявність великої кількості дефініцій компетентності в філософії, соціології, культурології відображає не стільки протиріччя між її дослідниками, скільки варіативність та поліаспектність феномену компетентності, а тому й можливості різних підходів у її трактуванні.

З усього різноманіття визначень компетентності в теоретичній науці можна виокремити два основних напрямлення. Перше – соціально-психологічне пов'язане з визначенням компетентності у контексті соціальної взаємодії суб'єктів. Друге – психолого-педагогічне виходить з того, що компетентність є компонентою професійної майстерності.

В працях з соціальної психології компетентність трактується як досконале знання своєї справи, сутності роботи, яка виконується. В 90-х роках минулого століття термін компетентність розглядається в працях з управління і відображає знання можливих наслідків певного способу взаємодії.

Компетентність формується на основі синтезу теорії і практики, проявляється у форму не заученого знання, а у стані актуалізованого вміння особистості мислити, спілкуватися та діяти, висувати і вирішувати певні класи задач, аналізувати хід та результати їх вирішення, постійно вносити необхідні корективи.

Проведений нами аналіз категорії «компетентність» в багатьох інтерпретаціях дає можливість зробити висновок: незважаючи на контекст, у якому розглядається це поняття, воно завжди вказує на процеси зміни, розвитку, покращення предметно-матеріальної та духовно-творчої діяльності, як оточуючої дійсності, так і самого індивіда.

Звернемося до праць філософів, економістів і педагогів для аналізу економічної компетентності та економічної компетентності особистості. У працях Л.Бляхмана, Н.Клепача, В.Попова, А.Уледова, В.Фованова економічна компетентність розглядається як частина загальнокультурної компетентності, ознака цивілізованого суспільства.

Більшість педагогів-дослідників вважають, що економічна компетентність, як і компетентність взагалі, включає певний рівень економічної освіти, тобто накопиченні знання, уміння та навички. Так А.Нісимчук підкреслює « економічна компетентність – рівня економічних знань, умінь і навичок елементарного господарювання, розвитку економічного мислення і свідомості учня».

В дисертаційних роботах зміст економічної компетентності розглядається як засвоєний обсяг знань, умінь і навичок в економічній сфері. Так Л.Фалевич визначає економічну компетентність як ступінь оволодіння економічними знаннями, вміннями та навичками, набором можливостей, здібностей свідомого пошуку шляхів удосконалення, вирішення і прогнозування економічних проблем на основі економічного мислення та їх системного розгляду та аналізу.

О.Хаматрунова вважає, що економічна компетентність є частиною професійної компетентності та являє собою інтегративну якість особистості, яка включає

професійно ціннісну мотивацію, економічні знання та вміння, а також економічно значущі якості особистості (ініціативність, мобільність, підприємливість, самостійність у прийнятті рішень, критичність мислення), які відображають готовність та здатність особистості виконувати професійну діяльність під час вирішення організаційно-економічних завдань.

Розгляд економічної компетентності як одного з аспектів соціальної компетентності дозволило Г.Сивкової визначити економічну компетентність як наявність впевненої поведінки, за якої навички у сфері економічних відносин автоматизовані й дають можливість гнучко змінювати поведінку в залежності від ситуації.

Проведений нами аналіз наукових робіт, присвячених проблемі економічної компетентності, дозволив нам обрати робоче визначення «економічної компетентності особистості». Економічна компетентність – інтегративна якість особистості, яка характеризується високим рівнем економічних знань та вмінь, сформованим ціннісним відношенням суб'єкта до економіки, до її предметів, засобів, результатів, та дозволяє найбільш повно реалізуватися в пізнавальній та соціально-зорієнтованій економічній діяльності. Економічна компетентність являє собою процес, у якому особистість не тільки створює та використовує цінності економічної культури, але й творчо змінює дійсність. На нашу думку, економічна компетентність особистості є кризною характеристикою інших видів компетентностей, є їх складовим елементом і, в той же час, включає їх у себе, оскільки економічне, правове, екологічне, моральне, трудове та інші види свідомості особистості тісно переплітаються між собою. А.Аменд та А.Сасова у якості критерію економічної підготовки студентів виокремлюють рівень сформованості економічно значущих якостей особистості (ініціативності, самостійності, відповідальності та ін.) Разом з тим економічно культурну особистість, як вважає Л.Любимов, характеризують не лише економічні, але й ряд інших якостей: патріотизм, громадянськість, моральність. Ми погоджуємось з визначенням Л.Любимова, що економічна освіта та формування економічної компетентності в більшості формують засади громадянської самосвідомості, а також морально-ціннісні мотиви економічної діяльності (мотиви соціальної відповідальності, творчого співробітництва у діяльності, досягнення твердого соціально-професійного статусу). Виходячи з вищезазначеного, ми можемо констатувати зв'язок економічної компетентності особистості з правовою, політичною, моральною, екологічною та іншими видами компетентностей.

Звернення до категорії «особистість» дозволяє нам стверджувати, що економічна компетентність особистості має цілісний характер і формується економічним досвідом особистості в процесі економічної діяльності.

Романій С.М. (КП ДонНТУ)

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД І ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Якщо проаналізувати навчально-виховний процес у вищій школі, то результати вказують на те, що спрямований він майже виключно на реалізацію завдань навчання. В той же час, адекватності до професії по багатьом іншим

компонентам структури особистості увага практично не приділяється. Найважчими в плані педагогічного впливу являються ті компоненти особистості, що формуються через виховання. В цій сфері в вузах продовжує панувати «моралізування» як головний «метод» виховання. При цьому не враховується той факт, що студент в силу вікових особливостей вже більше не піддається тим методам виховання, які застосовуються відносно дитини. Студент втратив властиву для дитячої психіки надзвичайну пластичність. В нього є своя воля, свої переконання, більш чи менш визначена самосвідомість, а тому він набагато менш доступний схематичному впливу. Він не схильний визнавати над собою, подібно до дитини, авторитет якогось вихователя. Адекватний йому метод виховання повинен бути не прямим, а побічним.

Поняття навчання і виховання тісно пов'язані, однак кожне із них має і свої специфічні властивості. Ще К.Д. Ушинський застерігав проти ототожнення цих двох процесів. На його думку, високий рівень розумового розвитку не веде автоматично до моральної і громадської зрілості. Відмінність між процесом навчання і процесом виховання пояснюється тими особливостями, які характеризують освоєння людиною світу. З одного боку, людина пізнає навколишній світ, а з другого - виробляє до нього своє ставлення. Накопичення людиною знань залежить від активності її мислення, а ставлення до знань, до життя залежить від багатьох інших сторін, таких як прагнення, переконання, інтереси, смаки, звички, воля та характер. При цьому, знання не прямо впливають на розвиток вказаних та інших якостей, а опосередковано, через почуття, що лежать в основі ставлення людини до дійсності. Навчальний процес має на меті формування і розвиток пізнавальних сил людини. В процесі виховання ставиться завдання формування глибинних компонентів структури особистості, що визначають її внутрішній світ.

Однією з проблем педагогіки завжди було питання про те, як досягти максимально можливого підвищення ефективності виховних зусиль. Але що ж таке виховання як педагогічне явище? В чому полягає його суть? Дати обґрунтовану відповідь на ці питання справа складна, бо надзвичайно складним і багатограним є той процес, що позначений цим поняттям.

Існує два смислових значення поняття «виховання». Виховання у широкому смислі охоплює всю суму впливів, весь процес формування особистості і підготовки її до активної участі у виробництві, суспільному і культурному житті, охоплює не лише виховну роботу сім'ї, закладів освіти, а й вплив усього укладу життя суспільства: літератури, мистецтва, кіно, радіо, телебачення, а також освіту і навчання. В цьому смислі поняття «виховання» наближається до поняття «соціалізація особистості». Виховання у вузькому смислі означає цілеспрямоване формування світогляду, морального обличчя, розвиток естетичного смаку, фізичний розвиток. Воно здійснюється сім'єю, навчально-виховними закладами, громадськими організаціями або реалізується в плані самовиховання.

Виховання має дві взаємопов'язані сторони. Одна - педагогічний вплив вихователя, колективу, друга - готовність вихованця прийняти і осмислити цей вплив. Спосіб поведінки людини, як відомо, визначається, з одного боку, безперервними зовнішніми впливами на неї, а з другого - її природженими індивідуальними якостями.

Студентський період співпадає з початком періоду ранньої дорослості, який якісно відмінний від попередніх етапів онтогенезу людини. Зміни мислення, поведінки особистості тільки в незначній мірі обумовлені хронологічним віком або

специфічними змінами в організмі. У визначальній мірі вони обумовлені особистими, соціальними і культурними чинниками. Соціальні орієнтири і культурні запити молодій людині в цей період можуть підтримувати, розширяти або підривати сформовані в юнацькі роки форми поведінки, вимагаючи освоєння нових. Молода людина опиняється перед необхідністю вибору і вирішення багатьох проблем. Здатність реагувати на зміни і пристосовуватись до нових умов є критерієм зрілості. Позитивне вирішення протиріч і труднощів складає основу дорослої діяльності.

Теоретики, які працюють в сфері теорії розвитку, звертають увагу на те, що в цей період вже не існує таких фізичних орієнтирів, як пубертат, таких чітко окреслених стадій когнітивного розвитку, як стадія конкретних операцій, які говорять нам, коли закінчується одна стадія розвитку і починається інша. Замість цього хід розвитку людини тут позначається соціальними орієнтирами, а також ролями і відношеннями, які входять до складу циклів сімейного життя і кар'єри.

Формування особистості в студентський період визначається особливо великою кількістю соціальних, психологічних, біологічних та організаційно-педагогічних чинників. Крім того, сама особистість в цей період являє собою виключно динамічне утворення. Сталість поєднується в особистості з гнучкістю, безперервним збагаченням сфери її потенцій, з великими компенсаторними резервами, з можливостями перебудови, взаємозаміни, взаємодоповнення її складових. У процесі розвитку особистості зростає цілісність, інтегративність її психічної організації, посилюється взаємозв'язок різних характеристик.

В наш час активно йде переосмислення перспектив фізичної культури. Це проявляється, зокрема, в розробці нових програм з фізичного виховання, в яких акцент зміщується в бік впливу на внутрішні спонукальні сили щодо занять фізичною культурою, розробці в цій сфері нових концепцій, педагогічних технологій. Дослідники звертають увагу на багатоплановість фізичного виховання, його здатність ефективно вирішувати не тільки традиційні, але й інші, не менш важливі завдання. Головне завдання, яке нині стоїть перед системою освіти - сформувати особистість людини, а не тільки дати їй певні знання і виробити корисні навички і вміння.

На наш погляд, фізичне виховання має суттєвий потенціал для вирішення вищезгаданого завдання. Для його реалізації треба ставити відповідні цілі, використовувати адекватні засоби і методи оцінки.

УДК 37.017.34

Скорик А.Т., Прудник О.В., Данильчук О.М. (КП ДонНТУ)

ФОРМУЛА КОМПЕТЕНТНОСТІ АБО «ВЧИТИСЯ, ВЧИТИСЯ І ЩЕ РАЗ ВЧИТИСЯ»

«Ніхто не народжується майстром. Майстерність опановується поступово».

Латинська мудрість

В даній статті піде мова про те, що професійна компетентність студентів формується внаслідок професійного зростання особистості та розвитку його професійних здібностей. Поєднання гуманітарної підготовки з професійною

кваліфікацією майбутніх спеціалістів – одна з найактуальніших проблем діяльності ВНЗ технічного профілю.[1]

Формування професійної компетентності насамперед починається з формування самої людини та сприймання її як особистості у суспільстві. Потрібно зазначити, що на людину у суспільстві впливає багато різноманітних факторів. Під впливом цих факторів людина розвивається, будує певні «сходинки» пріоритетів та світоглядне коло, а потім, слідує вже сформованим власним принципам, починає рухатися у певному напрямку.[2]

Насамперед у кожної людини є **МЕТА**. Найчастіше – це **НЕЗАЛЕЖНІСТЬ**, і, як правило, це фінансова незалежність. Але, на жаль, це не просто. На початковому рівні ідея про фінансову незалежність приходиться до нас ще у школі. Коли за плечима є декотрий багаж знань, певні поняття про реалії нашого життя, коли людина почала по-справжньому замислюватись про майбутнє і частково збудувала свою драбину пріоритетів. Саме цей час відіграє вирішальну роль в подальшому житті. Але для досягнення фінансової незалежності необхідно пройти цілий ряд певних умов.

Коли ми говоримо про фінансову незалежність, необхідно зазначити поняття компетентності. Адже саме компетентність являється однією із визначальних ланок, котрі ведуть до фінансової незалежності. Насамперед компетентність забезпечує універсальність в оволодінні професійною діяльністю та характеризує готовність до праці. Високий рівень оволодіння професійною діяльністю характеризує також поняття професійної культури (високий рівень професійних знань, професійне мислення, відповідальність) [3]. На базі цього можемо скласти стислий портрет компетентного працівника: технічна грамотність, уміння застосувати теорію на практиці, володіння професійною культурою і, звісно, наявність безцінного досвіду. Примініти знання та отримати досвід ми можемо лише на виробництві. Але для того, щоб бути теоретично обізнаним, людина проходить декілька етапів розвитку:

1. Школа – це фундамент, опора, адже знання, отримані у школі – це базис, без якого вся будова зруйнується;
2. Технікум – базується на основі отриманої середньої освіти та дає певні знання за спеціальністю;
3. ВНЗ - Вищий навчальний заклад, вершина, яка завершує поетапну теоретичну підготовку.

Передусім, необхідно вчитись тому, що необхідно, лише після цього тому, що корисно. Робити у зворотному порядку – все рівно, ніж починати будівництво споруди з даху. [4] Для більш зрозумілого усвідомлення впливу кожного з пройдених етапів на формування компетентності особистості поглянемо на Рис. 1.

Як раніше зазначалося, ще у школі людину починає цікавити ідея про фінансову незалежність. Розвиваючи у собі цю ідею, людина розуміє, що для того, щоб стати фінансово незалежним, можна поступити одним із найвідоміших та основних шляхів – працювати на прибутковій роботі. Але без освіти у наш час не можливо знайти солідну прибуткову роботу. Потрібно приймати рішення та починати навчання у вищій школі за обраним фахом. Окрім цього, людина може стати фінансово незалежним вже навчаючись у ВНЗ, - отримуючи стипендію. Та, на жаль, не кожен замислюється над цим і вважає, що ВНЗ – це просто наступна сходинка після школи чи технікуму. Та людина, яка поступила до ВНЗ з метою здобуття знань, навичок та формування професійної компетентності кінець кінцем стає справжнім

фахівцем та професіоналом у певній галузі. Але для цього треба постійно самовдосконалюватись та професійно рости.

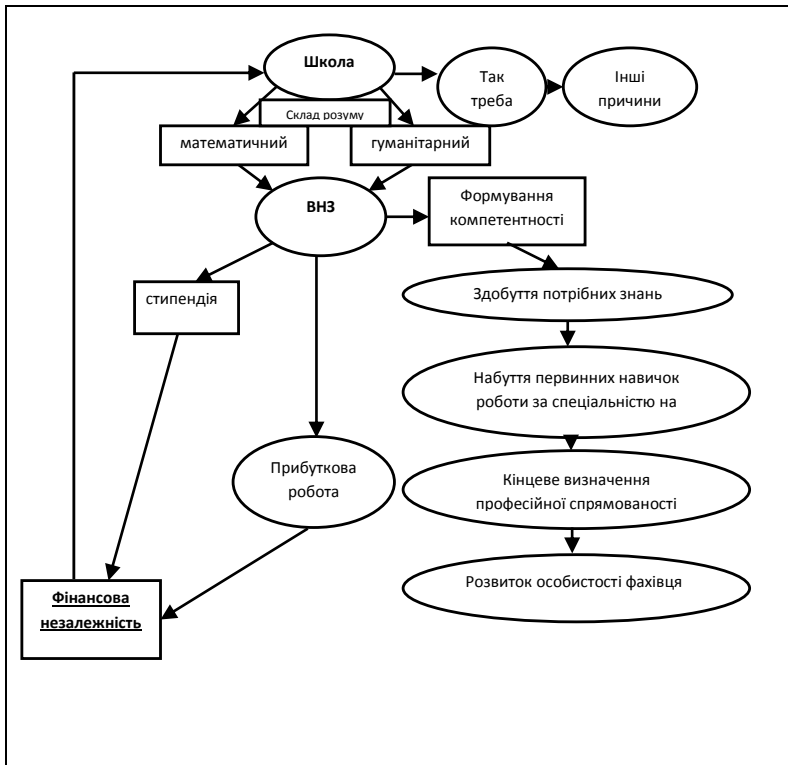

Рис.1.

Отже стає зрозумілим, що саме ВНЗ дає початок формуванню компетентності особистості. Треба відмітити, що окрім профільних предметів студенти вивчають і загальноосвітні предмети. Професійне навчання у вищій школі для майбутнього фахівця починається під час формування професійних знань, умінь і навичок та засвоєння способів професійно-творчої діяльності. Доки індивід не зіткнувся зі світом професійних теоретичних знань, у його досвіді не має повноцінної навчально-професійної діяльності. Законодавчо-нормативно від вищої школи вимагається професіоналізація особистості студента. Згадаємо відповідну статтю Закону України «Про вищу освіту». У проекті «Програми розвитку освіти на 2005-2010рр» теж вказано, що «мова повинна йти про професійне становлення і професійне зростання особистості студента як спеціаліста, професіонала, про формування творчої, духовно багатой особистості з урахуванням її потреб, інтересів, бажань, здібностей». Студентський вік до того ж сприяє утворенню професійних,

світоглядних і громадських якостей, для формування творчих рис – «сходження до вершин творчості», що багато важить у подальшій професійній діяльності.

Визначальним моментом у формуванні професійної компетентності являється визначення професійної спрямованості. Професійна спрямованість особистості передбачає розуміння і внутрішнє прийняття нею цілей і завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів. Усі ці ознаки і компоненти професійної спрямованості виступають показниками рівня її спрямованості у студентів. Але не кожен студент здатен вірно визначити той професійний напрямок, у якому саме треба рухатись. Виникає питання: Як допомогти студентові в професіоналізації спрямованості особистості та розвитку професійних мотивів?

1. Виробляти у студентів правильне уявлення про суспільну значущість і зміст майбутньої професійної діяльності.
2. Формувати позитивну мотивацію до засвоєння знань і вмінь, які мають пряме відношення для успішного розв'язання професійних завдань.
3. Змінювати професійну самооцінку, формувати впевненість студента можливість успішно опанувати професію.
4. Стимулювати самоосвіту та самовиховання, викликати активний інтерес до всього, що пов'язано з майбутньою професією.
5. Поступово зближувати та обмінюватися соціально-рольовими функціями між викладачем і студентом, оптимізація взаємин у системі «студент – викладач».

Студент обов'язково повинен завжди відчувати потребу у самоосвіті, у духовній самостійності, критично спрямовувати мислення, продуктивно засвоювати знання та дотримуватись постулатів людської культури.

Ототожнення себе з майбутньою професією, розвиток здібностей до професійної самопрезентації, розвиток професійно-особистісного творчого ставлення до праці відбувається вже на четвертому курсі та в магістратурі. Але справжній професіонал народжується лише в праці, всередині її, при вільному її виборі. Він повинен поєднувати в собі три якості, - це численні знання, звичка мислити та шляхетність почуттів – необхідні для того, щоб людина була освічена в повному розумінні слова. У кого мало знань, - неук; у кого розум не звик мислити, той грубий або нетямущий; хто не має шляхетних почуттів, той нечема. [5].

Цікаво зазначити, що під час навчання у вищому навчальному закладі людина починає формувати в собі відношення до тієї чи іншої групи відносин: підлеглий – підлеглий, начальник – підлеглий. Яке положення людина займає зараз у групі, таке, більш за все, буде займати і на роботі.

Для того, щоб обґрунтувати вірність суджень, наведених у статті, було проведено вибіркове опитування студентів. Результати були досить цікавими та різноманітними. Деякі з них доводять, що майже усі студенти (92%) вступили до інституту з метою отримати вищу освіту за певною спеціальністю, вивчаючи профільні предмети та поступово формувати у собі навички (рис) справжнього фахівця, освіченого, кваліфікованого та фінансово незалежного. Але, на жаль, є й такі студенти, які не ставили за мету отримати якісну освіту та стати професіоналом у своїй галузі (6%) і які взагалі вважають, що обрали «не свою» професію (2%).

Отже, підсумовуючи вище сказане можна зробити висновок. У процесі навчання студентом формуються знання. А сума професіональних знань в свою чергу формує компетентність, тобто компетентність – це знання. Є знання – є компетентність. Але окрім цього студент повинен стати не лише висококваліфікованим фахівцем, а й майбутньою освіченою, розвинутою, культурною людиною, моральні принципи якої не дозволили б їй бути поганим фахівцем. В цьому допомагає вища школа, оскільки, перш за все, вона повинна «виводити в люди», а вже потім – в інженери, менеджери, програмісти. [1]. Саме вища освіта є, по суті, основним стержнем розумного буття кожної достойної людської істоти і усього свідомого життя людського суспільства. Якщо давня мудрість говорить, що людина живе не для того, щоб їсти, а їсть для того, щоб жити, то у жодному разі не можна сказати, що людина отримує освіту для того, щоб жити, а не живе заради освіти. Кожна хвилина життя і кожен життєвий акт, котрий не посилює нашого духу, котрий не розширює русло нашого життя, є марно втраченим.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олійник О. Особливості гуманітарної підготовки і професійної компетентності студентів у технічному ВНЗ
2. Библер В.С., «От наукочтения – к логике культуры»/ М.: Издательство полит. литературы, 1991.- 257 с.
3. Електронний ресурс.- Режим доступу: <http://www.google.com>.
4. Карин С.Х./ Мысли и изречения – Алма-Ата: Казгосиздат, 1963.- 792 с.
5. Киркач-Осипова Л.Д.(худож. оформ.)/ Лучшие афоризмы для умных и весёлых – Харьков: Фолио, 2007. – 315с.

Ключові слова: професійна компетентність, фінансова незалежність, професійна діяльність, освіта, професійна спрямованість та ін..

Скорик Анна, Грязнов Игорь, Моисеенко Л.Н. (КИИ ДонНТУ)

ПРОБЛЕМЫ ДУШИ НАШЕГО ВРЕМЕНИ ИЛИ ПАРАДОКС ВНУТРЕННЕГО МИРА

Психология очень обширна и интересна. Даже сегодня в ней есть достаточное количество нерешенных вопросов, загадочных явлений и необъяснимых феноменов. Актуальность данной темы исследования заключается в возросшей серьёзности и важности психологической стороны нашей жизни, особенно подрастающего поколения. Становление личности происходит очень сложно и неоднозначно. Это - целый процесс, сотканный из множества важных и второстепенных деталей, взаимоотношений между психикой индивида и окружающим его миром. Жизненный путь личности на сегодняшний день остается одной из актуальнейших проблем психологических исследований[2]. По высказыванию А. Б. Боссарта: «На человека в обществе обращают слишком мало внимания. На него это малое внимание обращают слишком поздно. Когда он уже человек. Или не совсем человек. Или нечеловек...когда он готов, без нас – окончательно произошел или не произошел. И мы как будто не причём...» [1].

Особенно важно это внимание в пубертатном возрасте, когда человек находится на перепутье, когда он ещё не сформировал полностью «лестницу приоритетов» и мировоззренческий круг. Именно в этот период человек чувствует себя отвержено, одиноко и очень трудно: ему нужно приспособиться к новым условиям, принять себя и добиться, чтобы другие приняли и оценили как личность.

Объектом данной статьи, является становление личности, а предметом – влияние психологического кризиса на становление человека как личности.

Цель работы – показать, что психологический кризис является неотъемлемой частью жизни человека. Для реализации задуманной цели были поставлены следующие задачи: 1) раскрыть термин «кризис»; 2) проанализировать характерные черты возрастных кризисов; 3) раскрыть виды девиантного поведения как последствия обострения кризиса; 4) разработать практические предложения по преодолению кризиса.

Безусловно, мы не можем претендовать на полное исчерпывающее рассмотрение поставленных задач, т.к. ограничены рамками данной статьи, но всё же надеемся, что каждый может найти здесь пищу для размышления, а может даже и разгадку для давно терзающего душу вопроса.

От греческого crisis, буквально означает «разделение дорог». В китайском языке слово «кризис» состоит из двух иероглифов, один из которых означает опасность, а другой – возможность. Это можно понимать как острую ситуацию для принятия решения, поворотный пункт. Каждый человек рано или поздно сталкивается с такой ситуацией, делая в дальнейшем выбор к прогрессивному или регрессивному развитию. То есть, дойдя до определённого момента, человек осознаёт невозможность дальнейшего существования в прежнем статусе, - человек словно сталкивается с преградой на пути к удовлетворению своих потребностей. Как следствие, возникает внутренний дисбаланс, сопровождающийся определённым эмоциональным состоянием, которое может длиться достаточно продолжительное время.

В психологии существует такой термин, как «возрастной кризис», который был введён в отечественную психологию А.С. Выготским и определён как «целостное изменение личности, регулярно возникающее при смене стабильных периодов». Для каждого возраста характерны определённые особенности, которые, в свою очередь, являются критериями оценки адекватности и которые касаются психофизического, интеллектуального, эмоционального личностного развития. В науке выделяют 8 возрастных кризисов. Пять из них приходится на детский возраст (кризис новорожденности, кризис одного года, кризис 3 лет, кризис 7 лет, подростковый кризис, юношеский кризис). Шестой свойственен молодым взрослым людям. Седьмой кризис переживается в сорокалетнем возрасте. Восьмой же кризис является последним и переживается во время старения [3]. Очень важно, что человек всегда сам, и только сам может справиться с возникшим кризисом. Никто и никогда не может сделать это за другого. Но всегда можно, и даже нужно помогать человеку переступить эту черту и двигаться далее. Во время кризиса человек словно показывает своим поведением, взывая безмолвно о помощи, и если вовремя не оказать эту помощь, в итоге могут возникнуть нежелательные последствия – так называемое девиантное поведение. Но об этом позже.

Вернёмся к кризису молодёжи. Его связывают обычно с физиологическими изменениями в организме (половое созревание и т.д). сторонники этой идеи: С.

Холл(его работа «Взросление: его психология, а также связь с физиологией, антропологией, преступностью, религией и образованием»), М. Мид, а также американские культурантропологи школы Боас. Особое место в изучении юношеских кризисов занимает теория Э. Шпрангера. Он считал, что внутренний мир индивида не сводим к каким-то ни было природным или социальным детерминантам, а сам кризис связан со стремлением к освобождению от прошлого и вступление в будущее, сопровождающееся обретением собственного «Я» и созданием собственной индивидуальности [1].

Итак, перед человеком встаёт вопрос, не менее важный, чем «кто я?». Это вопрос «с кем я?».

Поскольку в период молодости человек впервые непосредственно вступает в контакт с обществом, то главной задачей его становится решение социальных задач: приобретение профессии, определенного социального статуса, создание семьи. К числу основных задач можно отнести и формирование самосознания и собственного мировоззрения. Становление самосознания происходит поэтапно. Это открытие своего внутреннего мира. Параллельно появляется чувство своей особенности, непохожести на остальных, а порой и одиночества («меня никто не понимает, я одинок»). Далее следует осознание конечности своего существования и неизбежность смерти. Человек всерьёз задумывается о смысле жизни, о перспективах на будущее и возможности полной самореализации. За этим следует формирование общего представления о себе и отношении к себе. Человек оценивает свои как физические, так и морально-психологические качества. Но часто такие самооценки бывают противоречивы (Я – гений + ничтожество). И, наконец, осознание и формирование отношения к зарождающейся сексуальности.

Эмоциональная сфера. В юности, как правило, формируется общая эмоциональная направленность. Также возникает и регулирование эмоций и определённая маскировка чувств. Отметим, что в это время закладываются основы эмоциональной жизни человека.

Уязвимым и важным становится пункт, касающийся профессионального успеха, создания чего-то значимого. Поэтому, как правило, человек участвует в различных конкурсах, олимпиадах, чемпионатах и т.д., поскольку на первом плане при оценивании других людей часто стоит не внешний вид, а человеческие качества. Необходимым становится признание человека другими личностями. Но тут же следует отметить, что наступает пора и такого выбора: желание жить настоящим, получать удовольствие от богатых возможностей юности И мысли о построении карьеры, профессиональном росте, создании семьи и т.д. Если человек не в силах разрешить этот внутренний конфликт, возможно либо полное пренебрежение интересами будущего в различных формах (вплоть до ухода в наркотикополь, либо абсолютное лишение радостей настоящего (полный уход в учёбу, построение карьеры).

Главная задача личностного развития в период юности – поиск своего места и закрепление в мире взрослых – переживается молодыми людьми зачастую очень остро и носит характер кризиса. Те, кто достойно принимают кризис, обычно становятся сильнее и могут управлять своей судьбой. Кризисным моментом является столкновение человека с требованиями реальной жизни, которые, увы, не всегда соответствуют его собственным представлениям. Человек понимает, что всё, что он

думал о жизни ранее – это всего-навсего иллюзии, что он недооценил реальную ситуацию. Он начинает осознавать, что мир – это не только счастье и удовольствие. Начинается распад его детской веры и оптимизма. Но нередко молодой человек довольно долго продолжает цепляться за детскую позицию, ожидая, что всё само собой придет к нему в руки [5].

Также появляются страхи и волнения, связанные с размышлениями о смысле жизни. Человек хочет уйти от проблем, снова стать ребёнком, взвалить всё на плечи другого человека. Это может привлечь за собой психосоматические проявления, вызванные так называемым страхом взросления.

Далее наступает кризис интимности. Межличностные отношения приобретают стереотипный характер, а человек может оказаться в состоянии психологической изоляции. Особый оттенок приобретает чувство одиночества, которое преследует практически всех и каждого. Вокруг человека может быть множество друзей, подруг, знакомых, родственников и даже любимый человек, но при этом он все равно ощущает себя оторванным от мира и людей. Очень интересен такой феномен: человек, с одной стороны, страдает от одиночества, а с другой – стремиться к нему. Возникает жажда к уединению. Молодой человек чувствует себя ненужным, задавая себе вопрос: «Нужен ли я кому-нибудь сегодня, завтра, послезавтра?». Но следует отметить, что именно в этот период происходит окончательное оформление внутреннего мира человека. Причём, если человек будет переживать этот кризис очень остро, ему, скорее всего, потребуется психологическая поддержка [3].

Если человек не справляется со всем этим, его психика подвергается неким отклонениям, что может, в частности, вызвать так называемое девиантное поведение (нестандартное, отклоняющееся от нормы).

Отчуждение, деперсонализация, депрессия и, как следствие, появление различных психофизических отклонений + ухудшение состояния здоровья, кризис духа, потеря смысла существования.

Назовём несколько видов девиантного поведения:

- 1) Наркомания. Наркотики известны человечеству с незапамятных времён. К распространённым наркотическим веществам относятся: морфий и героин, снотворные средства, включающие так называемые барбитураты, гашиш, кокаин и др. стимулирующие средства. Наркомания – это заболевание, которое выражается в физической или психологической зависимости от наркотиков, непреодолимом влечении к ним, что постепенно приводит организм к физическому и психологическому истощению.
- 2) Пьянство, алкоголизм. Между этими понятиями существуют различия. Алкоголизм – патологическое влечение к спиртному и последующая нравственная деградация личности. Пьянство – это неумеренное употребление алкоголя. Алкогольная зависимость формируется постепенно и сопровождается сложными изменениями в организме. Ведь ни для кого не секрет, что для молодёжи алкоголь – это средство для раскрепощения или снятия стресса. Но никто даже не подозревает, что несёт за собой выпивка.
- 3) Суицидальное поведение. Нельзя не упомянуть о суициде. Суицид – это сознательное лишение себя жизни или попытка к самоубийству. Суицидальное поведение у молодых людей часто объясняется отсутствием жизненного опыта и

неумении определить жизненные ориентиры. Помимо этих причин можно назвать следующие: потеря любимого человека или высокомерно отвергнутое чувство любви; уязвленное чувство собственного достоинства; крайнее переутомление; разрушение защитных механизмов личности в результате алкогольного опьянения; употребление психотропных средств; наркомания; состояние аффекта[4].

Уместным будет вопрос: «А существует ли какая-либо антикризисная терапия?». К сожалению, нет никаких специальных кризисных технологий и практик. К тому же кризисная помощь исключает применение психофармакологии. Кроме того, мы не можем дать один универсальный совет для всех, поскольку каждый человек многогранен и уникален. Но всё же назовём основную тактику при работе с экзистенциальными кризисными состояниями – это поддержка, осознание и проживание чувств, а также, восприятие происходящего как нормального, правильного и полезного. Ведь любой кризис – это толчок к чему-то новому, более качественному.

Чтобы лучше понять, что такое кризис, российский психолог Максим Максимов предлагает вообразить себе человека в виде существа, окруженного панцирем, в виде улитки, например. Улитка растет, в какой-то момент вдруг оказывается, что в своем панцире она не помещается. Она взламывает панцирь, некоторое время живет без твердой оболочки, затем обрастает новой. «Так вот, - резюмирует М.Максимов, - процесс, происходящий в человеке от момента «взламывания оболочки» до появления новой, и называется кризисом. Отсюда видно, что кризис - вещь очень хорошая, важная и совершенно необходимая в жизни каждого человека. Потому что, если у тебя нет кризисов - значит, ты не растешь»[2].

Таким образом, рассматривая развитие личности как непрерывный процесс, состоящий из ряда последовательно меняющихся стадий, следует отметить качественное их отличие, обусловленное перестройкой отношений, осуществляемых через деятельность. Основой психического развития личности является смена деятельности, которая с необходимостью детерминирует процесс становления новых психологических образований.

Вполне очевидно, что, рассматривая этапы жизненного пути личности, прежде всего, следует анализировать социальную ситуацию и ведущий вид деятельности. Входя на разных этапах своего жизненного пути в различные формальные и неформальные отношения, личность определяет своё отношение к их нормам и ценностям, усваивают новые социальные нормы. Следовательно, развитие общества становится важным фактором становления каждой личности.

Реализация потенций личности зависит от многих факторов: биологической организации человека, социальной ситуации, многоплановых видов деятельности, активности личности, её потребности в саморазвитии. Но ведущим фактором становления личности, а значит, и ее жизненного пути как индивидуальной истории, является система объективных требований к ней, детерминированных ведущей деятельностью, в процессе влияния которой и возникают новые свойства и качества.

И в заключение прокомментируем слова Франсуа де Ларошфуко: «Мы вступаем в различные возрасты нашей жизни, точно новорожденные, не имея за плечами никакого опыта, сколько бы нам ни было лет.» Как это верно. Но всё таки нужно помнить, что мы все же отличаемся от новорожденных, что мы научились думать, а

посему должны трезво оценивать ситуацию и не терять голову (в любом случае). Ведь человек – это не страус, который, увидев опасность, зарывается головой в песок и думает, что так опасность минует. Человек, прежде всего, - человек! Со своими поступками, идеями, мыслями, со своей душой и скрытыми талантами, с чувствами и рефлексам, с привычками и потребностями. Он ЧЕЛОВЕК! И в его подсознании скрыта невероятная сила, способна перевернуть весь мир!

Список использованной литературы

1. Боссарт А.Б. Парадоксы возраста или воспитания/ А.Б. Боссарт. – М.: Просвещение, 1991.
2. Василькова О.И., Васильков В.Н. Кризисы на жизненном пути молодежи./ О.И. Василькова, В.Н. Васильков.– Донецк: «Каштан», 2006.
3. Малкина-Пых И.Г. Возрастные кризисы: справочник практического психолога./ И.Г. Малкина-Пых– М.: изд-во Эксмо, 2005.
4. Паленок П.Д. Основа социальной работы: учебник./ П.Д. Паленок– М., 1998.
5. Юнг К.Г. Проблем души нашего времени. / К.Г. Юнг– М.: Прогресс-Универс, 1993.

Смірнов В. В. (КП ДонНТУ)

МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ ЯК РЕЗЕРВ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сучасний стан розвитку науки та техніки; політичні, економічні, культурні зміни в суспільстві суттєво впливають на інтелектуальний, професійний, культурний розвиток особистості та на потреби суспільства в цілому. Як відомо, професійне навчання має на меті задовольнити потреби суспільства у кваліфікованих фахівцях, професійні знання й уміння яких відповідають сучасному стану економіки. Тому доцільним є пошук нових форм і методів навчання, запровадження інноваційних технологій, удосконалення процесу контролю й оцінювання знань, умінь та навичок з метою підвищення якості професійної освіти. Досвід вітчизняної педагогічної практики виявив, що оптимальним є поєднання модульної організації навчання з рейтинговою системою оцінювання знань, умінь та навичок студентів.

Рейтинг – дослівно з англійської – оцінка, деяка числова характеристика якогось якісного показника. Під рейтингом розуміють „накопичена оцінка”. У вузівській практиці – це деяка числова величина, виражена за багатобальною системою, що інтегрально характеризує успішність і знання студента з одного або декількох предметів протягом якогось періоду навчання.

Більш повним є трактування рейтингу як сумарної оцінки якості роботи студента за весь період вивчення певної дисципліни. При цьому враховується не лише рівень здобутих студентом знань, умінь та навичок, але й регулярність відвідування занять, активність на семінарських та практичних заняттях, характер навчальної роботи (систематичність, нерегулярність, штурмівщина), навчально-творча діяльність, особистісні додаткові характеристики (культура мовлення, спілкування тощо).

Рейтингова система є ефективною:

-по-перше, вона враховує поточну успішність студента і тим самим активізує його самостійну роботу;

-по-друге, більш об'єктивно й точно оцінює знання студента за рахунок дробіння 100-бальної шкали оцінок;

-по-третє, створює основу для диференціації студентів, що є важливим при переході на багаторівневу систему навчання;

-по-четверте, дозволяє отримувати детальну інформацію про виконання кожним студентом графіка самостійної роботи. [1]

Крім того дана система оцінки й обліку успішності змінює звичне розуміння студентів про навчання. Напевно всім відома приказка: "Від сесії до сесії живуть студенти весело...", потім за 2-3 дня вивчають предмет (з різним успіхом), здають і благополучно забувають. Не всі, звичайно, так навчаються, але те, що така практика існує, ніхто заперечувати не буде. Ще: усі прекрасно знають, що традиційний сесійний іспит - це багато в чому лотерея: можна час від часу готуватися протягом семестру, на іспиті витягнути "гарний" квиток й одержати "відмінно". А можна, навпаки, - весь семестр працювати, готуватися, ходити на лекції, читати підручники, а на іспиті не повезе. А ще, якщо у викладача у день іспиту настрої погані, то не оминуть скарги на необ'єктивність, упередженість, тощо. А все тому, що звична традиційна система майже зовсім не враховує те, що називається поточною навчальною роботою студента.

У рейтинговій системі ці недоліки компенсуються. За певні види робіт, виконувані студентами протягом усього семестру, виставляються бали, певне число балів нараховується за іспит або залік, потім всі ці бали підсумуються, і виходить підсумковий рейтинговий бал за предметом. Цей бал переводиться в традиційну систему оцінок.

Сутність рейтингової системи в наступному:

- підсумкова оцінка по дисципліні, що вноситься в заліково-екзаменаційну відомість, залікову книжку й, уже наприкінці навчання, - у додаток до диплома, відбиває не тільки підсумки здачі іспиту або заліку, але й результати навчальної роботи протягом усього семестру;

- для того щоб об'єктивно оцінити результати роботи студента, у навчальний процес вводиться система різноманітних за формою й змістом контрольних заходів (контрольних точок), кожний з яких оцінюється певним числом балів (як правило, контрольними точками є колоквиуми, тестування й ін., за успішне виконання яких студентів виставляються не оцінки, як колись, а нараховуються бали);

- підсумковий рейтинг по дисципліні являє собою суму балів, отриманих студентом за проходження контрольних заходів, включаючи фінальні (залік/іспит);

- підсумковий контроль (залік/іспит) є частиною загальної оцінки, а бали по ньому - частиною підсумкового рейтингу, що накопичується при вивченні дисципліни.

Важливою умовою рейтингової системи - своєчасне виконання встановлених видів робіт. Якщо контрольна точка по дисципліні пропущена з неповажної причини або з першого разу не здана, то при її перездачі, навіть якщо студент відповідав добре, частина балів знімається.

Таким чином, у процесі вивчення дисципліни накопичуються бали, формується рейтинг, що у підсумку показує успішність студента.

В основі рейтингової системи лежить кілька понять, у яких, щоб уникнути непорозумінь, треба розібратися:

- нормативний рейтинг - це максимально можлива сума балів, що студент може набрати за період освоєння дисципліни. Нормативний рейтинг дисципліни залежить від тривалості освоєння дисципліни й становить 50 балів, якщо дисципліна вивчається в одному семестрі, 100 балів - якщо дисципліна вивчається у двох семестрах, 150 балів - якщо дисципліна вивчається в трьох семестрах, тощо. По кожному виді контролю також є свій нормативний рейтинг, наприклад, для поточного й проміжного контролю - по 30% від нормативного рейтингу дисципліни, для підсумкового контролю (заліків й іспитів) - 40 %;

- фактичний рейтинг - це бали, які студент набирає за результатами поточного, проміжного й підсумкового контролю (заліку/іспиту);

- накопичений рейтинг - це фактичний рейтинг за усіма засвоєними до даного моменту розділам дисципліни, включаючи їх поточний, проміжний і підсумковий контроль;

- прохідний рейтинг - це мінімум балів, набравши який студент буде вважатися атестованим по дисципліні. Прохідний рейтинг для будь-якої дисципліни складає більше 50% від нормативного рейтингу, наприклад, 25,1 балів для дисципліни з нормативним рейтингом 50 балів; 50,1 балів - для 100-бальної дисципліни; 75,1 балів - для 150-бальної дисципліни, тощо. Якщо студент за підсумками навчання набирає менше прохідного рейтингу - дисципліна вважається незасвоєною;

- граничний рейтинг - це мінімальний фактичний рейтинг семестрового контролю, набравши який, студент допускається до підсумкового контролю. Граничний рейтинг дисципліни - більше 50% від нормативного рейтингу семестрового контролю;

- відносний рейтинг дисципліни - це фактичний рейтинг дисципліни, наведений до єдиного, незалежного від тривалості освоєння дисципліни виду;

- середній рейтинг за семестр - сумарний відносний рейтинг дисциплін, освоєних за семестр, віднесений до кількості дисциплін у семестрі.

Модульно-рейтингова система оцінювання знань студентів не скасовує традиційну систему оцінювання, а існує поряд із нею. Вона робить систему оцінювання більш гнучкою, об'єктивною; стимулює студентів до систематичної та активної самостійної роботи протягом усього періоду навчання, забезпечує здорову конкуренцію між студентами у навчанні, сприяє виявленню і розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців.

Організація навчання за МРС забезпечить:

1. систематичний контроль знань, умінь і навичок студентів;
2. організацію систематичної самостійної роботи студентів;
3. заохочення результативної творчої роботи студентів (участь у наукових конференціях, олімпіадах, конкурсах робіт тощо);
4. індивідуалізацію навчання й підвищення зацікавленості у процесі набуття знань із відповідною диференціацією студентів за рівнем знань;
5. об'єктивність змагання студентів за якість знань;
6. об'єктивність критеріїв і умов конкурсного відбору студентів для подальшої магістерської підготовки і вступу до аспірантури та для проходження виробничої практики за кордоном;
7. обґрунтоване надання студентам різних пільг тощо.

Крім того, МРС стимулює викладача до постійного вдосконалення якості роботи і є джерелом підвищення активності студентів.

Література

1. Євдокимов О.В. Нові педагогічні технології організації навчання студентів: Дис. канд.пед.наук, 13.00.01 – Х., 1997.
2. Шиян Н.І. Технологія модульно-рейтингового навчання в вищій школі. – Полтава, 1998.

УДК 37.046.16

Соловьева В.В. (Красноармейский городской лицей «Надежда»)

**ТРЕНИНГ КАК ИНТЕРАКТИВНАЯ ФОРМА ПРЕПОДАВАНИЯ
ПСИХОЛОГИИ В СТАРШИХ КЛАССАХ**

Психологический тренинг как инновационный метод активного социально-психологического обучения в настоящее время представляет собой один из наиболее востребованных и динамично развивающихся видов психологической работы. Тренинги находят широкое применение при оказании психологической помощи, при организации работы в молодежных клубах, детских оздоровительных лагерях, в преподавании психологии. Их проведением активно занимаются психологи, а также многие педагоги и социальные работники [4]. Данный интерактивный метод позволяет эффективно решать задачи, связанные с развитием навыков общения, управления собственными эмоциональными состояниями, корректного выражения эмоций и понимая их выражения у окружающих, самопознания и самопринятия. Эти аспекты очень актуальны именно в подростковом возрасте. В то же время навыки конструктивного общения развиты у старшеклассников недостаточно, что связано в первую очередь с малым социальным опытом. Подростковый возраст сенситивен для развития соответствующих навыков, а психологический тренинг - эффективный метод их формирования.[2]

Тренинг – особая разновидность интерактивного обучения через непосредственное «проживание» и осознание возникающего в межличностном взаимодействии опыта. Иногда для его обозначения используется термин, представляющий собой «кальку» с английского языка: «экспериментальное обучение». Особенно актуально такое обучение именно в старших классах, когда потребность в общении обострена, а жизненного опыта недостаточно, зато ярко выражено стремление к его приобретению.[7]

Разнообразие психологических тренингов велико, однако для них характерны некоторые общие черты.

1. Соблюдение ряда принципов групповой работы, таких как: активность участников; партнерское общение, что предполагает признание ценности личности каждого из участников; исследовательская позиция участников в процессе групповой работы; предоставление участникам возможности объективизированного взгляда на свое поведение глазами других людей, средством чего выступает обратная связь.

2. Применение активных методов групповой работы. Основные группы методов – это интерактивные игры и групповые дискуссии. Конкретных же тренинговых техник, созданных на их основе, насчитывается несколько тысяч.
3. Акцент на взаимоотношениях между участниками группы. Система отношений, складывающаяся между участниками группы в ходе работы, называется групповой динамикой.
4. Пространственная организация, направленная на то, чтобы обеспечить наилучшие возможности для интенсивного общения участников и свести к минимуму внешние отвлекающие факторы.
5. Нацеленность на психологическую помощь участникам группы. Результат тренинга не сводится к формированию у участников системы знаний и умений, большое значение имеет субъективное улучшение психического состояния и получение импульса к дальнейшему саморазвитию. Поэтому наряду с объективными критериями результативности тренингов рассматриваются и субъективные.
6. Атмосфера раскованности и свободы общения. Общение в условиях социально-психологического тренинга более интенсивное, эмоциональное, открытое и искреннее, чем в обычных межличностных контактах. На начальных этапах работы с группой основной задачей ведущего является создание соответствующей атмосферы, моделирование психологически безопасных условий для такого общения. [3]

В Красноармейском городском лицее «Надежда» преподавание психологии проводится с помощью тренинговой формы. На уроках соблюдается численный принцип группы (12 – 15 человек), учащиеся получают и закрепляют знания в интерактивной деятельности.

С целью изучения эффективности проведения уроков психологии в форме тренинга, на базе Красноармейского городского лицея «Надежда» в течение 6 месяцев проводился формирующий эксперимент, в котором принимали участие учащиеся 1 курса гуманитарной группы в количестве 30 человек.

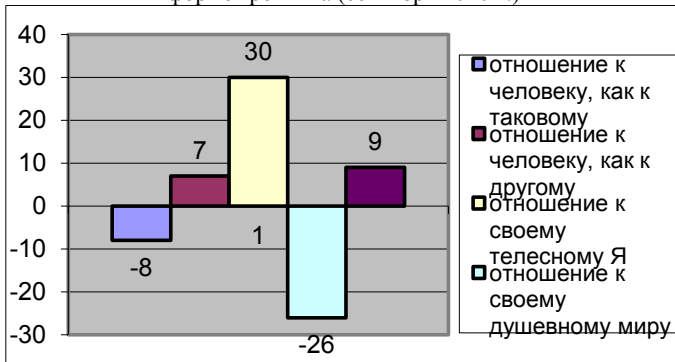
На начальном этапе эксперимента (сентябрь 2010 года) была проведена психологическая диагностика личностного роста по методике П. В. Степанова, Д. В. Григорьева, И. В. Кулешовой [9]. Были использованы следующие факторы методики:

- Отношения подростка к человеку, как к таковому;
- Отношение подростка к человеку, как к Другому;
- Отношение подростка к своему телесному «Я»;
- Отношение подростка к своему душевному «Я»;
- Отношение подростка к своему духовному «Я».

Результаты психологической диагностики представлены в гистограмме 1.

Гистограмма 1.

Результаты диагностики личностного роста до проведения уроков психологии в форме тренинга (сентябрь 2010 г.)

Гистограмма 1. показывает:

1. Отношение к человеку, как к таковому у подростков носит ситуативно – негативный характер, что свидетельствует, о том, что подростки склонны делить людей на «нормальных» и «ненормальных», ко вторым относится скорее негативно.

2. Отношение к человеку, как к Другому ситуативно – позитивное. Подростки не прочь оказать помощь нуждающимся, но предпочитают это делать тогда, когда их об этом попросят.

3. Отношение к своему телесному «Я» устойчиво позитивное. Для подростков ценность здоровья является приоритетной.

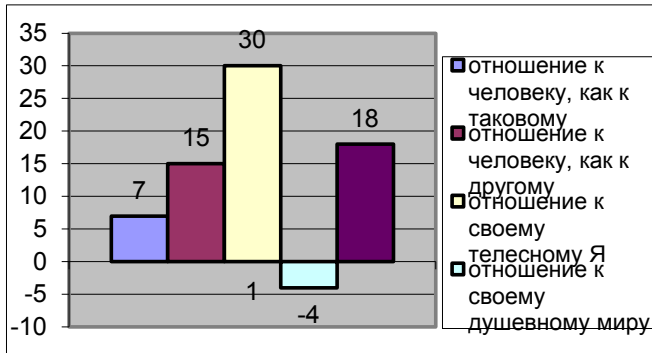
4. Отношение к своему душевному миру устойчиво негативное. Подростки не принимают себя, считают себя заурядными, не достойными внимания других.

5. Отношение к своему духовному миру ситуативно – позитивное. Подростки ощущают в себе возможность быть хозяином собственной жизни, однако полагают это реальным только в случае благоприятных внешних обстоятельств.

После 6 месяцев (февраль 2011 г.) был произведен повторный срез по данной методике, результаты которого отражены в гистограмме 2.

Гистограмма 2.

Результаты диагностики личностного роста после начала проведения уроков психологии с помощью тренингов (февраль 2011 г.)

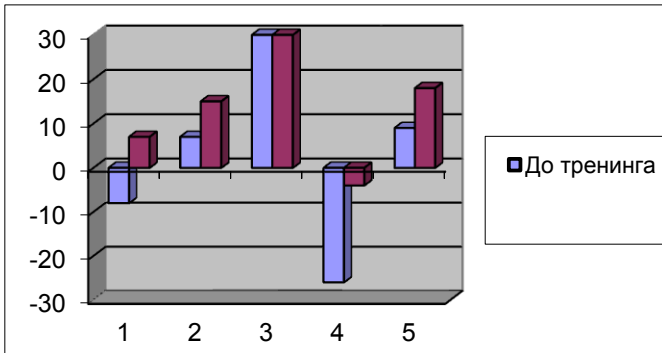
Анализ гистограммы 2. дает возможность говорить о следующем:

1. Отношение к человеку, как к таковому ситуативно – позитивное. Подростки демонстрируют свой гуманизм. Однако в глубине души отдельные категории людей представляются им теми, кто мешает ощущать радость жизни.
2. Отношение подростков к человеку, как к Другому устойчивое позитивное. Подростки проявляют гуманизм, готовы прийти на помощь нуждающимся.
3. Отношение к своему телесному «Я» устойчиво позитивное. Для подростков ценность здоровья является приоритетной. Показатель не изменился.
4. Отношение к своему душевному миру ситуативно – негативное. Подростки принимают себя такими, какими они есть, лишь в отдельные моменты своей повседневной жизни.
5. Отношение к своему духовному миру устойчиво – позитивное. Подростки рассматривают себя, как автора и распорядителя собственной жизни.

Сравнительный анализ первичных и вторичных показателей представлен в гистограмме 3.

Гистограмма 3.

Сравнительный анализ первичных и вторичных показателей диагностики личностного роста учащихся.

Показатели после проведения первого и второго среза диагностики значительно повысились и составили 54 единицы (74%). Однако существует необходимость в дальнейшей работе над такими показателями, как отношение к своему душевному «Я», отношение к человеку, как к таковому.

Таким образом, можно говорить об эффективности использования интерактивных тренинговых технологий в учебной деятельности (в преподавании основ психологии), их положительном влиянии на развитие личности учащихся, стремлении к самопознанию, повышении навыков эффективной коммуникации. Наблюдается положительная динамика групповой работы учащихся. Отношение подростков к урокам психологии носит устойчиво позитивную окраску, наблюдается стремление к освоению учащимися психологических знаний.

СПИСОК ИСПОЛЬЗУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Анн Л. Ф. Психологический тренинг с подростками. – СПб. : Питер, 2005. – 271 с. : ил.
2. Баркли Р., Кэйпл Д. Теория и практика тренинга. – СПб: Питер, 2002.
3. Вачков И. В. Основные виды тренинговых групп в западной практической психологии. – Москва.,1996. - № 20-96. – 24 с.
4. Вачков И. В., Дерябо С. Д. Окна в мир тренинга. Методологические основы субъектного подхода к групповой работе. – Москва,2004.
5. Грецов А. Г. Тренинг общения для подростков. – СПб.: Питер, 2006. – 160 с. : ил.
6. Зайцева Т. В. Теория психологического тренинга. Психологический тренинг как инструментальное действие. – Москва: Прогресс, 2002.
7. Куницына В. Н., Казаринова Н. В., Погорьша В. М. Межличностное общение: Учебник для вузов. – СПб: Питер, 2001.
8. Лидерс А. Г. Психологический тренинг с подростками. – Москва: Просвещение, 2001.
9. Макарычева Г. И. Коррекция девиантного поведения. Тренинги для подростков и их родителей. – СПб. : Речь, 2007. – 368 с.

10. Петровская Л. А. Компетентность в общении: социально-психологический тренинг. – Москва: Класс, 1989. – 134 с.
11. Петрушин С. В. Психологический тренинг в многочисленной группе. – Екатеринбург, 2000.
12. Рязанова Д. В. Тренинг с подростками: с чего начать? Москва: Прогресс, 2003.
13. Сמיד Р. Групповая работа с детьми и подростками. – Москва, 2000.
14. Турищева Л. В. Психологические тренинги для школьников. – Харьков: Основа, 2009. – 124: ил., табл.
15. Фопель К. Технология ведения тренинга. Теория и практика. – Москва, 2003.
16. Цукерман Г. А. Психология саморазвития: задача для подростков и их педагогов. – Рига, 1997.

Хорольский А.А, Немцев Э.Н. (КИИ ДонНТУ)

Я – БУДУЩИЙ ЭЛЕКТРОМЕХАНИК

Каждому человеку очень часто приходится принимать решения, от которых зависит его будущее.

Так случается первого сентября последнего года обучения в школе, когда звон школьного колокольчика заставляет человека основательно задуматься: "Осталось так мало времени до того как придётся давать ответы на такие вопросы: "Что делать дальше?", "Кем я хочу быть?", "Чего я хочу добиться в этой жизни?". "Детские мечты" о том, что "я стану космонавтом, пожарником, президентом планеты и совершу множество героических подвигов", подвергаются суровому анализу со стороны здравого смысла.

Так, перед абитуриентом простираются сразу несколько путей: получить рабочую профессию в профтехучилище, поступить в высшее учебное заведение или "пойти в армию" и тем самым отсрочить вопрос о дальнейшем трудоустройстве. И снова приходится обращаться к собственной совести – главному арбитру слов и поступков человека. Многим она отвечает, что накопленные в школе знания и навыки позволяют надеяться поступить в вуз. И как следствие, новые вопросы: "Какую специальность выбрать?" и "В каком учебном заведении освоить выбранную профессию?"

Кто же поможет школьнику – человеку в большинстве случаев имеющего своё мнение, но не имеющего право голоса – принять столь важное решение?

Родители – люди, которые хотят для своих детей только лучшего, лёгкой судьбы и верных товарищей. Их мнение носит предвзятый и субъективный характер, хотя их жизненный опыт следует учитывать и прислушиваться к их мнению для принятия окончательного решения.

Учителя – это вторые родители, им также небезразлична судьба учеников, ведь их жизненный успех является отражением профессионализма самих учителей. Наше умение учиться формируется в школе и немалая заслуга в этом наших дорогих учителей. Они очень хорошо знают, на что мы способны, к чему у нас "лежит душа", какую профессию нам лучше выбрать. Их мнение носит самый продуктивный характер и к нему следует прислушиваться особенно.

Друзья и одноклассники – они в большей степени вносят сумятицу и

путаницю, так как в их советах содержатся в большей степени их собственные желания и стремления в выборе профессии. Дружба – это очень хорошо, но учиться в одном вузе с товарищем только "за компанию" – не слишком ли высокая цена в сравнении с возможным разочарованием.

Реклама и агитационные бригады вузов поперебой рекламируют преимущества тех или иных специальностей и университетов. Их разнообразие и идеологическое давление ставят ещё больше вопросов, чем ответов. Кроме того, министерство образования и науки Украины вносит в уравнение с несколькими неизвестными свои "начальные условия" – вовремя подать заявление на участие в независимом тестировании, что существенно сокращает время на принятие решения о будущей профессии.

Как определить престижность и привлекательность той или иной профессии? Ведь бухгалтеров и артистов, к примеру, существенно меньше, чем железнодорожников или авиаторов, а конкурсы в экономические вузы столь велики, что не идут ни в какие сравнения с теми, что в технических институтах. После долгих раздумий, необходимо сделать первоначальный выбор между вузами гуманитарной и технической направленности, а затем понять значимость и привлекательность той или иной профессии.

Чтобы понять значимость профессии "электромеханик" необходимо заглянуть в историю. Краткий исторический обзор развития энерго-механической службы (ЭМС) позволяет констатировать следующее:

- за длительный период своего развития ЭМС шахт накопила значительный опыт по техническому обслуживанию оборудования и организации работ, который должен учитываться при выполнении различных научно-технических разработок по этой службе;

- необходимость приспособления ЭМС к требованиям соответствующих периодов технического перевооружения угольной промышленности обусловила развитие методов управления ею и постановку во главу угла задач технического обслуживания и ремонта оборудования очистных и подготовительных участков шахт, обеспечения их надежности и безопасности, повышения квалификации персонала, совершенствования методов и приемов управления на базе вычислительных машин и микропроцессорной техники;

- практические потребности ЭМС резко опережают теоретические разработки по проблемам этой службы, вследствие чего многие директивные мероприятия, разработанные в различные периоды, не получили должной реализации и не оказали необходимого воздействия на состояние ЭМС;

- в силу особенностей горного производства (изменчивость условий, непостоянное место работы, низкая надежность оборудования и др.) ЭМС шахт сформировалась в особые структурные подразделения, не имеющие аналогов в других отраслях промышленности. По сути, эта служба не только обеспечивает безотказность и безопасность машин и аппаратов, но и непосредственно участвует в процессе производства;

- в силу ряда исторических причин ЭМС шахт, заняв фактически ведущее место в процессе производства, юридически не получила соответствующих прав и места в иерархии управления, вследствие чего ЭМС, присвоив себе огромные обязанности, не может их должным образом реализовать;

– усложнение процесса управления операциями в ЭМС требует разработки не только научных основ их ведения, но и различных рекомендаций, советов, основанных на предшествующем опыте, здравом смысле и современных требованиях.

Отметим достоинства профессии электромеханика вообще, а потом ее специализации – горном инженер-электромеханике. Причем сразу оговоримся, нет в принципе ненужных или, скажем, плохих профессий. Коль она есть, много или мало в ней занято людей, она, безусловно, нужна обществу. Более того, оценка любой профессии в определенной степени покоится на предвзятости, от которой нелегко избавиться. Будем стремиться, насколько это возможно, быть объективными и посмотреть на профессию электромеханика не только изнутри, но и со стороны. Так в чем же притягательная сила этой профессии?

Во-первых, наверное, в ее универсальности. Универсальность профессии проявляется в том, что принцип работы различных машин с электрическим, гидравлическим или пневматическим двигателем одинаков. В самом деле, приводит ли в движение электродвигатель очистной комбайн или морской лайнер, зерносушилку или поезд метрополитена, законы его работы не меняются – они везде одинаковы. Законы электротехники не зависят от вида машины и места ее работы – они всеобщие. Ничем не отличаются и законы работы механических трансмиссий, систем гидро- и пневмопривода. Конечно, есть определенные различия в частности, вызванных особенностями объекта, где используется электро- или гидропривод. Безусловно, эти частности, а их немало, требуют от специалиста особых, специфических знаний и навыков. Не случайно столь широка география работы, к примеру, горных инженеров-электромехаников. Помимо шахт, рудников и разрезов, их можно встретить и на проходке туннелей и линий метро, в цехе машиностроительного завода и на строительстве домов, на фермах совхоза и в турбинном зале электростанции. Нет, пожалуй, горных инженеров в авиации и на транспорте, где специфика эксплуатации и безопасность требуют наряду с общим инженерным образованием особых знаний и навыков.

Во-вторых, прогрессивность. В любом движении к новому, более прогрессивному, наряду с конструкторами идут механики. Суть этого явления в том, что электромеханик больше чем кто-либо другой из инженерного корпуса промышленности, особенно в период научно-технического прогресса, органически причастен ко всему передовому, новейшему, что внедряется в производство. Он первый, кто принимает новую машину, изучает ее устройство, принцип действия и вводит в эксплуатацию. Он первый, кто устраняет всяческие неполадки, а то и аварии.

Путь к прогрессу в любой отрасли связан с освоением новой техники и технологии. Эта непосредственная связь с самым передовым, конечно, не только вызывает чувство особой удовлетворенности, но и утоляет естественную жажду человека к новому, жажду открывать и познавать. Поэтому ощущать себя в числе тех, кому сегодня доверено осваивать то, что завтра станет нормой для всех, величайшая честь, которую общество оказывает.

В-третьих, владение "тайной" машин. Оживить заглохший мотор, вдохнуть жизнь в "грудь металла", заставить ее двигаться, рубить уголь или грузить породу, плыть или лететь – это особое мастерство, доступное электромеханику. Умение быть с машиной на "Ты" – эта черта работы электромеханика – становится все более

значимой в наше время, когда происходит быстрое усложнение конструкции машин и аппаратуры их управления и не всякий в состоянии устранить даже, казалось бы, пустяковую неисправность.

В-четвертых, простор для творчества. Многие профессии в той или иной степени предопределяют – ее владелец способен создавать новое, изобретать. Собственно, во многих случаях без этого качества нельзя с должной отдачей исполнять свои профессиональные обязанности, так как работа требует постоянного поиска. Электромеханик с этой позиции опять в числе первых. Суть в том, что бесконечное многообразие условий и особенностей использования машин требует не слепого, а творческого подхода к процессу их эксплуатации, техническому обслуживанию и ремонту. Более того, только в процессе эксплуатации машин выявляются пути дальнейшего совершенствования их конструкции, схем автоматизации, а также необходимость использования всяческих приспособлений. Не удивительно, что вся, или, по крайней мере, основная часть рационализаций на предприятиях выплывает электромеханиками. Они подают самое большое число рационализаторских предложений и оформляют заявки на изобретения.

В-пятых, быть в центре каждодневных забот производства. Одна из главных потребностей любого человека – чувствовать себя нужным людям, постоянно ощущать свою необходимость в тех, кто тебя окружает. М. Горький писал: "Лучшее наслаждение, самая высокая радость жизни - чувствовать себя нужным и близким людям". Понимать и реально ощущать, что то, чем ты профессионально занят, нужно людям, что ты необходим и в большом и в малом, – действительно особое удовлетворение и, конечно, важнейшая характеристика любой работы. Спрос на знания и умение электромеханика очень велик, и, пожалуй, эта особенность профессии электромеханика, рождая обоснованную радость, конечно, ложится многими заботами на его плечи.

Все сказанное об электромеханике вообще в полной мере относится и к горному инженеру-электромеханику и к горному технику-электромеханику, хотя подземное производство вносит в эту профессию как свои черты привлекательности, так и, будем честными, огромные трудности. Что же нового, особенного в труде горного электромеханика, инженера или техника?

Первое – разнообразие. Кто-то удачно сказал, что в шахте одна вещь постоянна – изменчивость условий. И хотя шахтеры стараются все делать, чтобы как можно меньше зависеть от этих изменений, они были, есть и будут. Вследствие этого то, что годилось вчера, не подходит сегодня, а, тем более, завтра. Эта особенность горного производства беспрерывно выдвигает перед горняками и электромеханиками все новые и новые задачи, которые нужно быстро и оперативно решать. Нужен постоянный поиск в условиях крайней ограниченности времени, средств и при жестком требовании по безопасности работ. Как это ни странно, это тоже одна из черт привлекательности профессии. Только не следует думать, что для этого надо искусственно создавать трудности, чтобы потом их героически преодолевать. Хватит, и с избытком, того, что создает природа.

Электромеханик, работающий в шахте, пожалуй, как никто другой должен искать новые пути, биться за их решения, бороться, отступать и вновь, и вновь идти вперед. Для этого у горного электромеханика более чем достаточно причин. Конечно, годы работы дают электромеханику опыт преодоления трудностей, набор приемов,

как удачно устранять всяческие нарушения процесса угледобычи. С годами становится меньше ошибок, больше удается предугадать и предотвратить. Это проявляется в повседневных мелочах и крупных, к счастью, не частых, но порой опасных событиях.

Второе – принадлежать к людям особой натуры – шахтерам. Что и говорить, чтобы ежедневно в любое время суток спускаться на многосотметровую глубину и там в темноте, в ограниченном пространстве работать, нужно мужество и немалое. Шахтерский труд – очень труден и опасен, он требует от будущего специалиста особых качеств. Это и отличное здоровье, и физическая выносливость, и высокие интеллектуальное и нравственно-волевое качества, и высокая личная дисциплина, и развитое чувство ответственности за порученное дело, и способность генерировать идеи и воплощать их в жизнь, и постоянная готовность с риском для жизни прийти на помощь, и умение быстро принимать правильные решения. К сожалению, сегодня ни моральное, ни материальное вознаграждение шахтеров не отвечает этому уровню, на который они заслуживают. В настоящее время, в нашем регионе угольная отрасль является основной, стержневой, градообразующей и, не смотря на снижение престижности, в мыслях и сердцах жителей региона (скорее на подсознательном уровне) формируется и передается в поколениях уважительное отношение к шахтерской работе.

УДК 621.311

Хорунжий Д.П., Вірич С.О. (КП ДонНТУ)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ
МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-МЕХАНІКІВ**

Рівень соціально-економічного розвитку України як суверенної держави здебільшого залежить від розкриття творчого потенціалу інженерних кадрів, оскільки нові умови господарювання потребують насамперед сформованості професіоналізму їхньої особистості і діяльності.

Проблема формування професіоналізму особистості й діяльності майбутніх інженерів-механіків в умовах євроінтеграції до сьогодні не була предметом спеціальної наукової рефлексії, хоча деякі її аспекти значно актуалізувались останнім часом. Зокрема, досліджено: зміст, форми і методи організації професійної підготовки інженерних кадрів у вищих навчальних закладах; шляхи і способи їхньої предметної й соціально-психологічної адаптації до змінених умов професійної діяльності і сучасного ринку праці; особливості формування інженерного стилю мислення, а також професійної культури і компетентності майбутніх інженерів.

Вивчення наукової літератури засвідчило, що поняття «професіоналізм», незважаючи на своє досить широке вживання, не отримало належного наукового обґрунтування і здебільшого використовується в повсякденному розумінні. Проте на початку 90-х років минулого століття, через загострення проблем, пов'язаних з «утіканням інженерних мізків» і потребою прискореного їх відтворення і збереження, дослідження феномена «професіоналізм інженера» значно активізувалося, хоча й досі воно не має свого універсального визначення, що вказує не тільки на багатогранність і складність цього феномена, але й на необхідність конкретизації сутності його визначення.

Здебільшого формування професіоналізму науковцями пов'язується з:

- яскравим виявом здібностей, глибокими й широкими знаннями в інженерній галузі, з нестандартним володінням уміннями, необхідними для успішного виконання функцій інженерної діяльності;
- зі сталою мотиваційно-емоційною зарядженістю на здійснення інженерної діяльності і на досягнення в ній унікального, неординарного результату;
- наявністю особистісно-професійних стандартів, що орієнтують на високу якість виконання діяльності, а також систему особистісних норм регуляції поведінки і взаємин, які роблять інженерів-професіоналів певним чином особистостями винятковими.

Загалом визначення категорії «професіоналізм інженера» зазнало цілої низки змін і сьогодні ствердилося в іпостасях своїх двоєдиних аспектів – особистісного і діяльнісного. Нерозривність цієї двоєдності пояснюється тим, що категорія «професіоналізм» повинна відобразити професійні досягнення не тільки крізь призму досконалої системи вмінь і навичок (діяльнісний аспект), але й з погляду професійних якостей, здібностей, мотивації особистості (особистісний аспект), що повністю відповідає вимогам методологічного принципу єдності діяльності й особистості. Тому з позицій акмеологічного підходу професіоналізм майбутнього інженера-механіка предстає як особлива система, що розгортає свою сутність крізь єдність двох взаємопов'язаних підсистем: професіоналізму діяльності, під яким ми розуміємо кількісну характеристику суб'єкта інженерної праці, що відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність, різноманітність ефективних професійних умінь і навичок, зокрема заснованих на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами й способами розв'язання професійних завдань, що дозволяє здійснити інженерну діяльність з високою і стабільною продуктивністю. По-друге, професіоналізму особистості, під якою розуміємо якісну характеристику суб'єкта інженерної праці, що відображає високий рівень розвитку в нього інженерного стилю мислення й культури, професійно важливих й особистісно-ділових якостей, адекватний рівень домагань, а також мотиваційну сферу і ціннісні орієнтації, спрямовані на позитивне ставлення до обраної професії.

Саме це твердження дозволило у структурі професіоналізму майбутнього інженера-механіка виокремити такі провідні компоненти:

- інженерний стиль мислення, який є сукупністю методологічних ідей (як стійка, у певних теоретичних рамках, система норм, правил, що регулює формування технічних прийомів і їх аплікацію), якими інженер керується в ту або іншу епоху, що виявляється через логіко-технічне, системне і творче мислення;
- професійна компетентність, під якою розуміється інтегральна якість особистості майбутнього інженера-механіка, заснована на сукупності його знань і умінь (у складі фахової, інформаційної, комунікативної і соціальної компетенцій), необхідних для ефективного вирішення інженерних завдань;
- професійна культура, складовими якої є науково-гуманістичний світогляд, культура інженерної праці, духовність і моральність особистості;
- позитивне ставлення до обраної професії, засноване на відповідній мотивації інженерної діяльності, професійній усталеності та професійній спрямованості особистості.

Таке розведення дефініції професіоналізму майбутнього інженера-механіка, є правомірним, особливо під час розв'язання практичних завдань, пов'язаних з його формуванням. Це дозволяє більш організовано здійснити означений процес, оскільки на його різних етапах якийсь із його видів може домінувати: з одного боку, інтенсивний розвиток умінь гальмуватиметься, якщо від його рівня будуть відставати відповідні йому психологічні професійно важливі якості; з іншого, – випереджальний розвиток професійно важливих якостей дозволить засвоїти нові вміння або підвищити ефективність уже наявних; по-третє, так може тривати до того часу, доки не настане рівнева відповідність, їх гармонійне поєднання.

Формування професіоналізму майбутнього інженера-механіка здійснюється відповідно до:

- зміни всієї системи інженерної діяльності, її функцій та ієрархічної побудови, оскільки в ході вироблення відповідних трудових навичок відбувається формування особистості, її професійної компетентності і культури, розвивається специфічна система виконання розумових дій – інженерний стиль діяльності;

- зміни особистості суб'єкта, що виявляється як у зовнішніх виявах (моториці, мовленні, емоційності, формах спілкування), так і у формуванні елементів професійної культури та світогляду;

- зміни відповідних компонентів установки суб'єкта по відношенню до об'єкта інженерної діяльності, що виявляється в когнітивній сфері – у рівні поінформованості про нього, усвідомлення його значущості; в емоційній сфері – зацікавленості об'єктом, задоволеності від цього, незважаючи на труднощі, позитивному ставленні до інженерної професії; у практичній сфері – у усвідомленні своїх реальних можливостей у сфері інженерної діяльності.

1. Диференціація навчання у зарубіжних технічних ВНЗ // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського: Зб. наук. пр. – 2005, № 3 – 4. – С.241-247.

2. Використання елементів дистанційної освіти у роботі із студентами заочної форми навчання //Вісник Черкаського національного університету: Зб. наук. пр. - Серія „Педагогічні науки”. – 2006. – Вип. 81. – С. 152-155.

3. Інноваційні підходи до організації навчального процесу студентів //Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського: Зб. наук. пр. – 2005. – № 3. – 4. – С. 227-235.

4. Інноваційні підходи до організації навчального процесу у технічних ВНЗ: Монографія. – Харків: ПФ “Антиква”, 2003. – 193 с.

УДК 371.011

ББК 74.213

Ш 62

Шинкаренко І.В., Прокопченко Н. Д.

«ЕСТЬ ЦЕННОСТИ, КОТОРЫМ НЕТ ЦЕНЫ...»

Века, эпохи, тысячелетия. Сотни, тысячи, миллионы и миллиарды человеческих жизней. И у каждого поколения – своя система ценностей, именно она отличает одно

поколение от другого. Но есть среди ценностей такие, которые проходят красной нитью, объединяют всех живущих в общую человеческую цивилизацию. Одна из таких ценностей – уважение к памяти погибших.

Вторая мировая война, составной частью которой является Великая Отечественная война, стала наиболее масштабным военным событием мировой истории, она унесла десятки миллионов жизней. Украине война стоила 14-миллионных демографических потерь – приблизительно 40-44% от общих потерь СССР [2, с.290]. Беспрецедентные цифры! Желание не допустить в дальнейшем таких значительных человеческих потерь привело человечество к осознанию необходимости образования ООН, активизации движения сторонников мира, к принятию Всеобщей декларации прав человека. Этой глобальной работой были охвачены все страны и континенты, правительства и парламенты.

Но для стран, переживших оккупацию, ставших ареной ожесточённых битв, в качестве наиболее актуальных выдвигались и другие, но не менее важные задачи: предать земле останки погибших, захороненных в случайных местах и могилах, установить их имена и воздать им воинские почести. Всё это должно было способствовать как увековечению памяти погибших, так и установлению исторической правды о военных событиях в городах, сёлах и посёлках.

Первые два послевоенных десятилетия в СССР были годами напряжённой работы по восстановлению разрушенного, возрождению экономики, возвращению к мирной жизни. Обозначенные выше задачи решались эпизодически. Вчерашние солдаты и офицеры трудились на мирном фронте, если им позволяло здоровье. Вопрос об организационном объединении фронтовиков решился лишь в 1956 году, когда был создан Советский комитет ветеранов войны. Ценность поколения этих людей, вынесших на себе тяготы войны, как бы до конца, в полном объёме обществом не осознавалась приблизительно до середины 60-х годов XX века. Празднование Дня Победы над фашисткой Германией в государственном масштабе впервые было организовано к 20 - летию знаменательного события в мае 1965 года. День Победы был объявлен нерабочим днём Указом Президиума Верховного Совета СССР от 26 апреля 1965 года как «Праздник Победы советского народа в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов». Именно в этом году был проведен первый поход советской молодёжи по местам революционной, боевой и трудовой славы. 3 декабря 1966 года состоялось перезахоронение неизвестного защитника Москвы в Могиле Неизвестного солдата в Александровском саду у стен московского Кремля.

С этого времени в системе советского военно-патриотического воспитания всё чаще употребляется понятие «красные следопыты» в значении массового краеведческого движения военно-патриотической направленности. Инициатором движения красных следопытов выступила газета «Ленинские искры» (Ленинград), а вдохновителем его – писатель С.С. Смирнов, сам много сделавший для установления имён неизвестных героев. Очень скоро движение стало всесоюзным. Воссоздать историю Великой Отечественной войны, сделать всё, чтобы не остался неизвестным ни один её эпизод, не остался неизвестным или забытым ни один из её участников – такую задачу поставили перед собой тысячи молодых людей, дети и внуки тех, кто добывал победу.

Поисковое движение в СССР имеет давние корни, оно возникло ещё в 30-е годы. В 1940 году вышла из печати повесть А.Гайдара «Тимур и его команда», почти сразу

же появился на экранах фильм с одноимённым названием. В стране поднялась мощная волна тимуровского движения (оно названо по имени главного героя повести) среди пионеров. Подростки разыскивали семьи военнослужащих и брали шефство над ними, оказывая помощь по хозяйству.

По окончании Великой Отечественной войны эта деятельность была продолжена. Накануне 20-летия Победы молодёжь активно включается в работу по поиску неизвестных солдат, принимает участие в установлении их имён, адресов их родных, ухаживает за братскими могилами, собирает материальные свидетельства о военных действиях, пытаясь придать этой деятельности систему и упорядоченность. Возникают уголки, комнаты, музеи боевой славы на предприятиях, в учебных заведениях. Их материалы рассказывают о жизни граждан на оккупированной территории, о военном и мирном подвиге своих земляков, раскрывают картину конкретных сражений, отражают боевой путь отдельных воинских соединений.

Музей исторического профиля «Подвиг» ОШ I-III ступеней №5 г. Красноармейска Донецкой области возник именно тогда, в 60-е. Он был одним из многих. И более чем сорок лет спустя его экспозиция не утратила своей ценности, он остаётся в числе немногих сохранившихся школьных музеев.

Наверное, так надо было случиться. На месте, где теперь размещается школа, незадолго до войны было возведено трёхэтажное учебное здание, самое красивое и большое в районном центре (по архитектурным особенностям оно напоминает здание ОШ №2 в центре Донецка). К сожалению, недолго новая школа использовалась по своему предназначению и радовала детвору. С началом военных действий летом 1941 года в школьном здании располагался эвакогоспиталь Красной Армии. В период оккупации немецкая администрация разместила в нём концлагерь. В феврале 1943 года в здании непродолжительное время находился боевой штаб освободителей, а впоследствии на школьном дворе развернулись жестокие бои. В первые мирные годы, когда не хватало самого необходимого, в том числе и крыши над головой, местные жители разобрали оставшиеся от школы развалины на стройматериалы. Только в начале 60-х годов возникла возможность построить новое школьное здание. И вот, наконец, летом 1965 года новая школа, выросшая на этом же пустыре, искореженном воронками от разорвавшихся снарядов, готовилась принять своих первых учеников. В один из августовских дней на школьном дворе остановился легковой автомобиль. Учителя и немногие ученики, которые помогали готовить новую школу к началу учебного года, увидели вышедшего из автомобиля мужчину. Он внимательно осматривал окрестности, казалось, пытался что-то узнать. Это был Вячеслав Феликсович Ясюкевич, ветеран Великой Отечественной войны, участник боёв за Красноармейск в феврале 1943 года. Фронтвик, а в мирной жизни – учитель истории – объезжал места, где когда-то прошёл с боями. Вячеслав Феликсович рассказал о малоизвестных страницах истории Великой Отечественной войны в нашем крае, о том, что задолго до полного освобождения Донбасса наш город в феврале 1943 года был освобождён советскими танкистами и на протяжении двух недель удерживался ценой героических усилий. Именно с его рассказа, с его обращения к детям и учителям началась поисковая работа в школе № 5. Надо отдать должное её руководству – молодой директор Т.И. Лигнау поступила поистине мудро. Она смогла оценить эту идею, дать ей «зелёную улицу», постоянно поддерживать, развивать и оставлять верной всю жизнь (даже впоследствии, перейдя на работу в

другую школу, Т.И. Лигнау и там выступила инициатором и создателем нового музея «Донбасс – земля героев»).

А тогда, осенью 1965 года в СШ №5 всё началось с создания инициативной группы, которая организовала педагогический и ученический коллектив для проведения поисковой работы. В состав этой группы вошли учителя Н.Г. Менькина, Н.П. Галина, В.С. Фирсова, Г.М. Проценко, М.Ф. Лубенец, И.Л. Каган, Н.А.Янкевич, Л.Е. Трубчанина, старшая вожатая Л.Я. Василенко, журналист В.Ф. Вовенко и др. Как часто результат большого дела зависит именно от этого первого шага! У истоков впоследствии известного далеко за пределами г. Красноармейска музея «Подвиг» стояли обыкновенные люди, делавшие благородное дело, не думавшие о славе и наградах. Это были учителя, у которых война отняла детство, безжалостно сократила жизнь их родителям. У многих из них война отняла родителей навсегда. Были среди педагогов и ветераны войны, сменившие винтовку на школьную указку. Этим, а также их высокой моральностью в сочетании с гражданскими качествами и профессиональным призванием объясняется подвижническая деятельность педагогов. Процесс формирования педагогического и ученического коллективов был подчинён одной сверхзадаче: установлению правды о февральских событиях 1943 года и поиску их участников. Возможно, поэтому всегда сложный организационный период становления нового коллектива протекал в нужном русле.

Благодаря активной помощи В.Ф.Ясюкевича (а он жил сначала во Львовской области, а потом в Белоруссии) был составлен приблизительный список участников военных событий в нашем городе. Каждый класс получил задание установить связь с одним из них. Началась активная работа по выявлению адресов, завязалась переписка с непосредственными участниками событий, членами их семей, с красными следопытами других населённых пунктов. Была установлена связь с архивом Министерства обороны, с архивами городов Владимир, Пермь и др. Во многих классных коллективах переписка с ветеранами-кантемировцами переросла в крепкую дружбу. Были такие школьники, которые вели и личную переписку с ветеранами. Это были неординарные люди, они вникали во все сферы жизни школы, выполняя тем самым очень важную воспитательную задачу. Например, К.А.Двоеглазов, в войну – разведчик, а в мирной жизни – лесничий под Бердичевом, прислал школьникам семена красного дуба. Их тут же высадили на школьном дворе, который только начали озеленять. Дубки К.А. Двоеглазова, которые выросли из этих семян, берегли, пропальывали. Растут они и сейчас...

Стало ясно, что многоплановая и кропотливая работа должна завершиться открытием комнаты боевой славы воинского соединения, которое вело бои за Красноармейск в феврале 1943 года. Это был 4-й гвардейский Кантемировский танковый корпус.

Историческая справка: 17-й танковый корпус начал свой путь 26 июня 1942 года на берегу Дона западнее Воронежа. За отличие в боях против немецко-фашистских захватчиков 17-й корпус в январе 1943 года был преобразован в 4-й танковый корпус и получил почётное наименование – Кантемировский. 31 июля 1943 года накануне августовского наступления на белгородско-харьковском направлении Курской дуги корпусу было вручено Гвардейское Знамя. За мужество и героизм, проявленные при освобождении городов правобережной Украины Збараж, Тернополь, Шетовка и др. в апреле 1944 года корпус был награждён орденом Красного Знамени, а

отдельные батальоны заслужили 17 почётных наименований: Шепетовский, Житомирский, Ямпольский и др. За освобождение Кракова корпус был награждён орденом Ленина. Корпус в числе первых достиг Эльбы, участвовал в освобождении Дрездена. Боевой путь воинское соединение закончило в предместьях Праги. Гвардейская Кантемировская ордена Ленина Краснознамённая имени Ю.В. Андропова танковая дивизия является преемницей 17 –го танкового корпуса [3].

Летом 1966 года, несмотря на каникулярное время, поисковая работа не прекратилась. Педагоги школы организовали 20-дневный поход старшекласников по местам боевого пути кантемировцев по маршруту Красноармейск – Верхний Мамон (населённый пункт на Дону, где начался боевой путь 4-го гвардейского Кантемировского танкового корпуса) - Красноармейск. Незабываемой оказалась первая поездка в г. Наро-Фоминск Московской области – место послевоенной дислокации Кантемировской дивизии - в январе 1967 г.

Февраль 1967 года отмечен знаменательным событием – в ОШ №5 состоялся слёт красных следопытов, на который прибыли делегации следопытов из 16 городов. Были приглашены и ветераны-кантемировцы Герой Советского Союза Г.П. Виноградов, Г.Ф. Чехлов, В.Ф. Ясюкевич, отец Героя Советского Союза В.И. Пешехонова, повторившего подвиг А. Матросова, супруги Карцевы, К.А. Двоглазов, А.А. Орлов и др. Огромный спортивный зал школы не мог вместить всех желающих. Это было событие не только для школы, для её учеников и учителей, но и для города. Ветеранов боёв за Красноармейск принимали в ученических семьях, в трудовых коллективах, на предприятиях города. Самым запоминающимся моментом слёта стало открытие музея боевой славы «Подвиг». Для него была выделена большая классная комната на первом этаже рядом с учительской, подготовлена экспозиция, составленная по результатам поиска. В витринах – письма-треугольники, фото, личные вещи, гильзы от снарядов, танкистские шлемы, действующие модели танков. На стене – карта боевого пути Кантемировской дивизии. Картина боёв за Красноармейск в феврале 1943 года, причины, ход, завершение и последствия военной операции в глубоком тылу противника вырисовывалась всё более чётко.

Историческая справка: Завершение наступательной операции под Сталинградом создало предпосылки для освобождения Донбасса от немецко-фашистских войск. 29 января 1943 года началось зимнее наступление на юге, в начале февраля советские войска вышли к Славянску, освободили Краматорск. Подвижная группа Юго-Западного фронта стремительным продвижением в тыл противника, избегая встреч с крупными силами неприятеля, должна была освободить Красноармейское, Волноваху, Мариуполь и перерезать противнику пути отхода из Донбасса. Утром 11 февраля 1943 года 12-я (командир – полковник Ф.М. Лихачов) и 14-я (командир - полковник В.И.Шибанков) танковые и 4-я мотострелковая бригады 4-го Кантемировского танкового корпуса генерала П.П. Полубоярова стремительно овладели населённым пунктом Красноармейское, захватив трофеи. Движение поездов из Днепрпетровска в Донбасс прекратилось. Однако для окончательной победы ещё не пробил час. С 14 февраля противник начал непрерывные атаки на город при поддержке авиации. Завязались тяжёлые бои. 15 февраля на помощь танкистам через кольцо окружения прорвалась 183-я танковая бригада под командованием полковника Г.Я. Андрющенко, но и её возможности были ограничены. Немцы имели значительное преимущество в танках и в живой силе. Местные

население оказывало всяческую помощь советским танкистам. Чтобы избежать окружения, 23 февраля 1943 года командованием корпуса был дан приказ на отступление. Во время февральской операции в Красноармейске был смертельно ранен командир 14-й танковой бригады В.И.Шибанков (посмертно ему присвоено звание Героя Советского Союза) и тяжело ранен командир 12-й танковой бригады Ф.М. Лихачов (за участие в боях в Красноармейске награждён орденом Ленина, впоследствии умер от полученных ранений). Рядовой Виноградов за сохранение знамени 12-й танковой бригады и спасение жизни командира был удостоен звания Героя Советского Союза [3, с. 65]. С местными жителями, помогавшими танкистам-кантемировцам, занявшие вновь город гитлеровцы расправились особенно жестоко [2, с. 57-58].

С февраля 1967 года во главе поисковой работы ОШ №5 стал Совет музея, в состав которого вошли и школьники, и взрослые. За более чем 40-летнюю историю школьного музея «Подвиг» сложилась определённая методика работы с его экспонатами, обозначилось место музея в системе исторического образования и военно-патриотического воспитания в школе, во взаимоотношениях с городским историческим музеем, другими школьными музеями, с ветеранскими организациями, обществом охраны памятников и с самой Кантемировской дивизией. Музей стал главным центром притяжения в школе, местом сосредоточения высокого духа, любимым местом времяпровождения детворы.

Работа над пополнением исторической экспозиции постепенно продолжалась, но с открытием музея упор был сделан на его просветительскую деятельность, на конкретную заботу о ветеранах ВОВ, живущих в нашем городе, на изучении истории родного города в годы войны. Прежде всего была подготовлена группа экскурсоводов из числа школьников, составлена экскурсионная лекция. Кроме воспитанников родной школы музей активно посещали учащиеся других школ, гости города, организовывались встречи с красными следопытами из других населённых пунктов. В 60-80-е годы участники Великой Отечественной войны были частыми гостями в школе. В помещении музея проводились встречи с ними, сборы, конкурсы чтецов. Здесь, среди свидетельств героического прошлого, учащиеся школы принимали в пионеры и в комсомол. Совет музея установил тесную связь с Кантемировской дивизией. Возникла такая действенная форма общения, как переписка каждого класса со своим заочным вожатым – военнослужащим дивизии. Возможность поехать на экскурсию в расположение дивизии у школьников считалась наивысшей из наград. Среди призывников города было развёрнуто соревнование за право служить в Кантемировской дивизии. К 40-летию Победы в школьном музее было организовано фотографирование лучших учащихся у знамени школы.

Совет музея спланировал многовекторную работу по изучению истории города в годы войны, по созданию паспортов улиц в микрорайоне школы. В этих акциях принимали участие все классные коллективы.

Известный лозунг: «Никто не забыт, ничто не забыто!» в повседневной жизни наполнялся реальным содержанием. К праздничным датам отдельная группа следопытов подписывала десятки поздравительных открыток и рассылала их по почте ветеранам. Вели переписку и с родственниками погибших. Например, сестра майора В.И. Бажина, проживающая на Урале, ежегодно присылала на могилу брата венок из хвой с его родины. Все братские могилы в округе были прибраны и ухожены

следопытами, а в дни праздников у них устанавливали почётный караул. Не забывали и о фронтовиках, проживающих в микрорайоне школы. Ветераны старели и всё больше нуждались в конкретной помощи. Здесь и пригодились проворные детские руки: копали огороды, помогали убираться по дому, выполняли поручения сходить в магазин или аптеку, а одиноким приносили обед из школьной столовой. Рядом с молодыми и здоровыми детьми, которые выросли, не зная войны, участники боёв и дети войны сами молодели душой. Когда домой приходила концертная бригада школьников, болезни и возраст отступали...

Продолжались и походы следопытов в ближайшие посёлки, в дальние населённые пункты области, к конкретным ветеранам. Никогда не забыть рассвет 22 июня 1974 года: пахнет полынь, вьётся степная дорога и голос учителя: «Ребята, в такое вот утро и началась война...». Традиция начала этого дня поддерживалась везде, где находились в тот момент следопыты – в лагере труда и отдыха или в путешествии. Невозможно повторить атмосферу радости и сердечности встречи с медсестрой Э.П. Шпортюк, проживавшей в Марьинском районе. Где бы и с какой целью ни бывали, везде находили возможность оказать конкретную помощь – вот и у Эмили Павловны быстро переносили заготовленный саманный кирпич в сарай, спасли от дождя... В походах школьники обязательно вели записи, оформляли дневники, собирали фотоматериалы и записывали воспоминания. По возвращении материалы экспедиций обрабатывались, анализировались, включались в работу – в текст музейной экскурсии, в сценарии праздников, на их основе создавались творческие проекты – раскраски, рисунки, выставки, публикации в местной прессе.

Пожалуй, не было ни одних каникул, чтобы из школы не отправлялась экскурсионная группа для поездки в города-герои. Чаще всего школьники бывали в Киеве, где к ним на встречи обязательно приходили проживавшие в столице ветераны-кантемировцы Я.Ю. Дацюк, Б.К. Кошечкин, П.А. Кондыра и др. Один из киевлян, фронтовой фотокорреспондент кантемировской газеты «На штурм врага!» М.А. Мельник, своими фото, сделанными в военные годы, помог в оформлении музея «Подвиг».

За этот период красные следопыты разыскали могилы В.И. Бажина, М.Ф. Щербака, П.Г. Чайки, местных жителей, погибших в февральские дни 1943 года. Их имена появились на надгробных камнях, а для ухода за самими могилами закрепили классные коллективы. Случались и более радостные события. Так, удалось разыскать сына полка Л.Е. Полякова, который проживал совсем недалеко – в Макеевке. В годы войны, будучи ребёнком, он шагал с танкистами их трудными дорогами, а Ф.М. Лихачёва считал своим отцом...

Всё дальше отступали военные годы. Всё меньше оставалось ветеранов. Менялась страна. Новые реалии выдвигали новые ориентиры, на поверку нередко оказывающиеся лживыми. В условиях существования независимых государств связи со следопытскими группами в других странах ослабли. Вместе с тем и в России, и в Украине появились специальные нормативно-правовые акты, регламентирующие деятельность красных следопытов. В Украине это принятый в 2000-м году Закон «Об увековечении Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов» [1]. Подобные законодательные акты, с одной стороны, подняли на более высокий уровень поисковую работу школьников, с другой, усложнили её. При таком количестве предписаний и запретов, ужесточении требований к сохранности жизни и

здоровья детей отправиться в поход за пределы населённого пункта, места проживания, сейчас довольно сложно. Кроме того, у школьников появились и активно работают опасные конкуренты – «чёрные археологи».

В этой ситуации не могли не измениться и формы работы школьного музея. Главная задача в эпоху разрухи – сохранить экспозицию музея, не растерять накопленный опыт. Педагогический коллектив школы с ней справился. По-прежнему в музее активно проводится экскурсионная работа. Лекторские группы организуют разъяснение положений Закона Украины, проводится день солдатского письма, день одного экспоната. Организуются передвижные выставки «Кантемировцы – Герои Советского Союза», «Наши земляки – защитники Отчизны», «Учитель в солдатской шинели», «Участники красноармейского подполья» и др. По-прежнему в поле зрения следопытов - ветеранские семьи, братские могилы (на одной из них установлен памятник, на 4-х – обелиски, а ещё на одной – скромная памятная доска, изготовленная детьми). Школьники приняли участие в открытии памятного знака на могиле руководителя красноармейского подполья Шумко П.С., в открытии камня в память о 115 расстрелянных в войну евреях (17 из 115 имён установили следопыты школы).

Значительное внимание в 90-е годы и в начале XXI века Совет музея уделяет работе с жителями микрорайона, которым установлен статус «дети войны», организовывая миниэкспедиции, создавая архив видеосъемки. Продолжается работа с «партизанами» и «грузженками тыла». Очень сложным контингентом для проведения исследовательской работы оказались «остарбайтеры». Воспоминания о прошлом для них оказывались настолько тяжёлыми, что каждый раз встречи оканчивались слезами или короткими репликами. И всё-таки были установлены имена 13 людей, насильно вывезенных на работу в Германию. Двое из них - Дзюба Е.Т. и Гаврилова А.И. - стали героями публикаций в местной прессе.

Работа школьного музея по увековечению памяти ведётся постоянно, например, школьники активно участвовали в сборе материалов для областных изданий - Книги памяти (составлено и обработано 42 анкеты) и Книги скорби (составлено и обработано 36 анкет). Но уже традиционно так сложилось, что кульминация такой работы приходится на три памятные даты: Кантемировские недели (11-23 февраля), День Победы (9 мая) и день освобождения Донбасса и Красноармейска (8 сентября). Кроме традиционных в такие дни линеек, почётных караулов, конкурсов боевых листков, экскурсий в музей, поздравления ветеранов и вдов по месту жительства, военно-спортивных соревнований в Кантемировские недели проводится акция «Неумирающая река памяти». Школьники собирают воспоминания и свидетельства своих близких и родных, погибших в годы войны, готовят планшеты, на которых увеличенная фотография и краткий рассказ о близком человеке. В назначенный час в вестибюле школы выставляются подготовленные планшеты, рядом – зажжённая свеча и юноша или девушка из этой семьи. Поочередно они рассказывают о своих близких. Когда смотришь на эту Реку Памяти, верится, что пока жива память, жив и народ...

В преддверии 65-летия Победы красные следопыты принимали участие во Всеукраинской историко-краеведческой акции ученической и студенческой молодёжи «Дорогами подвига и славы».

Накопленный музеем опыт работы по историческому краеведению и военно-патриотическому воспитанию широко используется. Музей исторического профиля

«Подвиг» ОШ №5 стал методическим центром по организации краеведческой работы в городе, районе, области. Значительную работу в организации работы музея оказывают методисты областного Центра туризма и краеведения. На базе музея уже который год работает школа передового опыта для классов руководителей по военно-патриотическому воспитанию (руководители Н.Г. Менькина и Н.П. Галина). В 2000-м году музей исторического профиля «Подвиг» успешно прошёл регистрацию в Главном управлении образования Донецкой областной государственной администрации (Свидетельство № 04-15 от 01.02.2000 г.). За значительные успехи в повышении эффективности учебно-воспитательного процесса, формировании и сохранении музейного фонда Украины, пропаганде памятников истории, культуры и природы музею «Подвиг» общеобразовательной школы I – III ступеней №5 г. Красноармейска Донецкой области было присвоено звание «образцовый» (Приказ Министерства образования и науки Украины №272 от 03.07.2000 г. «Про присвоения звания «Образцовый музей» при закладі освіти системи Міністерств освіти і науки України»).

Все эти годы хранителем музейных традиций, инициатором и организатором работы Совета музея, старшим товарищем для школьников, опытным наставником для коллег, утешителем, защитником всех ветеранов была Менькина Нина Григорьевна.

Биографическая справка. Менькина Нина Григорьевна, учитель русского языка и всемирной литературы (1938-2010). Дочь солдата Великой Отечественной (отец пропал без вести в годы войны). Окончила Львовский государственный университет им. И.Франко. В ОШ №5 г. Красноармейска работала с сентября 1965 года по май 2010 в должности заместителя директора, учителя русского языка и всемирной литературы. Имеет опыт преподавания русского языка как иностранного в Берлине (1979-1982). Награждена медалью Гердера (ГДР). Заслуженный учитель УССР (1976). Почётный гражданин г. Красноармейска (2007). Награждена знаком «Відмінник народної освіти УРСР» (1974).

За свою длительную историю музей «Подвиг» воспитал несколько поколений следопытов. В 60-е годы это Т. Любарская, А. Костыря, О. Извекова, З. Гринько; в 70-е и 80-е - Н. Окуга, Т. Савкова, О. Бессараб, В. Давыденко, А. Червинский, И. Петричко, В. Фалько, В. Пантин, А. Пронин в 90-е – Е. Сиренко, А. Савкевич, Д. Олейник, М. Мустяц, В. Мудрак, в 2000-е – Д. Бисага, Е.Стребиж, Е.Пономарёва, Д. Шинкарь, А. Кочанов. Названы фамилии самых активных, на самом деле следопытов – сотни. В поиске оставались только те, кто ощущал в этом потребность. Бывало, что и уходили после первого похода. Но уж те, кто остался, остались следопытами навсегда, как, например, А. Костыря, участник первого 20-дневного похода. Теме сопричастности событиям Великой Отечественной войны, теме верности подвигу, сформировавшейся в детские годы, он остался верен навсегда. Дипломную работу в Высшей комсомольской школе при ЦК ВЛКСМ он посвятил истории комсомольской организации гвардейской Кантемировской дивизии (1978), свою диссертацию на соискание учёной степени кандидата исторических наук - роли армейского комсомола в годы Великой Отечественной войны (1987), а докторскую диссертацию (2008) - международным, политическим и военным параметрам спецоперации СССР в Афганистане (1979-1989 гг.) – у каждого поколения своя война...

Можно сколько угодно говорить о заидеологизированности школьного воспитания в советские годы, но вряд ли кто-нибудь способен опровергнуть вывод: именно участие школьников в поисковой работе, сочетающей в себе и юношескую романтику, и жажду подвига, и стремление участвовать в настоящем ответственном деле, позволяло им вырастать настоящими людьми, сохранять на многие годы верность юношеским идеалам. Не секрет, что красными следопытами становились не одни «ботаники», скорее даже, не столько они, сколько мальчишки, предоставленные улице. Приобщение их к подвигу, доверие и ответственность со стороны взрослых, осмысление происходящего и огромная работа над собой при разумном участии взрослых – вот те составные, которые определили для многих и многих красных следопытов ОШ №5 и профессию, и жизненный путь. Та система ценностей вырастила несколько поколений настоящих людей. Попытки отказаться от неё, создать что-то новое не дали результатов. Именно об этом говорили участники слёта красных следопытов, посвящённого 40-летию музея боевой славы «Подвиг», в феврале 2007 года. По окончании слёта они возложили цветы к мемориальному камню, установленному на территории школы в память о незабываемых событиях Великой Отечественной войны.

Литература

1. Закон України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років» від 20 квітня 2000 року № 1684-III // Відомості Верховної Ради, 2000, №30, с. 239
2. Кудряченко А.І. Політична історія України ХХ століття: Підруч. для студ. вищ. навч. закл./ А.І.Кудряченко, Г.І.Калінічева, А.А.Костири. – К.: МАУП, 2006. – 696 с.
3. Кузьмин А.В., Краснов И.И. Кантемировцы. Военно-исторический очерк о боевом пути 4-го гвардейского танкового корпуса. – М., Воениздат, 1971. – 320 с.
4. Олейников М.Я. Красноармейск. Ист.-краевед. очерк. - Донецк, «Донбасс», 1974, 96 с.

РОЛЬ ВНЗ В ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ І ВИХОВАННІ МОЛОДІ

УДК 621.311.6

Албіна С.І., Нагорна К.Д.

МІСЦЕ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сьогодні в умовах соціальних та економічних змін сформувалася необхідність суспільства у моральних, духовно багатих та творчих людях, що мають високий рівень професійної та особової культури, активним інтересом до практичної участі в процесі перебудови України.

Родина та школа закладають основи особистісної своєрідності молодій людині та формують стереотипи його поведінки в майбутньому, але кінцеве формування особистості проходить саме в студентські роки. Студенти – це найбільш активна частина молоді, що сприймає вплив та орієнтується на перспективу.

Враховуючи, що еліта суспільства (в мистецтві, бізнесі, політиці, державному та муніципальному керуванні) на 90% складається з тих, хто має вищу освіту, можна без перебільшень сказати, що майбутнє держави, її кадровий потенціал формується зараз у ВНЗ.

ВНЗ за своїм статусом зобов'язані професійно не тільки готувати дипломованих спеціалістів, але й виховувати різнобічно розвинених громадян.

Досвід роботи зі студентами показує, що за останній час погляди молоді кардинально змінилися. Молода людина гарно знає, що має право вибору та нав'язати їй будь-що зараз неможливо. Прослідити еволюцію студентських поглядів можливо, проаналізувавши документи студентських форумів. Число питань, що гостро хвилюють студентів, постійно розширюється. Студенти все більш вникають в процеси, що діються в суспільстві, та готові брати на себе відповідальність за рішення існуючих проблем. Збалансована системна сумісність адміністративного керування ВНЗ з впровадженням механізмів самоврядування студентів здатне призвести до ефективних рішень.

В сучасних умовах співробітництво викладацького складу та студентства є важливим фактором розвитку демократичних форм керування в системі вищої освіти. Основним завданням адміністрації є утворення необхідних умов для формування та ефективного розвитку самоврядування студентів. Фактично викладачу необхідно виробити собі партнера. Це дозволить в майбутньому адміністрації сконцентруватися на рішенні адміністративних та господарських питань, а ті проблеми, які легше та ефективніше можуть бути вирішені самими студентами, передати студентському самоврядуванню. Активна участь студентів в керуванні ВНЗ розширить сферу використання здатностей та вмінь студентів, дає кожному можливість розвинути талант, проявити ініціативу, знайти справу по духу. Викладачі отримують ефективну систему зворотного зв'язку зі студентством. Студентське самоврядування отримує всі необхідні повноваження та бере на себе відповідальність за керування тими аспектами студентського життя, що орієнтовані на доповнення дій адміністрації в галузі роботи зі студентами. Таким чином, студентське самоврядування стає частиною системи керування ВНЗ. Для ефективної та цілеспрямованої роботи необхідні об'єднання студентських ентузіастів, які чітко бачать проблему та можуть вирішити її.

Таким чином, студентське самоврядування являє собою особливу форму участі студентів в керуванні студентським життям ВНЗ. Ідея студентського самоврядування ВНЗ являє собою намагання об'єднання інтересів особистості з інтересами університету в підготовці професійних кадрів для економіки держави та гармонійної соціалізації молодої людини в суспільстві. Причому, орган студентського самоврядування повинен об'єднувати всі студентські ініціативи та працювати з адміністрацією на взаємовідносинах партнерства, а не на підпорядкованості.

Розглянемо, на яких принципах базується діяльність студентського самоврядування КП ДонНТУ:

1. Принцип об'єднання – добровільне об'єднання дає студентам право приймати участь в керуванні студентським життям ВНЗ та використовувати можливості студентського самоврядування для самореалізації та розвитку.

2. Принцип добровільності – студенти добровільно визначають ступінь своєї участі в організації.
 3. Принцип системності – системний підхід до розвитку особистості визначає, що студентське самоврядування прагне до гармонійного розвитку особистості та формуванню у студентів вміння сприймати та вивчати явища та процеси в їхніх взаємозв'язках з урахуванням причинно-наслідкових закономірностей.
 4. Принцип вибірності – керівницькі органи студентського самоврядування формуються на вибірній основі.
 5. Принцип представництва – студенти обрані в керівницькі органи студентського самоврядування виконують функції, діючи від імені, за дорученням та в інтересах студентів ВНЗ.
 6. Принцип самоврядування – студентське самоврядування самостійно визначає порядок свого функціонування та не залежить в своїх рішеннях від адміністрації ВНЗ, державних органів та інших осіб.
 7. Принцип ексклюзивності – студентське самоврядування володіє ексклюзивним правом на реалізацію виховної функції ВНЗ та керування студентським життям за всіма напрямками, що доповнюють діяльність адміністрації в цій сфері.
- Діяльність студентського самоврядування КП ДонНТУ направлена на створення правових, економічних та організаційних умов та гарантій для самореалізації особистості молодої людини. Підтримка молодих людей, їх залучення до активної участі в житті суспільства та держави – це інвестиції в розвиток стратегічних ресурсів держави

УДК 621.311.6

Албіна С.І., Яцюк М.М. (КП ДонНТУ)

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.

«Університет повинен функціонувати як надійно згуртована спільнота, а не як анархічне та безвідповідальне утворення. Як спільнота викладачів і студентів університет несе спільну відповідальність за дії, вчинені під його юрисдикцією та від його імені.»
«До надійного університету XXI століття» Ерфуртська декларація університетського самоврядування.

В політології визнається як аксіома теза, що однією з головних засад громадянського суспільства є наявність та ефективне самоврядування вільних громадян та добровільно створених ними організаціями. Для розуміння природи і проблем формування громадянського суспільства сьогодні застосовується три концептуальні підходи: індивідуально-особистісний, корпоративно-груповий і індивідуально-груповий. У суспільному житті різні великі і малі соціальні групи проявляються як групи інтересів громадян, які існують і функціонують тому, що всі їх члени поділяють загальногрупові цілі, установки і цінності. Групи інтересів є ключовим елементом громадянського суспільства. Вони виступають єдиною

ланкою між суспільством і державою. Групи інтересів представляють у відносинах між ними приватні і колективні інтереси громадян і домагаються від них створені відповідних умов для їх реалізації.

Студентство є соціально професійною групою, яка потенційно являє собою один із найголовніших рушіїв сучасного українського суспільства. Студентство традиційно є одним із найбільш багато чисельних і добре організованих загонів української молоді. В його лавах концентруються найбільш енергійні, інтелектуально-розвинуті і політично свідомі молоді люди.

За останні роки в Україні склалася мережа неурядових громадянських організацій, які опікуються проблемами студентського самоврядування: Українська асоціація студентського самоврядування, Українська студентська спілка, Фонд сприяння розвитку студентського самоврядування «УНІВЕРІТАС», Студентська профспілка, Всеукраїнська студентська рада.

Згідно з «Положення про студентського самоврядування у вищих навчальних закладах» затвердженим Міністерством освіти і науки України (наказ №166 від 03.04.2001 року), самоврядування у вищому навчальному закладі – це самостійна громадська діяльність студентів, пов'язана з реалізацією функцій управління ВНЗ, яка визначається ректоратом (адміністрацією), деканатами (відділеннями) та здійснюється студентами відповідно до мети й завдань, що стоять перед студентськими колективами. Головна мета ОСС полягає передусім у створенні умов самореалізації молодих людей в інтересах особистості, суспільства і держави, у захисті прав студентів.

Студентське самоврядування потрібне студентству тому що це:

- можливість спробувати себе у якості керівника, організатора, координатора;
- навчання роботі у команді, можливість застосовувати отримані знання на практиці;
- можливість брати участь у реалізації суспільно корисних проєктів та ініціатив;
- вироблення комунікативних навичок;
- при звичання до самодисципліни і формування почуття відповідальності;
- опанування основами корпоративної культури, здобуття навичок командної роботи.

Ефективне студентське самоврядування сприяє гармонійному розвитку навчального закладу, допомагає вчасно побачити проблеми, сформулювати цілі та стратегії, динамічно реагувати на зміни, але обов'язковою участю самих студентів. Саме завдяки студентському самоврядуванню навчальний заклад може відчути себе єдиною корпорацією, де панують партнерські стосунки, атмосфера взаємодії та взаєморозуміння.

Отже, студентське самоврядування можна сміливо назвати однією з перших сходинок до громадянського суспільства, коли студентська громада висуває своїх лідерів та вчиться контролювати їхню діяльність.

Література:

1. Всеукраїнський студентський форум «Розвиток студентського самоврядування – важливий чинник забезпечення якості вищої освіти». – К.: 2007. – 107с.

2. Молодёжь и государство. Материалы V международной научно-практической конференции. – пос. Юрьевка, Першотравневый район, Донецкая область, 21-23 сентября 2007 года. – Донецк: «Новый мир», 2007. – 215с.
3. Студентське самоврядування як складова розвитку українського суспільства. Збірник матеріалів міжнародної студентської конференції. – Тернопіль, 9-11 квітня 2010 р. – Тернопіль: «Прінт-Офіс», 2010. – 180с.

Блохіна І. С., Дяченко Н. І. (КП ДонНТУ)

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ СИРІТСТВА В УКРАЇНІ

Сьогодні в нашій державі, як і в попередні роки, надзвичайно гостро постає проблема сирітства і тому ця тема, на жаль, не втрачає своєї актуальності. Поширення такого явища, як соціальне сирітство, коли біологічні батьки ухиляються від виконання своїх обов'язків, фактично покидають дитину і не займаються її вихованням, має різні причини, але наслідки їх однаково негативні, а саме порушується право дитини виховуватися у сімейному оточенні в атмосфері родинного середовища. Відношення до такого явища як сирітство є показником цивілізованості суспільства, рівня його культури та соціального забезпечення громадян.

Метою даної статті є визначення соціально-правових аспектів вирішення проблеми сирітства через інститут усиновлення в Україні.

Як наголошується в Конвенції про права дитини, діти, що живуть у важких соціальних умовах повинні бути об'єктом особливої уваги з боку держави. До категорії таких дітей в Україні належать і діти-сироти, кількість яких зростає. Щороку понад 12 тисяч дітей знаходять покинутими, загубленими, забутими і майже половина з них - це малюта віком до семи років. Тому кожна дитина потребує особливої уваги і диференційованого підходу щодо форм захисту. Відповідно до ст. 20 Конвенції про права дитини, діти, постійно чи тимчасово позбавлені сімейного оточення, мають право на особливий захист та допомогу.[1] Держава повинна забезпечувати соціальний захист дитини, позбавленої родинного середовища, та забезпечувати відповідну альтернативу сімейної турботи або, в таких випадках, розміщення в відповідні заклади по догляду за дітьми.

Українська держава довгий час надавала перевагу інтернатному (інституціональному) влаштуванню й вихованню дітей-сиріт. Але мережа установ, через яку проходять діти-сироти сприймає їх як об'єкт, а не як суб'єкт виховання. Відірваність вихованців інтернатних закладів від реальних життєвих проблем, обмеженість простору спілкування, регламентація дій формують у них якості, що ускладнюють адаптацію до дорослого життя в соціумі («неготовність брати на себе відповідальність», «відсутність досвіду сімейного життя, розуміння сім'ї», «невпевненість в собі»). Щоб дитина не відчувала себе обділеною їй необхідно створити особливі умови, що визначатимуть її побут, її фізичне та психічне здоров'я, характер, а також спілкування з оточуючими людьми. На жаль, майже в усіх інтернатних закладах, де виховуються діти-сироти панує специфічна сирітська атмосфера. Особлива проблема – це відсутність у таких закладах вільного помешкання, де дитина могла б відпочити від інших дітей, тому що кожна людина з

дитинства, не зважаючи на потребу спілкування з іншими, відчуває необхідне усамітнення. Кожна людина потребує того особливого стану самотності, відособлення, коли іде внутрішня робота, коли формується самосвідомість особистості.

Аналіз соціально-психологічної проблеми сирітства свідчить про те, що умови, в яких живуть такі діти, гальмують їхній розумовий розвиток, спотворюють розвиток особистості, затримують її соціально-психологічну адаптацію. Діти, які повинні навчитися говорити й ходити у рік чи два, починають говорити й ходити в три-чотири роки, внаслідок чого вони відстають у своєму розвитку і не можуть стати школярами звичайних шкіл, а поповнюють контингент допоміжних шкіл.

Саме тому для вирішення цієї проблеми, на сьогоднішній день в нашій державі проголошується пріоритет сімейного виховання дитини, а в останнє десятиріччя зроблені важливі кроки для розвитку сімейних форм влаштування дітей, які з різних причин втратили власну родину. Однією з основних та досить широко розповсюджених форм влаштування вихованців інтернатного закладу є усиновлення. Сімейний кодекс України (далі - СК України) у ст. 207 наголошує, що усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки та сина. Усиновлення дитини проводиться у «її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя» (ч. 2 ст. 207 СК України).[2]

Відповідно до діючого законодавства, усиновлення можливо відносно неповнолітніх дітей і тільки в їхніх інтересах - це центральний принцип інституту усиновлення.

Інститут усиновлення - один з найдавніших правових інститутів і існує в усіх сучасних правових системах. За своїм призначенням інститут усиновлення покликаний забезпечити нормальне сімейне життя і виховання дітей, які втратили батьків або позбавлені батьківського піклування. Шляхом усиновлення дитина влаштовується в іншу родину, одержує можливість сімейного життя і виховання в родинному середовищі, а в особі усиновителів - здобуває людей, що в усіх відносинах повинні замінити їй батьків. Характерною рисою українського інституту усиновлення є те, що він позбавлений майнових основ і цілком підлеглий задачам забезпечення інтересів неповнолітніх дітей. Основним принципом, на якому відбувається подальша розбудова і вдосконалення інституту усиновлення, є найкраще забезпечення захисту інтересів та прав дитини при усиновленні. Разом з тим велику допомогу по влаштуванню дітей, які залишилися без батьків, надають державі окремі громадяни, які створюють дитячі будинки сімейного типу.[4, с.63-64]

Прийняття усиновлювачем дитини в сім'ю здійснюється на підставі рішення суду. Усиновлення громадянином України дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами нашої держави, здійснюється в консульській установі або дипломатичному представництві України.

Якщо усиновлювач не є громадянином України, для усиновлення дитини, яка є громадянином України, потрібен дозвіл Центру з усиновлення дітей.

Усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України, здійснене у відповідних органах держави, на території якої проживає дитина, є дійсним за умови попереднього одержання дозволу Центру з усиновлення дітей (ст. 282 СК України).

Закон не обмежує кількість дітей, яку може усиновити один усиновлювач. Невідомі також будь-які законодавчі обмеження усиновлення за ознакою раси, національності, віросповідання.

Отже, надаючи великого значення сімейному вихованню дітей, останнім часом держава всіляко сприяє розвитку усиновлення, встановивши суворий судовий порядок його проведення: критерії віку між усиновителями і усиновленими; недопустимість посередницької, комерційної діяльності щодо усиновлення дітей; вимоги стосовно нагляду за станом утримання та виховання дітей, усиновлених іноземними громадянами; можливість застосування до усиновлювача такої санкції, як позбавлення батьківських прав.

Особа, яка бажає усиновити дитину, подає до суду заяву про усиновлення. Вона може містити клопотання про зміну прізвища, імені, по батькові, дати, місця народження дитини, про запис заявника матір'ю або батьком дитини. До заяви про усиновлення дитини за наявності мають бути додані такі документи: копія свідоцтва про шлюб, а також письмова згода на це другого з подружжя, засвідчена нотаріально, - при усиовленні дитини одним із подружжя; медичний висновок про стан здоров'я заявника; довідка з місця роботи із зазначенням заробітної плати або копія декларації про доходи; документ, що підтверджує право власності або користування жилим приміщенням.

Суд розглядає справу про усиовлення дитини за обов'язковою участю заявника, органу опіки та піклування або уповноваженого органу виконавчої влади, а також дитини, якщо вона за віком і станом здоров'я усвідомлює факт усиовлення, з викликом заінтересованих та інших осіб, яких суд визнає за потрібне допитати. При дотриманні всіх умов, встановлених СК України (бажання усиовлювача; згода дитини; згода іншого з подружжя; згода батьків дитини; згода опікуна, піклувальника; згода закладу охорони здоров'я або навчального закладу), здатності особи, яка бажає усиовити дитину, забезпечити стабільні та гармонійні умови її життя суд постановляє рішення, яким оголошує цю особу усиовлювачем дитини.[3, с.21-22]

В наш час у державі ведеться облік дітей, які залишаються без батьківського піклування і можуть бути усиовлені.

Радісною подією в Україні стало те, що 2010 рік став рекордним за кількістю усиовлених громадянами України дітей. В 2010 році українські громадяни всиовнили 2381 дитину, що майже на 1000 дітей більше, ніж 2007 року (1419 дітей) та на 15% більше в порівнянні з 2009 роком (2066). Такі попередні підсумки 2010 року, підведені в Державному департаменті з усиовлення та захисту прав дитини Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту.[5]

Деякі зміни до законодавства були спрямовані на те, аби стимулювати процеси усиовлення дітей громадянами України та посилити контроль і вимоги до міждержавного усиовлення. Природно, що в зв'язку з постійним зростанням кількості усиовлених дітей громадянами України з року в рік скорочується кількість дітей, усиовлених іноземцями. Щороку все більше дітей знаходять родину в Україні, а отже Україна перестає бути донором для міждержавного усиовлення. Так, за попередніми даними, протягом 2010 року громадяни інших країн усиовнили 1426 українських дітей. Це на 10% менше, ніж 2009 року – 1587 дітей та на 730 дітей (близько 30%) менше, ніж в 2006 році, коли іноземцями було усиовлено 2156 дітей. При цьому з кожним роком збільшується різниця між кількістю усиовлених дітей

наймолодшого віку на Батьківщині, та тих, яких усиновляють іноземці. Так, в 2010 році українці усиновили 1712 дітей віком до трьох років, іноземці усиновили 313 дітей такого віку, тоді як в 2009 році ці цифри становили відповідно 1449 та 388, а в 2005 – відповідно 1196 та 1245 дітей. Співвідношення кількості дітей віком 4-7 років, усиновлених іноземцями і громадянами України, в 2010 році становить відповідно 465 та 316 дітей.[5]

Таким чином, в Україні знаходять родину практично всі здорові діти молодшого віку, водночас головним завданням на найближчі роки й далі залишається формування в українців культури усиновлення дітей старшого віку. На офіційному обліку дітей, які можуть бути усиновлені, із близько 32 тисяч дітей 27 тисяч – діти, старші 7 років, тому зусилля влади, в тім числі на законодавчому рівні, спрямовуються і будуть спрямовуватися на активізацію усиновлення дітей старшого віку.

Відрядно, що в суспільстві з кожним роком зростає розуміння того, що діти 10-18 років так само потребують батьківської турботи і родини, як і малюки, і в цьому році ми маємо відчутне збільшення усиновлення дітей старшого віку українцями - 204 дітей 7-18 років було усиновлено ними в 2010 році проти 155 - в 2009 році.

Ще близько 800 дітей віком 7-18 років в 2010 році знайшли свої нові родини за кордоном. Діти старшого віку, які не можуть знайти батьків на Батьківщині, знаходять родину принаймні за кордоном і це наразі єдина доцільність існування міждержавного усиновлення в Україні.[5]

Але, на жаль, в останні роки залишається питання про належне виконання процедур усиновлення в Україні, і тому, не зважаючи на втішаючі цифри, можна спостерігати серйозні порушення. А неврахування прав і інтересів дитини призводить до морально-психічних травм.

Велика кількість телевізійних передач присвячені питанням щодо некоректного відношення усиновлювачів до прийомних дітей, і, навіть, неправомірним використанням праці дітей-сиріт. Виниклий в суспільстві резонанс активізував роботу законодавчих, виконавчих органів держави у даному напрямку. Але прийняті міри не можна вважати вичерпними, належить виконати достатньо скрупульозну роботу з вдосконалення законодавчих механізмів, оптимізації і гармонізації норм вітчизняного законодавства з міжнародновизнаними нормами сімейного законодавства. Не викликає сумніву важливість глибокого та всебічного аналізу основної форми влаштування дітей, які залишилися без догляду батьків, усиновлення в важких соціально-економічних умовах реформування українського суспільства.

Вдосконалення системи усиновлення є одним з найважливіших завдань нашої держави і суспільства. Усі питання, які пов'язані з соціально-правовим захистом дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування повинні терміново вирішуватись. Та необхідно зазначити те, що великим впливом на зниження можливості держави у створенні необхідної матеріальної бази для забезпечення повної реалізації прав дитини є економічні негаразди нашої країни. З огляду на це є гостра необхідність у реалізації єдиної державної політики щодо поліпшення становища дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, їх освіти та соціально-психологічної адаптації в суспільстві, у використанні міжнародного досвіду розв'язання проблем захисту прав цієї категорії дітей. Йдеться й про необхідність прийняття в державі окремого Закону з усиновлення, опіки і піклування (виділення

коштів на фінансування із державного бюджету, а не з бюджету місцевих органів влади); розробку національної програми соціально-психологічної та правової адаптації дітей-сиріт; створити базу молодих сімей, здатних по своєму соціально-економічному статусу бути усиновителями. Цей процес повинен відбуватися через напрацювання відповідної нормативно-правової бази захисту прав дітей, заснування системи державних закладів, центрів правової та соціально-психологічної адаптації і реабілітації, в основі роботи та опікування яких повинна бути дитина з особливими потребами.

Становище у правовій сфері охорони дітей-сиріт в Україні потребує вдосконалення не лише в аспекті дотримання міжнародних нормативно-правових актів, а й у напрямі загального поліпшення становища дітей, захисту їхніх інтересів, охорони здоров'я, розвитку. Гострою проблемою залишається недостатнє інформування суспільства, батьків, вихователів, працівників соціальних служб, самих дітей про діючі нормативні акти в сфері захисту прав дітей, зокрема, дітей-сиріт. Необхідна прозорість роботи всіх органів, які займаються проблемами усиновлення, а також в цих органах повинні працювати лише компетентні працівники, соціальні педагоги, психологи, які пройшли відповідну підготовку для такого виду діяльності. Крім того, необхідно докорінно змінити систему ведення державної статистики стосовно дітей-сиріт, оскільки вона побудована за відомчим принципом і не надає необхідної інформації про форми утримання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та загальну кількість таких дітей у державі.

Виходячи з вищенаведеного, можна зробити висновок, що тільки завдяки плідній праці у вирішенні гострих питань та постійному удосконаленню нормативно-правової бази захисту прав дітей можна назавжди усунути болючу проблему сирітства та розраховувати на безхмарне майбутнє усіх дітей-сиріт в нашій державі.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 року // <http://nau.com.ua>.
2. Сімейний кодекс України № 2947-III від 10.01.2002 року // <http://nau.com.ua>.
3. Сімейне право України: Підручник / Під редакцією В.І. Бобрика. – К.: Право, 2006. – С. 34.
4. Сімейне право України: Підручник / Під редакцією В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 102.
5. <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/Мінсім'ї>: 2010 рік став рекордним за кількістю усиновлених громадянами України дітей.

Болотіна Г.О., Василенко А.І.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНИ

Актуальність теми наукової статті полягає у тому, що на сьогоднішній день екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, яка формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу України.

Такі чинники, як ресурсномісткі та енергоємні технології, впровадження яких здійснювалося без будівництва відповідних очисних споруд, відсутність ефективно діючих правових, адміністративних та економічних механізмів природокористування та без урахування вимог охорони довкілля, а також низький рівень екологічної свідомості суспільства, призвели до деградації довкілля України, забруднення поверхневих і підземних вод, повітря і земель, нагромадження у великих кількостях шкідливих відходів виробництва. Такі процеси тривали десятиріччями і призвели до погіршення стану здоров'я людей, зменшення народжуваності та збільшення смертності, а це загрожує вимиранням і біологічно-генетичною деградацією народу України.

В Україні спостерігається поглиблення кризової ситуації, яка наближається до рівня глобальної екологічної катастрофи.

Одною з головних причин, що призвели до загрожуючого стану довкілля є відсутність правового та економічного механізмів, які стимулювали б розвиток екологічно безпечних технологій та природоохоронних систем, а також відсутність належного контролю за охороною довкілля

Отже, метою написання даної статті є приведення шляхів виходу з кризової ситуації за допомогою вдосконалення Кримінального Кодексу України.

Земля — найперше і найголовніше джерело багатства: верхній найродючіший шар землі (грунт) є базою розвитку сільського і лісового господарства; в надрах землі знаходяться величезні запаси корисних копалин; вода, без якої неможливе життя, також органічно пов'язана із землею. Про величезне значення землі говорить те, що вона не є продуктом людської праці. Вона — творіння природи, а тому збільшити запаси земельних ресурсів за бажанням чи за потребою людини неможливо. Значення проблеми охорони земель зростає, якщо врахувати, що охорона земель є важливою складовою частиною охорони навколишнього природного середовища. Отже, зміцнення охорони земель — це важливий крок до подолання екологічної кризи, в якій опинилася Україна.

Відповідно до Земельного Кодексу на забезпечення охорони земель, їх раціонального і ефективного використання направлені такі заходи:

- установа плати за придбання землі у власність;
- земельний податок;
- орендна плата за землею.

Але це не є заходами, які застерезуть людину дбайливіше ставитися до ґрунту.

Охороні земель присвячена ст. 239 Кримінального кодексу України. Забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, — караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.[1]

Виходить, що достатньо заплатити штраф і можна далі руйнувати те, що людина вже ніколи не зможе створити та відновити (повітря, землі, воду). Якщо не вдосконалити методи боротьби зараз – буде пізно потім. Саме тому екологічні злочини потрібно прирівнювати до найбільш важких злочинів Особливої частини

Кримінального Кодексу України. Санкцію ст. 239 Кримінального Кодексу потрібно змінити, і замість покарання у вигляді штрафу призначити покарання у вигляді позбавлення волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

Відомо, що джерелами забруднення внутрішніх вод неочищеними стоками є передусім промислові та комунальні підприємства, сільське господарство. Особливо забруднюються водойми мінеральними добривами й пестицидами. Збільшення споживання води зумовлює її дефіцит. У зв'язку з цим проблема забезпечення населення чистою прісною водою є однією з найгостріших.

Населенням і народним господарством України щорічно використовується близько 30 млрд. куб. м води. Головним водним джерелом України є Дніпро. Але стан водних ресурсів для 44 % басейнових річок Дніпровської системи є катастрофічним. Якість води у більшості річок класифікується як забруднена і брудна за хімічними та бактеріальними показниками. Перевищення гранично допустимих концентрацій забруднювальних речовин у водних об'єктах спостерігається на всій території Дніпровської системи.[2]

За останні декілька десятиків років ґрунтові води стали одним із найважливіших ресурсів. Вони є джерелом значної кількості питної води, яка використовується у побуті, іде на зрошення земель. Раніше ґрунтові води володіли високими якостями і без очищення задовольняли вимоги до питної води. Але випадки забруднення високоякісних ґрунтових вод отруйними речовинами стають все більш частими. Такі води вимивають із ґрунтів значну кількість забруднювачів, яку ґрунт не може затримати.

Головними джерелами забруднення ґрунтових вод вважають:

- неправильно розташовані звалища та сховища отруйних речовин;
- підземні резервуари та трубопроводи (особливу небезпеку становлять втрати бензину на АЗС);
- забруднюючі речовини:
 - 1) пестициди, що застосовуються на полях, у садах, на газонах тощо;
 - 2) сіль, якою посипають тротуари і вулиці під час ожеледі;
 - 3) мазут на дорогах для зв'язування пилу;
 - 4) надлишки стічних вод та каналізаційного мулу.

Отже, звернімося до статей Кримінального Кодексу України, де мова йде про значну шкоду. Стаття 242 говорить, що порушення правил охорони вод (водних об'єктів), якщо це спричинило забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміну їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел і створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, - карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк. Стаття 243 розкриває, що забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря, а також незаконне скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи

територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів - караються штрафом від трьохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. [1]

Тому, на думку автора, беручи до уваги, що вода – це життя, то доречним і справедливим буде прирівняти відповідальність статей 242 та 243 до злочинів проти життя і здоров'я особи, і змінити санкцію на позбавлення волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

Виходячи з вищенаведеного, можна зробити висновок, що с кожним роком наша країна все більше наближається до стану екологічної катастрофи. Про це свідчить забруднення повітря, поверхневих та підземних вод, непридатність земель. Саме тому, українська влада повинна замислитися над тим, чи є дієвими способи і методи регулювання екологічної проблеми, перейти до більш ефективних дій, а саме, внести зміни у Кримінальний Кодекс України щодо юридичної відповідальності за злочини проти довкілля.

Література

1. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131
2. Кобецька Н.Р. Екологічне право України: Навчальний посібник / «Юрінком Інтер» - 2008 - 352 ст.
3. <http://zakon.rada.gov.ua> – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України

Буйко В.В., Самофалова Т.В. (КП ДонНТУ)

Роль общественных организаций в жизни студентов

Одной из важнейших задач современного высшего образования является подготовка высококвалифицированных специалистов для реального сектора экономики и социальной сферы при одновременном удовлетворении потребностей личности в интеллектуальном и нравственном развитии. Решение этой комплексной задачи требует постоянного совершенствования организации учебно-воспитательного процесса в высшей школе, приведения его в соответствие с главными целями общественного развития. Реализация общественно значимых целей, как показывает опыт функционирования системы высшей школы, возможна лишь при высокой степени активности самих студентов. В связи с этим развитие социальной активности студенческой молодежи в условиях динамичного развития общества, постоянно приобретает особую значимость. [1-3]

Анализируя сложившуюся ситуацию, приоритеты и направления современного высшего образования сквозь призму социальных ожиданий в отношении выпускника современных высших учебных заведений, можно сделать вывод, что сегодня обществу необходим не просто квалифицированный специалист с достаточным уровнем узкопрофессиональных знаний и умений. Современное общество нуждается в специалистах высокого уровня квалификации, способных на практике проявлять

инициативу, самостоятельность в профессиональной деятельности и принятии решений, умеющих эффективно работать в команде, обладающих высокоразвитым чувством ответственности и готовности к управлению на разных уровнях и в разных сферах.

Значимую роль в этом деле призвана сыграть деятельность различных органов студенческого самоуправления и профсоюза. Как составная часть единого учебно-воспитательного процесса, студенческие и профсоюзные организации направлены на создание благоприятных возможностей для личностного и профессионального становления каждого студента и условий для развития их способностей к самостоятельной творческой деятельности. Результатом участия в деятельности органов студенческого самоуправления должно стать формирование чувства социальной ответственности за собственное поведение и принимаемые решения, определение ответственной гражданской позиции, приобретение навыков управления коллективом и, что очень важно, обеспечение защиты интересов и прав студентов.

Студенчество является носителем инновационного потенциала развития страны и общества. Данная социальная группа обладает значительным интеллектуальным, управленческим потенциалом, позволяющим выступать реальным партнером органов законодательной и исполнительной власти в решении задач экономического, политического, социального, культурного и воспитательного характера. Вот почему интерес к проблемам студенческой молодежи сегодня приобретает особую научную и практическую значимость. Практический компонент особо выделяется в исследовании студенческого самоуправления, которое выступает в качестве своеобразного полигона раскрытия способностей молодых людей и реализации их возможностей в решении актуальных проблем общественной и личной жизни. [4]

Самоуправление в молодежной среде выступало объектом серьезного внимания на различных этапах развития отечественного образования. Среди ученых, активно занимавшихся изучением этого феномена в прошлом веке, следует отметить таких советских педагогов-исследователей, как Н.К.Крупская, А.С.Макаренко. Результатом их трудов стало создание теории и практики ученического самоуправления.

На сегодняшний день студенческие и профсоюзные организации занимают важное положение в структуре вуза, выполняя управленческие, регулятивные функции. Все самые важные управленческие решения на уровне вузов проходят согласование на уровне студенческого самоуправления и профкома: это касается организации учебного процесса, трудовой занятости и общественной работы, организации быта и досуга студентов, т.е. всех основных сфер жизнедеятельности. Для эффективного выполнения своих функций студенческое самоуправление должно быть адекватным представителем интересов студенческой молодежи на уровне вузовского социального управления, становясь, таким образом, важным звеном в системе ее социальной защиты. Среди различных форм общественной работы наиболее эффективными в студенческой среде были признаны:

1. Студенческие профкомы;
2. студсоветы;
3. активные диалоги, встречи, беседы, круглые столы, собрания, конференции;
4. массовые мероприятия;
5. самоуправление в общежитии

б. спортивные мероприятия.

У Красноармейском индустриальном институте практика студенческого самоуправления и профсоюзной организации прижилась вполне органично. Излишне напоминать, о том, что как проявляют себя студенты в учебном процессе, зависит судьба страны. Ведь они - будущие специалисты, которые будут работать во всех отраслях производства, и именно нынешний молодежи принадлежит развивать Украину.

Главной задачей студенческого самоуправления и профсоюзной организации является постоянная помощь администрации в совершенствовании учебно-воспитательного процесса, в привлечение студентов к активному участию в научно-исследовательской, культурно-спортивно-массовой работе, трудового воспитания, организации быта, отдыха в студенческий общежития и т.д. . То есть реформа высшей школы, демократизация общественных отношений в ней существенно повысила роль студенчества, позволила массово привлечь студенческую молодежь к управлению делами вуза. А это хороший признак вузовской демократии, предоставление юношам и девушкам самостоятельности, повышения их ответственности не только за получение собственного образования. Общественные организации в университете способствует росту социальной активности, творческой инициативы, развивает организаторские, управленческие и другие способности, навыки, которые необходимы в дальнейшем практической работе по специальности.

Студенческое самоуправление университета изучает, обобщает и внедряет в своей работе лучший опыт аналогичных структур других вузов Украины. В частности, тесные отношения налажены со студенческим самоуправлением университета ДонНТУ. Представители студенческого актива института принимают участие в организации и проведении совместных семинаров по обмену опытом деятельности студенческого самоуправления.

А студенты нашего института почувствовали, что от них может многое зависеть не только в стенах своего института. В декабре этого 2010 года мы провели благотворительную акцию «Подари ребенку надежду», в течение которой были собраны вещи, сувениры и средства для детей дома-интерната в Красноармейске. 17 декабря с детьми была встреча членов студенческого самоуправления, во время которой детскому дому-интернату были вручены собранные вещи и средства.

Профсоюзная организация КИИ ДонНТУ в сентябре для первокурсников организовала поездку в Святогорск, где студенты-новички получили массу приятных впечатлений, а также организывает незабываемые праздники.

В КИИ ДонНТУ студент действительно является центральной фигурой. Именно поэтому деканат сосредоточивает внимание на воспитательной, социальной, культурной, бытовой, организационной, управленческой работе со студенческой молодежью. Причем не навязывает студенту собственную волю, а создает возможности для проявления его самостоятельности, самоорганизации, творческой активности. Каждый студент должен чувствовать собственную перспективу, понять и реализовать свое «Я» - как индивидуальное, так и коллективное. Под системой студенческого самоуправления и студенческих профкомов в вузе предлагается понимать целостный механизм, обеспечивающий участие студентов в управлении вузом через коллегиальные взаимодействующие органы самоуправления на всех уровнях управления вузом, органы студенческого самоуправления вузом,

органы студенческого самоуправления общежития и общественные студенческие организации по интересам.

Развитое студенческое самоуправление гарантирует гибкость управления и корректировку деятельности высшего учебного заведения с учетом потребностей студенчества, наиболее полно обеспечивая его социальную защиту. При всем многообразии форм и методов студенческого самоуправления его деятельность направлена на достижение общей цели – концентрацию сил студенческой молодежи на решении общественно значимых задач, затрагивающих интересы каждого студента, академической группы, факультета, вуза.

Подытожив вышесказанное, студенческое самоуправление в украинских вузах находится в стадии активного формирования, связанного с поиском наиболее адекватных форм, соответствующих современным условиям развития украинского общества. Выявление и определение функций новых органов студенческого самоуправления связано с анализом этого феномена студенческой жизни как процесса и как системы.

Литература:

1. Студенческая молодежь /науч. ред. С.В.Лапина – Харьков, 2004
2. Бедулина А.Ю. Социальный портрет современной молодежи. – 2008.
3. Ключко Л.А. Студенческая молодежь и государственная молодежная политика.- 2006

УДК 378

Буряченко С.Д. (ВСП НАУ СК НАУ)

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У КОЛЕДЖІ

В умовах незалежної України особливої актуальності набувають проблеми формування творчої особистості, виховання молодої людини як *громадянина* на основі оволодіння гуманістичними цінностями, нормами демократичної культури. Виховання мусить мати за мету виробити людину з широким розумінням своїх громадянських обов'язків, з незалежним високо розвинутим розумом, братерським почуттям до всіх людей, людину, здатну до роботи і до життя. За визначеннями юридичної енциклопедії **громадянин** – це фізична особа, правовий статус якої обумовлений її належністю до громадянства певної держави; а **громадянськість** – це готовність і здатність людини до активної участі у справах суспільства і держави на основі глибокого усвідомлення своїх прав та обов'язків; соціально-політична активність, патріотизм; антигеизм – аполітичність, абсентеїзм, індиферентність. За сучасних умов як з *утвердженням* громадянськості, спостерігається і *криза* останньої: це відчуження людини в суспільстві, нерозвиненість громадянського суспільства або протиставлення його державі, ототожнення її з політичною активністю популістського типу.

Розуміння громадянськості як сукупності високорозвинених моральних якостей людини передбачає:

- зрілість політичної та правової свідомості;
- почуття патріотизму;
- причетність до історичної долі своєї вітчизни та її народу;

- усвідомлення себе як повноправного члена соціальної спільноти, громадянина своєї країни.

Громадянська позиція людини пов'язана:

- ✓ з почуттям гордості за свою країну, її традиції, звичаї, символи;
- ✓ з повагою до прав та обов'язків громадянина, до конституції держави.

Формування громадянськості відбувається у процесі соціалізації особи через систему **суспільних відносин і виховання**. Потреба вдосконалення громадянськості як своєрідної соціально-психологічної якості людської поведінки перебуває у тісному взаємозв'язку з потребою утвердження громадянського суспільства і є одним з показників рівня демократичності та цивілізованості суспільства.

Сьогодні, як ніколи, набуває актуального значення громадянська освіта в навчальних закладах України. В концепції громадянської освіти в Україні зазначено, що основою демократичного ладу є людина, спроможна розкрити його потенціал, для якої демократія є природним середовищем задоволення особистих та суспільних інтересів. Сучасна демократія вимагає від особи не лише політичної активності, а й усвідомлення нею власної ролі і значення в житті суспільства, а також дій у відповідності до власних переконань і цінностей.

Мета громадянської освіти – сформувати особистість, якій притаманні демократична громадянська культура, усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її громадянською відповідальністю, готовність до компетентної участі у житті суспільства. **Завдання громадянської освіти** – надання молодому поколінню знання про становлення демократії в Україні; формування мотивації та вміння для участі у громадсько-політичних процесах; сприяти становленню активної позиції щодо реалізації ідеалів і цінностей демократії; створення умов щодо набуття досвіду громадянської дії.

Приоритетною системою виховання є національна. Наукові дослідження переконливо доводять, що дитина повинна перебувати під постійним впливом матеріальної й духовної культури свого народу. Це потрібно для найповнішого розкриття природних схильностей дитини і розвитку її здібностей, оскільки в цьому разі використовуються якнайповніше етнопсихологічні особливості дітей певного народу. І саме такий шлях приводить до виховання національно свідомих громадян. Національне виховання сприяє формуванню національного мислення, національного характеру і темпераменту, народної моралі й етики, народної естетики, народної правосвідомості, національної самосвідомості. Система національного виховання створювалася протягом віків самим народом. Це система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв, покликаних формувати світогляд та цілісні орієнтації молоді, передавати їй досвід, надбання попередніх поколінь. Завдяки національному вихованню у молоді найповніше реалізуються природні нахили, формується певний склад мислення, психіки, характер та світогляд. Як підтвердження вищесказаного можна навести такий приклад. Якщо розібрати слова – народ, родина, Родіна (рос.мовою), Батьківщина, то отримаємо наступне:

Народ – наш род (рід)

Родина – род дом наш (це стосується і слова Родіна)

Батьківщина – батько щит наш.

Як бачимо, для нашого життя важливим являється наше коріння, походження, наш родовід.

Виховання – це цілеспрямована професійна діяльність педагога, яка спонукає до максимального розвитку особистості дитини, входження дитини у контекст сучасної культури, становлення його як суб'єкта і стратега особистого життя, достойної людини.

Тому провідними ідеями виховання мають бути:

- виховання високоморального підростаючого покоління, формування у нього українського менталітету на основі відродження національних традицій свого народу;
- духовно-моральне виховання, мета якого – орієнтація на загальнолюдські цінності (мир, свобода, любов, істина, здоров'я, добро);
- розвиток таланту, розумових здібностей студентів, формування у них високої пізнавальної культури;
- розвиток волі, інтересів, віри у свої сили.

На формування громадянських якостей підростаючого покоління впливають суспільні виховні заходи, етичні бесіди, відверті розмови, тематичні вечори. Викладання майже всіх дисциплін (історія України, культурологія, політологія, соціологія, українська мова та література, філософія, правознавство, історія Слобожанщини) циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін Слов'янського коледжу сприяє формуванню громадянської свідомості та самосвідомості у курсантів та студентів. Також у коледжі проводиться певна велика виховна робота.

Щоб дізнатися чи впливає навчання та виховання у нашому коледжі на формування громадянської свідомості, було проведено анкетування серед студентів та курсантів першого і третього-четвертого курсів. Анкетування включало два блока завдань: перше – це відповідь на запитання, друге – зображення певних понять у вигляді малюнка. Так за результатами аналізу анкетування було виділено три рівні сформованості громадянської самосвідомості студентів та курсантів коледжу: низький, середній та достатній.

Низький рівень

У студентів *1 курсу* – 47 %, *студентів 3-4 курсу* – 10 %.

Характерна ознака цього рівня – слабкий інтерес до пізнання історичного минулого та сьогодення України, національної культури. Як наслідок – нечіткі уявлення про розвиток суспільства, та культурну спадщину нашого народу. Студенти розуміють сутність національних та загальнолюдських цінностей, проте не завжди діють відповідно до цих моральних настанов. Їхня байдужість, емоційна індиферентність призводить до того, що серед спонукань до участі у громадській та творчій діяльності у студентів переважають ті, які є наслідком реагування на розпорядження класного керівника, адміністрації коледжу, а не породжені власним бажанням.

Середній рівень

1 курс – 40%, *3-4 курс* – 55%. Цей рівень характеризується тим, що у студентів склалися переважно правильні знання соціального, історичного змісту. У своїй діяльності студенти керуються цими гуманістичними настановами та розвивають власні моральні якості. У таких студентів спостерігається недостатній рівень знань у галузі культури. Бажання брати участь у виховних заходах народознавчого та мистецького характеру виявляється тоді, коли педагог чи друзі звертають на це увагу,

заохочують їх. Громадські доручення виконують сумлінно, але без ініціативи та самостійності. Ці студенти характеризуються розвиненим патріотичним почуттям та позитивним ставленням до інших народів, націй.

Достатній рівень

1 курс – 13%, 3-4 курс – 35%. Студенти відчувають потребу у систематичному оволодінні соціальними знаннями, виробляють вміння оцінювати події суспільного життя. Вміють самостійно поглиблювати знання, працюючи в бібліотеках, лабораторіях, музеях. Студенти виявляють активність, ініціативу та самостійність в організації і проведенні навчально-виховної роботи, творчо застосовують набуте в гуртках та громадській діяльності.

Цікавим з'ясувалося, те що 94 % студентів вважають навчальний заклад відповідальним за виховання дитини, а сім'ю лише 6 % студентів. Так самі студенти та курсанти покладають на навчальний заклад відповідальність за своє громадянське, моральне, патріотичне, фізичне та інше виховання. Це підтверджують і інші цифри: 90 % студентів отримують інформацію про культуру та історію України з навчального закладу та засобів масової інформації. Але є прикрим, що 75 % студентів вважають свої знання української народної творчості та культури недостатніми. Загалом студенти та курсанти коледжу показали майже одностайне бачення, розуміння своїх соціальних ролей у суспільстві, правильну ціннісну орієнтацію та необхідність духовного вдосконалення.

Сучасна молодь потребує до себе багато уваги, вона бажає та здатна брати участь у всіх цікавих, культурних, виховних та інноваційних заходах. Студентська молодь з повагою ставиться до культурного та історичного надбання країни, шанує героїв Великої Вітчизняної війни, пам'ятає про жертви Голодомору, постійно цікавиться історією рідного краю. У Слов'янському коледжі проводиться плідна робота, щодо організації громадянського виховання, формування у студентів почуття патріотизму та гордості за свою Батьківщину, відповідальності за майбутнє молоді держави. Це і проведення занять з відповідних дисциплін, також виховна робота загалом, це тижні історії, правознавства, іноземної та української мови, проведення відповідних свят, проведення конференцій, круглих столів та диспутів, постійна робота класних керівників.

Як висновок можна зазначити, що першочерговою у громадянському вихованні є потреба створити комплексну, науково обґрунтовану програму національного виховання та освіти, орієнтовану на духовно вільну, творчу, гармонійно розвинену особистість, яка уможливить відновлення України, бо матиме усвідомлену потребу жити у суспільстві, що постійно вдосконалюється. У свою чергу, зворотний зв'язок суспільства й людини зумовить характер і темпи українського відродження.

УДК 621.311

Дідович М.В., Вірич С.О., (КП ДонНТУ)

РОЛЬ ВНЗ В АКТИВАЦІЇ МОРАЛЬНОГО, ПРАВОВОГО, ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Студентство є соціально-професійною групою яка об'єднує молодь вищих навчальних закладів України і потенційно являє собою один із найголовніших рушіїв розвитку новітньої української державності. Студенти це майбутні фахівці, які будуть

вирішувати долю усіх галузей виробництва і від того як вони формуються і виявляють себе у навчально-виховному процесі, залежать перспективи розвитку країни.

Вищі навчальні заклади мають готувати свідому національну інтелігенцію, сприяти оновленню і збагаченню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти, примножувати культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів.

Сьогодні відбувається не просто відставання розвитку суспільної свідомості від потреб часу, а певною мірою деградація класичних моральних категорій, зростання дефіциту вихованості, особливо в молоді. Ця проблема не оминула й студентського середовища. Отже, виховання студентів – процес творчий, зорієнтований на проблеми, пов'язані зі специфікою вищого навчального закладу, на особливості регіону.

В ідеальній перспективі вищі навчальні заклади освіти мають стати школою саморозвитку, самоуправління, самодисципліни, свідомої відповідальності, співробітництва й творчості викладача й студента.

Виховання – процес цілеспрямованого систематичного формування особистості, зумовленого законами суспільного розвитку, дією об'єктивних і суб'єктивних чинників. У вихованні особистості беруть участь родина, навчально-виховні заклади, на нього впливають мікро- і макросередовище, соціально-політична та економічна ситуація в країні, засоби масової інформації, громадські організації та інше. Усе це робить процес виховання, з одного боку, більш керованим, оскільки існує чимало ефективних способів і засобів впливу на особистість, а з іншого – ускладнює управління ним, тому що важко інтегрувати всі фактори впливу, застерегти особистість від негативних впливів.

Поняття виховання, як базову категорію педагогіки, нині вживають у широкому і вузькому соціальному значенні слова, а також у широкому і вузькому педагогічному розумінні. У широкому соціальному значенні виховання, це передавання соціального досвіду, накопиченого людством упродовж усієї історії, від старших поколінь молодшим. У вузькому соціальному значенні виховання – спрямований вплив на людину суспільних інститутів з метою передати певні знання, сформувати необхідні навички та вміння, гідну поведінку, наукові переконання, суспільні цінності, моральні та політичні орієнтири, життєві настанови і перспективи. У широкому педагогічному значенні виховання – цілеспрямований, організований і систематичний вплив вихователів, організованого соціального педагогічного середовища, з метою сформувати всебічно розвинену особистість. Поняття “виховання” в такому разі охоплює весь навчально-виховний процес

У вузькому педагогічному значенні виховання – процес, спрямований на вирішення конкретних виховних завдань щодо формування, розвитку і професійної підготовки особистості. На певному етапі виховання життєві обставини потребують від людини володіти відповідними нормами поведінки. Колишні учні, а сьогодні студенти перших курсів розпочинають свою життєдіяльність у новій для них ситуації (незнайома раніше форма навчання, нове оточення, система взаємостосунків та інше.). За допомогою викладачів, куратора своєї навчальної групи вони мають своєчасно і безболісно пройти адаптаційний період, засвоїти новий стиль життя та нормативні правила, які потрібно виконувати. З цього починається виховна робота. Також одною

із найголовніших цілей які поставлені перед викладачами є формування у студентів цілі самовиховання.

Самовиховання – “вищий етап виховного процесу, систематична й свідомо індивідуальна діяльність людини, спрямована на вироблення в собі бажаних фізичних, розумових, моральних, естетичних якостей, позитивних рис волі й характеру, усунення негативних звичок ”. Провідним компонентом змісту самовиховання є формування вольових і моральних якостей. Потреба у самовихованні – вища форма розвитку особистості.

Формування всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця вимагає здійснення цілеспрямованої виховної роботи в різних напрямках: моральному, правовому, екологічному, трудовому, економічному, естетичному та ін.

Реалізація змісту і завдань кожного з означених напрямів передбачає врахування специфіки майбутньої професійної діяльності фахівців, необхідних для цього людських і професійних якостей. У процесі формування майбутніх спеціалістів чільне місце належить моральному вихованню.

Моральне виховання – виховна діяльність вищого навчального закладу, спрямована на формування у студентів стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності.

Мораль, будучи формою суспільної свідомості, яка представляє сукупність принципів, вимог, норм і правил, регулює поведінку людини у всіх сферах її суспільного життя. Регулювання поведінки здійснюється двома способами: зовнішнє регулювання, яке ґрунтується на моральних нормах відповідно до громадської думки та внутрішнє регулювання в основі якого моральність (реалізація особистістю своїх моральних установок, принципів, тобто моральна практика); моральна свідомість (моральні погляди та оцінки); моральні почуття (стійкі переживання людини, які зумовлюють її вольові реакції, ставлення до себе, до інших людей, тощо); моральні переконання (пережиті та узагальнені моральні принципи, норми). У моральній поведінці особистості виявляється і зовнішня, і внутрішня саморегуляція. Тому саме завдяки моральному вихованню перебудовується сама людська особистість відповідно до моральних цінностей, які віддзеркалюють суспільні відносини, правила та норми поведінки людей.

В умовах вищого навчального закладу честь кожного студента полягає в тому, щоб виховувати в собі високі моральні якості, досягти значних успіхів в оволодінні своєю спеціальністю, долати особисті недоліки.

Водночас молода людина не повинна залишатися байдужою до негативного у поведінці своїх товаришів, однокурсників. Адже професійна честь – це честь усієї групи, всіх хто обрав саме цю професію. Найефективнішим методом формування у студентів необхідних етичних якостей є особистий приклад викладача. Важливо також враховувати й те, що основи професійної етики формуються у професійній діяльності, у безпосередньому контакті з професією.

На сучасному етапі розбудови української держави важливого значення набуває формування почуття патріотизму, національної свідомості студентської молоді як запоруки її активної участі в соціально-економічній діяльності. Також у вищих навчальних закладах велику роль грає формування правової культури серед студентів.

Правове виховання є важливою складовою частиною ідейно-політичного та морального виховання громадян. Поряд з цим правове виховання по поставленій меті дуже наближене до формування правового світогляду, правової свідомості та правової культури. Виховання молоді, в душі патріотизму, свідомого відношення до праці, високої культури, нетерпимості до явищ, що суперечать нормам моралі, передбачає формування у підростаючого покоління правової культури та правової свідомості.

Ця культура передбачає глибоку повагу до правової основи держави і суспільного життя, розуміння соціальної ролі права і переконання в необхідності точного дотримання його норм і принципів. Ігнорування закону, протиставлення прав і обов'язків, свідчить про відсутність належної правової культури, і тим самим про відсутність належного правового виховання сучасної молоді. Якщо підходити до проблеми правового виховання з врахуванням сучасних досягнень суспільствознавчих наук, а особливо соціальної психології, то стає очевидним, що правове виховання – тривалий в просторі і часі процес, який не може не відбутися без протиріч. В цьому процесі приймають участь всі громадяни протягом всього свого життя в якості вихованців та вихователів – в залежності від ролі яку вони виконують. Тому стан правової вихованості, досягнутий будь-яким суб'єктом – тільки момент цього процесу, а діяльність по правовому вихованню – необхідна, важлива сторона цього процесу.

Своєрідність правового виховання полягає в тому, що воно є ніби завершальним, але не в плані закінчення виховного процесу, який для кожного суб'єкту припиняється з його існуванням. Мова йде про те, що правосвідомість накладається на певні, вже сформовані потреби, схильності, звички, інтереси, цінності, “вбирає” їх та містить свої власні правові цінності. В свою чергу в правосвідомості виникають нові цінності, надбані у відповідності із законом зростання потреби. Правове виховання повинно складатися так, щоб молоді люди не концентрувались на заучування правових вимог, а використовували отримані знання в навчальній, трудовій, громадській діяльності. Правове виховання розглядають у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні воно характеризується як вплив усіх правових чинників суспільного життя, у тому числі й правової системи, на формування індивідів і колективів людей з певними правовими якостями, що відповідають досягнутому в суспільстві рівню правової свідомості та правової культури.

У вузькому розумінні – це цілеспрямований, посвякденний, систематичний вплив юридичної теорії та практики на свідомість людей з метою виховання у них відповідного рівня правової свідомості, культури та зразкової правомірної поведінки. Процес правового виховання охоплює суб'єкти та об'єкти, основні вимоги і мету.

До суб'єктів правової виховної діяльності відносять органи держави, громадські організації, трудові колективи, їх посадових і службових осіб, окремих громадян. Об'єктом правового виховання є свідомість людини її інтелект і здатність сприймати, оцінювати і здійснювати певні правові явища.

Метою правового виховання є: формування правосвідомості громадян і підвищення на цій основі їхньої правової культури; виховання поваги до права, щоб його вимоги стали особистим переконанням кожної людини, а посвякденне додержання юридичних норм – звичкою; знайомлення громадян з питаннями державно-правового будівництва, підвищення їхньої соціальної та політико-правової

активності; допомога їм в оволодінні всією сукупністю юридичних знань із різних галузей і сфер функціонування права; сприяння ефективній роботі механізму правового регулювання.

Основними вимогами до право-виховної роботи є: набуття людиною основ правових знань; необхідність формування у свідомості людини переконань, настанов, мотивів активної правомірної поведінки; формування у людей соціально-комунікативних якостей особистості, тощо.

Вдосконалення правового виховання студентів вимагає розуміння педагогами цієї роботи, систематичного підвищення ними рівня своєї педагогічної майстерності, використання сучасних наукових досягнень, поширення й упровадження передового педагогічного досвіду.

Література:

1. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. - К.: Знання, 2005. - 486 с. - (Вища школа ХХІ століття).
2. Бойков. Правовая культура и вопросы правового воспитания. М., 1974. – 220 с.
3. Головченко. Правовая культура и демократизация (методические рекомендации в помощь лектору). К., 1990. – 20с.

УДК 37.017.34

Зубарев С.В., Щербакова К.О., Данильчук О.М. (КП ДонНТУ)

РОЛЬ ВНЗ В ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ І ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Термін "виховання" походить від слова "ховати" в розумінні оберігати, застерегти від небажаного впливу. Може виникнути питання, а від чого потрібно (і чи потрібно взагалі) оберігати молоду людину, у якій за плечима 17—18 років родинного та шкільного виховання? На початку 90-х років минулого століття на хвилі загального піднесення та стрімкої демократизації суспільного життя у багатьох ВНЗ, відмовляючись від системи комуністичного виховання, яке у більшості своїх положень дійсно не відповідало інтересам людини та суспільства, незалежної держави, ліквідували виховну систему взагалі, мотивуючи це тим, що, мовляв, студенти — дорослі люди та в демократичному суспільстві вони мають право на вільне самовизначення, вибір поведінки, дотримання моральних норм. Але вже перші роки такого стану показали, що юну, малодосвідчену, психо-емоційно нестійку особистість є від чого оберігати та захищати: від пияцтва, наркоманії, злочинства, моральної розбещеності, згубного впливу окремих засобів масової інформації, особливо телебачення. І нині назва "вищий навчальний заклад" недостатньо відображає своє функціональне призначення. Заклад вищої освіти — це установа, метою якої є продовження едукативної молоді людини: виховання, формування, становлення, навчання. Термін "едукативна" означає виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості, виведення її на високий загальнолюдський культурний рівень, соціалізацію у якісно нових умовах.

Виховання є складним, багатограним і багатоаспектним процесом. У загальному плані під вихованням розуміють організований і цілеспрямований процес формування особистості. У більш широкому значенні виховання — це, по-перше, соціально та педагогічно організований процес створення оптимальних умов для

формування людини як особистості; по-друге, це вплив викладача на особистість студента з метою формування в нього бажаних соціально-психологічних, морально-духовних, культурних і фізичних якостей.

Безумовно, виховання студентської молоді, яка через кілька років стане "ядром" української інтелігенції, потребує особливої уваги. Майбутнє нашого народу залежатиме від змісту цінностей, що закладають орієнтири молодих людей, та від того, якою мірою духовність стане основою їх життя.

Освітня та виховна діяльність навчального закладу повинна знаходитись у тісному взаємозв'язку, доповнюючи та збагачуючи одна одну. Оновлення змісту загальноосвітніх, соціально-гуманітарних дисциплін повинно бути підпорядковано меті формування у студентів національної самосвідомості, патріотизму, правової й економічної грамотності, соціальної активності, загальної культури особистості, що базується на надбаннях української та світової культури. Такі якості випускника вищого навчального закладу передбачено Державним стандартом вищої освіти, розробка якого здійснюється провідними викладачами України під егідою Міністерства освіти і науки України та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти.

Виховна робота, що проводиться у ВНЗ за межами аудиторії, забезпечує актуалізацію теоретичних знань студентів, спрямовує їх у практичну площину, звертає увагу молоді на найгостріші соціальні проблеми сьогодення, формує їх соціальну зрілість.

У зв'язку з цим у ВНЗ на високому рівні повинна проводитись робота, спрямована на розширення та поглиблення знань студентської молоді щодо прав людини та громадянина. Головне завдання цієї роботи - сприяти формуванню правового світогляду молоді, який включав би як систему теоретичних поглядів на права та основні свободи людини, так і відповідну життєву позицію, моральні та ціннісні орієнтири, ідеали, переконання.

Правова культура особистості – це обумовлений правовою культурою суспільства рівень правової зрілості особистості, який складає основу її правомірної поведінки та стимулюючий у необхідних умовах соціально-правову діяльність.

Правова культура особистості складається з двох структуроподібних елементів: інтелектуального та практичного, основою якого є дотримання правових вимог. Перший елемент характеризує знання юридичних норм, правильне розуміння прав та обов'язків, впевненість в необхідності правових норм. Другий передбачає правильну практичну реалізацію правових знань. Він визначає характер поведінки особистості у правових сферах.

Правова культура особистості є важливою передумовою здійснення юридичних прав і свобод, сумлінного ставлення до своїх обов'язків перед суспільством, співгромадянами. Важливим елементом правової культури особистості є правосвідомість, яка представляє собою сукупність поглядів, ідей, уявлень, почуттів, які виражають відношення людей, соціальних груп до права, законності, правосуддя, їх уявлення про те, що є правомірним або неправомірним. Вже сам термін свідчить про зв'язок права та свідомості. Право – основний об'єктивний фактор, який визначає обсяг правосвідомості. Поряд із відображенням правової дійсності, правосвідомість виконує роль регулятора поведінки людей. Тобто йому притаманна активна, діюча роль у правовій регламентації людської діяльності на основі відображення та оцінки

правових норм у свідомості кожної людини. Правосвідомість – це, перш за все, знання громадянами основних положень діючого законодавства, здатність користуватись ними. Розповсюдження правових знань – завдання педагогів, особливо вищих навчальних закладів.

Правова культура – необхідна умова формування моральних якостей людини. Знання та розуміння сутності та соціального призначення права, правосуддя, законності, правової відповідальності, впевненості в необхідності дотримання норм права допомагають ствердженню у свідомості людини основних принципів людської моралі. Людина є творцем не тільки самого себе, але і суспільства, правових відносин. Правова культура проявляється, перш за все, у його діях, поглядах, судженнях. Але це не означає, що правова культура – формація виключно зовнішня, яка відображає тільки оточуючу нас реальність. Правова культура є виразом, передусім, внутрішнього світу людини, його переконань, потреб, інтересів і т. п. Але це не означає, що зовнішні фактори не впливають на рівень правової культури особистості.

Основна суть соціально-правової допомоги молодій людині - зумовити розвиток її творчої індивідуальності, почуття людської гідності, розуміння ролі законодавства як засобу забезпечення її законних інтересів, і вона повинна займати належне місце в навчально-виховній роботі ВНЗ.

Проблеми громадянського виховання молоді - це вічні проблеми, які знаходяться у центрі уваги педагогів, вчителів, громадських та політичних діячів. Доки існують держави, доти й суспільство висуває та на свій розсуд вирішує питання мети, змісту, шляхів, засобів і методів виховання своїх майбутніх громадян. Особливо ця проблема актуалізується в переломні часи, коли кардинальні зміни в суспільстві змушують до зміни всього виховного процесу в цілому й до громадянського виховання, в першу чергу. Сучасні тенденції розвитку українського суспільства висунули на передній план педагогічного та й всього громадського життя проблему громадянськості як якості суспільства, так і якості особистості. Перед сучасними педагогами стоїть нелегке завдання приймати активну участь у процесі формування майбутніх громадян України.

І тут немає (і не може бути) одноманітного та уніфікованого підходу до вирішення цієї проблеми, про що свідчить і аналіз сучасних наробок.

Міждисциплінарність громадянської освіти орієнтує на необхідність використовувати потенціал як навчальних предметів, так і викладачів, що ведуть заняття. Кожна дисципліна, що містить у собі історичний і теоретичний досвід, який увійшов у сучасне розуміння прав людини та демократії, може бути використана для цілей громадянської освіти. Відповідно, кожний вчитель, який розуміє значення громадянської освіти, і має необхідні знання та навички для цього, може включитися у процес викладання. Принцип зв'язку громадянської освіти з практичною діяльністю є виразом нерозривної єдності знань, переконань, вчинків людини.

Ідея всебічного гармонійного виховання людини набуває нової ваги та соціальної значущості в умовах соціально-економічного розвитку суспільства у ХХІ ст. Суспільство стає все більше людиноцентристським, а індивідуальний розвиток людини — основним показником прогресу і, в той же час, головною передумовою подальшого розвитку суспільства.

На думку В.Г. Кременя, існує необхідність розв'язання низки важливих, визначальних завдань:

- забезпечення високої функціональності людини в умовах інформаційного буму;
- підготовка людини до того, аби у своїй діяльності вона усвідомлювала відповідальність за можливість жити в умовах глобалізованого світу;
- формування на загальносуспільному та індивідуальному рівнях розуміння людини як найвищої цінності;
- вироблення у людини здатності до свідомого й ефективного функціонування в умовах ускладнень суспільних відносин;
- мінімізування асиметрії між матеріальністю та духовністю, виховання в кожній особистості піднесеної думки конструктивізму та толерантності.

В останні три століття у цивілізованих країнах тривала освітньо-дидактична революція. У системі едукації людини основні зусилля (соціально-педагогічні й економічні) спрямовувалися на розв'язання освітніх завдань. У результаті виник розрив, суперечність між високим рівнем розумового та морально-духовного виховання. Головна вада педагогіки попереднього періоду полягає в тому, що освіта, оволодіння великим обсягом наукових знань випереджували й нині випереджають рівень вихованості особистості. Цей недолік таїть у собі загрозу прогресивному поступальному розвитку людства, існуванню цивілізації.

Тому проблема виховання людини, підготовка її до життєдіяльності в інформаційно-технологічному, науковому суспільстві та, зокрема, в умовах ноосфери набуває світового масштабу, глобальної, першочергової значущості. Сучасна людина, якій доводиться жити у світі новітніх технологій, стає його заручником.

Виховання — процес складний, довготривалий, неперервний. Тому помилково думати, що процес виховання людини завершується закінченням загальноосвітньої школи. Скільки людина живе, стільки вона й зазнає виховних впливів.

Молода людина, яка після закінчення загальноосвітньої школи здобуває професійну освіту у ВНЗ, обов'язково повинна бути включена в систему виховного впливу на відповідному рівні. Розпочатий у родині, дошкільній установі, у школі процес національного виховання логічно й органічно має бути продовжений у вищій школі.

Суспільно-політичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються в Україні, мають суттєвий вплив на діючу систему освіти. Зараз формується нова ідеологія та практика життєдіяльності сучасної школи як соціально-педагогічної системи [3].

У 2001 році Міністерство освіти і науки спільно з Академією педагогічних наук України розробило Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті, у якій зазначено, що реформування галузі передбачає, передусім, модернізацію управління освітою. Нова система управління повинна бути державно-громадською, враховувати регіональні особливості, орієнтувати освітній заклад на розвиток. Визначено головну мету та завдання, що постають перед навчальними закладами. Йдеться про збереження та розвиток культури, виховання патріотизму, соціальну й особистісну відповідальність, формування активної життєвої позиції, збереження здоров'я, свідомої підготовки молоді до здійснення професійної кар'єри тощо. Модернізація системи освіти передбачає регулярне оновлення усіх її компонентів у зв'язку зі змінами, що відбуваються у сферах культури, економіки,

науки та технологій. Тенденції та орієнтири становлення та розвитку нової системи української освіти, суттєві зміни у педагогічній теорії та практиці висувають перед керівниками навчальних закладів нові завдання.

Міністерство освіти і науки України постійно працює над виробленням ефективної стратегії виховної роботи в навчальних закладах усіх рівнів, а також бере активну участь у розробці та втіленні в життя відповідних державних програм і заходів щодо їх реалізації.

Виховні системи, що складаються в освітніх установах, на даний момент не забезпечують очікуваної результативності. Зокрема, нерегульовані виховні процеси, що стихійно складаються, в освітніх установах не лише призводять до зниження рівня вихованості що вчаться, але і до зростання бездуховності в молодіжному середовищі.

Унаслідок посилення демократичних тенденцій у житті суспільства освітні системи, як його значущі складові, почали переносити акцент із масових педагогічних явищ на особистість студента, вивчення можливостей і обставин її індивідуального розвитку, умов саморозкриття та самореалізації людини на різних етапах її життєдіяльності. Тенденція особистісної орієнтованості освітніх систем виявляється й у педагогічній освіті. Життя висунуло суспільний запит на виховання творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення. У зв'язку з цим, перед педагогами постає завдання – навчитися мистецтву виховної роботи, оволодіти новими технологіями управління виховного процесу. Управління виховною системою, як невід'ємна частина педагогічної системи навчального закладу, може бути переважно інтуїтивним або спиратися на теоретичні основи науки. Сучасний український ідеал виховання — всебічно, гармонійно розвинена особистість, національно свідомо та соціально активна, людина з високою громадянською відповідальністю, з глибокими духовними, громадянськими, патріотичними почуттями, здатна до неперервного розвитку та вдосконалення. [1]

Для нинішньої української системи виховання потрібний тривалий час і напружена робота, аби остаточно сформулювати виховний ідеал ХХІ ст., усвідомити його сутність і втілити в життя. Але, безперечно, що виховання нині має пронизувати всі аспекти навчально-виховної роботи вищого навчального закладу.

Отже, ці процеси, як і сама виховна система освітньої установи, потребує впорядкування, у побудові цілісної структури управління. Зокрема, виникає необхідність не лише в розробці нової моделі виховної системи, але й у визначенні змісту діяльності всіх учасників педагогічного процесу по її формуванню та розвитку, створення таких умов, при яких ця діяльність забезпечувала б якісно вищий результат виховання молоді людини.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <http://www.mon.gov.ua/>
2. Освіта. Україна ХХІ століття. Державна національна програма. – К., 1994.
3. Пікельна В.С. Управління школою. – Частина 2. – Х.: Основа, 2004. – 112 с.

УДК 37.036

Зубова О.О. Горлівський Державний Педагогічний Інститут Іноземних Мов

Формування естетичного виховання дітей хворих на ДЦП на прикладі уроків музичної культури

Коли ми сприймаємо вухом ритм і мелодію,
у нас змінюється душевний настрій
Аристотель

Естетичне виховання дітей, формування їх духовних рис є важливою складовою частиною виховання підростаючого покоління. Уміти сприймати відчуття, розуміти красу навколишнього світу, самому брати участь у створенні прекрасного в навколишньому житті – праці, побуті, стосунках людей – ці якості не з'являються самі по собі. Їх необхідно виховувати, систематично розвивати. Мистецтво, і зокрема музика, як один з найбільших розповсюджених і доступних його видів, глибоко естетично впливає на людину. Отже, **мета** статті – розглянути музичну культуру як шлях формування естетичного виховання дітей хворих на ДЦП.

Музично-естетичне виховання дітей з наслідками на церебральний параліч має свої специфічні особливості і завдання, оскільки розвиток дітей з порушенням опорно-рухового апарату протікає при обмежених можливостях самостійно пізнавати навколишній світ. Це викликає бідне музично-образне мислення, обмежене розуміння пісень, бідність уявлень і понять про музику, тому що, до обмеженого опорно-рухового апарату є і недостатній розвиток мови, координації.

Тому уроки музики гармонійно з'єднують в собі розумову і моторну сферу діяльності. Музика впливає не тільки на емоційний і духовний світ людини. Вона викликає думки і асоціації, породжує образи, які є особливою формою відображення навколишнього світу [1, с. 132-135].

Програма музичних уроків враховує все: і пізнання світу почуттів, і потребу слухати музику і діставати насолоду від цього, підхід до використання народного фольклору, традиції українського народу. Музикою можна передати цілу гаму почуттів і настроїв, вона здатна виразно і яскраво відображати картини природи, життєві явища. Впливаючи на учнів художніми образами, музика збагачує їх уміння глибоко і емоційно сприймати навколишнє, розширює їх життєвий досвід. Мета уроків музики – формування матеріалістичного світогляду, моральних якостей. Музичне виховання для дітей хворих на ДЦП має важливе корекційне значення, оскільки використання засобів музично-естетичного виховання сприяє компенсації різноманітних недоліків. Важливо відмітити, що вплив музики на загальнофункціональну діяльність дітей викликає у них рухові реакції. Тому у молодших класах учитель дозволяє це робити на уроках, оскільки це дає дітям емоційну розрядку, переживання, бажання у рухах передати характер музики, вони краще її запам'ятовують та одержують естетичну насолоду. Особливо це на користь дітям у яких речові недоліки, свої емоції, вони виплескують у рухах. Коли вчитель просить дітей передати ту чи іншу музику в кольоровій гамі, більшість дітей дає вірну відповідь. Розвивається зорове відчуття музики.

Далі, для насолоди мистецтвом необхідна художня освіченість. Задача уроків музики – формування художньої культури школярів, як невід'ємної частини її духовної культури. У сучасних умовах це завдання вимагає найсерйознішої уваги, адже розрив між наявною художньою культурою учнів і справжніми цінностями мистецтва дедалі

збільшується й загрожує молоді відлученням від його світової скарбниці. Центральне місце в художній культурі займають література, музика й образотворче мистецтво, тому що література передає думки людини, музика – її почуття й переживання, образотворче мистецтво розкриває реальний світ людини. Тому уроки музики тісно пов'язані з літературою та живописом, немає мистецтва головного або другорядного, жоден вид мистецтва не може бути замінений іншим. Учні старшого віку знають з уроків музики, що між видами мистецтва існує не тільки сюжетний або хронологічний зв'язок, а й внутрішній, творчий і життєвий. Вони знають, що всі мистецтва народжуються з єдиного джерела – реального життя.

Музика – такий вид мистецтва, що вирізняється від інших, він настільки багатозначний, наскільки багатозначні й складні почуття людини. А так, як ці діти особливі, то неможливо тільки одним слуханням досягнути підвищення морально-естетичної культури. Учень може сприйняти будь-який зміст твору, прямолінійно зрозуміти моральні повчання, але найпрекрасніша ідея не стане переконанням, якщо не буде зігріта почуттям. Тільки, коли учні побачать, почують розповідь про той чи інший музичний твір, тільки тоді вони будуть сприймати його як слід. Учні починають фантазувати під музику, малювати у своїй уяві якісь картини. Чим більше асоціативних зв'язків вдається встановити між музикою, літературою та живописом, тим повноцінніший художній образ виникає у свідомості дітей. «Той, хто знайомий з літературним або живописним твором чи подією реального життя, що надихнули композитора на написання музики, володіє надійним ключем до розуміння цієї музики» [3, с. 10-15].

Музика впливає не тільки на емоційний і духовний світ людини, вона викликає думки й асоціації, породжує образи, які є особливою формою відображення навколишнього світу і ставлення до нього людини. У музиці ми через емоцію пізнаємо світ. Музика є емоційне пізнання, сприймання музики є одним із видів психічної діяльності людини і стає можливим у процесі її активної діяльності.

Уміння слухати і чути музику не є вродженою якістю. Пізнавально-творчі можливості учнів розвиваються виключно у спілкуванні з музикою, у цілеспрямованому аналізі музичних творів, бо тільки власна діяльність є запорукою глибоких переживань, естетичної насолоди, високих художніх смаків і переконань. Тому основним завданням музичного виховання учнів є формування активного сприймання музичних творів. «Справжнє, пережите і продумане сприймання – основа всіх форм залучення до музики, тому що при цьому активізується внутрішній, духовний світ учнів, їх почуття і думки. Поза сприйманням музика як мистецтво взагалі не існує. Марно говорити про будь-який вплив музики на духовний світ дітей і підлітків, якщо вони не навчилися відчувати музику як змістовне мистецтво, яке несе в собі почуття і думки людини, життєві ідеї й образи» [1, с.125].

У процесі сприймання музики включається досвід безпосередніх переживань і роздумів учнів, який формується під впливом музичного мистецтва, а також художній досвід, пов'язаний з виконанням музики. Це дає змогу розглядати сприймання як основу засвоєння школярами втіленого в музичному мистецтві досвіду естетично-моральних ставлень до дійсності.

Слід враховувати, що вплив музики на особистість складається з численних слухацьких вражень, які накладаються одне на одне, поступово збагачуючись і поглиблюючись.

Робота над кожним твором має вводити школярів у світ глибоких почуттів і роздумів: про добро і зло, любов і ненависть, щастя людей і боротьбу за нього. Від кращих музичних творів минулого слід протягувати живі нитки до проблем сьогодення, у героях класичних творів знаходити втілення передових ідеалів. Важливо, щоб естетичне переживання музики приносило учням не лише насолоду, а й допомагало усвідомлювати й відстоювати ідеали прекрасного [2, с. 20-23].

Існують різні підходи до формування музичного сприймання, кожен вчитель відштовхується від певних уявлень учнів про музику. Розуміння музики як особливої мови змушує вчителя приділити особливу увагу вивченню цієї мови, створенню в учнів уявлень про значення засобів музичної виразності. Теза про музику як мову емоцій апелює до зв'язків музики з життям, через які вона входить до свідомості людей. Розуміння сприймання як образного мислення вистроює методику на основі пробудження фантазії, уяви дитини шляхом малювання, створення «програм» до інструментальної музики.

Як відомо, під педагогічним керівництвом виховним процесом розуміється організація різнобічної пізнавально-творчої діяльності учнів, установлення духовної близькості, стосунків взаємної поваги й довір'я між учителем і учнями. Педагогічне керівництво музичним сприйманням має своєрідний характер. Учитель музики повинен не тільки знати методи керівництва, а й володіти педагогікою як мистецтвом, бути артистом, який «заражає» дітей своєю любов'ю до музики, наповнює їх естетичною радістю, впливає на них передусім власним виконанням музики. Сила образного слова вчителя, яке супроводжує виконання музики, може мати вирішальне значення для її виховного впливу [1, с. 150-153].

Задача школи – сформувати у дітей навички співу і слухання музики, навчити їх розуміти і любити музику.

Колективні співи виховують у учнях почуття колективізму, розвиває музичний слух, підвищує здібності дитини до вивчення мови. На кожному уроці музики вчитель виховує у дітей вокально-хорові навички (правильне звукоутворення, точну інтонацію, чітку дикцію), розвиває природні музичні здібності. Слухання музичних творів прищеплює любов до музики, виховує в них художній смак [4, с. 17-20].

Список використаної літератури

1. Гончаренко Н.В. Художественная культура и гармоническое развитие личности. / Н.В. Гончаренко / - К., 1982. – 239с.
2. Методичні рекомендації до розподілу програмного матеріалу загальноосвітньої школи для підготовчого, IV – VI класів спеціальної школи-інтернату для дітей з наслідками поліомієліту та церебральними паралічами. – К.: РУМК., 1984 – 42с
3. Методичні рекомендації / Керівництво процесом сприймання музики школярами – К.: Радянська школа., 1990 – 63с.
4. Методические рекомендации к проведению уроков музыки и пения в первом классе вспомогательной школы – К.: РУМК., 1988 – 58с.

УДК 378.094

Зябрева С. Е. (ГДПІМ)

Роль технічних коледжів у вихованні громадянськості студентів у позанавчальній діяльності

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Особливо актуальною є проблема виховання громадянськості у студентів технічних коледжів, оскільки саме з випускниками вищих навчальних закладів, майбутніми фахівцями-професіоналами, пов'язані сподівання нашого суспільства на економічне та духовне відродження України.

Процес громадянського виховання студентів технічних коледжів має перелік особливостей, головна з яких полягає в тому, що сформовані у майбутніх інженерно-технічних кадрів громадянські якості мають стати основою продуктивності їх професійної діяльності із створення могутності України як суверенної незалежної держави.

Отже, від рівня сформованості громадянськості студентів технічних коледжів у достатній мірі залежить ефективність науково-технічного прогресу в нашій державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема виховання громадянськості знайшла відображення у працях філософів (В. Андрущенко, І. Кона, В. Кременя, Л. Сохань, В. Шинкарука, С. Шинкарука, Г. Філонова та ін.), соціологів (Д. Акімова, Н. Бойка, В. Судакова та ін.), психологів (Б. Ананьєва, І. Беха, М. Боришевського, Л. Виготського, О. Киричука, Ю. Левітова, О. Леонтєва, В. Москалець, С. Рубінштейна, П. Чамати та ін.).

Аналіз наукових досліджень з питань виховання громадянськості у сучасній молоді в умовах розбудови української державності дозволив стверджувати, що названа проблема вивчається за такими напрямками: концептуальні основи виховання громадянськості (П. Вербицька, О. Вишневський, Ю. Руденко, О. Сухомлинська, Г. Філіпчук, К. Чорна та ін.); дослідження історії становлення та розвитку громадянського виховання (Т. Завгородня, П. Ігнатенко, Л. Крицька, І. Кучинська, О. Рацул, Б. Ступарик та ін.); висвітлення сутності змісту, форм і методів громадянського виховання (О. Докукіна, Л. Канішевська, І. Кецик, Н. Косарева, О. Пометун, В. Поплужний, Л. Рехтета, Н. Чернуха та ін.); інноваційні форми громадянського виховання (П. Кендзьор); загальнопедагогічні засади громадянської освіти та виховання (Р. Арцишевський, Ю. Завалевський, В. Кузь, В. Оржехівський, І. Тараненко та ін.); педагогічні аспекти громадянського виховання сучасної молоді (Т. Дем'янюк, М. Євтух, В. Іванчук, В. Федорчук, Г. Шевченко та ін.); досвід громадянського виховання студентської молоді за кордоном (І. Грабовська, І. Тараненко); процес формування громадянської позиції (Н. Нікітіна, М. Шимановський, К. Чернишова та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Водночас проблема виховання громадянськості студентів технічних коледжів не знайшла достатнього теоретичного обґрунтування і практичного втілення. У процесі вивчення наукових джерел нами не було виявлено

спеціальних досліджень з проблеми виховання громадянськості у студентів технічних коледжів на сучасному етапі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Тому метою нашої статті є висвітлення ролі технічних коледжів у вихованні громадянськості студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нами було проведено експериментальне дослідження, мета якого – визначення педагогічних умов виховання і громадянськості студентів технічних коледжів у позанавчальній діяльності. Експериментальна робота здійснювалась на базі технічних коледжів Донецької області (Горлівський машинобудівний коледж, Дружківський житлово-комунального коледж Донбаської національної академії будівництва, Машинобудівний коледж Донбаської державної машинобудівної академії м. Краматорськ, Слов'янський коледж Національного авіаційного університету).

У ході дослідження теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови виховання громадянськості у студентів технічних коледжів у позанавчальній діяльності, до яких належать: оптимізація форм та методів виховання громадянськості; організація соціально значущої діяльності, яка сприяє формуванню громадянських якостей; використання традицій українського народу та традицій коледжу; організаційно-методична підготовка кураторів академічних груп з питань виховання громадянськості. Також уточнено поняття “громадянськості” як складної інтегративно-моральної якості, що характеризується усвідомленням прав і обов’язків громадян України; почуттям любові до Батьківщини, потребою в служінні їй, праці на її благо; свідомим виконанням законів держави. Вона виявляється у системі ставлень до: держави, Батьківщини, інших людей, себе. У контексті нашого дослідження, виховання громадянськості у студентів технічних коледжів розглядаємо як цілеспрямований процес впливу спеціально створених умов на розвиток у студентів громадянської позиції, що дозволяє їм реалізувати отримані у технічному коледжі знання, уміння, навички на благо своєї держави.

Структура громадянськості студентів технічних коледжів містить три основні компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний. Визначено критерії та показники сформованості громадянськості у студентів професійно-технічних коледжів: 1) сформованість знань про громадянськість (орієнтування у змісті понять, категорій, що мають своїм структурно-утворюючим ядром поняття „громадянськість”; усвідомлення поваги до закону, виявлення поваги до історії, культури України, почуття гордості за Батьківщину; усвідомлення значущості обраної професії для суспільства); 2) розвиток громадянських почуттів (державний оптимізм, гуманність, самоідентифікація з державою – Україною; повага до національних традицій; бажання працювати на благо держави, захищати її, толерантне ставлення до чужих думок, ідей, поглядів, людей інших національностей); 3) громадянська поведінка (активна громадянська позиція; участь у позанавчальній діяльності; виконання громадських доручень, законслухняність, відповідальність, працелюбність, дисциплінованість, ініціативність); виявлено рівні сформованості громадянськості студентів професійно-технічних коледжів (оптимальний, достатній, початковий, критичний).

Без урахування таких чинників, як професійно-технічна спрямованість підготовки майбутнього фахівця, поетапність виховання громадянськості,

сенситивність юнацького віку для виховання громадянськості, специфіка позанавчальної діяльності, а також чинників, які безпосередньо ускладнюють процес виховання громадянськості у студентів технічних коледжів у позанавчальній діяльності, неможливо визначити дієвість тих чи інших педагогічних засобів, проєктувати виховні стратегії, передбачати їхню ефективність.

Виховання громадянськості у студентів технічних коледжів ми розглядаємо як динамічний процес, що розгортається в часі й передбачає різні зміни в її структурних компонентах.

Зміни накопичуються кількісно й призводять до якісного стрибка, тобто до перебудови громадянськості у бік упорядкування.

Підготовка майбутніх фахівців у технічному коледжі спрямована на участь студентів у різних видах діяльності, гнучку організацію навчально-виховного процесу; орієнтацію на більш високий рівень загальнокультурної, гуманітарної та професійної підготовки майбутніх фахівців; створення умов для професійної самореалізації, відповідальності за свій професійний рівень, формування потреби навчатися впродовж усього життя [2, с. 405-406].

Для студентів технічних коледжів набуття середньої освіти поєднується з оволодінням обраною професією. Включення у виробничу працю на підприємствах, діяльність у студентських виробничих бригадах має велике значення для розвитку студентської молоді. Входження у виробничий колектив дорослих сприяє формуванню в них трудової дисциплінованості, організованості, відповідальності, свідомого й сумлінного ставлення до трудових обов'язків. Разом з тим воно знаменує собою і зміну статусу молоді в системі суспільних відносин. Розширення цієї системи для людини пов'язане і з розвитком її громадської активності, що є важливим показником її соціального дозрівання. Виявом його є усвідомлене ставлення до Батьківщини, до праці, до громадських обов'язків, до людей, до самого себе. За цих умов постає завдання щодо впорядкування своїх стосунків зі світом, пошук свого місця в ньому. Завдяки високому рівневі пізнавальної діяльності воно розв'язується вже не практично, як раніше, а теоретично. Це робота свідомості, що прагне проникнути в сутність власних мотивів і мотивів інших людей та співвіднести їх між собою. Навчання в технічному коледжі ясно усвідомлюється ними як підготовка до майбутнього життя, до творчої діяльності, як виконання свого громадянського обов'язку перед суспільством. Реально практичне ставлення до життя замінює ідеалізоване, намріяне. Це пов'язано з більшим ступенем об'єктивної самостійності студентів вищих навчальних закладів, наявністю власних зароблених коштів, усвідомленням свого статусу тощо. За приналежністю до тієї самої вікової групи, що й учні загальноосвітніх шкіл, вищевказані фактори призводять до проблем виховного характеру, що й вимагає особливого педагогічного підходу до виховання студентів.

Проте, як зауважують учені, у молоді спостерігається досить різний рівень розуміння світоглядних ідей і міра усвідомлення власного "Я", оскільки кожен із них формується як особистість у різних умовах (сім'я, друзі, сусіди, неформальні групи тощо). При цьому виявлено взаємозв'язок: чим глибше розуміння закономірностей довкілля і суспільства та глибинні роздуми про себе, про власну готовність до активного життя, чим ширшим є діапазон знань, тим критичнішим буде ставлення до власних можливостей [3].

Головною метою виховання є формування й розвиток студента як особистості, яка наділена корисними якостями, необхідними їй не тільки для життя в суспільстві, але й для суспільства в цілому. Однією з таких важливих якостей є громадянськість.

У контексті нашого дослідження, виховання громадянськості у студентів технічних коледжів будемо розглядати як цілеспрямований процес впливу спеціально створених умов на розвиток у студентів громадянської позиції, що дозволяє їм реалізувати отримані у технічному коледжі знання, уміння, навички на благо своєї держави.

Процес виховання громадянськості студентів технічних коледжів має свої особливості – він пов'язаний з професійно-технічною спрямованістю підготовки майбутнього спеціаліста і здійснюється у декілька етапів.

На першому етапі відбувається розвиток громадянських якостей студентів технічних коледжів, закладених у загальноосвітній школі. Цей етап пов'язаний із бажанням учорашніх школярів проявити себе, але він, у той самий час, ускладнений процесом адаптації студентів-першокурсників до умов технічного коледжу.

Другий етап формування громадянськості студентів технічних коледжів здійснюється в умовах сформованих студентських колективів, адаптованих до навчання у технічному коледжі. Активна професійна спрямованість навчання студентів технічних коледжів у цей період формує в них професійну свідомість.

У процесі засвоєння професійних знань, умінь і навичок, початкового практичного досвіду в студентів технічних коледжів формуються громадянські якості.

Третій етап формування громадянськості студентів технічних коледжів припадає на останній рік навчання. На цьому етапі відбувається становлення студента технічного коледжу як члена суспільства, громадянина, фахівця. На цьому етапі виявляються сформовані за роки навчання у технічному коледжі його громадянські якості.

Отже, виховання громадянськості у студентів технічних коледжів – процес педагогічно керований. В умовах технічного коледжу він здійснюється у декілька етапів, враховує особливості спрямованості підготовки студентів технічних коледжів і передбачає подальший розвиток у процесі здійснення професійної діяльності.

Важливість визначення критеріїв виховання громадянськості у студентів технічних коледжів зумовлена необхідністю оцінки ступеня вирішення завдань, які стоять перед суб'єктами виховання громадянськості у студентів технічних коледжів.

Велике значення у вихованні громадянськості у студентів технічних коледжів має позанавчальна діяльність.

Позанавчальна діяльність може розглядатися як видове поняття щодо навчально-виховного процесу. Цій проблемі присвячені дослідження Л. Белікової, Т. Дем'янчук, В. Петровича, О. Севаст'янової, О. Чижа та ін. На необхідність створення системи позанавчальної виховної роботи вказують у своїх наукових працях Л. Делінгевич, Н. Ничкало, В. Терський. Аналіз наукових розвідок цих авторів дає досить повне явлення про сутність поняття “позанавчальна діяльність”.

Отже, позанавчальна діяльність є складовою частиною навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, важливим засобом виховання.

Позанавчальна діяльність включає в себе два основні компоненти: виховного й освітнього характеру. Вона проводиться поза межами навчального плану та навчальних програм, у позанавчальний час.

Позанавчальна діяльність зі студентами вищих навчальних закладів має свої певні особливості. Перш за все, позанавчальна діяльність організується на основі добровільної участі в ній студентів, залежно від їхніх інтересів і уподобань.

Другою особливістю позанавчальної діяльності є те, що зміст цієї роботи не пов'язаний і не обмежений рамками обов'язкових програм, а залежить від бажань, певних запитів самих учасників, а також від конкретних умов, що склалися в окремому коледжі, зокрема наявності спеціалістів, матеріально-технічної бази тощо.

Третя особливість позанавчальної діяльності, її відмінність від навчальної, полягає в тому, що її результати не оцінюються за допомогою бальної системи. Для обліку цієї роботи широко використовуються різні форми громадської перевірки й оцінки, а саме: виступи учасників на загальноколеджанських оглядах, участь у виставках студентської творчості, на конкурсах і олімпіадах, різного рівня і змістового спрямування змаганнях [1, с. 41-43].

Позанавчальна діяльність є найбільш дієвим інструментом педагогічного впливу на процеси соціалізації через її високу технологічність при організації, управлінні та контролі. Цим пояснюється різноманітність напрямів, форм і методів виховної роботи у вищих навчальних закладах.

Найбільш ефективно позанавчальна діяльність може бути реалізована як складова частина особистісно орієнтованого виховного процесу, який здійснюється у сфері вільного часу студентів, забезпечує формування духовних, загальнокультурних, громадянських та професійних якостей особистості студента. Позанавчальна діяльність є невід'ємною частиною способу життя студентів, об'єктом професійних знань викладачів, важливою складовою "якості вищого навчального закладу" та умовою успішної соціалізації студентства в процесі навчання. Її специфіка полягає в тому, що для студентів вона постає як діяльність добровільна, здійснювана у вільний від навчання час й орієнтована на задоволення власних потреб, а для навчального закладу залишається функціональною, такою, що задана зовнішніми обставинами – статутом, Законом про вищу освіту; організується на основі інтеграції виховних зусиль її суб'єктів (кураторів студентських груп, керівників гуртків і клубів, студентів, батьків, інших навчальних закладів та громадських організацій).

Отже, позанавчальна діяльність у технічному коледжі є цілеспрямованим створенням умов для розвитку особистості молодого фахівця, формуванням відповідної сприятливої атмосфери, стимулюванням інноваційної діяльності самих студентів у сфері вільного часу, що сприяє перетворенню їх на суб'єкти власного та суспільного життя. Позанавчальну діяльність можна вважати підґрунтям формування громадянської позиції й соціальної активності.

Вищі навчальні заклади лише тоді виконуватимуть своє призначення, коли зможуть давати студентові не тільки спеціальні, але й соціальні знання, коли високі морально-етичні норми поведінки стануть визначальними у студентському й викладацькому середовищі, але, на жаль, ця сфера діяльності студентів залишається поки що поза увагою вітчизняних педагогів-науковців, методистів, що свідчить про недооцінку її виховного потенціалу і, безперечно, негативно відбивається на

організації позанавчальної зайнятості студентів безпосередньо у вищих навчальних закладах.

Позанавчальна діяльність має (за певних умов) великий потенціал, оскільки юнацтву надається ціла палітра сфер діяльності, де можна бути успішним, де можна здійснювати єдине (винятково) ефективне виховання – самовиховання відповідно до своєї шкали цінностей.

Виховання громадянськості студентів технічних коледжів – безперервний і багатогранний процес, який обумовлений соціальним життям суспільства: економічним станом, громадською діяльністю найближчого оточення студента; зростанням соціальної напруги в соціальних інститутах; глобальною зміною ціннісних орієнтацій; політичною диференціацією суспільного життя, “деполітизацією освіти” [4, с. 231]; впливом засобів масової інформації; громадською діяльністю студента технічного коледжу, заняттями в гуртках, клубах тощо.

Вивчення досвіду виховної роботи щодо громадянського виховання студентів технічних коледжів показало розповсюдженість таких негативних явищ:

- прагнення через велику кількість виховних заходів охопити усі сторони громадянського виховання студентів;
- використання педагогами монологічного викладання матеріалу, інформаційне просвітництво, яке, як правило, сприймається студентами як нотація;
- прагнення педагогів залучати якомога більшу кількість студентів до масових заходів як просто спостерігачів, уникання тим самим індивідуальної роботи з вихованцями, а це призводить до появи відчуття у студентів втрати співпричетності до підготовки та проведення масових заходів, перетворення їх на повинність;
- прагнення частини педагогів технічних коледжів захистити своїх учнів від впливу на них “соціально-політичної стагнації суспільства”, і як результат соціальна ізоляція студентів [4, с. 235].

Переважає більшість названих чинників, які ускладнюють процес виховання громадянськості студентів технічних коледжів, можуть бути усунені педагогічними засобами, а саме:

5. підготовкою кураторів академічних груп з питань виховання громадянськості у студентів технічного коледжу;

6. залученням студентів технічних коледжів у соціально значущу діяльність;

7. використанням потенціалу позанавчальної діяльності, яка має бути спрямована не тільки на формування когнітивної складової громадянськості, а й на створення простору для становлення емоційно-ціннісних компонентів цього феномену;

8. широким використанням у процесі позаурочної виховної діяльності методів соціально-педагогічного розвитку, які здійснюють комплексний вплив на розвиток усіх сфер і властивостей особистості (групові дискусії, тренінг, рольові, ділові, імітаційні ігри та ін.), які моделюють відносини, що притаманні дорослому світові. Це дозволяє студенту технічного коледжу осмислювати, переживати їх складність і суперечність;

9. встановленням довірливих відносин із студентами; повагою викладача до особистості кожного студента, інтересом до його внутрішнього світу, небайдужістю до його проблем.

Висновки і перспективи подальших розвідок в даному напрямку. Таким чином, дослідження особливостей виховання громадянськості студентів технічних коледжів у позанавчальній діяльності вимагає врахування чинників, які безпосередньо впливають на цей процес, а саме: професійно-технічна спрямованість підготовки майбутнього фахівця; поетапність виховання громадянськості у студентів; сенситивність юнацького віку для виховання громадянськості, а також чинників, які безпосередньо ускладнюють цей процес – обумовленість соціальним життям суспільства: економічним становищем; суспільною діяльністю найближчого оточення студента; зростанням напруги в соціальних інститутах; глобальною зміною ціннісних орієнтацій; політичною диференціацією суспільного життя; нерівномірністю залучення студентів до позанавчальної діяльності з громадянського виховання; “педагогікою заходів”; надмірною опікою студентів; зловживанням авторитарними методами виховання та ін.

Постає нагальна потреба пошуку ефективних педагогічних умов виховання громадянськості у студентів професійно-технічних коледжів у позанавчальній діяльності, що зумовило необхідність вивчення стану її сформованості.

Література

1. Беликова Л. Ф. Отношение студентов к учебной деятельности в вузе Л. Ф. Беликова // Социологические исследования. – 2000. – № 5. – С. 51–57.
2. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Мудрик А. В. Время поисков и решений или старшеклассникам о них самих / А. В. Мудрик. – М. : Просвещение, 1990. – 191 с.
4. Фактор А. М. Теория и практика формирования гражданственности в системе профессиональной подготовки учащейся молодежи : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 / Фактор Алексей Моисеевич. – М., 2004. – 328 с.

Ісаєнков О.О., Ляшок Я.О. (КП ДонНТУ)

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВИХОВАННЯ І СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Розглядаються організація процесу виховання і студентське самоврядування вищих навчальних закладів

Система вищої освіти сьогодні розглядається як найважливіший інститут соціалізації особи, де навчання і виховання є єдиним процесом, направленим на підготовку високоосвічених, широко ерудованих, культурних, творчо мислячих фахівців. У студентські роки молоді люди найактивніше залучаються до цінностей культури, набувають навиків суспільно-політичної діяльності, інтенсивно розширюють круг спілкування. Цьому сприяє особливий устрій життя вищої школи, де істотною межею є заохочення творчості, ініціативи і самодіяльності в пошуку оптимальних форм і методів самостійного добування знань.

Багато вищих навчальних закладів за останні роки значно просунулися в організації виховної роботи із студентами. Для них характерна система виховної

роботи, що склалася або складається, включає чітку структуру, планування, всілякий вміст, кадрове і матеріальне забезпечення: взаємодія кафедр, деканатів і рад вузів. У ряді навчальних закладів помітна координуюча роль проректорів, управлінь (відділів) з виховної роботи, всемірно підтримується студентське самоврядування, створюються педагогічно доцільні умови для діяльності громадських молодіжних організацій, активізувалася діяльність кураторів.

Проте говорити про високу результативність соціально-виховної роботи передчасно. У цій області є ряд проблем – студентство не виявляє належної цікавості до освоєння вибраної професії, відрізняється низькою внутрішньою культурою, політично і цивільно індіферентно і інфантильно. Соціологічні дослідження в молодіжному середовищі показують їх терпиме відношення як до вживання спиртних напоїв, так і до наркотиків. Все це формує цілющий ґрунт для поширення згубних звичок в молодіжному середовищі і відповідні норми поведінки. Серед молоді відбувається різка поляризація способів суспільної поведінки як реакція на умови життя, що змінилися. Швидко розширення кордонів індивідуальної свободи і звуження сфери соціального контролю в умовах соціально-економічної нестабільності приводять до зростання різних видів поведінки, найнебезпечнішим з яких є алкоголізм, наркоманія, ВІЧ/СНІД.

Профілактично-роз'яснювальна робота, формування здорового способу життя повинне стати найбільш актуальним і значимим напрямом діяльності вузу.

Результативність зусиль по формуванню здорового способу життя необхідно пов'язувати не лише з поліпшенням виховної роботи на вербальному рівні. Мабуть, дієвішим є створення умов для включення студентів в різні види суспільно значимої діяльності: клубно-кружкова робота, волонтер, фізкультурно-оздоровча, студентські будівельні загони, тобто необхідно забезпечити розвиток соціально-прийнятних можливостей самореалізації, самоствердження і соціальної адаптації молодих людей в умовах вузу. При відповідному професійному й умілому педагогічному супроводі самі студенти можуть стати активними пропагандистами здорового способу життя в молодіжному середовищі.

Найважливішим показником вихованості студентської молоді є рівень злочинності в її середовищі. Не дивлячись на те, що з врахуванням чисельного зростання студентства її питома вага на одну тисячу має деяку тенденцію до зниження, в цілому ця проблема як і раніше турбує.

Все це говорить про формалізм, заорганізованість і низьку ефективність виховно-профілактичних заходів.

Необхідно окремо зупинитися на підвищенні ролі фізичного виховання, в організації і проведенні якого як в навчальній, так і у поза навчальний час більше недоліків, чим досягнень. При цьому, слід відмітити, в нових програмах по фізичній культурі просліджується яскраво виражена оздоровча спрямованість. Але заняття фізкультурою і спортом як і раніше є незатребуваними переважною частиною студентства.

Не даремно як пріоритет загострили увагу на зміцненні психофізичного, етичного здоров'я, без чого немислимі підготовка майбутнього фахівця вищої кваліфікації, виховання громадянина, патріота. Виховати громадянина — означає підготувати людину до участі в рішенні поточних і перспективних завдань держави і

суспільства, виконання функцій господаря і трудівника, організатора і виконавця, захисника Вітчизни.

В даний час навчально-виховний процес вузів в основному зорієнтований на формування професійних якостей майбутніх фахівців і не сприяє повною мірою вихованню у них громадянського обов'язку, цивільної позиції, патріотизму в цілому. Передача культури, функції формування світогляду і функції продукування культурних цінностей (виховна функція), є однією з головних завдань університетів, яка на сьогоднішній день практично втрачена. Виникла необхідність цілеспрямованої і планомірної роботи вузів з патріотичного виховання молоді.

В системі ціннісних орієнтацій студентської молоді патріотизм і національна гідність займають останнє місце. Значить, система формування патріотичних якостей особи студента в сучасних умовах потребує істотного оновлення.

Практика свідчить, що сучасна молодь не менш патріотична, чим її однолітки минулих років [1]. Просто в цьому плані з молоддю мало працюють, питання розуміння патріотизму, патріотичної дії практично пішли з виховних заходів. В умовах суспільства, що трансформується, поважно допомогти молодій людині не лише визначитися в розумінні патріотичних цінностей, але і допомогти йому слідувати їм.

Знання історії своєї країни є одним з найважливіших компонентів в системі патріотичних цінностей. При проведенні соціологічного дослідження в цілях глибшого з'ясування процесу формування світогляду у сучасної студентської молоді, респондентам був заданий комплекс взаємозв'язаних питань. На питання чи «Знаєте Ви недавнє історичне минуле своєї країни?» 46% респондентів відповіли, що знають добре; 52% - знають погано; 2% - зовсім не знають. У розвиток цих відповідей зроблено уточнення: «Із яких джерел Ви найчастіше дізнаєтеся про недавнє історичне минуле і сьогодення своєї країни» 83% респондентів відповіли, що взнають з телебачення; 70% - з газет і журналів; 50% - з навчальних лекцій і семінарських занять з суспільних дисциплін; 38% - по радіо; 21% - з опозиційних ЗМІ; 6% - в ході політінформації. Отже, знання про недавнє історичне минуле студенти отримують головним чином із ЗМІ, а не в навчальному процесі, що говорить не на користь системи освіти. Можна констатувати, що одну зі своїх функцій, виховну, вуз практично передав іншим інститутам соціалізації.

Необхідно більше уваги приділяти вивченню у вузах прав людини. Не реалізована доки позиція про створення у вищих навчальних закладах кафедр (лабораторій) з прав людини. Не увійшли до практики роботи вузів конкурси студентських робіт з даної проблематики. Найближчим часом питання освіти в області прав людини стануть предметом обговорення на спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН і Генеральної Асамблеї ЮНЕСКО.

У сучасній Росії, наприклад, вже намітилася тенденція поступового «визрівання» елементів системи цивільного виховання, починаючи вже з середньої школи. Багато педагогічних колективів за бажанням батьків і вчених-педагогів, органів управління освітою, а також ініціативних профільних співтовариств і асоціацій вводять вивчення в якості основних предмети з державно-правової політики, та правознавства. Ця діяльність, направлена на виховання базових початків громадянськості у молоді, стала частіше отримувати підтримку державних органів, наукових організацій, ЗМІ як на федеральному, так і регіональному рівнях.

На виховання цивільної зрілості студентів, з'ясуванні ними своїх прав і обов'язків має бути направлена виховна робота у вузі. У Російських середніх школах вже з середини 70-х років почалося обов'язкове викладання "Основ держави і права" в старших класах загальноосвітньої школи, а також в професійно-технічних училищах, середніх спеціальних і в багатьох вищих навчальних закладах. Вивчення цього предмету в системі освіти дозволяє дотримати спадкоємність відповідних навчальних програм, врахувати профіль роботи майбутніх фахівців.

Проте факти свідчать: зміст правової соціалізації ще не відповідає сучасним вимогам. Серед молодих людей панує правовий нігілізм і всездозволеність, багато хто з них не має необхідних знань про права людини, унаслідок чого не можуть відстоювати свої права в області освіти, праці, захисту здоров'я, недоторканості приватної власності. Однією з важливих причин цього є низький якісний рівень викладання предметів правового циклу в школах, профтехучилищах (якщо вони взагалі є) і вищих навчальних закладах. В значній мірі це пояснюється недоліком кваліфікованих кадрів серед викладачів, слабкою роботою в цьому напрямі засобів масової інформації.

Поряд з правовою слід заглиблювати і удосконалювати політичну соціалізацію студентів, оскільки на тлі не сталої тенденції до зростання політичної самосвідомості виразно виявляється відчуження молоді від держави, спостерігається зростання апатії, цинізму серед молодих людей, їх невіра в офіційну політику, проголошену владними структурами. За даними опитування, лише 5% учнів цікавляться політикою [2].

Необхідно і тут відміряти роль соціально-гуманітарних дисциплін. Статус цих дисциплін слід розглядати в контексті державної освітньої політики, що передбачає формування правової самосвідомості, економічного мислення, культури спілкування і праці.

Серйозній результативності у виховній, інформаційно-пропагандистській роботі в студентському середовищі неможливо добитися без активізації діяльності молодіжних організацій. Реалізуючи свої проекти і програми, молодіжні об'єднання так чи інакше вирішують власними методами питання формування цивільної позиції молоді, їх відповідального відношення до соціального оточення через реалізацію в суспільстві власних ідей і намірів.

Разом з припиненням суспільно-політичної роботи в діяльності молодіжних об'єднань загублена ідейно-виховна спрямованість. Термін "виховання" перетворився на неприйнятний для характеристики міжлюдських взаємин. У результаті питання виховання патріотизму, працьовитості, сумлінності, пошана до прав і свобод людини частенько розглядається як неактуальні.

Сьогодні очевидний сплеск соціальної активності різних шарів суспільства, у тому числі і студентській молоді. Зміни направлені у бік пріоритету особи, що не виключає важливості колективної творчості. Ось чому молодіжні організації і об'єднання, якій би спрямованості вони не були, як за змістом своїй діяльності, так і по структурі, повинні виступати формою реалізації прав і інтересів молоді. Вся діяльність їх повинна будуватися на основі реалізації принципів добровільності, самодіяльності, самостійності.

Основні функції молодіжних організацій і об'єднань полягають в наданні своїм членам допомоги в адаптації до нових соціально-економічних умов, в участі

молоді в національно-культурному відродженні, організації вільного часу і дозвілля, збереженні і розвитку духовних цінностей. Тому молодіжні організації і об'єднання сьогодні можуть виступати досить дієвим інститутом виховної роботи за умови надання ним відповідної допомоги, умілій координації діяльності.

Багато в чому процесу становлення особи студента сприяє діяльність куратора. На розробку проблем діяльності куратора, виховання студентської молоді мають бути направлені наукові зусилля гуманітарних кафедр.

В цілому успіх виховної роботи із студентською молоддю залежить від позиції керівника навчального закладу, розуміння ним важливості цього напрямку діяльності вузу, його нерозривності з професійним становленням молодого фахівця, від кожного викладача, його активної позиції по відношенню до молодих людей.

Демократизація вищої школи, сучасні педагогічні технології і підходи до організації навчання і виховання у вузі вимагають широкої участі студентів в управлінні вузом, у вирішенні значного числа питань навчання, побуту і відпочинку, забезпеченні оптимальної системи формування особи майбутнього фахівця. Провідна роль в цих процесах належить студентському самоврядуванню. Воно займає особливе місце у формуванні соціально зрілої особи, розвитку управлінських, організаторських, комунікативних здібностей майбутніх фахівців, робить істотний вплив на зростання їх професійної компетентності, відповідальності, самостійності, здібності до самоорганізації і саморозвитку, вироблення творчого підходу у вирішенні поставлених завдань. При цьому студентське самоврядування є не просто самостійним явищем, а виступає істотним компонентом всього виховного процесу у вузі, що несе особливе ідеологічне навантаження.

Студентське самоврядування Красноармійського індустріального інституту створене в 2000 році [3]. Цілі студентського самоврядування: самопідготовка студента до майбутньої професійної діяльності, яка неможлива без активної життєвої позиції, навичок в керуванні суспільними справами, здатності приймати рішення та нести за них відповідальність; пошук та організація ефективних форм самостійної роботи, ведення переговорів, управління людьми.

Завдання студентського самоврядування Красноармійського індустріального інституту: участь в управлінні інститутом; сприяння організації ефективного навчального процесу и наукової роботи студентів; аналіз студентських проблем; участь у вирішенні соціально-правових проблем студентської молоді; вираження інтересів студентів; розробка та реалізація власних проєктів и підтримка студентських ініціатив; розвиток творчості студентської молоді; формування традицій інституту; формування студентського активу; створення єдиного інформаційного простору для студентів; сприяння працевлаштуванню; організація дозвілля та відпочинку; винесення пропозицій щодо винагородження студентів за активну наукову, учбову и суспільну діяльність; призначенні персональних та іменних стипендій за високу успішність, активну наукову та суспільну діяльність; участь в розподілі соціальних стипендій; сприяння формуванню здорового образу життя та профілактика асоціальних явищ.

Активна молодіжна політика - турбота будь-якої сучасної держави, націленої на майбутнє. В той же час, в нашій країні майже немає стійких структур цивільного суспільства, крупних суспільно-політичних структур, профспілок, орієнтованих на

проведення своєї молодіжної політики, і роль держави в реалізації молодіжної політики об'єктивно домінує.

Сьогоднішня державна молодіжна політика це: діяльність органів влади по створенню умов самореалізації молодої людини; діяльність по створенню визначених законодавством гарантій для молоді в правовій, економічній і інших сферах життя.

На реалізацію цілей державної молодіжної політики направлений цілий комплекс заходів органів державної влади і органів місцевої самоврядування. По своїх складових молодіжна політика дуже різномірна - тут і питання соціального захисту, і проблеми праці і зайнятості, забезпечення процесів освіти і виховання, питання медичної профілактики, заходи для молоді з так званих груп ризику і багато чого іншого. Молодіжна політика в розвинених країнах включає, як відомо, ще і спеціальні інститути по захисту прав молоді, профілактичні і виправні програми відносно побутового насильства, активну, часом масовану пропаганду здорового способу життя.

Організація Об'єднаних Націй в своїх документах виразила коротку формулу молодіжної політики трьома основними поняттями: «участь, розвиток, мир». «Участь» має на увазі залученість самої молоді у виробітку і реалізації державної політики, «розвиток» – спрямованість державних програм на розвиток людського потенціалу, довготривалі інвестиції в молоде покоління, на створення гарантій його професійного становлення, захист сім'ї і здоров'я. «Мир» - необхідна умова нормального розвитку країни і суспільства.

У сучасних соціально-економічних умовах в нашій країні рівень добробуту молодого покоління часто виявляється відносно гіршим, ніж в інших груп населення. При таких тенденціях молодь не має умов, щоб повноцінно розвиватися. Як наслідок – відомі факти падіння народжуваності і різке зростання числа розлучень в перші роки браку.

Таким чином, сьогодні доводиться констатувати, що нашому суспільству багато ще належить зробити для формування зрілої та цілісної державної молодіжної політики.

Науково-технічний прогрес до кінця ХХ століття зумовив технологізацію не лише багаточисельних галузей виробництва, він невблаганно вторгся в сферу культури, гуманітарних галузей знань, у тому числі і в сферу освіти. Терміни «інформаційні технології», «педагогічна технологія», «технологія навчання», «технологія виховання», «технологія спілкування» і подібні - є в даний час самими споживаними в педагогічній літературі. Адже на виробництві, наприклад, при виготовленні телевізора або автомобіля, точне дотримання технології веде до гарантованих результатів, то чом би ні йти по цій дорозі і в педагогіці, і зокрема, при вихованні громадян.

Слово «технологія» прийшло до нас від греків (techne - мистецтво, ремесло, наука +Logos - поняття, навчання) і включає також і мистецтво володіння процесом, тобто словарне тлумачення термінів «техніка» і «технологія» допускає їх використання в педагогічній сфері.

Ще Макаренко ставив питання про аналогію шкільного виробництва з промисловим. Проте освіта і виховання, природно, не можуть бути технологізовані точно так, як і виготовлення продукту в промисловості. Технологічний процес завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів

(матеріалів, інструментів) і умов. До істотних ознак технології відносять стандартизацію, уніфікацію процесу і можливість його відтворення стосовно заданих умов.

Основна ідея полягає в тому, щоб зробити педагогічний процес керованим, відтворним і таким, що веде до гарантованих результатів, які повинні відповідати поставленим на основі даних діагностики цілям, що описують плановану, прогнозовану поведінку учня. Під поведінкою в даному випадку мається на увазі виконання навчальних дій, демонстрація знань, дотримання норм спілкування, а в ширшому сенсі - всі соціально схвалювані реакції, дії (діяльність) в певних ситуаціях, наявність і прояв соціально прийнятних цінностей, поглядів, норм поведінки (це вже область виховання) [4].

Таким чином «технологію виховання» можна розглядати як відносно самостійний певний рівень, складову частину «педагогічної технології». Поняття «Технологія виховання», як самостійний термін в педагогічній літературі, міцно стало на ноги лише в 90 рр. Багато вчених в області педагогіки вважають, що технологія виховання пов'язана з проектуванням діяльності педагога в області виховання. Якщо визнати, що педагогічна технологія (технологія навчання - напрям педагогіки, що займається проектуванням керованих відтворних навчальних процесів, то технологія виховання має бути предметом проектування виховних процесів, також керованих і відтворних в аналогічних умовах.

Література:

6. *Русецкий А.В., Гаценко Л.А. Патриотические ценности студенческой молодежи в условиях социальной трансформации // Социология. - 2000. - №1. - С.34 - 43.*
7. *Сергейчик С.И. Факторы гражданской социализации учащейся молодежи // Социологические исследования. - 2002. - №5. - С.107-111.*
8. *Студентське самоврядування. - <http://www.kii.donntu.edu.ua/studrada/studrada.html>.*
9. *Долгонюк С.В. Социально-воспитательная работа в общежитиях Белгосуниверситета // Педагогическое образование в классическом университете: проблемы и перспективы. Материалы Международной научно-практической конференции, 12 октября 2000 г., Минск / Под. ред. Н.А. Березовина. В 2 ч. Ч1. - Мн.: БГУ, 2000. - 230 с.*

УДК 621.311

Козлов А.О., Вірич С.О., (КП ДонНТУ)

ДІЯЛЬНІСТЬ ВНЗ В АКТИВАЦІЇ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Формування духовного світу людини, особливо молоді, має актуальне значення для побудови незалежної Української держави з власним державним устроєм, соціальними відносинами і правовою системою.

Після проголошення незалежності в Україні розпочався процес переходу до ринкових відносин, який і досі відбувається не послідовно і суперечливо. Деформації в економічній сфері породжують деформовану свідомість, бездуховність і свавілля в

різних сферах життя суспільства, особливо в середовищі молоді, що дуже небезпечно для державної розбудови, створення її економічної, політичної та духовної бази.

Ефективним засобом боротьби проти зазначених негативних явищ є формування у підростаючого покоління високої культури, зокрема правової. Високі моральні принципи, естетичні смаки, політична культура молоді людини формуються в нерозривному зв'язку з оволодінням необхідним обсягом правових знань і юридичних норм.

Важливий етап правового виховання молоді був ознаменований прийняттям у 1996 р. Конституції України. У цьому Основному Законі України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Виходячи з конституційних положень молодь повинна чітко усвідомлювати, як власні права і свободи, так і обов'язки перед суспільством, володіти правовою свідомістю, правовою культурою.

Одним з найоптимальніших шляхів формування правової свідомості та правової культури молоді є засвоєння основ правознавства в навчальному процесі. Правова культура особистості – це обумовлений правовою культурою суспільства рівень правової зрілості особистості, який складає основу її правомірної поведінки і стимулюючий в необхідних умовах соціально-правову діяльність.

Правова культура особистості складається з двох структуроподібних елементів:

- 1) інтелектуального;
- 2) практичного, основою якого є дотримання правових вимог.

Перший елемент характеризує знання юридичних норм, правильне розуміння прав та обов'язків, впевненість в необхідності правових норм.

Другий передбачає правильну практичну реалізацію правових знань. Він визначає характер поведінки особистості в правових сферах. Правова культура особистості є важливою передумовою здійснення юридичних прав і свобод, сумлінного ставлення до своїх обов'язків. Перед суспільством, співгромадянами.

Питання про правову освіту студентів актуальне у зв'язку:

1. з необхідністю виховання громадян у дусі активної участі у формуванні правової держави і законслухняності, забезпечення студентів правовою інформацією щодо чинного законодавства й практики його застосування;
2. профілактики правопорушень, які скоюються на ґрунті правового нігілізму, цинізму та аморальності;
3. формування правової культури європейського типу, яка дасть можливість громадянам інтегруватись у європейський і світовий правовий простір для реалізації своїх приватних та публічних інтересів.

На підвищення правосвідомості й правової культури громадян спрямована „Програма правової освіти населення України”, яка затверджена Кабінетом Міністрів України 29 травня 1995 року за номером № 336. Але заходи щодо практичної роботи з реалізації цієї програми не дали відчутних результатів.

Головний напрям діяльності вищих навчальних закладів в активізації правового виховання студентів – підвищення правової культури молоді. У реалізації

правового виховання неocenна роль викладача. Він сам повинен бути зразком точного й неухильного виконання норм поведінки, законів і своїх обов'язків. Всіляко стимулюється діяльність творчих груп викладачів правознавства і курсу „Мої права”. Котрі повинні вміло поєднувати теоретичне вивчення законів з їх практичним застосуванням, упроваджуючи інноваційні форми та методи роботи зі студентами: ділові й рольові виступи, бліц-турніри, диспути, KBK, створення і розв'язування проблемних ситуацій, організація тематичних мікро груп, інтерв'ювання досвідчених юристів, добір нормативно-правових документів до тем, аналіз матеріалів преси тощо.

Крім тематичних уроків та бесід, олімпіад з правознавства, у вищих навчальних закладах важливо проводити наукові конференції, семінари, диспути, тематичні вечори, „круглі столи”, випускати газети. Важливу роль у правовій пропаганді відіграють кабінети правознавства. В них повинна бути зібрана відповідна література, функціонувати тематичні стенди, наприклад: „Нове в законодавстві”, „Вивчаємо право”, „Право і ринкові відносини”.

Інформаційному забезпеченню викладання правознавства сприяє видання методичної літератури. Але не вистачає правової енциклопедії для студентів, написаної авторитетними юристами-науковцями.

Головною задачею виховної роботи вузу є формування повноцінної особистості з високими духовно-моральними цінностями, патріота України і висококваліфікованого фахівця. Для цього обидві сторони - об'єкт і суб'єкт виховної діяльності - повинні мати відповідний моральний настрій і психологічну готовність сумлінно виконати свої обов'язки .

У цей час виховна робота, що проводиться в університеті, покликана захистити майбутніх спеціалістів від негативних для їх фізичного, морально-психологічного розвитку факторів та формувати гуманістичні цінності орієнтації студентів.

Головною ознакою сучасної методики виховної роботи є забезпечення самостійного мислення, здатності на нестандартні рішення (інноваційний стиль мислення), вільно орієнтуватися у складних обставинах суспільного та особистого життя.

Виховна робота повинна базуватися на ряді концептуальних положень Конституції України, Закону про освіту, Державної національної програми "Освіта", на Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти в Україні, стержнем якої є національна ідея, яка грає роль консолідуючого фактору в розвитку суспільства, яка направлена на виробку активної життєвої позиції людини.

Важливу роль у вихованні самостійної і сучасної людини і фахівця відіграє студентське самоврядування. Студентське самоврядування - це форма управління, за якої студенти на рівні академічної групи, факультету, гуртожитку, курсу, спеціальності, студентського містечка, іншого структурного підрозділу ВНЗ мають право самостійно вирішувати питання внутрішнього управління. Головна мета діяльності органів студентського самоврядування полягає передусім у створенні умов самореалізації молодих людей в інтересах особистості, суспільства і держави, у захисті прав студентів. Студентське самоврядування є важливим фактором розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації.

Отже, студентське самоврядування є засобом реалізації студентською громадою своїх прав, обов'язків та ініціатив через прийняття рішень і їх впровадження за допомогою власних ресурсів у сфері, що визнається адміністрацією, та у співпраці з нею, а також гарантії брати участь через своїх представників у вирішенні питань, які стосуються студентства.

Традиційна освіта не прагнула залучити людину до вищих змістів загальнолюдських цінностей як основи духовного життя. Невизначеність пріоритетів навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах призводить до абстрактного формулювання цілей особистісно орієнтованого виховання та розвитку творчої індивідуальності.

Отже, для вирівнювання ситуації у сучасній вітчизняній освіті необхідний перехід на інноваційні моделі проведення навчально-виховного процесу у вищій школі. У якості методологічного імперативу виникає потреба визнання особистісно орієнтованого виховання як специфічної організації навчально-виховного процесу у соціокультурному середовищі вищого навчального закладу, яка повинна створювати умови для особистісного росту кожного студента. Створення таких умов викликане потребами формування нової генерації фахівців - носіїв і джерел соціальної та професійної діяльності, високої культури, з розвинутими індивідуальними здібностями, спроможних концептуально осмислювати та проектувати власну освітньо-виховну діяльність; готових взяти на себе відповідальність за прийняття рішень. У цьому процесі на перше місце виходить вміння відстоювати свою власну ініціативу і позицію. Крім того, на можливість отримання значних результатів у вихованні студентської молоді можна розраховувати шляхом встановлення такого освітньо-виховного простору, який є організованою ефективною педагогічною системою, що реалізується в аудиторних і позааудиторних заняттях і дає можливість студентам відчутти себе особистістю та орієнтуватися на власний індивідуальний розвиток.

. Література:

1. Вища освіта в Україні: Навч. посіб. /В.Г.Кремень, С.М.Ніколаєнко, М.Ф.Степко та ін. - К.: Знання, 2005. - 327 с.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - 316 с.
3. Драчук Р.В. Ми в душах храм будуємо... // Р.В.Драчук, Л.І. Іщенко. - Хмельницький: ХНУ, 2007. - 63 с.
4. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. - К.: Знання, 2005. - 486 с. - (Вища школа ХХІ століття).
5. Бойков. Правовая культура и вопросы правового воспитания. М., 1974. – 220 с.
6. Головченко. Правовая культура и демократизация (методические рекомендации в помощь лектору). К., 1990. – 20с.

УДК 621.311

Менчаков В.А., Вирич С.О., (КИИ ДонНТУ)

ФИЛОСОФИЯ КАДОКАН ДЗЮДО, КАК СИСТЕМА ВОСПИТАНИЯ

Философия Кодокан Дзюдо создана именно для воспитания. Если таэквондо или карате это в какой-то степени суперменство - "я ему как дал, он как упал!", - то в

дзюдо этого нет. Но тем не менее именно дзюдоисты и самбисты побеждают на всех турнирах по боям без правил. Почему? Потому что в этих видах есть захват. Ведь удар что? Им можно попасть, а можно и не попасть. А захват взял, и таэквондисту никуда не деться. И еще, по сравнению с другими единоборствами дзюдо не развивает в человеке жестокость и агрессию... Но некоторые все-таки опасаются, что, освоив приемы, он начнет применять их на улице не по назначению. При этом забывают, что, пока он научится бороться до такой степени, чтобы быть выше всех в уличной драке, пройдет год-полтора. За это время успеет поменяться его психология, он многое успеет понять, окунувшись в философские основы Кодокан Дзюдо.

Обучение помогает человеку стать более бдительным, уверенным в себе, решительным и сосредоточенным. Еще более существенно то, что Кодокан Дзюдо рассматривалось как средство обучения применению другого важнейшего принципа Кано - дзита кези, "взаимопомощь и сотрудничество". В применении к студенческой жизни, принципы Кодокан Дзюдо - прилежность, гибкость, экономичность, хорошие манеры и этическое поведение.

В 1882 году японец Дзигоро Кано основал в Токио школу "Кодокан", в которой он преподавал новый вид борьбы, сформированный им на основе джиуджитсу (дзю-дзюцу). Кано, обобщив опыт различных школ, систематизировав лучшие приемы и исключив опасные для жизни, создал новый вид борьбы и назвал его "ДЗЮДО" - что в переводе означает "мягкий путь". За свою 120-летнюю историю дзюдо из боевого искусства превратилось в Олимпийский вид спорта, любимый и популярный во всем мире. Дзигоро Кано установил, что все поступающие в "Кодокан", должны были давать торжественную клятву.

Со временем эта клятва изменилась, и сейчас ученики, начинающие заниматься дзюдо должны знать и соблюдать кодекс борца, состоящий из 10 пунктов:

- 1) Помни, что ты представитель благородного вида спорта.
- 2) Занимайся своим спортом бескорыстно и с абсолютной преданностью.
- 3) Только упорство и систематические тренировки помогают стать победителем.
- 4) На татами и вне его веди себя как спортсмен, джентльмен и человек общества.
- 5) Не рассуждай о дзюдо, пока не научишься борьбе и её правилам.
- 6) В любом случае уважай своего противника, кем бы он ни был, но старайся всеми силами победить его в бою.
- 7) Лучше спокойно принять поражение, чем воспользоваться не честной победой.
- 8) Научись проигрывать с честью, а побеждать с достоинством.
- 9) Помни, что до последней секунды твой противник ещё не победил.
- 10) Береги, уважай и защищай своё имя, престиж своего сенсея, цвет своего общества и знамя своей страны.

Занятия дзюдо способствуют развитию целеустремленности в достижении поставленных целей, концентрации усилий человека на наиболее важных участках для реализации намеченного. Поэтому занятия дзюдо способствуют успешному ведению бизнеса. Несомненно, что человек, обладающий вышеуказанными качествами, добьется успехов и на политическом поприще. Тем более что, как показали последние события в Верховной Раде Украины по поводу ратификации

харьковских соглашений между президентами Украины и России, украинский политиком остро нуждается в людях, имеющих опыт боевых единоборств, какими и являются дзюдоисты. Однако мы не настолько кровожадны, чтобы пропагандировать непосредственное применение арсенала дзюдо в политических схватках между правящей партией и сторонниками оппозиции. А вот такие качества, выписанные в особом кодексе чести дзю-доиста, как вежливость, смелость, искренность, контроль над собой, честность, скромность и дружба, уверены, быстрее помогли бы найти консенсус между политическими силами, направленный на принятие лучших с точки зрения интересов Украины решений.

Очень хочется отметить и такое важное для человека качество, которое воспитывается при занятиях дзюдо, как мужественность. Где будет прививаться такая очень важная черта для человека? Отечественный кинематограф из-за недостатка средств сократил производство высококачественных, высокохудожественных фильмов для детей, подростков, воспитывающих чувство патриотизма, мужественности. Телепередачи в погоне за рейтингами и горячими новостями изобилуют сценами насилия, извращения, жестокости. Это дезориентирует молодое поколение в их ценностных установках. К чему это приводит в будущем? Ответ неутешителен, зная, что уже в течение жизни одного поколения (17 лет) и более, – с 1990 по 2010 гг. статистические данные свидетельствуют от роста заболеваемости школьников и студентов, значительном ухудшении их физических кондиций. Ученики умирают во время занятий физкультурой! И такие случаи не единичны в Украине. Неутешительны данные и министерства обороны Украины о физическом состоянии призывников.

Занятия дзюдо воспитывают такие чувства, как любовь к Родине, гордость за ее достижения, настойчивость, трудолюбие, мужественность, уверенность в себе, справедливость, доброту.

Хороший тренер по дзюдо много внимания уделяет воспитательной работе. Дзигоро Кано рассматривал дзюдо в качестве метода совершенствования сознания, развития нравственности. Требующие самоконтроля занятия дзюдо позитивно сказываются на личности обучаемого, развивают его и умственно. Так, хорошо тренируется память за счёт необходимости изучения сложных приёмов, комбинаций. Развивается наблюдательность благодаря практике рандори (тренировочные вольные схватки в дзюдо, – авт.) и воображение и творческий подход при освоении вариативных техник, умение выражать свои мысли при описании приёмов. То есть человек, благодаря занятиям дзюдо развиваются комплексно, всесторонне.

Нельзя не отметить такой важный аспект занятий дзюдо, как прикладной. Умение защитить себя в наше жестокое время является очень важным. Дзюдо предусматривает не только применение своей силы к противнику, но и использование силы противника против него же. А это умение позволяет уравнивать силы соперников.

Все эти качества просто необходимы современному студенту для продуктивной учебной и научной деятельности, формирования грамотного, здорового гражданина Украины.

На сегодняшний день членами Международной Федерации дзюдо являются 180 стран мира, а по числу посвященных дзюдо уступает только футболу.

Дзюдо приобрело популярность и в Донецкой области, а наши спортсмены все громче заявляют о себе на внутренней и международной арене. Это стало возможным благодаря целенаправленной и кропотливой работе Федерации дзюдо Донецкой области.

Ежегодно в состав сборной Украины входит не менее 5 человек. Ежегодно на отчетных конференциях Федерации дзюдо Украины наша Федерация Донецкой области, отмечается как одна из лидирующих и самых активных в Украине. Наибольший вклад в достижения нашей области на всеукраинской и международной арене внесли г.Донецк (1659очков), г.Красноармейск (690оч), г.Горловка (387оч)... По результатам выступлений на областных соревнованиях наиболее результативными оказались г.Донецк (151оч), г.Красноармейск (151оч), г.Горловка (93оч), Славянск (78оч).

Студенты КИИ ДонНТУ не только вносят свой вклад в капилку Красноармейской школы дзюдо, но и сборной Украины.

Дзюдо – это не только философия, способ решения насущных проблем. Дзюдо – сама жизнь.

Моїсеєнко Л.М. (КІІ ДонНТУ)

СІМ'Я – ЯК ФАКТОР ВИХОВАННЯ МОЛОДІ (ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ)

Сім'я – природне і найбільш стійке формування людського суспільства, яке акумулює в собі всі його ознаки. Сім'я завжди була найкращим колективним вихователем, носієм найвищих національних ідеалів. На Україні завжди панував культ родини, культ рідної домівки, культ глибокої пошани до батьків та свого роду. Але зараз все помітнішими стають прояви родинної кризи. Згідно статистичних даних, в Україні щороку розпадається понад 180 тис. сімей, 140 тис. дітей проживають у неповних сім'ях, на обліку в міліції перебуває 17 тисяч дітей. Поширення злочинності та правопорушень ще раз свідчить про те, що настала нагальна потреба підвищити роль української сім'ї у вихованні дітей, допомогти молодим людям зберегти сім'ю, зберегти значимість інституту сім'ї для усього суспільства в цілому. Саме зараз час звернутися до неоціненної скарбниці народного педагогічного досвіду, до історично складених тенденцій формування та розвитку української сім'ї. Варто згадати те, що традиційно виховання було першочерговою справою сім'ї, а не школи, чи оточуючого середовища. Глибоке дослідження історичного розвитку та устрою традиційної української родини неодмінно призводить до розуміння її значного педагогічного потенціалу. Велика різноманітність підходів та засобів виховання може бути використана і має стати частиною педагогіки сьогодення. Головна цінність та специфіка сімейного виховання в тому, що воно не належить до якихось виокремлених педагогічних явищ, а відбувається в контексті життя самої родини, на основі прикладу батьків і передусім на основі традиційної родинно-побутової культури. Тому все більшої актуальності набуває звернення до невичерпної скарбниці народної педагогіки та дослідження історично складених засобів виховання в українській родині, які реалізуються у народних традиціях, звичаях та обрядах. Лише досконале їх вивчення допоможе у розв'язанні сьгоднішніх сімейних проблем та завдань батьківської педагогіки,

формуванні національної системи родинно-шкільного виховання, наукового прогнозування перспектив зміцнення сім'ї й піднесення її ролі у вихованні дітей та молоді.

Метою даної роботи є аналіз основних тенденцій у дослідженні української сім'ї.

Загальній меті дослідження підпорядковані наступні завдання:

- визначити найбільш вивчені аспекти проблеми в літературі;
- виявити існуючі лакуни в дослідженні української сім'ї;
- сформулювати перспективи подальшого розвитку цього питання.

Для характеристики стану наукової розробки теми історіографія проблеми за хронологічно - проблемним принципом була умовно поділена на три основні етапи: 1) дореволюційний - з другої половини XIX ст. до 1917 р.; 2) радянський - з 1917р. - 1991р.; 3) сучасний - з 1991р. до сьогодні.

Об'єктом наукового дослідження українська сім'я стала у другій половині XIX – на початку XX ст. В результаті вивчення сім'ї, громадського побуту, звичаєвого права в цей період з'являється низка розвідок, в яких висвітлено окремі сторони повсякденного побуту, особливості поведінки членів сім'ї, функцій сім'ї тощо. Попри відмінності в теоретичних підходах, праці Д. Багалія, В.Охримовича, З.Кузелі, О.Левницького, М.Сумцова, П.Єфименка, О.Єфименко, та інших розкривали питання правового та майнового становища членів сім'ї, укладення шлюбу та розлучення, особливості статеві-вікового розподілу праці, проблеми подружжя взаємин. Автори робили особливий акцент на ролі жінки в українській сім'ї, висвітлювали окремі сторони повсякденного побуту жінки, особливості її поведінки.

Так, Д. Багалій аналізував економічну діяльність української селянської сім'ї¹. В. Охримович наголошував на тому, що процес розвитку української сім'ї потрібно розглядати у взаємозв'язку її структури з функціями². На особливості формування української ментальності звертав увагу М.Ф. Сумцов, який наголошував на культурних впливах сім'ї на виховання³. Цікавою виявилася невеличка праця В. Іванова, в якій автор акцентує увагу на розподілі праці в українській селянській родині на Харківщині⁴.

Отже, увага дослідників другої половини XIX - початку XX ст. до окремих тем української селянської родини розподілялась нерівномірно.

У визначений період розвитку історіографії дослідники привернули свою увагу до вивчення сімейної обрядовості, як прояв багатой духовної культури українського народу.

Найбільша кількість робіт присвячена весільній обрядовості.

Що стосується аналізу весільної обрядовості, то майже всі дослідники зауважували, що у характері весільної обрядовості відбилась народна мораль, звичаєве право, етнічні норми та світоглядні уявлення, що формувалися протягом століть. На це

¹ Багалей Д.И.Заметки и материалы по истории Слободской Украины/ Д.И.Багалей. – Харьков, 1899. – 176 с.

² Охримович В. Значение Малорусских обрядов и песен в истории развития семьи / В. Охримович.// Этнографическое обозрение. – М., 1892. - № 4. - С.50-64.

³ Сумцов Н.Ф. Досветки и посиделки / Н.Ф. Сумцов. – К.: Давыденко, 1886. – 24 с.

⁴ Иванов В.В. Современная деревня в Харьковской губернии/ В.В.Иванов. – Х., 1892,28с.

звертають увагу такі дослідники другої половини XIX ст., – Г. Калиновський⁵, М. Загірня⁶, М. Сумцов⁷, Т. Осадчий⁸ та інші.

Слід відзначити роботи професора М. Сумцова, якому належить пріоритет щодо розробки та класифікації весільного обряду. Його праці “О свадебных обрядах преимущественно русских”(1881), “Религиозно-мифическое значение малорусской свадьбы” (1885), “К вопросу о влиянии греческого и римского свадебного ритуала на малорусскую свадьбу” (1886), “Культурные переживания”(1890) та “Символика славянских обрядов” (1996) мають комплексний характер. У них розглядаються проблеми походження й значення складових весільної обрядовості; подається систематизація весільних ритуалів за розділами з юридичних, історичних, а також міфологічних поглядів на ті чи інші події, водночас проводяться паралелі з весільними обрядами інших народів Західної та Східної Європи. М. Сумцов першим започаткував всебічне наукове вивчення українського весілля і визначив значення фактологічного матеріалу слобожанської весільної обрядовості.

У 1885 р. етнограф Т. Осадчий у книзі “Шлюбні угоди у малоросіяні” підвів підсумок під значенням весілля в житті українського народу, акцентуючи на духовному змісті цієї події: “Особливу міцність і твердість цьому союзу надають не чисто практичні інтереси, а тісний духовний зв'язок, що випливає з глибших вимог щедро обдарованої здатністю любити малоруської натури”⁹.

Отже, загальними рисами, що об'єднують роботи першого періоду є етнографічна спрямованість та поступовий перехід від опису до аналізу фактичного матеріалу.

Історики, етнографи, народознавці визначеного періоду були зосереджені насамперед на вивченні звичайної сім'ї та сімейного побуту, включали насамперед в поле досліджень переважно основні функції членів сім'ї. На узбіччі наукових зацікавлень залишились деякі вікові групи (дівчатка, дівчата, особи похилого віку) та деякі особливі соціальні категорії жінок (покритки, вдови, старі діви).

Слід також зазначити, що у системі сімейних звичаїв та обрядів в Україні найконсервативнішою та найсталішою є поховальна обрядовість, вивчення якої до того ж має слабку наукову розробку. Нажаль не вдалося зустріти окрему монографію, що була присвячена окремо поховальній обрядовості саме у визначений період.

У радянський період дослідження сім'ї та родинної обрядовості зазнали стагнації. Роботи відрізнялись спробою переоцінки історичних подій та явищ. А також мали не стільки наукову, скільки ідеологічну спрямованість. Відповідне коло питань вивчалось виключно в межах соціалістичних традицій та виключно фамілістики. Від середини 30-х років тотальний наступ марксизму-ленінізму призвів до табування небезпечних для офіційної ідеології напрямків наукових досліджень історії, культури, релігії українців, що призвело до перерваності наукової традиції.

⁵ Калиновский Г. Описание свадебных украинских простонародных обрядов в Малой России и Великоросских слободах. / Г. Калиновский. – Б.м., 1929. – 60с.

⁶ Загірня М. Про одруження на Україні у давні часи / М. Загірня. – К., 1907. – 39.

⁷ Сумцов Н. Ф. Религиозно-мифическое значение малорусской свадьбы / Н. Ф. Сумцов. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, Изд. ред. “Киевской старины”, 1885. – 20 с.

⁸ Осадчий Т. Брачные договоры у малороссов / Т. Осадчий // Этнографическое обозрение № 3. – СПб., 1893. – Кн. 18. – 130 с.

⁹ Осадчий Т. Брачные договоры у малороссов / Т. Осадчий // Этнографическое обозрение № 3. – СПб., 1893. – Кн. 18. – 130 с.

Повернення до вивчення проблеми сім'ї в українській науці відноситься до 70-х рр. Так, у працях О.Кравця¹⁰, О.Пономарьова¹¹, Є.Сявавко¹², Н.Гаврилюк¹³, незважаючи на їх ідеологічну заангажованість, є чимало цікавих статистико-демографічних, фольклорних та етнографічних даних та слушних висновків щодо типології та структури сім'ї, функцій і прав жінки, особливостей виховання в українській сім'ї тощо.

Актуальним у 70-і рр. XX ст. залишається дослідження сім'ї в контексті соціально-економічного розвитку Російської імперії. Так, слід відмітити працю В. Наулко «Развитие межэтнических связей на Украине» (1975 р.), в якій автор вказує на те, що саме в кінці XIX століття українська селянська сім'я в Україні зазнала політичного та асиміляторського впливу російської сім'ї у зв'язку з економічним розвитком Російської імперії, що став наслідком реформ 60-70-х років XIX ст., хоча автор зазначає, що все ж більшість сімей залишалися однорідними з традиційною організацією побуту¹⁴.

Автори В. Каменський¹⁵, О. Кравець та В. Борисенко доводять, що у досліджуваній період традиції, звичаї та обряди, знання та вірування збереглися головню в українській селянській сім'ї¹⁶.

Другий період розвитку історіографії пов'язаний зі змінами у наукових дослідженнях, саме в так званій жіночій проблематиці. Розвиток жіночого руху та новітні ідеї фемінізму спричинили нову хвилю наукових зацікавлень жіночою проблематикою та стимулювали її вивчення на якісно новому теоретичному рівні. Справжнім маніфестом нових засад дослідження жіночої проблематики в контексті народознавчих студій стала стаття К.Грушевської "Про дослідження статевиx громад в первіснiм суспільствi" (1929р.).¹⁷ Жорстко критикуючи властиву тогочасним дослідженням тенденцію зосереджуватись виключно на чоловічих вимірах культури, вчена стала провісницею новітнього напрямку у теорії жіночих студій (випередивши визнаних класиків світової феміністичної критики культури – Маргарет Мід та Сімону де Бовуар).

Нове бачення отримують такі питання української селянської сім'ї як роль та місце жінки в сім'ї, розподіл обов'язків, виховання дитини.

Розгляд теми материнства зосереджений переважно на розкритті його соціальних аспектів (виховання і догляд дітей). Дослідники наголошували на тому, що для українців успішне виконання ролі матері було соціально престижним, становило одну з необхідних передумов для здобуття жінкою статусу соціально-повноцінної особи. Материнство належало до тих соціокультурних цінностей, які

¹⁰ Кравець О. Сімейний побут і звичаї українського народу/ О.Кравець. – К.,1966. – 198с.

¹¹ Пономарёв О. Развитие семи и брачно-семейных отношений на Украине / О.Пономарёв. – К.,1989. – 359Сс.

¹² Сявавко Є. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку/ Є.Сявавко. – К.,1974. – 224 с.

¹³ Гаврилюк Н.Побут та релігія/ Н.Гаврилюк. – К.,1968. - 224с.

¹⁴ Наулко В.И.Развитиемежэтнических связей на Украине/ В.И.Наулко. – К.,1975. – 148с.

¹⁵ Каменский В.Сліди родового побуту в сьогочасних весільних звичаях на Україні/

В.Каменський. – Б.м., 1929. – 210 с.

¹⁶ Борисенко В. Сватання/ В.Б.орисенко. – К,1990. -588 с.

¹⁷ Грушевська К. Про дослідження статевиx громад в первіснiм суспільствi // Первісне громадянство. –Вип. 1. – С. 24 – 33.

визначали спрямованість особистості жінки на виконання головної її функції — репродукції. Дитину не розглядали як абсолютну цінність, вартість її життя зростала відповідно до можливості використання дитячої праці в господарстві сім'ї.

Так, в роботі Н. Заглади звертається увага на побуті селянської дитини та на участі дітей у виробничій праці української сім'ї, розповсюдження заробітчанства та наймитування дітей на початку ХХ ст.¹⁸

Одним із порушень очікуваного життєвого сценарію жінки вважалось самотнє материнство. Покритка посідала особливе місце у сім'ї та громаді, її становище можна окреслити як маргінальне, зважаючи на обмеження в поведінці та спілкуванні¹⁹.

Методів виховання в українській сім'ї торкалися в своїх дослідженнях В. Каменський та С. Сявакко, акцентуючи увагу на особистому прикладі батьків в житті дитини та участі дитини у спільній праці з батьками.

Цікавою виявилася робота В. Дмитровського, який аналізував неповні українські селянські сім'ї. Автор вказує на те, що на початку ХХ століття в Україні розлучення складали 0,6% на 100 тисяч населення. Єдину причину розлучення, яку могла зрозуміти, але не виправдати селянська громада — це відсутність дітей²⁰.

Українське весілля як етнокультурний феномен і складову народної культури продовжили вивчати і в радянський період.

Під час весільної обрядовості відбувається своєрідний процес передачі етнокультурної інформації між поколіннями, що забезпечує спадкоємність самобутності етносу. Про це йдеться у роботах дослідників початку ХХ століття — О. Воропай²¹, С. Кагарова²², В. Каменського тощо. Автори наполягали, що вивчення весільної традиції є необхідним з точки зору розкриття мікросвіту української сім'ї, пізнавального аспекту всього розмаїття обрядової символіки, поетичної творчості, соціальної психології та сімейної педагогіки.

Описи української весільної обрядовості в радянський період містяться у книгах і статтях В. Борисенко, Н. Здоровеги²³, А. Ніколаєва, О. Пономарьова²⁴ та ін. Ці автори висвітлюють різні аспекти щодо традиційного укладання шлюбу, але обмежуються вивченням одного окремого питання, що не надає уяви про цілісність обрядів.

Таким чином, український весільний обряд не став предметом дослідження саме істориків, а відродження українських весільних обрядів з їхньою символікою та пісенністю також ще недостатньо вивчене. Традиційне весілля рідко розглядалося як феномен народної культури. Тому ця тема є неповно висвітленою в науковому плані і потребує подальшого вивчення.

¹⁸ Заглада Н. *Поб*т селянської дитини*: матеріали до монографії с. Старосілля // Матеріали до етнології. — Вип. 1. — К., 1929. — 260 с

¹⁹ Гнатюк В. *Пісня про покритку, що втопила дитину*. («Матеріали до української етнології»/ В. Гнатюк. — Львів, 1919. — Т. 19—20.

²⁰ Дмитровський В. *Розлуки на Україні*/В.Дмитровський. — Х.,1928. — 96с.

²¹ Воропай О. *Звичаї нашого народу: етнографічний нарис*./О.Воропай. — У., 1993. — 590с.

²² Кагаров Е. *К вопросу о классификации народных обрядов*/ Е.Кагаров. — К.,б.г. — 148с.

²³ Здоровега Н. *Нариси української обрядовості на Україні*/ Н.І.Здоровега. — К., 1974. — 159с.

²⁴ Пономарёв А.П. *Развитие семьи и брачно-семейных отношений на Украине*/ А.П.Пономарёв. — К., 1989. — 359с.

Таким чином, у другий період вийшли роботи, що розкривали питання сім'ї та родинної обрядовості фрагментарно та переважно в етнографічному контексті. Окремі події виривалися із загального контексту, твори губили своє наукове значення, набуваючи популяризаторського напрямку, були спрямовані на формування нової соціалістичної родини. З середини 1960 – х р. з'явилися роботи, автори яких намагалися подолати однобокість в оцінках подій пов'язаних з традиціями української сім'ї. Дослідники застосовували нові масиви інформації, модернізували та вдосконалили засоби її обробки, розкривали окремі аспекти родинної обрядовості.

Третій етап розпочався з 1991 р. Здобуття Україною державної незалежності стимулювало дослідження історії України та регіонів, в тому числі і проблеми української селянської сім'ї та родинної обрядовості.

Сучасні науковці повернулись до розуміння важливості збереження та узагальнення великої бази традицій, світогляду та звичаїв, які були нагромаджені українським народом. Актуальними а популярними стали гендерні питання сучасної сім'ї. Можна нарахувати понад 400 книг, наукових доповідей, статей із цієї тематики, які побачили світ протягом останніх десяти років.

Важливо, що саме в період, коли Україна відбулась як Незалежна держава, науковці зрозуміли, що потрібно відновити дослідження історії української сім'ї, яка дасть можливість віднайти суть національної ідеї нашого народу.

Так, слід відзначити монографію Р.Чмелика "Мала українська селянська сім'я другої половини XIX — початку XX ст. (структура і функції)", в якій автор висвітлює роль членів сім'ї, відзначив статевої розподіл господарських обов'язків та відмінності виховання хлопчиків та дівчаток у сім'ї²⁵.

Заслужують на увагу публікації присвячені дослідженню української родини М. Стельмаховича²⁶, В. Скуратівського²⁷.

Цікавою виявилася колективна монографія "Жінка в історії та сьогодні" (за редакцією Л.Смоляр, 1999 р.). У цьому дослідженні з соціальної історії, збудованому на засадах гендерного підходу, подано аналіз економічного, правового, соціально-політичного статусу окремих верств українського жіноцтва в різні історичні епохи (від Київської Русі до початку XX ст.)²⁸, хоча робота має здебільшого описовий характер. В роботі зібраний величезний фактичний матеріал. Але відсутні особливі тенденції розвитку окремих губерній.

Еволюція правового становища жінок в сім'ї досліджувала І.В.Жилінкова²⁹.

В період незалежності збільшилася і кількість дисертацій, захищених з проблеми української сім'ї та родинної обрядовості. Цікавими виявилися автореферати дисертацій молодих українських дослідників. У роботі С. Козяра "Українська родинна обрядовість. Віхи людської долі: весілля, похорон" висвітлено

²⁵ Чмелик Р. Мала українська селянська сім'я другої половини XIX- початку XX ст. (структура і функції)/Р.Чмелик. – Львів, 1999. - 143 с.

²⁶ Стельмахович М.Г. Українська роина./М.Г.Стельмахович. – К.,1995. – 189с.

²⁷ Скуратівський В. Місяцелік/В.Скуратівський. – К.,1993. - 207 с.

²⁸ *Жінка в історії та сьогодні* / За ред. Л.Смоляр // Україна модерна. - Львів, 2000.

²⁹ Жилінкова І.В. Правове становище особи в сім'ї: історія і сучасний етап // Еволюція правового становища жінок: історія і сучасність / Упорядники О.М.Руднева, О.Р.Дашковська; наук. ред. А.П.Гетьман. - Харків: Право, 2000. - С.67-79.

перебіг весільного та похоронного обрядів на Поділлі. Розкрито суть, символіку весільних атрибутів та обрядових дій³⁰. І. Щербина в своєму дослідженні “Українське весілля як етнокультурний феномен” надає комплексний теоретичний аналіз семантики української весільної обрядовості на матеріалах слобожанської обрядово-пісенної традиції³¹. Дуже оригінально аналізує українські обряди М. Маерчик в роботі “Українські обряди родинного циклу крізь призму моделі переходу”³². Л. Узунова в роботі “Відродження традиційних свят та обрядів в сучасних умовах культурного життя Криму” проаналізувала історіографію вивчення культури даного регіону та розглянула особливості міграційних процесів, що вплинули на її формування”³³. Цікавою виявилася дисертаційна робота О. Р.Кісь³⁴, в якій висвітлена роль жінки в українській сім’ї.

І хоча роботи носять етнографічну спрямованість, вони є цінними, оскільки містять багатий фактологічний матеріал. Вказані дослідники намагалися узагальнити інформацію, одержану з письмових джерел і польових матеріалів, за допомогою порівняльно-історичного аналізу як одного з важливих методів типологізації, відновити структуру родинної обрядовості, визначити її локальні, регіональні та стадійні відмінності, вивчити її особливості, з’ясувати наслідки взаємодії з традиціями інших народів.

Серед російських дослідників виділяється Н.Л. Пушкарьова, більшість робіт якої присвячено розкриттю ролі жінки в середньовіччя³⁵.

Отже, за останній період відбулися якісні зміни змісту наукових праць з визначеної проблематики. Була опублікована велика кількість робіт, у яких немає колишньої політичної заангажованості. Автори досягли успіхів, намагаючись об’єктивно розглянути історичний досвід внутрішньосімейних взаємовідносин, виховання дітей, сімейних традицій, родинної святості, виконання членами сім своїх ролей.

В результаті історіографічного аналізу було з’ясовано, що проблема для української селянської сім’ї та родинної обрядовості в Україні налічує достатню кількість робіт. Але слід відзначити, що більшість робіт все ж таки носить етнографічну спрямованість. Це пов’язано з тим, що визначена для дослідження тема лежить на стику наук: історії, етнографії, етнології, соціології. І тому існує потреба щодо систематизації накопичених матеріалів для історичного аналізу української

³⁰ Козяр С. Українська родинна обрядовість. Віхи людської долі: весілля, похорон/С. Козяр / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України. – К., 2000. – 72 с.

³¹ Щербина І.В. Сутність традиційного весільного обряду на Україні/ І.В.Щербина // Культура України: [зб. статей; вип.4] / за ред. проф. М.В. Дяченка, В.М. Шейка. – Харків: ХДАК, 1997. – С. 101–110.

³² Маерчик М.С. Українські обряди родинного циклу крізь призму моделі переходу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України / М.С. Маерчик. – К., 2002. – 20 с.

³³ Узунова Л.В. Відродження традиційних свят та обрядів в сучасних умовах життя Криму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства, ДАКККІМ / Л.В. Узунова. – К., 2003. – 18 с.

³⁴ Кісь О.Р. Жінки в українській селянській сім’ї др. пол. XIX – поч. XX ст.: гендерні аспекти. Автореф. дис... к.і.н. – Львів, 2002. – 20 с.

³⁵ Пушкарева Н.Л. Частная жизнь русской женщины: невеста, жена, любовница (X-нач.XIX в.)- Москва: Ладомир, 1997.

селянської сім'ї в Україні з метою відродження позитивних тенденцій сімейно-родинних відносин, інтеграції родинних традицій, свят та обрядів у форми культурогенної життєдіяльності сучасної сім'ї.

Дана стаття не претендує на цілковиту вичерпність, оскільки її обмежені рамки не дозволяють докладно висвітлити всі праці, в яких науковці досліджують проблеми виховання в сім'ї, шлюбно-сімейні відносини. Тому подальші розвідки будуть спрямовані на розширення історіографічного аналізу досліджень вітчизняних, російських і зарубіжних авторів із даної проблематики.

Москвінова В, Шинкаренко І.В. (КП ДонНТУ)

ПРОБЛЕМИ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА-ПЕРШОКУРСНИКА

Суспільство відчуває нагальну потребу у підвищенні науково-технічного й культурного світогляду своїх членів, що сприяє збільшенню суспільного значення самоосвіти у наш час. Варто зазначити: самоосвіта особистості – це системне явище, яке впливає на становлення і розвиток загальної культури і окремої особистості, і суспільства загалом. Бажання всебічно дослідити самоосвітню діяльність студента-першокурсника як запоруку його успішного навчання і стало провідним мотивом для підготовки цієї роботи.

Із підписанням Україною Болонської конвенції щодо якості освітньої кваліфікації випускників вищих навчальних закладів зросли вимоги до якості вищої освіти. Адже в умовах сучасного професійного середовища, що швидко змінюється, ефективно й продуктивно може працювати лише той фахівець, який має високий рівень професійної культури. Ознакою високого рівня професійної культури особистості є розвиток професійно значущих якостей, що базуються не стільки на критеріях обсягу та повноти знань, скільки на здатності людини самостійно їх поповнювати, аналізувати, систематизувати, ставити та вирішувати професійно значущі завдання тощо. Отже, якісна вища професійна освіта повинна забезпечити майбутньому фахівцеві можливість для саморозвитку в процесі професійної діяльності відповідно до потреб особистості, виробництва і суспільства.

Сучасна цивілізація з її гуманізацією і демократизацією суспільних відносин, швидкою зміною техніки і технологій, інтелектуалізацією праці передбачає необхідність широкого використання нової формули освіти – «освіта через усе життя» [2, с. 219-227].

Важливою складовою навчання впродовж усього життя та умовою розвитку, самоствердження й самореалізації особистості є самоосвіта. Під самоосвітою (за Б. І. Корольовим) розуміють самостійну пізнавальну діяльність людини, спрямовану на досягнення певних особисто значущих цілей: задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення кваліфікації тощо [3, с. 256]

Діяльність визначають як спосіб буття людини у світі, здатність її вносити в дійсність необхідні зміни.

На основі цих двох понять спробуємо сформулювати визначення терміну «самоосвітня діяльність». Під цим терміном слід розуміти вид діяльності, специфіка якого полягає в самостійному засвоєнні суб'єктом учіння знань, формуванні на цій

основі вмінь, навичок, досвіду практичної діяльності відповідно до потреб особистісного і професійного становлення [1, с. 2].

Самоосвітня діяльність є багатоаспектною як за змістом, так і за структурою та функціями. Виділяють такі основні функції:

- навчальна (засвоєння професійних знань, формування сукупності професійних компетенцій, наукового світогляду тощо);
- виховна (пов'язана з різними аспектами виховання молодшої людини, громадянина незалежної держави);
- розвивальна (розвиток пам'яті, уваги, професійної культури тощо);
- психологічна (долання психологічних бар'єрів).

Успішна самоосвітня діяльність пов'язана з розвитком самостійності, активності, самоактуалізації та інших важливих властивостей особистості. Результат цієї діяльності багато в чому залежить від готовності студента до самоосвіти та від потреби самостійного навчання.

Готовність до самоосвітньої діяльності визначають як інтегративну якість особистості, що означає її спрямованість на самостійне засвоєння знань, формування на цій основі вмінь, навичок, досвіду практичної діяльності відповідно до потреб особистісного й професійного становлення.

Будь-яка потреба, у тому числі й у самоосвіті, стає внутрішньою силою, яка спонукає людину до активної дії лише тоді, коли вона усвідомлюється особистістю [4, с.8]. Тобто тоді, коли особа відчуває необхідність у додатковому самостійному навчанні. Ця необхідність виступає головним мотивом самоосвіти. Серед них виділяють основні:

1. Соціально значимі мотиви, пов'язані з реалізацією ідеалів та життєвих планів особи, прагненням визначити своє місце в житті та осмислити своє призначення;
2. Мотиви, пов'язані зі спонукаючою силою власної пізнавальної потреби та інтересу, без орієнтації особистості на життєві плани;
3. Мотиви, пов'язані з потребою особистості в самовдосконаленні та розвитку здібностей;
4. Різноманітні форми захоплення, хобі.

Самоосвітня діяльність зазвичай відіграє вагомий роль у навчанні студента, адже вивчення кожної навчальної дисципліни передбачає і самостійну роботу студента з неї. Особливо актуально питання самоосвіти постає на першому курсі, коли відбувається адаптація першокурсника до нових умов і форм навчання. Самоосвітня діяльність і в подальшому навчанні допомагає студенту під час підготовки до практичних та семінарських занять, модульних контрольних робіт, при написанні індивідуальних, курсових, дипломних робіт, складанні іспитів тощо. Саме тоді проявляється вміння студента знаходити інформацію, робити висновки, а не просто працювати «за шаблоном», як у школі. Перед багатьма першокурсниками постає проблема «свободи в навчанні», коли необхідно самостійно обирати способи та методи здобуття знань. У такі моменти проявляється психологічна зрілість особистості, її вміння свідомо керувати своїми вчинками та нести відповідальність за їх наслідки. Для більшості першокурсників це досить складно, оскільки шкільна самоосвіта не виділяється як така. У більшості випадків самі школярі класифікують її як самостійне виконання домашнього завдання, хобі чи просте задоволення власної цікавості. Зазвичай це явище несистематичне, позбавлене конкретної свідомої мети.

Нечітка мотивація самоосвіти, до якої додається зменшення контролю за освітою з боку батьків та викладачів, може призвести до того, що першокурсник перестане систематично навчатися і буде відрахований через незасвоєння матеріалу.

Для дослідження проблем самоосвітньої діяльності студентів-першокурсників нами було проведено анонімне анкетування, у якому взяли участь 100 студентів першого курсу денного відділення Факультету технології і організації виробництва Красноармійського індустріального інституту ДонНТУ, які навчаються за напрямками «Гірництво», «Інженерна механіка», «Менеджмент», «Економіка підприємства». Анкета містила 10 питань, половина з яких потребувала вибору відповіді із запропонованих варіантів.

Поняття «самоосвіта» опитані визначили як: самостійний пошук та опрацювання інформації (93%)³⁶; самовдосконалення людини (3%); терпіння (1%); крок до успіху (1%); здобуття навичок, які знадобляться у подальшому житті (1%); освіта, якою людина займається все життя (1%).

Серед видів самоосвіти студенти віддають перевагу підготовці до практичних робіт (70%); пошуку і опрацюванню додаткових джерел інформації (45%); складанню опорних конспектів (41%); систематизації матеріалу (18%).

Характеризуючи рівень організації своєї самоосвіти, студенти зазначали що вона часто залежить від настрою і обставин (75%); лише у деяких студентів самоосвіта систематизована та спланована (25%);

Мету самоосвіти першокурсники вбачають у здобутті нових знань, розширенні кругозору (50%); поглибленні і закріпленні отриманих знань (12%); навчання самостійності (7%); підготовці до практичних робіт (7%), здачі модулів та іспитів і отриманні гарних результатів (6%); подальшому працевлаштуванні (5%); допомозі собі у навчанні (3%); отриманні стипендії (2%); продовженні навчання в університеті (2%). Не визначили мету (6%).

Намагання відповісти, чи змінилась мотивація самоосвіти студента, колишнього школяра, після вступу до інституту, виявило, що: мотивація змінилася на краще у 63% опитаних; не змінилася у 30%; не відповіли на питання 7% опитаних.

На самоосвіту старшокласників у школі найбільший вплив мали: батьки та вчителі (27%); бажання отримати більше інформації (21%); власна амбіційність (бажання отримати високі оцінки, золоту медаль тощо) (14%); потреби та обставини (10%); потреба успішної здачі ЗНО, вступу до ВНЗ (9%); бажання здобути перемогу в учнівських олімпіадах (5%); нічого не впливало (3%); не відповіли на питання (11%).

На самоосвіту студентів в інституті найбільший вплив мають: бажання отримати поглиблені знання (22%); власні амбіції (отримати червоний диплом, здобути якісну вищу освіту тощо) (16%); успішно скласти модулі (15%); почуття відповідальності (8%); обставини та потреби (8%); перспективи майбутнього працевлаштування (6%); можливість отримувати стипендію (4%); викладачі (3%); не відповіли на питання (18%).

Моральне задоволення від самоосвіти у школі отримували 45%; не отримували 40%; частково отримували 15% студентів. В інституті моральне задоволення від самоосвіти отримують 66%; не отримують 26%; частково отримують 8% студентів. На думку авторів, моральне задоволення від роботи можна отримати тоді, коли ця

³⁶ У дужках позначено кількість відповідей опитаних у відсотках

робота дає позитивний результат, або приносить радість. Отже самоосвіта для більшості студентів є заняттям, яке виконується не тільки через необхідність, а й для власного задоволення.

Було встановлено, що студенти: після вступу до інституту стали більше часу приділяти самоосвіті (63%); у результаті занять самоосвітою здобули нові знання та вміння (60%); лише у незначній частині студентів ставлення до самоосвіти не змінилося (10%).

На прохання визначитися, якої педагогічної допомоги потребують, студенти відповіли, що проведення індивідуальних консультацій необхідне 49% опитаних; 33% - потребують контролю з боку викладача, а співпраця з викладачем у питаннях самоосвіти (підготовці статей і доповідей, підготовці до олімпіад тощо) необхідна 36% студентів.

Стосовно того, якого результату студенти очікують від самоосвітньої діяльності в майбутньому, опитані сподіваються, що це: допоможе їм у подальшому навчанні (64%); допоможе їм у подальшому працевлаштуванні (49%); розширить їхній кругозір, зробить ерудованими людьми (71%); не замислюються над цим (2%).

Аналізуючи дані анкети можна сказати, що студенти-першокурсники Красноармійського індустріального інституту розуміють суть поняття «самоосвіта», а значить ідентифікують її у своєму навчанні. Проте їх самоосвітня діяльність зазвичай має несистематичний характер, тобто є неповноцінним додатком у процесі здобуття знань, а не його логічним продовженням. Також першокурсникам не вистачає допомоги та контролю викладачів, бо самостійно виконана робота, ніким не перевірена, не завжди приносить очікуваний результат. Якщо порівнювати із школою, то можна сказати, що першокурсники стали більше часу та уваги приділяти самоосвітній діяльності, як результат, почали отримувати нові знання, здобувати нові вміння та звикати працювати самостійно, отримуючи як більш високі показники у навчанні, так і особисте задоволення. Вони починають зростати у власних очах, стають більш відповідальними, тобто – дорослішають.

Позитивні результати не можуть не радувати, але залишається ряд проблем, пов'язаних із самоосвітою. Наприклад:

- Низький рівень зацікавленості студентів у навчанні;
- недостатня готовність до самоосвітньої діяльності;
- відсутність чіткої мотивації самоосвіти;
- несистематичність занять самоосвітою;
- відсутність практичних навичок самоосвітньої діяльності;
- обмежена можливість пошуку актуальної, достовірної, повної та доступної інформації;
- недостатній рівень культурного розвитку особистості;
- невизначеність перспектив подальшого майбутнього (можливість достойного працевлаштування, продовження навчання тощо).

Проблеми мають як суб'єктивний, так і об'єктивний характер, тому для їх вирішення необхідний комплекс заходів, спрямованих на модернізацію освітньої системи, а також на забезпечення можливості достойного працевлаштування майбутніх випускників вищих навчальних закладів, що сприятиме формуванню внутрішнього стимулу до навчання у студентів.

Слід зазначити, що у системі освіти XXI століття будуть, на думку вчених, проявлятися і впливати на розвиток цілісної людської особистості більше десяти тенденцій [5, с. 105-107]. Деякі з них стосуються самоосвіти, наприклад:

- Перехід від переважно інформативних форм до методів, форм і технологій навчання з використанням елементів проблемності, наукового пошуку, резервів самостійної роботи, взаємодії тих, хто навчається. Іншими словами перехід від відтворення до розуміння, осмислення, використання у життєдіяльності;
- Створення умов для самореалізації, самоствердження і самовизначення особистості, що є результатом її самоорганізації. Самоорганізація відбувається за педагогічної підтримки, яка спирається здебільшого на внутрішні джерела розвитку особистості;
- Творча спрямованість. Вона передбачає безпосередню мотивацію навчальної та інших видів діяльності, організацію саморуку до кінцевого результату. Це дає можливість особі пережити радість від власного росту і розвитку, від досягнення власних цілей; створює умови для самореалізації особистості, виявлення і розвитку її творчих можливостей;
- Безперервність освіти, що відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої підготовки, досягнення цілісності і наступності у навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти у процес, що триває впродовж усього життя людини.

Отже, самоосвітня діяльність є невід'ємною частиною навчального процесу, котрий є складовою частиною життєдіяльності людини. Свідомо чи ні, але людина навчається протягом усього свого життя, самостійно здобуваючи різні навички та вміння. Її освіта не обмежується лише шкільною чи інститутською програмою, вона, крім того, є частиною буденних справ, які людина намагається вдосконалити чи модернізувати. Але самоосвіта, як і освіта, не повинна бути метою життя, вона має стати засобом у досягненні життєвої мети. Адже не в кількості знань полягає освіта, а в повному розумінні й майстерному застосуванні всього того, що знаєш.

На першому курсі інституту більшість студентів тільки починає свій свідомий самоосвітній шлях. І хоч вони соромляться зізнатися, але кожен із них потребує допомоги у вирішенні складних питань, моральної підтримки і заохочення. Рано чи пізно, усі вони досягнуть своєї головної мети – отримають диплом, і якщо хтось вважає, що після цього процес навчання завершиться, то нехай пригадає слова Д. І. Менделєєва: «Справжнє завершення освіти забезпечує тільки саме життя і свідомо самостійність кожного».

Література

1. Ковальчук Б. В., Ковальчук Л. О. Готовність до самоосвітньої діяльності, як ознака професійної культури майбутніх фахівців // *Личность в едином образовательном пространстве: сборник научных статей I Международного образовательного форума.* – Львов, 2010. – 288 с.
2. Дзвінчук Д. І. Освіта в історико-філософському вимірі: тенденції розвитку та управління. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2006. – 378с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376с.

4. Бухлова Н. В. Організація самостійної діяльності учнів. «Бібліотека журналу «Управління персоналом». Випуск 6/ Н. В. Бухлова – Х.: Видавнича група «Основа», 2003. – 64с.
5. Мойсеюк Н. С. Педагогіка. Навчальний посібник. Видання п'яте, доповнене і перероблене. / Н. С. Мойсеюк – К., 2007. – 656с.

Олексюк Л.С. *(Бучацький інститут менеджменту і аудиту)*

Толерантна взаємодія студентів у процесі економічного виховання

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть виникає потреба у становленні нового світогляду на принципах гуманізму та демократизму; у пропаганді мислення у сфері миру, свободи і толерантності, побудові компромісу та відкритості в економічних відносинах між людьми різних країн. Проте ринкова система господарювання пропонує молоді нові цінності, де провідними виступають ділові та професійні якості: комунікабельність, ініціативність, уміння співпрацювати з конкурентами тощо. Соціально-економічні і політичні чинники призводять до загострення недовіри і нетерпимості між людьми. Толерантний аспект залишається вторинним. Тому вкрай потрібні докорінні зміни у сфері вищої освіти, які б забезпечували формування взаємин на засадах культурного плюралізму. «Жити в плюралізованому світі, в якому переважають не вертикальні, а горизонтальні цінності та наративи, означає «жити самому і дати жити іншому» [1, с. 6].

У ході вирішення проблеми формування толерантності студентів ми опиратимемося на Декларацію принципів толерантності, де зазначено, що держави у своїй діяльності зобов'язуються додержуватися основних прав людини, утверджуючи гідність та цінність індивіда, виявляючи терпимість, милосердя один одного [2].

Аналіз останніх досліджень. Серед вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували проблеми толерантності, були: А. Асмолов, Я. Береговий, О. Захаренко, А. Леонтьєв, А. Мудрик, В. Подобєд, В. Тишков, П. Флоренський, Р. Друа, Дж. Лорсен, Ю. Лотман, К. Нідерсон, М. Уолцер та інші. Питання толерантності розглядаються у працях Е. Антипового, І. Беха, В. Лекторського, М. Мацковського, Дж.К. Лорсена, К. Нідерсона, А.У. Хараша та інших.

Проблеми економічної освіти досліджували вітчизняні економісти П. Єщенко, Ю. Пахомова, І. Радіонова та інші, а також зарубіжні – В. Аносов, О. Леонтьєв, Ш. Летчер, К. Макконел, Е. Майер, Б. Райзберг, А. Сміт.

Мета дослідження: визначити сутність толерантності, розглянути толерантність у контексті економічного виховання.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи різні погляди на окреслену проблему, слід зазначити, що формування толерантності у процесі економічного виховання вимагає більш детального дослідження та обґрунтування.

Економічне виховання – організована педагогічна діяльність, спрямована на формування економічної культури учнів [3, с.283].

Знання основних законів розвитку ринкової економіки, підвищення ефективності виробництва, вдосконалення виробничих відносин, системи управління та методів господарювання відтворюються в економічній свідомості. Складником економічної свідомості є економічне мислення, яке виявляється у здатності

осмислення явищ економічного життя студентів, якому властиві почуття колективізму відповідальності, взаємопідтримки [3, с. 284].

Формування толерантності студентів економічного профілю, на нашу думку, має відбуватися паралельно з процесами професійної підготовки. На думку В. Лекторського, «Творче використання принципу толерантності в процесі навчання стає запорукою ефективності освіти, з одного боку, а також створює сприятливі умови для подальшої експансії толерантності в інші сфери соціальних відносин» [4, с.24-28].

З метою визначення поняття «толерантність» серед 325 студентів вищих навчальних закладів економічного профілю Тернополя та Івано-Франківська ми провели анкетування, у якому запропонували їм серію питань:

Запитання 1. «Якими якостями ви можете охарактеризувати сутність толерантності?». Сутнісними характеристиками цієї якості, на думку студентів, є: терпеливість – 11,50, стриманість – 6,42%, доброзичливість – 14,17%, співчутливість – 2,94%, витримка – 5,88%, розуміння інших – 6,95 %, повага – 18,98%, ввічливість – 3,48%, доброта – 2,67%, наполегливість – 2,14%, поблажливість – 2,14%, милосердність – 1,87%, поступливість – 1,78%, добродушність – 1,60%, комунікативність – 1,37%, щирість – 1,34%, доброчинність – 1,31%, простота – 1,07%, відвертість – 0,80%, вихованість – 0,80%, інші відповіді – 11,50%.

Запитання 2. «Чи потрібно досліджувати питання толерантності в економічній діяльності?». 52,5% респондентів відповіли ствердно, мотивуючи думку тим, що у будь-яких взаємовідносинах – економічних політичних, культурних – ми не повинні втрачати людської гідності. Негативну відповідь дали 30,5% студентів. У прийнятті певної позиції вагалися 17% студентів.

Майбутнє нашої країни багато у чому залежить від цивілізованих керівників, менеджерів, економістів, а молодь, зокрема студентська, готується активно включитися у різні сфери підприємницької діяльності. Етика й економіка мають багато спільних ознак, тому проблеми етики управління виходять на передній план. Етика управління включає в себе культуру взаємовідносин між керівниками і підлеглими, яка базується на принципах справедливості, відповідальності, чесності, толерантності [4, с. 91]. Толерантне виховання менеджерів, бізнесменів, майбутніх керівників, є таким же важливим завданням, як професійне навчання та практична підготовка.

З метою засвоєння толерантних цінностей та формування їх в економічному аспекті студентам були запропоновані методики розвитку навиків прийняття професійних рішень і аналізу ситуацій-кейсів. Кейс – система аргументів, які використовуються командою для доказу правильності своєї позиції. Кейс-метод – це ділова гра в мініатюрі, що проводиться у вигляді ігрової ситуації. Студенти мають набагато більше свободи вибору стратегії своїх дій та певних кроків для досягнення навчальної мети. З метою активізації нестандартного мислення при аналізі мікроситуацій студентам був запропонований кейс-метод «Інтолерантний керівник» [5]: один із підлеглих вам керівників нестримано поводить з персоналом. Під час бесіди веде себе неадекватно, іноді проявляє агресію. Така поведінка негативно впливає на професійну діяльність всього колективу. Проте він хороший спеціаліст, досконало знає свою справу, креативний, раціонально мислить, вимогливий, цілеспрямований у досягненні мети. Завдання: Яке рішення в цій ситуації повинен прийняти генеральний директор відносно цього керівника?

Варіанти, запропоновані студентами:

- 24,0% – не звертати увагу, адже професійні якості значно важливіші;
- 21,9% – довіритись керівнику, адже він знає, що робить, і його дії не обговорюються;
- 15,5% – перевести керівника на іншу ділянку роботи, яка не вимагатиме безпосереднього контакту з людьми;
- 12,3% – вказати на неприйнятну в колективі поведінку керуючого, яка негативно впливає на психологічний клімат у ньому;
- 10,2% – у дружній атмосфері порадити змінити тон розмови з працюючими;
- 9,1% – запропонувати звільнитись з роботи;
- 7,0% – повністю довіритись керівнику.

У ході аналізу прийнятих студентами рішень у такій ситуації робимо висновок: майбутні спеціалісти вважають, що ділова, результативна атмосфера в колективі залежить від керівника, і надають перевагу саме професійним якостям, не звертаючи увагу на толерантність особистості.

Висновки. Отже, толерантність – це внутрішня установка особистості, яка виступає як моральний орієнтир поведінки студента - економіста, передбачаючи взаєморозуміння і взаємоповагу, діалог і компроміс, спілкування в дусі миру і гармонії. Економічне виховання студентів повинно здійснюватись у гармонійному поєднанні толерантних якостей та професійної майстерності, яка постійно розвивається, удосконалюючись інноваційними ідеями. Ми прийшли до висновку, що це – наполеглива праця, довготривалий процес, який знаходиться в пошуку нових шляхів, методів, методик. Вияв толерантності повинен перейти у потребу, формуючись у свідомості як ядро вищих духовних категорій.

Література

1. Мультиверсум. Філософський альманах: зб. наук. пр. Вип.51 / За ред. В.В.Ляха та ін. – К: Ін-т філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України, 2005. – 255 с.
2. Декларація принципів толерантності – інтернет [http //www. tolerance, org. md / rom / docs / dedu. htm](http://www.tolerance.org.md/rom/docs/dedu.htm).
3. Фіцула М.М. Педагогіка. Посібник. – К: Академвидав, 2003. – 527с.
4. Чмут Т.К., Чайка Г.Л. Етика ділового спілкування. Навч. пос. – К.: Вікар, 2003. – 223 с.
5. Панфілова А.П. та ін. Основи менеджменту. Повне керівництво кейс-технологіями. – СПб.: Пітер, 2004. – 236 с.

Пермінов О. В. (Красноармійській міській ліцей «Надія»)

ДО ПИТАННЯ ПРО НОРМАТИВНО - ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Однією з провідних ознак суспільства є наявність чіткої регламентації всіх сфер життя. Саме завдяки інституту правового регулювання забезпечується ефективна діяльність механізму держави, дотримання прав та свобод людини і громадянина. Реалізація конституційного права на освіту (ст. 53) здійснюється на засадах низки законів та підзаконних нормативно-правових актів (НПА). Якісна розробка документів з урахуванням думки експертів та громадськості, своєчасне їх прийняття

та адекватність реаліям сьогодення, прогнозованість кроків урядових структур, - все це впливає як на процес, так і на якість навчання.

Середня школа сьогодні знаходиться на складному шляху перетворень. Держава намагається винайти кращі форми інтеграції освіти в світовий освітній простір, реагувати на зміни освітньої парадигми, заснованої на викликах часу.

Проте практика прийняття НПА в галузі освіти свідчить про неспівпадіння між задекларованими принципами і способами їх реалізації. Так, у 2010 році школа стала заручником вкрай непослідовної політики стосовно визначення термінів навчання для отримання повної середньої освіти. Замість запланованого переходу на 12-річний термін навчання з'являється законопроект народного депутата А. Гриценка про повернення до 10-річної школи. Суб'єкти навчального процесу відправились на літні канікули в очікуванні своєї долі.

6 липня 2010 року Верховна Рада України приймає постанову «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Запровадження 12-річної загальної середньої освіти в Україні: проблеми та шляхи їх подолання"», за підсумками якої внесено зміни до Законів України "Про загальну середню освіту" у частині встановлення 11-річного терміну здобуття повної загальної середньої освіти та "Про дошкільну освіту" у частині запровадження обов'язкової дошкільної освіти дітей п'ятирічного віку. Таким чином, впродовж півроку відбулися кардинальні зміни в структурі системи навчання, що потягли за собою низку проблем.

По-перше, виявилися непридатними навчальні програми та методичне забезпечення навчального процесу, яке вже було розроблено під 12-річну школу.

По-друге, надруковано певну кількість підручників для 10-го класу, які пройшли відповідний конкурсний відбір, але стали майже непридатними для користування внаслідок неспівпадіння з новим розподілом годин за програмами навчальних дисциплін.

По-третє, на сайті Міністерства освіти і науки були викладені електронні версії перших розділів підручників для 10-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, яких вистачило на один-два місяці роботи (за умов, якщо вони відповідали новій програмі). Кількість марно витрачених коштів та паперу на роздрукування текстів як учнями, так і вчителями, за межами здорового глузду та державницького підходу до справи. Через деякий час зміст електронних підручників був заблокований.

Програмне забезпечення навчальних предметів надходило з запізненням. В деяких випадках планування здійснювалось на підставі параграфів електронних версій підручників, які не відповідали новій програмі. У наказі МОН України № 837 від 27 серпня 2010р. «Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеню», прийнятого за 4 (!) дні до початку навчального року, передбачалось розробити робочі навчальні плани для 10-го класу до 1 вересня. Але тільки 28 жовтня 2010 року наказом МОН України № 1021 «Про надання навчальним програмам для 11-річної школи грифа "Затверджено Міністерством освіти і науки України"» відбулось фактичне нормативне закріплення програмного забезпечення навчального процесу. Листом МОН №1/9-862 від 29 листопада 2010 року «Про навчальні програми з інформатики для старшої школи» під час навчального процесу запропоновано провести корекцію програм (менш ніж за місяць до закінчення семестру).

Впровадження нових підходів до навчання ґрунтується на системі поділу обсягів навчального матеріалу на рівні: стандарту, академічний та профільний. Це дає можливість впроваджувати диференційний підхід та профільність за більш сприятливих умов. Разом з тим, підручники (станом на початок 2011 року) друкуються виключно у двох позиціях – профільні та абсолютно однакові під однією обкладинкою рівні стандарту та академічний. Парадокс ситуації полягає у тому, що академічний рівень має навчальне навантаження на годину більше, ніж рівень стандарту, а окремого підручника не передбачено. Так, наприклад, історія України обсягом 35 або 70 навчальних годин, залежно від рівня, вивчається за одним підручником.

Тільки у другому семестрі з'явився лист МОН №1/9-11 11 від 11.01.11 року «Про перелік навчально-наочних посібників, електронних засобів навчального і загального призначення та ін., рекомендованих для використання у 2010/2011 навчальному році». Виникає два питання: чи було правомірним користування таким обладнанням до появи відповідного листа та який сенс обмежувати його дію тільки поточним навчальним роком? Для НПА подібного типу механізм пролонгації зазвичай не застосовується, тому існує вірогідність штампування таких документів замість більш корисної справи.

На думку автора, Міністерству освіти і науки, молоді і спорту слід більш ґрунтовно проробляти засади реалізації освітньої політики хоча б на період навчального року. Так, після затвердження календарного планування на 2010-2011 н. р., яке відбувається на початку вересня, з'являється лист МОН України №1/9-950 від 30 грудня 2010 року «Про порядок закінчення навчального року та проведення державної підсумкової атестації у загальноосвітніх навчальних закладах в 2010/2011 навчальному році». У документі зазначається, що у цьому році «навчальні заняття у 1-10 класах завершуються 26 травня 2011 р., а в 11 класах – 18 травня». Третій рік поспіль змінюються дати закінчення навчального року, у тому числі, протягом року. Крім того, вже 20 січня 2011 року з'являється уточнюючий лист МОН України «Про особливості державної підсумкової атестації з іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах в 2010/2011 навчальному році». Складається враження, що правотворча діяльність профільного міністерства функціонує за своїми, особливими правилами, які складно опанувати пересічним громадянам.

Постійними новаціями характеризується процедура підготовки, проведення та узагальнення результатів зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). Подібна нестабільність нормативної бази не сприяє покращанню підготовки учнів до ЗНО. Затверджено нові програми з предметів, винесених на зовнішнє оцінювання. Але наказом Міністерства освіти і науки України від 27.12.2010 р. № 1292 «Про внесення змін до додатків 7-9 наказу Міністерства освіти і науки України від 08.12.2010 р. № 1218 «Про затвердження програм зовнішнього незалежного оцінювання у 2011 році» вже внесено зміни до програм зовнішнього незалежного оцінювання у 2011 році з математики, історії України, географії. Таким чином, якщо через два тижні вносяться зміни до наказу, то взагалі не можна казати про якусь передбачуваність дій МОН. Новий варіант програми з історії України завершується подіями 2006 року та президентством В. Ющенка, що можна вважати неполіткоректним по відношенню до чинної влади. Внесені зміни до специфікації тестів із окремих предметів. Так, у тестах із історії України, біології, географії уперше будуть використовуватися завдання, що

передбачають коротку відповідь множинного вибору, тому чисельні посібники для абітурієнтів потребують відповідних змін.

У вересні 2000 року на Саміті Тисячоліття ООН лідери 189 країн схвалили Декларацію Тисячоліття і взяли зобов'язання працювати разом з метою підвищення безпеки, добробуту та справедливості в усьому світі. Декларація визначила вісім цілей, що стали відомі як Цілі Розвитку Тисячоліття. У 2003 році Україна адаптувала глобальні ЦРТ на національному рівні.

У документі відзначається, що стандарти як у в загальноосвітній, так і у вищій освіті України перебувають у стані безперервного трансформування і модернізації. Так, у серпні 2010 року Постановою Кабінету Міністрів України внесено зміни до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, а вже в листопаді МОН України видає наказ «Про розроблення нової редакції Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти». Якщо врахувати той факт, що не має державної Концепції історичної освіти, то можна зробити висновок про бажане переосмислення нормотворчої діяльності з боку Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України з метою значного покращання змісту і якості освіти і виходу країни на нові освітні обрії.

Література:

Конституція України. Харків, «Фоліо», 2008.

Постанова Верховної Ради України № 2441-VI від 06.07.2010 року «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Запровадження 12-річної загальної середньої освіти в Україні: проблеми та шляхи їх подолання"»

(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, N 39, ст.520)

Постанова КМУ № 776 від 27.08.10 року «Про внесення зміни до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24»

Наказ МОН № 834 від 27.08.10 року «Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів III ступеню»

Наказ МОН № 1021 від 28.10.10 року «Про надання навчальним програмам для 11-річної школи грифа «Затверджено Міністерством освіти і науки України»

Наказ МОН № 1068 від 09.11.10 року «Про розроблення нової редакції Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти»

Наказ МОН № 1292 від 27.12.2010 р «Про внесення змін до додатків 7-9 наказу Міністерства освіти і науки України від 08.12.2010 р. № 1218 «Про затвердження програм зовнішнього незалежного оцінювання у 2011 році»

Лист МОН № 1/9-862 від 29.11.10 року «Про навчальні програми з інформатики для старшої школи»

Лист МОН № 1/9-950 від 30.12.10 року «Про порядок закінчення навчального року та проведення державної підсумкової атестації у загальноосвітніх навчальних закладах в 2010/2011 навчальному році»

Лист МОН № 1/9-11 від 11.01.11 року «Про перелік навчально-наочних посібників,електронних засобі навчального і загального призначення та ін., рекомендованих для використання у 2010/2011 навчальному році»

Лист МОН № 1/9-33 від 20.01.11 року «Про особливості державної підсумкової атестації з іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах в 2010/2011 навчальному році»

Путрегай С. В. Рак Ю. В. (КІІІ ДонНТУ)

МОТИВАЦИЯ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Во все времена считалось, что высшее образование – это ключ к успеху молодого человека. Период обучения в вузе – самый важный этап социализации студента, суть которого состоит в формировании личности в условиях социокультурного пространства университета, усвоения в ходе обучения необходимых теоретических знаний и получение практических навыков по выбранной специальности.

На успешность обучения студентов в высших учебных заведениях влияют многие факторы: материальное положение; состояние здоровья; возраст; семейное положение; уровень довузовской подготовки; владение навыками самоорганизации, планирования и контроля своей деятельности; мотивы выбора вуза; адекватность исходных представлений о специфике вузовского обучения; форма обучения; наличие платы за обучение и ее величина; организация учебного процесса в вузе; материальная база вуза; уровень квалификации преподавателей и обслуживающего персонала; престижность вуза и, наконец, индивидуальные психологические особенности студентов. [4]

Важнейшим фактором успешного обучения в вузе является характер учебной мотивации. В педагогической литературе под мотивом обучения понимается внутренняя побудительная сила, которая обеспечивает движение индивидуальности к познавательной деятельности. С психологической точки зрения мотивы – это внутренние двигатели учебной деятельности. [7]

Исследованию мотивации учебно-профессиональной деятельности студентов посвятили свои работы Додонов Б.И., Ительсон Л.Б., Леонтьев А.Н., Вербицкий А.А., Маслоу А. и другие психологи. Они доказали, что мотивация есть одним из самых главных факторов успешного обучения. [1;2;3;5;6]

Некоторые авторы прямолинейно делят мотивацию учебной деятельности на недостаточную и положительную, относя к последней познавательные, профессиональные и даже моральные мотивы. В такой интерпретации получается прямолинейная и почти однозначная связь положительной мотивации с успешностью обучения. При более дифференцированном анализе мотивов учебной деятельности выделяют направленность на получение знаний, на получение профессии, на получение диплома. Существует прямая корреляционная связь между направленностью на приобретение знаний и успешностью обучения. Два других вида направленности не обнаружили такой связи. Студенты, нацеленные на получение знаний, характеризуются высокой регулярностью учебной деятельности, целенаправленностью, сильной волей и др. Те же, кто направлен на получение профессии часто проявляют избирательность, деля дисциплины на «нужные» и «не нужные» для их профессионального становления, что может сказываться на академической успеваемости. Установка на получение диплома делает студента еще

менее разборчивым в выборе средств на пути к его получению – нерегулярные занятия, «штурмовщина», шпаргалки и т.д. [7]

Актуальность данного вопроса связана с тем, что именно неадекватность мотивов к учебе среди студентов приводит к снижению качества получаемых знаний за счет отсутствия стимула к эффективной работе на занятиях. Это может быть причиной уменьшения успешности, а значит, существует необходимость совершенствования системы мотивирования студентов к обучению. Целью статьи является анализ учебной мотивации студентов и предложение направлений ее повышения.

Мы говорим о том, почему студенты не ходят в институт с удовольствием, почему не задают вопросы на занятиях, не ходят на консультации, почему сидят на парах, чтобы уйти домой и не получить прогул, а не узнать что-то новое. Педагоги делают акцент на том, что студенты сами пришли получать знания, и от успешности обучения во многом зависит их дальнейшая жизнь.

Студенты справедливо спрашивают себя, зачем учиться в течение года, если при сложившейся системе можно сдать все предметы в сессионную неделю, зачем получать хорошие оценки, если на красный диплом никто не смотрит, почему бы не уходить пораньше с пар, ведь институт такое скучное место. И зачем учиться у преподавателей, если все что они могут сказать, написано в учебниках.

Недостаточная и неправильная мотивация студентов – проблема, что встала перед нами особенно остро, которая не так заметна, как, например, недостаточность финансирования образования, но имеет большое влияние на качество знаний выпускников.

Прежде всего, необходимо дать возможность студентам реализовать себя в той деятельности в которой они заинтересованы, ведь любая продуктивная деятельность, в конечном счете дает позитивный эффект. Это значит поддерживать и развивать любые студенческие инициативы и искать таковые. Даже студентам-разгильдиям будет интересно писать статью на ежегодную конференцию кафедры, если тема для него интересна. А часто студент и не подозревает об этом, или не думает что это ему по силам, или же не думает, что данная тема будет интересна и актуальна не только для него. Так и пропускаются интересные инновации. Из-за пассивности творческих людей, которых много среди студентов.

Хорошо хоть что в последнее время отпала проблема ограниченности преподавателей, которые не воспринимали и браковали исследования по нестандартным темам («влияние компьютерных игр на развитие способностей к учебе», «студенческие гильдии, как стимул мотивации к учебной деятельности»).

Нами был проведен опрос студентов по авторской методике с целью получения представлений о факторах, которые мотивируют или могли бы мотивировать студентов к обучению. В нем приняли участие студенты первых, вторых и третьих курсов групп ЕПР, МО, РКК, МП. Всего было опрошено 25 человек.

Студенты нашего КИИ затрудняются, отвечая на вопросы о факторах, которые мотивируют их к учебе (сказывается пассивность, в том числе и социальная, и то, что у нас провинциальный вуз). Среди них они называют стремление стать квалифицированными специалистами, получение высокого дохода от работы по специальности, престижность высшего образования, влияние родителей, получение знаний. А вот на вопрос, что могло бы повысить учебную мотивацию, большинство отвечают с удовольствием. Студенты хотели бы поднятие стипендии, полную

компьютеризацию учебного процесса, оценочные поощрения за работу на парах (освобождение от индивидуальных работ, модульного контроля), более разнообразные методики преподавания предметов. Эти результаты в первую очередь, говорят про то, что необходимо повышать интерес студентов к получению знаний. А интерес является важной составляющей мотивации.

Проанализировав возможности вуза, опросы студентов и научные материалы, на наш взгляд, для мотивирования студентов к учебе в КИИ можно провести ряд мероприятий, которые улучшат учебный процесс, объединив их под лозунгом «сотрудничество со студентами ради повышения результатов»:

1. Составление рейтингов успеваемости (для групп и отдельно для студентов). Для групп такая оценка является суммой средних оценок за сессию, а для студентов, это рейтинг, который учитывает не только оценки за сессию, а и научную работу, участие в мероприятиях института и т.д. Такой соревновательный момент будет иметь влияние на самосознание студентов, стимулирует их старания.
2. Более широкое освещение результатов конференций, конкурсов, важных событий, произошедших в институте, и объявлений об их проведении. Про большинство событий, которые происходят в институте, студенты просто не знают и пропускают их мимо. Исправить ситуацию может система оповещения, устные объявления группам, печать новостей в СМИ института. Информированность даст возможность студентам реализовать себя в нужном направлении.
3. В опросе, описанном выше, студенты отмечают однообразие подачи материала на лекциях и называют это одним из факторов понижения их интереса к учебе. Более разнообразные и интересные методы подачи материала на лекциях всегда являются хорошим стимулом посещать пары и учить материал. Преподавателям стоит обратить на это внимание.
4. Освещение работы всех служб института: профкома, студсовета, студенческих коллективов. Студенты должны знать, что все вокруг них не стоит пассивно на месте, и что они могут приобщиться к этой работе.
5. Повышение материальной базы института и её доступность для студентов. В этом направлении институт продвигается каждый день, однако остается еще много того, что могло бы повысить качество учебного процесса. Например, за неимением возможности пользоваться компьютерами в удобное для них время, студенты теряют это время, что сказывается на качестве работ.
6. Организация клубов по интересам (музыкального, театрального, организационного). За каждым клубом закрепляется куратор. Деятельность клуба зависит только от активности и желание его членов. Опросы и подготовки к студенческим мероприятиям показали наличие заинтересованных в клубной деятельности студентов.
7. Отделение от студсовета функций проведения развлекательных мероприятий (и формировании для этого отдельной студенческой службы с куратором-преподавателем) и его специализация на защиту прав студентов, повышение качества учебного процесса, поддержку активных студентов и их проектов, др. Это повысит престиж студсовета, позволит сосредоточиться на решении проблем студентов.

8. Составление перечня рабочих мест, которые предприятия области могут предложить студентом по окончании вуза. Знание перспектив трудоустройства очень важно для стремления овладения знаниями. В некоторых вузах для этого стоят специальные компьютерные автоматы, где можно найти себе подходящую вакансию.
9. «Автоматы», освобождающие студентов, активно работавших в течение семестра, от написания модульного контроля и информирование студентов про условия получения ими такого «автомата» по каждому предмету.

Этот ряд мероприятий охватывает студентов с разными направлениями мотивации. Например, для тех, кто учится ради получения профессии, наиболее эффективным фактором станет работа вуза в направлении трудоустройства выпускников: освещение положения на рынке труда города и области, составленный вузом список вакантных мест на предприятиях. Для тех, кто хочет, прежде всего, получить диплом полезным будет освещение деятельности института и ее результатов, назначение критериев для премирования. А для студентов, целью которых есть получение знаний, сам учебный процесс, прекрасным мотиватором станет система рейтингов студентов и групп, «автоматы», доступность материально-технической базы и т.д.

Усовершенствование системы мотивации студентов к учебе необходимо в частности потому, что именно ней объясняется интенсивность осуществления выбранного действия – успешного обучения, и активность в достижении результата – максимально овладеть будущей профессией и стать успешными специалистами.

При всем сказанном, стоит упомянуть о гигантской роли преподавателя (способы подачи материала, отношение к студентам, положительный пример и др.) в формировании мотивов к обучению. А в вузах, в отличие от школ, методике преподавания уделяется мало внимания – преподавателям достаточно давать материал на лекциях и проверять решение задач на практике, а остальное давать на самостоятельное обучение – если студент хочет знаний, то найдет, как их получить. Может, некоторые преподаватели просто забыли, что они служители священной профессии, и прежде всего, должны думать о студентах, а не о чем другом.

Жизнь – это цепочка из необычных воспоминаний. И студенческое время со своими препятствиями и вершинами для каждого может стать той самой настоящей жизнью, где учеба будет играть одну из главных ролей.

Найти в ней то, чего не будет ни до, ни после, то, что можно назвать не подготовкой, а частью жизни, найти самый важный урок, который мы сами должны себе преподать, чтобы остальные уроки, те, что дадут нам учителя и друзья, достигали своей цели. Урок о ценности знаний и времени, ценнейших ресурсах, которые можно найти в институте с избытком, если знать, как искать. Быть счастливыми от того, что находимся в стенах учебного заведения, и говорить преподавателям спасибо.

Литература

1. Вербицкий А.А., Н.А. Бакмаева. Проблема трансформации мотивов и контекстном обучении // Вопросы психологии, 1997. - № 4.
2. Додонов Б.И. Эмоции как ценность - М., 1978.
3. Ительсон Л. Б. Лекции по современным проблемам психологии обучения 1972.
4. Кузьминский А.И., Омеляненко В.Л. Педагогика: Учебник. – К.: Знания – Прес, 2003.-418 с.

5. Леонтьев А.Н. Лекция как общение. - М., 1974. - С.22.
6. Маслоу А. Мотивация и личность. - М., 1954.
7. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. - М.: Издательский центр "Академия", 2001. - 304 с.

Рустамова Г., Василенко А.І., Пархоменко М.М. (КП ДонНТУ)

ПРАВОМІРНІСТЬ ПОВЕДІНКИ ЯК СУСПІЛЬНА РИСА ЗАГАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

Сучасній молоді необхідно сформуванати розуміння того, яке значення має закон та право в житті всіх і кожного. При чому закон слід розуміти не як заборону, а право не як всюдозволеність. До закону слід ставитись як до керівництва до дій, компасу для прийняття правильного рішення в будь-якій ситуації (правильного з точки зору суспільства, і з точки зору сучасного і майбутнього даного індивіда), а до права – як до міри юридично можливої поведінки, що задовольняє інтереси певної особи. Розуміння цих двох складових формує правове мислення - процес опосередкованого та узагальненого відображення правових явищ в їхніх істотних властивостях, зв'язках і стосунках. Ознаками правового мислення є: розумове пізнання правових явищ і зв'язків між ними; правові явища у відображенні людини виступають в узагальненій формі; воно відображає найсуттєвіші властивості правових явищ, без яких право існувати не може; це евристична діяльність людського мозку з відшукування найхарактерніших властивостей, що вимагає від мислячого значних практичних знань, умінь і навичок, здатності орієнтуватись у проблемних ситуаціях; велике значення при цьому належить мотивації (наявності правових потреб, інтересів і прагнень) та волі людини в досягненні поставленої мети [1].

Актуальність обраної теми визначається не тільки недостатнім рівнем її наукової розробки. Дослідження правомірної поведінки одночасно сприяє розкриттю факторів, що формують життєву позицію, особистісне сприйняття чинної правової системи та визначають лінію правової поведінки особи. Це дає змогу доповнити існуючі знання і дані, отримані в процесі вивчення правомірної поведінки, виявити невіршені, спірні питання і, таким чином, сприяти подальшому розвитку теорії правової поведінки, змінити негативний погляд науковців на проблеми правомірної поведінки тощо.

Метою статті є визначення поняття правової поведінки, ставлення та розуміння молоддю такої поведінки, визначення заходів щодо формування правосвідомості у молоді. Проблемою правомірної поведінки займаються наступні сучасні науковці: Т.Лукмана, П.Штомпки, Є.Головаха, Н. Паніна В.Шинкарук, І.Валерстайн.

Зовні правове мислення може проявлятися у правовій поведінці, і тільки тоді воно має соціальне значення.

Для глибшої характеристики правової поведінки треба розглянути її об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Виходячи з наведеного вище, можна сформулювати такі ознаки правової поведінки: соціальне значення поведінки; перебування поведінки під контролем свідомості й волі людини; регламентованість поведінки правом;

підконтрольність поведінки державі; здатність поведінки потягнути за собою юридичні наслідки.

Механізм правової поведінки містить: правові норми, що регулюють поведінку людини; юридичні факти, з якими закон пов'язує настання юридичних наслідків чи виникнення, зміну або припинення правовідносин; правовідносини як взаємозв'язок суб'єктів права та юридичні обов'язки; акти здійснення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

Універсальними засобами механізму правової поведінки є законність, правосвідомість і правова культура. Вони взаємодіють з іншими елементами цього механізму в кожному окремо взятому випадку правової поведінки.

Правова поведінка поділяється на правомірну і протиправну.

Правомірна поведінка — це суспільно необхідна, бажана і допустима під кутом зору інтересів громадянського суспільства поведінка індивідуальних і колективних суб'єктів, що проявляється у здійсненні норм права, гарантується та охороняється державою. До ознак правомірної поведінки різні автори відносять: об'єктивну можливість і необхідність; бажаність і допустимість; відповідність інтересам громадянського суспільства; гарантованість і охорону державою; відповідність поведінки нормам права.

Важливим чинником, що впливає на правомірну поведінку, є мораль. Мораль і право тісно взаємопов'язані, більш того можна казати о глибоком взаємопроникненні права і моралі. Вони взаємообумовлюють, доповнюють і взаємозабезпечують один одного у регулюванні суспільних відносин. Об'єктивна взаємообумовленість такої взаємодії визначається тим, що правові закони втілюють в себе принципи гуманізму, справедливості та рівності людей. Проте процеси трансформації, які відбуваються в сучасному українському суспільстві та означають перехід до нової моделі розвитку, супроводжуються глибокою кризою, яка охопила усі сфери суспільства. Фактично, український соціум знаходиться сьогодні у стані ціннісно-нормативної дезінтеграції, тобто соціальної аномії (стан суспільства, коли старі норми і цінності вже не відповідають реальним відносинам, а нові ще не затвердилися). При цьому відбувається заповнення соціального простору перед – та девіантними цінностями, порушення або ігнорування значною частиною індивідів існуючих норм права та моралі. В умовах кризового стану суспільства особистість опинилася в складній ситуації вибору цінностей, пріоритетів, засобів адаптації, і найбільш гостро ця проблема проявляється у молодіжному середовищі, адже молодь ще не визначила у повному обсязі свої принципи та норми моралі, тому не може опиратися цим процесам. В сучасних умовах протиправна та асоціальна поведінка набуває масового характеру і часто сприймається як раціональний та загальноприйнятний стиль життя. Ігнорування закону, протиставлення прав і обов'язків, свідчить про відсутність належної правової культури, і тим самим про відсутність належного правового виховання сучасної молоді [2].

Проведене опитування студентів моєї групи у віці 19-20 років на тему правомірної поведінки дало наступні результати:

1. Правомірна поведінка – це:
 - дотримання законів, загальноприйнятих норм, взаємоповага;
2. Правомірній поведінці в інституті притаманні:

- дотримання загальних норм поведінки у вищому навчальному закладі та культури спілкування;
- 3. Правомірній поведінці у транспорті притаманні:
 - правила поведінки у транспорті, взаємна ввічливість;
- 4. Правомірній поведінці з друзями притаманні:
 - дотримання прав і свобод людей.

Жоден із опитуваних не вказав, що окрім дотримання правомірної поведінки існує необхідність розуміння правильності цієї поведінки. Адже, як вказувалося вище, перш за все необхідно мати правильне уявлення про закон, право та моральність. Дане опитування дає підстави зробити висновок, що опитувана група не повністю або зовсім не розуміє, навіщо потрібно дотримуватись цих норм, тобто мають місце лише знання, але відсутня основа, осмислення причини цих дій.

Щоб змінити ситуацію слід займатися правовим вихованням молоді. Необхідність такого виховання зумовлюється рядом чинників. По-перше, неповнолітні і молоді члени суспільства перебувають на стадії переходу до соціальної зрілості, до самостійного життя, до здійснення соціальних функцій у повному обсязі. По-друге, в їх поведінці з'являються вікові особливості інтелекту, волі, емоцій тощо. Саме ці особливості і зумовлюють, зокрема, недостатнє вміння визначати істинне значення того чи іншого факту, дати правильну оцінку прикладу який спостерігається, протистояти негативному прикладу мікросередовища, і зумовлюють необхідність правового виховання молодого покоління у душі поваги до Закону. Важлива роль у цьому відводиться педагогам, батькам та правознавцям [3].

Формування правосвідомості відбувається під впливом всіх аспектів суспільної діяльності і суспільних відносин. Поряд з цим існують і специфічні методи ціленаправленого правового виховання. Вони включають різні форми вивчення права, інформування та пояснення права всіма засобами масової інформації, впливу на особу, застосування правової практики, яку вона спостерігає, і особиста участь у правоохоронній діяльності. Виховання молоді в душі патріотизму, свідомого відношення до праці, високої культури, нетерпимості до явищ, що суперечать нормам моралі, передбачає формування у підростаючого покоління правової культури та правової свідомості. Правова свідомість відображає правову дійсність у формі знання права, оціночного відношення до нього та практичного його застосування, ціннісних орієнтацій, які регулюють поведінку в юридично значимих ситуаціях. Формування правосвідомості української молоді визначає й правову культуру особистості. Ця культура передбачає глибоку повагу до правової основи держави і суспільного життя; розуміння соціальної ролі права і переконання в необхідності точного дотримання його норм і принципів; нетерпимість до будь-яких порушень законності; готовність до повсякденного співвідношення своєї поведінки з принципами і нормами закону і до сприяння формуванню такої ж позиції у інших членів суспільства тощо. Але існуюча у нашому суспільстві система псевдо-правових відносин (тотальна корупція, свавілля і байдужість владних структур, а відповідно й тих людей, що повинні забезпечувати належне функціонування законності) є дуже дієвим чинником впливу на формування світогляду молоді у тому числі її правової свідомості. Успіх багатьох людей, що досягли успіху, ігноруючи усі правові норми, є поганим, але ж дуже яскравим для молоді прикладом того, що подібна «правова» ситуація є раціональною та доцільною для успішного життя. Тобто насамперед треба позбутися негативних явищ взагалі у

суспільстві – того поганого прикладу для молоді, що призводить до її правової дезорієнтації, а далі вже вирішувати питання правового виховання та формування правосвідомості.

Отже, можемо зробити наступні висновки. Автор визначив поняття правомірної поведінки — це суспільно необхідна, бажана і допустима під кутом зору інтересів громадянського суспільства поведінка індивідуальних і колективних суб'єктів, що проявляється у здійсненні норм права, гарантується та охороняється державою. Було встановлено наступні проблеми сприйняття її молоддю: нерозуміння засади і причин виконання правомірної поведінки. Шляхом вирішення цих проблем автор вважає правове виховання молоді, різні форми вивчення права, інформування та пояснення права всіма засобами масової інформації, вплив на особу, застосування правової практики, яку вона спостерігає, і особиста участь у правоохоронній діяльності [4].

Література:

1. Демічева А.В. Проблеми девіантної поведінки молоді в умовах трансформації сучасного українського суспільства. – Харків.- 2007.-224 с.
2. Іванов В.Н. Девіантна поведінка: причини і масштаби // Соціально-політичний журнал. – 1995. – №2.-С.-15
3. Копейчиков «Правознавство», Київ.- 2002.-302 с.
4. Татаринцева Е.В. Правовое воспитание. - М.: Высш. Шк.- 1990.-250 с.

УДК 621.311.6

Смиренко О.В., Скрипка А.В., Яцюк М.М.(КП ДонНТУ)

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ:: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ.

Проблема розвитку студентського самоврядування в Україні та його правового врегулювання гостро постали в часі розпаду СРСР. Це було зумовлено припиненням діяльності комуністичної спілки молоді (ВЛКСМ) – комсомолу, який займався розвитком суспільної активності студентської молоді та її моральним вихованням.

Перед вищою школою у сфері суспільного життя та виховної роботи виникла проблема, чим замінити комсомол, який по своїй суті та методом роботи і був студентським самоврядуванням з потужним творчим потенціалом, матеріальною базою, організованою структурою та кадровою політикою. У більшості українських вузів був взятий курс на підняття ролі студентських професійних спілок. Однак, основною функцією студентських профспілок є задоволення соціальних потреб студентів, щодо завдань і цілей органів студентського самоврядування, то вони повинні бути значно ширшими.

Таким чином, в Україні на початку 90-х років, склалася ситуація, що законодавством не передбачалося існування будь – яких форм студентського самоврядування. Згадка про громадське самоврядування в освіті, яка містилася у статті 16 Закону України «Про освіту» від 4 червня 1991 року була занадто декларативною і нормативно-правових форм реалізації не мала.

Перша згадка про органи студентського самоврядування знаходиться у «Положенні про вищий державний заклад освіти» затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 5 вересня 1996 року №1074 яке містить розділ «Органи студентського самоврядування у вищому навчальному закладі». В цьому документі зазначалося, що студентське самоврядування у вищому навчальному закладі функціонує з метою забезпечення виконання студентами своїх обов'язків та захисту їх прав і сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формування у нього навичок майбутнього організатора, керівника. Основними завданнями студентського самоврядування визначалися: сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів; сприяння у створенні необхідних умов для проживання і відпочинку студентів; створення і різноманітних студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами; організація співробітництва із студентами інших вузів і молодіжними організаціями; сприяння проведенню серед студентів соціологічних досліджень; сприяння працевлаштуванню випускників; участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами.

Найвищим органом студентського самоврядування визначалися загальні збори (конференція) студентів. Положенням встановлювалися різні форми органів студентського самоврядування: сенат, парламент, старостат, студентська навчальна частина, студентські деканати, ради тощо.

Наступним етапом у становленні нормативно-правової бази щодо студентського самоврядування став Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 року. Але стаття 38 закону «Студентське самоврядування» фактично мало що додала до вже зафіксованих завдань і форм діяльності ОСС, продублювавши основні положення попереднього нормативно-правового акту.

У певному сенсі революційними стали зміни, які були прийняті Верховною радою України до Закону України «Про вищу освіту» від 19.01.2010 року у відношенні до органів студентського самоврядування. Новелами закону стали такі норми: фінансування органів студентського самоврядування здійснюється у розмірі визначеному Вченою радою вузу в розмірі не менше 0,5 відсотка коштів спеціального фонду, ОСС розпоряджаються коштами та іншим майном, що знаходяться на їхньому балансі та банківських рахунках, із органами студентського самоврядування погоджується рішення щодо відрахування студентів, їх переведення та відновлення.

Для практичної реалізації доповнень, які були прийняті до Закону України «Про вищу освіту» сьогодні потрібно прийняття відповідного і підзаконного акту, адже у чинному законодавстві не передбачаються можливості зареєструвати орган студентського самоврядування як юридичну особу, тобто орган студентського самоврядування не може виступати суб'єктом цивільних правовідносин.

Література:

1. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. - №34. – 2008. - №27
2. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - №20. – 2010. - №29
3. Положення про державний вищий навчальний заклад затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 05.09.1996р.- №1074 –1999.- №1487
4. Студент у законодавчому просторі вищої освіти: Зб. нормативно-правових актів. За загальною редакцією І.О. Вакарчука. – К: Знання України, 2008. – 410с.

Соколенко С., Моїсєнко Л.М., Пархоменко М.М. (КІП ДонНТУ)

ШЛЮБ ТА СІМ'Я В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Складна соціально-економічна ситуація в Україні у перші десятиліття незалежності, яка супроводжувалася глибокими деформаціям призвела до посилення негативних демографічних тенденцій, обумовила виникнення гострої демографічної кризи, що виявилася у погіршенні кількісних і якісних характеристик населення. Тривалий час серйозність і кризовий характер демографічної ситуації в країні глибоко не осмислювалися владними структурами і авторитетними політичними силами.

Навколо найбільш гострих і довготривалих демографічних проблем виникло чимало своєрідних «міфів» і суджень, багато питань (у тому числі тих, що стосуються демографічних перспектив країни і їх соціально-економічних наслідків) на сьогодні залишаються до кінця не з'ясованими або дискусійними.

Низка найпопулярніших і водночас досить гострих і практично значущих питань оберталася навколо сучасних змін у сфері шлюбно-сімейних відносин і народжуваності.

Шлюб і сім'я входять до п'ятірки основних цінностей особистості практично у всіх культурах, належать до фундаментальних соціальних інститутів.

Наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. відбулися кардинальні зміни у матримоніальній та репродуктивній поведінці населення різних країн, що було пов'язано зі вступом у постіндустріальний етап розвитку цивілізації. Ці зміни характеризувалися: зниженням рівня шлюбності, підвищенням віку укладання шлюбу, поширенням різноманітних форм шлюбного партнерства, нестабільністю подружніх відносин і зростанням рівня розлучуваності, поширеністю позашлюбної народжуваності і неповних сімей тощо.

Сучасна цивілізація має у своєму розпорядженні кілька варіантів шлюбу, з яких сьогодні можна обрати той, який найбільше підходить. Шлюбні відносини ґрунтуються на різних нормах. Сукупність норм і санкцій інституту шлюбу регулює стосунки між чоловіком і дружиною. Одні норми (обов'язки, права) мають юридичний характер і регламентуються законодавством. У нашій країні на даний момент така регламентація здійснюється на основі Сімейного кодексу, де юридично закріплені питання про володіння майном, матеріальні обов'язки подружжя один щодо одного і щодо дітей, про вік вступу в шлюб, комплекс норм, пов'язаних із розлученням тощо. Інші норми регулюються мораллю, звичаями, традиціями. До них належать норми залицяння, шлюбного вибору, дошлюбної поведінки, виховання дітей, сімейного відпочинку тощо. Залежно від типів інновацій в існуючих формальних або неформальних нормах шлюбних відносин дослідники виділяють низку типів шлюбів (сезонний, комунальний, раціональний, гостьовий, тощо). Кожен з них може існувати в чистому вигляді або поєднувати ознаки кількох типів водночас.

Незважаючи на існуюче різноманіття типів і форм шлюбу, він має виконувати однакові, дуже важливі для суспільства і особистості функції.

Тому, інновації у ставленні до шлюбу викликали схвилювання з боку державних діячів, соціологів, демографів. З різних трибун лунали питання: чи не впливають ці реальності на динаміку населення — чи є вона причиною низького рівня народжуваності? Чи можна зміцнити шлюб, підвищити його стабільність за

допомогою заходів, розроблених державою, громадськими організаціями, підприємствами, тощо [1].

Розуміючи важливість цього питання, влада почала розробляти заходи щодо підтримки інституту сім'ї та дитинства. Все частіше сім'я ставали об'єктом захисту на підприємствах.

Незважаючи на важливість обраної теми та наявність великої кількості публікацій, вона залишається недостатньо розробленою, вимагає узагальнення та систематизації.

- **Мета статті** полягає в визначенні сучасного стану шлюбно-сімейних відносин в Україні.

Об'єктом дослідження є шлюбно-сімейні відносини в Україні.

Предметом роботи є стан розвитку шлюбно-сімейних відносин в Україні

Значний внесок у дослідження проблем шлюбу зробили різні вчені-демографи і вчені-юристи: В.А. Білова, Ю.А. Безсмертний, Г.А. Бондарська, Э.К. Васильєва; А.М. Белякова, Н.В. Орлов. Проблемами шлюбу і сім'ї займалися так само вчені-соціологи: А.І. Антонов, О.М. Балакірева, В.Г. Бялковська, Е.М. Лібанова, М.С. Мацковський, В.В. Солодников, Ю.С. Талалай та ін. [2].

Родина є цінністю – це обумовлює необхідність використання ціннісного підходу при дослідженні проблем цивільного шлюбу. Важливо знати, якими саме цінностями обумовлений вибір цивільного шлюбу, яке місце цього виду шлюбу в житті людей. Родина є системою. Відповідно – розгляд проблем шлюбних норм вимагає комплексного, цілісного підходу із застосуванням структурно-функціонального аналізу.

Методами дослідження є аналіз і синтез, критичний і міждисциплінарний підхід до досліджуваної проблеми, логічний і системний аналіз проблем, метод ідеального типізування, залучені також методи соціологічного дослідження.

Сучасне українське суспільство називають суспільством перехідного типу, у якому трансформації відбуваються на рівні соціальних, політичних, культурних, економічних процесів. Звичайно, ці зміни не можуть не стосуватися й важливого соціального інституту суспільства – сім'ї.

Незважаючи на те, що для стабільної сім'ї характерні традиціоналізм і консерватизм, вона не може не відчувати на собі вплив сучасного інформаційного суспільства, частиною якого є.

Сім'я є базовою передумовою функціонування соціуму, первинним осередком відтворення населення та формування людського капіталу.

Дослідження шлюбно-сімейної структури населення України, проведені Інститутом демографії та соціальних досліджень НАН України в 2008 році, дозволяють зробити висновок, що в цілому традиції сімейного способу життя населення, без якого неможливе існування суспільства в його сучасному розумінні, в Україні збережено.

Проте наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст., в умовах соціально-економічної та постіндустріальної трансформації українського суспільства, тенденції розвитку шлюбу і сім'ї сповнені протиріччя, відбуваються значні зміни у шлюбно-сімейних процесах і структурах, що безпосередньо впливає на динаміку народжуваності.

Динаміка зареєстрованих шлюбів та їх розірвання знаходиться під постійним контролем влади та громадськості[3].

Так, за повідомленням прес-служби Міністерства юстиції України з початку 2010 року в Україні було зареєстровано 37,5 тисяч шлюбів, що на третину менше у порівнянні з показниками 2007-2009 років.

За словами міністра юстиції Олександра Лавриновича, кількість громадян, які виявили бажання зареєструвати шлюб у першому кварталі поточного року, стала рекордно низькою починаючи від кризових 90-х років.

Починаючи з 2000 року зниження кількості зареєстрованих шлюбів традиційно відбувалося лише у високосні роки, які, за народними повір'ями, є нещасливими для одружень.

Разом з тим, якщо у 1 кварталі високосного 2008 року у порівнянні з аналогічним періодом 2007 року кількість шлюбів зменшилася лише на 4,5 %, то у 1 кварталі 2010 року, у порівнянні з цим же періодом 2007 року, кількість зареєстрованих шлюбів зменшилася майже на 30%.

Водночас, міністр юстиції відзначив позитивну тенденцію щодо зниження кількості розірваних шлюбів, яка триває в Україні вже багато років. Так, у 1 кварталі 2010 року українцями встановлено черговий рекорд. У порівнянні з першим кварталом 2009 року кількість розлучень знизилася ще на 5%.

Загалом, повідомив міністр, кількість укладених шлюбів в Україні традиційно перевищує кількість розірваних, у різні роки на кожен розірваний шлюб припадало приблизно 1,5-2 укладених шлюби. При цьому найкраще співвідношення одружень-розлучень традиційно фіксується в Закарпатській області, де на кожне розлучення реєструється 3-4 шлюби.

Разом з тим, за рахунок зменшення кількості укладених шлюбів з початку 2010 року, співвідношення одружень-розлучень також погіршилося. У 1 кварталі поточного року на кожне розлучення в Україні припадало лише 1,3 шлюбів.

Торік в Україні одружилося 318 тис 203 пар, що на 2% менше, ніж навіть у високосному 2008 році, коли стався 25-відсотковий спад кількості зареєстрованих шлюбів[4].

Такі фактори, як вплив європейських зразків гендерних відносин, нівелювання українських культурних традицій, демографічна криза створили передумови кризи авторитету сім'ї. Цьому сприяв і такий важливий процес, як певний відхід від релігійних традицій. Адже саме релігія укорінює в суспільній свідомості цінності моральної поведінки. Трансформаційні процеси в суспільстві, і, відповідно, – у родині призводять до збільшення нестандартних ситуацій у сімейних відносинах.

Такі проголошені демократичними державами норми, як лібералізм, індивідуалізм, економічна незалежність жінок, окрім очевидних позитивних результатів для окремої особистості, мають ще й приховані негативні наслідки для сім'ї в цілому. У суспільстві, де права людини всебічно захищені, будь-який сімейний конфлікт може закінчитися руйнуванням сім'ї. І це є негативним наслідком норм сучасної західної цивілізації. Сучасне суспільство, що проголошує цінності індивідуалізму й незалежності, усе менше втручається в особисте життя людей, молодь усе рідше зважає на громадську думку. Тому регульовані раніше через шлюб статеві відносини, усе частіше набувають неінституціоналізованих форм.

Шлюбно-сімейні відносини набувають різноманітних варіантів.

Чим більше ускладнюється й диференціюється суспільна культура й норми громадського життя, тим суттєвіший відхід від норми традицій можна побачити в

багатьох сферах, а особливо в сімейно-шлюбній. Зміна традиційних канонів сім'ї не завжди має негативний характер. Такі тенденції, як перехід від патріархальної до патерналістської форми сім'ї з добровільним вибором чоловіка й жінки, є, безумовно, позитивним моментом. Перенесення акцентів з раніше головної економічної функції сім'ї на психологічну, емоційну допомагає людині впоратися із щоденними стресами сучасного життя.

Інститут шлюбу наразі характеризується двома процесами: дією традицій, норм, сформованих у попередній період розвитку суспільства і формування новоутворень, що зумовлені сучасними соціальними явищами.

«Сезонний шлюб» (обмежена часом сім'я): відносини закріплюються на певний термін, після закінчення якого вважаються автоматично розірваними. Подружжя заново зважає усі плюси й мінуси спільного життя і обирає: розлучитися їм або ж домовитися ще на якийсь період часу. Прихильники цієї форми шлюбних відносин дотримуються думки, що дорослі люди виростають із стосунків, як «діти із взуття».

«Комунальний шлюб» («шведська сім'я»): сім'я, в якій живуть декілька чоловіків і декілька жінок. Вони пов'язані не тільки і не стільки спільним сексом, скільки спільним господарством і приятельськими стосунками. Якщо в таких сім'ях з'являються діти, то вони виховуються усіма членами «комуни», які керуються ідеєю: «чим більше чоловіків і жінок перед очима дитини, тим більше у неї можливостей пізнавати різноманітність світу».

«Відкритий шлюб» традиційна сім'я, в якій члени подружжя допускають захоплення та інтимні зв'язки поза шлюбом.

«Гостювий» (екстериторіальний) шлюб: пара зареєстрована, але живуть кожен у себе. Час від часу зустрічаються, разом вечеряють у кафе, проводять ніч, інколи живуть разом, але спільного господарства не ведуть. Ходять у гості один до одного, часом проводять разом відпустку. Решту часу кожен з них вільний від сімейних обов'язків і живе своїм життям.

«Раціональний шлюб», тобто такий, що передбачає певну конкретно обумовлену вигоду (економічну, психологічну, сексуальну, господарсько-побутову, професійну тощо).

«Цивільний шлюб». Спочатку під терміном «цивільний шлюб» мали на увазі сімейні стосунки, не освячені таїнством вінчання, але визнані державою. В СРСР цивільний шлюб виник у 1917 р. як протигага традиційному церковному. У юриспруденції поняття цивільного шлюбу зберегло первинну сутність і стосується пар, які оформили свій союз офіційно. Вільні ж сімейні стосунки без реєстрації шлюбу в чинному законодавстві України прийнято називати фактичним шлюбом. У буденній мові цивільним шлюбом називають добровільне спільне мешкання і ведення спільного господарства чоловіком і жінкою «без будь-яких юридично оформлених взаємних зобов'язань». Протягом останніх 50 років подібні союзи набувають все більшого поширення як у Європі, так і в Україні. Згідно з переписом 2004 р., кожен десятий шлюб в Україні відноситься не до зареєстрованого, а його можна класифікувати, до фактично сімейні відносини. На рівні громадської думки вони вже перестають визначатися як девіація.

Соціологи роблять припущення, що сучасний етап розвитку західного суспільства привів до революції в шлюбно-сімейних відносинах, яка не лише докорінно змінила сім'ю і сімейні стосунки, а й, на думку багатьох дослідників, поставила під сумнів

самого існування сім'ї. Це зумовлено цілою низкою обставин економічного і культурного характеру:

- зростанням економічної незалежності жінок та їх активним включенням до трудової діяльності, що викликає прагнення жінок до більшої самостійності, перегляду традиційної структури шлюбно-сімейних відносин, до змін традиційних функцій шлюбу та сім'ї, рівноправ'я з чоловіками у прийнятті рішень, у контролі над видатками та майном сім'ї тощо;
- утворенням двох центрів життя — праці і сім'ї (раніше професійна діяльність і домашнє господарство існували в єдності, в межах однієї сім'ї);
- еволюцією поглядів на сексуальну мораль (або сексуальна революція з ослабленням соціального контролю);
- зростанням анонімності сексуальної поведінки;
- збереженням секретності позашлюбних зв'язків;
- діяльністю широкої мережі засобів масової інформації, які проголошують вільне статеве кохання ледь не основним мірилом рівня цивілізованості сучасних чоловіків і жінок, зміною загального ставлення суспільства до сексуальної поведінки у бік пом'якшення традиційних уявлень про дозволене й недозволене тощо;
- винаходом надійних контрацептивних засобів проти запліднення, за допомогою яких сексуальність відокремлюється від зачаття.

Серед чинників, які зумовлюють соціальні й демографічні характеристики шлюбу, його структуру, функції та потреби, важливе місце посідає освіта.

Рівень освіти впливає також на орієнтації чоловіків і жінок на шлюб, стійкість і стабільність шлюбних стосунків, на виконання сім'єю репродуктивної функції.

Сьогодні за умов корінних змін в українському суспільстві в проведенні соціальної політики необхідно враховувати тенденції розвитку шлюбно-сімейних відносин.

Серед них можна назвати такі:

- шлюб та сім'я продовжують існувати та зберігати певний авторитет у багатьох людей, незважаючи на кризові явища, які в ній відбуваються;
- шлюб стає демократичнішим, рівноправним, змінюються ролі подружжя;
- спостерігається лібералізація міжстатевих стосунків; зростає кількість дітей, народжених поза шлюбом і таких, які покинуті.

На фоні зламу звичайних соціальних цінностей сьогодні зростає гедонізм та індивідуалізм, особливо серед молодого покоління, що створює безпосередню загрозу інституту шлюбу та сім'ї, що оснований на шлюбі.

До цього слід додати, що в процесі демократизації шлюбно-сімейних норм терпимість з боку громадської думки до альтернативних стилів життя поступово зростає;

- спостерігається укладення шлюбу за шлюбним договором. Можна припустити, що це явище набуватиме поширення у зв'язку зі зростанням соціальної диференціації суспільства;
- знижується шлюбний вік. Молодь, що вступає до шлюбу, менше підготовлена до сімейного життя в моральному та матеріальному планах;
- знижується дітонароджуваність,

- спостерігається безумовний вплив релігії на формування та життєдіяльність сім'ї;
- зростає нетривалість шлюбу і нестабільність соціального інституту сім'ї;
- зростає сімейна девіація — зловживання алкоголем і наркотиками, сімейне насильство, включаючи інцестуозне.

Таким чином, шлюб нині зазнає величезних змін. Ці зміни мають глобальний універсальний характер і пов'язані з руйнацією традиційних цінностей і форм сімейного життя і шлюбу. Проте це не означає загибелі сім'ї як такої; нові часи відкривають нові обрії у стосунках чоловіка, жінки і дитини.

З метою визначення шлюбних орієнтацій студентської молоді, студентам першого курсу Красноармійського індустріального інституту (віком 18 – 20 років) було запропоновано дати відповіді на запитання:

1. Вкажіть Ваш сімейний стан:
а) одружений(а), б) ніколи не був (ла) одружений(а), в) розлучений (а).
2. Чи плануєте Ви вступити у шлюб у майбутньому?
3. а) так, б) ні, в) не визначився(лася).
4. Якщо Ваша відповідь ні, то з якої причини Ви не бажаєте вступати в шлюб?
а) за станом здоров'я, б) бажання бути незалежним, в) бажання сконцентруватися на кар'єрі, д) інше.
5. Які причини могли перешкодити вступу у шлюб?
а) відсутність партнера, з яким хотілося б прожити все життя, б) неготовність до шлюбу, в) низьке матеріальне становище, г) відсутність житла.
6. Як ви ставитесь до сімейного життя без реєстрації шлюбу?
а) позитивно, б) негативно, в) нейтрально, г) ще не визначився(лася).
7. Яку форму шлюбу ви б обрали для себе?
8. а) зареєстрований шлюб, б) фактично шлюбні відносини.
9. Чи плануєте народження дітей? Якщо так, то скількох?

Всього в опитуванні прийняли участь 100 осіб (при чому серед респондентів чоловіки та жінки були представлені у рівних частинах). За результатами опитування були отримані такі дані:

90% респондентів на момент опитування не перебували у шлюбі і ніколи не були одружені. Серед тих осіб, які не перебували у шлюбі, 75% висловили бажання взяти шлюб у майбутньому, 5% ще не визначилися. При чому серед тих, хто взагалі відмовлялися від шлюбу в майбутньому - більшість склали чоловіки – 80%.

Серед відповідей, що нас найбільше зацікавили, були відповіді на питання, чому саме молоді люди відмовляються від шлюбу та які причини могли б перешкодити вступу у шлюб. Так, особи, які ніколи не були у шлюбі і не планували брати шлюб, причиною свого рішення у більшості випадків назвали бажання бути незалежним, сконцентруватися на кар'єрі та фінансові перепопи.

Серед причин, що могли б завадити шлюбові, більшість респондентів називали відсутність партнера, з яким би хотілося прожити все життя – 57%. Серед інших причин називали також: неготовність до шлюбу, низький матеріальний стан, відсутність окремого житла. До речі, під час бесіди більшість опитуваних зазначили, що всі запропоновані відповіді на питання № 5 для них є важливими і що дуже важко було визначити головну причину.

Позитивне ставлення до фактично сімейних відносин висказали 80% опитуваних. Хоча більшість все ж таки визначили, що сумісне проживання з партнером без реєстрації є тимчасовим періодом, необхідним для перевірки партнерських стосунків.

Відповідаючи на наступне питання, виявилось, що особисто для себе більшість все ж вибрали зареєстрований шлюб.

Причини такого вибору були різні. Одні студенти надавали перевагу зареєстрованому шлюбу, бо вважали його більш захищеним, хоча не назвали в якості доказу хоча б одну статтю з Сімейного кодексу. Інші виступили за зареєстрований шлюб, бо переймалися через думку людей які їх оточують; тобто боялися суспільного несхвалення. А треті – просто вважали, що зареєстрований шлюб більш правильний, бо так живуть їх батьки.

Найбільші труднощі викликало останнє питання. Більшість студентів відповіли, що не задумувалися над проблемою народження дітей – переважно хлопці – 78%. Дівчата відповідали, що планують народження дітей, але визначали, що це залежатиме від багатьох обставин (довіра партнерові, гідне фінансове становище сім'ї тощо).

Шлюб та сім'я продовжують залишатися основними цінностями українського суспільства. За даними демографічних досліджень в Україні рівень шлюбності населення залишається одним з найбільш високих в Європі. Але шлюбні орієнтації молоді визначені під час бесід зі студентами Красноармійського інституту, говорять про те, що більшість опитаних згодні на сумісне проживання з партнером у фактично шлюбних відносинах за умови двостороннього погодження. Не є важливим для молоді і знання сімейного законодавства, замислення над питаннями захищеності прав подружжя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.

1. Конституція України. - //Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30
2. Кодекс про шлюб та сім'ю. – Кодекси України. У 3 кн./Відп.ред. В.Ф. Бойко. – К.:Юрінком Інтер, 1997. - Кн.2. – С.441-490.
3. Сімейний кодекс України. – Харків: «Одиссей», 2006. – 102с.
4. Речь Жака Валлена, президента Международного союза по изучению населения, на открытии XXV Международного конгресса по народонаселению. —<http://www.demoscope.ru/weekly/2005/0207/nauka01.php>

Стельмаш А. О., Василенко А. І. (КП ДонНТУ)

Захист прав дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування в Україні

Всі ми родом з дитинства... У кожного існують перші спогади про тепло маминих рук, про бабусині казки на ніч, про татові жарти та сімейні свята. Ці спогади супроводжують нас протягом усього життя і залишаються своєрідною реліквією. Психологи стверджують, що характер людини формується в перші 5-7 років життя, і від того, якими вони були, багато в чому залежить її подальша доля.

Нам, цілком благополучним людям, важко уявити, що відчуває маленька дитина, від якої відмовляються батьки або ж якщо їх позбавляють батьківських прав. І майже безпорадна істота залишається наодинці з жорстоким навколишнім світом, у якому дуже мало любові, турботи та безпеки. Адже все це мала уособлювати родина, якої у крихітці тепер не існує...

У всьому світі є діти-сироти, і наша країна, звичайно, не виключення. Складна соціально-економічна ситуація в країні сьогодні, на жаль, впливає і на українську сім'ю. Йдеться мова про соціальне сирітство, тобто про неблагополучні родини, яких позбавляють батьківських прав (батьки – алкоголіки, наркомани, злочинці, батьки, які жорстоко ставляться до своїх дітей, не займаються їх вихованням, примушують працювати, жебракувати). За офіційними даними сьогодні в Україні більше 100 тисяч дітей позбавлені батьківського піклування та виховуються в державних закладах: школах-інтернатах, дитячих притулках; 40% з цих дітей не мають рідних взагалі. А за неофіційними даними безпритульних дітей, жебраків, дітей, що відносяться до груп ризику, сиріт, дітей із соціально неблагополучних сімей в декілька разів більше, понад 1 мільйон. Щороку 6 тисяч осіб в Україні позбавляють батьківських прав. Ці цифри просто шокують.

Для дитини, позбавленої сім'ї – держава є і батько, і мати. Показником розвинутого суспільства є ставлення до підростаючого покоління, розуміння того, що чужих дітей не буває.

Правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, молоді із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, визначаються ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», який набув чинності 13 січня 2005 р. і є складовою законодавства про охорону дитинства.

Стаття 8 ЗУ передбачає, що держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа.

Право на повне державне забезпечення в навчальних закладах мають діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до 18 років та особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів.

Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, крім повного державного забезпечення, виплачується стипендія в розмірі, який на 50% перевищує розмір стипендії у відповідному навчальному закладі, а також виплачується 100% заробітної плати, яка нарахована в період виробничого навчання та виробничої практики. Особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, до завершення навчання виплачується щорічна допомога для придбання навчальної літератури в розмірі трьох місячних стипендій. Виплата зазначеної допомоги здійснюється протягом 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів, що передбачаються для навчальних закладів у відповідних бюджетах. При наданні особам із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються, академічної відпустки за медичним висновком за ними зберігається на весь період академічної відпустки повне державне забезпечення та виплачується стипендія. Навчальний заклад сприяє організації їх лікування.

Випускники навчальних закладів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечуються за рахунок навчального закладу або відповідної установи органів праці та соціального захисту населення одягом і взуттям, а також одноразовою грошовою допомогою в розмірі двох прожиткових мінімумів для осіб відповідного віку. Нормативи забезпечення одягом і взуттям затверджуються Кабміном. За бажанням випускників навчальних закладів їм може бути видана грошова компенсація в розмірі, необхідному для придбання одягу і взуття.

Працюють державні органи піклування про дітей-сиріт. Органи опіки перевіряють умови утримання, виховання, навчання дітей-сиріт, клопочуть про захист їх прав, при потребі розшукують батьків.

Соціальні центри сім'ї і молоді надають дітям, позбавленим батьківського піклування послуги щодо їх соціальної та психологічної адаптації у суспільстві, підготовки до самостійного життя.

У багатьох містах України створено кризові центри – це тимчасові дитячі притулки де протягом місяця дитина, яка має неблагополучну сім'ю, зазнала жорстокості в сім'ї, втекла з дому і опинилася на вулиці, бродє, голодує, жебракує, ночує по підвалах і на вокзалах може знайти тимчасовий притулок, поїсти, помитися, отримати медичну допомогу, консультацію психолога. Під час перебування дітей в кризовому центрі соціальні працівники уточнюють чи є в дитини родина, чи може дитина повернутися в сім'ю, чи займаються батьки вихованням дитини. При потребі оформлюють документи на влаштування дитини до інтернату.

Суспільство не байдуже до малюків, яким не пощастило з батьками. Не залишають на стороні громадські організації, студенти, школярі, бізнес структури. Вони організують спонсорську допомогу, акції по зборі допомоги (одяг, взуття, підручники, канцтовари, продукти харчування, солодощі, подарунки), влаштовують свята для вихованців дитячих будинків.

Так, дитина-сирота – це дитина, в якій померли чи загинули батьки; а діти, позбавлені батьківського піклування, – це діти, які залишилися без піклування батьків.

Позбавлення батьківських прав є крайнім засобом сімейно-правового характеру, який застосовується до батьків, що не забезпечують належне виховання своїх дітей. Особи можуть бути позбавлені батьківських прав лише щодо дитини (однієї або усіх своїх дітей), яка не досягла вісімнадцяти років, і тільки з підстав, передбачених ст. 164 Сімейного кодексу України.

Законодавство України гарантує цілу низку пільг і допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківської опіки. Разом з тим, сирітство набирає загрозливих масштабів. Нам розповідають, приводячи статистику, про збільшення народжуваності в Україні за останні роки. Якщо уважно подивитись, то ця тенденція співпадає зі збільшенням виплат за народження дитини. Разом с цим кількість дітей-сиріт, та дітей, позбавлених батьківського піклування збільшилось втричі та продовжує збільшуватись. Для скількох сума в 8500 гривень стала причиною для вагітності та народження дитини? Виходить, що діти України сиротіють, маючи живих батьків: щороку близько шести тисяч дітей залишаються без батьківської опіки, більш того, багато дітей не мають статусу та не попадають до статистики... При цьому всиновити чи удочерити тих, хто опинився в інтернаті, можуть далеко не всі українські громадяни і на це є декілька причин: матеріальний стан родин, цільова група

всиновлених дітей - адже сім'ї віддають перевагу дітям до 5 років, та щоб не мали діагнозів, а таких дітей з загального чистла тільки 5-7%. А як же всі інші? Ось і маємо чергу на всиновлення в 1300 сімей та тисячі дітей без батьків.

Забезпечити гідні умови життєдіяльності дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківської опіки, — це завдання, які повинна ставити перед собою держава, але не зважаючи на збільшення кількості таких дітей, значна частина дитячих будинків та шкіл-інтернатів має слабку матеріально-технічну базу, потребує ремонту житлових та службових приміщень. Вихованці інтернатних закладів забезпечені одягом і взуттям на 60–70%. Матеріальні потреби дітей адміністрація дитячих закладів змушена вирішувати за рахунок спонсорських коштів, отримати які дуже непросто.

Існують також проблеми із влаштуванням дітей після закінчення навчання. Дуже гостро постає питання отримання житла – на чергу дітей ставлять, а коли буде видане соціальне житло ніхто відповісти не може. Проблема частково вирішена на період продовження навчання у професійно-технічних та вищих навчальних закладів - це означає передусім можливість отримати місце в гуртожитку, фінансову підтримку у вигляді стипендії, інші пільги, встановлені державою. Складніше тим дітям, які мають розпочати трудове життя відразу після закінчення школи. Забезпечення їх житлом та робочим місцем законодавчо визначено, однак реально ці гарантії практично не реалізуються. До речі, у разі відмови в прийомі на роботу молодих громадян у межах встановленої квоти державна служба зайнятості, відповідно до статті 5 Закону України "Про зайнятість населення", може застосовувати штрафні санкції за кожну годину відмову у п'ятидесятикратному розмірі неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Випускники навчальних закладів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки, забезпечуються за рахунок навчального закладу одягом і взуттям, а також одноразовою грошовою допомогою в розмірі двох прожиткових мінімумів. Нормативи забезпечення одягом і взуттям затверджуються Кабінетом Міністрів України. За бажанням випускників навчальних закладів вони можуть отримати грошову компенсацію в розмірі, необхідному для придбання одягу та взуття. Грошовий еквівалент цієї виплати визначається відповідно до Закону України "Про прожитковий мінімум". Чи є це достатнім? Я вважаю що ні. Хоча важко оцінювати коли це не відбувалося особисто з тобою...

Проблема сирітства в Україні породжує низку інших проблем – дитячу злочинність, насильство у сім'ї, наркоманію, хвороби та навіть торгівлю дітьми. Про все це можна писати нескінченно, ці теми не втратять важливості до того часу, доки ми будемо жити так, як вчора. Те, що було вчора, дало те, що є сьогодні – дітей, які через кілька років стануть дорослими, залишившись сиротами. Нам жити в цьому суспільстві. Нам з вами жити серед цих людей, які не мали можливості відчутти і зрозуміти прекрасного сенсу слова «сім'я».

Я дуже хочу, щоб кожна дитина в нашій країні відчувала себе щасливою і мала шанс на повноцінне майбутнє.

Література

1. Арямов І.А. Соціальний захист сиріт // Довіра і надія. - 1996. - №8. - С.8-11
2. Баранов Л. М. Сімейне право України: Підручник / Л. М. Баранова, С37 В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. — 200 с.

3. Брутман В.Н. Причины соціального сирітства // Соціальна робота.-1994. - №5. - С.11-12.
4. Гопанчук В. С. Сімейне право України: навч. пос.- К.: Правова єдність,2009. – 512 с.
5. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Наук.-практ. коментар . - К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. - С. 405, 420, 436, 454.
6. Державна доповідь про становище дітей в Україні (надана Міністерством України у справах сім'ї, дітей та молоді)
7. Тематична державна доповідь про становище дітей в Україні на тему "проблеми бездоглядності та безпритульності дітей" (надана Міністерством України у справах сім'ї, дітей та молоді)

Татарикова Д., Василенко А.І., Пархоменко М.М. (КП ДонНТУ)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ ТА В ДЕРЖАВАХ ЄС

Розширення Європейського Союзу, яке відбулося 1 травня 2004 року, призвело до історичних змін політичних, географічних та економічних умов для України та Євросоюзу. Сьогодні Європейський Союз та Україна мають спільний кордон і як безпосередні сусіди будуть посилювати свою політичну та економічну взаємопов'язаність. Розширення дає можливість для України та Європейського Союзу розвивати якомога тісніші відносини, що виходитимуть поза рамки співробітництва до поступової економічної інтеграції та поглиблення політичного співробітництва. Європейський Союз та Україна сповнені рішучості посилити свої відносини та сприяти утвердженню стабільності, безпеки і добробуту. Такий підхід заснований на спільних цінностях, спільній власності та диференціації. Це сприятиме подальшому зміцненню нашого стратегічного партнерства.

Корупція в Україні має особливості, які відрізняють її від корупції в розвинутих країнах. Без виявлення цих особливостей не можна розробити адекватні заходи протидії їй. Корупція в Україні має ту особливість, що це – корупція кризового типу. Цей тип корупції полягає в тому, що це корупція, яка по-перше - породжується кризою сучасного українського суспільства; по-друге - здатна поглиблювати кризу українського суспільства, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні.

У цьому її загроза для національної безпеки України. Корупція – сьогодні основна загроза українській нації, зокрема політичним, економічним, правовим, моральним, культурним засадам її розвитку.

Таке уявлення про особливості корупції в Україні як корупції кризового типу, що вражає не лише державу, а й громадянське суспільство, саму українську націю, обумовлює те, що для ефективної протидії корупції в Україні має бути розроблена адекватна саме цьому типу корупції технологія протидії.

Тому актуальність даної теми і потреба її вивчення не визиває сумніву.

Проблемою корупції займалися наступні сучасні науковці: М. Джонстон, Б.В. Вояженкін; Є. Невмержицький, П. Кабанов, К. Джибсон, Д. Роуворт, М. Мельник, О. Бандурка, В. Білоус, В. Глушков, В. Попович, Ю. Грешовий, Є. Дидоренко, М. Камлик та інші.

Предмет дослідження наукової роботи – корупційні діяння, що зустрічаються в сучасному суспільстві.

Об'єкт дослідження: корупція, законодавство України та його проблеми адаптування до вимог ЄС.

Корупція – це діяння, що включають зловживання владою, службовим становищем чи повноваженнями на користь певної особи, групи осіб чи організації.

Діючим законодавчим актом, що регулює корупцію є Закон України від 5 жовтня 1995 року «Про боротьбу з корупцією».

Однією з головних складових формування і реалізації ефективної системи боротьби з корупцією є чітка взаємодія держав, у першу чергу їх правоохоронних органів, на регіональному і міжнародному рівнях, участь у заходах боротьби з цим негативним явищем, запроваджених у межах Організації Об'єднаних Націй, Радою Європи, Інтерполом, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими міжнародними інституціями.

Так найважливішими серед останніх документів Європейського Союзу у сфері боротьби з корупцією є Комюніке Європейської комісії від 28 травня 2003 р. щодо комплексної політики Європейського Союзу з протидії корупції, в якій визначено основні засади боротьби з цим негативним явищем в Євросоюзі та окреслено принципи вдосконалення протидії корупції в нових країнах-членах, країнах-кандидатах і третій країнах.

Зменшення рівня корупції до безпечного в Україні, можливе лише за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду боротьби із цим вкрай негативним соціальним явищем, в першу чергу успішно діючих в інших країнах політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції. Тому розглянемо досвід протидії корупції на прикладі чотирьох країн, що входять до ЄС:

- Велика Британія,
- Німеччина,
- Швеція,
- Бельгія.

Проведений аналіз особливостей боротьби з корупційними злочинами в представлених державах дозволяє сформувати уявлення про основи передової національної антикорупційної стратегії, розвиток якої необхідний в сьогоднішній Україні:

1) Сильна політична воля вищого керівництва держави до боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика в області боротьби з корупцією, яка б включала комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру. Ні законодавчі, ні адміністративні, ні будь-які інші заходи, що направлені на протидію корупції не можуть бути ефективними, якщо немає політичної волі на всіх рівнях влади.

2) Правова обізнаність населення. Потрібно підіймати рівень правової культури і свідомості, оскільки недостатня правова обізнаність громадян є причиною порушень їхніх основних прав і свобод у повсякденному житті.

3) Незалежність судової влади. Такий підхід всебічно ілюструє правоохоронна система Великої Британії.

4) Жорстка підзвітність осіб, які наділені владними повноваженнями, перед реально незалежним органом, що здійснює моніторинг чистоти діяльності державних

службовців, а також наділений повноваженнями по притягненню до відповідальності посадовців незалежно від їх місця в ієрархічній структурі влади.

5) Формування моральних принципів, які будуть бар'єром для суб'єктів, які можуть створювати корупційні дії.

Ці положення, на погляд автора, можуть являти собою фундамент успішної національної антикорупційної політики в Україні.

В останній час питання щодо адаптування законодавства до європейських вимог займає перше місце у державній політиці нашої держави. А основні її напрямки в сфері адаптування законодавства направлені на безпеку держави, судову владу, захист прав споживачів.

Автором було проведено порівняльний аналіз двох законів про корупцію, а саме ЗУ від 5 жовтня 1995 року «Про боротьбу з корупцією» і ЗУ від 1 січня 2010 року «Про засади запобігання та протидії корупції». Як висновок цього аналізу, можна сказати, що в старому законі майже вся відповідальність за корупційну діяльність є адміністративна, а саме у виді накладення штрафів. В новому ж законі представлені такі види відповідальності, як: кримінальна, цивільно-правова, дисциплінарна; розкриті умови звільнення з роботи осіб, які вчинили корупційні правопорушення.

Для вирішення проблеми корупції в Україні, автор пропонує:

- адаптувати законодавство до європейських вимог, проаналізувавши досвід європейських держав: Великої Британії, Німеччини, Швеції та Бельгії;

- періняти правові та демократичні методи впливу цих країн, направлених на протидію корупції, тобто:

а) політична воля вищого керівництва держави до боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика в області боротьби з цим явищем;

б) права обізнаність населення;

в) незалежність судової влади;

г) жорстка підзвітність осіб, які наділені владними повноваженнями;

д) формування моральних принципів.

Також автор пропонує, як один з методів вирішення проблеми корупції в Україні в сфері викладацької діяльності, ввести зміни в статтю 2 «Суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення» ЗУ «Про засади запобігання та протидії корупції» щодо встановлення викладачів суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення.

Як інший метод вирішення проблеми корупції, автор пропонує вплинути на викладачів морально, а саме законодавчо закріпити етичні стандарти державної служби введенням «Кодексу поведінки викладача», що є, з одного боку, свідченням свідомого прагнення утверджувати в системі суспільних відносин моральні цінності, а з іншого - вказує на те, що право підноситься до рівня моральних цінностей.

Звісно, без підвищення заробітної платні ніякі моральні принципи не забезпечать знищення корупції, тому для викоренення корупції із сфери освіти автор пропонує матеріальне стимулювання праці по типу підвищення заробітної платні суддям. Для цього викладачів учбових закладів необхідно прирівняти до осіб, що виконують виховні функції і діють фактично від імені держави, тому і повинно бути відношення як до суддів відповідно до «Закону про судоустрій і статус суддів» від 2010 року, де заробітна платня суддям зросла в 3 рази.

Література:

1. Закон України Про боротьбу з корупцією від 05.10.95 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), N 34, 1995.- 266 с.
2. Закон України Про засади запобігання та протидії корупції // Відомості Верховної Ради України (ВВР), N 45, 2009.- 691 с.
3. Камлик М. І. Корупція в Україні / М. І. Камлик, Є. В. Невмержицький. - К. : Знання, 2004. - 186 с.
4. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія / М. І. Мельник. - К. : Атіка, 2001. - 304 с.
5. Сущенко В. Д. Питання законодавчого забезпечення боротьби з корупцією в Україні // Уряду України, Президенту України, Верховній Раді, органам центральної та місцевої виконавчої влади. - К.,- 700 с.
6. Стеценко С. Г. Корупція в органах внутрішніх справ: проблеми протидії: монографія / С. Г. Стеценко, О. В. Ткаченко. - К.: Алерта, 2008. - 166 с.
7. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук.-практ. журн. // Рада нац. безпеки і оборони України. МНДЦ з проблем БОЗ. - К., 2008. - 330 с.

УДК 347.998.85

Юсипук Ю. О., Холіч І. В. (КПДонНТУ)

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ – ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Навчання в інституті для сучасної молоді є одним з найважливіших періодів життєдіяльності, особистісного зростання і становлення висококваліфікованого спеціаліста. У відповідності з Болонською конвенцією в Україні відбувається перехід на нові моделі навчання, суттєво змінюються навчальні плани, форми організації занять, критерії оцінювання знань, розробляються і втілюються нові педагогічні технології і стандарти освіти. Навчання в вузі стає більш складним і за формою, і за змістом. Проблема адаптації першокурсників широко обговорюється в системі вищої освіти, і не випадково: від успішності цього процесу багато в чому залежить подальша професійна кар'єра і особистісний розвиток майбутнього спеціаліста. Більшість студентів, які вступили до інституту на перший курс, як правило, мають зіткнутися з цілою низкою проблем, серед яких перше місце посідає проблема психологічної адаптації. Необхідність в психологічній адаптації людини виникає, перш за все, зі зміною діяльності людини і її соціального оточення. Так само, і студент-першокурсник потребує відповідної психологічної адаптації в інституті. Здатність до адаптації визначає здатність до подолання різних перешкод у пошуку власного місця у життєвому просторі, що є вирішальним фактором успішного розвитку молодого людини.

У студентів виробляються різноманітні і складні пристосувальні реакції до навчально-виховного й суспільного життя колективу. Насамперед, першокурсники стикаються з новою для них організацією навчального процесу (лекції, семінари, самостійна й індивідуальна робота, НДР тощо).

Практика показує, що перехід вчорашніх школярів від класно-урочної системи навчання до переважно самостійних занять нерідко здійснюється досить болуче, а

часто і з великими труднощами. Не всім вдається подолати ці труднощі і швидко перебудувати звичні форми навчальної роботи, дуже часто ВНЗ вимушені відраховувати за академічну неуспішність не найслабших студентів. Річ у тому, що багато з них просто не вміє правильно організувати свою навчальну діяльність, не встигає зрозуміти, як потрібно навчатися у ВНЗ.

Водночас перші місяці навчання, особливо перші атестації, а потім заліки й іспити виявляють багато студентів, які з різних причин відчувають труднощі в навчанні, тому потребують педагогічної допомоги. Нарешті, виявляються такі студенти, які за своїми особистими якостями не готові до навчання у ВНЗ. Можна виділити декілька факторів, які лежать в основі типових труднощів, що відчувають студенти молодших курсів у період адаптації:

1. Недостатній рівень шкільної загальноосвітньої підготовки, в основі якої, як правило, лежать нерозвинені працьовитість і допитливість, дефіцит особистої відповідальності й навчальної активності, невисокий рівень духовного та інтелектуального потенціалу.

2. Більшість молодих людей, які приходять до ВНЗ, слабо володіють вираженими навичками навчальної роботи, недостатньо володіють прийомами раціонального мислення, запам'ятовування, концентрації й розподілу уваги. У багатьох студентів слабо виражена вольова регуляція в подоланні труднощів, що виникають під час навчання. Як правило, у вчорашніх школярів відсутні стійкі навички користування навчальною літературою, конспектування, раціонального читання, організації своєї самостійної роботи, особливо її планування.

3. Значна частина студентів приходять до ВНЗ з наївним переконанням у тому, що їх абсолютно всього повинен хтось навчити, все показати й пояснити. Вони бачать себе в звичній для умов середньої школи пасивній ролі, а не активній ролі студента ВНЗ, основне завдання якого – здобування знань самостійною напруженою працею.

4. Слабо виражений рівень загальної культури, етичної та трудової вихованості, що виявляється на фоні обмеженого життєвого досвіду й соціальної зрілості. Несумлінне ставлення до навчальної праці, до слова і справи, світоглядна й соціальна інфантильність.

5. Недостатня вираженість установки студентів на прогресію разом із слабким проявом ціннісного ставлення до знань. Чимало студентів лише в ході адаптації починає усвідомлювати всю серйозність зробленого ними життєвого вибору. При цьому одні розчаровуються, другі – байдуже упокорюються, треті – починають виявляти цікавість до майбутньої спеціальності й робити боязкі кроки до ознайомлення з нею.

6. Невпевненість багатьох студентів-початківців у тому, що їм під силу успішне навчання у ВНЗ. Далеко не всі випускники загальноосвітньої школи об'єктивно в змозі справитися з вимогами, обсягом і темпом роботи, що традиційно склалися у ВНЗ й розраховані на здібних і підготовлених людей [1].

Для успішного оволодіння вміннями й навичками вузівського навчання студентам, які починають навчатися, необхідно знати, які ж стереотипи навчальної діяльності сформовані в школі, що ускладнює навчання у ВНЗ й потребує відповідної перебудови. Найважливіші з них такі [2]:

1. Несформованість у випускників середньої школи багатьох важливих прийомів осмислення матеріалу (логічні операції зіставлення, аналізу, виділення

головного в матеріалі, що вивчається, систематизація і класифікація фактів тощо), що вивчається, а іноді й звичка до механічного його запам'ятовування негативно позначається на навчальній діяльності у ВНЗ, де першокурсники стикаються з принципово новими вимогами в цьому плані. Так, зокрема, для глибокого засвоєння лекційного матеріалу необхідно одночасно слухати, проводити розумову обробку висловлюваного матеріалу, виділяти й записувати головні питання. Проте вироблена в школі звичка проводити роботу за осмислення матеріалу, що вивчається, під керівництвом вчителя перешкоджає сприйняттю нової інформації.

2. Вплив стереотипів шкільного навчання значною мірою виявляється в організації навчальної роботи у ВНЗ. Як відомо, система шкільного навчання побудована таким чином, що пояснення нового матеріалу і його закріплення поєднано в одне ціле самою структурою уроку. Водночас у ВНЗ така синхронність відсутня. Більше того, виклад нового навчального матеріалу на лекції і його закріплення на семінарських та практичних заняттях часто розділені тривалими проміжками часу. Тим часом, звикнувши за роки шкільного навчання до закріплення знань під керівництвом учителя, першокурсники не усвідомлюють необхідності систематичної самостійної роботи із засвоєння матеріалу, що вивчається, і не знають основних психолого-педагогічних вимог до її організації, що спричиняє ряд серйозних недоліків у їх навчальній роботі.

3. Специфіка вузівського навчання багато в чому зумовлена відсутністю систематичного поточного контролю якості засвоєння знань. У середній школі, як відомо, контроль за навчальною роботою і засвоєнням матеріалу, що вивчається, здійснюється на кожному уроці. Систематичний поточний контроль багато в чому позитивно позначається на вдосконаленні знань учнів, дає змогу виявити ефективність вживаних прийомів розумової праці, а також регулювати процес навчання. У ВНЗ знання студентів оцінюються двічі на рік під час заліково-екзаменаційних сесій. Але, звикнувши за багато років шкільного навчання звіряти свій ритм навчальної роботи з оцінкою в щоденнику, багато першокурсників психологічно зовсім не

підготовлено до того, що хоча їх знання оцінюватимуть тільки через півроку, їм треба регулярно працювати самостійно.

Таким чином, швидка і якісна адаптація студентів першокурсників є необхідною умовою для їх подальшого й успішного навчання. Перші місяці навчання, особливо перші атестації, а потім заліки й іспити виявляють багато студентів, у яких з різних причин виникають труднощі в навчанні, тому вони потребують педагогічної допомоги. Вузівське навчання має ряд відмінностей порівняно зі шкільним і багато в чому специфічне за своєю методикою. Тому не всі вміння й навички навчальної роботи, які засвоєні в школі, застосовні в системі вузівського навчання й вимагають корекції та вдосконалення. Деякі з них стають навіть перешкодою вузівським методам навчання. У цьому разі з'являється відоме в психології явище інтерференції, коли раніше засвоєні вміння й навички перешкоджають успішному здійсненню подальшої діяльності та вимагають певної перебудови.

Бібліографічний список:

1. <http://books.br.com.ua/20452>, Т. А. Гузік - Роздуми на тему адаптації студентів-першокурсників до нових умов навчальної діяльності.

2. <http://intkonf.org/lo-mazurkevich-evlihosherst-ekalashnikova-schodo-adaptatsiyi-studentiv-pershokursnikiv-v-vuzi/>, Л.О. Мазуркевич, С.В.Лихошерст, С.Калашнікова – ЩОДО АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ – ПЕРШОКУРСНИКІВ В ВУЗІ.

УДК 316.3:329,78:065.573

Якушев О.В., Шинкаренко І.В. (КП ДонНТУ)

МОЛОДІЖНИЙ ПОСТУП ДО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Прискорення темпів громадянського життя спричиняє підвищення ролі і значення молоді в суспільно-політичному і культурному житті. Справа не стільки в абсолютному зростанні чисельності молодих людей, скільки в мінливих соціальних умовах. Чим вищий темп техніко-економічного розвитку, чим швидше обновляються знання, умови праці та побуту, тим помітніше стають соціально-культурні розходження між поколіннями. Нові проблеми та події штовхають на пошуки принципово нових рішень і критичну переоцінку минулого досвіду.

Молодь – соціально-демографічна група, відокремлена на основі сукупності вікових характеристик і особливостей соціального стану [1].

Мета дослідження статті виражає роль неформальних молодіжних організацій у загальному русі до громадянського суспільства в Україні.

Громадянське суспільство поки що не стало противагою владі, низьким залишається також рівень взаємодії між ними. «Третій сектор» не усвідомлює себе суб'єктом суспільних інтересів, не має загальнонаціональних інтересів та не висуває спільних вимог до влади щодо формування та реалізації публічної політики. Організації громадянського суспільства ще не виступають дієвим інструментом вираження та захисту суспільних інтересів та інтересів громадянина зокрема. Вони більшою мірою зорієнтовані на сильних гравців – державу, політичні партії, міжнародних донорів, ніж на потреби своїх громадян [3, с. 50].

В цілому аналіз громадської думки вказує поки що на слабе усвідомлення населенням значення інститутів громадянського суспільства і необхідності посилення їхнього політичного і позаполітичного (соціального) впливу на ситуацію в країні.

Основним джерелом розвитку громадянського суспільства, як засвідчує світовий досвід, є соціальна орієнтація на реалізацію потенціалу людської особистості, забезпечення для населення держави сприятливих умов життєдіяльності. Соціально-економічна політика, що проводилась в Україні, на жаль, не забезпечила стабільних умов для реалізації можливостей переходу до суспільства даного типу.

З огляду на таку ситуацію, фахівці прогнозують імовірність кількох сценаріїв розвитку громадянського суспільства в Україні:

- згортання громадянського суспільства і реставрація в тому чи іншому вигляді тоталітарного режиму;
- консервація на тривалий час існуючого стану справ і відповідно тяжіння до авторитарних методів управління;
- поступовий еволюційний розвиток демократії та зміцнення громадянського суспільства [4].

Для того, щоб домогтися здійснення останнього з перерахованих сценаріїв розвитку громадянського суспільства в Україні, необхідно враховувати досвід європейських

країн, а саме створення молодіжних дебатних організацій. Загальними підвалинами, на які спирається побудова громадянського суспільства в Україні, має стати виховання національного і державного патріотизму на основі поваги до національної культурної спадщини, а також використання досягнень сімейного виховання, системи загальної та професійної освіти для формування нових цінностей та орієнтацій молоді.

Виходячи з реальної ситуації, яка склалася сьогодні в Україні, слід констатувати, що розбудова громадянського суспільства вимагає здобуття статусу окремого, пріоритетного напрямку державної політики і має входити до неї як першочергове практичне завдання – заохочення та підтримка розвитку молодіжних рухів в сучасній державі.

Молодь знаходиться в авангарді суспільного прогресу. Неможливо собі уявити не лише політичного, але й економічного і культурного життя в ХХ столітті поза молодіжним ракурсом. Під час роль молоді в тій чи іншій історичній події важко переоцінити. Молодь завжди гостро реагує на соціальні та політичні процеси і, як не парадоксально, є першою жертвою цих перетворень.

Тому дослідження процесу становлення молодіжного руху в його організованій та неформальній формі є дуже актуальним питанням суспільної науки. Особливо актуальним є вивчення процесу формування та становлення молодіжного руху в країнах перехідного періоду, зокрема в Україні.

Політична система України вступила в нову фазу свого розвитку. Демократичні інституції поступово закріплюють свої позиції. Підвищується рівень політичної культури всього населення України і молоді зокрема. Нові умови дають широку можливість розвитку молодіжної ініціативи, самореалізації молодого покоління.

Слід відзначити наявність розбіжностей у поглядах вітчизняних і зарубіжних науковців щодо визначення самого терміну «молодіжний рух». Одні розглядають його конкретно-історичну сутність крізь призму розвитку соціальної активності молоді, інші — як «складову частину молоді», чи як «сукупність молодіжних громадських об'єднань» тощо.

Молодіжні організації на добровільних засадах об'єднують молодих людей задля захисту їх певних спільних інтересів. Крім того, як правило, ці інтереси дійсно є специфічними, в силу вікової ознаки членства в цій організації. Зокрема, організація може мати вузько фаховий напрямок, або ж навпаки – загально громадський, чи навіть – політичний.

Отже, головним джерелом утворення молодіжних об'єднань як організованої частини загального молодіжного руху є спільність інтересів та мети, досягнення яких можливе лише в умовах цієї організації.

Період розвитку організованого молодіжного руху в Україні розпочався в 1999 році внаслідок створення молодіжних партій. В середовищі політизованої частини організованого молодіжного руху відбулося усвідомлення необхідності політичного оформлення своїх інтересів, у вигляді політичної партії, та необхідності боротьби за владу, за для реалізації цих інтересів. В орбіті даних партій перебувають різноманітні культурницькі, національні, спортивно-виховні, наукові, громадські та громадсько-політичні молодіжні організації. Тому можемо вести мову про поширення цього явища на увесь молодіжний рух.

Сучасний організований молодіжний рух, пройшовши ряд певних періодів свого розвитку, на сьогодні перебуває на новому етапі свого існування, який передусім, характеризується входженням молоді у “велику політику” як окремої соціально-демографічної групи з власними економічними, соціальними та політичними інтересами, оформленими у вигляді політичних структур.

Для того, щоб розвивати сучасне громадянське суспільство в Україні, необхідно створювати умови для становлення такого молодіжного руху, який буде якісно оцінювати сучасні проблеми та намагатися вирішувати їх. Однією зі складових такого механізму, на думку автора, є створення та розвиток по всій території України (включно провінційні міста та регіони) – дебатного молодіжного руху.

Дебати – це рольові інтелектуальні змагання, в яких одна команда аргументовано доводить певну тезу, а інша – опонує їй. Організація дискусії вимагає змістовної підготовки та відбувається за формалізованими правилами. Дебати виконують важливі функції у розвитку молоді, а саме:

- стимулюють розвиток критичного мислення – вміння аналізувати, виявляти сильні та слабкі сторони тих чи інших тез, виробляти оптимальне рішення з урахуванням наявних ресурсів;
- розвивають структурного мислення – виховують вміння структурно викладати свої думки, будувати логічні схеми та виявляти в них суперечності;
- розвивають риторичних навичок – сприяють оволодінню усним мовленням та мистецтвом переконання, розвивають вміння тримати себе перед аудиторією;
- дозволяють поглиблювати і систематизувати нові знання з права, культури, релігії, філософії, політики та інших сфер суспільного життя;
- опрацьовують нові технології пошуку інформації та сприяють виробленню системного та об’ємного бачення тієї чи іншої проблеми;
- виховують вміння працювати в колективі, толерантно ставитись до протилежних думок,
- виховують повагу до людей та їх поглядів і переконань [2].

Дебати не передбачають вироблення єдиної пропозиції, а дозволяють кожному розглянути проблему з різних боків та зробити свої власні висновки.

У своєму більш-менш сучасному вигляді дебати сформувалися наприкінці XIX ст. – початку XX ст. в англійських країнах (США та Великій Британії).

У XX ст. відбувається експансія дебатів по всьому світу. Цьому сприяли різноманітні причини. Глобалізаційні процеси, які інтенсифікували культурний діалог між молоддю багатьох країн, активна діяльність дебатних організацій, а також міжнародних неурядових організацій (НУО), які опікуються розбудовою громадянського суспільства. Спочатку дебати з’явилися в інших англійських країнах (Південно-Африканська Республіка, Австралія) та Західній Європі. У 1990 роках починається «світовий дебатний бум», коли дебати потрапляють на територію Східної Європи, СНД, Південно-Східної Азії, Латинської Америки, Африки.

На сьогодні в дебати «грають» школярі та студенти в різних куточках земної кулі. Вже не одне десятиліття відбуваються Чемпіонати Світу та Європи серед школярів та студентів.

Дебати – це гра, а кожна гра має свої правила. У світі існує чимало різновидів (форматів) дебатів, які різняться своїми правилами.

Деякі з форматів дебатів є традиційними для США. Зокрема, це Політичні дебати, Дебати Лінкольна-Дагласа, Дебати Теда Тернера.

Для розвитку молоді, з метою вміння раціонально керувати державою в майбутньому, доцільно брати участь в політичних дебатах. Політичні дебати – це формат дебатів, в якому дві команди, що складаються з двох учасників дебатують навколо резолюції (теми), в якій виражена необхідність вчинення певної дії (реалізації певної політики).

Дебати Лінкольна-Дагласа це унікальний формат дебатів. У ньому змагаються не команди, а два промовці. Прикметною відзнакою даного формату є те, що в ньому обговорюються резолюції філософського, ціннісного характеру.

Дебати Теда Тернера – це найсучасніший формат дебатів, який моделює медіа-дебати. Очевидно, що Дебати Теда Тернера є найбільш швидким та динамічним форматом дебатів у світі.

Незважаючи на потужність американського дебатного руху, все ж найбільш поширеним у світі є Британський формат парламентських дебатів, який виник на Туманному Альбіоні наприкінці XIX ст. Цей формат моделює собою дискусію в британському парламенті, тому й не дивно, що команди називаються Урядом та Опозицією, а суддя – Спікером Палати.

Даний формат є офіційним для Чемпіонатів Світу та Європи, а також для абсолютної більшості дебатних турнірів, які відбуваються в Європі. Саме за цим форматом відбувається основна частина студентських дебатних змагань в Україні.

Особливе місце серед дебатних форматів посідає формат Дебатів Карла Поппера. Формат, названий на честь видатного філософа-неопозитивіста, був створений спеціально для програми «Дебати», яку почали запроваджувати в країнах Східної Європи та СНД Фонд Сороса та Інститут Відкритого Суспільства на початку 1990 років. Саме з цим форматом пов'язане виникнення дебатів в Україні.

Сьогодні на дебатних турнірах України найбільш актуальними постають публічні дискусії обговорення тем з історії, політики, медицини, екології, освіти, законодавства, трудових відносин.

Досліджуючи розвиток сучасного громадянського суспільства України шляхом створення молодіжних дебатних організацій можна зробити наступні висновки:

- метою діяльності молодіжних дебатних об'єднань є активізація та розвиток дебатного руху в Україні, підтримка цілеспрямованої талановитої молоді, надання їй можливості брати активну участь у становленні України як європейської, заможної, правової держави, освіта та виховання молоді відповідно до духу демократії, гуманізму, поваги до прав і свобод людини;

- дебати сприяють розвитку політичної та громадянської культури молоді;
- без розвинутого громадянського суспільства не можна створити демократичну, соціальну, правову державу, що задекларовано у статті 1 Конституції України. А без демократичної, соціальної, правової держави годі й очікувати становлення повноцінного, громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія // Вільна енциклопедія. – [Електр. ресурс] – <http://uk.wikipedia.org/wiki>

2. Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Дебатна Академія». – [Електр. ресурс] – Режим доступу: <http://debate.org.ua/category/1DEBATI-TSE/>
3. Громадянське суспільство: проблеми і напрями інституційного розвитку: навч. посіб. / уклад.: Ю.П.Сурмін, Т.П.Крушельницька, В.В.Карлова та ін. – К.: НАДУ, 2008. – 56 с.
4. Левків С. Проблеми та перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні на сучасному етапі. – [Електр. ресурс] – Режим доступу: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2010/02/blog-post.html>

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОВЛЕННЄВІЙ ПІДГОТОВЦІ

УДК 339.9(520)

Shcherbakova K., Biletska L.L.

WHY JAPANESE FIRMS TEND TO BE SO COMPETITIVE

What do firms such as Fijitsu, Hitachi, Honda, Mitsubishi and Sony have in common? Not only are they all Japanese companies, but they are highly leveraged, both from operational and financing perspectives.

Japanese companies are world leaders in bringing high technology into their firms to replace slower, more expensive, labour. They are known for automated factories, laser technology, memory chips, digital processing and other scientific endeavours. Furthermore, the country has government groups such as the Ministry of International Trade and Industry (MIYI) and the Science and Technology Agency encouraging further investment and growth of government grants and shared research.

To enjoy the benefits of this technology, Japanese firms have a high fixed cost commitment. Obviously high initial cost technology cannot easily be "laid off" if business slows down. Even the labour necessary to design and operate the technology has something of a fixed cost element associated with it. Unlike in the United States, workers are not normally laid off and many people in Japan consider their jobs to represent a lifetime commitment from their employers.

Not only does the Japanese economy have high operating leverage as described above, but Japanese companies also have high financial leverage. The typical Japanese company has a debt-to-equity ratio two to three times higher than its counterparts in the United States. The reason is that credits tend to be much more available in Japan because of the relationship between an industrial firm and its bank. They both may be part of the same cartel or trading company with interlocking directors (directors that serve on both boards). Under such an arrangement, a bank tends to make a larger loan commitment to an industrial firm and there's a shared humiliation if the credit arrangement goes badly. Contrast this to the United States, where a lending institution such as Citicorp or Bank of America has extensive provisions and covenants in its loan agreements and is prepared to move in immediately at the first sign of a borrower's weakness. None of these comments imply that Japanese firms never default on their loans. There were, in fact, a number of bad loans sitting on the books of Japanese banks in the mid-1990s.

The key point is that Japanese firms have high operating leverage as well as high financial leverage and that makes them act very competitively. If a firm has a combined leverage of 6 to 8 times, as many Japanese companies do, the loss of unit sales can be disastrous. Leverage not only magnifies returns as volume increases, but magnifies losses as volume decreases. As an example, a Japanese firm that is in danger of losing an order to a U. S. firm for computer chips is likely to drastically cut prices or take whatever action is necessary to maintain its sales volume. A general rule of business is that firms that are exposed to high leverage are likely to act aggressively to cover their large fixed costs and this rule certainly applies to leading Japanese firms. This, of course, may well be a virtue because it ensures that a firm will remain market oriented and progressive.
УДК 81.25

Белецкая Л.Л. (КИИ ДонНТУ)

ПЕРЕВОД ИЛИ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ?

Теоретическая формулировка задачи перевода встречается, может быть впервые, у Цицерона (I в. до н.э.), который относительно перевода речей Эхина и Демосфена, выполненного им, говорит «... Я сохранил и мысли, и их построение, но в подборе слов руководился условиями нашего языка. При таком отношении к делу я не имел надобности переводить слово в слово, а только воспроизводил в общей совокупности смысл и силу отдельных слов; я полагал, что читатель будет требовать от меня точности не по счету, а – если можно так выразиться – по весу». [1:3]

Большой вклад в дело перевода внесли деятели эпохи Возрождения. Для эпохи Возрождения с ее интересом к античности вопросы перевода были чрезвычайно важны. И если всё отчетливее осознавались трудности перевода и несовершенства многих существующих переводов, то вместе с тем началась – и на практике и в теоретических воззрениях – борьба между сторонниками перевода буквального и сторонниками перевода, отвечающего литературной норме.

В конце эпохи Возрождения, на грани XVI – XVII веков появляется скептическое отношение к возможности перевода. Сервантес вложил в уста Дон Кихоту (т. II, гл. 62) сравнение перевода (не только поэтического, а и всякого перевода вообще) с изнанкой ковра: «... Я держусь того мнения, что перевод с одного языка на другой, если только это не перевод с языка греческого или же с латинского, каковые суть цари всех языков, это все равно, что фламандский ковер с изнанки: фигуры, правда, видны, но обилие нитей делает их менее явственными, и нет той гладкости и нет тех красок, которыми мы наслаждаемся на лицевой стороне». [1:4]

В Киевской Руси переводческая деятельность получила широкий размах. Новейшие исследования подчеркивают высокий художественно-языковой уровень древнерусских переводов. В эпоху Петра I усиленное развитие экономических и культурных связей с Западом обусловило необходимость освоить большой иностранный материал – книжный и документальный, освоить многочисленные новые научные, технические, культурные понятия. При этом Петр I весьма отрицательно относился к буквальности переводов, прежде всего потому, что она затемняла смысл и тем самым препятствовала осуществлению основной задачи – ознакомлению русского читателя с содержанием подлинника. В указе Зотову об устранении в будущем ошибок (Воронеж, 25 февраля 1709 г.) он пишет: «Г-н Зотов.

Книгу о фортификации, которую вы переводили, мы оную прочли, и разговоры здесь zelo хорошо и внятно переведены, но как учит оной фортификацию делать..., то zelo темно и непонятно переведено... И того ради надлежит вам и в той книжке, которую ныне переводите, остерегатца в том, дабы внятнее перевесть, а особливо те места, которые учат, как делать, сенс выразумев, на своем языке уже так писат, как внятнее может быт». (*Стиль сохранен*) [1:5]

Эта установка звучит актуально и сегодня.

Каждому, кто занимается переводом, понятно, что не меньшей, чем построение фразы, трудностью в работе переводчика является выбор подходящего слова-эквивалента. Переводчик как бы непрерывно «взвешивает» различные лексические возможности, синонимы и в конце концов отбирает слово (редко два или три слова), которое может в полной мере воспроизвести значение оригинала. При этом через сознание переводчика проходят самые разнообразные соображения, в силу которых он делает окончательный выбор. [1:62]

Требования, предъявляемые к переводчику, распадаются на две группы:

- требования, связанные, прежде всего, с пониманием переводимого текста, и
- требования, связанные в большей мере с передачей понятого.

Исследователи утверждают, что переводчик находится в центре динамичного процесса общения, как посредник между создателем иноязычного текста (автором) и теми, кто его получает в преобразованном виде, то есть, он является посредником между культурами.

As B. Hatim and I. Mason put it, “The translator is first and foremost a mediator between two parties for whom mutual communication might otherwise be problematic – and this is true of the translator of patents, contracts, verse or fiction” (Hatim B., Mason I. *Discourse and the Translator*. – London and New York: Longman, 1990. – P. 223).

Then the question rises: “What is involved in the process of mediation?” Of great importance is the statement that translators mediate between cultures: what has value as a sign in one culture community may be devoid of significance in another and vice versa. There is another sense in which translators are mediators, in a way, they are “privilege readers” of SL (source language) text. Inevitably, a translated text reflects the translator’s reading and this yet another factor which defines the translator as a non-ordinary reader: whereas the ordinary reader can involve his or her own beliefs and values in the creative reading process, the translator has to be more guarded. [2:50]

С точки зрения перевода предложения бывают:

1). переводимые очень близко. Это преимущественно предложения повествовательного характера, где нет резко выраженного ударения на каком-либо отдельном элементе.

Например:

- A company’s culture is quite often more than glue; it is the company’s driving force.

Корпоративная культура есть зачастую нечто большее, чем клей; она является

движущей силой компании.

- The sad fact is that most such dilemmas are thought of by those involved as unique to their

company, and each of us laboriously reinvents the wheel to solve the problem.

Печальным есть тот факт, что о большинстве таких дилемм те, кого они касаются,

думают как об уникальных для их компании, и каждый раз снова кропотливо изобретают колесо, чтобы решить эту проблему. [3:64]

2). переводимые с помощью измененного порядка слов.

Например:

- Since these are likely to become occupations with higher entry requirements, this state of

affairs is also likely to change.

Так как требования, предъявляемые при поступлении на эти должности, видимо, возрастут, существующее положение дел, похоже, тоже изменится. [3:44]

3). требующие при переводе частичного синтаксического и лексического изменения.

Например:

- The first step to achieving any goal should be putting pen to paper.

Первым шагом к достижению любой цели должен быть план, начертанный карандашом на бумаге. [3:43]

- The book is highly readable and highly practical and it helps to improve the performance of

our board (of directors); it is worth its weight in gold.

Книга легко читается и оказывает практическую помощь, способствуя совершенствованию работы нашего совета (директоров); она для нас на вес золота.

[3:44]

4). требующие полной перестройки как синтаксической, так и лексической.

Например:

- It can be lonely at the top

Занимая высокую административную должность, можно оказаться в изоляции. [3:26]

- Some multinational companies will even allow an employee to take a large block of time off

to do a training course in one go.

Некоторые многонациональные компании даже предоставят сотруднику (служащему)

возможность получить длительный отпуск, чтобы пройти курс обучения, не прерывая

его. [3:44]

Термин «поэтический перевод» применим к особому типу перевода, в котором не только лингвистические и литературные правила, но также и творческое воображение имеют значение.

Учёные подчеркивают, что поэтический перевод включает в себя непредсказуемую сферу преобразований в вероятной проекции оригинального текста на другой язык через восприятие переводчика.

В поэтическом переводе присутствует некая спорная полярность. С одной стороны, он должен сохранить аутентичность оригинала, его «иностранность», тогда как с другой – он должен быть значимым для культуры другого языка как по форме, так и по образности и, следовательно обрести естественность соответствующую его литературным традициям.

This polarity has been considered in many works on translation. In the Russian tradition this quality is excellently named by A. V. Fyodorov «полноценность перевода» (translation full of value). Ultimately, the task might seem impossible due to the nature of the conflict between two cultures and languages and to the subjective character of the translation instrument. From this point of view, as T. Kazakova points out, any translation is inevitably a failure: (Казакова Т.А. Imagery in Translation. – СПб.: Союз, 2003.)

Formulated in basic terms, the intercultural task of poetic translation is to reconstruct the imagery of the source text as a system into the target culture by means of the target language and literary traditions. [2:71]

Переводы сонетов В. Шекспира, стихотворений Р. Бернса, как и другие переводы

С. Маршака, не являются механическими слепками с подлинника. Это – творческие воссоздания. Они основаны на ясном понимании оригинала. Знание языка поэтом заключается прежде всего в отчетливом представлении о тех ассоциациях, которые вызываются словом.

John Barleycorn

*A ballad
by R. Burns*

There were three kings into the east,
Three kings both great and high,
And they had sworn a solemn oath
John Barleycorn should die.

[4:7-9]

Как общее правило, переводчик при выборе слов должен ориентироваться на то, что вошло в «золотой фонд» литературного языка, и лишь в особых случаях черпать лексику из области диалектов, местных наречий, так называемого слэнга и т.п.

Конечно, следует придерживаться оригинала, но в очень многих случаях встает вопрос, выбрать ли более редкое, «изысканное» слово или более простое, обиходное. В тех случаях, когда по этому поводу возникает сомнение, то есть когда в «принимающем» языке отсутствует заведомо редкое слово, желательнее выбрать слово более употребительное.

Сравните:

ПИСЬМО МАТЕРИ

С. Есенин

Ты жива ещё, моя старушка?
Жив и я. Привет тебе, привет!

Джон Ячменное Зерно

*Баллада
Р. Бернс
перевод С. Маршака*

Трех королей разгневал он,
И было решено,
Что навсегда погибнет Джон
Ячменное Зерно.

LETTER TO MOTHER

*S. Esenin
translated by Peter Tempest*

Still around, old dear? How are you keeping?
I too am around. Hello to you!

Пусть струится над твоей избушкой May that magic twilight ever be streaming
Тот вечерний несказанный свет. Over your cottage as it used to do.
Пишут мне, что ты, тая тревогу, People write how sad you are, and anxious
Загрустила шибко обо мне, For my sake, though you won't tell them so,
Что ты часто ходишь на дорогу And that you in your old-fashioned jacket
В старомодном ветхом шушуне. Out onto the highroad often go.
5:148-149]

Английская поэзия (в Британии и США) большей частью развивалась в направлении свободного стихосложения (vers libre). Для этого стиля характерно отсутствие рифмы, нестандартное количество слогов и исключительно элементарные фразовые ударения. Единственным ограничением является сравнительно короткая строка. Основная задача перевода vers libre – передать смысл произведения, подчиняясь, при этом, структуре «принимающего» языка. [2:72]

Вниманию читателей предлагается результат попытки автора этой статьи (попытка аматорской, но искренней) передать содержание отрывка из стихотворения английского автора.

Сравните:

Hold fast to dreams
For if dreams die
Life is a broken - winged bird.

Hold fast to dreams
For when dreams go
Life is a barren field
Frozen with snow.

Не отпуская свою мечту,
Она – в стене пролом.
Так птица рвется в высоту
С поломанным крылом.
Взгляни вокруг – там без мечты
Бесплодные поля,
Умрет мечта – навек уснет
Замерзшая земля.

By Langston Hughes

Очень жаль останавливаться на такой печальной ноте автора стихотворения. Вопреки всем «законам» и канонам перевода, невозможно удержаться, чтобы не добавить красок и не закончить тему более оптимистично:

Лети вслед за твоей мечтой.
Пока она жива –
Кивает колос головой,
Шумит в садах листва...

Известно, что мечта, как и надежда, умирает последней.

Литература

1. Толстой С.С. Как переводить с английского языка. – М., 1960
2. Власова Т.І. Прийоми та засоби перекладу художньої літератури. Дніпр., 2010
3. Vanessa Jakeman, Russell Whitehead. ВЕС. VANTAGE. Practice Tests. – Oxford, 2002
4. Роберт Бернс. Стихи в переводах С. Маршака. – М., 1976
5. Sergei Esenin. Selected Poetry. Translated by Peter Tempest. – М., 1982

УДК 802.0(075.4)

Квашніна Д.О., Скалозуб О.М (КП ДонНТУ)

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Тестування набуває величезного значення на сучасному етапі викладання іноземних мов. Процес тестування стає дуже популярним в усіх частинах світу в зв'язку з появою нових націй, лідерів і політичних діячів та зміцненням економічних, наукових та культурних зв'язків між усіма націями світу. Об'єктивні програми тестування можуть стати визначальним фактором підбору і розстановки кадрів на посади, які потребують реальних знань іноземної мови.

Концепція широкої і об'єктивної системи тестування як позитивної рушійної сили сучасної освіти, і, крім того, як необхідна складова процесу навчання набула визнання в більшості розвинених країн. Прогрес у системі тестування тісно пов'язаний з розвитком комп'ютерної технології. Цифрові технології – головний шлях інтеграції регіональних вищих закладів освіти до процесів глобалізації в освітній сфері. Сьогодні в світі нараховується близько 250 мільйонів користувачів так званої повної мережі Інтернет і лише близько 3 тисяч в Україні. Сама мережа Інтернет підтримує освітні послуги через свою систему K-12. Доведено, що застосування мультимедійних матеріалів та комп'ютерних мереж скорочує час навчання майже втричі, а рівень запам'ятовування через одночасне використання зображень, звуку, тексту й інших можливостей зростає на 35-50%. Проте електронна система знань передає не тільки наявність незалежної комп'ютерної бази, а й розробку відповідних початкових програмних продуктів, до яких легко адаптувалися б студенти і які не спрощували б реальних знань. Будь-якій науці притаманні кількісні параметри. Тестування в усіх його проявах – це одна з форм вимірювання рівня знань, і в цьому його неocenні переваги перед іншими формами.

Цілі, які переслідують мовні тести

Можливо, найпоширеніша форма використання мовних тестів – це виявлення індивідуальних сильних і слабких сторін студентів, іншими словами, організація діагностики і зворотного зв'язку в процесі навчання. Наприклад, через тестування ми можемо з'ясувати, що конкретний студент має прекрасну вимову і вміє добре розмовляти іноземною мовою, проте його чи її рівень розуміння тексту під час читання дуже низький. Причина цього може полягати у його чи її обмеженому словниковому запасі. У цьому випадку надаються рекомендації щодо розвитку лексики цього студента.

Інший шлях використання тестів – конкурсний відбір для того чи іншого проекту, коли ми стикаємося з обмеженістю ресурсів. Часто постає також завдання розділити студентів за рівнями знань з метою розподілу їх по групах. Інша досить поширена сфера використання тестів – це надання інформації щодо ефективності певної навчальної програми. У цьому випадку широко використовується тестування на «вході» і на «виході» з метою оцінювання рівня здобутків студентів під час використання різних програм. [1: 27]

Види тестів

Тести досягнень (Achievement or Attainment Tests) використовуються в процесі вивчення мови і дають певний рівень контролю за окремими елементами мови, а також вимірюють інтегровані мовні навички, які студенти набувають за

певний період проходження певного курсу. Можна сказати, що вони крок за кроком вимірюють прогрес, зроблений студентом мовного курсу, за даний проміжок часу. Тести цього типу можна поділяти за критеріями часу, який він потребує, та обсягом матеріалу, який він охоплює. Можна класифікувати тести за критеріями об'єктивності: (об'єктивні, напівоб'єктивні та суб'єктивні) та авторства (розроблені вчителем або стандартизовані). Останні обов'язково мають у своєму складі дані щодо їх валідації, нормативи, вказівки щодо застосування, підрахунку балів, інтерпретації результатів, загального або спеціального використання.

Професійні тести (Proficiency Tests) розробляються для вимірювання засвоєння елементів мови, культури та комунікативних навичок, які були надбані на час тестування, незалежно від навчальної програми. Їх використовують для специфічних цілей, наприклад, відбору студентів для участі у конкретній програмі, при оцінці спроможності випускника виконувати конкретні завдання на роботі тощо.

Діагностичні тести (Diagnostic Language Tests) розробляються для ідентифікації конкретних сильних і слабких сторін студента. Вони можуть містити такі ж самі види тестових елементів, які використовуються у тестах досягнень та професійних тестах. Проте, діагностичні тести мають на меті виявити сильні та слабкі якості студентів. Наприклад, можна виявити такий специфічний недолік, як неправильне вживання форм дієслова тощо.

Тести на здібності (Aptitude Tests), які іноді називають прогностичними, розробляються для того, щоб передбачати до початку вивчення мови термін, на протязі якого та чи інша особа може її вивчати. Тести такого роду дозволяють зробити певні висновки щодо того, чи зможе взагалі, як добре і як швидко людина вивчати іноземну мову. [5: 17-20]

Вимоги до тестів

Розрізняють чотири головні вимоги до тестів, а саме: *достовірність*, *надійність*, *повноцінність* (тобто всебічність охоплення матеріалу) і *практичність*.

Достовірність є найкритичнішим фактором щодо оцінки всієї програми тестування з іноземної мови. Тест вважається достовірним, якщо він спроможний ефективно вимірювати те, для чого він був створений, чи до досягнення, чи здібності, чи професійне володіння мовою. Достовірність тесту визначається шляхом порівняльного аналізу його результатів з іншими незалежними критеріями. Критеріями достовірності тесту є його зміст, актуальність, чітко визначена конструкція та передбачуваність результатів.

Надійність, або стабільність мовного тесту – це ступінь, якому можна довіряти з точки зору одержання такого ж результату під час повторного тестування того ж самого студента, або давати достовірну інформацію про навчальну цінність змінних навчальних факторів, які підлягають вимірюванню. Коли тест занадто короткий, то підвищуючи його довжину можна підвищити його надійність. У випадку тесту на багатоваріантний вибір збільшення числа варіантів дозволяє підвищити надійність тесту.

Тест вважається повноцінним, якщо він містить відповідну пропорцію матеріалів з усіх аспектів його змісту. Наприклад, екзаменаційний тест має містити близько 60 питань, щоб дати надійну оцінку знань студента. Для професійних тестів число елементів повинно бути ще більше – від 100 до 120.

Практичність тесту визначається кількома факторами. По-перше, дуже зручно, коли тест надрукований у вигляді буклету і його можна використовувати десятки разів. Підрахунок результатів тесту повинен бути максимально спрощений. З іншого боку, тест має бути зручним і для студентів. Інструкції до нього повинні бути максимально чіткими і точними. Ці критерії практичності тесту набувають ще більшої ваги, коли йдеться про тестування великої кількості претендентів у процесі конкурсного відбору. [2: 3-6]

Розробка програм тестування

Підхід до розробки мовних програм, зокрема тестових, повинен бути міждисциплінарним. В усіх тестах застосовуються концепції і принципи різних наукових дисциплін, таких як лінгвістика, психологія, соціологія та навіть антропологія. Дещо спрощуючи, можна сказати, що бажано, щоб зміст тесту складала сучасна мова, відбиваючи реальні життєві ситуації [4: 165-167]. У той час, як всі погоджуються, що терміном «культура» відноситься до мови, звичок, звичаїв, вірувань та цінностей, а, крім того, літературних (писаних та неписаних) та мистецьких форм, притаманних тій чи іншій спільноті людей, ще є недостатньо досліджень щодо механізму сприйняття студентами елементів культури нації, мова якої вивчається. Комунікативна компетенція означає спроможність людини розуміти іноземну мову і висловлюватися не тільки грамотно, але й відповідно до реальних ситуацій.

Останні досягнення комп'ютерної технології разом зі зниженням вартості персональних комп'ютерів створюють ідеальні можливості для впровадження комп'ютерного тестування в процес навчання. Ця технологія опинилася особливо корисною під час розробки діагностичних тестів.

У процесі розробки тестів виникають критерії, які можна розділити на такі чотири типи:

- достовірність – треба впевнитися, чи виміри і оцінки, які ми робимо, відповідають дійсності;
- всебічність – треба впевнитися, що ми вимірюємо всі різноманітні компоненти володіння іноземною мовою;
- ефективність, що означає одержання оптимальних оцінок у межах лімітів часу та інших ресурсів;
- взаємозв'язок між тестуванням та ще ширшим контекстом навчального процесу – оцінюванням, наприклад, визначити ступінь, до якого тестування або посилює ефективність засвоєння матеріалу, або, навпаки, погіршує його через різноманітні зворотні ефекти, пов'язані з використанням тестів.

Оцінювання – це значно ширший термін, ніж тестування, бо він включає до себе не тільки вимірювання конкретних досягнень студента, його чи її потенційних успіхів у застосуванні мови в реальному житті, але й також інтерпретацію і аналіз конкретних тестів і вправ [6: 20-22].

З історії освітнього тестування

На початку минулого століття в США почали замислюватись над об'єктивністю контролю знань, умінь і навичок студентів. Дванадцять коледжів і університетів об'єднали свої зусилля для розробки уніфікованих процедур вступних іспитів. В університетах прагнули відійти від білетної системи усних іспитів (ticket system) та замінити її письмовим іспитом або тестуванням. Очевидна мета таких змін

– прагнення зменшити суб'єктивні аспекти екзаменаційної обстановки, зробити оцінку знань і навичок більш об'єктивною та ситуативно незалежною. Під час вступу до університетів з 1926 року стали використовувати стандартизоване тестування [3: 28]. У 1947 році була організована Служба освітнього тестування – Educational Testing Service (ETS) для обслуговування потреб галузі освітнього тестування, контролю і вимірювання якості знань. На той час у США широко використовувалися тести SAT (Scholastic Aptitude Test) – для зарахування студентів до коледжів та університетів, GRE (Graduate Record Examinations) - для вступу в магістратуру та докторантуру, а також різні інші тести досягнень, кваліфікаційні тести.

ETS стала єдиною загальнонаціональною організацією, призначенням якої було і є обслуговувати освітнє тестування та проводити дослідження в цій галузі.

Майже за півстолітню історію ETS виросла в найбільшу організацію Америки, яка обслуговує освітні установи та втілює замовлення уряду, бізнес-структур і фізичних осіб у 200 країнах.

Клієнти ETS

Клієнтами ETS, для яких ця компанія розробляє і адмініструє тести, є, про що йшлося раніше, багато організацій, які працюють на освітньому просторі. Перерахуємо деякі з них.

1. College Board (інформацію про цю організацію можна прочитати на їхньому сайті www.collegeboard.com). Тести, що розробляються College Board:
 - SAT I: Reasoning Test і SAT II: Subject Tests – ці тести використовуються разом з іншими критеріями для зарахування до коледжів і університетів США;
 - AP: Advanced Placement – більше 30 тестів з різних дисциплін, які дозволяють випускникам набирати залікові кредити, щоб у коледжах і університетах не вивчати курси, в яких вони вже досягли успіхів.
 - CLEP: College Level Examination Program - тести з окремих предметів, які дозволяють випускникам шкіл, а також дорослим, що поновилися в коледжі або університеті після певної перерви, показати університетський рівень знань.
2. Graduate Record Examination (GRE) Board (www.gre.com). Тести, що розробляються для GRE Board:
 - GRE General – комп'ютерно-адаптований тест з вербальною і кількісною секціями, а також з есе. Використовується для вступу до магістратури та аспірантури;
 - GRE Subject – тест, що вимірює знання після закінчення бакалаврського циклу з восьми дисциплін і використовується під час вступу до магістратури та аспірантури.
3. Graduate Management Admissions Council (GMAC) (www.gmat.org). Розробляється комп'ютерно-адаптований тест:
 - GMAT – тест з вербальною і кількісною секціями, а також з есе. Використовується для вступу до магістратури та аспірантури за спеціальностями, пов'язаними з бізнесом та економікою.
4. Test English as a Foreign Language (TOEFL) Council (www.toefl.org). Розробляються такі тести:

- TOEFL – тести (CBT), комп'ютерно-поставлені, з англійської мови як іноземної, використовуються під час вступу іноземців до американських коледжів, університетів, аспірантури;
- TSE – усний тест розмовної англійської мови.

Якщо ви переслідуете мету успішного складання зарубіжних іспитів, будуть потрібні не тільки знання, але і швидкість, уміння концентруватися, відкидати непотрібну інформацію, виділяти головне, а також уміння проявити максимум творчих здібностей при написанні есе. Отримання сертифікату TOEFL - це кваліфікація і гарантія працевлаштування, тому вимагає особливо серйозного підходу і підготовки.

Обсяг інформації, накопичений в США (і, зокрема, в ETS) за сторіччя існування стандартизованих процедур тестування настільки великий, що не може бути всебічно та адекватно відображений в межах однієї статті. Тому глибше ознайомитися із зазначеними тестовими процедурами ETS та їх програмами пропонуємо на сайті www.ets.org. Доцільним здається вивчення цього багатого досвіду і адаптація його на освітній ниві України.

Висновки

Тестування як стандартизований метод оцінювання є важливим елементом системи навчального процесу, який відповідає завданням вищої технічної освіти і сприяє індивідуалізації і керуваності навчального процесу і якості підготовки майбутнього спеціаліста.

Використання тестів створює оптимальні умови і звільняє час для впровадження нових технологій, методів, форм і засобів навчання.

Слід взяти до уваги, що тест ніяких додаткових знань не дає, це лише перевірка і атестація вже наявних знань. Тестові методики допомагають студенту краще підготуватися до іспитів, спонукають його до повторення розділів граматики, лексики, орієнтують на конкретні форми роботи. Ефективними під час вивчення англійської мови за професійним спрямуванням ми вважаємо поточні контрольні тести – progress tests. Вони підрозділяються на тести, що контролюють розуміння прочитаного (Reading comprehension), свободу спілкування (Communicative competence), і культурологічні знання (Cultural knowledge). Крім цього, викладач вільний запропонувати і будь-який інший тест – наприклад, на перевірку лексики уроку, який часто називають quiz.

Ми впевнені, що за тестуванням велике майбутнє. Процес тестування входить як суттєва складова не тільки до питання ефективного вивчення іноземної мови, але й як складова процесу демократизації нашого суспільства, маючи на увазі утвердження критеріїв рівноправності й об'єктивної оцінки діяльності всіх його членів.

Література

1. Дюканова Н.М. Проблеми застосування тестів під час вивчення іноземної мови // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2007. – Вип. 46. – с. 26–31.
2. Квасова О., Гнаповська Л. Національний тест з іноземної мови: ознаки і перспективи розробки // Іноземні мови. – 2007. – № 1 – с. 3–6.
3. Сейдаметова З.С. Тестування: вивчення досвіду США. – Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. – Вип. 39. – ст.27–33.

4. Хом'юк І. В. Тестова форма контролю знань як засіб активізації навчальної роботи студентів // Наукові записки ВДПУ. – Вінниця, 2005. – Вип. 12. – с. 165-167.
5. Finoccharo M., Sake S. Foreign Language Testing. A Practical Approach. – New York: Regents Publishing Company, 2006. – 124 p.
6. Henning G. A Guide to Language Testing (Development/ Evaluation/ Research). – London: Heinle and Heinle Publishers, 2007. – 88 p.

Ляшок А.Я.

ПРОБЛЕМЫ АДАПТАЦИИ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ФИЛЬМОВ В УКРАИНЕ

Ежегодно в украинский прокат попадают сотни образцов киноиндустрии из самых разных стран. К нам приходят импортные шедевры кинопроката различных жанров: от научных, документальных и обучающих фильмов до корейских минисериалов, голливудских боевиков и комедий, рассчитанных на широкую аудиторию, эпохальных фильмов знаменитых режиссеров. Всю эту кинопродукцию необходимо перевести и адаптировать под нашего зрителя и далеко не каждый переводчик возьмется за подобную задачу. Перевод фильмов, являясь важной коммерческой отраслью, имеет свою специфику.

Прежде всего, перевод видеоматериала проводится в двух направлениях одновременно: письменно и устно. Работа над фильмами в профессиональных агентствах перевода делается с готовых, в распечатанном виде, реплик. Для точного соблюдения стилистики и смысловой нагрузки фраз текст параллельно сверяется с видео. Соответственно и качество полученного перевода невозможно сравнить с пиратскими копиями, которые делаются исключительно на слух и полностью зависят от словарного запаса и художественного вкуса исполнителя.

Второй сложный момент: учитывая различия построения фраз в разных языках, перед переводчиком становится нелегкая задача - сохранив исходный смысл, подобрать фразы одинаковой, с оригинальными высказываниями, длины. А для того, чтобы четко зафиксировать момент произнесения той или иной реплики, необходимо вставлять тайм-коды, помогающие уложиться в хронометраж. Готовый тест перевода необходимо оформлять со специфическим форматированием. Страницы имеют несколько разделов: имя персонажа, тайм-коды и реплики.

Непосредственно услуги технического перевода для киноиндустрии нужны в случае работы над документальными и научно-популярными программами. Работа в таких проектах усложняется в несколько раз. Помимо узкоспециализированных тем, которым необходим строгий технический перевод, видеоматериал содержит диалоги и пояснения. А это два совсем разных направления и переводчик должен обладать широким кругозором и чутьем на интонации, незначительные детали, задающие общий тон разговора. В этом случае агентство переводов подбирает специалистов, владеющих темой, имеющих знания в обсуждаемой области.

Наиболее сложным моментом перевода кинофильмов можно назвать перевод прямой речи. Адаптации художественных и документальных фильмов требует отличного знания родного языка. При переводе реплик необходимо учесть возраст и

культурный уровень говорящего, образность слога и контекстуальные значения фраз. Следующим подводным камнем становится перевод шуток и забавных моментов. Представления о шутках в разных культурах отличаются. И здесь от переводчика требуется виртуозное чутье, чтобы передать чуждый юмор, сохранив точный смысл и эмоции. Удобней всего работать, если под рукой есть сценарий фильма, где прописаны детали: характеры героев, предполагаемая обстановка во время переводимой сцены.

Учитывая тот факт, что кинофильмы в Украине практически не производятся, значительный сегмент рынка кинопродукции в нашей стране принадлежит иностранным компаниям, ведущую роль среди которых играют компании из Соединенных Штатов, Великобритании, Австралии и Новой Зеландии, т.е. стран, в которых английский язык является преобладающим.

В связи с этим возникает потребность в качественном и адекватном переводе с английского, переводе, который не искажал бы смысл и содержание фильмов. По оценкам специалистов около 60% кинофильмов на наших экранах сопровождается низкопробными переводами, что делает данную проблему весьма актуальной.

Исследования показывают, что при переводе англоязычных фильмов переводчики сталкиваются с множеством трудностей, как технического, так и чисто лингвистического характера, из-за чего возникает проблема неточной передачи смысла происходящего на экране.

Существуют такие основные виды перевода кинопродукции: дублированный перевод, закадровый перевод и субтитры.

Многие профессиональные переводчики утверждают, что наиболее точным переводом является перевод с субтитрами, поскольку при этом сохраняются оригинальные голоса актеров и в то же время с помощью субтитров можно понять все, что происходит на экране. Однако фильмы с таким переводом предпочитают смотреть всего 3% зрителей стран СНГ, так как при этом нужно постоянно быть в напряжении, следя за субтитрами, и нельзя полностью сосредоточиться на событиях, происходящих в фильме.

Основная масса зрителей предпочитают смотреть фильмы в дублированном переводе. Данный вид перевода заключается в том, что оригинальные голоса актеров заменяются голосами актеров дубляжа.

Закадровый перевод является наиболее распространенным на телевидении. Он отличается особой технологией: сначала специалисты в области перевода в зависимости от предпочтений переводят англоязычный фильм либо на слух, либо по субтитрам, затем перевод записывается на специальные монтажные листы, с которых актеры озвучивания читают текст. Следует отметить, что в отличие от дублированного перевода оригинальная звуковая дорожка не вырезается, и в готовом озвученном фильме ее в приглушенном виде можно услышать.

Особой разновидностью закадрового перевода является синхронный перевод. Он отличается тем, что опытный переводчик-синхронист, пользуясь специальной аппаратурой, слушает оригинальную звуковую дорожку фильма и одновременно переводит и записывает текст, наговаривая его.

Наиболее известными переводчиками-синхронистами являются Андрей Гаврилов, Леонид Володарский, Юрий Сербин. Именно их голоса известны

отечественным любителям кино, которые наверняка многие слышали в видеосалонах в эпоху перестройки.

В настоящее время самым известным переводчиком на просторах СНГ является Дмитрий Пучков, который широкой публике более известен под псевдонимом Гоблин. Именно он поднял вопрос о неточностях перевода англоязычной кинопродукции. Гоблина подтолкнуло заняться переводами огромное количество неправильно переведенных фраз в англоязычных кинофильмах. По его мнению, синхронный перевод в большинстве фильмов является не переводом, а пересказом происходящего на экране.

Д.Пучков считает, что перевод на слух конвейерным способом по несколько фильмов в день даёт отвратительный результат. Он же работает иначе: переводит английский текст, при этом вычитывая его, консультируясь со знающими людьми по поводу непонятных мест. В результате чего получается русский аналог текста, затем этот текст начитывается и прикрепляется звуковая дорожка к фильму. По мнению Д. Пучков этот способ более правильный, потому что только таким способом можно получить качественный перевод.

В зарубежной практике озвучивание иностранных фильмов отсутствует, вместо этого фильмы сопровождаются субтитрами.

Кроме неточного перевода, искажающего смысл увиденного на экране, современные переводы изобилуют ляпами. Хочу привести несколько примеров. Например, фраза I love you baby, которая переводится, как “Я люблю тебя, крошка” была переведена – “Я люблю вас, бабы!” Или Good products т. е. “хорошие продукты” было переведено - “Бог на стороне уток” . Фраза “I’m going to make you mine”, правильный перевод которой – “Я собираюсь сделать тебя своей”- была переведена как - “Я иду копать тебе шахту”. И таких примеров можно привести великое множество.

Таким образом, основной проблемой при переводе является отсутствие квалификации и опыта у переводчиков, которых, пытаясь сэкономить на заработной плате, приглашают дистрибьюторы. При этом зачастую происходит неточное трактование слов, которое искажает смысл увиденного на экране. Основной путь решения этой проблемы – прежде всего её осознание Министерством культуры, а затем и решение, связанное с качественной подготовкой специалистов в области перевода англоязычных фильмов.

В заключении можно сделать следующие выводы:

1) Перевод кинофильмов является отдельным видом перевода, сложным, но в то же время интересным, обладающим рядом особенностей и трудностей;

2) При переводе фильмов переводчику во избежание ошибок необходимо учитывать следующие факторы, которые влияют на перевод фильмов:

- жанровые характеристики фильма;
- особенности характера героев;
- особенности лексики участников фильма;
- особенности перевода диалогической и монологической речи.

3) При переводе фильмов следует учитывать социальные факторы;

• Время выхода фильма в эфир (чем позже по времени выходит фильм, тем более “лёгкую”, доступную для большинства современных людей лексику можно употреблять для перевода);

- Потенциальную аудиторию, т.е. возраст зрителя.

4) Огромное значение при переводе имеет правильная передача интонации говорящего. Абсолютно разные фразы при различных интонационных окрасках могут абсолютно изменить свое значение

В дополнение хотелось бы сказать, что избежать ошибок при переводе кинофильмов можно лишь достаточно хорошо ознакомившись с особенностями этого вида перевода, его спецификой, а также в полной мере изучив все характеристики героев фильма.

Прудинник Е., Самофалова Т.В. (КП ДонНТУ)

БОНУСЫ ЗА ЗНАНИЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

На современном этапе развития человечества международные отношения являются двигателем развития человечества. Для более эффективного обмена информацией используются интернациональные языки такие как английский, китайский, испанский, португальский, французский и другие. Но могут ли эти дополнительные знания приносить реальный доход владельцу?

Специалист, владеющий иностранным языком, желающий его использовать в своей работе и получать за это более высокую заработную плату, будет искать работодателя, способного предоставить ему такую возможность. Ведь работодатель готов повышать уровень заработной платы специалистам, владеющим английским или любым другим иностранным языком, только в том случае, если этот навык необходим для работы. Тогда это экономически целесообразно. Если уже в процессе работы возникнет такая необходимость, то компания, как правило, оплачивает обучение своему сотруднику, при условии, что он имеет требуемый опыт и полностью подходит по остальным параметрам.

Главным индикатором стоимости любого специалиста является, прежде всего, опыт, который удалось накопить за годы работы в различных сферах деятельности, на разных стадиях развития компании-работателя (старт-ап, реорганизация предприятия, экономический бум, спад производства и т. д.) и в разных сегментах рынка. Соответственно, чем более обширен и разнообразен этот опыт, тем выше стоимость специалиста. Что же касается повышения квалификации, то, я соглашусь, что в период сложных экономических ситуаций, это очень актуально. Всегда при прочих равных, выбирая из двух подходящих соискателей, скорее всего, примут положительное решение в пользу того, кто уделяет большее внимание своим навыкам и знаниям. Рассказала **Ольга Ким**, вице-президент по HR OE Investments, Директор по работе с персоналом компании «Объединенная система моментальных платежей» (ОСМП):

Востребованность знания иностранного языка на рынке труда

Иностраный язык востребован на любых предприятиях с внешними рынками сбыта, либо в компаниях где присутствует иностранный инвестор.

Наибольшим спросом на рынке труда обладают: на первом месте по спросу на знание иностранного языка лидирует на протяжении последних лет IT индустрия. Предпочтение отдается английскому, в основном на техническом уровне. На втором месте по требованиям к кандидатам со знанием английского стоит банковская и инвестиционная сферы, где все чаще появляются вакансии с указанием

уровня «свободное владение» английским. В десятку индустрий, где встречаются вакансии с английским языком, входят торговля, маркетинг, логистика, здравоохранение, страхование, туризм, управление персоналом, строительство.

Немецкий и итальянский языки наиболее востребованы в сфере оптовой и розничной торговли, дистрибуции. Китайский язык задействован больше всего в области логистики и транспорта, а также на административных должностях.

Французский требуется чаще на секретарских и административных позициях.

Не менее любопытна языковая география.

Если посмотреть, как представлены вакансии с языком по регионам, то бесспорными лидерами по спросу на кандидатов, владеющими одним или несколькими иностранными языками, являются Киев и Харьков; за ними следуют Львов, Днепропетровск, Донецк, Одесса, АР Крым. Киев является лидером по спросу не только на английский язык, но также на немецкий, французский, итальянский, китайский и испанский. Далее в порядке убывания располагаются языки, которые реже присутствуют в списке требований работодателей в публикуемых ими вакансиях. К ним относятся японский, корейский, турецкий, арабский, чешский, финский, польский, шведский и португальский языки.

Критерии получения надбавок

Во-первых зависит от потребности компании в кадрах владеющих иностранным языком(часто при приеме на работу пункт – знание иностранного языка обычно служит для «галочки» соответственно работник не получает ни какой надбавки.)

Во-вторых это «ценность» работника для работодателя. Получается , что если работник владеет экзотическим языком , а компании требуется данный специалист соответственно работодатель постарается удержать работника любой ценой.

Третьим но не менее значимым пунктом является должность работника. Так получается, что средний состав получает надбавку в размере 500 – 2500 грн. (зависит от языка) в то время как высший состав получает в несколько раз больше.

Возможность трудоустройства.

В первую очередь работодатель при приеме на работу обратит внимание на уровень знания иностранного языка. Причем если язык будет «экзотичен» то не требуется даже специальное образование и опыт работы.

На пример многие компании, заинтересованные в связях с иностранными инвесторами, поставщиками, клиентами нуждаются в хорошем грамотном переводчике. Трудно найти переводчика, виртуозно владеющего языком и отлично разбирающегося в тематике. Такие переводчики оплачиваются очень хорошо и ценятся выше.

Оплата перечисленных услуг разная и зависит от профессионализма и опыта переводчика, а также от степени сложности перевода, временные рамки и объемы работ тоже имеют определяющее значение.

Также существенно можно повысить свои шансы на трудоустройство благодаря стажировке в «западных» предприятиях, к тому же такой приобретенный опыт ценится намного выше.

Иностранные компании и правительства "западных" стран разработали и продолжают разрабатывать различные программы стажировок для студентов молодых специалистов. Целью этих программ является развитие международных связей, ознакомление стажеров с национальной моделью ведения бизнеса и, главное, поиск и развитие кадров. В большинстве случаев, студенту прошедшему стажировку за рубежом предложат продолжить работу за границей в компании предоставившей вакансию. Не обязательно это предложение будет связано со страной стажировки, транснациональные компании или сети отелей уже давно приняли на вооружение такую модель подготовки кадров, когда стажеру предлагается место работы в "третьей" стране или на родине. Проникнувшийся корпоративным духом и практически подготовленный по требованиям молодой специалист будет работать гораздо эффективнее дипломированного специалиста, а главное, будет более лоялен компании. Но даже если ваша цель строить карьеру на родине, знания полученные во время зарубежной стажировки сильно обогатят резюме и повысят практические и теоретические знания в определенной сфере деятельности.

Размеры надбавок

Если предприятие частное то размер надбавки может быть абсолютно разным и как сказано выше будет зависеть от нескольких факторов: должность, ценность работника, потребности компании.

Для работников аппарата исполнительной власти согласно действующим условиям оплаты труда (постановление Кабинета Министров Украина от 09.03.2006 г. №268) выплачивается надбавка за владение иностранным языком: одним европейским – в размере 10%, одним восточным, венгро-финским или африканским – 15%, двумя и больше языками 25% должностного оклада.

Критериями для определения использования работником иностранного языка можно считать, например, общение без переводчика с иностранными гражданами, использование иностранной литературы в работе.

Другого действующими нормативно – правовыми актами по оплате работы государственных служащих не предусмотрено. Сообщил О. Товстенко.

Вкратце, говоря, владение иностранным языком может серьезно повысить шансы получить достойную работу, иногда даже влияя на размер заработной платы и на карьерный рост, к тому же существует возможность отправится на стажировку в «западные» компании с возможностью дальнейшего трудоустройства. В крайнем случае, владение языком может приносить дополнительный доход за счет работы внештатным переводчиком.

Список литературы

<http://www.rhr.ru/index/jobmarket/russia/russia09/14468,0.html>

<http://ru.osvita.ua/languages/article/7535>

<http://www.perevodslav.ru/languages/russian/russian20.html>

УДК 378

Сайфуліна О.С. (ВСП НАУ СК НАУ)

**ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА
МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»**

*« Розум людини – не посудина, яку треба
заповнити, а смолоскип, що треба
запалити».*

Плутарх

Об'єктивні реалії розвитку нашого суспільства, рух України до світової спільноти вимагають підготовки фахівців з новим типом мислення, сучасними уявленнями про ділові стосунки, вмінням проявити психологічну стійкість в умовах жорстокої конкуренції. Із прийняттям Закону «Про державність мови», демократизацію суспільства створюються сприятливі умови для підготовки ерудованої особистості з високим рівнем культури мови. Українська мова як державна мова України є засобом спілкування в усіх сферах суспільно-політичного, громадського та культурного життя. Тому українську мову повинен знати кожен громадянин України. Переорієнтація суспільства на розвиток людини, її особистості й культурних рис, зміна суспільної свідомості у ставленні до освітньої сфери, а також мовна політика в Україні – ці чинники зумовлюють якісно нові вимоги до вивчення мови в коледжі, поглибленого системного опанування основних понять лінгвістики на базі вже набутих знань, їх узагальнення і систематизацію, формування практичних навичок ділового усного і писемного спілкування в колективі.

Потребами кожної молодої особистості має бути свідоме ставлення до української мови як інтелектуальної, духовної, моральної і культурної цінності; прагнення знати сучасну мову й досконало володіти нею у всіх сферах суспільного життя. На заняттях з української мови(за професійним спрямуванням) слід намагатися прищеплювати у студентів високі моральні якості, вміння аналізувати, самостійно мислити, сприяти пізнавальній активності, творчості студентів. З метою підготовки високоякісних фахівців технічних та економічних галузей у коледжі набули широкого впровадження інноваційні методики навчання. Для активізації навчального процесу використовуються наукові та навчально-популярні посібники, словники, дидактичний матеріал, цікаві тексти професійної спрямованості для читання та коментування, змістовні та оригінальні тренувальні вправи, роздатковий матеріал. Урізноманітнюють практичні завдання з застосуванням комп'ютерної техніки, розгляд професійних ситуацій з елементами ділової гри.

Слід враховувати соціальні чинники у вивченні мови. «Свобода слова» помітно розхитує усталену систему спілкування, а звідси сленгація мовлення, суржик і просторіччя. Студентам подобається підкреслювати свою індивідуальність у такий примітивний спосіб жаргонізмами «круто», «бакси», «забашляв», «чувак» та ін. Сьогодні нема жодного табу на ненормативні висловлювання громадян, а тому такі системні й показові відхилення від літературних норм знижують загальний рівень культури мовлення всіх соціальних груп. Турбує також явище негативного впливу мови реклами на свідомість молоді. «Не гальмуєй - снікерсуєй», «взула і забула», «Годі розмовляти – почніть жувати» - закарбовуються в пам'яті тих, хто багато часу

проводить біля телевізора, а це не найкращий мовний матеріал для потреб спілкування. До того ж в рекламних роликах дуже багато суржику, адже вони, як правило, недосконало перекладені з російської чи англійської мов.

Для формування мовної компетенції студентів можна використовувати систему вправ та індивідуальних завдань на подолання суржику. Так, для мовного упорядкування професійного спілкування можна пропонувати виправити мовні та граматичні помилки у словосполученнях:

для студентів економічних спеціальностей – *часний магазин, виручені гроші, розцітатися готівкою, замовити товар, купівля-продаж*; для технічних спеціальностей – *автомобіль перегружений, любий транспортний засіб, металічний каркас, авіаційне обладнання, здійснюються слідуючі заходи, вулиці пересікаються*.

Для вивчення професійних термінів і засвоєння іншомовних запозичень багато уваги потрібно приділяти роботі зі словниками та довідковою літературою. Пропонуються вправи, в яких необхідно підібрати українські відповідники до слів і скласти з ними речення. Наприклад, *лімітувати, пролонгувати, радикальний, пріоритетний, локальний, презентація та ін.*

Для розвитку зв'язного мовлення можна практикувати творчі роботи та вибіркоче запам'ятовування афоризмів і фразеологізмів.

Невід'ємною частиною розвитку культури мовлення є формування пізнавальної самостійності студентів. Пізнавальні завдання, що виконуються за допомогою методів спостереження та експерименту, сприяють логічному осмисленню конкретної мовної ситуації. Наприклад, слово «концентрація» у сполученні зі словами «речовина», «люди», «сила», «увага» не завжди влучно розкриває зміст думки. Пропонуються слова для заміни та утворення правильної граматичної форми (*згущування, скупчення, зосередження, консолідація*).

Твори, міркування та складання професійних текстів теж дуже ефективно формують пізнавальну самостійність студента, оскільки вимагають від нього досконалого запам'ятовування та розвиненого світогляду, розуміння усталених думок національних і світових геніїв. Студенти виписують найрізноманітніші висловлювання про мову, малюють комікси з питань культури мовлення своїх ровесників, пишуть творчі роботи.

Пропонуються такі теми:

1. Українська мова: її стан і статус в Україні та поза її межами.
2. Суржик – негативне явище професійного спілкування.
3. Службовий етикет – основа ділових контактів.
4. Значення зовнішнього вигляду для ділового іміджу.
5. Вербальні та невербальні засоби в діловій комунікації.
6. Золоті правила спілкування на підприємстві.

Для активізації навчального процесу, вирішення типових і нетипових професійних завдань ефективними є ділові ігри, в результаті яких використовується принцип негайного застосування знань, розвиваються творчі здібності, формується співпричетність, співпереживання та самооцінка особистості студента. Наприклад, розглядаючи ситуацію працевлаштування, студенти грають ролі роботодавця, потенційного працівника, спостерігачів. Показують вміння вести ділову бесіду,

знання норм української літературної мови при складанні та оформленні документів (заяви, автобіографії, резюме, характеристики, наказу).

Необхідним елементом методичного забезпечення навчальних занять є контроль знань. Результативними методами узагальнення і систематизації знань є застосування диференційованого підходу щодо оцінювання знань. Для виявлення залишкових знань студентів існують різні форми контролю: диктант, самостійна робота, контрольна робота, тестовий контроль. На користь застосування тестування студентів свідчить можливість виключення суб'єктивізму в оцінці знань студента. Аналіз тестування студентів за допомогою віддрукованих наперед тестів показав малу ефективність одержуваних результатів. Негативним моментом було те, що для кожного студента був виготовлений друкарський бланк тесту. Тестування повинно проходити одночасно для всіх студентів групи. Викладач затрачав велику кількість часу на підготовку для тестування декількох груп. Тому, для контролю знань студентів викладачами коледжу розроблена комп'ютерна програма тестування, що допомагає і викладачам, які можуть оперативно й об'єктивно оцінювати знання студентів, і самим студентам, які проходячи тести, узагальнюють весь програмний матеріал.

Для активізації пізнавальної діяльності цікавий прийом парного навчання, коли основна взаємодія відбувається між двома студентами, які можуть обговорювати завдання, здійснювати взамонавчання або взаємоконтроль. Так, викладач після проведення диктанту, може пропонувати обмінятися студентів роботами для перевірки, коментування аналізу помилок.

Популярний психолог Дейл Карнегі застерігав, що про кожну особистість судять, як правило, з таких позицій: як вона виглядає; що вона робить; як вона говорить; що вона говорить. Отже, на 50% ставлення до людини в світі залежить від її мови, а також від мовленнєвих і соціокультурних компетенцій.

Незважаючи на те, що мовно-культурна сфера нині перенасичена політичними та ідеологічними спекуляціями, аналізуючи якість вивчення мови, дидактичних матеріалів, засобів і джерел інформації, для формування інтелектуально розвиненої, високо моральної, національно свідомої, духовно багатой особистості важливі всі рівні пізнання й всі види та типи дидактичних форм і методів навчання.

Література

1. Гришина Т.В. Освітня технологія як об'єкт методичної роботи. – Харків: Основа, 2003.
2. Померун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К.: АСК, 2004.
3. Хлебникова Т.М. Ділова гра як метод активного навчання педагога. – Харків: ВГ «Основа», 2003.
4. Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади// Диво слово. -№ 2,2005. – С. 519.

Самофалова Т.В. (КИИ ДонНТУ)

Духовное воспитание студентов на занятиях по иностранному языку

В настоящее время глобализация уже неизбежна. Современные изменения в мире содействуют ей и имеют как положительный, так и отрицательный характер: научно-

технический прогресс сократил расстояния между странами, повысил интеграцию народов, способствовал развитию цивилизации.

Но в то же самое время мы можем наблюдать кризис нашей культуры, особенно в духовной сфере. Стремление к материальной наживе, подражание западническим настроениям (пропаганда примитивных инстинктов, главенство материальных ценностей над духовными - всё это наполняет наши СМИ). Заполненность телевизионных экранов американскими фильмами и программами, пропагандирующими насилие, жестокость, беспорядочный секс и другие пороки ведут к опустошенности, депрессивному состоянию и бездуховности нашего общества. А ведь одна из отличительных черт нашего менталитета - это духовность. Духовность - это особое нравственно-эстетическое состояние человека, когда он искренне привержен таким ценностям, как истина, добро, красота, гуманизм, свобода, социальная справедливость, когда он ведёт внутренний диалог о своём предназначении и смысле жизни.

Если прибегнуть к опыту выдающихся мыслителей, то все отдают первостепенное значение духовности через культуру своего и чужого языка. У Я.А. Коменского в духовной культуре народа родной язык - одно из самых ценных сокровищ. В.А. Сухомлинский писал: "Язык - духовное богатство народа. Сколько я знаю языков, столько я - человек."

Поэтому можно только положительно рассматривать воспитание духовности именно на занятиях по иностранному языку, если он используется как средство для приобщения студентов к духовной культуре других народов, если он выступает как способ самопознания и самовыражения личности в процессе общения.

При этом используются различные виды работ: работа с малыми группами, дискуссия, ролевая игра, проектная методика, использование диалогов.

Курс изучения "Английского языка" на первом курсе начинается с темы "Приветствия". Ни для кого не секрет, что Великобритания является высокоразвитой и культурной страной с древними традициями. Как англичане здороваются? Как общаются? Начиная эту тему, отмечаем, что основным правилом обращения англичан друг к другу является "Вы", которое далее в самой структуре языка всегда находится только в этой форме. Почему, в отличии от нас, англичане при каждой встрече говорят друг другу: "Как дела?". Почему, несмотря на неуютность погоды, они желают друг другу "Доброго утра" или "Доброго дня"? Это их кодекс этикета, это их традиция. Изучение традиций и правил этикета других народов позволяет студентам корректировать своё поведение, вырабатывать, прежде всего, уважение к себе, как к человеку, вставшего на первую ступеньку по пути к высокоразвитому обществу.

Духовное воспитание студентов - процесс, основанный на личностно-ориентированную направленность, то есть на такие технологии, целью которых (на всех этапах обучения) является не накопление знаний, умений, а постоянное обогащение опытом творчества, формирование механизма самоорганизации и самореализации личности каждого студента. И преподаватель создаёт условия для этого, он сотоварищ, который направляет и помогает студенту самореализовываться и самосовершенствоваться. Освоение любого языка, как родного, так и иностранного, требует применения практически всех аспектов субъективного опыта обучаемого. В силу специфики предмета иностранный язык имеет огромный воспитательный и

развивающий личность, потенциал, он приобщает студентов к образцам мировой и родной культуры включает их в диалог культур, развивает средствами языка. Внедрение личностно-ориентированного обучения позволяет еще в большей степени задействовать воспитательный потенциал иностранного языка как учебного предмета. Одной из технологий, обеспечивающей личностно-ориентированное обучение, является метод проектов. Проектная методика дает преподавателю возможность включить студентов в реальное общение, наиболее насыщенное иноязычными контактами, опирающееся на исследовательскую деятельность, на совместный труд, и увидеть реальные, а не только полученные в ходе игры результаты своего труда. Проект – это средство обучения, средство усвоения определенного учебного материала. Известный исследователь, доктор педагогических наук Е.С.Полат определяет метод проектов как «определенным образом организованную поисковую, исследовательскую деятельность студентов, индивидуальную или групповую, которая предусматривает не просто достижения того или иного результата, Основные подходы использования методов проекта при обучении иностранным языкам можно разделить на две категории. К первой отнесем разработку проектов, не связанных с материалом учебника: студенты знакомятся с городом, местностью, в которой они живут, для того чтобы рассказать об этом своим зарубежным сверстникам, тем самым, включаясь в среду социальную, разрабатывая прагматические проекты. Вторая категория – это исследовательские проекты, разработка которых, осуществляется параллельно с изучением определенной темы. Так, проводя заключительное занятие по теме: «Город», студенты сравнивали различные этапы истории своего города, находили общее в архитектуре, культуре – например, « Donetsk-London» рассматривали влияние среды проживания на национальный характер, стиль жизни, пристрастия в еде и описывали особенности жизни в различных городах нашей страны, составляли страноведческие портреты англоязычных стран. Такая работа над проектом способствует развитию мировоззрения студентов, их духовности, приобщает к диалогу культур.

Обсуждения на уроках иностранного языка актуальных для студентов проблем взаимоотношений со взрослыми, сверстниками, участия в различных молодежных группировках, клубах фанатов, ставит перед студентами задачу проверить, обладают ли они требуемыми в настоящее время качествами, развивают ли стремление к самосовершенствованию. В дискуссии, столкновении мнений аргументациям с использованием примеров из читаемых иноязычных отрывков литературных произведений, из собственной жизни, рождается собственное отношение к ценностям окружающего мира. Необходимо найти в иноязычном тексте проблему, подыскать подходящий аргумент для ее обоснования, оценки, быстро отреагировать на мнение других, привести на иностранном языке собственные убедительные доводы – все это создает не только ценностные ориентации, но и атмосферу нравственной активности, способствует социальной адаптации личности.

В процессе изучения иностранного языка преодолевается не только языковой барьер, но и формируется ряд умений, отрабатываются приемы запоминания, работы с книгой, справочной литературой, двуязычными словарями. Личностно – ориентированное воспитание средствами иностранного языка предполагает, с одной стороны, использование учебного общения, сотрудничества и активной творческой деятельности студента на занятии, а с другой стороны, преподавателю необходимо

найти способ «вести» реальный иностранный язык в студенческую аудиторию, включить студента в реальную языковую коммуникацию, в информационный обмен, не выходя из учебной аудитории, смоделировать на занятии реальный процесс вхождения в культуру.

Таким образом воспитания духовности зависит от осуществления коммуникативной цели обучения. Изучая особенности деловых переговоров, переписки в коммерческих структурах нашей страны и страны изучаемого языка, студенты не только получают новую информацию, но и формируют навыки своего хорошего поведения, речевого такта, толерантности. Включение студента в различные виды деятельности с использованием иностранного языка создает возможность разностороннего развития личности.

Литература:

1. Сериков В.В. Личностно – ориентированное образование., Педагогика 1991г.№5
2. Бондаревская Е.В. Ценностные основания личностно-ориентированного воспитания. Ростов -на- Дону. 1995г
3. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе Москва

УДК 802.0(075.4)

Скалозуб О.М. (КП ДонНТУ)

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ

На сучасному етапі розвитку суспільства, його інтеграції в європейське і світове співтовариство найважливішою вимогою до викладачів іноземної мови в технічних ВНЗ стає володіння такими технологіями навчання, які здатні допомогти підготувати студентів, майбутніх спеціалістів, до іншомовного спілкування, взаєморозуміння, рівноправного діалогу, міжнародної співпраці. В педагогічній науці накопичено певний потенціал ідей щодо оптимізації процесу навчання. Досвід показує, що навчання студентів може бути ефективним і якісним лише тоді, коли викладач ВНЗ застосовує в кожному окремому випадку оптимальний варіант побудови навчально-виховного процесу.

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах соціального та науково-технічного прогресу значно ускладнились завдання вищої школи, а сам навчальний процес став багатофакторним та багатоплановим. Перед викладачами постають питання: Яким чином забезпечити засвоєння більш складного та об'ємного матеріалу, тобто як вирішити протиріччя між зростаючою складністю навчання та індивідуальними можливостями кожного студента? Яким чином врахувати в процесі навчання самостійність студентів та їх зростаючу інформованість з сучасних лінгвістичних проблем?

На нашу думку, оптимальним можна вважати процес навчання, який відповідає наступним критеріям: а) зміст, структура та логіка функціонування процесу навчання забезпечує ефективне та якісне вирішення задач на рівні максимальних навчальних можливостей кожного студента; б) поставлені цілі досягаються шляхом диференційованого підходу, модернізації та вдосконалення процесу навчання, при

чому модернізація передбачає оновлення – введення нових технічних засобів навчання, а вдосконалення – оволодіння новими формами, методами, що нерідко вживаються у відношенні умінь і навичок.

Нові форми та методи навчання переслідують, в основному, дві цілі. *Перша* – полегшити засвоєння та запам'ятовування нового матеріалу. Відомо, що при слуховому сприйнятті закріплюється 15% мовленнєвої інформації; при зоровому – 25% візуальної інформації; слухаючи та дивлячись одночасно, людина запам'ятовує 65% інформації, що їй повідомляється [4: 54]. *Друга* ціль – індивідуалізація процесу навчання.

Вирішити ці проблеми допомагають сучасні мультимедійні технології.

Неодмінною умовою успішного запровадження комп'ютера в навчальний процес є відповідне обладнання обчислювальною технікою, наявність достатньої кількості методичної літератури та якісних дидактичних навчальних програм. У сучасній науці є кілька напрямів досліджень із зазначеної проблеми. Психологічні особливості сприймання комп'ютера вивчають Гордєєва А.В., Дороніна О.В., Ходош А.М.; психологією віртуальних реальностей займаються російські вчені Носов Н.А., Сартан М.К.; проблеми комунікації в Інтернеті розглядають Ваганов А.Г., Гримак Л.П. та ін.

Сучасні підходи до використання комп'ютерів в навчанні англійської мови існують на двох важливих технологіях останніх років – мультимедійних технологіях (МТ) та глобальній мережі Інтернет [3: 32].

Величезні інформаційні ресурси всесвітньої мережі Інтернет уже зараз впливають на освіту. В деяких аспектах це вплив негативний: студенти у всьому світі охоче використовують готові реферативні ресурси, які легко знайти в мережі. Однак у багатьох інших аспектах – це дуже позитивне явище, оскільки є втіленням глобалізації освітнього процесу. Студенти мають можливість переглянути сайти кращих університетів світу практично з будь-якої теми, одержати доступ до кращих бібліотек. В свою чергу, це означає, що не тільки студенти можуть і повинні користатися інформаційними ресурсами Інтернету, але й викладачі мають розглядати знання цих ресурсів як свій професійний обов'язок.

Треба відзначити також, що інтенсивне і повноцінне використання ресурсів мережі передбачає вільне володіння англійською мовою. Російськомовний сегмент Інтернету охоплює лише 1-2% інформації мережі, і тому не можна стати першокласним фахівцем у своїй сфері, якщо орієнтуватися тільки на цю інформацію.

На сучасному етапі розвитку мультимедійних технологій їм може бути передана частина функцій викладача, що є шаблонними, програмованими, таких як передача лінгвістичної та змістовної інформації студентам, управління процесом розвитку фонетичних, лексичних та граматичних навичок. Так, для первинного ознайомлення з лексикою, яка необхідна для вирішення певної комунікативної задачі, можуть бути використані інтерактивні CD, кінофрагменти на DVD, в тому числі і для самостійної роботи студентів, що дозволяє активізувати їхню розумово-мовленнєву діяльність при прийомі та переробці інформації, що сприймається, успішно здійснювати наряду з практичними освітні, розвиваючі та професійні цілі навчання [1: 44].

Великі можливості пропонують мультимедійні технології для самоконтролю знань, навичок і вмінь студентів у повному об'ємі і з високим ступенем об'єктивності, пропонуючи для самоконтролю ключі різного типу, зразки вирішення комунікативних

задач, інструкції та пам'ятки для раціональної організації навчальної діяльності студентів, спеціальні контрольні програми тощо.

В умовах постійного дефіциту аудиторного часу реальним для практики роботи викладача технічного ВНЗ можна вважати лише адекватне пояснення та забезпечення первинного контролю розуміння мовного матеріалу, що вивчається. Тренування ж з метою формування та закріплення навичок англомовної мовленнєвої діяльності повинне виконуватись в процесі самостійної роботи студентів. Це можливо за участі компетентного партнера, який здатний проконтролювати правильність виконуваних дій, надати в окремих випадках підказку та працювати з кожним окремим студентом стільки часу, скільки необхідно для формування певної навички з урахуванням його індивідуальних особливостей. Таким партнером є комп'ютер. До того ж, не можна не враховувати сприятливий психологічний фактор, який полягає в тому, що студент, який працює за комп'ютером та робить помилку, не відчуває незручності, емоційного дискомфорту, тобто стану, при якому існує небезпека породження нових помилок, і отримує від машини чіткі інструкції, як її виправити.

Одним із найсуттєвіших недоліків існуючої системи навчання є те, що вона не дає можливості забезпечити активне включення всіх студентів у навчальний процес. В умовах традиційного навчання під час пояснень нового матеріалу одному студенту все здається зрозумілим, а іншому – ні. Через це "гальмуються" здібні студенти, а найслабші навіть при бажанні не можуть включитися у навчальний процес. При застосуванні комп'ютера студент самостійно виділяє найсуттєвіші розділи, незнайомий матеріал для пізнання.

Отже, можна сформулювати такі переваги навчання з використанням комп'ютера:

- комп'ютер дозволяє здійснювати контроль індивідуального темпу навчальної діяльності, тому студент має можливість індивідуально переходити до наступної частини навчальної інформації, задавати швидкості подання завдань і час, необхідний для їх виконання. Комп'ютер при цьому виступає в ролі певного регулятора, попереджуючи студента, що темп його роботи занадто повільний або швидкий;
- комп'ютер створює студенту можливість самостійного вибору рівня складності (від вищого до нижчого й навпаки). При цьому є можливість спробувати свої сили на різних рівнях, враховуючи прогалини у засвоєнні навчального матеріалу;
- графічні можливості комп'ютера унікальні. Комп'ютери роблять інформацію наочною, носієм інформації стає візуальний образ;
- використання програм надає навчальному процесу гнучкості як при поясненні нового матеріалу, так і в процесі тренувальних вправ.

Але сама по собі наявність сучасної техніки ще не є гарантією успішної роботи. Потрібно вміло розпорядитись технологією, "організувати" її.

Доведено, що особиста діяльність людини – це найкращий спосіб навчання. Комп'ютер лише виконує допоміжну роль. Він є засобом підтримки навчального процесу. Виховує студента викладач, оскільки тільки особистість може виховувати особистість. І треба знаходити нові педагогічні рішення для збереження високого рівня освіти, стимулювання навчально-пізнавальної діяльності. Саме до цього виду діяльності насамперед висуваються нові вимоги в епоху науково-технічного прогресу і швидких соціальних зрушень.

Інтеграція у навчальний процес мультимедійних технологій сприяє більш інтенсивному засвоєнню матеріалу, орієнтує студента на пошук системних зв'язків та закономірностей, сприяє також розвитку креативного фактору розумових здібностей студентів завдяки, по-перше, реорганізації процесу пізнання, в ході якого студент стає творцем, а по-друге, тому, що навчальний матеріал стає засобом досягнення творчої мети [2: 293]. Використання комп'ютера в процесі навчання формує у студентів як алгоритмічне, так і образне мислення, причому значення цієї складової розумових здібностей дуже значуще, тому що розумова діяльність людини ні в якому випадку не повинна копіювати “систему мислення” комп'ютера [5: 123].

Студент перетворюється з об'єкта навчання в суб'єкт завдяки різним особливостям навчання із застосуванням мультимедійних технологій, які полягають у:

- активній позиції студента;
- у свідомому і самостійному пізнанні англійської мови;
- інтерактивному зв'язку з різними освітніми ресурсами (бібліотеки, словники, енциклопедії);
- інформаційній насиченості та гнучкості методики навчання з використанням МТ;
- “занурення” студента в особливе інформаційне середовище, яке найкращим чином мотивує і стимулює процес вивчення англійської мови.

Перспективними у контексті досліджуваної проблеми є питання оптимального використання навчального часу і питання підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ в сучасних умовах використання мультимедійних технологій.

Усі вищезгадані моменти можна віднести до способів оптимізації процесу навчання, якщо вони відповідають наступним чинникам:

- ефективно враховуються індивідуальні особливості кожного студента;
- передбачається самостійна робота студентів із застосуванням мультимедійних технологій та засобів мережі Інтернет;
- застосовуються такі форми навчання, які спонукають студента до творчого пошуку;
- стимулюється мотивація студентів до навчання, підтримується інтерес студентів до пізнання;
- створюються сприятливі морально-психологічні умови для навчання студентів;
- комп'ютер застосовується як підсилюючий елемент активної навчальної діяльності;
- здійснюється індивідуалізація навчання шляхом застосування сучасних мультимедійних технологій.

Література

1. Бердичевский А.Л. Оптимизация системы обучения иностранному языку. – М.: Высшая школа, 2009. – 102 с.
2. Каташинська І.В. Використання креативних технологій в процесі вивчення іноземних мов./ Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції “Творчість та освіта у вимірах ХХІ століття” 12-13 травня 2005 р. – Київ: Екмо. – с. 293-294.
3. Копил І. До проблеми застосування сучасних інформаційних технологій при вивченні іноземних мов./ Зб. Наукових праць, вип. 28, КНЛУ, 2008. – с.30-38.

4. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: единство и преемственность, профессиональная направленность, межпредметность в преподавании лингвистических дисциплин: Межвуз. сборник науч. трудов под. ред. Е.И.Дибровой. – М.:МГЗПИ, 2010. – 153 с.
5. Поздняков В.А. Развитие мыслительных способностей студентов средствами технологий обучения. Дис. канд. пед. наук. – Брянск, 2007. – с.123-130.

Сухобрус Л.С. (КП ДонНТУ)

ОНОМАСІОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДЕРИВАЦІЙНО-РЕЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Традиційна теорія передбачає, що у низці суміжних явищ саме „слово має бути визнаним взагалі основною мовною одиницею: усі інші одиниці мови (наприклад, морфеми, фразеологічні одиниці, якісь граматичні побудови) так чи інакше зумовлені наявністю слів і, таким чином, передбачають існування такої одиниці, як слово” [27, 11]. При цьому, правда, констатується, що „усі так звані комплексні дефініції слова не надають можливості ділити текст на слова” [2,68], та що „у мовленнєвій діяльності, так само як в індивідуальному стилі, межі слова та фрази... є невизначеними” [7, 46]. Наприклад, фонетичний критерій визначення слова, що базується на абсолютизації єдиного наголосу [22, 167-178], протиставляється синтаксичному критерію непроникливості, згідно з яким лише „між словами (а не морфемами) є можливим вставлення інших слів” [18, 7]. Наприклад, сполучення *to the town* з точки зору фонетичного визначення слова є однією лексемою, оскільки має лише один наголос, а з точки зору синтаксичного визначення є сполученням трьох слів, оскільки між ними можна вставити, наприклад, слово *big (to the big town)*. Те ж стосується і інших критеріїв, запропонованих протягом досить тривалого часу розвитку лінгвістики. Саме тому деякі учені передбачають, що лише „розгляд морфологічного, синтаксичного, лексичного слів як різних одиниць (а не слова взагалі) знімає зазначені труднощі” [2, 69]. Іншими словами, слово в теорії стає „невловимою” одиницею, визначення якої в цілому є практично неможливим.

Ця теза стає ще більш об'ємною, коли перед дослідником ставиться досить просте, на перший погляд, питання про те, чим же відрізняється слово від надслівних одиниць, що виконують явно номінативну функцію. Так, наприклад, часто констатується, що „при розгляді апозитивних словосполучень виникає проблема відмінності словосполучення від складного слова” [21,36]. Що таке *dance-club, swimming pool* – слово чи словосполучення? Тут очевидним є тільки те, що на нашу свідомість суттєво впливає не реальний мовний стан, а писемна інтерпретація даних сутностей. „Для опису писемної форми мови, - зазначають лінгвісти, - визначити „слово” досить легко. На письмі слово – це послідовність букв між двома пробілами” [7, 6]. Однак треба пам'ятати про те, що писемна форма мовлення – це умовна, конвенціональна кодифікація, що базується на прийнятних у суспільстві традиціях (нормах), які віддзеркалюють як живе використання мовних одиниць, так і деякі „конвенції”, такі, що забезпечені традицією, або такі, які не мають під собою ніякого підґрунтя. Тому писемна практика навряд чи може бути визнана вдалим критерієм для виділення слів. Однак саме вона часто впливає на нас, коли ми намагаємося вирішити питання про те, що ж перед нами – сполучення слів чи слово.

Немає єдності і у визначенні статусу сполучень повнозначних слів з прислівниками. Часто констатується, що „типові службові слова (наприклад, прислівники і артикли) не відрізняються від афіксів ні з фонетичної, ані з семантичної точок зору, але розрізняються за ступенем злиття з основою” [2, 69]. Однак поняття „ступінь злиття”, на нашу думку, є не лише доволі умовним, але й занадто прив’язаним до конкретних мовленнєвих ситуацій. Наприклад, сполучення *for home* може бути максимально зрощеним у реченні „*She was given her work for home*”, де між прислівником та повнозначним словом не можна вставити інших слів, максимально членованим у реченні „*I bought a lamp for my home*”, де між прислівником та повнозначним словом можна, наприклад, вставити слово *my*. Чим тоді є комплекс *for* – словом чи морфемою?

Проблема ще більш загострюється, коли йдеться про статус ідіом, таких, як „*hand to hand, East or West – home is best*” та ін., які, на думку деяких учених, „можна було б і не протиставляти простим словам, а вважати їх лише різновидом слова – „складними словами” та розглядати їх в окремому розділі лексикології” [15, 126]. Деякі сполучення ідіоматичного типу, наприклад: *that’s why, in another key* навіть називають лексіями [26, 121-122], тобто „семантичними та функціональними еквівалентами слова, структурно більш ускладненими порівняно з синтетичними лексемами” [32, 348].

Для відмежування надслівних одиниць від слова часто пропонуються критерії, які, на нашу думку, ближче до конвенціональних домовленостей, ніж до реального мовного стану. Наприклад, для розрізнення складних слів типу *ladybird, dance-club* та словосполучень з асерторичним зв’язком деякими мовознавцями пропонується критерій цільнооформленості: „цільнооформленість і є основним критерієм розмежування складного слова та словосполучення” [21, 37]. Тим не менш низка учених відзначають „умовність (принаймні у синхронному плані) розмежування складних слів та словосполучень за формальними ознаками” [20, 108].

Не виправляє положення і ствердження того, що „словосполучення (на відміну від слів) характеризуються складною, членованою номінативністю” [29, 134], що, нібито, відрізняє їх від слів. Вже не раз зазначалося, що „зміст, який відбивається у процесі мовлення, зовсім не є простою сумою (змістів) тих одиниць, які використовуються з цією метою” [13, 10], і словосполучення є „еквівалентними слову не лише у формальному та семантичному відношенні, але й за функцією у мовленні” [24, 112]. Це елементи, що „виникли, перед усім, з метою номінації і виконують в основному цю функцію, є аналогічними словам у прямому номінативному значенні” [30, 45]. Тобто значення словосполучення за своєю структурою є абсолютно тотожним значенню слова.

Констатація вказаних вище протиріч призвела до того, що деякі лінгвісти передбачили, що „необхідно звільнитись від невизначеного поняття слова” [5, 315]. Ми не маємо наміру вважати, що слова у мові не існують. Про його реальність говорить хоча б те, що, за свідомством Е. Сепіра, навіть у „наївного індійця, зовсім незвиклого до поняття написаного слова, ніколи не відчувається серйозного ускладнення при диктовці ученому лінгвісту тексту на рідній мові слово за словом” [25, 27]. Слово існує. Інша річ, що воно має у мові зовсім інший статус, ніж той, який йому приписують традиційні теорії.

На нашу думку, необхідним є критерій, який дозволяє встановити, що саме ця, а не інша мовна одиниця є основною. В іншому випадку мова про основну мовну одиницю стає абсолютно несуттєвою. На наш погляд, виділення основної одиниці мови – це виділення одиниці, що акумулює в собі основну функцію. Слово, як відомо, „є номінативною одиницею, одиницею найменування” [34, 53]. Таким чином, поняття „основна одиниця мови” в нашому випадку абсолютно ідентичне поняттю „основна номінативна одиниця”. Однак деякі дослідники приходять висновку, що „всі одиниці мови і мовлення, окрім речень, мають лише властивість номінативності” [29, 133], тобто є лише реалізаторами номінативної функції. Наведені вище роздуми показали, що жоден різновид синтагм – слово, сполучення слів, словосполучення – не може вважатись основним виразником номінативності. Основна номінативна одиниця завжди знаходиться на межі між собою та не собою. Вона може бути і словом, і словосполученням, і сполученням слів. Тому ми і вважаємо слово, сполучення слів та словосполучення лише структурними різновидами одиниці більш високого порядку, яку ми називаємо номінативою. Для того, щоби визначити, що є основою тотожності номінативності самій собі, а відповідно – основою для узагальнення різних структурних одиниць в одну номінативну, легше за все звернутися до слова, оскільки, по-перше, в кожному структурному різновиді одиниці мовного рівня, і частково – в слові, реалізуються базові характеристики цілого, а по-друге, в силу того, що слово тривалий час вважалося основною мовною / номінативною одиницею – його номінативні ознаки більш за все знаходилися під пильною увагою мовознавців і отримали найбільш яскравий опис.

Що лежить в основі усіх видів тотожності та відокремленості слова: які відносини між глосами одного слова є основою актуальної тотожності, якими є механізми перетворення актуальної тотожності у відокремленість. Врахування цих факторів і дозволить визначити, що є основою тотожності номінативності.

Як відомо, „означаюче не мотивоване, тобто є вільним по відношенню до означеного, з яким у нього в дійсності немає ніякого природного зв'язку” [31, 101]. Це створює можливість для нічим, окрім думки мовного колективу, але не механізму функціонування мовної структури, не обмеженої видозміни плану відбиття мовної одиниці. Навпаки, всі видозміни плану змісту є внутрішньо зумовленими. Це і дозволяє передбачити, що тотожність слова-номінативності є „семантичним” в усіх своїх аспектах, тобто є, за суттю, семантичною тотожністю номінативності, оскільки на рівні актуальної тотожності повна мотивованість відмічається лише для системи лексико-семантичних варіантів слова. Його фонетична структура припускає існування фонетичних дублетів, чий розрізнення часто не мають статусу обов'язкових та необхідних. Так, наприклад, розрізнення звуків [к] – [г] у російських фонетичних дублетів *калоша – галоша* має не мовні, а скоріш соціальні підстави – факт запозичення етимологічно тотожних слів з різних мов (нім. *Kaloshe*, фр. *galoche*) та їхньої лексичної атракції в російській мові. Іншими словами, в мові немає ніякої комунікативної або структурної підтримки для таких явищ. Цю невмотивованість можна відзначити і на морфологічному рівні. Наприклад, немає ніяких інтралінгвістичних підстав для виникнення у слова *cat* граматичного дублета *she cat*.

Більш того, навіть тоді, коли у плані відбиття різних глос є у наявності структурна або комунікативна взаємна вмотивованість, підставою для зведення їх в одну лексему є все ж фактор взаємної вмотивованості їхніх планів змісту.

По-перше, при інтралінгвістичній зумовленості формальної дублетності підставою для визначення певних одиниць як актуальних дублетів є в першу чергу „співпадиння лексичного значення та можливість субституції у вільних сполученнях” [10, 9].

По-друге, при інтралінгвістичній зумовленості граматичних форм „морфологічні зміни слова не чіпають його єдності як лексеми”, оскільки при „тотожності лексичного значення перформація обличчя слова свідчить про розрізнення граматичного значення, притаманного тій чи іншій формі” [4, 59]. Іншими словами, і поєднання різних словоформ у межах однієї лексеми базується на їхній семантичній зв'язаності.

Не можна сказати, що семантика слова є тотожність як моноліт. В реальній мові „багатозначність слова – одна з найважливіших особливостей лексики” [6, 122]. Тому часто і порушується питання про основу тотожності семантики слова, що з урахуванням наведених вище міркувань трансформується в питання про основу тотожності слова. Скоріш за все, таким є не абстрактне „спільне значення”, про теоретичність якого говорила низка учених [34, 82], а „актуальні дериваційні зв'язки значень лексеми” [11, 60].

Так, основою тотожності слова є тотожність його лексичного значення. Останнє має два типи своєї реалізації:

- тотожність як ідентичність;
- тотожність як лексико-семантична варіативність.

Одиниці, які мають означену властивість, тобто семантичну тотожність в усіх її різновидах, підкріпленою формальною вмотивованістю, тобто виводимістю однієї одиниці з іншої на рівні форми, і будуть вважатися нами структурними різновидами номінативи.

Ми виділяємо номінативи зі словесною домінантою та номінативи з домінантою-словосполученням.

Під структурними різновидами номінативи зі словесною домінантою ми розуміємо всі семантично тотожні одиниці, які ототожнюються на рівні слова. До них відносяться.

1. **Власне слово** в усіх контекстах, де його семантика є еквівалентною йому самому, наприклад у фразі „*mother washed windows*” слово *windows* можна вважати еквівалентним самому собі, оскільки його семантика вичерпується без залучення семантики контекстуальних лексем.
2. **Сполучення повнозначного слова з прислівником**, наприклад *the table – on the table*, оскільки тут відзначається тотожність лексичного значення і першого слова і другого сполучення. Зазвичай прислівники вважаються самостійними словами. В нашій концепції це не заперечується. Однак нагадаємо, що слово є не самостійною номінативною одиницею, а структурним різновидом номінативи. Якщо це так, ми можемо припустити, що воно може вступати у відносини варіативності або дублетності з іншими її структурними різновидами. Підґрунтям для об'єднання цих структурних різновидів є модельована тотожність лексичного значення.
3. **Слово, розширене залежною повнозначною лексемою**, яка виконує функцію семного конкретизатора. Так, наприклад, у словосполученні *an interesting book* прикметник *interesting* є семним конкретизатором потенційної семи „якість”

імєнника *book*. У зв'язку з цим правий, на нашу думку, Є. В. Кротевич, який стверджував, що вільне словосполучення є еквівалентним слову [12].

Під структурними різновидами номінатєми з домінантою-словосполученням ми розуміємо всі семантично тотожні одиниці, які ототожнюються на рівні словосполучення.

1. **Ідіоматизоване словосполучення**, тобто колокація, яка „є лексико-семантичним типом словосполучення, за своєю внутрішньою семантичною структурою він стоїть між вільним та фразеологічним сполученням” [35, 97]. Це „факти, які виділяються низкою дослідників з загальної маси тих, що відносять до фразеологічних, але відрізняються від останніх нульовою експресивністю та нульовою метафоричністю” [23, 52]. Це загальновідомі пари слів типу *white beer, black jack*. Ці сполучення „виявляють дуже тісний зв'язок компонентів та інші риси, що наближують їх до фразеологічних одиниць” [23, 52]. Вони не створюються, а відбиваються у мовленні, але не мають тієї „образності”, тих конотативних обертонів, якими характеризуються останні. Вони явно налаштовані на реалізацію суто номінативної функції. Ця номінативність подібних сполучень може бути розвинута в двох напрямках, які і є процесами формування структурних різновидів номінатєми з домінантою-словосполученням – в розвитку у словосполучення образного значення і перетворенні його у фразеологізм та в універбалізації, тобто у перетворенні словосполучення в слово.
2. **Фразеологізоване словосполучення**, що виникло на базі ідіоматизованого словосполучення, деякі учені вважають новою номінативною одиницею. Однак, це не так. В силу того, що „близькість до слова виявляється у притаманній словосполученню властивості виступати в якості номінативного засобу” [23, 52], а фразеологізм – це частіше за все „постійне... використання вільного сполучення слів не в прямому, а в узагальненому, образно-переносному значенні” [33, 92], ми можемо говорити тут не про утворення нової номінативної одиниці, а лише про реалізацію образного, „переносного” лексико-семантичного варіанта старої. Тут є очевидним ізоморфізм функціональних ознак різних структурних типів номінатєми – слова і словосполучення, оскільки якщо ми визнаємо, що словосполучення все ж „репрезентує поєднання деяких окремих значень, в результаті якого утворюється складна номінативна одиниця” [29, 134], то ми і маємо розглядати всі випадки її реалізації через універсалії реалізації номінативних одиниць. Очевидним є той факт, що в цьому випадку не відмічається найбільш важливий атрибут лексикалізації – розпад актуальної тотожності вихідної номінативної одиниці і виникнення внаслідок цього на її базі двох або більше самостійних мовних сутностей. Фразеологізм може бути визначений лише як образний лексико-семантичний варіант еталонного словосполучення. Образне значення живе лише за рахунок усвідомленої носіями мови семантичного зв'язку з прямим значенням. Утворення цього значення ми визначимо як фразеологізацію.
3. **Універбалізований (вербальний) еквівалент словосполучення**, тобто слово, яке виникло в результаті словесної інтерпретації словосполучення, має абсолютну тотожну словосполученню лексичне і граматичне значення і синтаксичну функцію. Ми виділяємо два різновиди універбалізації. В першому

випадку номінатема з коллокативною домінантою утворюється шляхом еліпсису, скорочення сполучення слів в слово, яке за своєю природою є його компонентом. Сюди відносяться: еліпсис в напрямку залежного слова, еліпсис в напрямку головного слова та еліптична універбація. В другому випадку словесний дублет номінатемами з коллокативною домінантою утворюється шляхом композитної компресії словосполучення. До цього типу відноситься абрєвіація, суто формальна компресія, для якої характерним є просте інтерпретування коллокації як слова, і компресійна універбація, при якій компресія супроводжується імітацією деривації.

Запропонована концепція не визначає того, яка з реально відзначених у мовленні структурних одиниць є основною для мови. Тим не менш вона знімає протиріччя в атрибуції різних структурних одиниць шляхом виведення родової, мовної одиниці, системна значущість якої передбачає можливість будь-якої структурної мовленнєвої реалізації виразника модельованого тотожного значення. Така одиниця і є основою номінативності – номінатемою.

Література

1. Авербух К.Я. Еще раз о словосочетании // Научные доклады высшей школы: Филологические науки. – 1979. - № 5. – С. 86-90.
2. Алпатов В.М. О двух подходах к выделению основных единиц языка // Вопросы языкознания. – 1982. - № 6. – С. 66-74.
3. Аничков И.Е. Идиоматика и семантика // Вопросы языкознания. – 1992. - № 5. – С. 140-148.
4. Арсеньева М.Г., Строева Т.В., Хазанович А.П. О тождестве слова // Научные доклады высшей школы. Филологические науки. – 1965. - № 2. – С. 59-68.
5. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. – М., 1955.
6. Будагов Р.А. Закон многозначности слова // Будагов Р.А. Человек и его язык. – М., 1974. – С. 117-123.
7. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины // Труды юбилейной научной сессии. – Л., 1946.
8. Гинзбург Е.А. Конструкции полисемии в русском языке: Таксономия и метонимия. – М.: Наука, 1985.
9. Горбачевич К.С. Законы вариативности слов и нормы русского литературного языка // Вопросы языкознания. – 1974. - № 5. – С. 77-86.
10. Горбачевич К.С. Вариативность слова и языковая норма. – Л., 1978.
11. Кацнельсон С.Д. Содержание слова, значение и обозначение. – М.-Л., 1965.
12. Кротевич Е.В. О связях слов. – Львов, 1959.
13. Котелова Н.З. Значение слова и его сочетаемость. – Л., 1966.
14. Курилович Е.Р. Заметки о значении слова // Курилович Е.Р. Очерки по лингвистике. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1962.
15. Ларин Б.А. Очерки по фразеологии (О систематизации и методах исследования фразеологических материалов) // Ларин Б.А. История русского языка и общее языкознание. – С. 125-149.
16. Малаховский Л.В. Теория лексической и грамматической омонимии. – Л., 1990.

17. Милославский И.Г. Морфологические категории современного русского языка. – М., 1981.
18. Моисеев А.И. Некоторые вопросы теории словосочетания // Научные доклады: Филологические науки. – 1977. - № 2. – С. 54-60.
19. Мокриенко В.М. Славянская фразеология. – М., 1989.
20. Молошная Т.П. Субстантивные словосочетания в славянских языках. – М., 1975.
21. Панов М.В. Русская фонетика. – М., 1967.
22. Прокопович Н.Н. Словосочетание в современном русском литературном языке. – М., 1966.
23. Рогожников Р.П. Об эквивалентах слов в русском языке // Вопросы языкознания. – 1977. - № 5.
24. Сепир Э. Язык. – М.-Л., 1934.
25. Сидоренко Е.Н. Морфология современного русского языка: в 2-х чч. – Ч. 2. – Симферополь, 2003.
26. Смирницкий А.И. Лексическое и грамматическое в слове // Вопросы грамматического строя. – М., 1955.
27. Смирницкий А.И. Значение слова и его семантика // Вопросы языкознания. – 1960. - № 3. – С. 112-116.
28. Солнцев А.В. Виды номинативных единиц // Вопросы языкознания. – 1987. - № 2. – С. 133-137.
29. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики // Ф. де Соссюр. Труды по языкознанию. – М., 1977.
30. Теркулов В.И. Еще раз об основной единице языка // Вісник Луганського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. – Луганськ, 2006. – №11 (106). – С. 127-136.
31. Bybee J. Morphology: A study of the relation between meaning and form. – Amsterdam: Benjamins, 1997. – PP. 9-28.
32. Jackson H. Words and their Meaning. London and New-York: Longman, 1995.
33. Jespersen O. Monosyllabism in English // Proc. of Brit. Acad. – London, 1928. - Vol. 14. - 355 p.
34. Nida E.A. Componential analysis of meaning. – The Hague-Paris, Mouton, 1975. – 272 p.
35. Pustejovsky J., Boguraev B. Lexical Semantics: the Problem of Polysemy. – Oxford: Language Art & Disciplines. – 1996. – 214 p.
36. Ravin Y., Leacock C. Polysemy: Theoretical and Computational Approaches. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 227 p.

Щербинка Т.О., Скалозуб О.М. (КП ДонНТУ)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ ГІРНИЧОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Інтернет володіє невичерпними інформаційними можливостями. Глобальна мережа Інтернет створює умови для отримання будь-якої необхідної інформації: країнознавчого матеріалу, тенденцій розвитку гірничої промисловості, політичних, економічних і культурних новин країн, статей з фахових газет і журналів тощо.

В останні роки все частіше виникає питання про застосування нових інформаційних технологій у вищій школі. Це не тільки нові технічні засоби, але й нові форми і методи викладання, новий підхід до процесу навчання. Основною метою навчання іноземної мови майбутніми фахівцями гірничої промисловості є формування і розвиток комунікативної культури студентів, навчання практичному оволодінню англійською мовою в контексті міжкультурної взаємодії.

Інтернет дає унікальну можливість для навчання, прискорює і вдосконалює цей процес шляхом створення природного мовного середовища, а це є чи не найголовнішою умовою успішного оволодіння іноземною мовою.

Для вдосконалення навичок в різних видах мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо) необхідно надати практику кожному студенту в тому виді мовленнєвої діяльності, який він у даний час опановує. Навчати мовленнєвої діяльності можна лише в живому спілкуванні. Поза спілкуванням Інтернет не має сенсу – це міжнародне багатонаціональне, кросс-культурне суспільство, чия життєдіяльність заснована на електронному спілкуванні мільйонів людей у всьому світі, що можуть спілкуватися одночасно. Включаючись в нього на занятті з іноземної мови, створюється модель реального спілкування.

Питання використання інтернет-ресурсів на заняттях з іноземної мови з метою формування соціолінгвістичної і лінгвокраїнознавчої компетенції у майбутніх фахівців гірничої промисловості не є достатньо дослідженим і розкритим науковцями на сучасному етапі.

У нашій статті розглядається питання використання інтернет-ресурсів на заняттях з англійської мови, а також їх роль в процесі формування соціолінгвістичної і лінгвокраїнознавчої компетенції у студентів ВНЗ гірничого спрямування.

Розвиток освіти в наші дні органічно пов'язаний з підвищенням рівня інформаційного потенціалу. Це стимулює як подальший розвиток самої освіти, так і майбутнє всього суспільства. Для найбільш успішного орієнтування в світовому інформаційному просторі необхідне оволодіння студентами інформаційною культурою, оскільки пріоритет в пошуку інформації все більше і більше надається Інтернету.

Використання можливостей мережі Інтернет суттєво покращить підготовку фахівців гірничої промисловості до зростаючих потреб міжнародної мобільності і тіснішої співпраці в галузі освіти, економіки, науки та культури. Інтернет сприятиме закріпленню взаємного порозуміння і терпимості, повазі до іншої особистості і культурних відмінностей шляхом більш ефективного міжнародного спілкування в мережі. Той, хто вивчає мову, розвиває свою інтеркультуру. Рівень лінгвістичної і культурної компетенції змінюється під впливом знання іншої мови і сприяє формуванню міжкультурних свідомості, вмінь, навичок. Вони дозволяють індивіду розвивати збагачену, більш складну особистість і посилюють його здібності до подальшого вивчення мови та більшої відкритості щодо нового культурного досвіду.

Як інформаційна система Інтернет пропонує своїм користувачам різноманітня інформації і ресурсів, які можливо і необхідно використовувати на заняттях з іноземної мови. А саме:

- доступ до інформаційних ресурсів та пошук будь-якої інформації;
- користування електронною поштою (e-mail);
- проведення телеконференцій і відеоконференцій on-line;

- можливість публікації власної інформації, створення власної домашньої сторінки (homepage) і розміщення її на Web-сервері;
- довідкові каталоги (Yahoo, Google, DMOZ, Kartoo, Fact Monster, Molotok, Wikipedia);
- розмова в мережі (Chat);
- створення міжнародних проєктів тощо.

У контексті використання ресурсів Інтернету в процесі вивчення англійської мови слід наголосити на важливості такого поняття як “текст”. “Текст є певним відрізком мовлення чи висловлюванням (усним та/або писемним), що стосується специфічної сфери. У процесі виконання певного завдання він стає актом мовленнєвої діяльності і може бути як опорою так і метою, як продуктом так і процесом”[1: 10]. Отже, не буває акту комунікації шляхом мовлення без тексту. Мовленнєва діяльність та всі мовленнєві процеси аналізуються і класифікуються як такі, що пов’язані з відношенням студента до тексту. В інтернет-ресурсах доступні для використання на занятті всі типи тексту, як для усного так і для письмового мовлення. Для усного мовлення можуть бути використані наступні типи тексту:

- публічні оголошення та інструкції;
- публічні промови, лекції, презентації, проповіді;
- ритуали (церемонії, формальні релігійні служби);
- розваги (драма, шоу, читання, пісні);
- спортивні коментарі
- випуски новин;
- публічні дебати і дискусії;
- інтерв’ю з прийому на роботу тощо.

Для письмового мовлення:

- книжки, художні й нехудожні, зокрема літературні журнали;
- газети;
- підручники;
- брошури, проспекти;
- листівки, рекламні матеріали;
- словники;
- есе, твори, вправи тощо.

Будь-який текст іноземною мовою вміщає країнознавчу, культурну інформацію, яку може використати майбутній фахівець гірничої промисловості як для покращення знання мови, так і для підвищення свого професійного рівня.

Викладач, готуючись до заняття, може широко використовувати можливості інтернет-ресурсів. Необхідно включати матеріали мережі в зміст заняття, інтегрувати їх у програму навчання, ставити перед студентами домашнє завдання таким чином, щоб вони використовували мережу для самостійного поглибленого вивчення мови, для пошуку інформації в рамках роботи над проєктом тощо.

Серед багатьох форм роботи з комп’ютерними навчальними програмами на заняттях з англійської мови може бути вивчення культурознавчої інформації, яка є ключовою в формуванні лінгвокраїнознавчої компетенції як складової соціокультурної компетенції. Система навчання іноземних мов повинна бути побудована таким чином, щоб перед студентами постала необхідність знайомства з культурою країни досліджуваної мови, яка включатиме набуття знань про

повсякденне життя людей, міжособистісні стосунки, їх цінності, ідеали, норми і соціальні правила поведінки, наприклад, пов'язані з візитами та виявами гостинності під час прийому гостей чи ділових партнерів тощо, знання мови тіла та жестів. [3: 32-35]. Необхідно навчити майбутніх фахівців гірничої промисловості бути здатними до міжкультурної взаємодії. Інтернет має величезний спектр використання і можливостей для досягнення цієї мети. В Інтернеті містяться фразеологізми, реалії, ідіоми, прислів'я, приказки, неологізми, що відображають специфіку функціонування досліджуваної мови і культури народу, у віртуальних бібліотеках знаходяться художні та публіцистичні твори авторів країни досліджуваної мови, а також довідники країнознавчого характеру.

“Знання, усвідомлення та розуміння зв'язків між “світом походження” і “світом спільноти, мову якої вивчаєш”, лежать в основі міжкультурної свідомості” [1: 103]. Міжкультурна свідомість охоплює усвідомлення ширшого діапазону культур. Ця ширша свідомість допомагає помістити обидві мови та культури до певного контексту. У доповнення до об'єктивних знань міжкультурна свідомість включає усвідомлення того, як виглядає кожна спільнота у перспективі порівняно з іншою, часто у формі національних стереотипів. Частково це завдання виконується за допомогою добору змісту в підручниках, навчальних посібниках. Але справжнього знайомства все-таки не відбувається. Це можливо досягти за умови реального спілкування в інтернеті.

Оволодіння комунікативною і міжкультурною компетенцією неможливе без практики спілкування, і використання ресурсів інтернету на занятті з англійської мови в цьому сенсі є просто незамінним: віртуальне середовище інтернету дозволяє вийти за часові і просторові рамки, надаючи її користувачам можливість спілкування з реальними співрозмовниками на актуальні для обох сторін теми.

Яким чином можна безпосередньо навчати різним видам мовленнєвої діяльності, використовуючи Інтернет? Наприклад, покращити навички читання. У процесі зорового сприйняття студенти у ролі читачів сприймають та опрацьовують письмові тексти. Види діяльності читання включають:

- читання з метою загальної орієнтації;
- читання з метою отримання певної інформації, наприклад, використання довідкової, країнознавчої літератури;
- читання та виконання інструкцій;
- читання для задоволення.

Застосовуючи на занятті вид діяльності, що потребує об'ємного читання і мистецтва інтерпретації, процес навчання читання буде суттєво покращено. Студентів можна перетворити на гірничих інженерів, які мають повідомити про гірничу промисловість певної країни, що змусить їх здійснювати пошук в Інтернеті. В цьому їм допоможуть спеціальні сайти.

Чудовий матеріал для читання містять газети. Газети всього світу мають свої web-сторінки. Для того, щоб дізнатися, де і які існують газети, можна відвідати сторіночку Media Links, що пропонує посилання на безліч видань (<http://www.mediainfo.com/emedial>).

Одна з відомих газет – The Washington Post (<http://www.washingtonpost.com/>). Все, про що можна прочитати в газеті, видно на першій сторінці – вона є комбінацією рекламної афіші і змісту. Тут представлені назви найбільш важливих статей, які, на

думку авторів, повинні привернути увагу читачів. Як будь-яке видання періодичного друку, web-газети розділені на рубрики і підрубрики, що дозволяє перейти безпосередньо до потрібного розділу і статті, що цікавить. The Washington Post має 5 основних рубрик: новини (news), стиль життя (style), спорт (sports), рекламні оголошення (classifieds) і новини ринку (marketplace). У плані оволодіння міжкультурною компетенцією онлайн-газета є незамінним помічником. Вона дозволить зануритися у вир світових подій, що відбувається практично у теперішній момент, побачити те, що відбувається, з різних точок зору.

Сайти всесвітніх новин BBC World Service (<http://www.bbc.co.uk/worldservice>) і CNN World News (<http://www.cnn.com/WORLD>) мають подвійну класифікацію статей – по темах і по континентах, а також надають можливість не тільки прочитати, але і прослуховувати новини на багатьох мовах, причому можна навіть вибрати для себе відповідний рівень володіння англійською і прослуховувати новини в режимі Learning English. Під час усного прослуховування студенти в ролі слухачів сприймають та опрацьовують усне мовлення. Діяльність аудіювання включає:

- прослуховування публічних виступів/звернень;
- слухання засобів зв'язку (радіо, ТБ, кіно тощо);
- слухання в ролі члена живої аудиторії on-line.

Покращити навички аудіювання можна і на сайті компанії Lucent Technologies, її підрозділ Bell labs дозволяє почути, як звучить будь-яка фраза іноземною мовою. Синтезатор мови перетворює друкарський текст на звук. На сайті Bell labs (<http://www.bell-labs.com/project/ts/index.html>) можна вибрати одну з семи мов – англійську, німецьку, французьку, італійську, іспанську. Озвучити можна будь-яку фразу.

Спілкування через писемне мовлення включає такі види діяльності як:

- написання та обмін записками, нотатками тощо, коли усне спілкування неможливе або недоречне;

- листування;

- узгодження текстів угод, контрактів;

- участь у комп'ютерних конференціях on-line або off-line.

Спілкування у віртуальній реальності здійснюється за допомогою електронної пошти, яка для оволодіння міжкультурною компетенцією може використовуватися таким чином, як встановлення дружнього листування. Листування в Інтернеті вдосконалює навички письма. Міжнародний обмін листами можна здійснювати на будь-якому рівні володіння мовою. Таким чином відбуватиметься цілеспрямоване використання мови, що вивчається, встановлення дружніх контактів і вивчення культури і країнознавчої інформації.

Знайти партнерів по листуванню можна відвідавши домашню сторінку E-mail for ESL/LINK Students (<http://www.edvista.com/claire/link.html>). Вона пропонує допомогу та інструкції з використання e-mail, вільний доступ до електронної пошти, допомагає знайти друзів по листуванню, пропонує участь в парних і групових проектах, і, крім цього, пропонує посилання до всіляких корисних ресурсів. Використання e-mail підвищує інтерес до самого процесу вивчення мови. З ростом і поширенням складних комп'ютерних технологій інтерактивне спілкування “людина-машина” стало відігравати все більшу роль у суспільній, професійній, освітній та навіть особистій сферах. Викладач може провести усне обговорення отриманих

електронною поштою листів від партнерів по проекту, провести обговорення інформації, отриманої з ресурсів Інтернету. Можна стверджувати, що на сьогодні e-mail є найефективнішим і доступним засобом оволодіння кросс-культурною писемністю в умовах реального спілкування.

World Wide Web з величезною кількістю сайтів і домашніх сторіночок, що надають інформацію на всі смаки, є безкрайнім полем діяльності в плані використання на занятті з іноземної мови для розвитку міжкультурної компетенції.

Сайт “Віртуальна реальність” (<http://www.flash.net/>) – це збори лінгвістичних і нелінгвістичних автентичних матеріалів, зібраних на web-сервері. Він безпосередньо містить в собі інформацію про реальну культуру країни мови, що вивчається.

В Інтернеті є достатньо сайтів для створення спільних міжнародних проєктів, участь в яких дозволить знаходити спільну мову з представниками різних країн. Обирається тема, досліджується і обговорюється, результати розміщуються на власних стендах. Це сайти: <http://www.otan.us/webfarm/emailproject/email.htm>, <http://www.globalschoolhouse.org/pr/>, http://www.sewing.org/enthusiast/html/e_teen.html, <http://www.usaweekend.com/classroom/>. Сайти організації ЮНЕСКО для волонтерів з усього світу http://www.coco.essortment.com/teensvolunteeri_relf.htm і сайт (<http://www.volunt.net/>) нададуть можливість залучити студентів до волонтерських проєктів, а сайт <http://www.epa.gov/epaoswer/education/teens.htm> навчить майбутніх гірничих інженерів дбати про захист навколишнього середовища нашої планети.

На пошукових сайтах країн, мова яких вивчається, студенти зможуть практично застосовувати мову у професійній сфері, а саме:

- знайти правила працевлаштування в певній країні;
- довідатись про суть, наявність та умови роботи (обов’язки, платня, розпорядок роботи тощо);
- Прочитати оголошення про найм на роботу, написати лист-заяву з повною інформацією про себе: кваліфікацію, досвід тощо.

Ресурси Інтернету мають величезні можливості для ігрового використання мови тими, хто вивчає або поглиблює свої знання. Надають доступ до ігор, шарад, кросвордів тощо наступні сайти: <http://www.languagegames.org/>, <http://a4esl.org/>.

Таким чином, використовуючи інформаційні ресурси Інтернету, можна ефективно вирішувати цілий ряд задач, серед яких і задачі соціокультурного і лінгвокраїнознавчого характеру. Інтегруючи інформаційні ресурси Інтернету в навчальний процес на заняттях з англійської мови, ми зможемо:

- вдосконалювати навички і уміння читання, використовуючи матеріали мережі різного ступеня складності;
- удосконалювати уміння аудіювання на основі автентичних текстів;
- удосконалювати уміння монологічного і діалогічного мовлення на основі обговорення матеріалів мережі;
- удосконалювати уміння письма завдяки листуванню з партнерами;
- поповнювати словниковий запас лексиною сучасної англійської мови;
- підвищити інтерес і сформувати стійку мотивацію іншомовної діяльності у студентів на основі систематичного реального спілкування.

При роботі з комп’ютерними технологіями змінюється і роль педагога, основне завдання якого – підтримувати і направляти розвиток особистості студентів, їх творчий пошук. Доцільно переглянути організаційні форми роботи: збільшити

самостійну, індивідуальну і групову роботу, відійти від традиційного заняття з домінуванням пояснювально-ілюстративного методу навчання, збільшити обсяг практичних і творчих робіт пошукового і дослідницького характеру. Потрібно визначити принципи роботи, критерії відбору мережевих ресурсів, сайтів і матеріалів з метою оптимального їх використання студентами.

Література

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Кушниренко А.Г., Леонов А.Г., Кузьменко М.А. и др. Что такое Интернет? Информационные и коммуникационные технологии в образовании // Информатика и образование. – 2008. - № 5-7.
3. Полат Е.С. Интернет на уроках иностранного языка. – 2001. - № 6 – с. 32-35.
4. Полилова Т.А., Пономарева В.В. Внедрение компьютерных технологий в преподавание иностранных языков. – 2007. - № 6. – с.12-16.

РОЛЬ ВНЗ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ ТА КУЛЬТУРНІЙ РОЗБУДОВІ РЕГІОНУ

Блохіна І. С., Пархоменко М. М. (КП ДонНТУ)

ПРОБЛЕМИ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ ПОТРЕБ СУСПІЛЬСТВА

З часу здобуття незалежності в 1991 р. Україна проголосила добробут і здоров'я своїх громадян найвищою цінністю, визнала охорону здоров'я населення найважливішим обов'язком суспільства й узяла на себе гарантії щодо забезпечення українського народу правом на охорону здоров'я та безоплатну медичну допомогу. Але сьогодні вже ніхто не заперечує, що українська медицина перестала бути безкоштовною, а якісні медичні послуги – доступними переважній більшості населення.

На жаль, тема належного законодавчого врегулювання сфери медицини стоїть досить гостро. Майже всі законодавчі акти в цій сфері приймалися на початку 90-х років і зараз вже не врегульовують належним чином питання сучасної медицини, яка за останні роки зазнала швидкого розвитку.

Актуальність статті полягає в тому, що медицина у сучасному світі відіграє виняткову роль у житті людини і суспільства, а сучасна система охорони здоров'я в Україні не забезпечує рівного безкоштовного доступу населення до якісних медичних послуг і характеризується низькою їх якістю, що негативно впливає на незахищені верстви населення, які страждають через відсутність можливості одержання необхідної медичної допомоги.

Метою даної статті є розгляд стану сучасної української медицини, розкриття основних проблем медичного обслуговування, що існують сьогодні та пропонування можливих шляхів їх вирішення.

Беручи до уваги, що система охорони здоров'я України не задовольняє потреб громадян у сфері надання медичної допомоги, в країні спостерігається тенденція до загального скорочення населення. Це пов'язано з багатьма факторами: рівнем життя, екологічними проблемами, соціальним забезпеченням. Але однією з основних причин, що впливають на тривалість життя, природний приріст населення, показники захворюваності й смертності є низький рівень охорони здоров'я в країні.

Доводиться констатувати той факт, що на сьогодні система охорони здоров'я України переживає не кращі часи, оскільки невдоволення її рівнем висловлюють всі зацікавлені сторони:

- 1) пацієнти, оскільки не одержують якісної медичної допомоги;
- 2) медичні працівники, праця яких стала однією з найменш престижних і низькооплачуваних.

У ст. 49 Конституції України гарантоване право на безоплатну медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я [1], але сьогодні доступність безоплатної медичної допомоги існує лише на папері і не має нічого спільного з реальністю, тому що відповідних коштів в державі просто не існує. Це не дивно, бо навіть багата держава не «потягне» утримання сучасної медицини, адже сьогодні це дуже дорогі технології.

Для забезпечення необхідного рівня медичних послуг необхідні значні інвестиції в галузь. А як відомо медична галузь не належить до тих, де капітал обертається швидко. В даній галузі величина постійних витрат дуже велика і віддача від вкладеного капіталу з'являється не відразу. Враховуючи великий рівень ризику в країні, нестабільну ситуацію в економіці, неповністю сформоване законодавство, брати на себе таку відповідальність інвестори не хочуть.

Сумним фактом є також те, що медицина на сьогоднішній час є неякісною і в деяких випадках навіть небезпечною.

Україна стала чи не найбільшим ринком збуту підроблених медичних препаратів – п'ята частина медичних препаратів в Україні є фальсифікатом. Якщо за 2009 рік виявлено і заборонено 99 серій 69 найменувань препаратів, то за десять місяців 2010 року кількість неякісних ліків зросла до 309 серій 69 найменувань.

За даними Держінспекції з контролю якості лікарських засобів, кількість фальсифікованих ліків в Україні невпинно збільшується – у деяких сегментах обсяг підробок становить до 40%. Зокрема, за оцінкою експертів, майже половина усіх антибіотиків у країні – підробні.[3, с.76]

Іншою причиною неякісної медицини є застаріла техніка в державних медичних закладах на 60-70%. Обладнання використовується 20-25 років, що в 2-3 рази перевищує можливий термін використання. Це стосується рентгенівської, наркозо-дихальної техніки, лабораторного та дезінфікаційного обладнання. Імпортні аналоги техніки та апаратури українського виробника вже давно зняті з виробництва, бо вони є застарілими на 10-12 років.[3, с.77]

Отже, спостерігаємо серйозні проблеми в сфері охорони здоров'я, а саме порушення, пов'язані з розповсюдженням фальсифікованих та неякісних лікарських

засобів та проблеми фінансування державних медичних закладів, які гостро стоять вже котрий рік та їх розв'язання не наближається.

Але умови, в яких існує сьогодні медицина України, спонукають замислитись про майбутнє не тільки пацієнтів, але й тих, хто працює в медичній галузі.

Кадрів у медицині катастрофічно не вистачає. У галузі формується перелік гостродефіцитних спеціальностей: медсестри, санітарки, лікарі-лаборанти, лікарі-рентгенологи, лікарі-патологоанатоми.

За статистикою рівень оплати праці медика, порівняно з іншими професіями, перебуває на 29 місці. Мізерна платня примушує медичних працівників шукати додаткових засобів до існування. Багато лікарів стають дилерами за сумісництвом — пропонують пацієнтам ті ліки, за які отримують відсоток від продажу. Не є секретом й те, що медичні працівники рідко коли відмовляються від “подарунку”.

Отже, медицина тепер існує переважно за рахунок “неофіційних внесків”. І саме завдяки таким грошам часом дістають безкоштовну допомогу старенька бабуся, інвалід чи дитина-сирота.

Але медики як частина суспільства, народу України, дійсно страждають від становища, в яке їх поставила держава. Сьогодні на плечі лікаря лягли проблеми забезпечення лікувально-діагностичного процесу, тобто лікар має зробити важкий вибір: або свідомо знижувати вартість лікування, призначаючи дешеві та менш якісні препарати, або перекласти всі грошові проблеми на родичів пацієнта.

Таким чином, в Україні існує багато проблем: зниження рівня медичної освіти, значне відставання у розвитку медичної та фармацевтичної промисловості, низький рівень якості та доступності медичних послуг, соціальна незахищеність медичних працівників, низький рівень фінансування охорони здоров'я. Ці проблеми потребують негайного вирішення з боку держави.

Щоб усунути проблему низького рівня медичної освіти необхідно сконцентрувати зусилля на підвищенні рівня підготовки сучасних лікарів, надати їм можливість й надалі розвиватися та вдосконалювати свої знання.

Для забезпечення населення України більш якісними і безпечними ліками, потрібно зробити прозорою процедуру реєстрації нових лікарських препаратів, забезпечити належний контроль за їх реалізацією та посилити відповідальність за виробництво фальсифікованих медичних препаратів на законодавчому рівні.

Обов'язковою умовою для успішного вирішення проблем у медичній галузі є нормативно-правова база, тобто відповідні питання потребують належного законодавчого врегулювання. Певний досвід можливо перейняти і у багатьох європейських країн, які мають розвинену й законодавчо врегульовану медицину з урахуванням інтересів як пацієнтів, так і лікарів.

Необхідно також розуміти, що існує прямо пропорційна залежність між низьким рівнем фінансування медичної галузі та рівнем здоров'я населення України. Порівняно з розвинутими країнами за рівнем смертності та захворюваності Україна займає перше місце в Європі, середня очікувана тривалість життя нижче, ніж у Європі, на 11-13 років. Водночас рівень фінансування галузі в Україні у 25-30 разів менший ніж у Європейському регіоні та у 50 разів менший ніж у США.

Під час економічної кризи фінансування медицини зменшилося на 60–75%, порівняно з 1995 роком. Тепер майже всі кошти йдуть на виплату заробітної платні. На купівлю обладнання і меблів грошей практично не залишається. Поліклініки та

лікарні мають дуже мало коштів для сплати за комунальні послуги та ремонти. [2, С.108]

З цього виходить необхідність удосконалення системи фінансування медичної галузі, що супроводжується переглядом існуючого розподілу державного фінансування. Але якщо держава не може забезпечити своїх громадян безкоштовним медичним обслуговуванням, вона повинна усувати перепони у розвитку приватної медицини і медичного страхування.

Доведено, що сьогодні державні та комунальні заклади охорони здоров'я не задовольняють попит на медичні послуги, тому в Україні необхідно активно розвивати приватні медичні центри, які намагаються слідкувати за появою новітніх технологій, пропонують нові медичні послуги та постійно покращують їхню якість.

В приватній медицині застосовують сучасні методи лікування, працюють висококваліфіковані фахівці. Водночас лікар є більше відповідальним за пацієнта: якщо він поставив неправильний діагноз або призначив неправильне лікування, пацієнт має право на нього поскаржитися. Приватна медицина несе відповідальність за те, щоб гроші пацієнта не пропали марно.

Але суттєва перешкода для розвитку приватної медицини — це недосконалість нормативних документів поряд із застарілим трактуванням ст. 49 Конституції України, про безоплатну медичну допомогу в нашій країні у державних закладах [1]. Та важливо підкреслити, що державна (бюджетна) і недержавна охорона здоров'я можуть і повинні розвиватися разом. Очевидним є те, що не буває безоплатної медицини, а просто є різні джерела фінансування, тобто за все потрібно платити. Отже, закон має забезпечувати рівноправне існування державної і приватної медицини.

І хоча державна медицина ще довго зберігатиме провідну роль у системі охорони здоров'я, а за приватні послуги зможе платити мала частина громадян, з часом добробут покращиться, і дедалі більше людей віддаватимуть перевагу приватній медицині, а безкоштовні послуги будуть діставати люди з низькими доходами.

Варто зазначити, що Україні необхідне також впровадження загальнообов'язкового соціального медичного страхування, тому що в світі давно доведено, що медичне страхування гарантує якісний рівень медичного обслуговування звичайним громадянам, достойний рівень життя медичним працівникам і поліпшує порядок фінансування лікувальних закладів.

На сьогодні в Україні застраховано близько 10% ризиків, тоді як у більшості країн цей показник становить 90-95 %. Отже, по суті, ця система вже діє в Україні. Кошти на охорону здоров'я відраховують з податків громадян. Та тільки ті послуги, які вони дістають, зовсім не влаштовують. Тому, обслуговування покращиться тоді, коли гроші громадян будуть іти на рахунки медичних фондів.

У багатьох державах є спеціальні програми страхування. За цими програмами 80–90% витрат на лікування покривають медичні фонди, а решту доплачує пацієнт.[4, С.63-64]

Внески громадян будуть порівняно невеликі. А в разі хвороби їм забезпечать лікування, за яке вони сплатять тільки невелику частину, бо більшість витрат візьме на себе та приватна чи державна компанія, яка їх застрахувала. І вони будуть певними, що в разі хвороби не обиватимуть порогів поліклінік та лікарень, а дістануть те, що їм належить.

Виходячи з усього вищезазначеного можна зробити висновок, що низькі та незадовільні показники стану медицини в Україні, в першу чергу пов'язані із складною економічною і політичною ситуацією в державі, недостатнім фінансуванням, а також недосконалою нормативно-правовою базою.

Для покращення стану медицини в країні необхідно запровадити обов'язкове соціальне медичне страхування та надати людям право робити вибір між державною і приватною клінікою. І все це повинно бути обов'язково врегульоване чинним законодавством України.

Результатом вирішення багатьох проблем медичного обслуговування стане поліпшення здоров'я населення, зниження загального коефіцієнта смертності, забезпечення реального доступу всіх членів суспільства до медичних послуг належної якості, підвищення загальної чисельності лікарів, а також скорочення частки тінювих платежів у системі медичного обслуговування. Але спершу держава повинна поставити перед собою головне завдання – зробити крок вперед до створення нової реальності української медицини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 року // <http://nau.com.ua>.
2. Буздуган Я. Удосконалення правового регулювання фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні // Фінансове право. – 2009.- №4. – с. 107-110.
3. Козирева В. Проблеми фінансування діяльності системи та закладів охорони здоров'я // Господарське право. – 2010. - №1. – с. 75-78.
4. Лівак П., Рогова О. Перспективи впровадження загальнообов'язкового медичного страхування в Україні // Цивільне право. – 2008. - №7. – с. 62 -66.

УДК 330.341

Браташ О.О., Тимофеєнко О.В. (КП ДонНТУ)

РОЛЬ ВНЗ У ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

В умовах становлення і розвитку інноваційної системи регіонів все більш значною стає інноваційна функція вищої освіти. Володіючи унікальним інноваційним потенціалом, вища школа повинна стати рушійною силою переходу країни на інноваційний шлях розвитку, формування інноваційної культури та інноваційного менталітету нації.

Завданням вищої школи традиційно є не тільки узагальнення і передача студентам накопичених раніше знань, умінь і навичок, а й розвиток наукових досліджень з метою отримання нових знань, необхідних для забезпечення науково-технічного прогресу в країні. Сьогодні 90% щорічного приросту світових багатств забезпечують наукомісткі технології, які є інтелектуальною продукцією, а не природними ресурсами. А в розвинених країнах, у Японії, Німеччині, Франції та ін., цей показник наближається до 100%. Суть реформування освіти і науки в об'єднанні їх у єдиний процес на основі самооплатності і прибутковості [1].

Необхідно забезпечити адекватну реакцію вищої освіти на громадські інтереси, потреби економічного та культурного життя, вирішення конкретних проблем країни і

регіонів. При цьому найважливішим фактором у розвитку вищої освіти стає взаємодія з державою, бізнесом та громадськими організаціями.

Вищі навчальні заклади визначають кадровий потенціал інноваційного розвитку регіону, а також сприяють просуванню інноваційних ідей і доведення їх до конкретних виробників. З урахуванням маркетингових досліджень інноваційного ринку вузи можуть з більшою ефективністю, ніж інші суб'єкти інноваційної системи, проводити дослідження і здійснювати інноваційні розробки, які будуть реалізовані на практиці.

Для розвитку інноваційної діяльності вузів необхідно оцінити їх інноваційний потенціал, кадрову забезпеченість, готовність до інновацій. Можна виділити три основні напрямки впливу університетів на розвиток інноваційного процесу:

- традиційна роль університетів як науково-дослідних центрів, що створюють нове знання та розробляють на його базі нові інноваційні технології;
- роль університетів як інноваційних центрів, що сприяють передачі нових технологій від стадії наукової розробки до початкових етапів їх технологічного оформлення, потім на стадію промислових випробувань;
- підготовка високопрофесійних кадрів для функціонування всього ланцюга створення і трансферту інноваційних технологій (від розробників до фахівців промислових підприємств).

Роль інноваційних університетів у розвитку регіональної системи вищої освіти полягає в наступному:

- підтримка університетських наукових досліджень та реалізація дослідницького потенціалу університету;
- навчання студентів навичкам інноваційної діяльності як складова частина освітнього процесу;
- залучення студентів у реальні патентно-інноваційні та виробничі процеси;
- фінансова підтримка освітнього процесу;
- налагодження прямих науково-технічних контактів з виробничими підприємствами;
- реалізація інноваційних проектів малого бізнесу.

Найбільш значущими підсумками інноваційної діяльності ВНЗ є:

- участь в інноваційних проектах і програмах;
- отримання грантів;
- випуск наукової та навчально-практичної літератури з перспективним інноваційними напрямками;
- отримання бюджетного і позабюджетного фінансування під інноваційні проекти та розвиток вузу;
- випуск науково-технічної продукції;
- підготовка фахівців з інноваційної діяльності;
- розробка стратегії розвитку університету як навчально-науково-інноваційного комплексу;
- співпраця з іншими вузами регіону і країни, виробничими та науково-дослідними організаціями, державними органами влади;
- створення розвиненої інфраструктури підтримки інноваційного науково-технічного підприємництва.

Для успішного функціонування сучасного науково-технічного підприємництва у ВНЗ повинна бути створена широка інфраструктура підтримки:

- кадрова підтримка на базі навчально-наукових фондів або програм, відповідно до яких проводиться додаткове навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовка співробітників, викладачів і студентів за обраними ними курсами;

- інформаційна підтримка інноваційної діяльності ВНЗ: повинні бути сформовані бази даних за допомогою готових розробок, технологій, нових проектів; можливість через комп'ютерні телекомунікаційні мережі пошуку необхідної інформації на основі аналізу баз даних інформаційних центрів інших регіонів;

- створення комплексу випробувальних лабораторій та експертно-аналітичних підрозділів;

- надання офісних і виробничих приміщень, організація науково-технічної та іншої експертизи проектів і готових до реалізації наукоємних продуктів і технологій, створення рекламної продукції, виявлення об'єктів інтелектуальної власності;

- фінансова підтримка витрат на дослідження і розробки. Від успішного вирішення цієї гострої проблеми залежить розвиток всієї інноваційної спрямованості вивіської науки.

В умовах розвитку інноваційної діяльності має абсолютно змінитися ставлення до головної продуктивної сили суспільства – людини. Роль висококваліфікованих фахівців в інноваційній економіці дуже значна. Тому підготовка кадрів, здатних ефективно керувати інноваційними процесами, розробляти і впроваджувати інноваційні проекти, є пріоритетною регіональною проблемою. Потреба інноваційного розвитку, становлення інноваційної економіки вимагають розробки нової концепції підготовки фахівців. В її основу мають бути покладені такі принципи:

- становлення, розвиток і самореалізація творчої особистості;

- постійна націленість на генерацію перспективних науково-технічних нововведень і пошук шляхів і методів їх практичної реалізації;

- орієнтація на підготовку висококваліфікованих і високоінтелектуальних фахівців, системних менеджерів інноваційної діяльності;

- розгляд навчання і підготовки кадрів як складової частини виробничого процесу, а витрат на підготовку кадрів – не як витрати на працівників, а як довгострокові інвестиції, необхідні для процвітання підприємств, галузей і регіонів;

- навчання управлінню соціальними та психологічними аспектами процесу створення наукоємних нововведень, використання творчого потенціалу колективу;

- створення системи безперервного навчання і підвищення кваліфікації кадрів, інтегрованої в систему виробництва інноваційної продукції;

- співробітництво університетів з передовими підприємствами регіону, що реалізують інноваційні проекти, і їх спільну діяльність в області розробки навчальних програм, видання підручників, монографій з інноваційними технологіями, у справі підготовки фахівців вищої кваліфікації за новими професіями і перспективними науково-інноваційними напрямками.

Інноваційна практика вимагає оборотного капіталу. Одержати цей оборотний капітал в сучасних умовах без спеціальних заходів підтримки практично неможливо. Тому в даний час позбавлене оборотного капіталу вітчизняне виробництво інноваційних послуг програє краці (наукоємні) проекти в країні закордонним фірмам, що використовують збалансований зарубіжний ринок для одержання необхідного

оборотного капіталу. Зарубіжний досвід показує, що в інноваційній економіці необхідно об'єднати під єдиним управлінням інноваційну та інвестиційну функції. Таке об'єднання сприятиме підвищенню зацікавленості виконавців в успішному здійсненні всіх етапів єдиного інноваційно-інвестиційного циклу, яка може бути досягнута при орієнтації всіх виконавців на кінцевий результат.

Важливим внеском інститутів та університетів в інноваційну діяльність може стати розвиток на їх базі системи корпоративного освіти, що призведе до диференціації освітнього процесу. Корпоративне освіта – це механізм практичної реалізації зворотного зв'язку між промисловістю та освітою. Його суть полягає в тому, що підприємства самі повинні брати активну участь в підготовці своїх майбутніх кадрів. Університет може дати своїм випускникам фундаментальну академічну освіту, але не завжди має можливість передати їм конкретні практичні навички, необхідні для того, щоб вони могли відразу і повноцінно включитися в роботу того чи іншого підприємства.

Корпоративне освіта переслідує кілька найважливіших цілей:

- підготовка професійних кадрів;
- залучення коштів потенційних роботодавців в систему вищої освіти;
- стимулювання професійного зростання професорсько-викладацького складу

вузів.

Таким чином, може бути побудована інноваційна система, що включає в себе освітню, науково-дослідну та виробничо-впроваджувальницьку компоненти.

Кожна зі сторін, при цьому, отримує вигоду:

- університет отримує гарантоване оплачуване замовлення на підготовку фахівців;
- замовник (підприємство) отримує можливість на базі університетської освіти готувати висококваліфіковані кадри;
- випускникам гарантується працевлаштування за обраною спеціальністю з перспективою кар'єрного росту.

Це дасть можливість швидкої реакції на будь-які зміни у сфері нових наукових досягнень, на ринках нових технологій, у сфері зміни споживчого попиту і в сфері інновацій в освітньому процесі.

Для забезпечення ефективного досягнення стратегічної мети інфраструктура вищої школи повинна бути доповнена інноваційно-інвестиційними структурами так, щоб вузи утворили навчально-науково-інноваційні комплекси. Саме система вищої освіти є найбільш перспективною для побудови на її базі інноваційно-інвестиційної мережі, що з'єднує науку і виробництво у всіх регіонах і галузях. Це пояснюється такими властивостями вітчизняної вищої школи: високим науково-технічним потенціалом вищої школи; універсальністю системи вищої освіти, її міжгалузевим характером; взаємодією вищої школи через своїх випускників з усіма регіональними і галузевими структурами; відносно високим рівнем системи інформаційного забезпечення вищої школи; високою підтримкою вищої школи громадськістю; гнучкістю системи вищої школи.

Головна перевага пропонованого підходу полягає в тому, що через такий розвиток системи вищої освіти можна ефективно інтегрувати результати вузівської, академічної та галузевої науки, а також передові результати науки світового співтовариства при створенні, реалізації інноваційних проектів і розвитку

інноваційної діяльності, що є передумовою створення в країні ефективної інноваційної економіки.

Таким чином, створення моделі інноваційного університету підприємницького типу, а в ньому інтеграційних процесів у системі «освіта–наука–виробництво» можуть і повинні стати важливою складовою частиною формування в країні такого якісно нового середовища, яке потрібне для реального практичного вирішення завдання переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку.

Література

1. Бажал А. Шляхи до придаткової науки і освіти / <http://www.info-library.com.ua>
2. Афонин И.В. Инновационный менеджмент. – М.: Гардарики, 2005. – 234 с.

Іщенко Д., Анікеєва Г., Шинкаренко І.В. (КП ДонНТУ)

КУЛЬТУРНИЙ ІМІДЖ ІНДУСТРІАЛЬНОГО МІСТА, ЯК НОВЕ ОБЛИЧЧЯ КРАСНОАРМІЙСЬКА

В сучасних економічних умовах конкуренція за ресурси є постійним атрибутом зовнішнього середовища, в якому функціонують та розвиваються міста країни. Високий рівень мобільності потребує від суб'єктів уміння утримувати наявні ресурси та створювати умови, щоб залучити нові. В таких умовах доцільне використання бренду міста, власний імідж, який би відобразив усі позитивні ознаки міста.

Якщо порівняти місто з компанією, то стає зрозумілим, що для успішної діяльності місто, як і будь-яка компанія, повинно мати свій бренд. Бренд (англ. brand) — комплекс понять, які узагальнюють уявлення людей про відповідний товар, послугу, компанію або особистість. Протягом свого існування міста формують свій імідж незалежно від того, цілеспрямовано здійснюється політика брендингу чи ні. Брендінг – це процес формування іміджу бренду протягом тривалого періоду через створення додаткової вартості, емоційної або раціональної «обіцянки» торгової марки або немарочного продукту, що робить його більш привабливим для кінцевого споживача.

Виходячи з цього, можлива ситуація, що такий стихійно створений бренд міста не буде привабливим для потенційних інвесторів, туристів, нових жителів, або навіть існуючих. В цьому разі доцільно звернутися до ребрендингу. Ребрендинг (англ. rebranding) - комплекс заходів щодо зміни бренду, або його складових: назви, логотипу, візуального оформлення бренду зі зміною позиціонування, зміна цілісної ідеології бренду. Мається на увазі, що в компанії або (в нашому випадку – місті) відбулися досить сильні зміни. Вдалий ребрендинг дозволить місту вийти на новий рівень розвитку, привернути увагу нових жителів і збільшити лояльність існуючих.

Мета статті – використовуючи поняття «бренд» та «ребрендинг», проаналізувати етапи формування стихійного бренду та можливості ребрендингу на прикладі міста Красноармійськ.

Сучасний Красноармійськ є містом обласного значення, районний центр. Займає площу 39,2 км. кв. На кінець 2010 року населення міста Красноармійськ з населенням селища Шевченко і міста-супутника Родинське становило 77994 осіб.

За роки існування (статус міста встановлено в 1938 р.) у Красноармійська сформувався бренд індустріального міста, міста шахтарів, залізничників та будівельників. Найбільш активне формування традиційного іміджу припало на 60-70-і роки ХХ ст., коли до складу Красноармійська входив Дмитров з його вугільними підприємствами, коли працювала шахта № 19-20 ім. Шевченка, коли місто активно розбудовувалося, завдяки роботі декількох підприємств будівельного комплексу. Саме тоді місто прикрасили житлові мікрорайони «Південний», «Шахтарський», «Сонячний», «Лазурний».

Основними позитивними рисами існуючого традиційного іміджу міста є:

- Сприятливі для життя кліматичні умови;
- вигідне географічне місцезнаходження на межі з Дніпропетровською областю та на перетині залізничних і автомобільних шляхів, що з'єднують Донецьк і Київ;
- наближеність до обласного центру (56 км);
- стабільна робота місцевих підприємств, особливо – вугільних, (а з нею - і стабільні надходження податків до місцевого бюджету);
- знаність кращих вугільних підприємств (ПАТ «Шахтоуправління «Покровське» і ДП ВК «Краснолиманська») не лише в регіоні, а і в Україні;
- соціальна політика місцевих підприємств і місцевої влади;
- широкі можливості для організації дитячого дозвілля, спортивних занять і духовного зростання;
- наявність у місті двох вищих навчальних закладів різного рівня акредитації та різних профілів навчання;
- відсутність у місті соціальних конфліктів;
- сприятлива (порівняно з іншими містами Донбасу) екологічна ситуація (найбільші промислові підприємства знаходяться поза межами міста).

Недоліком традиційного іміджу є його застарілість та стійкість. Він став звичним настільки, що майбутні зміни в місті здаються неможливими. Існуючий традиційний імідж не відповідає реаліям: будівництво давно уже не виступає його складовою, оскільки будівельна галузь припинила своє існування. За останні роки відкриті нові підприємства, створені нові робочі місця, проте спостерігається розбалансованість у зайнятості чоловіків і жінок. Останнім значно складніше знайти роботу. Майбутнє міста – це молодь, яка повинна бачити перспективи розвитку. На жаль, значна частина молоді міста, яка не планує пов'язувати своє майбутнє з вугільною галуззю, після закінчення вузу намагається залишитися в крупних містах. Сучасний бренд повинен охоплювати минуле, теперішнє та майбутнє міста, щоб мати змогу змінюватися під впливом часу так, як це необхідно.

Красноармійську необхідний ребрендинг. Те, з чим асоціюється місто у людей, може не відповідати дійсності. З цієї ж причини імідж Красноармійська потрібно оновити, більше спрямувати його на молодь, на втілення різноманітних новацій. Історія дає нам, жителям Красноармійська і Донбасу, прекрасний шанс – проведення Євро-2012, залучення туристів, любителів спорту, можливість поширення інформації про місто і його жителів.

Буде правильним, якщо розпочати ребрендинг з використання явних переваг міста та сконцентрувати на них увагу. Для ініціаторів ребрендингу доцільно використовувати гасло: «Говори, інакше за тебе скажуть інші!» Як головний напрямок ребрендингу пропонуємо визначити культуру і культурний розвиток.

Вважаємо, що розпочати необхідно з міської символіки. Вдосконаливши ці складові видимої ознаки міста, Красноармійськ можна зробити впізнаним не лише для власних жителів, але й для мешканців інших міст. Герб, гімн і прапор міста необхідно описати, зазначити їх авторів, затвердити рішенням міської влади. Якщо виконати їх зображення професійно і тиражувати як у місті (наприклад, куточки міської символіки у навчальних закладах, на залізничному та автовокзалі), так і на під'їзних шляхах до нього, то можна сприяти як формуванню позитивного бренду, так і піднесенню патріотизму мешканців. Вигідно б підкреслило статус міста складання власного логотипу, емблеми, слогану. Свого часу у нашому місті проживав всесвітньо відомий композитор М.Леонтович. На будівлі залізничного вокзалу розміщена меморіальна дошка, проте мало хто з пасажирів її бачить. Перші музичні фрази його безсмертного «Щедрика» могли б стати музичним позивним, наприклад, на залізничному вокзалі, з територією якого і була пов'язана діяльність композитора. Цим позивним можна було б зустрічати і проваджати, наприклад, столичні поїзди. Цікавим проектом виглядає підготовка і випуск комп'ютерного диску «Вас вітає Красноармійськ» (з можливістю щорічного оновлення), в якому було б і зображення міської символіки, і коротко викладена історія, і відомості про історичні пам'ятки, і фото почесних жителів міста. До речі, ТК «Орбіта» декілька років тому зняла прекрасний кліп про наше місто і він досить довго транслювався кожного ранку. Допомогти у створенні диску можуть ентузіасти, люди із свіжим та творчим мисленням, і, звичайно, фахівці. Такий диск за демократичною ціною стане прекрасним подарунком і для гостей, і для кожного жителя. Є потреба і у створенні грамотного фотоальбому про місто. Видання, що побачили світ напередодні 135-річчя Красноармійська, не відповідають меті.

Позитивною характеристикою Красноармійська є його вдале місцезнаходження. Використовуючи це, можна зробити так, що про Красноармійськ дізнаються багато людей з позитивних сторін. Не зайвим було б створити розвинену систему навігації по місту. Розташувати в місцях, де прибувають гості, спеціальні мапи міста, на яких будуть позначені, наприклад, місця де можна переночувати (готелі), основні автобусні маршрути, місця пам'яток культури тощо. Відділ культури може розробити декілька варіантів піших екскурсій містом і включити до них не лише стаціонарний історичний музей, а і музеї, створені у навчальних закладах ОШ№5, ОШ№2, ОШ№12.

В Красноармійську функціонує індустріальний інститут, який також є великим плюсом для міста. Організація студентського фестивалю, який, так чи інакше, приверне до участі всі навчальні заклади міста, покаже захоплення молоді, стане святом, яке молоді люди самі ж організують і проведуть, може стати платформою для реалізації ідей, пов'язаних з поліпшенням іміджу міста та показником його культурної спрямованості. Захід такого широкого масштабу приверне увагу і за межами міста, буде висвітлюватися ЗМІ. Міська влада, ставши спонсором і допомагаючи студентам у такому починанні, зможе показати свою активність у сприянні молодіжним ініціативам (що позитивно позначиться на думці про місто серед молодого покоління), позицію, що стосується розвитку соціальної сфери, досягнення міста в цій

сфері і т.д. Такий фестиваль може сприяти поліпшенню іміджу самої міської влади, встановленням нових зв'язків з організаціями та навчальними закладами інших міст. Проект такого студентського культурного фестивалю було складено студентами в КП ДонНТУ і ставить однією з головних своїх цілей покращення іміджу інституту та міста.

В організації ребрендингу необхідно поставити питання про підготовку серйозного історичного нариса про Красноармійськ. Треба зробити видання, в яке будуть занесені імена та історичні події, досягнення видатних людей, руками яких розвивається місто, відомості про економічний, культурний, соціальний розвиток. Така робота під силу авторському колективу фахівців і такі люди в місті є. І комп'ютерний диск, і фотоальбом, і книга про місто – це ті «ластівки», що розлетяться за його межі і будуть поширювати позитивну інформацію про Красноармійськ.

Якщо поставити за ціль зміни бренду в напрямку розвитку Красноармійська як культурного міста, яке буде привабливим для всіх, то потрібно, перш за все, вирішити елементарні насущні проблеми, які негативно впливають на імідж міста. В основному це стосується проблем з комунальним обслуговуванням. Акцент можна зробити на поліпшенні якості обслуговування електрозв'язку: вирішити проблему з перебоями електрики. Зробити якісний ремонт доріг на мікрорайонах, віддалених районах міста, доріг, які є «обличчям» міста. Провести поступовий ремонт системи водопостачання. Прибрати сміття з вулиць і зробити повітря чистим, особливо це стосується осіннього сезону. Такі зміни покращать думку про місто існуючих жителів, а поширення інформації про події привабить нових. Декілька років підряд міська рада цілеспрямовано працювала над проблемою освітлення вулиць і змогла її подолати. Отже, маємо позитивний досвід розв'язання застарілих проблем.

Красноармійськ має значний культурний потенціал, на що треба звернути увагу. Хоча, з одного боку в місті регулярно проводяться різноманітні семінари та зустрічі про шкоду куріння, алкоголю, наркотиків, але з іншого боку відсутні такі місця відпочинку для молоді, де заборонено продаж алкогольних напоїв та тютюнових виробів. Тому необхідне стимулювання місцевою владою створення місць сімейного відпочинку, де можна провести час з дітьми, з близькими та друзями. Наразі ж, ті місця відпочинку, які планувалося побудувати, залишилися недобудованими.

В мікрорайоні «Шахтарський» пустує покинутий гуртожиток, в якому можна було б зробити притулок для людей, що не мають постійного місця проживання, з пропозицією для початку робочих місць, не потребуючих особливої кваліфікації, медичним обслуговуванням, забезпеченням їх їжею та засобами першої необхідності. Фінансування такого закладу можна провести за рахунок благодійних внесків.

Також у Красноармійську достатньо спортивної молоді. Побудувати площу для любителів кататися на скейті та роліках було б дуже доцільним заходом. Оскільки зараз цей спорт активно розвивається серед молоді. Наша прекрасна рекреаційна зона – парк «Ювілейний» - міг би стати в тому числі і місцем для проведення змагань з пейнтболу, звичайно, за умови збереження зелених насаджень.

Не зайвим була б організація у Красноармійську грамотної ПР-компанії, яка була б зосереджена на реалізації інноваційних проектів, пошуку партнерів, налагодженні з ним взаємовигідних відносин та виконанні багатьох інших завдань у політиці, бізнесі, управлінні.

Така ПР-компанія могла б передбачати формування певної громадської думки, сприяти реалізації окремих програм міста, підвищення суспільної значущості, соціальної ролі ділових людей, громадських діячів, керівників органів управління, фірм (організацій), законотворчій діяльності з урахуванням конкретних інтересів міста – що було б йому тільки на користь.

Основною ідеєю є перетворення Красноармійська в місто зі своєю специфічною красою та культурою. Звідси випливає, що місто має стати активним організатором різних культурних заходів, орієнтованих на різні верстви населення. Перші кроки вже зроблені – за останні два роки Красноармійська музична школи ім. М. Леонтовича започаткувала два музичні регіональні конкурси, у Палаці культури ПАТ «Шахтоуправління «Покровське» проведено уже п'ятий фестиваль духовної музики і співу «Крещением отверзаются небеса». Ці та інші заходи сприяють усвідомленню думки про наше місто як про культурний центр. Отже, просто місто Красноармійськ може стати Красноармійськом - містом краси і культури. І в такому випадку просто необхідно, щоб у ньому були книжкові магазини, магазини музичних інструментів, музеї сучасного мистецтва, галереї, де б проводилися виставки творчості наших городян. Міська влада щорічно організує конкурс на кращий будинок, на кращу вулицю, під'їзд. А чому б не поширити перелік номінацій на кращий магазин, можливо, це стимулювало б «нових господарів» прибратися біля порогу, зробити клумбу тощо?

Таким чином, це лише декілька пропозицій, які могли б при правильній їх реалізації вплинути на імідж Красноармійська позитивно. Звісно, виконання цих пунктів потребує фінансової допомоги місцевої влади, але також значну роль відіграє і ентузіазм жителів міста.

1. Блэм С. Паблік рилейшнз. – М.: Сирин, 2002. – 201 с.
2. Королько В. Г. Основи паблік рилейшнз. М., «Рефл-бук», К.: «Ваклер». — 2001., 528 с.
3. Мойсеев В.А, Навчальний посібник /. - К.: Академвидав, 2007.- 224 с.
4. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз: Навч. посібник. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2004. – 373 с.
5. Центр політичної інформації. Чисельність населення України. http://www.data.com.ua/guest_atricle/2609.htm

ББК 63.2+68.4 (5Афг)

К 72

А. Костыря, И. Шинкаренко

К ВОПРОСУ О ХАРАКТЕРИСТИКЕ ПОТЕРЬ ДОНЕЦКОЙ ОБЛАСТИ В АФГАНИСТАНЕ В 1979-1989 гг

Ни одна война не может считаться оконченной до тех пор, пока не предан земле и не назван последний из её участников. В этом плане войны XX века ещё очень далеки до завершения, а батальи с полей сражения перенесены в тишь архивов, на страницы книг, в содержание исторических дискуссий. Одна из них посвящена определению количества и характеристики потерь СССР в Афганистане в 1979-1989 гг.

В военно-политической спецоперации СССР в Афганистане (25 декабря 1979-15 февраля 1989 гг.) принимали участие жители всех советских республик, всех областей. Цель статьи – анализ и попытка определения причин потерь в Афганистане, которые понесла Донецкая область.

Исследование потерь – сложная и трудоёмкая задача, в решении которой стремление к достижению исторической истины всегда сопряжено с нравственными критериями. Этот процесс часто затруднён противоречивостью имеющихся данных, неточностью, недостаточностью многих из них.

О потерях СССР в Афганистане ходят слухи различных величин. Кто-то говорит и пишет о 40 – 50 тыс. погибших, у кого-то цифры «зашкаливают» за 100-тысячную отметку. Элементарное незнание, стремление к сенсационности, политический умысел стоят за этими надуманными и надутыми цифрами, мешают правдивому освещению темы потерь в военно-политической спецоперации СССР 1979 – 1989 гг. в Афганистане.

За прошедшие более двух десятков лет после окончательного вывода Ограниченного контингента советских войск (ОКСВ) из Афганистана частично открылись архивы, появились новые работы, факты, позволяющие внести большую ясность в тему потерь в Афганистане. Это важно и для участников боевых действий или, как их называют в народе, – «афганцев», и для семей павших, и для нынешнего и будущих поколений. По последним уточненным данным, убито, умерло от ран и болезней, погибло в катастрофах, от неосторожного обращения с оружием и попало в плен, пропало без вести в Афганистане 15 051 чел. [1]. Безвозвратные потери Украины составили – 3 352 чел. [2].

За период военных событий в Афганистане в 1979-1988 гг. с территории Донецкой области в ОКСВ были призваны почти 10 000 человек. Это почти дивизия, «донецкая дивизия». Поэтому и потери среди донетчан одни их самых значительных.

Относительно потерь Донецкой области долгое время не существовало единой оценки. Всеукраинские Книги Памяти – «Чорні тюльпани. Афганський мартиролог України» и «Эпопея трагізму: Книга пам'яті України про громадян, які загинули у військових конфліктах за рубежом» - называют имена 296, 298 донетчан, павших в Афганистане [3]. Две книги В. Заики «Долг, оплаченный жизнью» содержат очерки о 320 павших «афганцах» [4], но не только о донетчанах по происхождению и упокою в донецкой земле.

В постсоветский период в Москве издана двухтомная «Книга Памяти о советских воинах, погибших в Афганистане», подготовленная Министерством обороны РФ [5]. Это издание вносит ясность во многие спорные вопросы. Поименное издание содержит фото и краткие биографические справки, описания последнего подвига, причины и даты гибели или смерти, сведения о наградах павших в Афганистане. Отдельными списками даны имена пропавших без вести и умерших после демобилизации в 1980-х гг.

По нашим данным, полученным на основании выборки имен из двухтомной Книги Памяти, потери Донецкой области в Афганистане составили 357 человека. Из них: 291 чел. – павшие в Афганистане донетчане, родившиеся и похороненные после гибели (смерти) в области, (в том числе 6 умерших после увольнения в запас в 1980-х гг. и 4 пропавших без вести уроженцев области); 36 – павшие уроженцы области, захороненные в других регионах; 23 чел. – павшие уроженцы других регионов,

упокоившиеся в донецкой земле. У погибших остались сиротами 60 детей. Стали инвалидами 328 человек.

Сравнительный анализ показал, что в двух книгах В. Заики, по сравнению с нашими данными, отсутствуют имена 47 павших донетчан. Из них: 6 родившихся и похороненных в области, 4 пропавших без вести, 36 захороненных в других регионах (22 чел. похоронены в иных областях Украины и Крыму; 10 – в России, 3 – в Белоруссии, 1 – в Казахстане) и 1 уроженец РФ, похороненный в области.

Изучение биографических данных позволило классифицировать потери области по причинам гибели (смерти), по возрасту, по годам гибели (смерти), воинским званиям, видам и родам войск, в которых служили павшие донетчане. Из 357 донетчан, павших в Афганистане, 241 – погиб, смертельно ранен в бою, при подрывах на минах, обстрелах душманами сторожевых застав, мест дислокации; 40 – умерло в госпитале от ран, ожогов и травм; 17 – погибло в результате катастроф (автомобильных – 10, авиационных – 7); 13 – неосторожного обращения с оружием и боеприпасами; 13 – несчастного случая (отравление угарным газом, поражение электрическим током, др.). Умерло от болезней – 32 (из них 6 чел. сразу после демобилизации в период боевых действий в Афганистане).

Большинство – 298 чел. (83,5 %) – погибло в бою и умерло от ран на поле боя или в госпиталях, погибло в катастрофах. Однако это не умаляет подвиг других, так как их смерть наступила в боевых условиях. Поэтому в тексте данного исследования используется обобщающий термин – «павшие в Афганистане», объединяющий боевые и небоевые потери.

Среди павших в возрасте 18 лет – 16 донетчан; 19 лет – 113; 20 лет – 94; 21 год – 35; 22 года – 11; 23-25 лет – 33; 26-30 лет – 33; 31-35 лет – 12; 36-40 лет – 8; старше 41 года – 2 чел. Большинство донетчан погибли в возрасте 18-20 лет – 221 человек или 63,2 % от всех павших в Афганистане (пропавшие без вести включены в возрастные группы в том возрасте, в котором они пропали). Один день не дожил до своего двадцатилетия А. Коваленко (Дебальцево). В день своего двадцатилетия погиб Ю. Найда (Макеевка). В день рождения, когда им исполнился 21 год, погибли В. Бухта из Краматорска и А. Яценко из Славянского района.

В среднем каждый месяц в течение боевых действий в Афганистане в область прилетал «черный тюльпан» – военно-транспортный самолет, доставлявший тела павших. В 1979 г. Афганистан забрал 3 чел.; 1980 – 32; 1981 – 15; 1982 – 45; 1983 – 39 (в т.ч. 1 пропал без вести); 1984 – 84 (в т.ч. 1 пропал без вести); 1985 – 51; 1986 – 42 (в т.ч. 2 пропали без вести); 1987 – 27; 1988 – 18; 1989 – 1 чел. Наибольшие потери – 134 чел. (37,9 %) область понесла в 1984 и 1985 гг. на пике боевых действий в Афганистане. В 1984 г. ежемесячно в область прилетало 6 «черных тюльпанов». Именно в эти годы ОКСВ в целом нес самые большие потери в результате активизации диверсионно-террористической деятельности душманов вследствие резкого увеличения масштабов иностранной помощи, поставок новейших видов вооружения. Велики потери и в 1982, 1983, 1986 гг. – 126 чел. (35,1 %).

Потери среди рядового и сержантского состава составили 263 чел., среди прапорщиков – 21 и офицерского состава 69 чел. Наибольшие потери среди рядового состава – 192 чел. (53,8 %) или каждый второй павший в Афганистане. Вместе с сержантским составом – 71 чел. (20,1 %) (старших сержантов – 4 чел., сержантов – 22

чел. и младших сержантов – 45 чел.) потери среди рядовых и сержантов составили 73,9 % от общего числа павших.

Среди офицерского состава наибольшее число павших – лейтенанты (18 чел.) и старшие лейтенанты (25 чел.) – командиры взводов, командиры рот и заместители командиров рот и в возрасте от 21 до 28 лет. Всего 43 чел. или 61,7 % от числа павших офицеров и 11,1 % от общих потерь. Велики потери и среди капитанов – командиров рот, батальонов – 15 чел. (4,3 %). Младшие офицеры (лейтенант – капитан) всегда находились рядом со своими бойцами, перенося вместе с ними все тяготы боевой жизни. Умело и успешно решая боевые задачи, командиры, в первую очередь, стремились сохранить жизни своих подчиненных, нередко жертвуя ради этого собственной.

Наиболее полный и точный список донетчан, погибших, умерших, пропавших без вести и тех, кто упокоился в донецкой земле, став донетчанином по месту своей последней «прописки», впервые опубликован в книге «Афганцы» Донетчины» [6].

Среди павших в Афганистане - 4 гражданских служащих, добровольно направленных в ОКСВ. Из них две женщины, медсестры Л. Мошенская из Мариуполя и В. Мельникова из Горловки. Пропал без вести Г. Бакулин из Енакиево.

Каждое событие мирового масштаба кроме политического значения оценивается ещё и по своему социально-психологическому значению. Участие советских граждан в событиях в Афганистане оказывало мощное психологическое воздействие и на события в СССР, и на самих участников боевых действий. Психологический фактор стал также одной из причин значительных потерь, необходимо подчеркнуть, что воздействие его на психику советского солдата было многовекторным.

Необходимость участия советских солдат в афганских событиях слабо аргументировалась; определение характера военных действий как справедливого и освободительного воспринималась с сомнением и осторожностью.

Отсутствие убедительной социально-психологической аргументации не стимулировало высокий душевный подъём, который бы позволил пережить и страх смерти, и голод, и тяжёлый труд, и постоянную угрозу жизни и здоровью.

К числу других негативных психологических факторов, которые оказывали влияние на советских солдат, следует отнести произрастание, производство и распространение в регионе военных действий наркотических растений и средств, их относительную доступность. Советское общество в начале 80-х годов было ещё не знакомо с проблемой употребления наркотиков в массовом масштабе, а в районе боевых действий факты употребления наркотических средств имели место.

Постоянное нахождение в чуждой религиозной (мусульманской) и культурной среде военнослужащих-славян угнетало, происходящее воспринималось как конфликт культур, а в целом участие в военных действиях – как стрессовая ситуация.

Кроме того, большинство боевых действий носили ночной, истощающий характер. Воевать приходилось с формированиями, состоящими из гражданского населения. Врага было сложно идентифицировать и потому казалось, что стреляют все: и старики, и дети, и горы.

Непривычно тяжёлыми оказались для славян климатические условия Афганистана – субтропический континентальный холодный климат зимой и сухой, жаркий – летом. Во многих районах единственным источником водоснабжения были и остаются подземные воды.

Причиной смерти 32-х донетчан (9%) названа смерть от заболевания, полученного в Афганистане. Это так называемые санитарные потери, включающие в себя лиц, выбывших из войны по состоянию здоровья. В них включаются как раненные в период боевых действий, так и заболевшие по причинам не связанным с ранами и контузиями. Для афганской войны был чрезвычайно высок уровень потерь, связанных с «небоевыми» факторами: на их долю приходилось 89% санитарных потерь.

Видимо, высокая заболеваемость связана с нехваткой чистой питьевой воды, перебоями с поставками новой одежды, создававшими проблемы со стиркой обмундирования, нетипичными для европейской территории СССР, откуда происходило большинство бойцов, инфекционными заболеваниями. Из-за радикальной смены климата практически у всех вновь прибывших в страну бойцов через определенное время появлялись симптомы расстройства желудка. Были часты случаи дизентерии, гепатита и брюшного тифа.

По оценкам американских исследователей 1990-х годов, 56,6% небоевых потерь приходились на долю инфекционных заболеваний, 15,1% - бытовых травм, 9,9% - дерматологических заболеваний, 4,1% - болезней легких. По данным Грау и Джоргенсена на всем протяжении войны до 1/4 личного состава группировки Советской Армии было небоеспособно. Как пишут авторы: «В октябре-декабре 1981 года, вся 5-я мотострелковая дивизия стала небоеспособной, когда более 3 тысяч человек одновременно заболело гепатитом»[7]. Всего за время присутствия вооруженных сил в стране за медицинской помощью обратились 466 тысяч военнослужащих. Из них по причине болезни были уволены из вооруженных сил 11284 человека, из которых 10751 человек получил инвалидность.

Значительные цифры боевых потерь в рядах ОКСВ обусловлены также отсутствием необходимого опыта у военнослужащих. По мнению Е.Сенявской, люди, «почти не имевшие жизненного и социального опыта неожиданно оказались в чужой стране, в непривычной военной среде, в экстремальных обстоятельствах. Следствием чего явилась высокая степень эмоциональности в отношении к событиям и к окружающей действительности» [8, с.313].

В круговерти событий в Афганистане с советской стороны оказалось поколение, не знавшее войны. Причём, не знали её не только солдаты, но и командиры. Незначительным по времени оказался опыт освоения военной науки у большинства участников событий. Так, до направления в Афганистан из числа погибших донетчан 102 участника (30%) находились в рядах ВС СССР всего 2-3 месяца, 129 – 4-6 месяцев (32%) и только 108 человек служили больше полугода (38%) - это выпускники военных училищ, офицеры, прапорщики. Их военный стаж составлял от нескольких месяцев, лет - до нескольких десятков лет. Многие встретили смерть уже в первых боях. В первый день начала военно-политической спецоперации советских войск в Афганистане 25 декабря 1979 года погибли двое донетчан, ещё один – в течение первого месяца. В течение первых трёх месяцев своего пребывания в Афганистане погибли 77 человек (22%), в течение 4-6 месяцев – 60 человек (17%), от 6 месяцев до 1 года провоевали 107 человек (31%) и более 1 года – 92 (27%).

Самые высокие безвозвратные потери Советской Армии в Афганистане относятся к периоду с марта 1980 по апрель 1985 г. Именно к этому времени относятся также самые высокие среднемесячные безвозвратные потери. Самые высокие среднемесячные санитарные потери (и, видимо, пик заболеваемости) относятся к маю

1985 г. - декабрю 1986 г. Анализ статистики потерь по Донецкой области подтверждает эти данные.

Донетчане – офицеры, прапорщики, сержанты, рядовые, советники и служащие – на земле Афганистана проявили свои лучшие человеческие качества, оставив по себе благодарную память, о чем все чаще сегодня говорят жители этой страны. В боях на афганской земле против зарождающихся международного терроризма, исламского экстремизма, наркотерроризма войны ОКСВ, донетчане повторили практически все хрестоматийные примеры массового и индивидуального героизма, мужества, отваги и доблести. Многие из них погибли. Большинство удостоено высоких правительственных наград СССР.

Двухтомная «Книга Памяти о советских воинах, погибших в Афганистане», содержит сведения о 7 наших земляках, пропавших без вести. Однако выше нами указываются 4 чел. Дело в том, что в ходе исследования удалось восстановить судьбу 3 донетчан. Длительное время считались пропавшими без вести младшие сержанты С. Коршенко (пропал 15.2.1984 в провинции Бадахшан) и С. Рязанцев (пропал 26.7.1983 г. в провинции Кабул).

В начале 2000-х гг. стали известны имена некоторых советских воинов, захваченных в плен душманами и содержащихся в специальной тюрьме пакистанского центра военной подготовки душманов Бадабера, расположенном 24 км южнее города Пешавар. По разным данным там находилось от 24 до 60 советских и афганских военнослужащих. Есть различные версии произошедшего, но основное в следующем. 26 апреля 1985 г., выбрав удобный момент, когда почти все охранники ушли на молитву, советские военнопленные (афганские военнопленные не стали участвовать в восстании) напали на охрану и захватили находившийся на ее территории склад с оружием и боеприпасами, принадлежавший Исламскому обществу Афганистана (ИОА), которое возглавлял Б. Раббани. Военнопленные вооружились, заняли оборону и потребовали от прибывшего туда Б. Раббани встречи с представителями советского посольства или ООН. Требования были отвергнуты и душманы начали штурм тюрьмы при поддержке танков, артиллерии, регулярных сил 11-го армейского корпуса Пакистана. Сопrotивление восставших было сломлено только после того, как от попавшего снаряда взорвался арсенал, в котором держали оборону советские воины. В ходе штурма погибло около 100 душманов и пакистанских солдат. После восстания лидер крупнейшей Исламской партии Афганистана (ИПА) Г. Хекматияр издал приказ, требующий от душманов впредь в плен русских не брать, а уничтожать на месте.

Взрыв арсенала вызвал пожар, уничтоживший и канцелярию тюрьмы, в которой хранились списки военнопленных, что крайне затруднило выяснение имен восставших. Кроме того, Пакистан неохотно признает наличие на его территории арсенала и центра подготовки душманов и факт содержания военнопленных на своей территории, так как это являлось нарушением международных законов и подтверждало участие Пакистана в агрессии против Афганистана, что в 1978 – 1989 гг. и сегодня отрицают Пакистан и США.

Однако Комитет по делам воинов-интернационалистов при Совете Глав правительств СНГ, возглавляемый с момента его основания в 1992 г. Героем Советского Союза, генерал-лейтенантом Р. Аушевым, по крупицам собирает материалы о пропавших без вести. В результате таких поисков удалось восстановить

имена 17 погибших при подавлении восстания в лагере Бадабера. Среди них младшие сержанты С. Коршенко и С. Рязанцев. Поэтому в исследовании они отнесены к разряду погибших в бою. Удалось также установить, что пропавший без вести 15.10.1984 г. рядовой В. Кусков захоронен в кишлаке Кубаи провинции Кундуз. Однако дата и обстоятельства гибели не известны.

Необходимо сказать несколько слов о 6 умерших после возвращения домой, почти сразу после увольнения по состоянию здоровья, выписки из госпиталя в период, когда еще шли боевые действия в Афганистане, в ходе которых были получены ранения и болезни, ставшие причиной смерти. Однако за прошедшие 20 лет после окончательного вывода ОКСВ из Афганистана «афганцев» Донетчины умерло в несколько раз больше, чем погибло и умерло в Афганистане. По предварительным данным численность областной организации УСВА за 20 лет сократилась более чем на треть. Имена участников афганских событий, погибших в бою или умерших после окончания военных действий, ещё только предстоит увековечить в истории, как имена людей, отдавших жизнь ради выполнения воинского долга.

Потери Донецкой области в военно-политической спецоперации СССР в Афганистане значительны, одни из самых больших в Украине. Их анализ подтверждает общесоюзную статистику: потери происходили с первого до последнего дня события, больше всего погибших среди возрастной категории 19-20 лет, по воинским специальностям самые большие потери среди мотострелков, автомобилистов, авиации, артиллеристов. Значительную долю погибших и умерших составляют санитарные потери. Наиболее трагичными оказались 1983-1985 годы. Именно в этот период в район боевых действий направлялись военнослужащие, чей стаж подготовки составлял до 3-х месяцев. Анализ причин потерь показывает, что они носят комплексный характер и среди них выделяется полифакторностью воздействия психологический фактор.

В области проделана огромная работа по установлению количества, имён погибших, причин их гибели. Много сделано для увековечения памяти «афганцев», организационного оформления афганского движения в области и обобщения его результатов. В настоящий момент общественность и наука вплотную приблизились к проблеме подготовки и издания Книги памяти погибших воинов-интернационалистов по Донецкой области.

1. Россия и СССР в войнах XX века: историко-статистическое исследование. – 2-е изд. – Подольск: ГУК МО, 2005. – С. 613

2. *Костыря А.А.* Историография, источниковедение, библиография спецоперации СССР в Афганистане (1979 – 1989 гг.). – 2-е изд. – Донецк: ООО «ИПП «Промінь», 2009. – С. 250.

3. Подсчитано нами по: Чорні тюльпани. Афганський мартиролог України /авт.-укладач О. Мусієнко. – К.: АТ „Друкарня „Столиця”, 1999. – 560 с.; Епопея трагізму: Книга Пам’яті України про громадян, які загинули у воєнних конфліктах за рубежом. – К.: пошуково-видавниче агенство «Книга Пам’яті України», 2006. – 880 с.

4. Подсчитано нами по: Заика В.И. Долг, оплаченный жизнью. – В 2-х кн. – Кн. 1. – Донецк, 1995. – 455 с.; Кн. 2. – Донецк, 1995. – 309 с.

5. Книга Памяти о советских воинах, погибших в Афганистане. – В 2-х т. – Т. 1. – А-Л. – М.: Воениздат, 1995. – 720 с.; Т. 2. – М-Я. – М.: Воениздат, 1999. – 712 с.
6. «Афганцы» Донетчины: историко-мемориальное издание / авт.-сост. А.А.Костыря; ред. кол.: А.Л.Третьяк, П.В.Добров [и др.]. – Донецк: ООО «ИПП «ПРОМІНЬ», 2009. – 560 с.
7. Мендкович Н. Потери в войне 1979-1989 гг. / [http www. Afganistan.ru](http://www.Afganistan.ru)
8. Сеньявская Е. Исламское общество Афганистана глазами воинов-афганцев // Психология войны в XX веке. Исторический опыт России. – М.: РОССПЭН, 1999.

УДК 316.346.2

Сердюк І., Шинкаренко І.В. (КП ДонНТУ)

МОЛОДЕ ОБЛИЧЧЯ БЕЗРОБІТТЯ

В період кризи зазвичай загострюються застарілі суспільні проблеми, серед яких найголовніші: низький рівень життя, безробіття, шлюбно-сімейні, низька народжуваність та ін. Вони найбільш впливають на незахищені категорії населення, що виявляються неготовими до суворих викликів життя – на дітей, пенсіонерів, жінок, молодь... В наш час актуальності набуває вивчення проблем соціального характеру, які пов'язані з працевлаштуванням молоді; з'ясування передумов і чинників, що сприяють або перешкоджають інтеграції молоді у ринок праці, її адаптації до нового статусу – працівника; питання соціальних гарантій та необхідності підтримки з боку держави; потреб та мотивів, що зумовлюють міграційні орієнтації. Глибинний якісний аналіз цих питань дає змогу розробити рекомендації, спрямовані на оптимізацію державного регулювання зайнятості молоді, реалізацію нею свого трудового потенціалу та сприяння працевлаштуванню, запобігання безробіттю та масовій трудовій міграції.

Мета статті – дослідити проблеми безробіття серед молоді, які є надзвичайно актуальними у зв'язку із старінням населення України і зростанням соціального навантаження на кожного працюючого громадянина.

Довгі роки в Радянському Союзі офіційно не визнавалося існування безробіття, вважалося, що воно притаманне лише капіталістичному суспільству. Однак останнім часом з початком трансформації економічної системи безробіття прийшло і в нашу країну, набираючи поступово все більших масштабів. Тому зниження безробіття стало однієї з головних проблем, з яким зустрілось суспільство. Як уникнути безробіття? Як пом'якшити його удари? Від вирішення цих питань залежать соціальний мир і добробут населення. Від них залежить матеріальна і моральна стійкість людини, можливість його соціального просування, задоволеності, процвітання, щастя.

Соціально-економічні аспекти праці та зайнятості досліджуються багатьма вітчизняними науковцями, серед них відзначимо С.І.Бандура, І.Ф.Гнибіденка, А.М.Колота, Е.М.Лібанову, Л.С.Лісогор, В.В.Онкієнка, І.Л.Петрову, В.А.Савченка [4, с.10].

Проблематика працевлаштування та зайнятості молоді давно є предметом дослідження учених (економістів, демографів, психологів, соціологів), перебуває у

фокусі уваги журналістів, представників державних установ та неурядових організацій [2, с.220].

Рівень безробіття серед молоді є значно вищий, ніж серед інших вікових категорій. Соціальне значення працевлаштування молоді ставить проблему молодіжного безробіття на одне з перших місць у державній молодіжній політиці.

Молодь – це суспільна диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, пізнавальні, культурно-освітні тощо властивості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей [1, с.15]. Молодь тому і є специфічною спільнотою, що її суттєві характеристики і риси, на відміну від представників старших поколінь і вікових груп, знаходяться в стані формування і становлення. Сутністю молоді та проявом її головної соціальної якості є міра досягнення нею соціальної суб'єктності, ступінь засвоєння суспільних відносин та інноваційної діяльності, що можливе лише за її участі в суспільній праці.

Вікові характеристики молоді як суспільної групи складає 18-35 років. Збільшення верхньої цифри з 28 років в радянські часи до 35 років в наш час значно збільшили і загальну кількість проблемної категорії.

Молодіжний сегмент ринку праці – найбільш проблемна частка загальнонаціонального ринку. Пошуки першого робочого місця, несумісність рівня та якості отриманої освіти професійним обов'язкам, відсутність досвіду роботи, невідповідність запитів молоді та пропозицій роботодавців посилюють напруження на ринку праці. Недостатня увага з боку держави до таких проблем, відсутність системної програми регулювання, законодавча неврегульованість можуть стати підґрунтям для соціальних та політичних потрясінь. Ці питання актуальні для багатьох країн.

За оцінками молоді, найактуальніші питання молодіжної політики залишаються поза увагою держави. Головними проблемами є працевлаштування та забезпечення житлом. В молодіжному середовищі панує найвищий рівень безробіття (12,6 %), найчастіше вимушеного. Проблеми, з якими стикається молодь під час пошуку роботи є вимагання обов'язкової наявності стажу роботи та потреба мати необхідні «зв'язки». Менш значущими є такі труднощі, як те, що роботодавці не бажають брати на роботу молодь або вимагають від неї дуже багато знань і умінь.

78 млн молодих людей у всьому світі були безробітними впродовж 2010 року, що набагато вище докризового рівня, який складав 73,5 млн в 2007 році, але нижче в порівнянні з 80 млн у 2009 році. Рівень безробіття серед молоді віком 15-24 років складав 12,6% в 2010 році, що перевищує у 2,6 разу рівень безробіття серед дорослих. Разом з тим МОП також попередила, що серед 56 країн, щодо яких наявні дані, припадало на 1,7 млн менше молоді на ринку праці, ніж очікувалося на основі докризових тенденцій, а також зазначила, що ці розчаровані молоді люди не є в числі безробітних, тому що вони не займаються пошуками роботи активно [3].

Покликанням молоді є формування майбутнього української держави, її розбудови, зміцнення, виведення на передові економічні, наукові, культурні рубежі. Але зараз молоді люди потребують допомоги і підтримки, аби отримати професію і освіту, влаштуватися на роботу, створити міцну забезпечену сім'ю. І це повинні зрозуміти у владних структурах.

Сьогодні в Україні проблеми молоді є болючими і не повною мірою вирішеними, як вимагає цього основний закон держави. На жаль, нестабільна сучасність внесла свої корективи у становище молодого українського суспільства та відповідно вплинула на його громадянську активність.

Переважає більшість молодих людей, котрі виходять на ринок праці, є недавніми випускниками навчальних закладів різного рівня акредитації. Щороку навчальні заклади випускають молодих спеціалістів, переважна більшість з яких залишаються з проблемою працевлаштування віч-на-віч. За радянських часів кожна молода людина забезпечувалася першим робочим місцем, мала обов'язкове направлення на роботу. Сьогодні не тільки молоді люди не мають досвіду в пошуку роботи і працевлаштуванні, а і дуже часто – їх батьки, що виростили в СРСР. Тому одним з найважливіших завдань роботи з молоддю є сприяння працевлаштуванню випускників.

Яскравим прикладом позитивної роботи з працевлаштування молоді в нашому місці є ШУ «Покровське», метою якого є мотивація молодих фахівців в довгостроковій діяльності на підприємстві, їх якнайшвидша адаптація та постійне професійне зростання, можливість використання досвіду наставників в шахтоуправлінні. На допомогу вчорашнім випускникам вузів керівництво організувало школу «Молодий спеціаліст», заняття у якій розроблено з урахуванням спеціальності, отриманої у ВНЗ.

Важливою проблемою на сьогоднішній день є відсутність державного прогнозування потреб економіки у спеціалістах з вищою освітою. Тому й виникають на ринку праці диспропорції попиту й пропозиції дипломованих фахівців. Зокрема, на вакансію юриста претендують дев'ять, менеджера – вісім, бухгалтера – шість осіб. Та знайти хорошого менеджера, який би міг успішно організувати виробничий процес, дуже непросто.

Роботодавці не хочуть брати на роботу початківців, мотивуючи це відсутністю у них досвіду. Але ж де його набути, якщо немає можливості отримати роботу? Аби збалансувати попит і пропозицію на ринку праці, слід чітко прогнозувати: скільки, для кого і де готувати кадри. Такі передбачення мають стати невід'ємною частиною макроекономічного прогнозу розвитку галузей. Для підвищення їх достовірності варто поліпшити якість статистичних даних, удосконалити методологію розрахунків.

Професійна підготовка і навчання молоді – велика проблема не лише для служб зайнятості. Нею постійно повинно опікуватися усе суспільство. Прогнозувати, які професії нині потрібні для виробництва і управління, без яких не обійтися у майбутньому необхідно на державному рівні. Лише тоді наша країна зможе посісти чільне місце серед розвинутих держав.

Проблеми зайнятості молоді (зокрема випускників навчальних закладів), яка становить третину загальної чисельності незайнятих громадян, що перебувають на обліку в державній службі зайнятості, регулюються відповідно до положень законів України «Про зайнятість населення» та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». Шляхи регулювання полягають у наданні випускникам навчальних закладів першого робочого місця у рамках державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників і спеціалістів; бронюванні на підприємствах, в установах та організаціях, незалежно від форми власності з чисельністю понад 20 чоловік, до 5 відсотків загальної кількості робочих місць за

робітничими професіями для молоді, яка закінчила загальноосвітні, професійно-технічні навчальні заклади; наданні підтримки підприємницькій ініціативі безробітних, у тому числі молоді, зокрема, виплаті одноразової допомоги з безробіття для організації підприємницької діяльності; залученні молодіжних центрів праці до вирішення питань працевлаштування, навчання новим професіям та підвищенні кваліфікації молоді; наданні підтримки підприємцям-початківцям та ін.

Проблем безробіття можна назвати безліч, але найгострішим завжди буде поставати пошук першого робочого місця.

Аби знизити рівень безробіття серед молодого покоління, необхідно у нашій державі розробити ефективніші механізми, які б стимулювали працевлаштування молоді і сприяли б розвитку молодіжних підприємницьких ініціатив. Це повинно знайти відображення у державній молодіжній політиці. Зокрема, доцільно фінансувати молодіжні програми за рахунок бюджетів усіх рівнів та проводити конкурси програм, на державному рівні прогнозувати потреби ринку у кваліфікованих спеціалістах. Важливо також розвивати співробітництво з молодіжними організаціями, удосконалювати механізм надання молодим громадянам першого робочого місця, відпрацювати модель забезпечення вторинної та сезонної зайнятості, сприяти формуванню ефективного діалогу між молодими підприємцями-роботодавцями та державою [2, с. 450].

Отже, основними заходами, які повинні проводитися для зменшення безробіття серед молоді, мають бути агітаційна та просвітницька роботи. Необхідно:

- створити Молодіжну біржу праці;
- розробляти проекти, орієнтовані на фінансування активних заходів сприяння зайнятості серед молоді;
 - проводити дослідження з метою визначення спеціальностей, професійних навиків та рівня кваліфікації, якими повинні володіти випускники. Враховувати результати цих досліджень у навчальних програмах;
 - включити до навчальних програм обов'язкове стажування студентів останніх курсів на підприємствах, в установах та організаціях для набуття випускниками практичного досвіду роботи. Розробити механізм пропагування серед студентів та учнів роботи за сумісництвом у вільний від навчання час та організацію експериментальних підприємств у навчальних закладах;
 - розробити та впровадити механізм фінансової та іншої підтримки підприємств, установ та організацій, які беруть участь у реалізації цієї програми;
 - проводити навчання з техніки пошуку роботи та розповсюдження матеріалів щодо проблем зайнятості, розширення інформаційного поля про стан на локальному ринку праці, потенційних роботодавців тощо з метою створення умов для самовизначення особи;
 - проводити інформативні й навчальні семінари та тренінги щодо можливостей працевлаштування, активізації власних зусиль у вирішенні проблем зайнятості та підвищенні самооцінки;
 - організувати зустрічі з роботодавцями та з колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували власний бізнес. Забезпечити широке висвітлення позитивного досвіду засобами масової інформації;
 - запровадити в програмах навчальних закладів курси з техніки пошуку роботи та факультативні заняття з організації власної справи;

• провадити координацію міжнародної діяльності в частині обміну студентами з метою стажування, виконання волонтерських та тимчасових робіт тощо.

На думку автора, незважаючи на безліч проблем, пов'язаних з безробіттям – розв'язати їх можна, але не такими темпами як хотілось би.

Список використаної літератури

1. Кравченко В.Л. Сучасні тенденції розвитку молодіжного сегменту ринку праці України. Соціальні пріоритети ринку праці в умовах структурної модернізації економіки // Міжнар. наук.-практична конф. – К.: Мінпраці України, РВПС України НАН України, Укр. ін-т соц. досліджень, 2000. – Т.1. – 732 с.

2. Морозова О.А. Проблеми молодіжного сектора ринку праці України. Соціальні пріоритети ринку праці в умовах структурної модернізації економіки // Міжнар. наук.-практична конф. – К.: Мінпраці України, РВПС України НАН України, Укр. ін-т соц. досліджень, 2000. – Т.1. – 521 с.

3. Державна служба зайнятості. МОП: Глобальні тенденції зайнятості 2011 р.: Проблема відновлення робочих місць. – [Електронний ресурс]. – <http://www.dcz.gov.ua>

4. Н.Зінкевич. Тенденції українського ринку праці під впливом світової фінансової кризи // Україна: аспекти праці. – 2010. – №3. – С. 10-15.

Черкавская Т.М. (НГУ, г. Днепропетровск)

Региональные проблемы подготовки кадров

Экономическое пространство - категория социально-экономическая, она наполняется конкретным содержанием только через реализацию интересов субъектов регионального воспроизводственного процесса, развития рыночных отношений, производственно-экономических связей и зависимостей, развития и функционирования воспроизводственных циклов с высоким уровнем локализации.

На формирование региональных рынков влияют следующие взаимосвязанные группы факторов и условий:

-климатические и природно-ресурсные.

-демографические,

-хозяйственно-экономические факторы

Указанные факторы в значительной степени формируют структуру, емкость рынка, схемы товародвижения потребительских товаров и средств производства, развитие рынка труда. Рынок труда является важнейшим элементом в системе региональных рынков, обеспечивающих реализацию целевой направленности регионального воспроизводственного процесса. Рынок труда находится в тесной взаимосвязи, прежде всего с рынком финансово-кредитных ресурсов, т.к. они являются источником расширения сети рабочих мест и стимулируют вовлечение высвобождаемых работников в сферу бизнеса.

Тесная связь существует и с рынками информации и знаний, призванных заблаговременно переподготовить кадры с учетом динамики развития производства, структурных сдвигов и новых технических характеристик рабочих мест. Дня подготовки специалистов различной квалификации -рабочих массовых профессий, среднетехнического персонала, инженерно-технического – нужны

различные сроки. Следует учитывать, что процессы, связанные с кадровым обеспечением региона, происходят параллельно: в одно и то же время осуществляется подготовка, трудоустройство и использование кадров. Региональный рынок труда очень чувствителен и поэтому активно участвует в регулировании экономических отношений с учетом динамики спроса и предложения.

Затраты на образование стали восприниматься обществом уже как один из наиболее эффективных видов инвестиций. Интересен опыт подготовки и переподготовки кадров в развитых странах, который ориентирован на новую модель развития и использования человеческого ресурса. В основе ее лежит ориентация на высококвалифицированную рабочую силу, интегрированную в систему производства, гибкость рабочей силы и организации труда, партнерские отношения между участниками производства, непрерывность процесса обогащения знаний и повышения квалификации персонала. Новая концепция требует пересмотра традиционных подходов к формам и методам подготовки персонала, сложившихся в нашей стране, а также реформирования образовательного процесса. На наш взгляд, заслуживает внимания стратегия управления человеческими ресурсами, отвечающая требованиям современного экономического развития. Она включает следующие элементы:

- сотрудничество фирм с университетами, колледжами, техническими училищами в области разработки новых программ, в деле подготовки рабочих и специалистов новых профессий,

- создание технически оснащенных учебных центров. Которые могут выполнять и функции исследовательских центров,

- использование системы непрерывного обучения и повышения квалификации, подход к обучению как к интегральной части современного производственного процесса,

- отказ от узкоспециализированных работников и приоритет высокооплачиваемых квалифицированных работников широкой специализации.

На наш взгляд, необходимо рассматривать тот зарубежный опыт, который связан со следующими двумя критериями отбора и продвижения работников: 1) высокая техническая квалификация и способность к обучению и 2) опыт общения и готовность к сотрудничеству, который должен позволить работать эффективно. Можно отметить, что кадровая политика, проводимая государством и реализуемая на региональном уровне привела к следующим последствиям:

- 1) эмиграция наиболее талантливых специалистов и творческой интеллигенции

- 2) девальвация престижа образования и профессионализма, когда тысячи высококвалифицированных специалистов, спрятав дипломы учителей, врачей, инженеров вынуждены зарабатывать на жизнь иным способом,

- 3) инновационный кризис - снизились экономическая эффективность мероприятий по внедрению новой техники, вновь созданных образцов машин и оборудования. Сократилось количество значимых научных открытий. Как следствие - технологическая деградация и квалификационная.

Указанные последствия кадровой политики усугубляются чертами, присущими рынку труда в сфере занятости: во-первых, это скрытая безработица; во-вторых, низкий уровень заработной платы, который сегодня не покрывает основные

затрати семьи, что ослабляет стимулы и мотивацию к труду, снижает производительность труда и не способствует повышению квалификации; в-третьих, в индустриальных регионах наблюдается замена труда квалифицированного на малоквалифицированный, что связано с сокращением производства на промышленных предприятиях и их реорганизации, появления новых рыночных структур, что существенно меняет структуру спроса на рабочую силу; в-четвертых, структура занятости меняется под воздействием времени: отток работников в теневую экономику, увеличение самозанятости, нерегламентированная и нелегальная занятость и т.д.; в-пятых, изменения в структуре потребностей приводят к смене структуры производства и структуры занятости.

Рассматривая изменения в сфере занятости на региональном уровне, необходимо учитывать влияние таких факторов как НТП, изменения экономической системы, геополитические изменения, глобализацию экономики. Необходимым условием динамичного развития региона является главный ресурс современной экономики – человеческий капитал. Эффективная государственная политика невозможна без социальной составляющей – развитие главного ресурса экономики – человека, что требует увеличения расходов на науку, образование, здравоохранение и социальное обеспечение.

ЛИТЕРАТУРА

1. Радаев В.В. Работающие бедные: велик ли запас прочности // СОЦИС (Социологические исследования). - 2000. - № 8. - С. 28-37.

Черкавська Т.М. (НГУ, м. Дніпропетровськ)

Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти

Приклад розвинутих держав показує, чим вищим є рівень освіченості їх населення, тим вищим є рівень їх економічного розвитку.

Особливості сучасної освіти, насамперед професійної, полягає в необхідності її оновлення, наповнення новим змістом. Все це потребує значних фінансових витрат, які б давали можливість не тільки функціонувати вищим навчальним закладам, а й розвиватися, вирішувати проблеми інтеграції з науковими установами, із зовнішнім освітнім середовищем, запроваджувати інноваційні технології.

Саме тому практично всі розвинуті країни надають значну фінансову підтримку розвитку освіти.

Державні фінансові ресурси залишаються на сучасному етапі переважно формою фінансування вищої освіти. У цілому у світі відбулося суттєве підвищення частки державних видатків на освіту. В Данії, Франції, Німеччині, Австрії, Фінляндії за останні двадцять років цей показник досяг у середньому 25-38%.

Основною функцією фінансового механізму є забезпечення закладів вищої освіти фінансовими ресурсами. Виконання цієї функції неминуче передбачає і реалізацію функції регулювання: регулювання порядку створення фондів, їх розподілу і використання. Дослідження показало, що ця функція охоплює дві підфункції:

- регулювання загального порядку фінансування вищої освіти, визначення основних правил надходження фінансових ресурсів як з державного бюджету, так і з інших джерел, стимулювання (або обмеження) їх впливу;
- регулювання процесу державного фінансування: обсягів та порядку розподілу, використання вищими закладами освіти фінансових ресурсів.

Фінансові ресурси вищих навчальних закладів мають складові: державні, приватні ресурси, кошти підприємств, зовнішні ресурси, змішані ресурси.

Поширення приватних ресурсів у системі вищої освіти зумовлено:

- необхідністю забезпечення достатнього фінансування вищої освіти для потреб сучасного економічного і соціального розвитку суспільства;
- пристосування вищої освіти до нових умов і вимог ринку праці;
- розширенням потреб у вищій освіті за різними культурними й релігійними моделями;
- зростанням ролі знань як рушійної сили економічного та соціального розвитку.

В Україні розвиваються змішані та нові механізми фінансування освітніх послуг. Головна їх мета – покращити взаємовідносини між державним і приватним секторами, об'єднати різні механізми фінансування та надання освітніх послуг, ввести елементи конкурентності та відповідальності за якість наданої вищої освіти.

Останніми роками спостерігається зростання інвестування підприємств та організацій у вищу освіту та підготовку висококваліфікованих кадрів. Це зумовлено зростанням вимог виробництва до якісних показників діяльності установ цієї сфери.

Значний вплив на стан фінансування вищої освіти має надзвичайно складний та суперечливий процес демократизації організації й управління освітою в сучасній Україні.

Суперечності породжені, насамперед, значним зниженням, порівняно з радянським часом, державного фінансування вищої освіти, агресивною конкурентною політикою ВНЗ-лідерів, наближенням демографічної «ями» і таке інше.

Стратегічними завданнями реформування вищої освіти в Україні є трансформація кількісних показників освітніх послуг у якісні. Цей трансформаційний процес має базуватися на таких засадах:

- по-перше, це національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає у збереженні і примноженні національних освітніх традицій. Вища освіта покликана виховувати громадянина держави Україна, гармонійно розвинути особистість, для якої потреба у фундаментальних знаннях та у підвищенні загальноосвітнього і професійного рівня асоціюється зі зміцненням своєї держави;
- по-друге, розвиток вищої освіти повинен підпорядковуватися законам ринкової економіки, тобто закону розподілу праці, закону змінності праці та закону конкуренції, оскільки економічна сфера є винятково важливою у формуванні логіки суспільного розвитку;
- по-третє, розвиток вищої освіти слід розглядати у контексті тенденції розвитку світових освітніх систем.

В умовах Болонського процесу зростають вимоги до якості освітніх послуг, важливого значення набуває конкурентоздатність фахівців.

Література

1. Боголіб Т.М. Ринкова модель ВНЗ: монографія. – К.: Міленіум, 2007. – 264 с.
2. Бескид Й. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку // Фінанси України. – 2003. - №8. – С.103-106.

Школяренко О.О. (КП ДонНТУ), Сенчик Є.В. (КУСЗ)

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ДОНЕЦЬКОГО РЕГІОНУ

Науково-технічна та інноваційна діяльність здійснюватиметься в рамках Програми науково-технічного розвитку Донецької області на період до 2020 року.

При облдержадміністрації передбачено створення органів управління інноваційною діяльністю в Донецькій області. Буде сформовано систему інформаційного забезпечення інноваційної діяльності. Передбачається організувати в наукових установах розгляд та відбір закінчених науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, які мають інноваційну складову і спрямовані на виробництво конкурентоспроможної, високоліквідної продукції. Визначено перелік наукових, науково-технічних та інноваційних проєктів, виконання яких передбачається у 2004 році науковими організаціями області та НАН України. На їх впровадження за рахунок різних джерел фінансування буде використано майже 4 млн. грн.

Значна увага приділятиметься впровадженню системи підготовки та перепідготовки фахівців з інноваційної діяльності.

Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення) за рахунок усіх джерел фінансування становитимуть.

Основний обсяг капітальних вкладень необхідно спрямовувати на реконструкцію, модернізацію та будівництво нових підприємств виробничої сфери, насамперед базових галузей промисловості.

Головним джерелом фінансування капітальних вкладень повинні залишитися власні кошти суб'єктів господарювання.

Для будівництва об'єктів соціально-культурного та житлово-комунального призначення повинні залучатися кошти державного, обласного, місцевих бюджетів, фонду охорони навколишнього природного середовища, власні кошти населення.

У сфері послуг розширювати мережі побутових підприємств і підрозділів, застосовувати прогресивні технології та впроваджувати нові види і форми обслуговування, і наближення якості послуг до середньоевропейського рівня, що дозволить в більш повному обсязі задовольнити потреби споживачів.

Виходячи з обсягів виробництва товарів народного споживання, зростання індексів споживчих цін та купівельної спроможності населення, роздрібний товарообіг підприємств торгівлі та ресторанного господарства (юридичних осіб) повинен досягти 3500 млн. грн., що більше, ніж у 2003 році, у діючих цінах на 4,1 %, у порівнянні – на 3,0 %.

Передбачено здійснювати ряд заходів щодо подальшого розвитку торговельної мережі, оздоровлення фінансового стану збиткових підприємств торгівлі та ресторанного господарства, технічного переоснащення, соціального захисту і покращенню становища малозабезпечених верств населення, на що планується

витратити в містах і районах області 61,6 млн. грн., в т.ч. за рахунок місцевих бюджетів – 10,8 млн. грн., коштів підприємств – 50,8 млн. грн..

Необхідно впроваджувати реалізацію Програми використання відходів виробництва і споживання в Донецькій області.

Основною метою у сфері виробництва з відходами є запровадження заходів щодо підвищення рівня використання вторинних ресурсів, зменшення техногенного навантаження на навколишнє природне середовище. В області передбачається введення нових потужностей та збільшення переробки відходів вугільного та металургійного виробництва, вторинної полімерної сировини, макулатури тощо. Продовжувати роботи із знешкодження та утилізації токсичних відходів, будівництво нових, реконструкція та упорядкування діючих полігонів твердих побутових відходів, сміття переробного заводу.

З метою забезпечення екологічної безпеки території області, охорони та поліпшення стану навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів необхідно передбачити здійснення комплексу природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів, спрямованих на збереження біорізноманіття, розвиток заповідної справи, впровадження інтегрованого підходу до розв'язання екологічних проблем, мобілізацію матеріальних і фінансових ресурсів, координацію дій державних органів, органів місцевого самоврядування та господарюючих суб'єктів, використання міжнародного досвіду, залучення громадськості до природоохоронних дій через екологічне інформування та освіту населення.

Пріоритетними напрямками розвитку малого підприємництва стануть: проведення роботи щодо впорядкування та спрощення процедури започаткування та припинення господарської діяльності; зменшення кількості перевірок суб'єктів підприємництва; забезпечення реалізації регуляторної політики в сфері підприємництва; розвиток інфраструктури підтримки підприємництва, підвищення рівня професійної підготовки підприємців; залучення міжнародної технічної допомоги.

З метою фінансового оздоровлення підприємств здійснюватимуться заходи щодо запобігання їх банкрутства та забезпечення умов для реалізації процедур відновлення платоспроможності.

Соціальна політика в області повинна бути спрямована на забезпечення соціальних гарантій населення, встановлених Конституцією України, і ґрунтуватиметься на основних напрямках соціальної політики на період до 2020рр.

Подальше нарощування обсягів промислового виробництва та поліпшення фінансових показників роботи підприємств дозволить забезпечити підвищення рівня заробітної плати.

Здійснювати заходи щодо упорядкування системи оплати праці працівникам бюджетної сфери.

З метою забезпечення соціального захисту безробітних, сприяння та розвитку продуктивної зайнятості населення необхідно розробляти і програми зайнятості населення Донецького регіону. Здійснювати заходи активної політики зайнятості.

Розвиток галузей соціальної сфери. В освіті передбачається створення умов для забезпечення конституційних прав громадян на освіту, реалізації державної

освітньої політики, подальша оптимізація мережі закладів освіти. Передбачається розширення мережі профільних груп у дошкільних закладах, шкіл з поглибленим вивченням окремих предметів та шкіл з профільним навчанням, закладів нового типу. Збільшити кількість учнів, які навчаються державною мовою.

Основними напрямками діяльності закладів охорони здоров'я :

- подальший розвиток та реформування первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини, насамперед на селі;
- розширення доступності та збільшення обсягів соціалізованої медичної допомоги;
- поліпшення медичного обслуговування населення;
- профілактика найбільш розповсюджених хвороб.
- продовжиться реалізація Національних програм боротьби із соціально-небезпечними хворобами.

Основною метою у сфері культури визначено забезпечення доступу населення області до культурних надбань українського народу, розширення послуг, створення умов для активної участі громадян у мистецькій та авторській творчості, збереження національної культурної спадщини.

В сфері фізичної культури і спорту основним завданням є культивування здорового способу життя, залучення до систематичних занять фізичною культурою і спортом населення різних вікових категорій.

Молодіжна політика буде спрямована на створення умов для духовного, культурного, фізичного та професійного розвитку молоді; профілактику негативних явищ у молодіжному середовищі; соціальний захист неповнолітніх.

Виконання наведених завдань передбачає необхідність розвитку зовнішньоекономічної діяльності як на державному, так і на регіональному рівні.

Головним завданням є підтримування зростання обсягів експорту продукції підприємств регіону та підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності шляхом забезпечення належних економічних, організаційних, правових умов для розвитку експортної діяльності та створення механізмів надання державної фінансової, податкової, інформаційно-консультативної та інших видів допомоги експортерам.

Вирішення головного завдання передбачає здійснення таких заходів:

- проведення систематичної роботи щодо вивчення та аналізу експортного потенціалу регіону, а також динаміки його конкурентних переваг, тенденцій в розвитку торговельно-політичної ситуації та кон'юнктури світового ринку для визначення пріоритетів сприяння експорту на наступний рік;
- здійснення моніторингу та аналізу експортної діяльності підприємств для своєчасного визначення і усунення проблем та перешкод у розвитку цієї діяльності завдяки наданню ефективної підтримки з боку державних органів усіх рівнів;
- узгодження заходів, що схвалюються в галузі зовнішньоекономічної діяльності, проведення експертизи проектів законів та інших нормативно-правових документів з точки зору їх впливу на розвиток експортної діяльності підприємств;
- узгодження заходів щодо стимулювання експорту, які передбачаються регіональними та державними програмами економічного розвитку, та подання їх до Верховної Ради України одночасно з проектом державного бюджету.

Ефективна підтримка підприємств-експортерів зумовлює необхідність забезпечення чіткого функціонування системи зовнішньоторговельної інформації та інформаційно-консультаційних служб, в тому числі і їх закордонних представництв, створення в системі державного регулювання механізму стимулювання експорту продукції шляхом субсидіювання, кредитування та страхування експортно-імпортних операцій, широкого залучення ділових кіл до проведення спільних заходів щодо стимулювання експорту.

Нарощування експортного потенціалу і ефективний розвиток експортної діяльності потребують здійснення модернізації виробництва інноваційними засобами та організації виробництва широкого спектра конкурентоспроможної продукції як вітчизняних фірм, так і продукції провідних іноземних виробників, насамперед в галузі електроніки, електротехніки, засобів зв'язку. Це завдання вирішується через використання в повній мірі встановлених на законодавчому рівні для Донецької області спеціального інвестиційного та інноваційного режимів, зокрема щодо створення необхідних організаційних та економіко-правових умов для діяльності інноваційних і венчурних фондів, кластерних і маркетингових компаній, інформаційної структури, регіональних та галузевих інноваційних компаній.

Збільшення в експорті частки продукції машинобудування залежатиме переважно від здатності підприємств адаптуватися до умов більш жорсткої конкуренції та прискорення темпу інновацій.

Таким чином, слід підкреслити, що тільки комплексний підхід до вирішення як соціально-економічних, так і науково-технічних проблем розвитку Донецького регіону виведе його на нові рубежі.

Школяренко О.О., Юшковський В.В. (КП ДонНТУ)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА МЕТОДИЛОГІЧНА БАЗА СКЛАДАННЯ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ МІСТА

Підвищення рівня і якості життя населення є основною метою проведення реформ. Але двадцятирічний досвід трансформації соціально-економічної системи в країні носить не стабільний характер. Особливо відчутні негативні тенденції проведених реформ у соціальній сфері. Важливо, що вони мають багато в чому регіональний характер, найбільш болючі і соціально небезпечні на місцевому рівні. Тому одним з істотних шляхів виходу з кризової ситуації є використання регіональних, місцевих резервів економічного розвитку.

Міста як зосередження виробничих сил суспільства, трудових, науково-технічних, виробничих ресурсів є найважливішим центром ринкових перетворень, тому що тут сконцентроване керування всіма сферами життєдіяльності.

Будучи однією з ланок адміністративно-територіального розподілу, місто має властивості суспільної системи і як цілісний організм вимагає складної і скоординованої роботи як виконавчого, так і представницького органів влади. Тому головним у керуванні процесами життєзабезпечення, рішенні багатоскладових проблем розвитку господарських структур міст є комплексне планування економічного, соціального і технічного розвитку.

Науково-методичні і концептуальні основи соціального й економічного розвитку закладені в Конституції України, у законодавчих і нормативних актах

Верховної Ради, указах Президента України. Базовою для програм усіх рівнів повинні бути державні програми України, відмітним стрижнем якої від раніше розроблювальних програм є розвиток ринкових механізмів господарювання.

Інструментом керування і реалізації намічених задач і пріоритетів програм місцевого рівня (розвитку міст) є комплексні соціально-економічні програми.

Соціально-економічному розвитку міст, проблемам реконструкторизації господарських комплексів міст присвячені наукові праці таких фахівців як В.В.Фінагіна, В.П. Журавського, В.А. Кавиршина, А.Ф. Мартинова.

Соціально-економічного розвитку міст повинен базуватися на програмно-цільовому методі, який є одним з основних інструментів стратегічного планування і спрямований на розробку комплексних соціально-економічних, науково-технічних і територіально-виробничих програм стратегічного розвитку регіону.

Тому комплексні програми дозволяють концентрувати ресурси на рішенні ключових стратегічних проблем на рівні регіону, міста. У плановий період розвитку нашої економіки мався позитивний досвід рішення таких ключових стратегічних проблем у рамках усього народного господарства країни, у тому числі комплексна програма розвитку виробничої бази атомної енергетики, програми формування великих територіально-виробничих комплексів, будівництва магістралей і промислового будівництва ін. Не можна сказати, що усі удалося, але те, що метод програмно-цільового планування зіграв позитивну роль у рішенні таких великих стратегічних народногосподарських проблем, безперечно.

Програмно-цільове планування спрямоване на посилення системного, комплексного підходу в реалізації стратегічних цілей, припускає збалансований і пропорційний розвиток економіки великої керованої організаційної системи регіону, орієнтовано на синергічний ефект.

Застосування методу повинне забезпечити тісне взаємне ув'язування стратегічних цілей, прогнозів і планів з ресурсами, необхідними для їхнього досягнення; повинне забезпечити вибір оптимальних шляхів рішення задач, що випливають з поставлених головних, стратегічних цілей і підлеглих їм підцілей.

Ядром програмно-цільового методу стратегічного планування є ціль або група цілей, що конкретизуються в процесі їхнього досягнення і рішення задач, що випливають з них. Рішення виникаючих задач здійснюється за допомогою системи заходів, реалізованих конкретними виконавцями, яким виділяються для цього необхідні ресурси. Для вже минулої планової економіки цільові програми, як правило, мали міжгалузевий характер. Міжгалузевим програмам властива цілестрамованість використання ресурсів і реалізації програмних заходів поза залежністю від відомчих і корпоративних інтересів.

Для реалізації цільових комплексних програм необхідні:

- концентрація зусиль і ресурсів на рішенні найважливіших для організаційної системи проблем, на досягненні найважливіших стратегічних цілей;
- структурні зрушення в розвитку, у пріоритетах, істотні зміни пропорцій системи;
- посилення зв'язків галузевих і територіальних органів керування, координація їхньої діяльності при рішенні стратегічних задач міжрегіонального і міжгалузевого характеру, механізмом реалізації яких є програмно-цільовий метод.

Комплексні цільові програми не замінюють стратегічного плану, а є механізмом його реалізації, насамперед при рішенні принципово нових стратегічних проблем, часто міжгалузевого характеру.

Вихідним пунктом програмно-цільового методу як механізму стратегічного планування є чітке формулювання цілей розвитку на основі аналізу потреб споживача, стану ринку, тенденцій, що склалися, і досягнутого рівня. Для ефективної реалізації методу необхідно застосовувати SWOT –аналіз.

Співвідношення цілей, заходів і використовуваних ресурсів дуже рухливо, динамічно: та сама ціль може бути досягнута різними способами, різними виконавцями, шляхом реалізації різних заходів і використання різних ресурсів. Тобто завжди існує варіантність досягнення цілей, найбільш ефективного використання ресурсів.

Життєвий цикл стосовно до програмно-цільового методу включає наступні етапи:

- науково-дослідні роботи (фундаментальні і прикладні);
- дослідно-конструкторські роботи (проектування, виготовлення досвідчених зразків, іспиту);
- виробництво (впровадження у виробництво, серійне і масове виробництво);
- експлуатація (включаючи весь комплекс заходів щодо забезпечення ефективного кінцевого використання програмної продукції).

По кожному з етапів життєвого циклу програми здійснюється комплексне взаємне ув'язування цілей, задач, оцінок, ресурсів, заходів, здійснюється вибір альтернатив. Можливість охопити всі етапи життєвого циклу обумовлює важливу роль програмно-цільових методів у плануванні і впровадженні досягнень науково-технічного прогресу, плануванні ноу-хау, інновацій, рішенні питань про напрямки інвестицій, тобто по великому комплексі задач, що визначають напрямки стратегічного розвитку народного господарства, регіону, галузі, фірми.

Господарські цілі формуються на основі сполучення маркетингових і виробничих концепцій фірми: розширення ринку збуту і вихід на нові ринки, розширення виробничої бази і стабілізація виробництва, здійснення нових технічних і інноваційних проєктів [30].

Соціальні цілі включають: розширення числа і створення нових робочих місць; підвищення рівня матеріального і морального заохочення працівників для забезпечення більш високого рівня життя, включаючи більш високу задоволеність результатами їхньої праці; соціальну значимість і соціальну захищеність; матеріальну допомогу незаможним, добродійність, меценатство.

Особисті цілі підприємницької діяльності характеризуються дуже широким діапазоном інтересів, що включають досягнення економічної влади, самовираження і задоволеність досягнутим положенням; висока суспільна думка, дотримання сімейних традицій; захопленість, азарт, ризик і багато чого іншого.

Екологічні цілі відбивають високий рівень соціальної зрілості і моральної моральності підприємця і включають щадне використання природних ресурсів, матеріалів, енергетичних ресурсів; виготовлення продукції, що не створює проблем зі здоров'ям людини; запровадження в дію і розвиток екологічно нешкідливих виробництв; відновлення природної рівноваги.

Досягнення стабільної роботи підприємств та сталого забезпечення електроенергією всіх споживачів передбачається за рахунок реконструкції та модернізації застарілого обладнання, своєчасного і в повному обсязі проведення ремонтного обслуговування генеруючого обладнання, розподільчих електричних мереж, постачання на електростанції якісного вугілля в достатніх обсягах, зменшення використання електроенергії на власні потреби і втрат в розподільчих електричних мережах.

У металургійному комплексі необхідне технічне переозброєння та реконструкція застарілих виробництв, впровадження передової техніки і з метою забезпечення конкурентоспроможності металопродукції на світовому ринку.

Здійснювати заходи щодо збільшення в структурі експорту питомої ваги готової продукції, підвищення рівня завантаження виробничих потужностей, зменшення матеріальних та енергетичних витрат на виробництво, поліпшення екологічних умов у районах розміщення підприємств металургійного комплексу.

У машинобудуванні необхідно проводити модернізацію виробництв з упровадженням нових прогресивних технологій, у тому числі енергозберігаючих, освоєння конкурентоспроможної продукції.

Здійснювати подальшу реструктуризацію підприємств з консервацією та виведенням із експлуатації безперспективних виробництв, створення малих та середніх підприємств на вільних площах.

У вугільній промисловості необхідно здійснювати комплекс заходів щодо концентрації бюджетних фінансових ресурсів на техпереозброєння та капітальне будівництво шахт. Удосконалювати структуру управління галуззю, оновляти шахтний фонд, вводити в дію нові потужності на діючих шахтах.

Продовжувати реструктуризацію та ліквідацію неперспективних шахт. Особливу увагу приділяти соціальному захисту працівників, забезпечувати належний рівень техніки безпеки та охорони праці.

Розвиток транспортного комплексу передбачає повне забезпечення потреб промислово-господарського комплексу і населення у перевезеннях, послугах зв'язку, підвищення якості та зниження вартості послуг.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Албіна Світлана Ігорівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студентка

Алексєєва Людмила Опанасівна - Донецький національний технічний університет, кафедра філософії, професор, кандидат філос. наук

Анікеєва Ганна Миколаївна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студентка

Бабенко Марина Олегівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри ІМ

Бєлова Юлія Юрївна - Бердянський державний педагогічний університет, доцент кафедри машинознавства та методики викладання технічних дисциплін, кандидат педагогічних наук

Бєлєнов Іван Федорович – Дніпропетровський національний гірничий університет, кандидат філософських наук, доцент кафедри Філософії, м. Дніпропетровськ.

Болотіна Г.О. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студентка

Блохіна І.С. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студентка

Білецька Людмила Леонідівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, старший викладач кафедри Соціально-гуманітарної підготовки.

Буйко В.В. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Буряченко Світлана Дмитрівна - Відокремлений структурний підрозділ Національного авіаційного університету Слов'янський коледж Національного авіаційного університету, викладач

Браташ Олена Олексіївна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри ГіОП

Василенко Анатолій Іванович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, старший викладач кафедри Соціально-гуманітарної підготовки.

Вірич Світлана Олександрівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри Інженерна механіка

Волков Сергій Володимирович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, заступник декана ФДЗН, старший викладач кафедри Природничих наук.

Вінник Олена Олександрівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри Природничих наук

Глазкова Ірина Яківна - Бердянський державний педагогічний університет, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Інституту філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету, докторант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди

Гордійченко Володимир Вікторович – Запоріжський національний технічний університет, викладач кафедри філософії

Горячева Тетяна Володимирівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ старший викладач.

Грязнов І. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Давидов Павло Григорович - кандидат філософських наук, доцент Донецький інститут залізничного транспорту, доцент кафедри «Соціально-гуманитарних дисциплін»

Данільчук Оксана Миколаївна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, старший викладач кафедри Природничих наук.

Джурелюк Олена Тадеушівна - Донбаський державний технічний університет, доцент кафедри соціально-гуманитарних дисциплін

Дідович Микола Вікторович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Дяченко Наталія Іванівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри Соціально-гуманитарної підготовки.

Журко Г.В. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студент

Зеленева Оксана Геннадіївна - Красноармійський індустріальний інститут ДВНЗ «ДонНТУ», доцент кафедри «Геотехнологій та охорони праці», кандидат хімічних наук

Зубарев С.В. - Красноармійський індустріальний інститут ДВНЗ «ДонНТУ», студент

Зубова Оlesia Олегівна - студентка факультету німецької мови Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов

Зябрева Світлана Едуардівна - старший викладач кафедри педагогіки Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов

Іванченко Віталій Анатолійович - Красноармійський індустріальний інститут ДВНЗ «ДонНТУ», студент

Ісаєнков Олександр Олександрович – директор Центру підвищення кваліфікації КП ДонНТУ, старший викладач кафедри ГіОП

Ісаєнкова Юлія Василівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студентка

Іщенко Денис Вікторович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студент

Капітула Катерина Олегівна - Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов, студентка

Квашина Д.О. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Коломоєць Олександр Володимирович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, старший викладач кафедри ГіОП

Коноврицька І.В. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студентка.

Копелькіна О.О. - доцент кафедри англійської філології, Дніпропетровський Національний Університет ім. Олеся Гончара

Костыря Анатолий Арсентьевич - академик Международной Кадровой Академии (РА), доктор исторических наук, профессор, эксперт Центра изучения современного Афганистана (ЦИСА, г.Москва), научный консультант УСВА, заместитель председателя Донецкой областной организации УСВА

Козлов Антон Александрович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Лаппо Ірина Миколаївна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри ІМ

Лобчук Ольга Костянтинівна - Донецький державний університет управління, зав. лабораторії психолого-педагогічних досліджень, доцент кафедри філософії і психології, кандидат психологічних наук, доцент

Ляшок Олександр Ярославович - Димитровський міський ліцей, учень

Ляшок Ярослав Александрович - директор Красноармійського індустріального інституту ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, завкафедри ГіОП, кандидат технічних наук, доцент.

Ляшок Наталія Юрївна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, старший викладач кафедри ЕІМ.

Мальцева Ольга Володимирівна - Приазовський державний технічний університет, (м. Маріуполь Донецької області), доцент кафедри філософських наук, кандидат філософських наук

Мартищенко О.Ю. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студент

Менчаков Вячеслав Александрович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студент, майстер спорту України по дзюдо

Москальова Надія Петрівна - Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. П. Василенка, доцент кафедри ЮНЕСКО „Філософія людського спілкування”, філософії та історії України, кандидат історичних наук

Москальов Борис Григорович - Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. П. Василенка, професор кафедри ЮНЕСКО „Філософія людського спілкування”, філософії та історії України

Москвінова В. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студентка

Моїсєєнко Лариса Миколаївна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, доцент кафедри Соціально-гуманітарної підготовки, кандидат історичних наук.

Муза Дмитрій Євгенєвич – ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» професор кафедри філософії, доктор філософських наук

Нагорна Катерина Дмитрівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри ГіОП

Немцева Наталія Сергіївна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри Соціально-гуманітарної підготовки.

Немцев Едуард Миколайович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, старший викладач кафедри ЕМА.

Никитенко Дар'я Олександрівна - Дніпропетровський Національний Університет ім. Олеся Гончара, студентка

Новицька О.В. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студентка

Олексюк Леся Степанівна - старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін Бучацького інституту менеджменту і аудиту

Пантілеєнко Катерина Сергіївна - викладач кафедри «Іноземних мов» Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту

Пархоменко Марина Миколаївна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри Соціально-гуманітарної підготовки.

Пермінов Олександр Васильович – викладач історії та правознавства Красноармійського міського ліцею «Надія», голова міського методичного об'єднання вчителів історії та правознавства

Полищук Віталій Миколайович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студент

Полищук Наталія Олександрівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри Економіки і менеджменту.

Польська Наталія Володимирівна - Відокремлений структурний підрозділ Національного авіаційного університету Слов'янський коледж Національного авіаційного університету, викладач

Попова Олена Вікторівна - Макіївський економіко-гуманітарний інститут, доцент кафедри філософії і соціології, кандидат філософських наук

Попов Володимир Юрійович - Донецький національний університет, доцент кафедри філософії

Поцулко Олена Анатоліївна – Донецький інститут залізничного транспорту, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, кандидат історичних наук

Придятько Світлана Павлівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, декан ФДЗН, кандидат хімічних наук, доцент

Пристапа Віталій Віталійович - Національний авіаційний університет, старший викладач кафедри ААМ

Прудник О.В. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Прудинник Е. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Прокопченко Наталія Дмитрівна – заступник директора з навчальної роботи КВНЗ «Макіївське педагогічне училище», викладач-методист, «Відмінник освіти України»

Путрегай С.В. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студент

Рак Ю.В. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студент

Романій Світлана Миколаївна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри ГіОП.

Розумна Тетяна Сергіївна - Бердянський державний педагогічний університет, викладач кафедри романо-германської філології Інституту філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету

Рустамова Г. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студент

Самофалова Тетяна Володимирівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, старший викладач кафедри Соціально-гуманітарної підготовки.

Сайфуліна Олена Семенівна - Відокремлений структурний підрозділ Національного авіаційного університету Слов'янський коледж Національного авіаційного університету, викладач дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Сенчик С.В. - Київський університет сучасних знань, студентка

Серьожнікова Раїса Кузьмівна – Донецький національний технічний університет, кандидат педагогічних наук, доктор філософії, доцент, член-кореспондент Міжнародної педагогічної академії, доцент кафедри соціології і політології, завідувач секцією «Психології та педагогіки»

Сердюк І. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Сименко Олена Василівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», заступ. декана ФТОВ, доцент, кандидат технічних наук

Соколенко С. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Скалозуб Олена Миколаївна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри Соціально-гуманітарної підготовки.

Скорик А.Т. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Скрипка Анастасія В'ячеславівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студентка

Смірнов В.В. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри ЕІМ

Соловійова В.В. - практический психолог, Красноармейский городской лицей «Надежда»

Стельмаш А.О. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Сухобрус Людмила Станіславівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри Соціально-гуманітарної підготовки.

Татарикова Д. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студентка

Ульянова Олена Михайлівна - Бердянський державний педагогічний університет, викладач

Хромова Ольга Ігорівна - Донецький інститут залізничного транспорту Української державної академії залізничного транспорту, декан факультету «Економіка транспорту», кандидат філософських наук, доцент

Хорольський А.А. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Хорунжий Дмитро Павлович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», студент

Черкавська Тетяна Михайлівна – Дніпропетровський національний гірничий університет, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки

Чернишев В.І. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, старший викладач кафедри Електромеханіки і автоматики

Шинкаренко Ірина Валентинівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, старший викладач кафедри Соціально-гуманітарної підготовки. викладач-методист, «Відмінник освіти України».

Школяренко Ольга Олександрівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, доцент, кандидат економічних наук кафедри ЕІМ.

Щербакова К.О. - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студентка

Щербинка Тетяна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студентка

Юсипук Юлія Олександрівна - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, асистент кафедри ГіОП

Якушев Олександр Володимирович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, студент

Яцюк Микола Миколайович - Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Красноармійськ, заступник декану ФТОВ, старший викладач кафедри Соціально-гуманітарної підготовки

Наукове видання

**ФІЛОСОФСЬКО - ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СВІДОМОСТІ
ТЕХНІЧНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ**

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Красноармійськ, 10 березня 2011 р.

*Комп'ютерна верстка
та обкладинка:*

О.П.Пославська